

AKMED

KOÇ UNIVERSITY

Suna & İnan Kırac

Research Center for

Mediterranean Civilizations

17 2019

ISSN 2636-8218

ANMED

News Bulletin on Archaeology
from Mediterranean Anatolia

E-journal

ANMED

News Bulletin on Archaeology from Mediterranean Anatolia
(Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri Bülteni)

17 2019

<i>Mode of publication</i>	Worldwide e-journal
<i>Publisher certificate number</i>	18318
<i>ISSN</i>	2636-8218
<i>Publisher management</i>	Koç University Rumelifeneri Yolu, 34450 Sarıyer / İstanbul
<i>Publisher</i>	Umran Savaş İnan, President, on behalf of Koç University
<i>Editor-in-chief</i>	Oğuz Tekin
<i>Editors</i>	Tarkan Kahya Arif Yacı Aşkım Özdizbay
<i>Translation from Turkish to English, English to Turkish</i>	G. Bike Yazıcıoğlu
<i>©</i>	Koç University AKMED (Suna & İnan Kıraç Research Center for Mediterranean Civilizations)
<i>Production</i>	Zero Production Ltd. Abdullah Sok. No. 17 Taksim 34433 İstanbul Tel: +90 (212) 244 75 21 • Fax: +90 (212) 244 32 09 info@zerobooksonline.com ; www.zerobooksonline.com
<i>Mailing address</i>	Koç Üniversitesi AKMED (Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi) Barbaros Mah. Kocatepe Sok. No. 22 Kaleiçi 07100 Antalya - TURKEY Tel: +90 (242) 243 42 74 • Fax: +90 (242) 243 80 13 https://akmed.ku.edu.tr akmed@ku.edu.tr
<i>Cover</i>	Detail of an old Antalya's engravings from the 19th century (Resimlerle Eski Antalya / Pictures of Old Antalya [2013] AKMED).

KOÇ ÜNİVERSİTESİ

AKMED

KOÇ UNIVERSITY

Suna & İnan Kıraç

Research Center for

Mediterranean Civilizations

AKMED

KOÇ UNIVERSITY

Suna & İnan Kırac

Research Center for

Mediterranean Civilizations

17 2019

ANMED

**News Bulletin on Archaeology
from Mediterranean Anatolia**

In Memory of Sinan Sertel – Sinan Sertel Anısına

CONTENTS

• Work at Side in 2018	Hüseyin Sabri ALANYALI – Serap ERKOÇ	1
• Hagia Thekla (Meryemlik) Archaeological Site Survey, 2018	Umut ALMAÇ – Ayşın ÖZÜGÜL Nisa SEMİZ	10
• Excavations at Karain Cave 2018	Yavuz AYDIN – Eşref ERBİL	16
• Urbanization and Rural Settlements in Rough Cilicia during Antiquity: Archaeological Surveys in 2018	Ümit AYDINOĞLU	22
• 2018 Excavations at The Ancient Harbor Settlement of Akkale (Erdemli/Mersin)	Ümit AYDINOĞLU Songül CEYLAN BALA – Okan ÖZDEMİR Fatma YANIK	27
• 2018 Şeref Höyük / Komama and Vicinity Survey	Ralf BECKS – B. Ayça POLAT BECKS	32
• The 2018 Excavations of the UAE Complex at Sagalassos	Johan CLAEYS – Jeroen POBLOME	40
• Myra & Andriake 2018	Nevzat ÇEVİK – Süleyman BULUT Engin AKYÜREK – Afşin AYGÜN Özge ÇÖMEZOĞLU	47
• Excavation, Restoration, and Conservation Work at Saint Nicholas Church in 2018	Sema DOĞAN – Ebru Fatma FINDIK Vera BULGURLU	55
• Report on the 2018 Surveys at Uylupınar (Early Kibyra)	F. Eray DÖKÜ	63
• New Archaeological and Epigraphic Survey Work in the Ancient City of Telmessos (Fethiye)	Alan M. GREAVES	69
• The Antiochia ad Cragum Archaeological Research Project: 2018 Season	Michael HOFF – Timothy HOWE H. Asena KIZILARSLANOĞLU Rhys TOWNSEND	75
• Work at the Northwest Necropolis of Seleukeia Sidera in 2018	Bilge HÜRMÜZLÜ – Burak SÖNMEZ Hüseyin KÖKER – Paula KALKMAN Mustafa AKASLAN – Lidewijde De JONG	83
• Byzantine Settlements around Alacadağ in Lycia: Belören	Bülent İŞLER – Nesrin AYDOĞAN İŞLER	90
• Eminler Höyük and Karaman Plain Surveys in 2018	Yalçın KAMIŞ	97
• Archaeological Surveys in the Hinterland of Tarsus (2018)	Deniz KAPLAN – Şener YILDIRIM İlkay GÖÇMEN – Gamze EVGEN	104
• 2018 Excavations at Kızılin	Metin KARTAL	109
• Excavations at the Ancient City of Tlos in 2018	Taner KORKUT – Gül İŞİN Çilem UYGUN – Bilsen ÖZDEMİR U. Ozan USANMAZ	115
• Surveys in and around Kremna 2018	Hüseyin METİN – Salih SOSLU Mustafa ÇİDEM	123

CONTENTS

• Antiochia ad Cragum Osteology Field Report 2018	Megan K. MOORE – Emily HAMMERL	130
• Archaeological Investigations at Silifke Dana Island Shipyard in 2018	Hakan ÖNİZ	137
• Coastal and Underwater Archaeological Surveys on the Coasts of Adana, Mersin and Antalya in 2018	Hakan ÖNİZ	143
• Surveys in Northern Pisidia in 2018	Fikret ÖZCAN – Nihal ÇEVİK Eser YAYAN – İbrahim ACUCE	150
• Excavations at Pisidian Antioch in 2018	Mehmet ÖZHANLI	158
• Archaeological Surveys in the Yalvaç, Gelendost, and Şarkikaraağaç Districts of Isparta Province in 2018	Mehmet ÖZHANLI	164
• Kibyra 2018	Şükrü ÖZÜDOĞRU	171
• Excavations at Elaiussa Sebaste in 2018	Annalisa POLOSA H. Asena KIZILARSLANOĞLU	179
• On-Line Publication of the Rough Cilicia Archaeological Survey Project Datasets at PURR and Purdue e-Pubs	Nicholas RAUH – Standa PEJŠA Matthew DILLON H. Asena KIZILARSLANOĞLU Maxwell BLACK	185
• Limyra 2018	Martin SEYER	191
• Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5-3 Miliaria Provinciarum Lyciae-Pamphyliae et Ciliciae Project 2018	Hamdi ŞAHİN – Seda TUNCAY	198
• 2018 Season of the Sillyon and Territorium Survey	Murat TAŞKIRAN	203
• Excavation and Restoration Studies at Anemurium in 2018	Mehmet TEKOC AK	212
• Olympos Excavations 2018	B. Yelda OLCAY UÇKAN Gökçen K. ÖZTAŞKIN	222
• Hacılar Büyük Höyük Excavations – 2018	Gülsün UMURTAK – Refik DURU	232
• Boğsak Archaeological Survey (BOGA) 2018	Günder VARİNLİOĞLU	239
• Work at Xanthos in 2018	Burhan VARKIVANÇ	246
• Archaeological Surveying in the Western Part of the Ağlasun Valley and within Ağlasun, 2018	Rinse WILLET – Jeroen POBLOME	255
• Excavations at Soli Pompeiopolis in 2018	Remzi YAĞCI – Davut YİĞİTPAŞA	262
• 2018 Excavations at Kelenderis	Levent ZOROĞLU	270

İÇİNDEKİLER

• Side 2018 Yılı Çalışmaları	Hüseyin Sabri ALANYALI – Serap ERKOÇ	1
• Ayatekla (Meryemlik) Ören Yeri Yüzey Araştırması 2018	Umut ALMAÇ – Ayşın ÖZÜGÜL Nisa SEMİZ	10
• Karain Mağarası Kazıları 2018	Yavuz AYDIN – Eşref ERBİL	16
• Dağlık Kilikia’da Antik Dönem’de Kentleşme ve Kırsal Yerleşimler Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018	Ümit AYDINOĞLU	22
• Akkale (Erdemli/Mersin) Antik Liman Yerleşimi Kazısı 2018	Ümit AYDINOĞLU Songül CEYLAN BALA – Okan ÖZDEMİR Fatma YANIK	27
• Şeref Höyük / Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması 2018	Ralf BECKS – B. Ayça POLAT BECKS	32
• Sagalassos UAE Kompleksi 2018 Kazıları	Johan CLAEYS – Jeroen POBLOME	40
• Myra ve Andriake 2018	Nevzat ÇEVİK – Süleyman BULUT Engin AKYÜREK – Afşin AYGÜN Özge ÇÖMEZOĞLU	47
• Aziz Nikolaos Kilisesi 2018 Yılı Kazı, Koruma ve Onarım Çalışmaları	Sema DOĞAN – Ebru Fatma FINDIK Vera BULGURLU	55
• Uylupınar (Erken Kibyra) Yüzey Araştırmaları 2018 Yılı Raporu	F. Eray DÖKÜ	63
• Telmessos (Fethiye) Antik Kentinde Yeni Arkeolojik ve Epigrafik Yüzey Araştırması Çalışması	Alan M. GREAVES	69
• Antiochia ad Cragum Arkeolojik Araştırma Projesi: 2018 Sezonu	Michael HOFF – Timothy HOWE H. Asena KIZILARSLANOĞLU Rhys TOWNSEND	75
• Seleukeia Sidera Kuzey Nekropolisi 2018 Yılı Çalışmaları	Bilge HÜRMÜZLÜ – Burak SÖNMEZ Hüseyin KÖKER – Paula KALKMAN Mustafa AKASLAN – Lidewijde De JONG	83
• Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri: Belören	Bülent İŞLER – Nesrin AYDOĞAN İŞLER	90
• Eminler Höyük ve Karaman Ovası Araştırmaları 2018 Yılı Çalışmaları	Yalçın KAMIŞ	97
• Tarsus Hinterlandı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları (2018)	Deniz KAPLAN – Şener YILDIRIM İlkay GÖÇMEN – Gamze EVGEN	104
• Kızılin 2018 Yılı Kazısı	Metin KARTAL	109
• Tlos Antik Kenti Kazıları 2018	Taner KORKUT – Gül IŞIN Çilem UYGUN – Bilsen ÖZDEMİR U. Ozan USANMAZ	115
• Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2018	Hüseyin METİN – Salih SOSLU Mustafa ÇİDEM	123

İÇİNDEKİLER

• <i>Antiochia ad Cragum 2018 Yılı Osteolojik Kazı ve Analiz Raporu</i>	Megan K. MOORE – Emily HAMMERL	130
• <i>Silifke Dana Adası Tersanesi 2018 Yılı Arkeolojik Çalışmaları</i>	Hakan ÖNİZ	137
• <i>Adana, Mersin ve Antalya Kıyıları 2018 Yılı Arkeolojik Kıyı ve Sualtı Çalışmaları</i>	Hakan ÖNİZ	143
• <i>Kuzey Pisidia Yüzey Araştırması 2018</i>	Fikret ÖZCAN – Nihal ÇEVİK Eser YAYAN – İbrahim ACUCE	150
• <i>Pisidia Antiokheia Kazısı 2018</i>	Mehmet ÖZHANLI	158
• <i>Isparta ili Yalvaç, Gelendost ve Şarkikaraağaç İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018</i>	Mehmet ÖZHANLI	164
• <i>Kibyra 2018</i>	Şükrü ÖZÜDOĞRU	171
• <i>2018 Elaiussa Sebaste Kazıları</i>	Annalisa POLOSA H. Asena KIZILARSLANOĞLU	179
• <i>İnternet Ortamında Yayına Giren PURR Dağlık Kilikia Arkeolojik Yüzey Araştırması Veri Tabanları ve Purdue e-Yayınları</i>	Nicholas RAUH – Standa PEJŠA Matthew DILLON H. Asena KIZILARSLANOĞLU Maxwell BLACK	185
• <i>Limyra 2018</i>	Martin SEYER	191
• <i>Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5–3 Miliaria Provinciarum Lyciae–Pamphyliae et Ciliciae Projesi 2018 Yılı Çalışmaları</i>	Hamdi ŞAHİN – Seda TUNCAY	198
• <i>Sillyon ve Teritoryumu Yüzey Araştırması 2018 Sezonu Çalışmaları</i>	Murat TAŞKIRAN	203
• <i>Anemurium 2018 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları</i>	Mehmet TEKOKAK	212
• <i>Olympos Kazısı 2018</i>	B. Yelda OLCAY UÇKAN Gökçen K. ÖZTAŞKIN	222
• <i>Hacılar Büyük Höyük Kazıları – 2018</i>	Gülsün UMURTAK – Refik DURU	232
• <i>2018 Boğsak Yüzey Araştırması (BOGA)</i>	Günder VARİNLİOĞLU	239
• <i>2018 Yılı Ksanthos Çalışmaları</i>	Burhan VARKIVANÇ	246
• <i>Ağlasun Vadisi Batı Kesimi ve Ağlasun İçinde Yürütülen Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, 2018</i>	Rinse WILLET – Jeroen POBLOME	255
• <i>Soloi Pompeiopolis Antik Kenti Kazıları 2018</i>	Remzi YAĞCI – Davut YİĞİTPAŞA	262
• <i>Kelenderis 2018 Yılı Kazı Çalışmaları</i>	Levent ZOROĞLU	270

Work at Side in 2018

Side 2018 Yılı Çalışmaları

Hüseyin Sabri ALANYALI – Serap ERKOÇ

1. Structure M and Surroundings

(F. Soykal-Alanyalı – V. Öztekin)

1.1. South Stoa and Area A Behind the Stoa

Two sondages (Sondage 1a-e/18 and Sondage 2/18) were dug in "Hall A" that is located between the back wall of South Stoa and the front of Hall III, which we think was the Tepidarium of the Bath (fig. 1). Results of these sondages demonstrate that the Bath and the well (cistern) in front of the Bath were constructed in the 1st century AD (Phase I).

As for the dating of Hall A, the *terminus post quem* is the first quarter of the 2nd century AD (Phase II). It was probably during this phase that the marble slabs and the mosaic pavement (?) were first installed here. For an unknown reason, South Stoa was rebuilt in the late 2nd – early 3rd centuries AD (Phase III) and during this phase the statues of men and women in garments were placed in the niches. We learn from the inscriptions found during excavations that the back wall of the South Stoa was covered with marble slabs and the floor was covered with mosaics in the late 4th – early 5th centuries AD (Phase IV). It has been observed that the heads of some of the early 3rd century sculptures located in the niches of the South Stoa were reworked to alter the portraits. In this phase, new mosaic pavements were installed in Hall A and two niches were placed within the eastern wall, in the arched passage that belongs to the Bath complex. In the 5th century AD (Phase V; *terminus post quem* is the reign of Leo I, AD 457–474), Hall A was extended to the north, practically all the way to the back wall of the stoa, and the floor was paved with irregularly shaped, broken marble slabs. The mosaic floor inside the hall was leveled with a thin layer of mortar and repaired.

In the first half of the 7th century AD (Phase VI), Hall A was completely destroyed by a fire. However, this

1. M Yapısı ve Çevresi

(F. Soykal-Alanyalı – V. Öztekin)

1.1. Güney Stoa ve Arkasındaki A Mekânı

Hamamın Tepidarium'u olarak düşünülen III numaralı mekânın önü ile Güney Stoa'nın arka duvarı arasında yer alan ve tarafımızdan "A Mekânı" olarak isimlendirilen alanda Sond. 1a-e/18 ve Sond. 2/18 olmak üzere toplam 2 sondaj açılmıştır (Res. 1). Bu sondajlar, hamam ve hemen önündeki kuyunun (sarnıç) MS 1. yy. içinde yapılmış olduğuna (I. Evre) işaret etmektedir.

A Mekânı için ise, MS 2. yy'ın I. çeyreği terminus post quem'dir (II. Evre). İlk kez mermer kaplama levhaları ile düzenlenmiş ve ilk mozaik kaplama (?) bu tarihte döşenmiş olmalıdır. Güney Stoa bir sebeple MS Geç 2. yy./MS Erken 3. yy'da (III. Evre), yeniden inşa edilmiş ve bu dönemde giyimli kadın ve erkek heykelleri nişlerin içine yerleştirilmiş olmalıdır. MS Geç 4. yy./Erken 5. yy'da (IV. Evre), Güney Stoa'nın arka duvarının mermer levhalarla, zeminin ise mozaikle kaplandığını ele geçen yazıtlardan öğreniyoruz. Güney Stoa'da nişlerin içinde yer alan MS Erken 3. yy. heykellerinden bazılarının başları portre olarak yenilenmiştir. A Mekânı'na bu dönemde yeni mozaikler döşenmiş ve doğu duvarı içindeki hamama ait kemer açıklığına, iki niş yerleştirilmiştir.

MS 5. yy'ın II. yarısında (V. Evre), (I. Leo dönemi MS 457-474 terminus post quem), A Mekânı kuzeye, esasen stoanın arka duvarına kadar genişletilmiş ve zemini düzensiz kırık mermer levhalarla kaplanmıştır. Mekânın içindeki mozaik zemin ise ince bir harç tabakası ile tesviye edilerek tamir edilmiştir.

MS 7. yy'ın I. yarısında ise (VI. Evre), A Mekânı'nın bir yangınla tamamen yıkıldığı ancak, bu yıkımın sur inşasından hemen önce olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü bu alandaki mimari elemanlar sökülüp taşınmadan günümüze ulaşmayı başarmıştır.

destruction must have occurred just before the construction of the city wall, because the architectural elements in this area were not removed and were preserved *in situ* until present day.

1.2. Behind the West Stoa – In front of Attius Philippus Fortifications Wall I

In this area, excavations were conducted in 2014 (Sondage 4/14) and 2016 (Sondage 1a-d/16), which yielded important results. Work in 2014 campaign was concerned with “Attius Philippus Fortifications,” while work in 2016 focused on “Structure M West Stoa Investigations.” Results of these investigations were combined in 2016 to generate a continuous section drawing from Attius Philippus Fortifications to *tetra portikus*.

The objective of the 2018 excavations was to investigate the function of three walls (two of them placed at a right angle and one placed parallel to the Stoa), which lie

1.2. Batı Stoa Arkası – Attius Philippus Suru I Numaralı Sur Bedeni Önü

Bu alanda, 2014 (Sond. 4/14) ile 2016 (Sond. 1a-d/16) yıllarında çalışmalar yürütülmüş ve önemli sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı çalışmaları “Attius Philippus Suru”, 2016 yılı çalışmaları ise “M Yapısı Batı Stoa Çalışmaları” kapsamında yürütülmüştür. 2016 yılında bu çalışmaların sonuçları bir araya getirilmiş, APS’den tetra portikus’a kadar uzanan alan bir kesit üzerinde birleştirilmiştir.

2018 yılındaki çalışmalarla, Batı Stoa ile Attius Philippus Suru arasında görülen ikisi Stoa’ya dik, biri paralel uzanan duvarların ne amaçla buraya konumlandırıldıklarını ve bunların stoa ve surla olan ilişkilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, söz konusu alanda toplam 3 sondaj (Sond. 1a-b, 2 ve 3/18) açılmıştır (Res. 1). Bu sondajlarla, Attius Philippus Suru’nun 1 numaralı sur bedeninin bu alanda daha önceden mevcut, eski duvarların üzerine inşa edildiği görülmüştür. Ayrıca, bu alanda

Fig. 1 Structure M – South Stoa and West Stoa (2018)

Res. 1 M Yapısı – Güney Stoa ve Batı Stoa (2018)

between the West Stoa and Attius Philippus Fortifications, and to determine their relationship with the Stoa and the Fortifications. For this purpose, a total of 3 sondages (Sondages 1a-b, 2, and 3/18) were dug in this area (fig. 1). Results of these sondages showed that Wall 1 of Attius Philippus Fortifications was built on top of earlier period walls that were present in this area. Additionally, five different building phases dating from AD 50 to the mid-7th century AD were identified here, shedding light on a period of approximately 700 years and revealing important information on urban development at Side.

1.3. Pottery Studies (D. Şen)

Ceramic assemblages from the sondages include forms that date to the Late Antique (4th – 7th c. AD), Middle Roman (2nd – 4th c. AD), and Early Roman / Late Hellenistic (1st c. BC – early 1st c. AD) periods.

MS 50 yılından, MS 7. yy'ın ortasına kadar uzanan ve yaklaşık 700 yıllık döneme ışık tutan, 5 farklı yapı evresi tespit edilmiş ve Side şehirciliği üzerine önemli bilgilere ulaşılmıştır.

1.3. Seramiklerin Değerlendirilmesi (D. Şen)

Sondajlarda ele geçen seramik buluntular arasında Geç Antik (MS 4. – 7. yy.), Orta Roma (MS 2. – 4. yy.) ve Erken Roma/Geç Hellenistik (MÖ 1. – MS 1. yy. başı) dönemlerine tarihlenen formlar yer alır.

Geç Antik Dönem seramikleri arasında LRD (Late Roman D=Geç Roma D) grubu kırmızı astarlı seramikler ağırlıktadır. Formlar arasında LRD 9C, LRD 8 gibi MS 6. yy. sonu – 7. yy. başı örneklerine rastlamak mümkündür. Kırmızı astarlı seramiklerin yanı sıra az sayıda Kilikia kökenli LRA1 ile Kuzey Afrika kökenli Keay 35 tipinde amphora ağız parçaları ile günlük kullanım kaplarına ait parçalar saptanmıştır (Res. 2: 1-7).

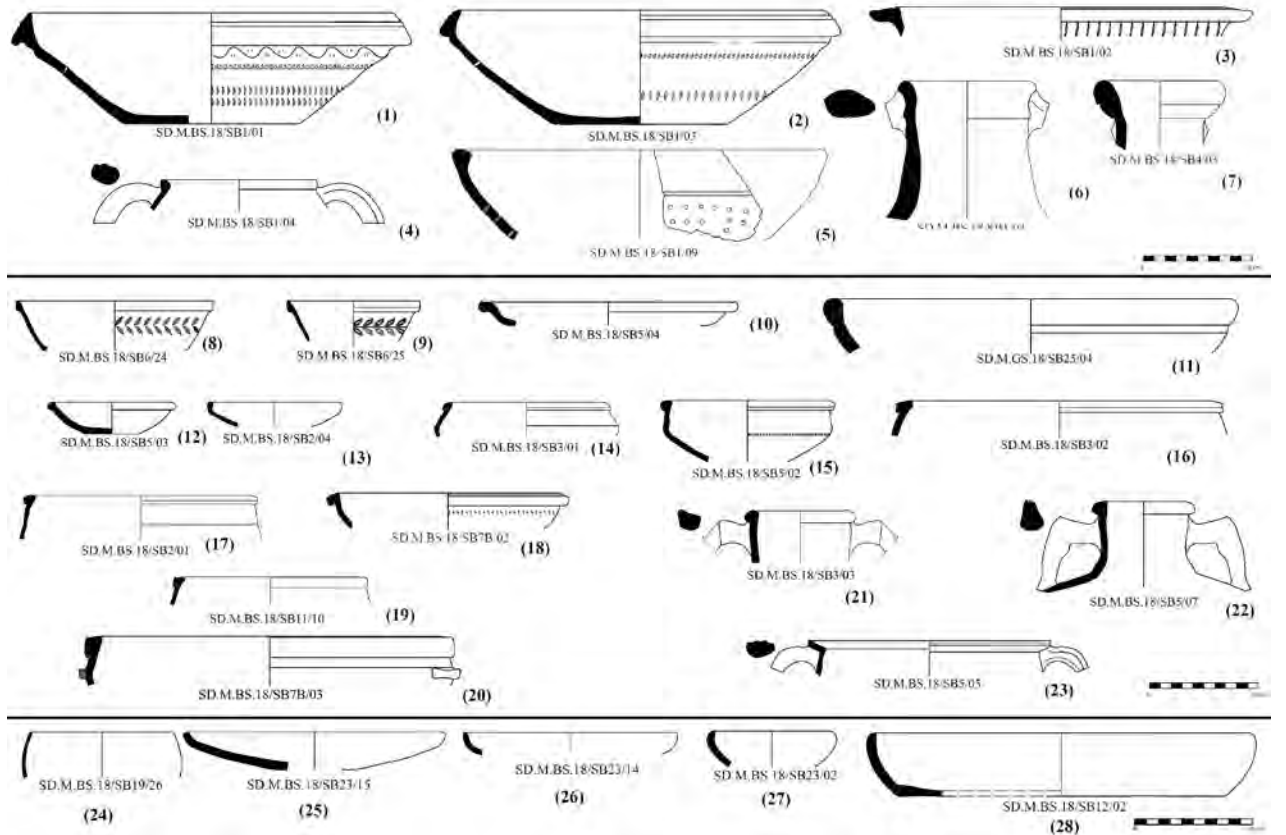

Fig. 2 (1) LRD10; (2) LRD9C; (3) LRD8; (4) cooking pot; (5) strainer; (6) LRA1B; (7) African amphora Keay 35; (8–9) Sagalassos Red Slip type 1A11; (10) Sagalassos Red Slip type 1C190; (11) Sagalassos Red Slip type 1C160; (12) DSD Atlante P10; (13) DSD Atlante P37; (14–17) DSD Atlante P40; (18) DSD Atlante P30; (19–20) DSD Atlante P41; (21–22) “pinched handle” amphora; (23) cooking pot; (24) DSA Atlante 19; (25–26) DSA Atlante 2A; (27) bowl with inverted rim; (28) “pompei red” pan.

Res. 2 (1) LRD10; (2) LRD9C; (3) LRD8; (4) pişirme kabı; (5) süzgeç; (6) LRA1B; (7) Afrika amphorası Keay 35; (8–9) Sagalassos Kırmızı Astarlı tip 1A11; (10) Sagalassos Kırmızı Astarlı tip 1C190; (11) Sagalassos Kırmızı Astarlı tip 1C160; (12) DSD Atlante P10; (13) DSD Atlante P37; (14–17) DSD Atlante P40; (18) DSD Atlante P30; (19–20) DSD Atlante P41; (21–22) “pinched handle” amphora; (23) pişirme kabı; (24) DSA Atlante 19; (25–26) DSA Atlante 2A; (27) içe çekik ağızlı kâse; (28) “pompei kırmızısı” tava.

The majority of Late Antique Period ceramics belong to LRD (Late Roman D) type red slipped ceramics. Forms include late 6th – early 7th c. AD examples such as LRD 9C and LRD 8. Besides red slipped ceramics, there are a few attestations of amphora rims of Cilician LRA1 and African Keay 35 type, as well as sherds from daily use vessels (fig. 2: 1–7).

Sherds of East Sigillata D type fine ceramics constitute an important part of the ceramics that can be dated to the Middle Roman Period. Among other notable finds are Atlante P10 form, which were in use since the early 1st c. AD, Atlante P30, P37, P40 and P41 forms that are dated mostly to the first half of the 2nd c. AD, and Sagalassos red slipped ceramics dating to the 2nd – 4th centuries AD. Cilician “pinched handle” amphora fragments (= Zemer 41 = Agora M239 / G199) belong to commercial ceramics that were in use from the 2nd to the first half of 4th centuries AD (fig. 2: 8–23).

A homogeneous layer of the Early Roman / Late Hellenistic Period (1st c. BC – 1st c. AD) was encountered at the lower levels of the West Stoa. Among notable finds are, East Sigillata A type bowl and plate sherds and a “Pompei red” pan fragment (fig. 2: 24–28).

2. The Episcopal District at Side

(A. Pülz – E. Profant)

In 2018, fieldwork focused on the documentation of an insula (44 by 70 m) adjacent to the west of the episcopal residence.

Within this insula numerous buildings are preserved, but a high percentage of them currently remain unknown (fig. 3). As a preliminary remark it should be emphasized that the preserved structures show numerous indications for different construction phases, presumably beginning

Fig. 3 Overview of the insula (southeastern area)
(photo and ©: IKAnt/A. Pülz)

Res. 3 Yapı Adası'nın genel görünümü (güneydoğu alan)
(fotoğraf ve ©: IKAnt/A. Pülz)

MS 2.–4. yy. 'lara tarihlenebilen seramikler arasında Doğu Sigillata D grubu ince seramik parçaları önemli bir yer tutmaktadır. MS 1. yy. başında da kullanım gören Atlante P10 formunun yanı sıra, ağırlıklı MS 2. yy.'ın ilk yarısına tarihlendirilen Atlante P30, P37, P40 and P41 formları ile MS 2.–4. yy. arasına tarihlendirilen Sagalassos kırmızı astarlı seramik parçaları da dikkat çeken buluntulardır. Kilikia menşeli “pinched handle” (=Zemer 41=Agora M239/G199) amphora parçaları, MS 2.–4. yy. ilk yarısı arasında kullanım gören ticari seramiklerdir (Res. 2: 8-23).

Erken Roma/Geç Hellenistik (MÖ 1. – MS 1. yy.) dönemlerine ait homojen katman, batı stoanın alt seviyelerinde ele geçmiştir. Buluntular arasında, Doğu Sigillata A grubu seramiklerine ait kâse ve tabak parçaları ile “pompei kırmızısı” tava parçası dikkat çekicidir (Res. 2: 24-28).

2. Side Piskoposluk Alanı (A. Pülz – E. Profant)

2018 arazi çalışmaları, piskoposun yaşam mekânlarının batı sınırına bitişik bir yapı adası (44 x 70 m ölçülerinde) üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bu ada içinde birçok yapı korunmuş olmakla beraber, bu yapıların büyük çoğunluğu bilinmemektedir (Res. 3). Ön bir açıklama olarak, korunmuş yapıların, muhtemelen Geç Antik Dönem'den başlayıp Orta Bizans Dönemi'nde sona ermek üzere farklı yapı evrelerine sahip olduğunu gösteren çok sayıda veri olduğunu vurgulamak gerekir.

Kuzeydoğu köşede, erken Bizans bazilikasının merkezi nefi içinde, kubbeli bir Ortaçağ kilisesinin kalıntıları olduğu bilinmektedir. Bu yapının kuzeybatı kesiminde apsisli uzun bir oda (29 x 8.5 m) ve güney tarafında çok sayıda küçük yapısal birim korunmuş durumdadır. Burada ayrıca, her köşesinde apsisi olan iki kare oda vardır, ki bilimsel çalışmalara göre, bu yapılar muhtemelen şehitlik (martyria) olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan, yapı adasının güneydoğu bölgesinde bir dizi küçük, beşik tonozlu ve açıkça iki katlı inşa edilmiş oda görülmektedir.

Son olarak, yapı adasının merkezinde görülen çok sayıda sütun parçası, sütun başları ve stylobat bloğu, burada güney, batı ve doğu tarafları revaklarla çevrili, yaklaşık 23 x 23 m genişliğinde bir avlunun yer aldığını göstermektedir.

Yapı adasının güney tarafını sınırlandıran yaklaşık 4 m genişliğindeki geçidin, kapısı batı ucunda yer alan bir koridor olarak tasarlanmış olması oldukça ilginçtir. Ayrıca, kısmen tonozla örtülü olduğu anlaşılan bu koridor açık bir şekilde yukarıda bahsedilen avlu ile güney

in late Antiquity and ending in the middle Byzantine period.

In the northeast corner, there are the ruins of an already known, domed church of the Middle Ages built inside the main nave of an early Byzantine basilica. In the northwestern part, an elongated room (29 x 8.5 m) with an apse and numerous smaller spatial units at its southern side are preserved. Furthermore, there are two square rooms with apses in each corner, which – according to the literature – possibly can be interpreted as *martyria*. In contrast, the southeastern area of the insula shows a series of small, barrel-vaulted, and obviously two-storied rooms.

Finally, in the center of the insula numerous fragments of columns, capitals, and parts of stylobate-blocks indicate a former courtyard (approximately 23 x 23 m) surrounded by porticoes on its southern, western, and eastern sides.

It is quite interesting that the framing lane (width of about 4 m) at the south side of the insula was designed as a corridor with a door at its western end. Furthermore, this corridor was partially covered by a vault, and obviously it established a direct link between an apsed room of the next insula in the south with the aforementioned courtyard.

To sum up, according to current knowledge, an interpretation of the examined insula as part of the episcopal residence is very likely. However, further studies must be awaited before the chronology, the design, and the specific function of this ensemble can be determined.

3. East Gate (P. Scherrer – U. Lohner-Urban)

During the excavations from 2012 to 2017 important results had been achieved concerning the history of the gate. Several sondages inside and outside the complex gave information about the stratigraphical and architectural sequences of the gate. The most important result of the excavations was the dating to the late 1st c. BC to the 1st c. AD. A dating to Hellenistic times can be excluded after the recent investigations.

In 2018 the investigations focused on the architectural documentation and the geodetic survey of the whole building complex (*structure from motion*). Another research aim was the documentation of the connection between the gate-building and the so called “Land Wall.” The Land Wall runs in a straight line over a length of about 500 m from the Main Gate to the East Gate. It is situated axial to the Main Gate, but not to the East Gate, which corresponds with the earlier structures under the

bitişikteki yapı adasında yer alan apsisli bir oda arasında doğrudan bir bağlantı kurmaktadır.

Özetle, mevcut verilere göre, incelenen bu yapı adasının muhtemelen piskoposun yaşam alanlarının bir parçası olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, bu yapı grubunun kronolojik gelişimi, planı ve tam olarak işlevinin anlaşılabilmesi için yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

3. Doğu Kapısı (P. Scherrer – U. Lohner-Urban)

2012 – 2017 arasında yürütülen kazılarda, kapının tarihi ile ilgili önemli sonuçlar elde edilmiştir. Kompleksin içindeki ve dışındaki birçok sondaj, kapının stratigrafik ve mimari evreleri hakkında bilgi vermiştir. Kazıların en önemli sonucu yapının MÖ 1. yy. – MS 1. yy. arasına tarihlendirilmiş olmasıdır. Son araştırmalar ışığında, yapının Hellenistik Dönem’e tarihlenme olasılığı ortadan kalkmıştır.

2018 yılında yapılan incelemeler, tüm yapı kompleksinin mimari belgelenmesi (structure from motion; SfM yöntemi ile) ve jeodezik araştırmalara odaklanmıştır. Araştırmaların diğer bir hedefi, kapı yapısı ile “Kara Suru” olarak adlandırılan yapı arasındaki bağlantının belgelenmesi olmuştur. Kara Suru, Ana Kapı’dan Doğu Kapısı’na kadar yaklaşık 500 m uzunluğunda düz bir hat üzerinde uzanmaktadır. Kara Suru, Ana Kapı ile aynı aks üzerinde yer alır; ancak Piskoposluk Sarayı’nın altında yer alan daha erken yapılar, Piskoposluk Sarayı’nın kendisi ve M Yapısı ile aynı eksende olan Doğu Kapısı, sur ile aynı aksta değildir. Doğu Kapısı’na vev bir açıyla bağlanan Kara Suru Kule 11’den itibaren dik biçimde kapı yapısının içine doğru uzanır. Bu kesimde Kara Duvarı’nın yalnızca iç siperi ve dış kirişi ile birlikte üst kısmı görülebilmektedir. Buradaki kütsel kum tepesinin yüksekliği ve kulenin enkazı nedeniyle bu alanda kazı yapmak mümkün değildir. Her hâlükârda, Kara Suru’nun ve arka duvarın veya daha ziyade Kule 11’in arka köşesinin birbirine küçük bir duvar ile bağlandığı tespit edilebilmektedir. Aslen bu özellik Kara Suru’nda daha önce de gözlemlenmiş, kurtin duvarların kulelerin arkasında kesintiye uğradığı ve kulelere küçük bir duvarla bağlandığı tespit edilmiştir (Res. 4). Buna göre, ilk evrede (MÖ 1. yy. – MS 1. yy.), kapı kompleksinin Kara Suru ile herhangi bir işlevsel bağlantıya sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Daha sonrakı bir evrede, Kara Suru ile kapının ön binası arasında bir kemer inşa edilmiş ve böylece Kara Suru’nun siperi ile kapının üst katı arasında kesintisiz bir geçiş sağlanmıştır. Kule 11’in arka duvarına bağlı olmayan ve 2.40 m açıklığa sahip olan Kemer D, doğrudan kapı söveleri ve lentosu görülebilen girişin üst basamaklarına birleşir. Bu kemer için kesin bir tarihlendirme yapmak zordur, ancak

Episcopal Palace, the Episcopal Palace itself, and the M-building. The Land Wall is connected to the East Gate in a slanted angle and discharges into the gate complex next to Tower 11. Only the upper part of the Land Wall with the inner battlement and the outer stringcourse is visible here. Because of the massive height of the sand dune and the debris of the tower, excavations are not possible here. In any case, it can be determined that the Land Wall and the rear wall or rather the rear corner of Tower 11 are connected with a small wall. This feature was already encountered in the Land Wall, where the curtains are interrupted behind the towers and connected to the towers with a small wall (fig. 4). Accordingly, during the first phase (1st c. BC to the 1st c. AD), the gate complex does not have any functional connection with the Land Wall. In a later phase, an arch has been constructed between the Land Wall and the front building of the gate in such a manner, that a seamless crossing between the battlement of the Land Wall and the upper floor of the gate was possible. Arch D is not connected to the rear wall of Tower 11 and runs across a width of 2.40 m to the upper stair of the gate, where the entrance with doorjambs and lintel can be seen. It is difficult to give an exact dating for this arch, but it is quite possible that the construction of the arch is connected to the renovation work of the 4th–5th c. AD.

In a good state of preservation is the southern course of the Land Wall with the battlement consisting of two rows of arched bricks, which correspond to the so called “balcony type” (among the battlement types of the Land Wall). Because of the modification of Tower 12 during the Byzantine Period, the connection between the Land Wall and Tower 12 is not visible. It also cannot be determined, if there was an antithetic Arch G, but it is quite possible.

4. Work at the Land Wall (M. Grebien)

In July - August 2018 excavations were conducted by the Archaeological Institute of the University of Graz at the Land Wall of Side. One sondage (I) was made at the inner façade of Curtain K5 in Arch 4. The purpose of this sondage was to clarify the stratigraphy of Curtain K5 and to find out the construction date of this curtain.

The findings from the layers of the building horizon show that this curtain of the Land Wall was built in the 2nd century AD. In the 2nd and 3rd centuries AD, there is an increased utilization of the building according to the findings of the layers under a thick walking level. In the 6th–7th century AD a small hut was built inside the arcade. Connected with this late antique building a small foundation wall was excavated, which corresponds with

Fig. 4 East Gate
Res. 4 Doğu Kapısı

muhtemelen kemerin inşaatı MS 4. / 5. yy'daki tadilat çalışmalarıyla ilişkilidir.

Kara Suru'nun güneyinde duvar örgüsü ve (Kara Suru siper tipleri arasında) “balkon tipi” olarak bilinen tarz-daki, iki sıra kemerli tuğladan oluşan siper iyi durumda korunmuştur. Kule 12'de Bizans Dönemi'nde yapılan değişikliklerden ötürü, Kara Suru ile Kule 12 arasındaki bağlantı görünmez durumdadır. Ayrıca burada antitetik bir Kemer G olup olmadığını da tespit etmek mümkün değildir, ancak bu varsayım kuvvetle muhtemeldir.

4. Kara Suru Çalışmaları (M. Grebien)

Side Kara Suru kazıları, Temmuz – Ağustos 2018'de Graz Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü tarafından yürütülmüştür. Kemer 4'ün içindeki Kurtin K5'in iç cephesinde bir sondaj (I) açılmıştır. Bu sondajın amacı, Kurtin K5'in stratigrafisini netleştirmek ve bu kurtinin yapım tarihini belirlemektir.

Bu yapı evresinin katmanlarından elde edilen bulgular, Kara Suru'nun bu kurtininin MS 2. yy'da inşa edildiğini göstermektedir. Kalın bir yürüyüş zemininin altındaki katmanlarda elde edilen bulgulara göre yapı MS 2. ve 3. yüzyıllarda görece daha yoğun olarak kullanılmıştır. MS 6. / 7. yüzyılda kemer altında küçük bir kulübe inşa edilmiştir. Kazılarda bu geç antik yapıyla bağlantılı küçük bir temel duvarı tespit edilmiş ve bu duvarın ahşap bir çatı konstrüksiyonu için kullanılmış olan bir dizi kalas deliğiyle aynı hizada olduğu gözlenmiştir. Bu bulgulara göre, Kara Suru'nun inşaatının MS 1. ve 2. yüzyıllarda yürütülen Roma kentinin genişletme programının bir parçası olabileceği düşünülmüştür.

Kara Suru üzerinde yürütülen çalışmalar çerçevesinde, Ana Kapı'nın güneyindeki kurtinlerin detaylı tanımlanması ve dijital belgelenmesi gerçekleştirilmiştir. Kurtin K6

a row of putlog holes for a wooden roof construction. So the Land Wall could be a part of a Roman city expansion program, which was conducted in the 1st and 2nd centuries AD.

Another part of the work at the Land Wall was the further descriptive and digital documentation of the curtains south of the main gate. Curtain K6 and Tower T8 were measured with a total station. Curtain K7, which runs into a big sand dune, is also built with arcades like Curtain K5. This can be seen at the northern end of this curtain, where the wall is not covered with sand for a few meters. During the course of documentation, it was understood that, despite what is reported in all publications on the Land Wall of Side, the outer façade does not have a double cornice, but rather a triple cornice. The third cornice is especially well preserved in some parts of Curtain K5.

5. Architectural Investigations at Side Temple "P"

(G. Kaymak-Heinz)

The architectural layout of Temple P is clearly discernable based on preserved remains. Architectural analysis and documentation of the monumental gate structure located on top of the platform in front of the cella constitutes an important part of investigations at Temple P. More than half of the coffered ceiling blocks have been preserved, presenting ample evidence for investigating the layout of the gate structure.

In April 2018, architectural elements of the gate structure were moved with the help of a crane to a stone field east of the temple. Blocks were turned upside down, so that their previously not visible aspects could be studied (fig. 5).

It was possible to restore most of the blocks by joining fragments. Thus, the original form of the coffers could be determined, which increased the legibility of designs depicted on them. Coffer blocks can be broadly categorized as large and small types.

*As was previously postulated in the restitution, the ceiling has a U-shaped plan. The two tips of the U extend forward and consist of two large coffers. Four fragments were joined to restore the large coffer on the northern tip. Based on the restored block, the original width of the coffer measures 156 cm. The outer northern edge of this coffered block ends in a cornice that features water-spouts decorated with lion heads. There is a horizontal groove on the upper sector of the western edge of the coffered block. Because a similar groove exists on the back profile of the *tympanon*, it can be deduced that this large coffer directly joins the *tympanon*.

ve Kule T8'in total station kullanılarak ölçümleri yapılmıştır. Kısmen büyük bir kum tepesiyle örtülü olan Kurtin K7 de Kurtin K5 gibi kemerlerle birlikte inşa edilmiştir. Bu özellik, kurtinin kuzey ucunda duvarın birkaç metre boyunca kumla kaplı olmayan kesiminde gözlemlenebilmektedir. Belgeleme sırasında anlaşıldığı üzere, Side Kara Suru'na dair tüm yayınlarda bildirilenin aksine, dış cephe çift kornişli değil, üç kornişlidir. Üçüncü korniş, özellikle Kurtin K5'in bazı bölümlerinde iyi durumda korunmuştur.

5. Side "P" Tapınağı'ndaki Mimari Araştırmalar

(G. Kaymak-Heinz)

Plan şeması günümüzde dahi net okunabilen P Tapınağı'ndaki araştırmaların önemli bir konusu, cellanın önündeki platformda yer alan anıtsal giriş yapısının mimarisini tespit etmektir. %50'den fazlası mevcut olan tavan kasetleri, anıtsal giriş yapısının plan şemasını araştırmak için iyi bir olanak sunmaktadır.

2018 yılının Nisan ayında, giriş yapısının mimari elemanları, büyük bir vinç yardımıyla, bulundukları yerden kaldırılarak, daha önce ulaşılamayan yüzeyleri incelenebilecek şekilde, tapınağın doğu tarafında yeniden düzenlenmiştir (Res. 5).

Birçok blok, kırık yüzeylerinden birleştirilebilmiştir. Böylece kasetlerin orijinal formatları belirlenebilmiş ve desenlerinin okunabilirliği artmıştır: Kaset bloklarını genel olarak büyük ve küçük tip olarak sınıflamak mümkündür.

*Tavan planında, iki ucu öne bakan, U şeklindeki restitüsyon önerisi geçerliliğini korumaktadır: U'nun iki ucunda iki adet büyük tip kaset bulunmaktadır. Kuzey uçtaki büyük kaset için dört kırık parça birleştirilmiştir. Kaset genişliği, bu parçaların orijinal yüzeylerinden, 156 cm olarak tespit edilebilmektedir. Bu kasetin dışı bakan kuzey kenarı, yağmur oluğu ve aslan başlı çörtelerin olduğu kornişle sonlanmaktadır. Kaset bloğunun üst

Fig. 5 New stone field east of Side Temple P

Res. 5 Side P Tapınağı'nın doğusunda yer alan yeni taş alanı

*Another block was identified as belonging to the southern edge of the northern large coffer, based on the decoration and the dimensions of its coffer. The entablature and the cornice arrangement on its outer edge are not continuous, but rather it features an L-shaped recess made for fitting in the following block.

*Another large coffered block was restored by joining fragments and its size was assessed as 156 x 240 cm (broken). Although the entire surface of this block is broken, its decorative designs can be identified as a large coffer type. This coffer belongs to the southern wing.

*Another block was restored by joining three fragments. One side of the block fits in the cornice, while the other side rests on the wall and features two coffers separated by a pseudo-beam. This block measures 105 x 380 cm and represents a small type coffered block.

*Another restored coffered block that measures 206 cm in width must have belonged in the middle section in front of the entrance. This coffer is distinct from the large or the small type in that it has four coffers and its kymation has not 6 but 7 egg-and-dart motifs.

*Additionally, it was observed that the *tympanon* of the southern wing of the gate structure does not consist of a single monolithic block.

6. Documentation of Vespasianus Monument

(B. Ekimci)

Vespasianus Monument and Fountain is located north of the theater, between the latrina and the monumental arc above the colonnaded street. The monument rises abutting the Late Period fortification wall that dates to the mid-4th century AD (fig. 6).

In 2018, *in situ* sections and details of the fountain were measured using total station and traditional measurement techniques, and detail measurements were taken from the revetment and the three architraves in the upper parts of the structure with the help of a crane. Restitution work was initiated and previously conducted architectural projects and applications on the monument were examined in light of excavation reports and conservation board decisions.

Within the scope of restitution studies, all architectural elements including the architrave fragment on the ground were grouped according to their function in the structure and model drawings were generated. Each group of elements is examined on its own in terms of their position in the structure, dimensions, architectural decorations, the number of dressed surfaces, and so on, to be recorded on the model drawings with legends.

yüzeyinde, batı kenarı boyunca görülen oyuk, karşılığını *tympanonun* arka yüzeyindeki profilde bulmaktadır. Bu detay, büyük kasetle *tympanonun* direkt komşu olduğunu göstermektedir.

*Boyutlarına ve kaset bezemesine göre, kuzeydeki büyük kaset bloğunun güney ucuna ait olabilecek diğer bir blokta, dışa bakan saçaklık ve korniş düzeni blok genişliğince düz devam etmemekte, bir kısmı “L” şeklinde geri çekilerek komşu taşın yer bırakmaktadır.

*Tüm yüzeyi kırık olmasına rağmen, büyük kaset tipinin bezemeleri okunabilen, 156/240 (kırık) cm boyutlarında yeni bir kaset bloğu kazanılmıştır. Güneydeki kanada ait olmalıdır.

*Üç parça blok, kırık yüzeylerinden birleştirilmiştir. Bir yanı kornişle bitmekte, diğer yanı duvara oturmakta ve yalancı kirişle ayrılan iki kaset yuvası barındırmaktadır. 105/380 cm boyutlarındadır ve küçük tip kaset bloğunu temsil etmektedir.

*Kırık yüzeylerinden birleşen ve toplamda 206 cm genişliğe sahip olan diğer bir kaset bloğu, kapının önünde konumlanmalıdır. Kaset yuvalarında diğerleri gibi 6’şar değil, 7’şer adet yumurta vardır ve dört kaset yuvasını barındırmasıyla büyük ve küçük tipten farklıdır.

*Ayrıca, giriş yapısının güney kanadında yer alan *tympanonun*, diğerleri gibi, tek parça bir bloktan oluşmadığı saptanmıştır.

6. Vespasianus Anıtı Belgeleme Çalışmaları

(B. Ekimci)

Vespasianus Anıtı ve Çeşmesi, tiyatronun kuzeyinde, latrina ile sütunlu cadde üzerindeki kemerli tak arasında, MS 4. yy. ortalarına tarihlenen Geç Dönem sur duvarları yanında yükselmektedir (Res. 6).

2018’de çeşmenin *in situ* olarak bulunan bölümleri ve detayları total station ve geleneksel ölçüm teknikleri kullanılarak yerinde ölçülmüş, vinç ile yapının üst bölümlerine ulaşılarak örtü ve üç arkhitravdan detay ölçümleri alınmıştır. Yapının restitüsyonuna yönelik çalışmalara başlanmış, kazı raporları ve koruma kurulu kararları doğrultusunda Anıt’ta günümüze kadar yapılan mimari proje ve uygulamalar incelenmiştir.

Restitüsyona yönelik çalışma kapsamında bugün yerde duran arkhitrav parçası da dâhil olmak üzere her bir mimari eleman yapıdaki işlevine göre gruplanarak model çizimler üretilmeye başlanmıştır. Her grup kendi içinde incelenerek, yapı üzerinde bulundukları konum, boyutları, mimari bezemeleri, işlenmiş yüzey sayısı vb. özelliklerine göre lejandlarla çizimlere işlenecektir. Restitüsyon

Fig. 6
Vespasianus
Monument
Res. 6
Vespasianus Anıtı

While creating a restitution proposal, first, the original proposal prepared by architect M. Beykan in 1969 was consulted. The *in situ* decoration programs and numbers were compared with the architectural elements in the previous restitution proposal and a new restitution proposal was developed in light of the observed differences.

7. Numismatic Studies (A. Tolga Tek – T. Yılmaz)

In 2018, a total of 284 bronze coins were recovered. 10 of these coins are Hellenistic Period examples minted in the name of Side, Selge, and the Lycian league. 4 Roman Imperial Period coins are city coins of Magydos, Perge, and Side. The most significant coin assemblage belongs to the Late Roman Period represented by 240 coins. A total of 23 Byzantine coins were found, 7 of which are singular chance-finds and 16 of which come from a hoard. An additional 7 coins could not be dated due to severe corrosion.

önerisi oluştururken, ilk olarak 1969 yılında Mimar M. Beykan tarafından hazırlanan öneri üzerinde çalışmıştır. Bu öneri üzerinde yer verilen mimari elemanın konumlarına göre bezeme programları ve sayıları alanda bulunan mimari elemanlarla karşılaştırılmış olup çıkan farklılıklar doğrultusunda yeni bir restitüsyon önerisi geliştirilmiştir.

7. Nümizmatik Çalışmaları (A. Tolga Tek – T. Yılmaz)

2018 sezonunda, tamamı bronz, 284 adet sikke ele geçmiştir. Bu sikkelerden 10 tanesi, Side, Selge ve Lykia Birliği adına basılmış Hellenistik Dönem örnekleridir. Magydos, Perge ve Side'ye ait 4 sikke Roma İmparatorluk Dönemi şehir sikkesidir. Buluntuların en önemli kısmı 240 sikke ile Geç Roma Dönemi'ne aittir. 7 tane tekil, 16 tanesi define halinde toplam 23 Bizans sikkesi bulunmuştur. 7 sikkenin dönemi, korozyon nedeniyle tespit edilememiştir.

Hagia Thekla (Meryemlik) Archaeological Site Survey, 2018

Ayatekla (Meryemlik) Ören Yeri Yüzey Araştırması 2018

Umut ALMAÇ – Ayşin ÖZÜGÜL – Nisa SEMİZ

Introduction

In 2018, Hagia Thekla (Meryemlik) Archaeological Site Survey focused on three objectives. In the southern necropolis, the identification of remains was continued, their detailed documentation and addition to the site plan was completed (fig. 1). Within the framework of one of the main research objectives, defined as “investigation of the water supply, storage, and distribution system,” two reservoirs were included in the scope of the documentation in 2018.¹ Additionally, documentation of architectural decoration elements at the site was resumed.

Southern Necropolis

The site has two necropolis areas, located in the north and the south. The south necropolis area extends from the first tomb, which is located approximately 200 m east-southeast of the apsis of the Hagia Thekla Basilica, to the south boundary of the archaeological site (fig. 1). After clearing off of the vegetation, new tombs were identified in the southern necropolis, in addition to the tombs documented using a total station during 2017 surveys. In this context, nearly seventy tombs have so far been identified. The tombs that are carved into the bedrock spread across an area of 2.5 hectares. Plans and sections of 31 tombs were drawn and measured in detail. Traditional methods were used in architectural documentation.

¹ Completed in September 2018, the “Hagia Thekla (Meryemlik) Archaeological Site Survey” lasted twelve days. We would like to thank Silifke Museum Director İ. Sezen; Silifke Museum specialist F. Ceyhan, who participated in the surveys as the Ministry Representative; Y. Kuytul and T. Kuytul for 3D laser scanning of extant remains; and Municipality of Silifke for their logistic support.

Giriş

Ayatekla (Meryemlik) Ören Yeri Yüzey Araştırması, 2018 yılında üç farklı konuda yoğunlaşmıştır. Güney nekropolde mezarların tespit edilmesi, vaziyet planına işlenmesi ve detaylı olarak belgelenmesi için 2017 yılında başlatılan çalışmalara devam edilmiştir (Res. 1). Yüzey araştırmasının temel araştırma eksenlerinden biri olarak tanımlanan, “yerleşimin su ihtiyacını sağlayan su temini, depolama ve dağıtım sisteminin araştırılması” kapsamında, iki su rezervuarının mimari belgeleme çalışmasına başlanmıştır.¹ Bunlara ek olarak, ören yerindeki mimari süsleme elemanlarını tespit ve belgeleme çalışmaları sürdürülmüştür.

Güney Nekropol

Ayatekla ören yerinin kuzey ve güneyinde iki nekropol alanı yer almaktadır. Bunlardan güney nekropol alanı, Ayatekla Bazilikası apsis kalıntısının yaklaşık olarak 200 m doğu-güneydoğusunda tespit edilen ilk mezar izlerinden başlayarak arkeolojik alanın güney sınırına kadar uzanmaktadır. Çalışma sürecinde, 2017 çalışmaları sırasında güney nekropol alanında total station ile yapılan ölçümlerle belgelenen mezarların dışında, bitki temizliği sonrasında yeni mezarlar görülmüştür. Bu kapsamda, alanda yak. 70 mezarın varlığı görsel olarak tespit edilmiştir. Ana kayaca oyulmuş mezarlar, yak. olarak 2,5 hektarlık bir alana dağılmaktadır. Son çalışmada, seçilen 31

¹ 2018 yılı Eylül ayı içinde tamamlanan “Mersin, Silifke, Ayatekla (Meryemlik) Ören Yeri Yüzey Araştırması” 12 gün sürmüştür. Silifke Müzesi Müdür vekili İ. Sezen’e, Bakanlık temsilcisi olarak çalışmaya katılan Silifke Müzesi Müdürlüğü’nden uzman F. Ceyhan’a, 3D lazer tarama kullanılarak gerçekleştirilen belgeleme için Y. Kuytul ve T. Kuytul’a ve destekleri için Silifke Belediyesi’ne teşekkürlerimizi sunarız.

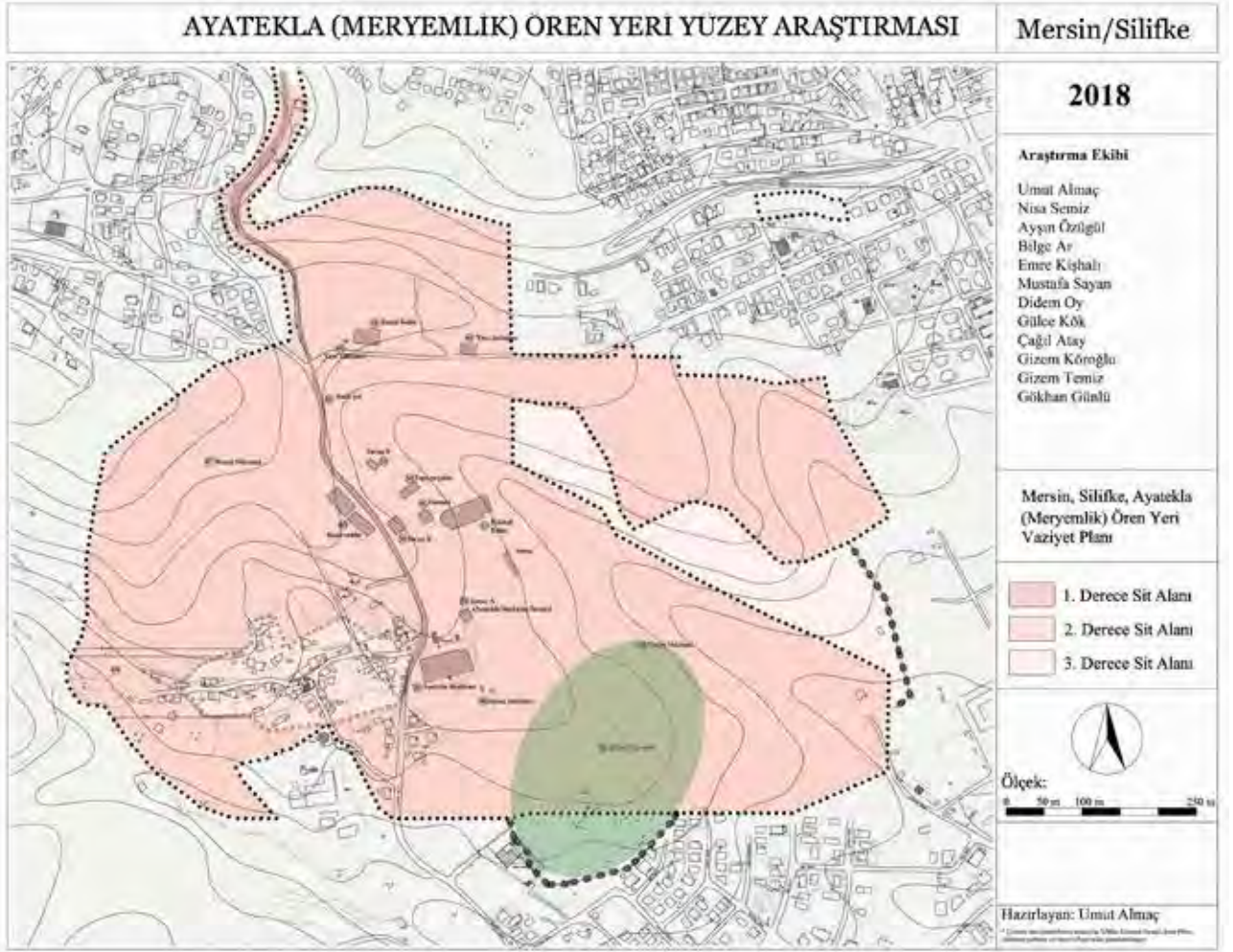

Fig. 1 Southern necropolis of Hagia Thekla Archaeological Site, where surveys have continued (The plan was prepared considering Base Map and Conservation Development Plan of Silifke)

Res. 1 Ayatekla Ören Yeri, 2018 yılı çalışmalarında belgeleme çalışmalarına devam edilen güney nekropol (Bu planın hazırlanmasında Silifke Koruma Amaçlı İmar Planı ve Hâlihazır paftaları kullanılmıştır.)

Fig. 2 Tombs 20 and 21 in the southern necropolis of Hagia Thekla Archaeological Site, 2018

Res. 2 Ayatekla Ören Yeri güney nekropolünde 20 ve 21 numaralı mezarlar, 2018

mezarın plan ve kesitlerinin eskizleri çizilerek, ayrıntılı ölçümleri yapılmıştır. Belgelemede geleneksel yöntemler kullanılmıştır.

Ana kayaç içine oyulan mezarlar arazide çeşitli şekillerde dağılım göstermektedir. Tekil mezarlar olduğu gibi, geniş bir kayaç üzerinde grup halinde mezarlar da vardır (Res. 2). Grup halinde olan mezarlardan bazıları belirli bir düzen içinde oyulmuşlardır. Mezarların boyutlarının birbirine yakın ölçülerde oldukları gözlenmektedir. Belgeleme çalışmalarının sonucunda, dikdörtgen planlı mezarların enlerinin 44-69 cm arasında, boylarının 172-220 cm arasında değişen ölçülerde olduğu belirlenmiştir (Res. 3). Mezarların içleri zaman içinde irili ufaklı taş parçaları ve toprakla dolmuştur. Bu nedenle büyük bölümünün özgün derinliği tespit edilememiştir. İçi boş durumda olan bir örnekte (10 numaralı mezar), mezar derinliği 71 cm olarak ölçülmüştür. Mezarların kenarları,

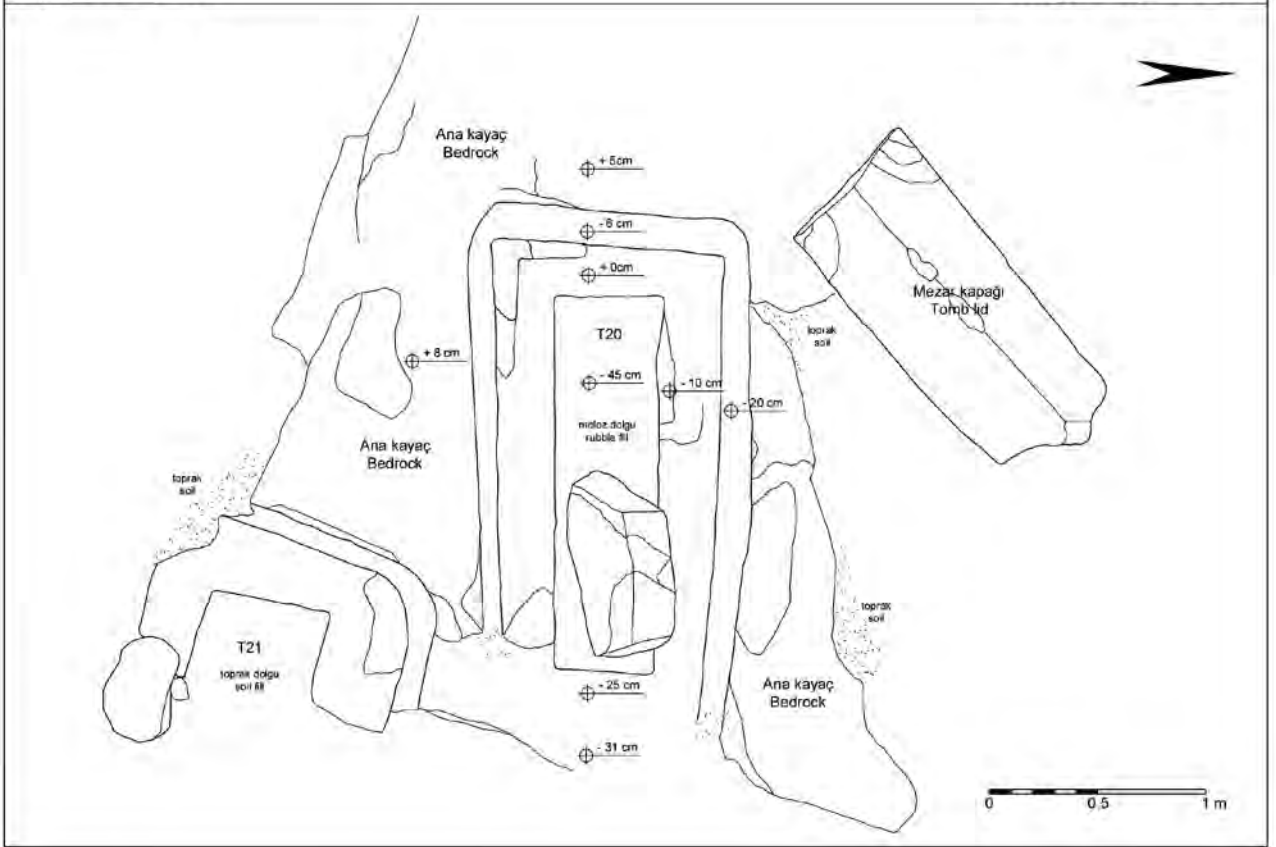

Fig. 3 Plan of Tombs 20-21 in the southern necropolis, 2018

Res. 3 Güney nekropol 20 ve 21 numaralı mezarların planı, 2018

The distribution of rock-cut tombs across the necropolis varies from area to area. There are isolated, single tombs, as well as groups of tombs on a single large rocky outcrop (fig. 2). Some of the groups of tombs were carved in a particular order. Dimensions of the tombs are similar to one another. Documentation of the dimensions of these rectangular tombs has shown that their width varies from 44 cm to 69 cm, while their length varies from 172 cm to 220 cm (fig. 3). The interiors of the tombs have been filled up with rubble stones and soil over time. As a consequence, the original depth of the tombs could not be measured. In only one case, where the tomb has not been filled with soil (Tomb 10), the grave depth is measured as 71 cm. The tombs have a recessed cross-section all along the top edge to accommodate for the placement of the capstone. Across the necropolis, fragments of capstones are found in the vicinity of tombs or on top of tombs. Documentation of the nearly complete capstones has shown that these lids are approximately 221 cm long and 76 cm wide. The maximum height of the triangular shorter sides varies from 43 to 45 cm. There is one quadrangular hemispherical projection on

girintili-çıkıntılı bir profille çevrevelenir. Bu kısmın mezar kapaklarının oturduğu yuvalara işaret ettiği düşünülmektedir. Nekropol alanında, bazı mezarların üstünde veya yakınında mezar kapakları bulunmaktadır. Arazide nispeten bütünlüğünü koruyan kapak örnekleri incelendiğinde, kapakların yaklaşık olarak uzunluğunun 221 cm ve genişliğinin 76 cm olduğu belirlenmiştir. Üçgen biçimli dar yan yüzeylerde ise yükseklik 43-45 cm arasında ölçülmüştür. Çatı biçimli kapakların dört köşesinde çeyrek yarım küre biçimli çıkıntılar yer almaktadır. Mezar kapakları bezemesiz sade bir üsluptadır.

Güney nekropol alanında yapılan çalışmalar, Ayatekla ören yerinin nekropol alanlarına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Eski hac ziyaret merkezinin güney nekropol alanındaki çalışmalara ek olarak kuzey nekropolde yapılacak araştırmalarla, ören yerine ve Erken Hristiyanlık Dönemi gömü alanlarına ilişkin yeni ve aydınlatıcı bilgiler edinileceği düşünülmektedir.

each corner of the gabled-roof-shaped lids. They are simple, plain elements without any decoration.

Southern necropolis survey has provided crucial information on the necropolis areas of the archaeological site. In addition to the investigations in the southern necropolis of this old pilgrimage center, further research in the northern necropolis area is also expected to provide new and enlightening information about this archaeological site and Early Christian burial sites in general.

Water Reservoirs²

There are two large, adjacent water reservoirs on the edge of the ancient road that passes through the middle of the site, located approximately 200 meters northwest of the Basilica (fig. 4). The reservoirs have been filled with rubble and soil over time; the northeastern wall has collapsed into the reservoir, and particularly the upper sections of the walls have been severely damaged.

Both structures have a rectangular plan with similar dimensions (fig. 4). For their construction, first the bedrock was carved, and then the sides of the carved basin were aligned by massive walls to prevent leakages through cracks and crevices in the bedrock, thus creating insulation. Interestingly, although the walls of the northern reservoir were constructed with regularly cut stone blocks, stones and bricks were used together to build the walls of the southern reservoir. This difference in construction technique may indicate that the two reservoirs were constructed in different periods.

In order to begin 3D architectural documentation by laser scanning, vegetation in and around the structures was carefully cleaned under the supervision of the commissioner of the Ministry of Culture and Tourism. Representative and sufficient data was collected for the following stage. In order to prepare a base for documentation in following seasons, point cloud data and orthophotos will be applied to scaled drawings of top plans and sections before the beginning of the 2019 field survey.

Architectural Decoration Elements

The documentation of the architectural decoration elements, which was initiated last year, was completed in two areas during the 2018 campaign, namely in and around the Subterranean Cave Church and in the vicinity

Su rezervuarları²

Yerleşimin ortasından geçen antik yolun kenarında, Ayatekla Bazilikası'nın yak. 200 m kuzeybatısında birbirine bitişik iki su rezervuarı bulunmaktadır (Res. 4). Rezervuarların moloz ve toprak ile önemli ölçüde dolduğu, kuzeydoğu kenarında yığma duvarların iç mekâna doğru devrildiği, duvar örgüsünün özellikle üst kotlarda hasarlı olduğu görülmüştür.

Dikdörtgen plana sahip rezervuarların boyutları birbirine yakındır (Res. 4). Yapımda, önce ana kayacın oyulduğu ve sonrasında kaya yüzeyine bitişik masif duvarlarla su haznesinin çepeçevre sarıldığı, böylece kayaç üzerindeki çatlak ve boşluklardan su kaybının engellenerek geçirimsizliğin garanti altına alındığı anlaşılmaktadır. Kuzey rezervuar duvarlarında kesme taş örgünün tercih edildiği, buna karşın güney rezervuarında ise taşla birlikte tuğlanın da kullanıldığı dikkat çekmektedir. Duvar örgülerindeki farklılıklar, rezervuarların farklı tarihlerde inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

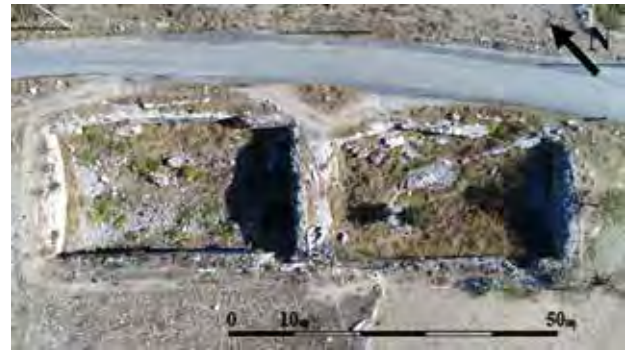

Fig. 4 Hagia Thekla Archaeological Site, water reservoirs, 2018
Res. 4 Ayatekla Ören Yeri, Su rezervuarları, 2018

Yapılarda belgeleme çalışmalarının başlatılması amacıyla, bakanlık temsilcisi denetiminde iç kısımda ve çevrelerde bitki temizliği yapılmış ve sonrasında lazer tarayıcı kullanılarak mimari dokümantasyon için yeterli veri elde edilmiştir. İlerleyen yıllarda yürütülecek çalışmalarda altlık olarak kullanılması planlanan çizimlerin hazırlanabilmesi için 2019 yılı yüzey araştırması öncesinde kesit ve plan düzlemlerinde nokta verisi ve orthophoto üretilmesi planlanmaktadır.

Mimari Süsleme Elemanları

Ayatekla Yüzey Araştırması kapsamında 2018 yılında, Yeraltı Kilisesi ve çevresi ile ören yeri girişinde kümelenen

2 Reservoirs are located in Ada/Island 125, Parsel/Parcel 2 on the "Site Conservation Plan".

2 Rezervuarlar, "Koruma Amaçlı İmar Planı"nda 125 ada, 2 parselde bulunmaktadır.

Fig. 5
Limestone column
capitals from Hagia Thekla
Archaeological Site, 2018
Res. 5
Ayatekla Ören Yeri,
kireçtaşı sütun başlıkları,
2018

of the entrance to the archaeological site. A total of 90 fragments were inventoried, cleaned, classified, measured, photographed, and their digital drawings were initiated.

The documented elements include column capitals, shafts, and bases; relief fragments belonging to postaments; fragments of pillars, barrier slabs, and architrave fragments belonging to templons; and door frame and cornice fragments (fig. 5). Limestone and Proconnesian marble are the most commonly used materials for these elements. Other, less commonly attested raw materials include red breccia, green marble, grey limestone, and granite.

Apart from the documentation of decorative or formative architectural elements, the *opus sectile* floor pavement stones were also documented. Additionally, a large number of pavement slabs and mural slabs, which are made mostly of marble, but also other various stones, were photographed to begin further documentation.

mimari süsleme elemanlarının bir önceki yıl başlanan belgeleme çalışmaları tamamlanmıştır. Toplam 90 parça numaralandırılmış, temizlik, tasnif, envanter ve ölçümleri yapılmış, fotoğrafları çekilmiş, dijital çizimleri yapılmaya başlanmıştır. Belgelenen malzemeler arasında sütun kaideleri, gövdeleri ve başlıkları, postamentlere ait kabartmalı parçalar, templon dikmeleri, parapet levhaları, arşitrav parçaları, kapı çerçevesi ve korniş parçaları bulunmaktadır (Res. 5). Malzeme olarak büyük grubu kireçtaşı ve Marmara mermeri oluşturur. Kırmızı breş, yeşil mermer, gri kireçtaşı, granit daha az kullanılmış taş türleridir.

Bezemeli ve/veya profilli mimari süsleme elemanlarının yanısıra, gene Yeraltı Kilisesi'nde bulunan opus sectile döşeme taşlarının belgelenmesi yapılmıştır. Bunlar dışındaki, çoğu mermer çeşitli taşlardan işlenmiş çok sayıda döşeme ve kaplama levhası şimdilik sadece fotoğraflanmıştır.

Our objective is to complete the digital drawings of these fragments, the identification of their original architectural contexts and their dating, as well as the compositional analyses of raw materials and restitution drawings of a selection of these fragments, by the end of the 2019 campaign.

Discussion

During the 2018 campaign of Hagia Thekla Archaeological Site Survey, documentation work was carried out at the southern necropolis and for the two adjacent water reservoirs in the center of the settlement, as well as the completion of the inventorying of decorative architectural elements around the Subterranean Church, initiated in 2017. In the Southern necropolis, the distribution of rock-cut tombs was investigated, selected tombs were documented in detail, and all tombs were photographed. Regarding the investigation of water supply, storage, and distribution system, architectural documentation was carried out on the two reservoirs and measurements were taken for the preparation of plans and section drawings. Additionally, the documentation of architectural decoration elements continued.

Our objective for the 2019 survey is to complete documentation at the southern necropolis and begin preliminary documentation at the northern necropolis. Towards this end, until the beginning of next survey season, we will be completing the digital drawings of select southern necropolis tombs in CAD platform, combining *in situ* scaled drawings and detailed measurements. Additionally, the investigations on the water system of the site will be broadened to allow interpretations on the water supply and management systems at the site particularly dated to the Late Antiquity. And finally, documentation of architectural decoration elements will continue to establish an inventory of these elements.

2019 sezonu sonuna kadar, parçaların dijital ortamda çizimlerinin tamamlanması, hangi yapıya ait oldukları, ait oldukları yapının neresinde kullanıldıkları, tarihlendirilmeleri, gerekenlerin malzeme analizleri, bazılarının restitüsyonunun yapılması hedeflenmektedir.

Değerlendirme

Ayatekla Ören Yeri'nde 2018 yılında yapılan yüzey araştırmasında yürütülen çalışmalar, güney nekropol alanındaki belgeleme çalışmaları, yerleşimin ortasında yer alan bitişik iki su rezervuarının belgelenmesi ve Yeraltı Kilisesi ve çevresi ile ören yeri girişinde bulunan mimari süsleme elemanlarının envanterine yönelik önceki yıl başlanan belgeleme çalışmalarının tamamlanması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Güney nekropolde tespit edilen kaya oyma mezarların gömü alanındaki dağılımları incelenerek, seçilen mezar örneklerinin ayrıntılı belgelenmeleri yapılmış; ayrıca tüm mezarlar fotoğrafla belgelenmiştir. Alandaki su yapılarının incelenmesi kapsamında mimari belgeleme çalışmaları yürütülmüş, plan ve kesit çizimlerinin hazırlanması amacıyla yerinde ölçüler alınmıştır. Ayrıca mimari süsleme elemanlarının belgelenmesine yönelik çalışmalara devam edilmiştir.

Önümüzdeki dönemde, güney nekropoldeki tespit ve belgeleme çalışmalarının tamamlanarak, kuzey nekropol alanında ön tespitlerin yapılması öngörülmektedir. Bu kapsamda 2019 yılında yapılması planlanan yüzey araştırmasına dek, güney nekropoldeki seçilen mezarların detaylı ölçümlerinin ardından yerinde hazırlanan ölçekli plan çizimlerinin CAD ortamında tamamlanması planlanmaktadır. Ayrıca ören yerinde bulunan su yapılarına ilişkin inceleme ve araştırmaların derinleştirilerek, özellikle Geç Antik Dönem'de yerleşimde su ihtiyacı ve kullanımına ilişkin değerlendirilmelerin yapılması ve mimari süsleme elemanlarının belgeleme çalışmalarının tamamlanarak bunların bir envanterinin oluşturulmasına yönelik çalışmaların sürdürülmesi hedeflenmektedir.

Excavations at Karain Cave 2018

Karain Mağarası Kazıları 2018

Yavuz AYDIN – Eşref ERBİL

The 2018 campaign of excavations at Karain Cave were conducted by a team of sixteen experts and eighteen students under the directorship of Prof. Dr. H. Taşkiran and lasted from July 9 to August 17. Preparation for the 2018 campaign included pest control and cleaning at and around the dig house compound and the storage building. At the site, general cleaning was carried out around the trenches in Chambers E and B and new areas were prepared for excavation. 2018 excavations at the cave started following the completion of cleaning and preparatory work.

Chamber E Excavations

The 2018 campaign of excavations in Chamber E focused on the main deposit, continuing the investigations started in 2017. Four archaeological levels were investigated in 17 grid-squares (fig. 1) and three geological units (IV.1, IV.2, and IV.3) were encountered in archaeological levels 46 and 49.

Karain Mağarası 2018 yılı kazıları 09.07.2018 – 17.08.2018 tarihleri arasında Prof. Dr. H. Taşkiran başkanlığındaki 16 uzman ve 18 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 2018 yılı kazı çalışmaları öncesinde uzman ve öğrencilerin konaklamış olduğu kazı evinin çevresi ve deposu zararlı böceklerle önlem amacıyla ilaçlanmış ve temizlenmiştir. Kazı çalışmalarının gerçekleştirileceği E ve B gözlerinde yer alan açmaların üzeri ve çevresi de temizlenmiş, çalışılacak olan alanlar kazıya hazır hale getirilmiştir. Temizlik ve hazırlık çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte 2018 yılı Karain Mağarası kazıları başlamıştır.

E Gözü Kazısı

E gözü 2018 yılı kazılarındaki çalışmalar 2017 yılında olduğu gibi ana dolgunun üzerinde gerçekleştirilmiştir. Kazılmış olan 17 plankare (Res. 1) içerisinde toplam 4 farklı arkeolojik seviye kaldırılmıştır. 46 ve 49. arkeolojik seviyeler içerisinde karşılaşılan jeolojik birimler ise IV.1, IV.2 ve IV.3'dür.

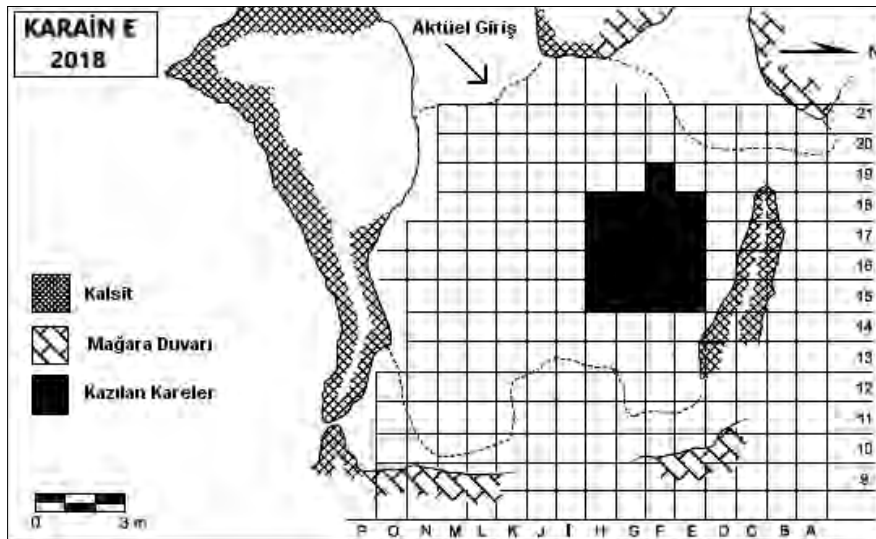

Fig. 1
Karain E, grid-squares
excavated in 2018
Res. 1
Karain E 2018 kazılan
plankareler

Fig. 2 Chamber E, examples of chipped stone industry
Res. 2 E Gözü Yontmataş endüstri örnekleri

All geological and archaeological units excavated in 2018 yielded finds dating to the earlier phase of the Middle Palaeolithic period, known as *Proto-Charentian*. Unit IV.1 is the most clearly distinguishable level above the main deposit. This unit has yielded remains of mammalian fauna that reflect a hot climatic period. While similar to unit IV.1 in color, unit IV.2 has different structural characteristics. The last geological unit investigated in 2018, unit IV.3 on the other hand, is different than the two units above both in structure and color. This unit has soft sediments that include a high amount of limestone.

Archaeological finds from Chamber E in 2018 were grouped into two categories: chipped stone and bone. Most abundant among the chipped stone finds are *Charentian* type side scrapers (fig. 2/1-3). Other tool types include points on thick blanks (fig. 2/4, 5), notches (fig. 2/6, 7), and denticulates (fig. 2/8, 9). Apart from tools, unretouched flakes and chipping wastes from various stages of production are among the common finds associated with the Middle Palaeolithic chipped stone industry. Another interesting find in the chipped stone tool repertoire of this level is a small chopper made of limestone (fig. 2/10). This example and similar

2018 yılı kazılarında çalışılmış olan jeolojik ve arkeolojik birimlerin tümü Orta Paleolitik Dönem'in erken evresi olan Proto-Charentian'e ait buluntular sunmuştur. Söz konusu birimler içerisindeki IV.1, ana dolgu üzerinde ayrımı en net yapılabilen seviyedir. IV.1 birimi sıcak bir iklimsel periyodu yansıtan memeli faunası sunmaktadır. IV.2 birimi ise renk olarak IV.1 birimine benzemekle birlikte yapı olarak farklılıklar sergilemektedir. 2018 yılı kazılarında çalışılan son jeolojik birim olan IV.3 ise hem renk hem de yapı olarak üzerinde yer alan seviyelerden ayrılmaktadır. Söz konusu seviyenin sediman yapısı oldukça yumuşaktır ve seviye bol sayıda kalker taş barındırmaktadır.

2018 yılı E gözü arkeolojik buluntuları yontmataş ve kemik olmak üzere iki grup altında toplanmaktadır. Yontmataş buluntular içerisinde en yoğun grubu Charentian tipteki kalın kenar kazıyıcılar oluşturmaktadır (Res. 2/1-3). Diğer alet tipleri arasında ise yine kalın taşımaklar üzerine yapılmış uçlar (Res. 2/4, 5), çontuklu aletler (Res. 2/6, 7) ve dişlemeliler (Res. 2/8, 9) yer almaktadır. Orta Paleolitik yontmataş endüstrisinde aletler dışında düzelti taşımayan yongalar ve yontmataş üretim zinciri içerisinde yer alan yongalama artıkları da sıklıkla karşılaşılan parçalardır. Yontmataş endüstri içerisindeki ilginç parçalardan bir diğeri ise hammaddesi kalker olan küçük bir kıyıcıdır (Res. 2/10). Benzerlerine 2017 yılı kazılarında da rastlanmış olan söz konusu örnek, Karain Orta Paleolitik endüstrisi içerisinde nadir de olsa kalkerin tercih edilmiş olduğu göstermektedir.

2018 yılı kazıları pek çok kemik buluntu sunmakla birlikte söz konusu buluntuların hepsi doğal parçalardan oluşmaktadır. Kemikler üzerinde insan elinden çıkma herhangi bir işlem izi tespit edilmemiştir.¹ Martes martes (Kaya sansarı) türü altında tanımlanmış olan örneğin dışında 2018 yılının diğer bir önemli buluntusu yavru bir su aygırına aittir. Çene ve diş kalıntılarından oluşan bu örnek Anadolu'da şu ana kadar bilinen ilk yavru su aygırı örneğidir (Res. 3/1). Tür tespiti yapılmış olan diğer örnekler ise Felis silvestris (Yaban kedisi) ve Panthera spelea intermediadır (mağara aslanı). Diş içermeyen bir alt çeneden oluşan mağara aslanı kalıntısı şu ana kadar Anadolu'dan bilinmemekle birlikte 350–300 bin yıl öncesinde Avrupa'da kayıtlı olan bir alt türe aittir (Res. 3/2). Bu önemli veri aynı zamanda Karain Orta Paleolitikliği açısından elimizde olan kronolojik verileri de destekleyici bir nitelik taşımaktadır.

1 2018 yılı kazılarında tespit edilmiş olan fauna kalıntılarına ait analizler ve tür tanımlamaları Dr. Öğr. Üyesi S. Mayda tarafından yapılmıştır.

examples encountered during 2017 excavations show that, although infrequently, limestone was also used for making chipped stone tools during the Middle Palaeolithic at Karain Cave.

Although 2018 excavations yielded many bone finds, all were faunal remains. There were no marks on these bones caused by humans.¹ Apart from beech marten (*Martes martes*) remains identified among 2018 finds, another interesting find of the season is the remains of a juvenile hippopotamus. Consisting of mandibular and dental remains, this finding is the first attestation of baby hippopotamus remains in Anatolian faunal assemblages (fig. 3/1). Other identified species are *Felis silvestris* (wild cat) and *Panthera spelea intermedia* (cave lion). This mandibula with no preserved teeth is also the first example of a cave lion in Anatolia, and it belongs to a sub-species known from European sites dating to 350,000 – 300,000 BP (fig. 3/2). This important chronological information corroborates with other chronological evidence for the Middle Palaeolithic period at Karain.

2018 excavations in Chamber E revealed an interesting context bearing evidence for the use of space by hunter-gatherers who inhabited Karain Cave during the Middle Palaeolithic. This context consisted of a stone-paved area measuring approximately 2 x 3 m, encountered in six grid-squares above the main deposit (fig. 4). Excavations below the pavement revealed that limestone rocks were filled into uneven cavities at lower elevations so as to create an even rubble foundation for the pavement. Also related with this stone-paved floor, traces of fire were discovered especially in grid-squares E16 and F16. Almost totally disintegrated faunal remains were found in this area, as well as the hippopotamus remains, mentioned above.

Chipped stone finds are also abundant in this stone-paved context, particularly in grid-squares E16-17 and F16-17, where evidence of fire and bone finds are also present. The discovery of scrapers and a chopper together with broken bones here indicates that this area of the cave was used for butchering. Elephant bones found in 2017 in the northeastern corner of this trench also corroborates these new observations.

Another interesting context in 2018 excavations was encountered in grid-square H18 located in the southwestern corner of the main deposit. During the excavations in this grid-square, 35 chipped stone tools were found in a single, 10 cm deep archaeological level. In

Fig. 3 Karain E, bone finds

Res. 3 Karain E, kemik buluntu örnekleri

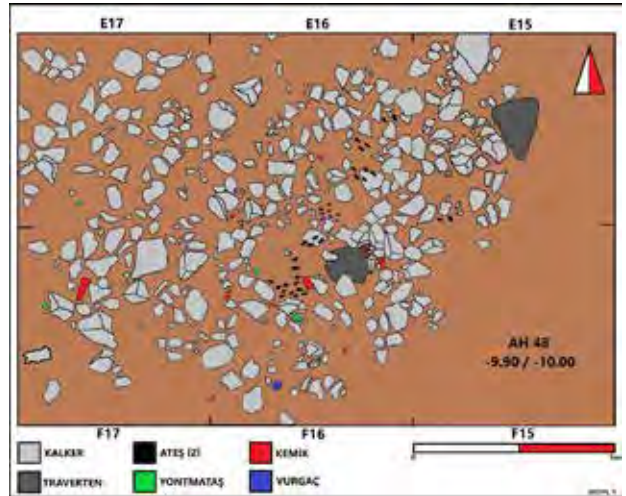

Fig. 4 Chamber E, stone-paved area

Res. 4 E Gözü, Taş Döşeli Mekân

2018 yılı E gözü kazıları, Orta Paleolitik Dönem'de Karain'de yaşamış olan avcı-toplayıcıların mekân kullanımına dair güzel bir örneği bizlere sunmuştur. Bu örneği bize sunan kanıtlar ana dolgu üzerinde yer alan altı plankare içerisinde tespit edilmiştir. Söz konusu alanda yaklaşık 2 x 3 m boyutlarında taş döşeli bir alan açığa çıkarılmıştır (Res. 4). Kazının ilerleyen aşamalarında kal-ker blokların, daha aşağı kotlarda yer alan boşlukları doldurmak ve düz bir oturma tabanı elde etmek amacıyla yerleştirilmiş veya alana atılmış oldukları anlaşılmıştır. Mekân sınırları içerisinde özellikle E16 ve F16

¹ Analysis and typological identification of faunal remains found in 2018 excavations were conducted by Asst. Prof. Dr. S. Mayda.

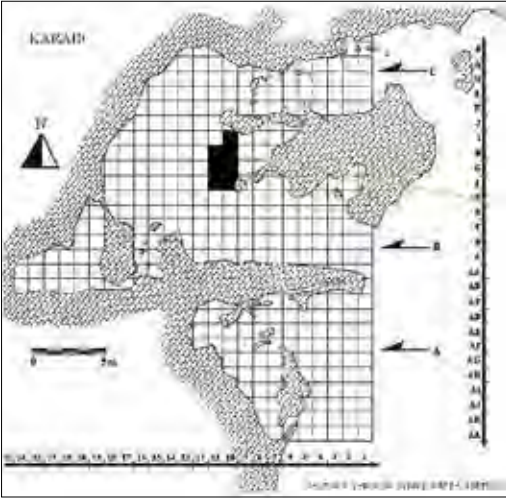
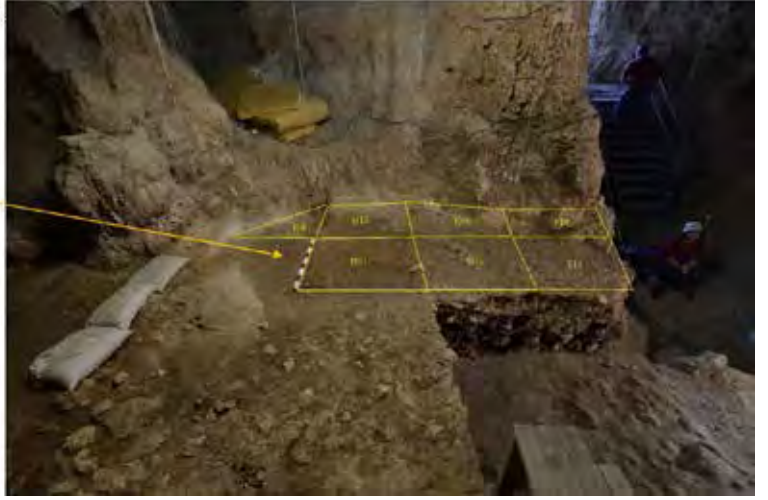

Fig. 5 Karain B, grid-squares excavated in 2018

Res. 5 Karain B 2018 kazılan plankareler

previous campaigns, a high concentration of chipped stone finds and stone hammers was observed in the north-south-oriented grid-squares along the western edge of the excavation area, including grid-square H18. In light of the 2018 findings, we can surmise that this general area was used for production of chipped stone tools during a particular phase of the Middle Palaeolithic period.

The 2018 campaign of excavations in Chamber E of Karain has yielded significant information especially about hunter-gatherers' use of space during the Middle Palaeolithic. In 2019, we will continue to expand the excavation area around the stone-paved context to reveal more information about this phase.

Chamber B Excavations

2018 Chamber B excavations were carried out in grid-squares located on the northern main deposit (fig. 5) and began with the excavation of unit A of archaeological level 20 in grid-square I 10. The only geological unit exposed during excavations was P.II. This unit dates to the Upper Palaeolithic period.

Excavations of Upper Palaeolithic deposits have revealed chipped stone, faunal and floral finds, as well as ornamental objects and various archaeological finds related with food procurement methods.

End scrapers are the most commonly attested find in the chipped stone assemblage (fig. 6/1,2). Other notable finds are carinated end scrapers that are typical of the Upper Palaeolithic period, and *dufour* bladelets that are the characteristic chipping wasters of the technique used for producing carinated end scrapers. Pyramidal cores

plankarelerinin bulunduğu alanda ateş izlerine de rastlanmıştır. Söz konusu alanda, orijinal dokusunu kaybetmiş ve neredeyse tamamen çözülmüş kemik kalıntıları da tespit edilmiştir. Yukarıda bahsedilmiş olan yavru su aygırına ait kalıntılar da bu alandan ele geçmiştir.

Taş döşeli alan içerisinde, özellikle E16-17 ve F16-17 plankarelerinin bulunduğu alanda ateş izleri ve kemik kalıntılarıyla birlikte yontmataş yoğunluğu da dikkat çekmektedir. Söz konusu alanda kazıyıcı ve kıyıcı gibi örneklerin kırık kemiklerle birlikte ele geçmesi, mağara içerisindeki bu alanın kasaplık faaliyetleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. 2017 yılı kazılarında açmanın kuzeydoğu köşesine doğru olan alanda tespit edilmiş olan fil kalıntıları da bu düşüncüyü destekler nitelikte buluntulardır.

Yukarıda bahsedilmiş olan taş döşeli alan dışında 2018 yılı kazılarında dikkat çeken bir diğer alan ise, ana dolgunun güneybatı köşesinde yer alan H18 plankaresi olmuştur. Söz konusu plankarede yapılan kazılar esnasında 10 cm'lik tek bir arkeolojik seviye içerisinde 35 adet yontmataş parça tespit edilmiştir. Geçmiş yıllardaki kazı çalışmalarında H18 de dâhil olmak üzere açmanın batı kenarında kuzey-güney hattında uzanan plankarelerde yontmataş ve vurgaç yoğunluğu dikkat çekmekteydi. 2018 yılı buluntularını da göz önünde bulundurduğumuzda, özellikle Orta Paleolitik Dönem'in belli bir evresinde bu alanın yongalama faaliyetlerinde kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır.

2018 yılı Karain E gözü kazıları özellikle Orta Paleolitik Dönem avcı-toplayıcılarının mekân kullanımı açısından oldukça önemli bilgiler vermiştir. 2019 yılı çalışmalarında bu taş döşeli alanın daha da genişletilmesiyle birlikte alana ilgili yeni bilgilerin elde edileceği kanısındayız.

Fig. 6 Chamber B, examples of chipped stone industry
Res. 6 B Gözü Yontmataş endüstri örnekleri

indicative of a laminar flaking technology, bipolar cores, and a strangled blade (fig. 6/3) are very informative finds for the technological typology of the Upper Palaeolithic chipped stone industry. Moreover, a few examples of *piece esquille*, which were probably used for making bone objects, were also encountered (fig. 6/4).

Bone finds consisted of worked bone fragments and various herbivore and carnivore bones and teeth. This assemblage provides significant information on the subsistence economy of the period. Laboratory analysis in 2018 also yielded very important micro-faunal evidence that allows environmental interpretations. Many *Chiroptera* (bat) and *Sciuridae* (squirrel) bones were identified among the faunal remains from Upper Palaeolithic period deposits in Karain Chamber B.² Squirrels are species that live in forest environments. Therefore, we may surmise that the climate was wet and the Mediterranean region was covered with forests during the Upper Palaeolithic. Significantly, the attestation of stalagmite formations in Upper Palaeolithic deposits also corroborates the hypothesis of a wet period with abundant rainfall.

Analysis of faunal remains in geological unit P.II has revealed another interesting archaeological evidence. Some bones were intentionally cut along the longitudinal axis (fig. 7). This procedure was probably carried out for extracting the highly nutritious bone marrow for consumption. Marrow extraction was a food procurement method that was practiced at Karain Cave throughout the Upper Palaeolithic and Epipalaeolithic periods.

B Gözü Kazısı

2018 yılı B gözü kazıları kuzey ana dolgusu üzerinde yer alan plankarelerde gerçekleştirilmiş olup (Res. 5) 1 10 plankaresi, 20. arkeolojik seviyenin A Biriminin kazısı ile başlamıştır. Kazılar esnasında P.II jeolojik ünitesi dışında başka bir jeolojik ünite ile karşılaşmamıştır. Söz konusu jeolojik ünite Üst Paleolitik Dönem ile karakterizedir.

Üst Paleolitik dolgular üzerinde gerçekleştirilen kazılar sonucunda yontmataş, faunal ve floral buluntular ile süslenme objeleri ve besin elde etme yöntemleri gibi çeşitli arkeolojik bulgulara ulaşılmıştır.

Yontmataş buluntular arasında en fazla görülen alet tipi ön kazıyıcıdır (Res. 6/1, 2). Üst Paleolitik Dönem ile karakterize omurgalı ön kazıyıcılar ve bu ön kazıyıcının yapım tekniğine işaret eden dufour dilgicikler dikkat çeken buluntular arasındadır. Dilgisel yongalama teknolojisi gösteren piramit biçimli çekirdekler, iki kutuplu çekirdekler ve ele geçen bir adet boğumlu dilgi (Res. 6/3) Üst Paleolitik Dönem tekno-tipolojisini gösteren en önemli bulgular arasında yerini almıştır. Kemik işçiliğinde kullanıldığını düşündüğümüz *piece esquille* örneklerine az da olsa rastlanılmıştır (Res. 6/4).

Kemik buluntular arasında, işlenmiş kemikler, çeşitli otçul ve etçil hayvanlara ait kemikler ve dişler ele geçmiştir. Bu buluntular dönemin besin ekonomisini gösteren önemli bulgulardır. 2018 yılı laboratuvar çalışmaları sırasında çeşitli yorumlar yapabilmemize olanak tanıyan oldukça önemli mikro faunal bulgulara erişilmiştir. Karain B gözü Üst Paleolitik Dönem dolguları içerisinde çok sayıda *Chiroptera* (Yarasa) ve *Sciuridae* (Sincap) kemikleri ile karşılaşmıştır.² Bilindiği üzere sincap orman florası içerisinde yaşayan bir türdür. Bu bağlamda Üst Paleolitik Dönem'de yağışın bol olduğu ve ormanlarla kaplı bir Akdeniz Bölgesi'nden bahsetmek mümkündür. Ayrıca Üst Paleolitik dolgular içerisinde yağışın bol olduğunu gösteren dikit oluşumları bu görüşü destekleyen önemli bir veridir.

P.II jeolojik ünitesinden elde edilen bir diğer arkeolojik veriye bakıldığında çeşitli hayvanlara ait bazı kemiklerin bilinçli olarak dikine kesildiği gözlemlenmiştir (Res. 7). Bu işlemin yapılmasındaki nedenin büyük olasılıkla besin açısından oldukça değerli olan iliğin kemik içerisinden alınıp tüketilmesi olduğu düşünülebilir. Besin elde etme yöntemi olarak değerlendirilen bu yöntem Karain Mağarası'nda Üst Paleolitik Dönem'den başlayıp Epipaleolitik Dönem boyunca uygulanan bir yöntemdir.

2 Analysis and typological identification was carried out by Asst. Prof. Dr. S. Mayda.

2 Söz konusu türlere ilişkin analizler ve tür tanımlamaları Dr. Öğr. Üyesi S. Mayda tarafından yapılmıştır.

Fig. 7 Chamber B, intentionally cut bones
Res. 7 B Gözü, kesilmiş kemikler

Fig. 8 Chamber B, traces of fire
Res. 8 B Gözü, ateş izleri

Würm glaciation brought about harsher climatic conditions during the Upper Palaeolithic in Anatolia as in other world regions. The adverse environmental conditions of this period are regarded as an important factor for the scarcity of Upper Palaeolithic sites in Anatolia. Evidence for such climatic conditions was also observable in excavated Chamber B deposits. Traces of fire were observed especially along the natural cave wall east of the northern main deposit (fig. 8). No bones or other finds were encountered in the ash layers left from these fires. As such, it seems like people had made these fires along the eastern wall of Chamber B to keep warm inside the cave.

Üst Paleolitik Dönem’de görülen Würm buzullaşması tüm dünyada olduğu gibi Anadolu’da da iklim koşullarının sertleşmesine neden olmuştur. Würm buzullaşmasının getirdiği olumsuz çevre koşulları, Anadolu’da Üst Paleolitik Dönem buluntu yerlerinin az olmasında önemli faktörlerden biridir. Söz konusu iklim koşulları B gözü kazılarında da gözlemlenebilmektedir. Özellikle kuzey ana dolgununun doğusunda yer alan doğal duvar dibi boyunca yoğun ateş izine rastlanmıştır (Res. 8). Mağara içerisinde yakılan bu ateşin bıraktığı kül katmanları içerisinde herhangi bir kemik vb. bulgu ile karşılaşılmamıştır. Bu bağlamda B gözü doğu duvarı kenarında yakılan bu yoğun ateşin ısınma amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir.

Urbanization and Rural Settlements in Rough Cilicia during Antiquity: Archaeological Surveys in 2018

Dağlık Kilikia'da Antik Dönem'de Kentleşme ve Kırsal Yerleşimler Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018

Ümit AYDINOĞLU

Archaeological surveys that were initiated with the objective of identifying rural settlements dating to Antiquity to reveal the regional settlement pattern in the mountainous terrain between Erdemli and Silifke districts of Mersin province continued in June 2018.

This research project covers a geographically and historically specific region, located in the eastern part of Rough Cilicia. During the Hellenistic period, this area was the territory of a sovereign temple state known as Olba Territorium and beginning with the Diocletian Period, the region had become part of the province of Isauria. Today, it covers the terrain between Silifke and Erdemli districts of modern Mersin province. The boundaries of the Territorium are determined by two rivers: Many settlements dating to various periods are located in the area between Kalykadnos (Göksu) and Lamos (Limonlu) rivers. Given the strategic location of this region in the Eastern Mediterranean, it would not be wrong to expect the region to have been densely urbanized in Antiquity. However, the Taurus Mountains, which constitute the northern boundary of the region, run parallel to the shore here. Thus, the lack of a wide hinterland and the mountainous terrain had a negative impact on urbanization in this region. Historical and archaeological data indicate that stone-built architecture begins to be attested in the 2nd century BC in the region. Multiple well-preserved archaeological sites across the region demonstrate that this architectural activity continued until the Late Antique Period.

During the surveys we conducted in the region, many settlements varying in size and habitation period have been recorded to date. Most of these are remarkable sites with well-preserved remains. In general, the settlements

Mersin iline bağlı Erdemli ve Silifke ilçeleri arasındaki dağlık bölgede, Antik Dönem'e ait kırsal yerleşimleri tespit etmek ve bunların oluşturdukları bölgesel yerleşim düzenlenmesini ortaya çıkarmak amacıyla başlatılan arkeolojik yüzey araştırmaları 2018 yılı Haziran ayında gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma, coğrafi ve tarihsel olarak belirli bir bölgeyi kapsamaktadır. Burası, Dağlık Kilikia Bölgesi'nin doğusunda yer almaktadır. Hellenistik Dönem'de bu alanda bir tapınak devlet egemenliğinin olduğu ve bu bölgenin Olba Territorium'u olarak adlandırıldığı, Diocletianus dönemiyle birlikte bu alanın Isauria Eyaleti olduğu bilinir. Günümüzde ise Mersin ili, Silifke ve Erdemli ilçeleri arasında kalan coğrafyayı kapsamaktadır. Buradaki iki nehir teritoryumun sınırlarını belirler. Kalykadnos (Göksu) ve Lamos (Limonlu) nehirleri arasında kalan bölge içerisinde çeşitli dönemlere ait çok sayıda yerleşim bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'de sahip olduğu stratejik önemi göz önüne alındığında, kentleşme açısından oldukça gelişmiş bir bölge olmasını beklemek yanlış olmaz. Bununla birlikte, bölgenin kuzey sınırını oluşturan Toros Dağları'nın kıyıya paralel gitmesi nedeniyle geniş alanların bulunmaması ve dağlık coğrafya bu bölgedeki kentleşmeyi etkilemiştir. Tarihsel ve arkeolojik veriler bu alanda MÖ 2. yy. başlarından itibaren taş mimarinin görülmeye başladığına işaret ederler. Bu mimari hareketliliğin Geç Antik Dönem'e kadar devam ettiği, arazide çok sayıda iyi korunmuş durumdaki arkeolojik kanıttan bilinmektedir.

Bölgede sürdürdüğümüz yüzey araştırmalarında, bugüne kadar farklı dönemlere ait ve farklı büyüklüklerde çok sayıda yerleşim kayıt altına alınmıştır. Bunların çoğu iyi

have a continuity from the Hellenistic through the Roman Period and Late Antiquity. However, it is also observable that the characteristics of the settlements change across the periods. While during the Hellenistic Period the defensive function of the settlements is more prominent, from the Roman Period onwards predominantly rural characteristics and agricultural production appear as more striking features of the settlements.

The objectives of the 2018 campaign included identification of new settlements and preparation for publication of the findings from previous campaigns within the scope of the project. To this end, priority was given to the identification of new rural settlements. Surveys resulted in a large body of evidence about the organization of rural settlements during the Hellenistic Period. The polygonal masonry of the farm structure visited near Kabaçam in Erdemli demonstrates the presence of Hellenistic architectural activity in the region. The presence of a lightning motif in relief on the lintel of one of the dwellings in the rural settlement in the village of Hacıömerli should also be attributed to this Hellenistic Period rural tradition in the region. Similarly, the polygonal masonry of the small settlement located on a terrace overlooking the ancient city at Kızkalesi, located on the road from Kızkalesi to Canbazlı (2 km away from Kızkalesi) suggests that this site was a Hellenistic tower. However, other remains found both at this settlement and the above-mentioned settlements in Kabaçam and Hacıömerli also indicate that they had been inhabited throughout the following periods.

Two sarcophagi were identified at the Gökburç locality of Ovacık neighborhood of Silifke district. The presence of sarcophagi possibly indicates the presence of a rural settlement in this area. However, no evidence of a settlement could be found in the vicinity. The first sarcophagus is carved into the bedrock. Strikingly, there is a platform, behind the sarcophagus, attached to the bedrock on one side and built with ashlar blocks in the front. The second sarcophagus found here is also carved out of bedrock. The front façade of the sarcophagus bears the designs of a shield, a sword and tabula ansata in the middle, in relief (fig. 1). The necropolis at Kırabası neighborhood of Silifke district is a remarkable site with its rock tombs. This site was visited during this season and remains were documented. During the investigations carried out at the site, approximately 10 rock tombs built into the slope of a hill were identified. These rock-cut tombs feature dromos entrances and the front façade is decorated in some cases (fig. 2).

During the 2018 campaign, in preparation for planned publications, previously determined sites in the research

korunmuş kalıntılarıyla dikkat çekicidirler. Yerleşimlerin Hellenistik Dönem'den gelen ve Roma ve Geç Antik Dönem'de de devam eden bir sürekliliğe sahip oldukları görülür. Bununla birlikte dönemler içerisinde yerleşimlerin karakterlerinin değiştiği de izlenebilmektedir. Hellenistik Dönem yerleşimlerinin sahip oldukları savunma işlevi öne çıkarken, Roma Dönemi ve sonrasındaki yerleşimlerin üretime yönelik kırsal karakterleri dikkat çekicidir.

2018 sezonu çalışmaları kapsamında yeni tespitler yapılması ve proje kapsamında daha önce tespit edilen yerleşimlerde yayın çalışmaları gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla öncelikli olarak yeni kırsal yerleşim tespitleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda, bölgedeki Hellenistik Dönem kırsal yerleşim düzenlemesine ait çok sayıda kanıt tespit edilmiştir. Erdemli'deki Kabaçam yakınlarında ziyaret edilen çiftlik yapısı sahip olduğu polygonal duvar işçiliği ile bölgedeki Hellenistik Dönem yapılanmasına işaret eder. Hacıömerli köyündeki kırsal yerleşimde ise konutlardan birinin lentosu üzerinde bir şimşek kabartmasının varlığı da bölgedeki bu Hellenistik Dönem kırsal yerleşim geleneği ile bağlantılı olmalıdır. Benzer şekilde, Kızkalesi'nden Canbazlı'ya giden yol üzerinde, Kızkalesi'ne yak. 2 km mesafede, antik kente hakim bir teras üzerinde yer alan küçük yerleşimin sahip olduğu polygonal duvarlar da burasının Hellenistik Dönem kulesi olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte, gerek bu yerleşimde gerekse de yukarıda anlatılan Kabaçam ve Hacıömerli'deki yerleşimlerde bulunan diğer kalıntılar, buraların dönemler boyunca iskân gördüklerini gösterir.

Çalışmalar kapsamında, Silifke ilçesi Ovacık mahallesi Gökburç mevkiinde iki lahit tespit edilmiştir. Lahitlerin varlığı, bu alandaki olası bir kırsal yerleşime işaret eder.

Fig. 1 Rock-cut sarcophagus at Gökburç
Res. 1 Gökburç, kaya lahdi

Fig. 2 Rock-cut tomb at Kıca
Res. 2 Kıca, kaya mezar

area were revisited for further documentation. During the visit to the settlement at Kabaçam in Erdemli district, a Hellenistic Period tower with its well-preserved polygonal masonry was discovered on the banks of the river southeast of the settlement. A workshop building constructed with the same style of masonry is located just in front of the tower. The rectangular building measures 8.40 x 11.90 m and its front wall faces south-southwest. Approximately 50 m west of the tower and the workshop, a burial house was identified. A regular street network is observable between the residential buildings, which point out to urban planning at the settlement (fig. 3). Various aspects of residential buildings were investigated and documented. Documentation of residential units was also carried out at the ancient settlement at Tapureli in Erdemli district, which features well-preserved remains of domestic architecture. Various aspects of the houses were identified and scaled illustrations of some houses were completed. Additionally, during reconnaissance surveys at the site, a previously unknown structure with polygonal masonry was discovered on the hill overlooking the valley. This indicates that the extent of the Hellenistic Period settlement at this location was wide. During investigations carried out at the ancient settlement in Karaböcülü neighborhood of Silifke district, investigations of residential buildings continued. Within the framework of these investigations, the ancient site of Imbriogon Kome in Demircili neighborhood of Silifke district was revisited and the monumental column in front of the building possibly identified as a heroon was re-examined. During investigations carried out at the ancient settlement at Hisar in Küstüllü neighborhood of Erdemli district, a large necropolis was identified on the slopes and on top of the hill that lies north of the settlement. Many khomosorion

Bununla birlikte çevrede buna ait kanıt tespit edilmemiştir. Lahitlerden ilki anakaya lahididir. Arkasında anakayaaya bağlı ve önünde büyük kesme taşlardan oluşan bir platformun yer alması dikkat çekici. Bu alandaki diğer lahit de anakaya lahididir. Bununla birlikte lahit teknesinin ön yüzünde kalkan, kılıç ve ortada tabula ansata kabartması yer almaktadır (Res. 1). Silifke ilçesi, Kirobası mahallesi yakınlarındaki Kıca mevkiinde bulunan antik nekropolis ise sahip olduğu kaya mezarlarıyla dikkat çekicidir ve bu sezon çalışmalarında ziyaret edilerek belgelenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu alanda yaptığımız incelemelerde tepe yamacında yak. 10 kaya mezarı tespit edilmiştir. Bunlar dromoslu bir girişe sahiptirler ve bazıları ön cephe bezemelidir (Res. 2).

2018 sezonu çalışmalarında, gerçekleştirilmesi planlanan yayın çalışmaları kapsamında, araştırma alanında daha önce tespit edilmiş yerleşimler ziyaret edilerek belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda Erdemli ilçesi, Kabaçam'daki antik yerleşimde gerçekleştirilen çalışmalarda, yerleşimin güney doğusunda, vadi kenarında Hellenistik Dönem'e ait iyi korunmuş polygonal duvar örgüsüne sahip bir kule tespit edilmiştir. Kulenin hemen önünde aynı duvar işçiliğine sahip bir atölye vardır. Dikdörtgen planlı yapı 8,40 x 11,90 m ölçülerindedir ve G-GB cephelidir. Bu alanda, Kule ve Atölye'nin yak. 50 m batısında bir mezar evi de tespit edilmiştir. Yerleşimde gerçekleştirilen çalışmalarda konutlar da incelenmiştir. Konutlar arası yolların varlığı planlı bir yerleşime işaret eder (Res. 3). Konutlarsa çeşitli özellikleriyle ele alınmış ve belgelenmiştir. Erdemli ilçesi, Tapureli antik yerleşiminde de zengin konut mimarlığı ile ilgili belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Konutların sahip oldukları özellikler tanımlanmış ve çok sayıda örnekte çizim çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yerleşimde gerçekleştirilen gezilerde doğu tepe üzerinde, vadiye hakim bir noktada polygonal duvar işçiliğine sahip yeni bir yapı bulunmuştur. Bu, yerleşimde Hellenistik Dönem varlığının ne kadar geniş yayımlı olduğuna işaret eder. Silifke ilçesi, Karaböcülü mahallesindeki antik yerleşimde gerçekleştirilen çalışmalarda da konutlar üzerine incelemeler sürdürülmüştür. Çalışmalar kapsamında Silifke ilçesi, Demircili mahallesindeki Imbriogon Kome antik yerleşimi de ziyaret edilmiş ve yerleşimdeki akropolde bulunan ve bir heroon olduğu düşünülen yapının önündeki anıt sütun incelenmiştir. Erdemli ilçesi, Küstüllü mahallesi Hisar antik yerleşimindeki çalışmalarda, yerleşimin kuzeyinde bulunan yamaç ve tepelikte geniş bir nekropolisin varlığı tespit edilmiştir. Bu alanda çok sayıda khomosorion mezar, anıt sütun ve bir tonozlu mezar anıtı tespit edilmiş ve kayıt altına alınmıştır (Res. 4). Belgeleme ve yayın çalışmaları kapsamında, kırsal yerleşimlerde yer alan peristyl avlulu konutlardaki Dor başlıklarının belgelemesi çalışmaları

Fig. 3
Residential
buildings at
Kabaçam
Res. 3
Kabaçam,
konutlar

tombs, monumental columns, and a monumental vaulted-chamber tomb were identified and recorded in this area (fig. 4). Within the scope of the documentation and publication activities, documentation of Doric capitals in the peristyle houses at rural settlements was continued. For this purpose, the monumental tomb in Hüseyinler neighborhood in Silifke district, the peristyle house at Imbriogon Kome in Demircili neighborhood, and the peristyle house at the ancient settlement of Paslı were visited. During these investigations, capitals in buildings constructed in Doric order were photographed and their scaled illustrations were made. The main objective of this study is to determine the style and profile characteristics of the Doric architectural elements in Cilicia and to compare these results with Doric elements in different regions. Additionally, publication photographs were taken at the ancient settlements of Işıkkale and Karakabaklı in Karadedeli neighborhood of Silifke district.

Part of the 2018 campaign's work was devoted to the documentation of churches in rural settlements in the region. There are many rural settlements in the region varying from simple farms to large village settlements. Their locations in the hinterlands of the cities and the harbors they were connected with, demonstrate an intensification in economic activity between the 4th–7th centuries. Products cultivated in the hinterland were

gerçekleştirilmiştir. Silifke ilçesindeki Hüseyinler mahallesinde bulunan anıt mezar, Demircili mahallesinde bulunan Imbriogon Kome antik yerleşimindeki peristyl avlulu konut ve Paslı Mahallesi'nde bulunan antik yerleşimdeki peristyle avlulu konut bu kapsamda ziyaret edilmiştir. Araştırma sırasında, Dor düzeninde inşa edilen yapılarla ait başlıklarının fotoğrafları çekilmiş ve ölçüleri alınarak teknik çizimleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın başlıca amacı, Kilikia Bölgesi'nde Dor düzenine ait mimari elemanların stil ve profil özelliklerinin belirlenmesi ve farklı bölgelerdeki Dor unsurları ile karşılaştırılarak elde edilen sonuçların Kilikia özelinde değerlendirilmesidir. Ayrıca, Silifke ilçesi, Karadedeli mahallesindeki Işıkkale ve Karakabaklı antik yerleşimlerinde yayın amaçlı fotoğraflama çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

2018 sezonu çalışmalarının bir bölümü, bölgedeki kırsal yerleşimlerde bulunan kiliselerin belgelenmesine ayrılmıştır. Bölgede basit çiftliklerden büyük köy yerleşimlerine çok sayıda kırsal yerleşim vardır ve bunların hinterlandında bulundukları kentlerle ve limanlarla bağlantıları bölgedeki ekonomik etkinliğin MS 4.–7. yy.'lar arasında arttığına işaret eder. Yetiştirilen ürünlerin Korykos, Elaiussa Sebaste, Seleukeia ve MS 4. yy.'ın ikinci yarısında tekrar canlanan Korasion (Susanoğlu) kentlerinin limanları aracılığıyla Akdeniz ticaret yolları kullanılarak dağıtımı yapılmıştır. Zaman zaman kökeni Hellenistik Dönem'e kadar giden kırsal yerleşimlerin

Fig. 4 Monumental vaulted-chamber tomb at Küstüllü Hisar
Res. 4 Küstüllü Hisar, tonozlu mezar anıtı

Fig. 5 Southern Church at Yanıkhan
Res. 5 Yanıkhan, Güney Kilise

distributed across the trade routes in the Mediterranean via the port-cities of Korykos, Elaiussa Sebaste, Seleukeia and the port-city of Korasion (Susanoğlu), which was revived in the second half of the 4th century. Indicators of continuity of habitation at rural settlements, some of which date back to the Hellenistic Period, include the attestation of different masonry techniques, different grave types, and churches (fig. 5). Settlements consisting of houses, grave structures, and churches appear as the dominant site type especially in the Late Antique Period, in rural Rough Cilicia. Parallel to the newly emerging belief system, beginning with the second half of the 4th century and especially in the 5th - early 6th centuries, churches were constructed, varying in plan, size, and number, at some of the rural settlements in the Cilicia-Isauria region. Within the scope of the 2018 campaign, studies were initiated for documentation of the churches and their location within rural settlements. In this context, a large number of churches identified in previous studies were extensively examined and documented.

süreklilik göstergeleri duvar teknikleri, farklı plan tiplerindeki mezarlar ve kiliselerdir (Res. 5). Özellikle Geç Antik Dönem'de konutlar, mezar yapıları ve kiliselerden oluşan yerleşimler Dağlık Kilikia kırsal dokusunun baskın unsurları şeklinde değerlendirilir. Kilikia-Isauria bölgesindeki kırsal yerleşimlerin bazılarında, gelişen yeni inanca paralel olarak MS 4. yy'ın ikinci yarısından başlayarak özellikle MS 5. yy. ile 6. yy. başları arasında farklı plan, boyut ve sayıda kilise inşa edilmiştir. 2018 sezonu araştırmaları kapsamında, bölgedeki kırsal yerleşimlerde yer alan kiliselerin belgelenmesi ve kırsal yerleşim düzeni içindeki yerlerinin incelenmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamda, daha önceki çalışmalarda tespit edilen çok sayıdaki kilise kapsamlı olarak incelenmiş ve belgelenmiştir.

2018 Excavations at The Ancient Harbor Settlement of Akkale (Erdemli/Mersin)

Akkale (Erdemli/Mersin) Antik Liman Yerleşimi Kazısı 2018

Ümit AYDINOĞLU – Songül CEYLAN BALA – Okan ÖZDEMİR – Fatma YANIK

Located in the District of Mersin Province, the archaeological site of Akkale dates to Late Antiquity and its architectural remains display a distinct settlement model among its contemporaries in the region. As part of the ongoing regional archaeological surveys, excavations were carried out at the site in 2017 and 2018 under the auspices of Mersin Museum in cooperation with the Cilicia Archaeology Research Center of Mersin University.¹ Results of surveys and excavations have revealed important information about architectural remains and characteristics of the site.

Akkale's location on the coast indicates that the site was a small harbor settlement that served as a port of commerce with its various facilities. The presence of a Lighthouse demonstrates the strategic importance of the site. Furthermore, other well-preserved structures at Akkale, such as a Bathhouse, a Caravanserai/Inn, and a Large Cistern illustrate that the site provided many services for the crews of commercial ships, which used this harbor as a stopover (fig. 1). Probably, this harbor was also used for exporting a variety of products from rural settlements in the hinterland. As such, Akkale and its harbor were situated at an important interface between the city and the countryside.

Mersin ili, Erdemli ilçesindeki Akkale, bölgedeki Geç Antik Dönem yerleşimlerinden biridir ve sahip olduğu yapılarıyla farklı bir yerleşim modeli oluşturur. Bölgede sürdürdüğümüz arkeolojik yüzey araştırması kapsamında çalışmalarına başladığımız antik yerleşimde 2017 ve 2018 yıllarında Mersin Müzesi başkanlığında ve Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi işbirliği ile arkeolojik kazılar gerçekleştirilmiştir.¹ Gerek yüzey araştırması gerekse de kazılar sayesinde yerleşimin kalıntıları ve yerleşim karakteri hakkında önemli veriler elde edilmiştir.

Akkale'nin deniz kıyısındaki konumu, buranın küçük bir liman yerleşimi olduğunu ve sahip olduğu yapılarıyla, deniz ticareti için bir servis noktası olarak hizmet verdiğini gösterir. Yerleşimdeki Deniz Feneri'nin varlığı, Akkale'nin kurulduğu konumun stratejik önemine vurgu yapar. Ayrıca, yerleşimdeki iyi korunmuş Hamam, Konaklama Mekânı/Han ve Büyük Sarnıç gibi yapılar Akkale'nin deniz ticareti yapan gemilerin ihtiyacını karşılayan bir konaklama noktası olduğunu gösterir (Res. 1). Yerleşim aynı zamanda art bölgedeki zengin kırsal yerleşimler için ürünlerin ihraç merkezi olarak da kullanılmış olmalıdır. Akkale'nin sahip olduğu konum ve sahip olduğu liman, buranın kırsal ile kent arasındaki bağlantıyı sağlayan önemli bir noktada olduğunun göstergeleridir.

¹ 2018 excavations were conducted with the permission and the financial support of the General Directorate for Cultural Heritage and Museums. Additionally, Governorship of Mersin has provided financial support, and Erdemli Chamber of Industry and Commerce has also sponsored the project. Excavations were directed by Mersin Museum Director, S. Ceylan Bala, and senior archaeologists of the Museum, F. Yanık, R. Çelepkolu, M. Çetin, N. Orhan, and B. K. Odabaşı participated in the excavations.

¹ 2018 yılı kazıları Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ve maddi desteği ile gerçekleştirilmiştir. Mersin Valiliği çalışmalara maddi destek sağlamıştır. Erdemli Sanayi ve Ticaret Odası projenin destekçisi olmuştur. Mersin Müze Müdürü S. Ceylan Bala başkanlığında, Müze uzmanları F. Yanık, R. Çelepkolu, M. Çetin, N. Orhan, B.K. Odabaşı kazı çalışmalarına katılmışlardır.

Fig. 1
General view
of Akkale
Res 1
Akkale genel
görünüm

A previously known, large structure at the site is identified as a Caravanserai/Inn (fig. 2). This 38.25 x 33.17 m large structure had previously been identified as a 'palace/residence' with disregard to its location in urban layout in relationship to surrounding structures.² The Caravanserai/Inn has three entrances and architectural additions of a later phase are observable especially around the entrance area. In the main section of the building, nine side-by-side vaults on the northern wall indicate that originally there were multiple rooms along this wall. The spiraling ramp above the northern wall of this building belongs to the Lighthouse³ (fig. 3). The Lighthouse is situated at a higher elevation with a commanding view of the harbor and the shore.

The Bathhouse is a well-preserved structure that measures 23.61 x 7.45 m and consists of a row of rooms (fig. 1). The first room with its apsidal construction has a plan resembling a three-leaved clover. Terracotta slabs used in the construction of walls in this area imply that this part was used as the *caldarium* (hot bath). The adjacent room, then, must have functioned as the *tepidarium* (warm bath). The following room, also with an apsidal plan, would have been the *frigidarium* (cold bath), and

Yerleşimin merkezinde Konaklama Mekânı/Han olarak tanımlanan büyük bir yapı bulunmaktadır (Res. 2). Daha önceki çalışmalarda yerleşimin bütünlüğü ve diğer yapılar dikkate alınmadan saray ya da kişisel rezidans olarak adlandırılan² bu Konaklama Mekânı/Han yapısı, 38.25 x 33.17 m ölçülerindedir ve üç girişe sahiptir ve özellikle girişte sonraki bir evreye ait eklentiler vardır. Yapının ana mekânında kuzey duvarı üzerindeki yan yana dokuz sıra kemer buradaki farklı mekânların varlığını gösterir. Bu yapının kuzey duvarı üzerinde spiral rampalı alan Deniz Feneri'dir (Res. 3).³ Fener, topografya sebebiyle yüksek bir kodda yer almaktadır ve yerleşimin sahip olduğu limana ve deniz trafiğine oldukça hakim konumdadır.

Hamam yapısı ise 23.61 x 7.45 m ölçülerindedir ve iyi korunmuş durumdadır (Res. 1). Yapı sıralı şekilde mekânlardan oluşur ve ilk mekân apsistli yapısı sebebiyle üç yapraklı yonca şeklinde bir plana sahiptir. Bu alanın duvar örgü sisteminde kullanılan pişmiş toprak levhalar hamamın caldariumu (sıcaklık) olduğunu gösterir. Yan oda ise hamamın tepidariumu (banyo odası) olarak işlev gösteriyor olmalıdır. Bunun yanındaki apsidal planlı bölüm frigidarium (soğukluk), doğuda dıştan

2 Eyice 1981, 886.

3 Mörel 2017, 98.

2 Eyice 1981, 886.

3 Mörel 2017, 98.

Fig. 2 Caravanserai/Inn
Res. 2 Konaklama Mekânı/Han

Fig. 3 Lighthouse
Res. 3 Deniz Feneri

Fig. 4 Domed Monumental Tomb
Res 4 Kubbeli Anıt Mezar

Fig. 5 Domed Monumental Tomb, interior view.
Res 5 Kubbeli Anıt Mezar iç görünüm

the eastern part of the building, with the semi-circular alignment of its outer walls, would have been the main entrance with changing rooms (*apoditerium*).

The Domed Monumental Tomb is an impressive structure that measures 9.93 x 10.63 m, located at the center of the settlement. The initial excavations at the site targeted this structure. As opposed to previous descriptions of the structure,⁴ it has been discovered that the structure has three storeys, which is significant for its uniqueness in the known typology of monumental tombs in antiquity. The ruins of the Monumental Tomb were fully exposed by cleaning and excavation work in the area (fig. 4). This work entailed emptying out the fill inside the Monumental Tomb and excavating around the four corners of the structure to expose the rooms in the corners (except for the southwestern corner, to maintain the

yarım daire şeklindeki odanın ise apoditerium (*hamama giriş bölümü*) olarak kullanıldığı anlaşılr.

Yerleşimin merkezinde yer alan Kubbeli Anıt Mezar, 9.93 x 10.63 m ölçüleri ile dikkat çekicidir. Yerleşimdeki kazılar da Kubbeli Anıt Mezar'da başlatılmıştır. Önceki önerilerin⁴ aksine yapının üç katlı olduğunun tespit edilmesi, Antik Dünya'da daha önce karşılaşılmayan bir mezar tipolojisinin literatüre kazandırılması adına önemlidir. Çalışmalar kapsamında Anıt Mezar temizlenerek açığa çıkarılmıştır (Res. 4). Bu kapsamda, Anıt Mezar'ın içindeki dolgu toprak temizlenmiş ve yapının dört köşesinde bulunan köşe odaları –statik kaygılar sebebiyle güney batı köşe dışındaki– kazılarak açığa çıkartılmıştır. Anıt Mezar'ın içinde yer yer iyi korunmuş opus sectile zemin döşemesi ve altı khomosorion mezar tespit edilmiştir (Res. 5). Khomosoriumlar içerisinde dolgu

4 Edwards 1989, 46 ff.

4 Edwards 1989, 46 vd.

stability of the building). Inside the, Monumental Tomb, floor mosaic in *opus sectile* style was well preserved in certain sections and six *khomosorium* type graves were encountered (fig. 5). The fill inside the *khomosorium* graves contained parapet fragments, *opus sectile* fragments, ceramic sherds, glass fragments, and bones. The nature of this fill implies that the vaults and the walls of the Domed Monumental Tomb had collapsed into the *khomosorium* graves. The fill also demonstrates that this monumental tomb was destroyed and the destruction debris was filled inside the graves. Work continued around the exterior walls of the Monumental Tomb and excavations were conducted along the northern and southern façades. After a 1.5 meters deep fill, a stone-paved floor was exposed surrounding the exterior walls. Additional architectural features dating to a later phase were encountered along the northern façade. Moreover, a three "S" profiled corbel decorated with bull and lion heads that was discovered here shows that the façade was ornamented by such architectural features. Two inscriptions were discovered during the excavations, one located on the corner of the western wall, the other on a *tabula ansata* type votive plaque. Legible phrases in the inscriptions identify them as belonging to a grave and a construction inscription dated to AD 4/5.⁵

There are two cisterns at the settlement (fig. 1). They were most probably used not only for supplying drinking water to the settlement, but also for providing water for the bathhouse and for the ships' necessities. Cistern 1 is located right in front of the Monumental Tomb and has a rectangular plan measuring 23.55 x 8.96 m. It is built with regularly cut stone blocks. The cistern consists of two parts with vaulted ceilings that are connected to one another with canals. It is the rectangular Cistern 2 that measures 33.35 x 20.08 m, which is identified as the Large Cistern at the settlement. The structure is built by incorporating cut stone blocks into the profile of the natural bedrock. Its northern and eastern walls are supported by a secondary buttressed wall, to reinforce the building against water pressure. The area between the two cisterns was cleaned and excavated were conducted in this section. After cleaning vegetation, this open area was measured to be 21 m long. The width of the area is irregular and measures from 2.30 m to 4.80 m in different sections. Below the surface fill, stone blocks were exposed and cleaned. After the excavation of the debris around the blocks, two rows of plastered features were identified here. This structure is interpreted as a water canal connecting the two cisterns. It appears as a feature

toprakla birlikte parapet parçaları, opus sectile parçaları, seramik parçaları, cam parçaları ve kemik parçaları tespit edilmiştir. Kubbeli Anıt Mezar'a ait kemer parçalarının ve yapı duvar taşlarının yıkılarak bu khomosorium mezarların içine dolduğu da anlaşılmaktadır. Bütün bunlar mezarların tahrip edildiğini ve dolgunun mezarın içine atıldığını gösterir. Anıt Mezar'ın dış duvarları etrafında da çalışmalar sürdürülmüş ve bu kapsamda mezarın kuzey ve güney ön cepheleri kazılmıştır. Yak. 1.5 m dolgu toprak kazıldıktan sonra mezarın çevresinde taş döşeli bir zeminin bulunduğu anlaşılmıştır. Mezarın kuzey dış cephesinde yapılan çalışmalarda, sonraki bir kullanım evresinde buraya eklendiği düşünülen yapılanmalarla da karşılaşmıştır. Bunun yanı sıra mezarın dış cephesini süslediği anlaşılan üç "S" profilli, üzerinde boğa ve aslan başı kabartmaları bulunan konsol tespit edilmiştir. Çalışmalar sırasında, Kubbeli Anıt Mezar'ın dış batı cephesinin duvar köşesinde ve tabula ansata içinde iki yazıt ortaya çıkarılmıştır. Yazıtlardaki ifadeler bunların bir mezar ve inşa yazıtı olduklarını gösterir ve yapının MS 4/5 yy.'lara tarihlenmesini sağlar.⁵

Yerleşimde iki sarnıç vardır (Res. 1). Söz konusu iki sarnıç yerleşime içme suyu sağlıyor olmasının yanı sıra hamamın ve gemilerin ihtiyaç duyduğu suyu karşılıyor olmalıdır. Sarnıç 1, Kubbeli Anıt Mezar'ın hemen önündedir ve 23.55 x 8.96 m ölçüleri ile dikdörtgen bir plana sahiptir. Yapının inşasında düzgün kesilmiş blok taşlar kullanılmıştır. Sarnıç birbirine kanallar ile bağlanmış iki tonoz örtülü bölümden oluşur. Sarnıç 2 ise 33.35 x 20.08 m ölçüleri ile yerleşimdeki Büyük Sarnıç'tır ve dikdörtgen bir plana sahiptir. Yapının inşasında anakaya ve büyük kesme blok taşlar birlikte kullanılmıştır. Yapının kuzey ve doğu duvarı sarnıcın içerisindeki suyun basıncına dayanamamasıyla ikinci bir sıra duvar ve payandalar ile desteklenmiştir. Kazılar kapsamında, iki sarnıç arasında kalan bölümde de çalışmalar gerçekleştirilmiş ve bu alan temizlenmiştir. Otlardan arındırılan alanın uzunluğu 21 m olarak ölçülmüştür. Alan 2.30 – 4.80 m arasında farklı genişliklere sahiptir. Kazılarda, dolgu toprağın altından çıkan büyük kesme taşlar temizlenmiş ve dolgu toprak kazılarak altında iki sıra harçlı yapılanma tespit edilmiştir. Bunun sarnıçlar arasına yapılmış bir su yolu olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte bu yapılanmanın Büyük Sarnıç'ın sonraki bir kullanım evresine ait olduğu düşünülmektedir.

Yerleşim içerisinde yapıların bağlantılarını sağlayan bir sokak sisteminin varlığı da tespit edilmiştir. Yapılan kazılarla, Hamam Caddesi olarak adlandırılan, Büyük Sarnıç ve Hamam arasındaki bir duvarla sınırları belirlenmiş

5 Mörel 2017, 100–1.

5 Mörel 2017, 100–1.

Fig. 6
The head of a
Young Dionysus
statue.
Res 6
Genç Dionysos
başı

that was contemporary with the later re-modification phase of the Large Cistern.

A street network connecting the various structures at the site was also identified during fieldwork. The original surface of the street pavement and steps were exposed in a section of the street confined by a wall, between the Large Cistern and the Bathhouse, which was named "Bathhouse Street." Excavations also revealed the entrance to the Bathhouse, including the gate and four steps leading to the interior. The Street begins at the entrance to the Bathhouse, leads to the Caravanserai/Inn, and ends here in a large Plaza just in front of the Monumental Tomb. The end of the Street at the entrance to this large stone-paved Plaza was also excavated, revealing a five-step staircase and a gate. Excavations in the area identified as a Plaza, situated between the Monumental Tomb, the Inn, and the Large Cistern, also revealed that the stone pavement that surrounds the Domed Monumental Tomb continues all across the Plaza. During the Plaza excavations, a limestone, Attic-Ionian style octagonal *plinthos* column base, and a Corinth capital were discovered. Architectural fragments revealed in excavations were drawn and documented during fieldwork.

One of the most important structures at Akkale is the wharf on the harbor located about 600–700 meters to the site. According to S. Eyice's accounts, this was a small harbor, where only two ships could be moored at a time. To the north of the settlement, an olive oil press had also been previously identified.⁶

The head of a Young Dionysus statue was discovered during excavations in this area (fig. 6). The hair of Dionysus is depicted in the form of grape bunches and vine leaves. According to our preliminary study, this statue fragment that displays a highly skilled craftsmanship is dated to the mid-2nd century (ca. AD 160s).

olan Cadde'nin korunmuş döşemeleri ve merdivenleri ortaya çıkarılmıştır. Bu kazı çalışmaları kapsamında Hamam'ın giriş kapısı açılmıştır ve kapıdan mekân içrisine giden dört basamak tespit edilmiştir. Cadde'nin Hamam yapısından başlayarak, konaklama mekânı/han yapısına bağlandığı ve bu alandaki Kubbeli Anıt Mezar'ın önünde yer alan geniş meydana son bulunduğu tespit edilmiştir. Taş döşeli geniş Meydan'a ise beş basamaklı bir merdiven ve bir kapı aracılığı ile bağlantı sağladığı ortaya çıkarılmıştır. Kubbeli Anıt Mezar ile Han yapısı ve Büyük Sarnıç arasında kalan ve Meydan olarak adlandırılan alanda gerçekleştirilen çalışmalarda ise Kubbeli Anıt Mezar'ın etrafını çevreleyen taş döşemenin bütün Meydan boyunca devam ettiği tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan kazı çalışmalarında kireç taşından sekizgen plinthoslu Attik-Ion sütun kaidesi ve bir Korinth başlığı ele geçmiştir. Çalışmalar kapsamında ortaya çıkarılan mimari parçaların belgeleme çalışmaları da yapılmıştır.

Akkale yerleşiminin sahip olduğu en önemli yapılardan biri yerleşime yaklaşık 600–700 m mesafedeki liman ve gemi çekek yerleridir. S. Eyice'nin aktardıklarından buranın küçük bir liman olduğu ve ancak iki geminin sığabileceği ölçülere sahip olduğu öğrenilebilmektedir. Yerleşimin kuzey bölümünde bir zeytinyağı atölyesi tespit edilmiştir.⁶

Bu alandaki kazılarda bir genç Dionysos heykel başı tespit edilmiştir (Res. 6). Heykelin saçları asma yaprakları ve üzüm salkımlarından yapılmıştır. İlk tespitlere göre, sahip olduğu kaliteli işçilik ile heykelin MS 2. yy. ortasına (yak. MS 160 yılları) tarihlenebileceği düşünülmektedir.

Bibliography – Kaynakça

- Edwards, R.G. 1989. "The Domed Mausoleum at Akkale in Cilicia." *Byzantinoslavica* 50: 46–56.
- Eyice, S. 1981. "Elaiussa Sebaste=Ayaş Yakınlarındaki Akkale." In *VIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, 865–86. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Mörel, A. 2017. "Doğu Dağlık Kilikia Bölgesinde (Isauria) Bir Liman Yerleşimi: Akkale." In *Antik Dönem'de Akdeniz'de Kırsal ve Kent/Rural Settlements and Urban Centers in Mediterranean During Antiquity*, edited by Ü. Aydınöğlu and A. Mörel, 95–121. Mersin: Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi.

6 Mörel 2017, 104–6.

6 Mörel 2017, 104–6.

2018 Şeref Höyük / Komama and Vicinity Survey

Şeref Höyük / Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması 2018

Ralf BECKS – B. Ayça POLAT BECKS

“Şeref Höyük – Komama and Vicinity Survey” is conducted in the district of Bucak in Burdur province and the district of Korkuteli in Antalya province since 2014. In 2018, investigations continued with documentation and detailed geophysical and Orthophotogrammetric surveys in the northern territory of the mound, and primary identification and documentation in its southern territory (fig. 1).¹ In the northern territory the area of

2014 yılından bu yana yürütülen “Şeref Höyük – Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması” Burdur ili Bucak ilçesi ve Antalya ili Korkuteli ilçesini kapsamaktadır. Araştırmaların 2018 sezonunda, höyüğün kuzey egemenlik sahasında tespitlere ek olarak jeofizik, Orthophotogrammetric gibi detaylı belgeleme çalışmaları yürütülürken; güney egemenlik sahasında tespit ve ön belgelemelere devam edilmiştir (Res. 1).¹ Kuzey sahada, kültürel

¹ We would like to express our gratitude to the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey, General Directorate of Cultural Heritage and Museums for granting the permit to work. We thank our government representative Archaeologist E. Şahin of Burdur Museum for his collegial participation in the project. We thank the Directorate of Burdur and Elmalı Museums for their collaboration and assistance. We are indebted to the Rectorate of Burdur Mehmet Akif Ersoy University for their financial support. This research is financially supported by the Office of Coordination of Scientific Research Projects of Burdur Mehmet Akif Ersoy University (Project No. 0527-GÜDÜMLÜ-18), and we extend our gratitude to the staff of the Office of Coordination and the evaluation committee for their cooperative feedback and support. We also thank the Turkish Historical Society (TTK) for their financial support for the 2018 season through “Excavation and Survey Grants;” in particular we thank the TTK General Directorate, Directorate of Scientific Research, committee members, and all TTK staff for their support and collaboration. In the 2018 season of the Şeref Höyük / Komama Survey, the following specialists and students participated in fieldwork: Assoc. Prof. R. Becks (Project Director) and Assoc. Prof. B. A. Polat Becks (Associated Director) of Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Department of Archaeology; Prof. H. Babacan and Assoc. Prof. R. Şahin Allahverdi of Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Department of History, and Ancient Historian Ş. Ünar; Assoc. Prof. Ç. Balkaya and Technisian O. Çakmak of Süleyman Demirel University, Department of Geophysical Engineering; Assoc. Prof. M. Çetin of Kastamonu University, Department of Landscape Architecture; Asst. Prof. Ç. Şenkul, Research

¹ Verdikleri izinle çalışmamıza olanak tanıyan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne içtenlikle teşekkürlerimizi sunarız. Araştırmamızın 2018 sezonuna bakanlık temsilcisi olarak katılarak, adeta ekip üyesi gibi gayretle bizimle birlikte çalışan Burdur Müzesi uzmanlarından Sn. E. Şahin’e emekleri ve güler yüzü için çok teşekkür ederiz. Burdur ve Elmalı müze müdürlüklerine işbirlikleri ve yardımları için teşekkürlerimizi sunarız. Araştırmamızdan desteğini esirgemeyen Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü’ne teşekkürü borç biliriz. Araştırmamız Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü’nce 0527-GÜDÜMLÜ-18 no.lu proje ile destelenmiş olup, komisyon üyelerine ve koordinatörlük çalışanlarına destekleri ve pek çok alanda sergiledikleri anlayışlı ve uyumlu çalışma için çok teşekkür ederiz. 2018 yılında “Kazı ve Yüzey Araştırması destekleri” kapsamında sağladıkları destekle araştırmamızın gerçekleşmesinde büyük payı bulunan Türk Tarih Kurumu’na (TTK) başta Kurum Başkanlığı olmak üzere, Bilimsel Çalışmalar Müdürlüğü’ne, komisyon üyelerine tüm Kurum çalışanlarına sağladıkları destek ve işbirliği için çok teşekkür ederiz. Şeref Höyük / Komama Yüzey Araştırması 2018 yılı arazi çalışmalarına aşığıda adı geçen bilim insanları ve öğrenciler katılmıştır: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Arkeoloji Bölümü’nden Doç. Dr. R. Becks (Araştırma Başkanı) ve Doç. Dr. B. A. Polat Becks (Başkan Yardımcısı); Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Tarih Bölümü’nden Prof. Dr. H. Babacan, Doç. Dr. Reyhan Şahin Allahverdi ve Eskiçağ tarihçisi Ş. Ünar; Süleyman Demirel Üniversitesi Jeofizik Mühendisliği Anabilim Dalı’ndan Doç. Dr. Ç. Balkaya ve Teknisyen O. Çakmak; Kastamonu Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü’nden Doç. Dr. M. Çetin; Süleyman

Fig. 1 Areas investigated during the 2018 Şeref Höyük / Komama and Vicinity Survey and find spots.

Res. 1 2018 yılında Şeref Höyük / Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması kapsamında taranan alanlar ve buluntu yerleri.

Mount Karağan as a cultural association was integrated into the survey area, and primary identification and documentation was initiated around the villages of Yuva, Kızılcağağaç, Uğurlu, Kızılkaya, and Karaaliler located in this area. A total of 81 find spots were documented with various methods: 40 are located within the boundaries of villages in Burdur province in the north, and 41 find spots are located in Antalya province (fig. 1).

In 2018, in addition to routine archaeological documentation, the project also focused on interdisciplinary research. Within this scope, pollen analysis was conducted to determine the paleoecology and paleoclimate

devamlılık arz eden Karağan Dağı'nın araştırma sahasına dahil olmasıyla bu alandaki Yuva, Kızılcağağaç, Uğurlu, Kızılkaya ve Karaaliler köyleri arazilerindeki ilk tespit ve belgeleme çalışmalarına başlanmıştır. Kuzey egemenlik alanına giren Burdur ili sınırlarındaki köylerde toplam 40, Antalya sınırında 41 olmak üzere toplam 81 buluntu yeri ziyaret edilerek çeşitli metotlarla belgelenmiştir (Res. 1).

2018 yılında rutin arkeolojik belgeleme çalışmalarına ek olarak interdisipliner araştırmalara ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda yürütülen çalışmalardan biri yörenin Paleoe-kolojisi ve Paleoklimatolojisini belirlemek amacıyla yapılan Palinoloji araştırmalarıdır. Bu amaçla Eski Kestel Gölü havzasında çalışılarak, göl tabanında, kil çıkarma yataklarının kesitlerinde izlenen, eski göl çökellerinden polen analizleri yapılmak üzere numuneler alınmıştır. Bir diğer araştırma Şeref Höyük yüzeyinde gerçekleştirilen jeofizik ölçümlerdir. Belirlenen alanlarda yapılan ölçümlerde, verilerin sınanması amacıyla jeomanyetik, jeoradar ve elektrik direnç yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Bir diğer çalışma dron yardımıyla yapılan Orthophotogram-metric uygulamasıdır. Bu amaçla Şeref Höyük, Küçük Şarman Tepe ve Ürkütlü Asar Tepe yerleşimleri üzerinde uçuş gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Şeref Höyük çevresindeki Temaşalık, Bacaksızın Taşı ve Çomaklı podiumlu anıt mezarlarında kısa uçuşlar yapılarak hava fotoğrafları çekilmiştir.² Tarihçi ekip üyelerimiz ile yöremizin Osmanlı Dönemi'ne ait kitabeli mezar taşlarının tespiti, belgelenmesi ve okunması gerçekleştirilmiştir. 2018 yılı arazi çalışmaları kapsamında yapılan araştırmalar aşağıda kuzeyden güneye doğru detaylı olarak anlatılmaktadır.

1. Kuzey Teritoryumdaki Yeni Tespitler

Kuzey teritoryumda kent nitelikli en önemli yerleşim olan Kaynar Kale çevresindeki çalışmalara devam edilmiş bu

Asst. A. Ören, Research Asst. M. Doğan, and graduate students Y. Bozkurt, A. Köse, and E. Kalıpçı of Süleyman Demirel University, Department of Geography; Asst. Prof. Alp Küçükosmanoğlu and A. Güzel of Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Architecture and Engineering; Lecturer F. Adıgüzel of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University; Research Asst. B. Fındık and Research Asst. A. Ünar; Archaeologists M. Karayiğit, M. Arpacı, and H. Korkmaz; and students A. Dalbay, A. Özel, and İ. Karataş of Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Department of Archaeology. We cordially thank all team members for their dedication and hard work.

Demirel Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nden Dr. Öğr. Üyesi Ç. Şenkul, Arş. Gör. A. Ören, Arş. Gör. M. Doğan ve yüksek lisans öğrencileri Y. Bozkurt, A. Köse, E. Kalıpçı; Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi'nden Dr. Öğr. Üyesi A. Küçükosmanoğlu ve A. Güzel; Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nden Öğr. Gör. F. Adıgüzel; Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Araş. Gör. B. Fındık ve Araş. Gör. A. Ünar; Arkeologlar M. Karayiğit, M. Arpacı ve H. Korkmaz; arkeoloji öğrencileri A. Dalbay, A. Özel ve İ. Karataş. Tüm ekip üyelerine gayretli ve özverili çalışmaları için içtenlikle teşekkür ederiz.

2 Araştırma sınırlarına giren alanlarda mezarların belgelenmesi, Koç Üniversitesi Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nce desteklenen "Milyadeis'te Gömü Gelenekleri ve Mezar Tipleri: Komama ve Egemenlik Alanı" projesi kapsamında yapılmış olup, destekleri için çok teşekkür ederiz.

of the region. For this purpose, pollen samples were collected from ancient lake deposits visible in the sections of a clay quarry in the former Kestel Lake, for analysis. Another research project was the geophysical surveys on the surface of Şeref Höyük. Geomagnetic, georadar and electrical resistance methods were used in order to test these methods by comparing data in selected areas. Another remote sensing technique we applied was Orthophotogrammetric with the help of a drone. For this purpose, a drone was flown over Şeref Höyük, Küçük Şarman Tepe, and Ürkütlü Asar Tepe settlements. In addition, aerial photographs were taken during short drone flights above the monumental podium graves at Temaşalık, Bacaksızın Taşı, and Çomaklı, located around Şeref Höyük.² Inscribed gravestones from the Ottoman Period in the vicinity were identified, documented, and transcribed by historians in our team. Investigations within the scope of the 2018 survey season are described below in detail from north to south.

1. New Discoveries in the Northern Territory

In the northern territorium, investigations continued around the most important urban settlement of the area, Kaynar Kale and 3 new neighborhood sites were identified. Among these, İslıçukur is located on the slope west of Dutdere village (fig. 1). Besides many building remains, workshops related with agricultural production were also identified on the basis of finds such as oil presses and collection basins. Iron slag was also encountered in the vicinity. Another site is located on the upper slopes of Dutdere village at İnönü. In addition to the remains of farm structures, there are features related to olive oil production. The last site identified this season was at Kozağaç, 2,5 km northwest of Kaynar Kale. A large number of press weights used in olive oil workshops were found here (fig. 2). In addition, conical stone vessels for collecting oil and press beds were found in the area. Iron slag fragments are observable around some of the building groups.

Many new find spots were identified within the boundaries of Yüreğil village in the northern territory. The double *khamosorion* tomb known as Köyiçi, across from Kavaklar Camii, was identified and documented. There are two settlement sites on the northeast slopes of the village at Emiröldü and Nebiler localities. At Yankesen locality,

Fig. 2 Archaeological context exposed by illicit diggings at Kozağaç, one of the rural settlements near Kaynar Kale.

Res. 2 Kaynar Kale çevresindeki kırsal yerleşimlerden Kozağaç'tan kaçak kazılarla açığa çıkartılmış mekân.

kapsamda 3 yeni mahalle tespit edilmiştir. Bunlardan İslıçukur yerleşimi Dutdere Mahallesi'nin batısındaki eğimli yamaçlardadır (Res. 1). Pek çok yapı kalıntısına rastlanmış olup, çevrede kırsal üretimle ilişkili işlikler olduğu pres yatağı, toplama kabı gibi buluntulardan anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra demir cürufuna rastlanmıştır. Diğer örnek İnönü Yerleşimi Dutdere Mahallesi'nin üst yamaçlarındadır. Burada çiftlik yapılarına ait kalıntıların yanı sıra, zeytinyağı üretimi ile ilintili bulgular mevcuttur. Bu yıl tespit edilen son örnek Kozağaç, Kaynar Kale'nin 2,5 km kuzeybatısında yer alır. Yerleşimde zeytinyağı işliklerinde kullanılan çok sayıda baskı kolu ağırlığı tespit edilmiştir (Res. 2). Ayrıca yağ toplama amaçlı konik taş kap ve pres yatağına rastlanmıştır. Yapı gruplarından bazıları etrafında demir cürufları görülür.

Kuzey egemenlik sahasında Yüreğil köyü sınırları içerisinde pek çok buluntu yeri tespit edilmiştir. Kavaklar Cami karşındaki Köyiçi adıyla bilinen ikili *khamosorion* mezar tespit edilerek belgelenmiştir. Köyün kuzeydoğu yamaçlarında Emiröldü ve Nebiler adlı iki yerleşim alanı mevcuttur. Köyün sırtını dayadığı tepelerin yüksek kesimlerinde Yankesen adıyla bilinen mevkide kayalara kazılı haçlar yanı sıra yapı kalıntıları ve lahit parçalarına rastlanmıştır. Köyün güney kesimlerinde İğdelik Mevki ve Büğdüz'de Hellenistik Dönem'den Bizans Dönemi'ne kullanılmış yerleşimler mevcuttur.

Deliktaş köyü, Bucak Sanayi'nin batısında kalır. Adını köyün kuzeyindeki büyükçe kaya kovuğundan almaktadır. Bu kaya kovuğunun merkezinde, önünde sekiler bulunan bir niş açılmıştır. Kaya duvarda ve yerdeki izlerden bu kesimin önünde ahşap bir konstrüksiyon olduğu anlaşılır. Köyde Deliktaş adını verdiğimiz bir höyük keşfedilmiştir (Res. 1). Höyüğün ovadan yükseltisi 2 m civarında olup, çapı 60 m'yi bulur (Res. 3). Roma ve Geç

2 Documentation of graves in the area covered by our survey permit is conducted by the financial support of Suna and İnan Kırış Research Center for Mediterranean Civilizations of Koç University, within the scope of "Mortuary Traditions and Tomb Types of the Milyadeis in Komama and its Territory" project. We are grateful for their financial support.

Fig. 3
The previously unknown site of Deliktaş Höyük has yielded Early Bronze Age ceramics.

Res. 3
Arkeoloji
literatüründe
bilinmeyen Deliktaş
Höyük'ün Erken
Tunç Çağı karakterli
buluntuları.

situated on the hillside high above the village, crosses engraved on a rock façade, architectural remains, and sarcophagus fragments were documented. In the southern parts of the village, there are settlement sites dating to the Hellenistic through Byzantine Periods at the localities of İğdelik Mevki and Büğdüz.

Deliktaş village is located to the west of Bucak Sanayi industrial complex. It is named after the large rock cavity north of the village. At the back center of this rock cavity, a niche is carved into the rock with a stepped platform in front. Traces of postholes cut into the rock at the sides and on the ground indicate the presence of a wooden construction in front of this section. A settlement mound was also discovered near the village, which we labeled Deliktaş (fig. 1). The mound measures 2 m in height and approximately 60 m in diameter (fig. 3). Besides Roman and Late Antique pottery, red and brown slipped, hand-made wares of the Early Bronze Age are present on the mound.

At the locality of Ören mevki, north of Kızılcağaç village, a Byzantine farm was identified. At the entrance of the village, remains of a stone paved road were also discovered (fig. 1). This road that was constructed with small and large stones, leads to the sacred precinct. The rock shrine dedicated to Apollo is located in the rocky outcrop northwest of the village (fig. 1). On the main façade of the rock, there are 22 niches with platforms for placing offerings. Ceramics collected from the surface date to 2nd century BC through the Imperial Roman Period.

Antik Dönem keramikleri yanı sıra Erken Tunç Çağı'na tarihlenen kırmızı ve kahverengi astarlı, el yapımı mal gruplarına rastlanmıştır.

Kızılcağaç köyünün kuzeyinde Ören mevki adıyla bilinen Bizans çiftlik yerleşimi tespit edilmiştir. Köyün girişinde, taş döşeli yola ait kalıntılara rastlanmıştır (Res. 1). İrili ufaklı taşlar kullanılarak döşenen yol, kutsal alana doğru gitmektedir. Köyün kuzeybatısında, kayalıklar üzerinde, Apollon'a adanmış kaya kutsal alanı yer alır (Res. 1). Asıl kaya duvarında, yan yana sıralı 22 adet niş mevcuttur. Nişlerin önünde, adak eşyaları için bir seki yapılmıştır. Yüzey keramikleri MÖ 2. yy'dan başlayarak Roma İmparatorluk Dönemi boyunca tarihlenmektedir.

Kızılcağaç köyünün güneyinde, Kızkaparı adıyla bilinen, yan yana iki kaya mezarı mevcuttur (Res. 1). Her ikisi de üçgen çatılı tipte olup, mahyaları plastik betimlenmiştir. Birer ön oda ve gerisindeki mezar odasından oluşurlar. Burdur-Antalya karayolunun Korkuteli kavşağında, Uğurlu Höyük yer alır. 4-5 m'lik yükseltisiyle küçük ölçekli bir höyüktür. Yüzey keramiklerinin çoğunluğu Hellenistik, Roma ve Geç Roma dönemlerine ait parçalar oluşturur. Az sayıdaki astarlı ve açık el yapımı gruplar Erken Tunç Çağı'na işaret eder. Yuva köyü yakınlarında, Çaykenarı'na açılan vadinin girişinde, ovanın ortasında, Adatepe adıyla bilinen yüksekçe, sarp yamaçlı kayalık tepe bulunmaktadır (Res. 4). Batı yükseltisi üzerinde Erken Tunç Çağı keramikleri gözlenir. Doğu kayalık zirvede etrafı surlarla çevrili yerleşim tespit edilmiştir.

Fig. 4
Adatepe settlement is located at a strategic spot, overlooking mountain passes, where remains of a watchtower facing east and other remains are visible.

Res. 4
Geçitleri kontrol eder konumdaki Adatepe Yerleşimi'nin doğuyu gözetleyen kule kalıntısı ve diğer buluntular.

To the south of Kızılkaya village, there are two rock-cut tombs, known as Kızkapanı (fig. 1). Both have triangular gabled roofs with ridges above the entrance executed in relief. They consist of an antechamber and a burial chamber behind. Uğurlu Höyük is located at the Korkuteli junction on the Burdur-Antalya Highway. It is a small mound, only 4–5 m high. The majority of the surface ceramics dates to the Hellenistic, Roman, and Late Roman Periods. A smaller number of slipped and burnished handmade wares are from the Early Bronze Age. Near the village of Yuva, at the entrance of the valley at Çaykenarı, there is a high, steep rocky outcrop known as Adatepe, in the middle of the plain (fig. 4). Early Bronze Age pottery is observable on the western peak. At the eastern peak of the rock, a fortified settlement was identified. The peak is accessed via a trail along the southeastern slope, which is at certain locations cut into the rock. The settlement is arranged in terraces.

2. New Discoveries in the Southern Territory

The southern territory of Şeref Höyük expands into the plain formed by the streams' watershed and extends all the way to Isinda (Korkuteli). In this territory, Karakuyu, Bozova, Çaykenarı, Köşeler, Küçükköy, Büyükköy, Karataş, Kargın, Yakaköy, Leylekköy, Çukurca, Kemerağzı, Yazır, Merkez, Gümüşlü, Yelten, Akyar, Bayat, and Yalınligediği villages were surveyed, expanding the area of investigations to the south and the east. Moreover, technical drawings of the ground plans,

Tepeye güneydoğu yamaç boyunca yer yer ana kayaya derinleşen bir yolla çıkılır. Yerleşim teraslar halinde düzenlenmiştir.

2. Güney Egemenlik Alanındaki Yeni Tespitler

Şeref Höyüğün güney egemenlik alanı, ovayı sulayan çayların açtığı vadiler boyunca Isinda'ya (Korkuteli) kadar ulaşmaktadır. Bu kapsamda Karakuyu, Bozova, Çaykenarı, Köşeler, Küçükköy, Büyükköy, Karataş, Kargın, Yakaköy, Leylekköy, Çukurca, Kemerağzı, Yazır, Merkez, Gümüşlü, Yelten, Akyar, Bayat ve Yalınligediği köylerinin arazilerindeki çalışmalara güney ve doğu yönde devam edilmiştir. Ayrıca önceki yıllarda tespiti yapılan kaya mezarlarının plan-kesit-görünüş çizimleri gerçekleştirilmiştir. Bunlara ek olarak Çaykenarı Kaya Mezarları ve Zeynep İni kaya mezarı tespit edilerek belgelenmiştir.

Çaykenarı köyünün doğusunda, Yukarıın Tepe üzerinde surlarla çevrili, yan yana iki yerleşim keşfedilmiştir (Res. 1). İlki konik tepenin güneyindeki kayalık sırttıdır. Ekonomik anlayışla planlanmış, basit kuru duvar tekniğinde yapılmış bir çevreleme duvarı ile korunur. Diğer kuzeydeki konik formu sivri tepe üzerindedir. Burası çok küçük boyutlara sahip, sadece birkaç yapı biriminden oluşan bir yerleşimdir. Çaykenarı'nın kuzeybatısında Yalıntepe Yerleşimi vardır (Res. 1). Kayalık zirvesi ortasından geçen, derince bir graben'le kuzey-güney olarak ikiye ayrılmıştır. Graben içerisinde, apsisini kayalara dayamış kilise kalıntısına rastlanmıştır (Res. 5). Yapının batısında giriş avlusu ve ona yaslanmış dikdörtgen

sections, and façades of rock tombs discovered in previous seasons were completed. Additionally, new rock tombs were identified and documented at two locations, namely Çaykenarı and Zeynep İni.

Two side-by-side hilltop settlements, both surrounded by walls, were identified on top of Yukariin Tepe located to the east of Çaykenarı village (fig. 1). The first one is situated on the rocky ridge south of the conic hill. It is surrounded by a modest wall, constructed in simple dry wall technique. The other is situated on top of the steep, conic hill in the north. This is a very small settlement that consists of only a few building units. Another site, Yalıntepe, is located northwest of Çaykenarı (fig. 1). This rocky outcrop is divided into a northern and southern part by a deep graben across its middle. The remains of a church with its apsis leaning against the rocks are visible at the bottom of the graben (fig. 5). To the west of the building is the entrance courtyard with a rectangular annex leaning against it. The wall surrounding the settlement on the southern hilltop is a fortification wall built with cyclopic stones and preserved to a height of 3,5 m (fig. 5). Buildings are situated on terraces across the site. Another settlement is found on the rocky outcrop of Alçı Tepe, 1 km south of Köşeler village (fig. 1). The fortification wall surrounding the settlement is built with stones and mortar. Surface ceramics belong to the Byzantine and Ottoman Periods. Another hilltop

anneks mevcuttur. Güney kayalık tepenin etrafı surla çevrilidir. Kyklobik surların koruna gelen yüksekliği 3,5 m'yi bulur (Res. 5). Yapılar teraslar halinde alana yerleştirilmiştir. Köşeler köyünün 1 km kadar güneyinde, kayalık üzerinde Alçı Tepe yerleşimi vardır (Res. 1). Harç kullanılarak yapılmış sur duvarı yerleşimin etrafını dolaşır. Yüzey keramikleri Bizans ve Osmanlı dönemlerine aittir. Karataş köyünün doğusunda kayalık Asar Tepe üzerinde yerleşim tespit edilmiştir (Res. 1). Tepenin etrafını çepeçevre surlar dolaşmaktadır. Yüzeyde hemen hemen her yerde, özellikle de güney ve batı kesimlerde, yapılara ait temel kalıntılarına rastlanır. Yüzey malzemesi Arkaik Dönem'den Geç Roma Dönemi'ne dek çeşitlilik gösterir.

Kemerağzı ve Kargın köylerinin çevresinde çok sayıda çiftlik kalıntısı tespit edilmiştir. Etrafları kalın avlu duvarları ile çevrili yapılar genelde kare plana sahiptir. Kargın köyünün doğusundaki Asar Tepe'nin üst kesiminde surla çevrili bir yerleşim mevcuttur (Res. 1). Surlar üzerinde biri güneyde diğeri kuzeyde olmak üzere iki kapı açıklığı vardır. Küçükköy'ün güneyinde, kayalıkların doğuya bakan yamaçları Gürbelen adıyla bilinir (Res. 1). Tepenin sırtında bulunan yığma taş tümülüs kaçak kazılarla tahrip olmuştur. Üzerinde kırılmış halde kireç taşından yapılmış lahde ait parçalar göze çarpar. Gürbelen Tepe'nin yamaçları boyunca doğal halde beyaz renkli çakmak taşı bulunur. Burası yontmataş açısından önemli bir buluntu yeridir. Alanda çok sayıda yontmataş parça

Fig. 5 Yalıntepe settlement is surrounded by strong fortifications. A small church is located at the bottom of the graben north of the site.
Res. 5 Güçlü surlarla çevrili Yalıntepe Yerleşimi. Kuzeyindeki graben içerisindeki küçük kilise.

Fig. 6 Ceramics found on the surface of Gümüşlü Höyük consist of high quality fine wares. Two spindle whorls and two loom weights are also found on the surface.

Res. 6 Gümüşlü Höyük oldukça nitelikli yüzey keramikleri. Yüzeyde bulunmuş 2 ağırsak ve 2 tezgah ağırlıkları.

settlement was identified on Asar Tepe, located east of Karataş village (fig. 1). Fortifications surround the entire hilltop and foundations of buildings are visible all across the site, especially in the southern and western sectors. The surface finds date to various periods from Archaic to Late Roman.

Many farm sites were discovered around Kemerağzı and Kargin villages. These buildings generally have a square ground plan and a courtyard surrounded by a wall. A fortified settlement is present on the upper part of Asar Tepe, east of Kargin village (fig. 1). Two gates, one in the south and the other in the north, are visible on the fortification wall. The eastern slope of the mountain ridge south of Küçükköy is known as Gürbelen locality (fig. 1). Here, a tumulus is located on the ridge, which was destroyed by illicit diggings. Broken fragments of the sarcophagus made of limestone are noticeable. The slopes of Gürbelen Tepe have natural deposits of a white-colored flint stone. This locality appears as an important knapping site. There are many chipped stone tool fragments and debitage in the area. The lithics exhibit predominantly a Middle Palaeolithic character. Bayat and Yazı Höyük mounds were visited and surface materials were documented. Archaeological deposits on

ile hammadde kitleleri bulunmaktadır. İlk izlenimlere göre Gürbelen Tepe’de Orta Paleolitik karakterli parçalar ağırlıktadır. Bayat ve Yazı Höyükleri ziyaret edilerek yüzey malzemeleri belgelenmiştir. Bunlardan Yazı Höyük güneybatı kenarları boyunca inşa edilen evler nedeniyle tahribata uğramıştır.

Yazı köyünün güneyinde, Cebel Ovası adlı düzlük alan mevcuttur. Kuzey kesiminde Ilgüme Höyük yer alır (Res. 1). Höyüğün üst kesiminde, Hellenistik-Roma Dönemi çiftliğine ait kalıntılara rastlanmıştır. Höyüğün çapı 140 m’yi bulmaktadır. Erken Tunç Çağı’na tarihlenen el yapımı gruplardan ağırlık kırmızı astarlılardır. Buna birkaç parça kahverengi astarlı ve astarsız kaba mal grubu eşlik eder. Kızılçukur Tepesi’nde yakın aralıklarla inşa edilmiş en az 9 adet yığma taş tümülüs’e rastlanmıştır. Etraflarını dolaşan krepis’lerde üçgenimsi bloklar kullanılmışken, dromos’ları yoktur. Nekropolis’in 500 m kadar batısındaki sırta çiftlik ve ağıl kalıntıları mevcuttur.

Korkuteli Merkez’de, Alâeddin Mahallesi’nde bulunan barajın tahliye kanalı Isında antik kentini çevreleyen surları kesmiştir (Res. 1). Surda büyük bloklar kullanılmıştır. Önündeki akıntı toprakta Hellenistik ve Roma dönemlerine ait keramiklerle karşılaşmıştır. Akyar veya

the southwestern side of Yazır Höyük are disturbed due to construction of houses.

The flat basin south of Yazır village is known as Cebel Plain. In the northern part of the plain lies Ilıgüme Höyük (fig. 1). Remains of a Hellenistic-Roman Period farm were identified on the upper part of the mound. The diameter of the mound reaches 140 m. The majority of handmade ceramics of the Early Bronze Age are red slipped wares. Fewer sherds of brown, plain and slipped coarse wares are also present. At another location, at least 9 tumuli, constructed from rubble stones and built close to one another, were identified near Kızılçukur Tepesi. Triangular stones are used in the circular *krepis* walls, the tumuli do not have *dromoi*. Farm and barn remains are found on the ridge 500 m west of this necropolis.

In the district center of Korkuteli, the overflow channel of the dam located in Alâeddin neighborhood has cut the fortification wall of the ancient city of Isinda (fig. 1). The fortifications were constructed with large stone blocks. Hellenistic and Roman ceramics were found in the backfill from the dam channel construction. The mound known as Akıy or Akkilise is located on the eastern side of the village road that leads from Korkuteli to Akıy village (fig. 1). The eastern half of this conic mound is cut by modern terracing to a depth of 1,5–2 m. This recent activity, with fresh excavation traces visible on the profile section, has caused great damage to the mound. Gümüşlü Höyük is located on the road to Gümüşköy (fig. 6). On top of this mound are the ruins of a large farm with an approximately square ground plan, dating to the Hellenistic-Roman Period. Multiple illicit digging pits are visible on the southwestern slope of the mound. Surface material consists mainly of fine Early Bronze Age wares. Also noteworthy is the presence of earlier coarse wares. In addition, two spindle whorls and two loomweights were found (fig. 6).

The highest peak of the high mountain range west of Yelten and Gümüşköy is known as Kareş Tepe with an altitude of 2018 m (fig. 1). A fortification wall surrounds the southern and eastern skirts of this high mountain-top with steep cliffs. In the area surrounded by walls, a street system with a perpendicular grid and regular, rectangular house structures in between are observable. The rocky outcrops north of Yalınligediği village were apparently used as quarries in antiquity. In the lower part of the cliffs, tool marks can be seen in quarry beds. One *in situ* block is visible in one of the cuts. There are shallow rock shelters at the locality known as Güneyköy, north of Bozova village (fig. 1). Among the many chipped stone finds from this locality, a Levallois core belonging to the Middle Palaeolithic was identified.

Akkilise adıyla bilinen höyük, Akıy köyünden Korkuteli yoluna devam eden köy yolunun sağındadır (Res. 1). Konik formlu höyüğün yüzeyinde, doğu yarısı boyunca 1,5–2 m kadar kot indirilmiştir. Yeni yapıldığı üzerindeki izlerden anlaşılan aktivite, höyüğe büyük zarar vermiştir. Gümüşköy yolu üzerinde Gümüşlü Höyük karşımıza çıkar (Res. 6). Üzerinde karemsi planda, Hellenistik-Roma dönemlerine ait büyük bir çiftlik kalıntısı mevcuttur. Höyüğün güneybatı yamacında pek çok kaçak kazı çukurunun açıldığı gözlenir. Yüzey malzemesi son derece nitelikli olup ağırlık Erken Tunç Çağı'na aittir. Ayrıca daha erken, bir grup kaba mal dikkati çeker. Ayrıca iki adet ağırşak ve iki adet tezgah ağırlığı bulunmuştur (Res. 6).

Yelten ve Gümüşköy'ün batısında yer alan yüksek dağ sırasının en yüksek zirvesi 2018 m rakıma sahip Kareş Tepe'dir (Res. 1). Oldukça yüksek kayalık zirvenin güney ve doğu eteklerini sur duvarı dolaşır. Surla çevrili alan içerisinde, birbirini dik kesen sokak sistemi ve dikdörtgen planda, düzenli yapılar göze çarpar. Yalınligediği köyünün kuzeyindeki kayalıkların Antik Dönem'de taş ocağı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Kayalıkların alt kesiminde taşçı aletlerinin izinin görüldüğü yataklar vardır. Bunlardan biri içinde kesilmiş halde bir blok göze çarpar. Bozova köyünün kuzeyinde, Güneyköy adı verilen mevkiide sığ kaya kovukları mevcuttur (Res. 1). Çok sayıda yontmataş buluntular arasında, Orta Paleolitik Dönem'e ait bir adet levallois çekirdek tespit edilmiştir.

The 2018 Excavations of the UAE Complex at Sagalassos

Sagalassos UAE Kompleksi 2018 Kazıları

Johan CLAEYS – Jeroen POBLOME

The Upper Agora (UA) of Sagalassos, the political heart of the ancient city, has been the subject of ongoing study, excavation, conservation and anastylosis campaigns for over 25 years.¹ The area east and southeast of the square, however, remained relatively uncharted until the 2014–2015 excavation seasons revealed the presence, amongst others, of a monumental building complex (fig. 1). The initial trenches and control excavations were dug with the specific aim to study the street to the south-east (UASE 2014) and the architectural remains east of the Upper Agora as a whole (UA 2015, UAE 2015 and G 2015).

At the surface, large architectural fragments suggested the presence of a collapsed wall bordering the agora, while towards the east the presence of a large courtyard surrounded with porticoes was confirmed by geophysical research. The UASE 2014 and 2015 campaigns exposed the southern façade of the complex and the adjacent street with well-preserved late antique pavement. One of the UA 2015 soundings was located where the south-eastern Honorific Column flanks the UAE complex, while the UAE 2015 trench was dug centrally inside the complex and the G 2015 sounding was laid out in a corner of the courtyard. Together, these excavations showed that the complex consisted of two floor levels, of which the upper floor corresponded with the walking level of the agora and the lower floor with a topographical low east of the agora which is now unrecognizable in the landscape. The original layout could be dated to Middle Hellenistic times, after 200 BCE, and seems to have consisted of two oblong, separate structures, which in Roman Imperial times would start to serve as two north-south oriented aisles of the same complex. Based

Antik kentin siyasi kalbi olan Sagalassos'un Yukarı Agorası (UA) 25 yıldan uzun süredir devam eden araştırma, kazı, koruma ve anastylosis çalışmalarına konu olmuştur.¹ Diğer taraftan, meydanın doğu ve güneydoğusundaki alan ise, 2014–2015 kazılarının burada diğer kalıntıların yanı sıra anıtsal bir yapı kompleksinin varlığını ortaya koymasına dek kent haritasında göreceli olarak keşfedilmemiş bir alan olarak kalmıştır (Res. 1). İlk açmalar ve test sondajları, özellikle caddenin güneydoğuya uzanan kesimini (UASE 2014) ve Yukarı Agora'nın doğusunda kalan mimari kalıntıları (UA 2015, BAE 2015 ve G 2015) bir bütün olarak incelemek amacıyla yürütülmüştür.

Yüzeydeki büyük mimari parçalar, agorayı çevreleyen çökmüş bir duvarın varlığına işaret ederken, jeofizik araştırmalar sayesinde doğu kesimde büyük bir revaklı avlunun varlığı belgelenmiştir. UASE 2014 ve 2015 çalışmalarıyla, kompleksin güney cephesi ve bitişiğindeki cadde iyi korunmuş Geç Antik Çağ döşemeleri ile birlikte gün ışığına çıkarılmıştır. UA 2015 sondajlarından biri, BAE kompleksinin yanında yer alan güneydoğu Onursal Sütunu'nun bulunduğu yerde açılmış, BAE 2015 açması ise kompleksin içinde merkezi bir konuma ve G 2015 sondajı da avlunun bir köşesine yerleştirilmiştir. Bu kazı alanlarından edinilen sonuçlar, kompleksin iki kata sahip olduğunu ortaya koydu. Üst kat, agoranın taban seviyesiyle eş düzlemde iken, agoranın doğusunda topografik olarak düşük bir seviyede yer alan alt kat ise, günümüzde yüzeyden tanımlanamaz durumdadır. Orta Hellenistik Dönem kapsamında MÖ 200 sonralarına tarihlenebilen ilk evrede uzunlamasına iki ayrı yapı biçiminde tasarlanan planın Roma İmparatorluk Dönemi'nde aynı yapı kompleksine ait kuzey-güney yönünde iki koridora

¹ This research was supported by the Research Fund of the University of Leuven and the Research Foundation Flanders.

¹ Araştırmalar Leuven Üniversitesi Araştırma Fonu ve Flandre Araştırma Fonu tarafından desteklenmiştir.

Fig. 1 Map showing the excavations and spaces mentioned in the text.

Res. 1 Metinde geçen mekânları ve kazı alanlarını gösteren plan.

on these characteristics and chronology, the hypothesis was formulated that at least part of the original complex could potentially be identified as a so-called ‘market building’.

Finds from the foundation trenches suggested a construction date in the first half of the 2nd century BCE. The western section of the southern façade shows a different building style and is set dry against the eastern section. Probably, they should be regarded in their original condition as two elongated, adjoining buildings that were constructed over a relatively short time span. Only at a later stage and after severe modifications in the buildings’ plan and purpose, would they start functioning as one larger complex.

The term ‘market building’ is used to describe particular monumental buildings abutting the Hellenistic *agorai*, displaying a set of rather loosely defined architectural and urbanistic characteristics. The term does not one-to-one translate to a specific purpose, although most scholars seem to agree that these complexes would have been used for storage and commercial activities. In the

dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu özelliklere ve kronolojik verilere dayanarak, orijinal yapı kompleksinin en azından bir kısmının olasılıkla bir “pazar yapısı” olarak tanımlanabileceği varsayımı yürütülmüştür.

Temel çukurlarındaki buluntulara dayanarak yapının ilk inşaat tarihi MÖ 2. yy’ın ilk yarısı olarak belirlenmiştir. Güney cephenin batı kesimi farklı bir yapı tarzı sergilemekte ve doğu kesime harç kullanılmaksızın birleşmektedir. Muhtemelen, yapının bu iki kesimi ilk etapta birbirine bitişik iki farklı uzun yapı şeklinde tasarlanmış ve göreceli olarak kısa bir süre zarfında inşa edilmiştir. Ancak daha sonraki bir aşamada ve binaların plan ve amaçlarında yapılan ciddi değişikliklerden sonra, daha büyük bir kompleks olarak kullanılmaya başlanmıştır.

“Pazar yapısı” terimi, Hellenistik agoralara bitişik olarak kurulmuş olan, ancak mimari ve kentsel özellikleri çok net tanımlanmamış olan bazı anıtsal binalar için kullanılmaktadır. Bu terim belirgin olarak bir kullanım amacını tanımlamasa da, çoğu araştırmacı bu komplekslerin depolama ve ticari faaliyetler için kullanıldığı konusunda hemfikirlerdir. Aigai, Selge ve Pednelissos’tan bilinen üç katlı pazar binalarında, üst kat stoası agoranın (ticari) faaliyetlerinin bir uzantısı olarak kabul edilirken, orta katın depolama için kullanıldığı tespit edilmiş, alt katta ise her birinin arkasında bir depo bulunan ve sokağa açılan bir dizi dükkan bulunmuştur.

2017 ve 2018 yıllarında süregiden kazılar, BAE kompleksinin karmaşık mimari tarihini ve özellikle de sonraki kullanım dönemlerini (Geç Roma ve Erken Bizans) aydınlığa kavuşturmuştur. Sekiz asırdan fazla bir süre kullanımda olduğu görülen bu yapı kompleksinin geçirdiği yeniden yapılanma, tamirat, yeniden düzenleme ve bu yeniden yapılanma ve tamiratların beraberinde getirdiği yapısal elemanların sökülmesi ve ilavesinin yanı sıra hem yapısal bozulma süreci ve doğal afetler hem de kullanım amacındaki değişiklikler sonucunda, orijinal yapıdan hem mimari hem de kullanım amacı açısından geriye ancak bir palimpsest kalmıştır.

Erken Roma İmparatorluğu Dönemi’nde kompleks büyük ölçüde yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden itibaren, iki Hellenistik yapı tek bir kompleks olarak birleştirilmiş gibi görünmektedir. Zemin kata yerleştirilen tuvaletler (latrina) ve orta kata döşenen zeminden ısıtma tertibatı (hypocaust) da büyük olasılıkla bu döneme tarihlenmelidir. Kompleksin doğusundaki çöküntü, binlerce metre-küp toprak ile doldurulmuş ve yapıya henüz kazılmamış olan doğu-batı yönünde uzanan ek kanatlar eklenmiştir. Böylece, kompleksin üst kat seviyesine bitişik geniş bir avlu oluşturulmuştur. Bu avlu Dor düzeninde bir revak ile çevrilmiştir. Bugün görünmez durumda olan Hellenistik Dönem’e ait doğu cephesi, bu revakın batı tarafının

case of three-storied market buildings of Aigai, Selge and Pednelissos, the upper floor *stoa* was considered as an extension of the (commercial) activities of the agora, the middle floor would have been used for storage, while the lower floor housed a series of shops opening towards the street, each with a store-room behind.

The following excavation campaigns of 2017 and 2018 allowed us to elaborate on the tangled building history of the UAE complex, in particular on its later periods of use (Late Roman and Early Byzantine). The complex appears to have been in use for over eight centuries and the ongoing reconstructions, reparations, rearrangements, disassemblies and additions in response to renovations and repair, calamities, gradual deterioration and changes in functions resulted not only in an architectural near-palimpsest of the original layout, but also of its original purposes.

A very intensive reorganization of the complex was executed in Early Roman Imperial times. From this time onwards, it appears that both Hellenistic buildings serve as one complex and it is likely that the installation of a latrina at the ground floor and an intermediate hypocaust floor should be dated to these times. The depression east of the complex was backfilled with thousands of cubic meters of soil and additional east-west oriented wings, which go unexcavated, were added to the complex. In that way they effectively created a large courtyard adjacent to the upper floor level of the complex. A Doric portico circumvented this courtyard. The now hidden eastern Hellenistic façade served as the foundation for the western side of this portico. However, a narrow alleyway was left open immediately adjacent to this façade, possibly to further ensure access to spaces at the lower floor level. A wooden ceiling above this alleyway must have ensured the continuity between the courtyard and the upper floor of the UAE building, not unlike the ‘veranda’ adjacent to the market building of Pednelissos.

The 2018 excavations in the northern half of the UAE complex to a large extent served as preparatory work for the next field campaigns (fig. 2). While the 2018 season allowed us to expose most of the contours of the Early Byzantine layout of the building, the excavations did not reach into pre-Byzantine layers. A lot of questions remain unanswered about this part of the building, in particular its relationship with the so-called North-East Building.

Pending further research, this report focuses on one specific context from the past excavation campaign. One room at ground floor level was almost completely

Fig. 2 Artist's impression of the excavations in the northern half of the UAE complex.

Res. 2 UAE kompleksi kuzey yarısındaki kazıların temsili resmi.

temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, muhtemelen alt kat seviyesindeki alanlara geçiş sağlamak için bu cephenin hemen bitişiğinde dar bir ara geçit açık bırakılmıştır. Bu ara geçidin üzerinde yer alan bir ahşap tavan, Pednelissos pazar binasının bitişiğindeki “veranda”ya benzer biçimde, avlu ile UAE binasının üst katı arasında süreklilik sağlamış olmalıdır.

2018’de UAE kompleksinin kuzey yarısında yürütülen kazılar büyük ölçüde bir sonraki sezona hazırlık niteliğindedir (Res. 2). 2018 çalışmaları Erken Bizans Dönemi yapısının planının ana hatlarını büyük ölçüde ortaya çıkarmış olmakla beraber, kazılar Erken Bizans öncesi dönemlere ulaşmamıştır. Yapının bu kesimi ile ilgili ve özellikle de yapının ‘Kuzeydoğu Yapısı’ olarak adlandırığımız yapı ile ilişkisine dair birçok soru henüz yanıtlanamamıştır.

Daha fazla araştırma yapılması gereken bu alana dair bu raporda geçen sezonda araştırılan mekânlardan yalnızca bir tanesi üzerinde duracağız. Kompleksin güneydoğu kesiminde zemin kattaki odalardan biri neredeyse tamamen kazılmıştır (Res. 3). Kazılar, alt katların MS 4. yy’ın ikinci yarısında hala kullanımda olduğunu doğrulamıştır. Tüm binanın MS 4. yy’ın sonlarında yanmasının ardından zemin kat terk edilmiş ve molozla doldurulmuştur; böylece binanın ilk inşa edildiğinde üst katı olan seviyeye dek yükselen ve tüm bina boyunca uzanan dolgu toprak bir düz zemin oluşturulmuştur.

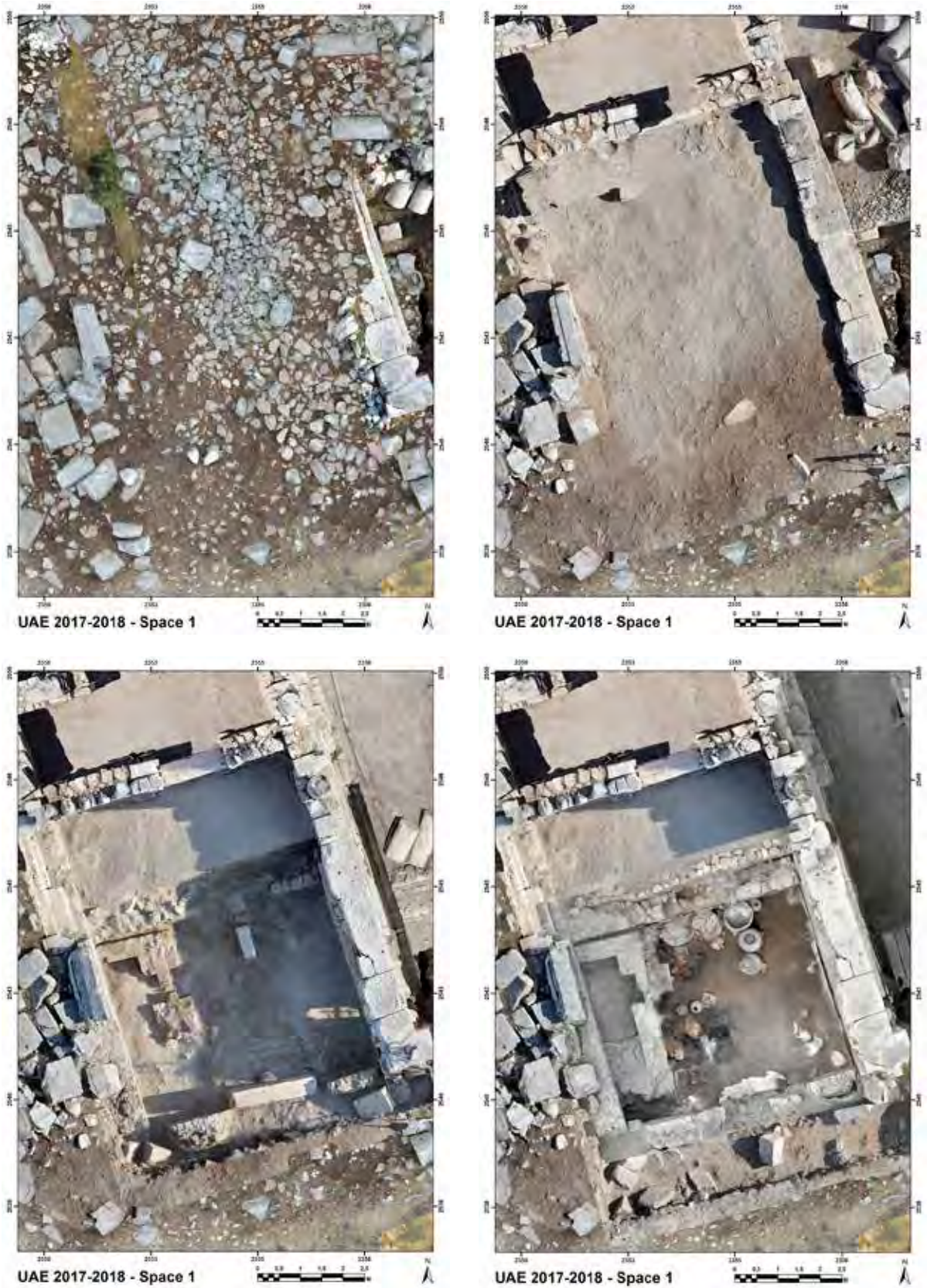

Fig. 3 Orthophotography showing different excavation phases of room S1 during the 2017–8 campaigns.
 Res. 3 S1 odasının 2017–2018 sezonlarındaki farklı kazı evrelerini gösteren ortofotoları.

excavated in the southeastern part of the complex (fig. 3). The fieldwork confirmed that the lower floors were in use into the second half of the 4th century CE. The whole building burnt down in the late 4th century, after which the ground floor was abandoned and back-filled, thus creating a solid beaten earth floor throughout the building coinciding with the original upper floor level.

The excavated room in question contained a very well-preserved 4th century CE find context. At that time the space was most probably used as the back room of a (work)shop to the south. Within the room an assemblage of relatively intact finds was encountered. The belongings of the room were well preserved due to the attempt to quench the late 4th century fire by throwing in soil (a common practice). The fire charred, but preserved the original contents of the individual vessels, while the soil created a protective buffer before the eventual collapse of the roof of the building. Furthermore, it appears that no attempt was made to salvage any of the room's content; instead, the entire lower floor level of the building was backfilled with meters of debris and soil.

In the back of the room at least eight *pithoi* were positioned, five of which were fully excavated, documented and collected (fig. 4). Safety issues prevented us from reaching the remaining *pithoi* in the northwestern quarter of the room, where the overarching hypocaust (?) vault is severely deformed. All of the *pithoi* were complete, but only one of them was encountered intact. They represent different types, shapes, sizes and fabrics, but they can all be dated to the Late Roman period. At least five *pithoi* were positioned in a row along the northern wall; three more were positioned in front of them, while still allowing easy access to all.

Furthermore, several concentrations of tableware vessels were encountered as well, sometimes stacked within and on top of each other. The largest concentration was discovered in between the *pithoi* in the northern half of the room (fig. 4 b-c). A second stack of ceramic vessels and other items was piled within an older lime preparation area (fig. 5), which can most likely be associated with a 2nd century CE renovation of the room. These assemblages display a very wide array of shapes, consisting of cooking and storage vessels, yet mainly serving dishes and tableware. Some vessels were found intact and dozens more could be reconstructed. A lot of the vessels served a secondary use: e.g. small bowls serving as lids for the storage vessels, large plates serving as lids for the *pithoi*, etc. A remarkable amount of the vessels had their neck intentionally removed, in some cases to be replaced with a lid.

Söz konusu odanın kazıları, MS 4. yy'a ait çok iyi korunmuş bir mekânı ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde bu mekânı büyük ihtimalle güneydeki bir işlik ya da dükkanının arka odası olarak kullanılıyordu. Oda içinde nispeten sağlam korunmuş buluntulara rastlanmıştır. Oda içindeki eşyalar 4. yy. sonundaki yangını (yaygın bir uygulama olan) toprak atarak söndürme teşebbüsü sonucunda iyi korunmuştur. Odadaki pişmiş toprak kapların içerikleri yangın sırasında kömürleşerek günümüze dek ulaşmış ve aynı zamanda yapının içine atılan toprak bu buluntular ile sonuçta çöken çatı arasında koruyucu bir tampon oluşturmuştur. Ayrıca, odanın içerdiği malları yangından kurtarmak için hiçbir girişimde bulunulmadığı, aksine, binanın alt katının tamamının enkaz ve toprakla doldurulduğu anlaşılmaktadır.

Odaanın arkasında en az sekiz pithosun yerleştirilmiş olduğu görülmüş, bunların beşi tamamen kazılmış, belgelenmiş ve parçaları toplanmıştır (Res. 4). Odaanın kuzeybatı köşesinin üzerine denk gelen alandaki yerden ısıtma sistemine ait (?) kemerin ciddi derecede deforme olmasından kaynaklanan güvenlik sorunu nedeniyle bu alandaki diğer pithosların kazılması mümkün olmamıştır. Kazılan pithosların her biri tümlenebilecek biçimde ele geçmiştir, ancak yalnızca biri sağlam olarak bulunmuştur. Tipoloji, form, boyutları ve mal özellikleri açısından her biri farklı olan bu pithosların tümü Geç Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir. Kuzey duvarı boyunca en az beş pithos yan yana sıralanmış, diğer üç pithos ise arkadaki sıraya erişimi engellemeyecek biçimde önde ikinci bir sıra şeklinde yerleştirilmiştir.

Ayrıca, birkaç alanda iç içe ya da üst üste istiflenmiş yığınlar biçiminde sofa kapları bulunmuştur. Bu yığınlar arasındaki en büyük buluntu grubu odanın kuzey yarısında, pithoslar arasında yer almaktadır (Res. 4 b-c). Seramik kaplar ve diğer buluntulardan oluşan ikinci bir yığın, büyük olasılıkla odanın MS 2. yy'a tarihlenen bir tadilat dönemine ait olan eski bir kireç hazırlama alanı içinde istiflenmiştir. Çok çeşitli kap formlarının bir arada görüldüğü bu buluntu grubu içinde pişirme ve depolama kapları da yer almakla birlikte çoğunluğu sofa takımlarına ait formlardır. Kapların bazıları sağlam olarak bulunmuş ve onlarcası da tümlenebilir biçimde ele geçmiştir. Kapların çoğunun ikincil bir amaçla kullanıldığı gözlenmiştir; örneğin küçük kaseler depolama kaplarının kapağı olarak, büyük tabaklar ise pithosların kapağı olarak kullanılmıştır. Birçok boyunlu kabin boynunun bilinçli olarak kırıldığı ve bazılarının bir kapak ile örtüldüğü görülmüştür.

Daha az sayıda olmakla beraber, farklı malzeme kategorilerine ait buluntu gruplarına da rastlanmıştır. Odaanın güneybatı köşesinde, aralarında tam bir unguentarium

Fig. 4 The *pithoi* and find concentration in the back of room S1. The Alexander Doryphoros figurine was encountered on top of the dark, burnt spot visible in the center of in the upper right picture.
 Res. 4 S1 odasının arkasındaki pithoslar ve buluntu grubu. Iskender Doryphoros heykelciği sağ üst fotoğrafın ortasında görülen koyu renkli yanmış alanda bulunmuştur.

ile paramparça olmuş dörtgen gövdeli bir şişenin de yer aldığı birkaç cam kap bulunmuştur. Oda ortasındaki yanık bir alanda, bir demir bıçak ve kama, bir bronz kaşık, bir makas ve bir içme kabının yanı sıra ilginç bir şekilde bir yengeç kısılcı da yer almaktadır. Dikdörtgen biçimli bu yanık alan bir raf veya küçük bir ahşap sandığın kalıntısı olarak yorumlanmıştır. Oda boyunca karşılaşılan ve görünüşe göre aynı son kullanım evresine ait olan diğer buluntular arasında, bir demir levye, birkaç kurşun boru parçası ve üzerinde kabartma olarak işlenmiş bir yüz betimi olan mermer bir diskten bahsedilebilir.

Fig. 5

Find concentration in the center of room S1. The burnt spot in the lower left corner contains amongst others a bronze spoon, scissors and cup, an iron knife and wedge and the claw of a crab.

Res. 5

S1 odasının merkezindeki buluntu grubu. Sol alt köşedeki yanık alanda diğer buluntuların yanı sıra bir bronz kaşık, bir makas ve fincan, demirden bir bıçak ve kama ve bir yengeç kısılcı bulunmuştur.

Fig. 6

On the left: after being buried for more than 1.600 years, Alexander Doryphoros once again sees the light of day.

On the right: the figurine after cleaning.

Res. 6

Sol: 1.600

yıl gömülü

kalan İskender

Doryphoros

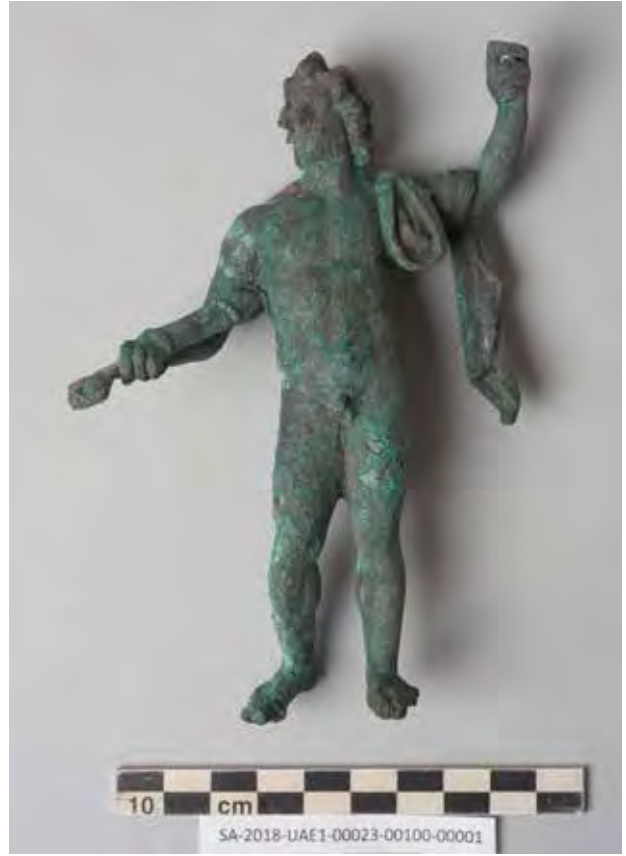
heykelciği tekrar

gün ışığına çıkıyor.

Sağ: Heykelciğin

temizlendikten

sonraki durumu.

There were also smaller collections of items from different material categories. Several glass vessels were recovered from the southwestern corner of the room, among which an intact unguentarium and a shattered rectangular flask. A burnt patch in the center of the room contained amongst others an iron knife and wedge, a bronze spoon, scissors and drinking vessel, and – oddly enough – the claw of a crab. The rectangular burnt spot has been interpreted as the remains of a shelf or a small wooden chest. Other items encountered throughout the room and apparently belonging to the same final phase of use were an iron crowbar, several lead pipe segments and a marble disc with a face carved in relief.

The most remarkable find was a 14 cm tall bronze figurine of Alexander the Great (fig. 6), depicted as a *doryphoros* ('spear bearer'). The figurine was found in combination with a bronze candle holder (?) and an iron meat hook in another burnt concentration (remains of a box or shelf?) on top of the ceramic vessels in the north of the room. Alexander the Great is associated with the conquest of Sagalassos in 333 BCE, as described by the historian Lucius Flavius Arrianos, who wrote a biography of Alexander in the 2nd century CE. The conquest was commemorated on civic coinage from Sagalassos during the reign of Claudius II Gothicus (268–270 CE).

Soil samples for archaeobotany and archaeozoology were taken from all vessels which appear to have remains of an original content. The study of these samples will be undertaken in the upcoming campaigns, while also the reconstruction, conservation and research of the finds will require further campaigns.

En dikkat çekici buluntu, Büyük İskender'i doryphoros ("mızrak taşıyıcısı") olarak betimleyen 14 cm uzunluğunda bronz bir heykelciktir (Res. 6). Bu heykelcik, bronz bir şamdan (?) ve demirden bir et kancası ile birlikte, odanın kuzeyindeki seramik kapların üzerinde yer alan ve ahşap bir raf veya kutu kalıntılarına ait olabilecek bir diğer yanık alanda ele geçmiştir. Burada yer alan Büyük İskender'e ait bulgular, MS 2. yy'da İskender'in biyografisini yazan tarihçi Lucius Flavius Arrianos'un da açıkladığı gibi, MÖ 333'te Sagalassos'un İskender tarafından fethi ile ilişkili olmalıdır. Bu fetih, Claudius II Gothicus döneminde (MS 268–270) Sagalassos'ta basılan şehir sikkelerinde anılmaktadır.

Orijinal içerik kalıntıları bulunan tüm kaplardan arkeobotani ve arkeozooloji analizleri için toprak örnekleri alınmıştır. Bu örnekler önümüzdeki sezonlarda incelenecek ve aynı zamanda buluntular üzerindeki restorasyon, konservasyon ve araştırmalar da ilerleyen sezonlarda sürdürülecektir.

Myra & Andriake 2018

Myra ve Andriake 2018

Nevzat ÇEVİK – Süleyman BULUT – Engin AKYÜREK – Afşin AYGÜN – Özge ÇÖMEZOĞLU

The 2018 excavations at Myra and Andriake, which have been conducted since 2009 on behalf of the Ministry of Culture and Tourism and Akdeniz University, lasted from June to August during the summer campaign, while the winter campaign of excavations in collaboration with Lycian Civilizations Museum lasted from August 27 to November 14.¹

Andriake Dock and Shipyard (fig. 1): At the western end of the southern settlement of Andriake, excavation and cleaning work was carried out in Structure 102, which is situated just north of Church C, and in Structure Complex 97, located east of Structure 102. The backfill of 2014 excavations of Church C, which was dumped down the steep slope (along the east facade of Structure Complex 102), was cleared off. The eastern facade of this two-storey, multi-room complex is comprised by 3 rooms and a corridor in between, which terminates at a door constructed with monolithic door jamb and lintel blocks, and gives access to the internal courtyard in the back. The eastern facade of this structure faces the open-air plaza by the dock. The large rooms on two floors along this facade had most likely housed administrative

Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Akdeniz Üniversitesi adına 2009'dan beri sürdürdüğümüz Myra ve Andriake kazılarının 2018 sezonu yaz kampanyası Haziran-Ağustos, kış kampanyası ise Likya Uygarlıkları Müzesi ile birlikte 27 Ağustos – 14 Kasım tarihleri arasında gerçekleşmiştir.¹

Andriake Tersane ve Çeklekler (Res. 1): Andriake güney yerleşiminin batı ucunda, C Kilisesi'nin kuzey bitişğinde bulunan 102 nolu yapı ve bunun doğusundaki 97 nolu yapı kompleksinde kazı ve temizlik çalışmaları yapılmıştır. 2014 yılında C Kilisesi'nden bu kesimdeki yüksek eğimli yamaca atılıp bırakılan (102 nolu yapı kompleksinin doğu cephesine) kazı toprağı temizlenmiştir. İki katlı çok bölümlü kompleks bir yapı, monoblok söve ve lentoyla inşa edilmiş nitelikli kapıyla sonlanan doğu cephesinde 3 oda ve aralarında da tersane arka avlusuna geçen koridor bulunur. Tersane meydanına –doğuya– cephedenmiştir. Bu cephedeki büyük ve iki katlı odalar büyük olasılıkla tersane yönetimine ait olmalıdır. Tersane bölümlerinin önüne Bizans Dönemi'nde örülen duvar ile C Kilisesi'ni de kapsayan bir kastron oluşturulmuştur.

97 nolu yapı kompleksinde gerçekleştirilen kazı ve temizlik çalışmaları sonucunda, yapının limana kuzeye bakan ve birbirlerine geçişleri bulunan 4 tonozlu oda ve arkasında bir avludan oluştuğu anlaşılmıştır. Tonozlu

¹ The main financial support came from the Ministry of Culture and Tourism, General Directorate of Cultural Heritage and Museums and Akdeniz University, while additional support was provided by the Governorship of Antalya, Koç University, and Demre Municipality. The Ministry Representative, F. Mehmet Dulkadiroğlu and the Director of Lycian Civilizations Museum, Mrs. N. Sezgin and her team, and, provided their constant support throughout the season. As before, Mr. M. Bayraktar offered the starting sacrifice. In addition, E. Özkan, C. Öz, B. Tomay, O. R. İbci, A. Çakıroğlu, H.S. Öztürk, M. Duman, U. Olukçu, G. Kalender, and Ç. Demir took on important duties during the excavations. We would like to express our gratitude to all the institutions and individuals who contributed to our expedition, and especially our students and workers for their dedicated work and effort.

¹ *Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Akdeniz Üniversitesi'nin temel destekleri yanında Antalya Valiliği, Koç Üniversitesi ile Demre Belediyesi de önemli katkılar sunmuştur. Bunun yanında Bakanlık Temsilcisi Fatih Mehmet Dulkadiroğlu ile Likya Uygarlıkları Müzesi Müdürü N. Sezgin ve ekibi hep yanımda olup güç vermiştir. Sn. Mehmet Bayraktar da her yıl olduğu gibi bu yıl da kazının açılış kurbanını kesmiştir. Ayrıca E. Özkan, C. Öz, B. Tomay, O. R. İbci, A. Çakıroğlu, H.S. Öztürk, M. Duman, U. Olukçu, G. Kalender, Ç. Demir kazılarda önemli görevler almışlardır. Yanımda olan tüm kurum ve kişilere özellikle de büyük emek veren öğrenci ve işçilerimize gönülden teşekkür ederiz.*

Fig. 1 Andriake Dock and Shipyard (Aerial photo 2018)

Res. 1 Andriake tersane ve çekekler (Hava fotoğrafı 2018)

quarters of the dock. During the Byzantine period, this area was transformed into a fort (*kastron*) by constructing an enclosure wall that surrounds the shipyard, the dock building, and Church C.

Excavation and cleaning work carried out in Structure Complex 97 has revealed that the building consists of 4 chambers with vaulted ceilings and connected by passages, facing north, and a courtyard behind. One of the vaulted chambers is fully preserved. The features of the facade of this structure differ from other buildings in the harbor area. There are small niches built with smoothly cut stones on the front facade of the second floor rising above the vault. The open, high-vaulted "chambers" on the first floor of this two-storey building may have been used as slipways for small boats.

Western Bath (figs. 2, 3): Located to the west of the Eastern Bath in the southern settlement area of Andriake, the Western Bath consists of 3 main, north-south oriented rooms, with its entrance facing east. Excavations first focused in the western and northern areas of the bathhouse, then continued in the *caldarium*, *tepidarium*, and *frigidarium*. Architectural remains of 3 rooms, which were constructed at a later phase, were encountered on the northern side of the building that faces the harbor. While their function is not clear, they may have been shops. During the excavations of the *caldarium*, which measures 6.20 m x 10.30 m, a niche at the eastern end of

odalardan biri tam korunmuştur. Bu yapının cephe özellikleri limanda bulunan diğerlerinden farklılık gösterir. Tonoz üstünde yükselen ikinci katın cephesinde düzgün kesme taşlarla örülmüş küçük nişler bulunur. Bu iki katlı yapının birinci katındaki girişi açık tonozlu odaların, küçük tekneler için kullanılmış olduğu düşünülmüştür.

Batı Hamam (Res. 2, 3): Andriake güney yerleşiminde, Doğu Hamam'ın batısında, kuzey-güney yönelimli 3 asal odadan oluşan hamamın girişi doğu yöndedir. Kazılar, hamamın batı ve kuzey çevresinde başlamış, daha sonra *caldarium*, *tepidarium* ve *frigidarium*da sürdürülmüştür. Hamamın kuzey –liman– yönünde sonradan eklenmiş 3 adet dükkân ya da işlevini henüz belirleyemediğimiz mekânların kalıntıları açığa çıkarılmıştır. 6.20 x 10.30 m ölçülerine sahip *caldarium* içine dökülmüş olan tonoz parçalarının kısmen kaldırılmasıyla, odanın doğu ucundaki apsidal niş ortaya çıkarılmıştır. 1.76 m genişliğindeki nişin derinliği 1.52 m'dir. *Caldarium* duvarlarının 4 köşesinde de üst örtüyü oluşturan tonozu taşımak üzere yapılmış payandalar bulunur. Odanın güneyindeki payandalar, güney duvara yaslanarak sonradan inşa edilmiştir. Bu odada -2.80 m derinliğe kadar inilmiş ve kazılara bu yıl için son verilmiştir. 4.75 x 3.60 m ölçülerindeki *tepidarium*da yapılan kazı çalışmalarında geç dönem kullanımına ait mimari döşemlere rastlanılmıştır. Mekânı ikiye bölen bir duvar ile bu duvarın batı yarısında açığa çıkarılan zemin ve *caldarium*u geçişi sağlayan kapının kapatılmış olması, bu döşemelerin geç dönem

the room was exposed after the partial cleaning of vault fragments that have collapsed into this space. The niche is 1.76 m wide and 1.52 m deep. All four corners of the walls of the *caldarium* have buttresses for supporting the weight of the vaulted ceiling. The buttresses on the

kullanımı olduğunu düşündürmektedir. 7.15 x 10.50 m (uzun kenarı) ölçülerine sahip L formu frigidariumda molozlar ve bitki temizliği yapılmıştır. Mekâna kuzey yönden 2 giriş bulunmaktadır. Batı tarafta bulunan giriş 0.85 m açıklığa sahip iken, doğu kısımdaki giriş açıklığı

Fig. 2 West Bath (Aerial photo 2018)

Res. 2 Batı Hamam (Hava fotoğrafı 2018)

Fig. 3 West Bath

Res. 3 Batı Hamam

south were built later, leaning against the southern wall. Excavations were stopped for the season at an elevation of -2.80 m in this room. Excavations in the *tepidarium*, measuring 4.75 m x 3.60 m, revealed architectural installations dating to later phases of use. Because the wall, which runs across the middle of this space blocks the floor on the western side and the entrance to the *cal-darium*, these installations must have belonged to a later phase. Rubble and vegetation was cleaned inside the L-shaped *frigidarium* measuring 7.15 m x 10.50 m (long side). The *frigidarium* has two entrances in the north. The doorway in the west has a width of 85 cm, while the doorway in the east is 95 cm wide. Walls that lean against the bedrock, especially observable on the southern wall, mark the original outline of the bath structure. A marble-lined bathing basin, which was exposed to the west of the *frigidarium*, should also belong to this phase. Although at least 3 architectural phases have been identified in the bath structure, as of yet, there are no finds for dating these phases with certainty.

Andriake Southeast Necropolis Excavations (fig. 4): On the northern slope of Church A, a total of six partial sarcophagi were discovered, two of which are well preserved. At the northern end of the Byzantine Period structures built on the northern slope of the church, a rock-cut chamber tomb, its walls completed with rubble and mortar, was documented. The entrance of the burial chamber, located on the east side, was constructed partially by carving into the main rock and partially by a

0.95 m'dir. Özellikle güney tarafta ana kayaya yaslanan duvar, hamamın orijinal evresinin sınırlarını çizer. Frigidariumun batı bitişiğinde açığa çıkarılan mermer kaplı yıkanma havuzu da bu dönemden olmalıdır. Hamamda, mimariden anlaşıldığı kadarıyla en az 3 evre tespit edilmiş olmasına karşın, bu evreleri net olarak tarihleyebileceğimiz buluntulara henüz rastlanılmamıştır.

Andriake Güney Doğu Nekropol Kazıları (Res. 4): A Kilisesi'nin kuzey yamacında 2'si sağlam korunmuş 6 lahit/lahit parçası bulunmaktadır. Kilise'nin kuzey yamacına inşa edilen Bizans Dönemi yapılarının kuzey ucunda, ana kayaya oyulu, eksik yerleri moloz taş-harçla tamamlanmış bir oda mezar tespit edilmiştir. Mezar odasının girişi batı dar yanda yine kısmen ana kayaya oyularak ve kısmen örülerek yapılmıştır. Kapı açıklığı ise iri moloz taşlarla örülerek kapatılmıştır. Kapı ekse-ninden geçen geç dönem yapı duvarı mezarın içine ve kapı üstüne örülmüştür. Bu geç duvar örüldüğü dönemde mezar tonozunun çökmüş olduğu ve duvarın da mezar dolgusunun üstünde yükseldiği anlaşılmıştır. Mezarın ölçüleri kuzeyde 1.85 m, güneyde 2.25 m, doğuda 0.90 m, batıda 1.10 m'dir. Kapının yüksekliği ise 1.27 m, genişliği 0.52 m'dir. Geç dönem duvarının örülmesi yanında alanın Bizans Dönemi'nde kullanılması ve mezarın doğusundaki doğal delikten zamanla yağmur sularının dolması, iskeletlerin tamamen erimesine ve de dağılmasına neden olmuştur. Mezara kaç gömünün yapıldığı anlaşılamasa da, ele geçen buluntuların MS 1-5. yy. aralığına tarihlenmesi, mezarın uzun süre

Fig. 4 Northern structures of Church A and SE Necropolis

Res. 4 A Kilisesi kuzey mekânları ve GD nekropolü

rubble-mortar wall. The entrance was then blocked by a wall built with large irregular stones. The late period wall that is situated across the main axis of the doorway was built above the door and inside the tomb. It was understood that during the period this wall was constructed, the vault of the burial chamber had collapsed and the wall was constructed above the fill. The tomb measures 1.85 m in the north, 2.25 m in the south, 0.90 m in the east and 1.10 m in the west. The doorway is 1.27 m high and 0.52 m wide. Besides the construction of the later period wall, the secondary use of this area during the Byzantine Period, as well as rainwater that has infiltrated the burial chamber through a hole in the east, have all contributed to the poor preservation of skeletal remains. Although the number of interments in the burial chamber could not be determined, the fact that the grave finds date to the 1st to 5th centuries AD implies the tomb was in use across a long time period. Grave finds include many ceramic sherds (diagnostic forms: *unguentarium*, *urne*), a large number of nearly complete glass vessels (diagnostic form: *unguentarium*), 8 gold earrings, one gold jewelry fragment, one bronze ring, 4 decorated gemstones for rings, a large number of beads, one glass ring, two mirrors (broken), one bronze bell, and 114 bronze coins. The rich and unique iconographic qualities of finds, especially the ring gemstone, on which four chariots drawn by four horses (*quadriga*) are depicted in a race in the hippodrome (fig. 5) suggest that this grave belonged to a wealthy family. In contradiction to the high quantity and quality of the grave finds, the impressiveness of the grave construction is surprising. This situation is a cautionary tale against inferring social status of the deceased directly based on the quality of grave construction.

Investigations at Andriake Church B: Excavations at Church B were carried out in two trenches, progressing from west to east, in contexts located along the southern part of the church. A north-south oriented wall, constructed with irregular stones in dry wall technique, was identified in both trenches, at the same elevation. Two floor levels were identified in the soundings dug within the two trenches. Coins dating to 4th-5th centuries AD, metal object fragments, door components, a hoe and a spade, as well as ceramic sherds and fragments of window glass were found above the lower floor level. Among these finds, fragments of terracotta chimneys used for ceiling ventilation are remarkable.

Structures North of Church A (fig. 4): Excavations on the northern slope adjacent to the chapel to the north of Andriake Church A revealed a 5-room structure constructed with irregular stones. The building consists of a

Fig. 5
Gemstone
depicting 4
quadriga in
hippodrome race,
grave find
Res.5
Dört quadriga
ve hipodromun
betimlendiği
yüzük taşı, mezar
buluntusu

kullanılmış olduğunu gösterir. Mezardan çok sayıda seramik parçaları (tespit edilebilen formlar *unguentarium*, *urne*), çok sayıda tüme yakın cam kap (tespit edilebilen form *unguentarium*), 8 adet altın küpe, 1 adet altın takı parçası, bir adet bronz yüzük, 4 adet bezemeli yüzük taşı, çok sayıda boncuk, bir adet cam yüzük, iki adet ayna (kırık vaziyette), bir adet bronz çan ve 114 adet bronz sikke ele geçmiştir. Buluntuların niteliği ve özellikle 4 adet quadriganın yarıştığı ve içinde yarışılan hipodromun da betimlendiği yüzük taşı başta olmak üzere (Res. 5) zengin ve ünik ikonografik anlatımları bu mezarın varlıklı bir aileye ait olduğunu düşündürmektedir. Mezar buluntularının yüksek nicelik ve niteliğine karşın mezarın niteliksizliği şaşırtıcıdır. Bu durum mezar mimarisi ve niteliğinin sosyal katmanlarla kesin karşılaştırılmasında riskler olabileceğini göstermektedir

Andriake B Kilisesi Çalışmaları: B Kilisesi'nde kazılar, kilisenin güneyi boyunca uzayan birimlerde batıdan doğuya doğru iki açmada gerçekleştirilmiştir. Her iki açmanın da içinde devam eden, üst kotları aynı seviyede olan kuzey-güney doğrultulu molozla örülmüş kuru bir duvar tespit edilmiştir. Açmalar içinde gerçekleştirilen küçük sondajlarda, iki evreye ait zemine ulaşılmıştır. Alt kottaki zeminde MS 4.-5. yy.'lara ait sikkeler, madeni eşya aksamaları, kapı aksamaları, bir adet çapa ve bir de bel küreğinin yanı sıra seramik ve pencere camlarına ait buluntulara rastlanılmıştır. Bunlar arasında, tavan havalandırması için kullanılmış pişmiş toprak bacalar dikkat çekicidir.

A Kilisesi Kuzey Mekânlar (Res. 4): Andriake A Kilisesi kuzeyindeki Şapel'e bitişik, kuzeye eğimli yamaçta gerçekleştirilen kazılarda moloz taş duvarlarla örülmüş 5 odalı bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Yapı, merkezde 3.35 x 5.75 m ölçülerinde büyük bir oda, doğu ve batı yönde ikişer odadan oluşur. Doğru yöndeki odalardan büyük olanın 2.10 x 4.30 m, kuzeydeki küçük olanı ise 2.10 x 1.25 m ölçülerindedir. Batı yöndekiler ise 2.40 x 3.12 m ve 2.40 x 5.65 m'dir. Merkezdeki odadan kuzeydoğudaki küçük olanı hariç diğerlerine geçişi sağlayan kapı

large central room measuring 3.35 m x 5.75 m flanked by two rooms in the east and two rooms in the west. The larger one of the eastern rooms measures 2.10 m x 4.30 m and the smaller one in the north measures 2.10 m x 1.25 m. The two rooms on the west measure 2.40 m x 3.12 m and 2.40 m x 5.65 m. The central room has doorways that allow passage to all other rooms, except for the smallest one in the northeast. These contexts were excavated until reaching bedrock. A rubble wall divides the small room in the northeast into two subunits, in one of which a terracotta grave-bed was found *in situ*. Floors could not be identified in the rest of the contexts. A wall that abuts the east wall of the central room and runs north towards the harbor, joining the chamber tomb in the northern end of the complex, does not seem to enclose a particular area. Besides many fragments of Roman and Byzantine oil lamps, a large number of nails, and bronze coins, liturgical material belonging to Church A were also recovered during the excavations. Fragments belonging to a unique terracotta tray constitute the most important find in this area (fig. 6). The diversity of finds and architectural observations, when considered together, suggest that these contexts were built in 6th–7th centuries AD above the Roman Period Necropolis, and that the smallest subunit was used as a grave, while the others were habitation contexts.

Coinage: A total of 296 coins were found at the harbor-settlement of Andriake during this season, 289 of which come from excavations; 5 were found on the surface, and 2 were found during conservation work at Church A. All of the coins were conserved and registered in the catalogue, after which they were trusted to the Lycian Civilizations Museum (22 as inventoried artifacts and 50 as objects for study collections). One of the coins is a silver *denarius*, one is a silver-plated *antoninianus*, and the remaining 294 are bronze coins. The earliest is a Knidos-minted coin of the Hellenistic Period (300–190 BC), while the latest is a Byzantine coin, minted during the joint reign of Constantinus VII and Romanus I (AD 913–959). In terms of coin assemblages, a cache of 114 coins found in the chamber tomb north of Church A is a remarkable assemblage. Considering that only one to two coins per individual were placed in graves, as payment for the boatman Kharon, this number is quite unusually high. In light of the scattered and completely disintegrated status of skeletal remains from the tomb, as well as the fact that coins are found at different elevations in this area, the relationship of the coins with the graves has remained dubious. Moreover, only 27 examples could be clearly defined in this poorly preserved assemblage. Except for one coin dating to the Hellenistic

Fig. 6 Fragments of a terracotta cult tray
Res. 6 Terrakotta tören tepsisi parçaları

açıklıkları mevcuttur. Mekânlar, ana kaya zemine dek açılmıştır. Doğu yönde kuzey uçtaki küçük mekânın moloz taş duvarla ikiye ayrıldığı ve birinde *in situ* konumda pişmiş toprak ölü yatağının bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer mekânlarda, zemine ilişkin bir kalıntı tespit edilememiştir. Ortadaki mekânın doğu duvarına yaslanmış ve kuzeye/limana doğru, kuzey uçtaki oda mezara dek uzanan bir duvar ise herhangi bir alanı çevrelememektedir. Kazılarda, Roma ve Bizans Dönemi'ne ait kandiller, çok sayıda çivi ve bronz sikkenin yanı sıra, A Kilisesi'ne ait liturjik malzeme de ele geçmiştir. Bunların en önemlisi ünük bir pişmiş topraktan tepsi parçalarıdır (Res. 6). Buluntu çeşitliliği ve mimari bulgular; söz konusu mekânların Roma Dönemi Nekropolü üzerine, MS 6–7. yy'da inşa edildiğini, kuzeydoğudaki küçük mekânın mezar, diğerlerinin ise yaşamsal amaçlı kullanıldığını düşündürür.

Sikke Çalışmaları: Andriake liman yerleşiminde bu sezon kazılarında 289, yüzeyden 5, A Kilisesi konser-vasyon çalışmalarından 2 olmak üzere toplam 296 sikke ele geçmiştir. Sikkelerin tamamının konservasyonu yapı-larak kataloğa dâhil edilmiş ve 22'si envanterlik, 50'si ise etütlük olarak Likya Medeniyetleri Müzesi'ne teslim edil-miştir. Sikkelerden 1'i gümüş *denarius*, 1'i *Antoninianus* biriminde darp edilmiş gümüş kaplama, diğer 294'ü ise bronzdur. En erken tarihli olanı Knidos'a ait Hellenistik Dönem (MÖ 300–190) sikkesidir. En geç tarihli olanı ise VII. Constantinus ile I. Romanus (MS 913–959) ortak imparatorluğu zamanında darp edilmiş Bizans sikkesidir. Buluntu açısından A Kilisesi kuzeyindeki oda mezardan ele geçen 114 adet sikke dikkat çekicidir. Çünkü mezar-larda kayıkçı Kharon için genellikle defin başına 1 ya da 2 sikke bırakıldığı düşünüldüğünde, bu sayının oldukça fazla olduğu görülür. Mezar içinde dağınık ve tamamen erimiş ele geçen iskelet parçalarının yanı sıra sikkelerin farklı kotlarda ele geçmiş olmaları, iskeletle olan ilişkile-rinin net tespit edilmesini zorlaştırır. Ayrıca, düşük kon-disyona sahip sikkelerden şimdilik 27 adedi net olarak tanımlanabilmiştir. Bunlardan en üst kottan ele geçen ve olasılıkla akıntı ile geldiği düşünülen 1 adet Hellenis-tik Dönem'e ait Birlik sikkesi hariç, diğerleri MS 1–5. yy.

confederacy period, which was found at the highest elevation and may have been carried here via erosion from another context, the remainder of the coins date to the 1st to 5th centuries AD. Analysis for determining the relationship of this assemblage that spans a long time period, with the grave is ongoing.

Conservation Work at Andriake Church A and Northern Contexts: The walls of Church A and the newly excavated contexts were first cleaned off of soil and vegetation with the aid of low pressure water and then manually cleaned using wire brushes, scissors, hoes, and trowels. Lime mortar capping was applied to the upper parts of the walls. During capping, observable phase differences in the walls were taken into account, so as to abide by the original architectural layout of the building. The grout of the frescoes in the apsidal walls forming the clover-shaped *diakonikon* in the south of the church were cleaned off of soil, plant roots, and moss, using wire brush and low pressure water. Hydraulic lime mortar was injected into the deep sutures, where the original grout was exposed. The joints were continuously wetted for the mortar to dry gradually. After the completion of conservation work, the entire general area was cleaned, photographed, and documented (Res. 4).

Andriake Urban Layout BAP Project: As part of fieldwork, which has also enabled the completion of the dissertation titled “Settlement Plan of Andriake, The Harbor of Myra” in the Fall of 2018, a GNSS Geodetic GPS

arasına tarihlenir. Oldukça uzun bir dönem aralığına sahip bu sikkelerin mezar ile olan ilişkilerini analiz etmeye yönelik çalışmalarımız devam etmektedir.

Andriake A Kilisesi ve Kuzey Mekânların Konservasyon Çalışmaları (Res. 4): A Kilisesi ve güneyinde yeni açılan mekânlara ait duvarlar, öncelikle toprak ve bitki örtüsünden düşük basınçlı su ile ardından da manuel olarak tel fırça, makas, çapa ve mala kullanılarak temizlenmiştir. Duvarların üst kısımlarına kireç harcı ile capping yapılmıştır. Capping uygulamasında, duvarlarda tespit edilen evre farkları dikkate alınarak yapının özgün mimarisi korunmuştur. Kilisenin güneyindeki yonca planlı diakonikonu oluşturan apsis duvarlarındaki freskoların derzleri toprak, bitki kökü ve yosundan, tel fırça ve düşük basınçlı su yardımı ile temizlenmiştir. Duvar yüzeyinden fazla açılan ve derin boşlukları bulunan sıvalara enjeksiyon ile dolgu yapılarak tüm sıvaların derzleri hidrolik kireç harcı ile doldurulmuştur. Derzler sürekli ıslatılarak harcın kontrollü kuruması sağlanmıştır. Konservasyon çalışmalarından sonra tüm alanın genel temizliği yapılmış ve fotoğrafla belgelenmesi yapılarak çalışmalara son verilmiştir.

BAP Andriake Urbanistiği Projesi (Res. 7): 2018 Güz dönemi itibarıyla tamamlanmış olan “Myra’nın Limanı Andriake’nin Yerleşim Planı” başlıklı tezin de gerçekleşmesine yol açan arazi çalışması kapsamında, yerleşimin tüm topografya ve kalıntı haritası GNSS Jeodezik GPS sistemi ile Myra – Andriake Kazıları kapsamında tarafımızdan tamamlanmıştı. Ayrıca yerleşimin yüzeyden

Fig. 7
The Functional
Zoning map of
Andriake
Res. 7
Andriake işlevsel
bölgeleme haritası

system-based map of the topography and architectural remains of the entire settlement was completed within the scope of Myra – Andriake Excavations Project. In addition, especially in the recently cleaned areas, surface examination, documentation by photography, and the detailed measurement of architectural elements for restitution purposes were completed throughout the two excavations campaigns and off-site in the interim period. As excavation and cleaning work progresses, this data will be continually integrated into the existing digital infrastructure. As a last dataset, required for the digital reconstruction of the buildings, building groups, and the settlement layout at this site that has been excavated and cleaned for 9 years, a comprehensive and detailed documentation by aerial photography was completed, within the scope of BAP Project. Also within the scope of this project, a new investigation titled “Functional Zoning in Urban Planning” was completed and this original study was published (fig. 7). (Çevik, N. and Ç.A. Aygün. 2019. “Antik Liman Yapılaşmasında İşlevsel Bölgeleme: Andriake.” *In Cevat Başaran'a 60. Yıl Armağanı*, edited by V. Keleş et al., 877-887. Ankara: Sage Yayıncılık).

Other Studies: Ceramics that have been excavated at Myra – Andriake during 2009–2018 seasons, which have been regularly stored in the excavation house storage, were studied within the scope of two dissertation projects, namely, “Daily Use Ceramics of the Roman Period” by C. Öz and “Amphorae” by B. Tomay. In addition to these studies carried out in the excavation house storage, the following investigations have continued: dissertation project titled “Architectural Adornments of Myra Theater” by E. Özkan, and two M.A. thesis projects titled “Myra Theater Masks” by G. Kalender and “Byzantine Plastic Architectural ornaments in Andriake” by Ç. Altuntaş.

*incelenmesi, fotoğraflanması, yapıların tanımlamaya ve restitüsyona yönelik olarak detaylarının ölçülmesi de kazı sezonları ve sezon dışı arazi çalışmaları ile özellikle temizlenmiş alanlar bakımından bitmiştir. Kazı ve temizlik çalışmaları ilerledikçe mevcut altyapı üzerine veriler konarak geliştirilmeye devam edecektir. Yapıların, yapı gruplarının ve yerleşimin tümünün sayısal rekonstrüksiyonu için elde edilmesi gereken son veri grubu olarak 9 yıldır kazılmakta ve temizlenmekte olan yerleşimin detaylı ve kapsamlı olarak havadan fotoğraflanması işi de bu BAP Projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu proje kapsamında “Şehircilikte İşlevsel Bölgeleme” başlıklı yeni bir araştırma da yapılmış ve bu özgün konu yayına dönüştürülmüştür (Res. 7) (Çevik, N. ve Ç.A. Aygün. 2019. “Antik Liman Yapılaşmasında İşlevsel Bölgeleme: Andriake.” *Cevat Başaran'a 60. Yıl Armağanı*, edited by V. Keleş et al., 877-887. Ankara: Sage Yayıncılık).*

Diğer Çalışmalar: 2009–2018 yıllarında Myra – Andriake kazılarında çıkarılarak kazı deposunda düzenli bir şekilde arşivlenen seramikler, C. Öz “Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri”, B. Tomay ise “Amphoralar” başlığında doktora tezi kapsamında çalışılmıştır. Depoda yürütülen bu çalışmalar dışında “Myra Tiyatrosu’nun Mimari Bezemeleri” E. Özkan tarafından doktora, “Myra Tiyatrosu Maskları” G. Kalender, “Andriake Bizans Dönemi Mimari Plastığı” ise Ç. Altuntaş tarafından yüksek lisans tezi kapsamında değerlendirilmeye devam edilmiştir.

Excavation, Restoration, and Conservation Work at Saint Nicholas Church in 2018

Aziz Nikolaos Kilisesi 2018 Yılı Kazı, Koruma ve Onarım Çalışmaları

Sema DOĞAN – Ebru Fatma FINDIK – Vera BULGURLU

Excavations were carried out between 26 June - 18 August 2018 with the contribution of the Ministry of Culture and Tourism, Hacettepe University, Mustafa Kemal University, Demre Municipality, and other institutions and organizations. Fieldwork started with cleaning and arrangement around the structure and the excavation areas. As planned, excavations in 2018 were carried out in the area outside the Western courtyard of the Church. Research agenda for this year's fieldwork focused on unearthing the entire western area by continuing to excavate the western part of the Transition area that was revealed during previous excavations along the north-western façade of the Church and the areas west of it. Additionally, uncovering Context D-2 in the mid-section of Structure D, which was previously partially excavated, was among this season's objectives.

Excavation Work

The ongoing excavations in the western area of St. Nicholas Memorial Museum were carried out in eleven trenches (Context D-2 Northeast, D-2 North-center, D-2 Northwest trenches in Structure D, and trenches South-1, South-2, West-6 South, West-6 North, West-10 West, West-10 East, West-11 West, and West-12 West). Additionally, unearthing and cleaning of stone pavements and mosaic floors in the Northern, Central, and Eastern Contexts inside Structure G, which was initiated in previous years, was completed. Excavations were carried out in 5.00 x 5.00 m grid-squares in trenches listed above and cultural deposits were assessed according to systematic stratigraphic excavations of levels. Late Roman, Early and Middle Byzantine decorative architectural stone elements and Hellenistic, Roman, Byzantine,

Kazı çalışmaları 26 Haziran - 18 Ağustos 2018 tarihleri arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi ve Mustafa Kemal Üniversitesi, Demre Belediyesi ile diğer kurum ve kuruluşların katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmalara kazı alanı ve yapının çevresindeki temizlik ve düzenleme ile başlandı. 2018 yılında kazı çalışmaları planlandığı gibi kilisenin Batı Avlusu'nun dışındaki alanda yürütüldü. Planlanan çalışmaların hedefi, kilisenin kuzeybatısından itibaren başlatılan kazılarda ortaya çıkan Geçiş Mekânı'nın batı bölümünde ve batı alanda kazılara devam ederek batı alanı topraktan arındırmaktır. Ayrıca önceki kazı döneminde kısmen açığa çıkarılan D yapısının orta bölümü olan D-2 mekânının açığa çıkarılması amaçlanmıştır.

Kazı Çalışmaları

Aziz Nikolaos Anıt Müzesi'nin batı alanında devam eden çalışmalar onbir açmada gerçekleştirilmiştir (D Yapısı: D-2 Mekânı Kuzeydoğu, D-2 Kuzey-orta, D-2 Kuzeybatı; Güney-1, Güney-2, Batı-6 Güney, Batı-6 Kuzey, Batı-10 Batı, Batı-10 Doğu, Batı-11 Batı, Batı-12 Batı açmaları). Aynı zamanda geçen yıllarda ortaya çıkarılan G yapısının içinde kuzey, orta ve doğu mekânlarında toprak temizliği sonucunda zemin döşeme taşları ve mozaik zeminin ortaya çıkarılması çalışmaları tamamlanmıştır. Kazı çalışmaları 5,00 x 5,00 m'lik plan-karelerde belirlenen açmalarda gerçekleştirilmiş ve kültür katmanları stratigrafik sistemde tespit edilen tabakalarla değerlendirilmiştir. Geç Roma, Erken ve Orta Bizans dönemleri mimari plastik taş elemanlar ile Hellenistik, Roma, Bizans, Beylikler ve Geç Osmanlı dönemlerine ait seramik ve diğer küçük buluntular tabakalara göre envanter kayıtları, belgeleme, tasnif ve tipolojilerin belirlenmesi tamamlanarak

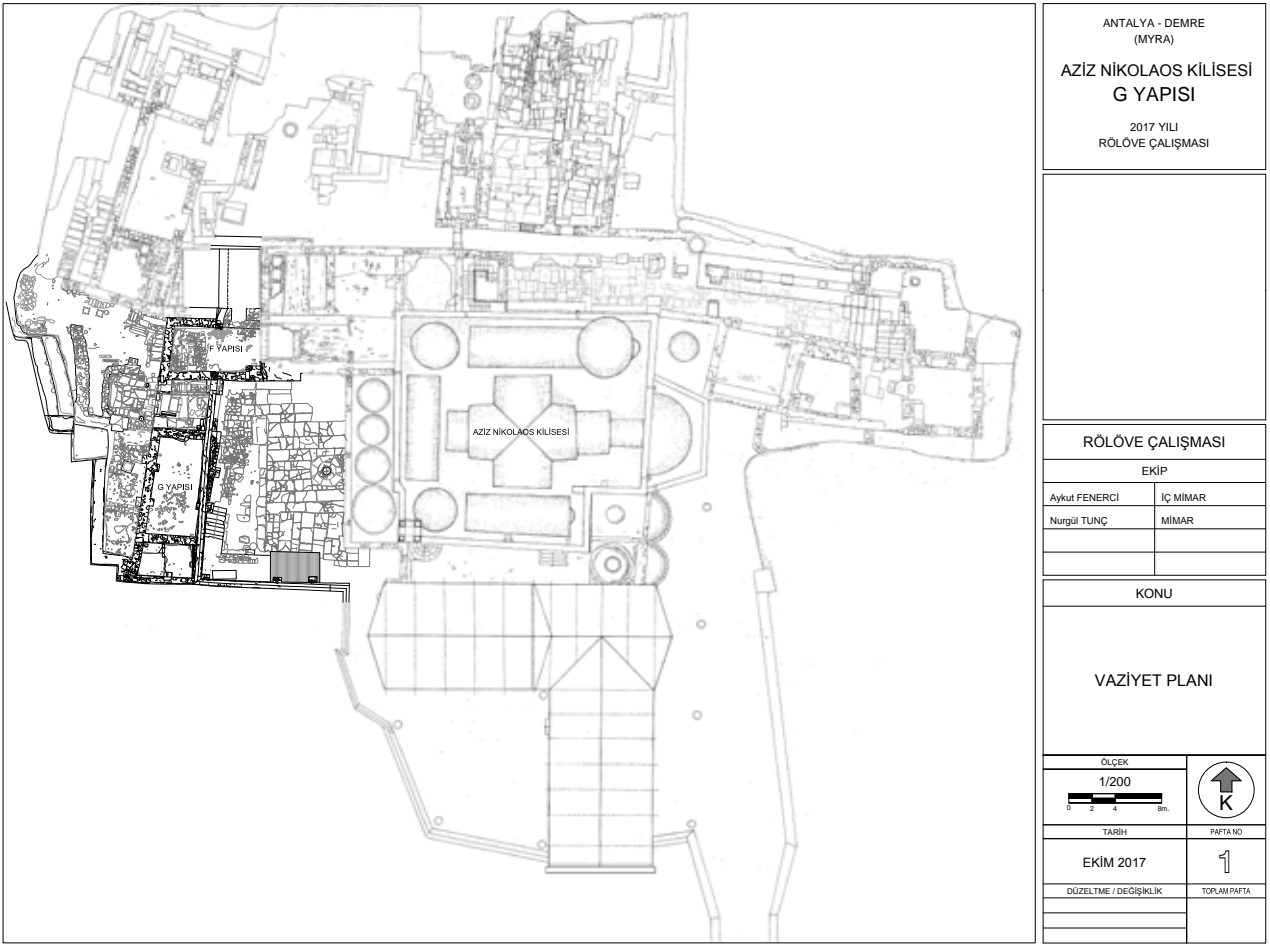

Fig. 1 Plan of Saint Nicholas Church

Res. 1 Aziz Nikolaos Kilisesi vaziyet planı

Principalities and Late Ottoman Period ceramics and small finds were evaluated stratigraphically and their documentation, classification, typological study, and inventory records were completed. Spatial coordinates and elevations of architectural findings were digitally recorded and photographed and were plotted onto the 1/50 and 1/100 site plans at the end of the excavation season (fig. 1).

Context D-2

Structure D is a rectangular building that has three sectors (Contexts D-1, D-2, D-3) and extends northeast-southwest in the area northwest of the church. Contexts D-1 and D-3 were unearthed during previous excavations and a trench was dug in Context D-2, but its fill was not fully excavated out. Context D-2 has a rectangular plan and features two doorways each on its east and west walls, as well as a door on its north wall (fig. 2). The context measures 11.50 x 6.50 m, but the upper structures of its walls have been destroyed. Excavations were carried out in three trenches (D-2 Northeast, D-2

değerlendirilmiştir. Kazı çalışmalarının sonunda ortaya çıkarılan mimari buluntular dijital nivo ile ölçümleri yapılmış, fotoğraflarla belgelenmiştir; 1/50 ve 1/100 vaziyet planına işlenmiştir (Res. 1).

D-2 Mekânı

D Yapısı, kilisenin kuzeybatısındaki alanda üç bölümlü (D-1, D-2, D-3 mekânları) ve kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan dikdörtgen biçimli bir yapıdır. D-1 ve D-3 mekânları önceki kazı başkanlığında açığa çıkarılmış olup, D-2 mekânında bir açma gerçekleştirilmiş ancak mekânın içi tamamen boşaltılmamıştı. D2 mekânı dikdörtgen planlı olup, doğu ve batı duvarlarında ikişer, kuzey duvarında bir kapı açıklığı içermektedir (Res. 2). 11,50 x 6,50 m boyutlarındaki mekânın beden duvarları yıkılmış durumdadır. D Yapısının orta bölümü olan D-2 mekânında üç açmada (D-2 Kuzeydoğu, D-2 Doğu-Orta, D-2 Kuzeybatı açmaları) kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

D-2 mekânının kuzeydoğusunda 2,50 x 2,70 m boyutlarındaki açmada 1,56 m seviyesinde duvarlara ait moloz

East-Center, D-2 Northwest) in Context D-2, which constitutes the middle sector of Structure D.

Excavations in the 2.50 x 2.70 m wide trench located in the northeast of Context D-2 started at an elevation of 1.56 m and revealed a destruction debris densely packed with rubble, construction stones, and terracotta tiles, indicating that the building was covered with a tiled roof. Additionally, keystones found in the rubble show that the building had arched doorways. Finds included ceramics, glass finds and many perforated plaque fragments. Floor pavement was reached at -0.27 m.

Another trench measuring 2.70 x 2.50 m was placed in the eastern half of the middle section of Context D-2. A wall segment was encountered that extends eastward from the southwest corner of the trench. This 0.17 m thick wall segment is 1.90 m long (north-south) and 0.87 m wide (east-west). Above the remains of this wall segment and 0.39 m away from the southwestern limit of the trench, another wall segment was encountered, which is 0.61 m wide (north-south) and 0.33 m long (east-west). These wall segments belong to an earlier structure below that extends outside the limits of Structure D. Excavations in this trench were terminated when floor pavement was exposed (figs. 3-4).

Excavations in the D-2 Northwest trench that measures 2.40 x 2.50 m were started at elevation 1.56 m. The fill excavated in this trench was similar to that encountered in D-2 Northeast trench and contained rubble and stone blocks from collapsed walls. Many fragments of terracotta roof tiles were encountered in the fill between 0.80 m and 0.45 m. Although excavations continued until -0.34 m, no floor pavement was encountered in this sector of Context D-2. A step was unearthed in a raised area in front of the doorway in the western wall. This area probably represents the only remaining portion of the original floor pavement. Remaining sectors of Context D-2 will be excavated in the next season and the function of Structure D will be evaluated as a whole.

Bronze objects encountered during the excavations of the central sector of D-2 include an oil lamp wick and a bronze clamp belonging to wooden furniture. Additionally, the following bronze coins of Byzantine emperors were encountered in trench D-2 Northeast: a coin of Phocas (AD 602–610) and a coin of Constance II (AD 641–668) at elevation 0.15 – 0.05 m, and a coin of M. Tiberius II Constantine (AD 578–682) at elevation -0.7 - (-0.27) m. Ceramics and glass finds in the floor assemblage belong to the earlier phase of the building and are dated to the 5th–7th centuries AD. Small finds and coins confirm the same chronological interval for

AZİZ NİKOLAOS - D2 YAPISI

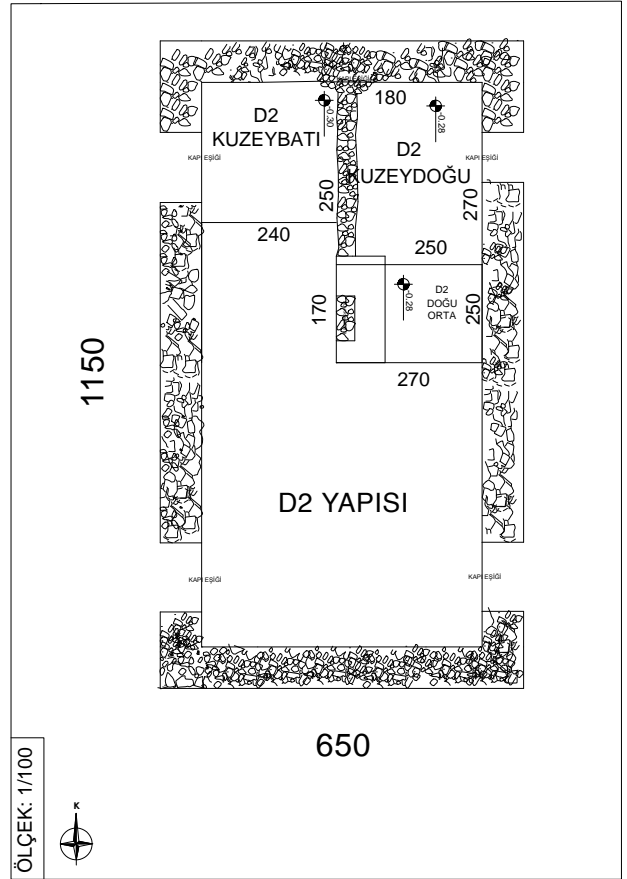

Fig. 2 Context D-2
Res. 2 D2 Mekânı

ve yapı taşlarıyla birlikte ele geçen yoğun tuğla-kiremit içeren toprak katmanı yapının kiremit çatılı olduğunu göstermektedir. Ele geçen kemer kilit taşları kapıların kemerli açıklıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Açmada seramik, cam buluntuların yanı sıra çok sayıda delikli levha parçaları bulunmuştur. -0,27 m kotta zemin döşeme taşları ortaya çıkarılmıştır.

D-2 mekânının orta bölümünde 2,70 x 2,50 m boyutlarındaki açma mekânın doğusundadır. Açmanın güneybatı köşesi de dahil olmak üzere doğuya doğru uzanan; kuzey güney doğrultusunda 1,90 m uzunluğunda, doğu-batı doğrultusunda 0,87 m genişliğinde 0,17 m kalınlığında bir duvar kalıntısına rastlanmıştır. Bu duvar kalıntısının üzerinde; güneybatı sınırına 0,39 m kuzey-güney doğrultusunda 0,61 m genişliğinde, doğu batı doğrultusunda 0,33 m uzunluğunda başka bir duvar kalıntısının izleri yer almaktadır. Bu duvarlar, D yapısının dışında devam eden alt seviyedeki önceki evreye ait bir yapının kalıntılarıdır. Zemin döşemelerinin ortaya çıkarılmasıyla açmadaki çalışma sonlandırılmıştır (Res. 3-4).

Fig. 3 Structure D
Res. 3 D yapısı

Fig. 4 Context D-2
Res. 4 D2 Mekânı

this structure and suggest that the building was filled during the Middle Ages for the construction of Structure D above this earlier structure.

Work inside Structure G

Structure G, which was excavated during the 2015–2017 seasons, lies to the west of the Church adjacent to the western limit of its western courtyard. Structure G was identified west of the western courtyard of the Church in 2015, and its fill was excavated out and its second story and façades were revealed in 2016 and 2017 (figs. 5-6).

Excavations inside the structure were terminated at an interval of elevation 0.00 - (-0.13) m in 2017. In the northern context of the structure, areas enclosed by stones were encountered close to the northern doorway (to the east, the west, and in the middle), which were interpreted as graves. Additionally, it was postulated that the pavement slabs that extend southward from the entrance could have been capstones for crypts, which led us to plan for systematic excavations of human

D-2 Kuzeybatısı açması 2,40 x 2,50 m boyutlarında 1,56 m seviyesinde başlatılmıştır. D-2 Kuzeydoğu açması ile benzer toprak yapısında olup, yıkılan duvarların moloz ve kesme taşları ile 0,80 m seviyesinden 0,45 m seviyesine kadar yoğun miktarda tuğla-kiremit buluntular içermektedir. -0,34 m'ye kadar inilen D-2 mekânının bu bölümünde zemin taşları bulunmamıştır. Batı duvardaki kapının önünde bir yükselti, basamak ortaya çıkmıştır. Bu bölüm olasılıkla tahrip olmuş zemin döşemesinin mevcut kalan bölümü olmalıdır. Gelecek yıl D-2 mekânının diğer bölümü açığa çıkarılarak D yapısının işlevi değerlendirilecektir.

D2 orta mekânındaki kazı çalışmalarında bronzdan maden buluntular arasında kandil fitili, bronzdan ahşap mobilyalar için kullanılan bağlayıcı ayrıca D2 kuzeydoğu 0,15–0,05 kotta Bizans İmparatoru Phokas (602–610), Konstans II (641–668), -0.7–(-0.27) kotta M.Tiberius II Konstantin (578–682) bronz sikkeleri bulunmuştur. Zemin üzerinde bulunan seramik ve cam buluntular yapının erken evresine ait olup 5–7. yy.'lar arasına tarihlendirilir. Sikke verileri ile de örtüşen buluntular Ortaçağ'da doldurulan ve yükseltlen zemin üzerine D yapısının inşa edildiğini düşündürür.

G Yapısı içindeki çalışmalar

2015–2017 yılları arasında açığa çıkarılan G Yapısı, Kilişenin batı avlusunu batıdan sınırlamaktadır. 2015 yılı kazılarında kilisenin batı avlusunun batısında ortaya çıkarılan G yapısında, 2016 ve 2017 yılı çalışmalarında yapının içi topraktan arındırılmış, ikinci katı ve cepheleri açığa çıkarılmıştır (Res. 5-6).

2017 yılında yapının içinde 0.00 - (-0,13) m kotlarında bırakılan çalışmalarda yapının kuzey bölümünde kuzey giriş kapısının batısında, doğusunda ve orta bölümde taşlarla sınırlandırılmış bölümlerin mezar yeri olduğu düşünülmüştür. Aynı zamanda yapının girişinden itibaren güneye doğru uzanan zemindeki taşların mezar kapağı olduğu düşüncesi burada antropolojik kazıların yapılması düşüncesini güçlendirmişti. Bu amaçla bu yıl mezarların açılabilmesi için öncelikle yapının içinde temizlik yapılmasına karar verildi.

G Yapısı Kuzey bölümde -0,13 - (-0,59) m arasında yapılan kazıda harçlı alçı karışımı toprak tabakası tespit edilmiştir. Bu bölümün kuzeybatı ve kuzeydoğusunda taşlarla sınırlandırılmış mezar yerlerinde çalışmalara başlanmak üzere temizlik sonrası antropolojik kazılara başlanmış, ancak bu bölümlerde iskelet buluntusuna rastlanmamıştır.

G Yapısının orta bölümünde -0,13 - (-0,59) m arasında yapılan çalışmalarda bu bölümde kuzeydeki giriş

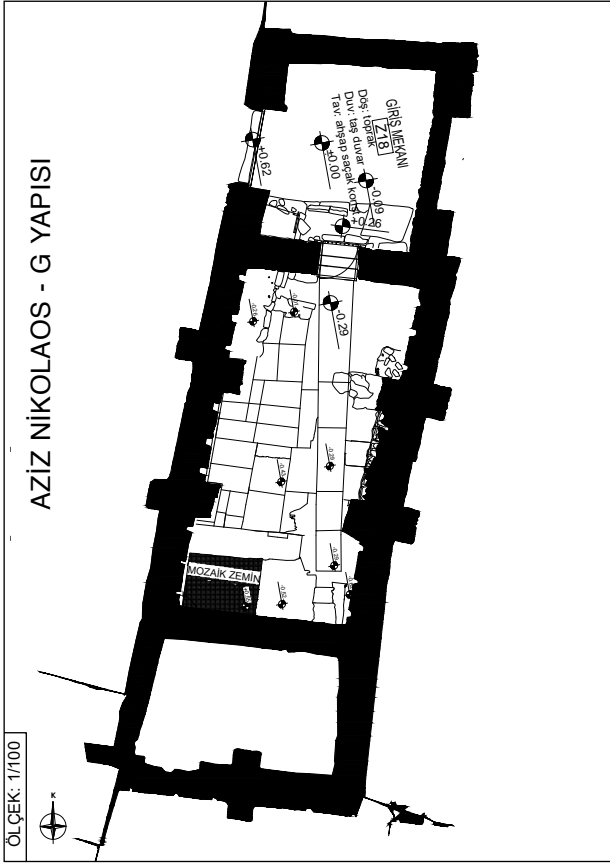

Fig. 5 Context D-2
Res. 5 D2 Mekânı

skeletal remains. To this end, this season's work in the structure began with detailed cleaning in this area in preparation for opening the graves.

During excavations conducted in Structure G North, a soil deposit mixed with mortar and plaster was encountered in the interval between -0.13 - (-0.59) m. After the completion of cleaning, systematic osteological excavations were initiated in the grave enclosures northwest and northeast of this area; however, no skeletal remains were found.

Work also continued in the central context of Structure G. Between -0.13 - (-0.59) m, five rectangular slabs were encountered in a row, covering a 7-meter-long and 60-cm-wide area that extends from the stepped doorway in the north towards the southeast corner of the context. The last one of the five slabs is a metope-triglyph spolia that dates to the Roman Period. In order to understand the details of this architectural element, excavations continued 10 cm deeper around it and came upon a compact layer of plaster-lime mixture at -0.23 m. This layer was excavated out for further investigation of this sector. Below the layer of plaster-lime mixture, a floor

Fig. 6 Structure G, interior
Res. 6 G Yapısı, iç

basamaklarından itibaren güneydoğu aksına doğru 7 m uzunluğunda, 60 cm genişliğinde 5 dikdörtgen levhadan sonuncusu metop-triglif motifli Roma Dönemi'ne ait devşirme kullanılmış bir mimari parçadır. Bu mimari elemanın detaylarının anlaşılması için 10 cm inilerek -0.23 seviyesinde bırakılmış, bu seviye içerisinde alçı-kireç karışımı sert bir tabakaya rastlanmıştır. Yapı içerisinde bu verilerin anlaşılması için bu tabaka alınmıştır. Alçı-kireç karışımından oluşan tabakanın altından mekânın doğu sınırından başlayan dikdörtgen formda zemin döşemeleri ortaya çıkmıştır. Bugün için yalnızca 3 tanesi ortaya çıkarılan döşemelerin genel yüzey temizliği yapılmıştır (Res. 7-8).

G Yapısı Güney bölümde önceki yıllarda açığa çıkarılan büyük boyutlu kütsel taşların yapının dışına tahliye edilmiştir. Bu bölümde -0.13 m seviyesinde başlanan çalışmalarda G-Kuzey ve G-Orta biriminden güneydoğuya doğru uzanan ve raporlarda bahsedilen 7.00 m uzunluğundaki dikdörtgen taşların bu bölümde de devam ettiği gözlenmiştir.

Bu mimari unsurun sonlandığı güneydoğu köşesinde 10 cm inilerek -0.23 m seviyesinde opus tessellatum tekniğinde zemin mozaikine rastlanmıştır. Bu mozaik dizisi batıya doğru uzanmaktadır. Kırmızı, gri ve kahverengi tesseraların oluşturduğu mekik formu kompozisyona sahip mozaığın üzerinde görülen yoğun harç tabakası, mozaığın önceki bir evrede yer alan yapıya ait olduğunu belirlemiştir. Benzer durum önceki yıllarda K mekânlarında ve F mekânının altındaki ilk yapı dönemi yapılarının mozaik zemininde karşımıza çıkmıştır. G Yapısı'nın içinde ortaya çıkarılan seramik ve diğer küçük buluntular Ortaçağ Bizans ve Osmanlı dönemlerine tarihlendirilip, Osmanlı buluntularının 19. yy'daki arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan atıkların burada toplandığı veya sürüklenmiş olduğu düşünülmüştür.

pavement of rectangular blocks was discovered starting at the eastern limit of the context. As of yet, only three of these pavement blocks have been fully cleaned and exposed (figs. 7-8).

In the southern sector of the central context of Structure G, work began with the removal of large stone blocks that were exposed in previous seasons. Excavations began at elevation -0.13 m in this sector and stone pavement blocks were encountered, which constitute the continuation of the southeast-oriented, 7-meter-long stone pavement found in G-North and G-Central (mentioned above).

At the southeast corner, where this architectural element comes to an end, as excavations continued 10 cm deeper, an *opus tessellatum* floor mosaic was found at -0.23 m. This mosaic pavement extends to the west. A design in the shape of a weaver's shuttle is depicted here, formed by red, gray, and brown tesserae. The dense mortar layer above the mosaic indicates that the mosaic belongs to the previous phase of the building. A similar situation was observed in previous years in the case of the mosaic pavements of the earliest building phase in Contexts K and F. Ceramics and other small finds encountered during Structure G excavations are dated to the Medieval Byzantine and Ottoman periods. However, these Ottoman Period objects are intrusive and were most probably deposited in this context within the back-fill dumped here during the 19th century archaeological excavations.

Trenches West-6 South, West-6 North, West-10 West, West-10 East, West-11 West, West-12 West: Work continued in the western area in trenches West-6, West-10, West-11, and West-12, which were initiated in 2017. 2018 excavations began at elevation 5.05 m with the objective of revealing the structures in this area and proceeded by terracing the area into stepped trenches to prevent the loose soil deposits from eroding downslope.

West-6 South and West-6 North: Trench West-6 measures 3.00 x 2.00 m and is located in grid-squares B-9, B-10, and C-10. Work in this trench was conducted in two stages within the northern and the southern halves of the trench. Alluvial deposits were excavated out in the interval between 3.15 m and -0.14 m and excavations were terminated at this point where a mortar-plastered floor was encountered. Among notable finds in trench West-6 North is a probable *alabastron* fragment of Hellenistic Period, which exhibits interesting characteristics in terms of technique and color.

West-10 East, West-10 West, West-11 West, West-12 West: Located in grid-squares B-10 and B-11, trenches

Fig. 7 Structure G, interior
Res. 7 G Yapısı, iç

Fig. 8 Structure G, west façade and trenches
Res. 8 G Yapısı, batı cephe ve açmalar

Batı-6 Güney, Batı-6 Kuzey, Batı-10 Batı, Batı-10 Doğu, Batı-11 Batı, Batı-12 Batı Açmaları: 2017 yılında batı alanda açılmaya başlanan Batı-6, Batı-10, Batı-11 ve Batı-12 açmaları 5,05 m kodlarında yüzey toprağın aşağı kaymasını önlemek ve alandaki toprağın tahliye edilerek yapıları ortaya çıkarmak amacıyla setler oluşturmak suretiyle 2018 çalışmalarında bu açmaların kazısına devam edilmiştir.

Batı-6 Güney ve Batı-6 Kuzey: B-9, B-10, C-10 plan karelerinde yer alan 3,00 x 2,00 m boyutlarındaki Batı-6 açması kuzey ve güney olmak üzere iki aşamada kazılmıştır; 3.15 m'den -0,14 m koda inilen alüvyon dolgu toprak tabakası harçlı bir zeminle sonlanarak çalışma tamamlanmıştır. Batı 6 Kuzey açmasındaki Hellenistik Dönem'e ait olasılıkla bir alabastron parçası teknik ve kullanılan renkler açısından dikkati çeken buluntular arasındadır.

Batı-10 Doğu, Batı-10 Batı, Batı-11 Batı, Batı-12 Batı: B-10, B-11 plan karelerinde yer alan Batı-10 Doğu ve Batı-10 Batı geçen yıl set olarak bırakılan açmalarda devam eden çalışmalardır. 4,50 m ve 4,06 m kodlarındaki setlerde 2,70 x 1,80 m boyutlarında başlanan

West-10 East and West-10 West are stepped trenches, where previous season's work continued. This season's excavations began at terraced trenches at elevations 4.50 m and 4.06 m in an area measuring 2.70 x 1.80 m. No architectural elements or remains were encountered in the alluvial fill and excavations were terminated at 3.15 m by leveling the area in both trenches.

Excavations in trench West-6 South unearthed an area that extends from the edge of this trench to the southern edge of trench West-11 West, and excavations continued simultaneously with excavations in trenches West-10 West and West-11 West. As a result of the landslide inside trenches West-10 East and West-11 East, there was a pile of eroded soil in these two trenches. This loose eroded soil pile consisting of alluvial deposits was removed and the area was terraced at elevation 3.40 m at a uniform level with West-10 East.

Excavations in trench B-12 West, which is located in grid-squares B-11, B-12, and C-12, continued in alignment with the wall that extends west in the transitional area between Structures E and G. Excavations started at elevation 5.01 m and were terminated by terracing the area at elevation 4.15 m. Next year, excavations will continue in this area.

Screening of the Earth Pile Between Structure F and Western Corridor

One of the objectives of the 2018 excavations was the screening and removal of the earth pile that was dumped in the northern excavation area. During repair work in the winter of previous years, it was understood that what was previously interpreted as a wall in the area between Structure F and the western part of the northern nave of the Church was in fact a soil deposit. Because the excavation season had come to an end at this point, this deposit was removed and piled up in the northern excavation area. Therefore, stratigraphic excavation of this mixed deposit or collecting finds had not been possible. In 2018, this soil pile was screened and removed from the excavation area.

South-1 and South-2

Two trenches were opened southwest of the western courtyard to reveal the second floor of Structure E, which marks the southern limit of the western courtyard of the Church. Trench South-1 is located in grid-squares C-12 and C-13 and measures 2.00 x 3.00 m; trench South-2 also measures 2.00 x 3.00 m and is located in grid-square C-13, south of South-1. Excavations started at elevation 5.05 m in both trenches. Excavations had to be

çalışmalarda alüvyon dolgu toprakta herhangi bir mimari veri ortaya çıkmamış, her iki açmada 3,15 m seviyesine inilerek set olarak bırakılmıştır.

Batı-6 Güney açmasının sınırından Batı-11 Batı açmasının güney sınırına kadarki alan içerisinde yapılan çalışmada, Batı-10 Batı ve Batı-11 Batı açmasının ortak ve eşzamanlı çalışmasına devam edilmiştir. Bu iki açma içerisinde Batı-10 Doğu ve Batı-11 Doğu açmalarındaki yarık dolayısıyla akan toprak tahliye edilmiştir. Alüvyon topraktan oluşan ve Batı-10 Doğu açmasının seviyesine kadar indirilen yarık toprak kütlesi 3,40 m seviyesinde set olarak bırakılmıştır.

B-11, B-12, C-12 plan karelerinde yer alan B-12 Batı açması E ve G yapıları arasındaki geçiş mekânından batıya doğru uzanan duvarı hizalayarak 5,01 m'den inilerek 4,15 m seviyesinde set olarak bırakılmıştır. Önümüzdeki yıl burada alanın açılmasına devam edilecektir.

F Yapısı-Batı Koridor Arasındaki Toprağın Taranması

2018 yılı kazı programına alınan çalışmalardan biri de kuzey kazı alanında biriktirilen toprağın taranarak alandan tahliye edilmesidir. Önceki yıllarda kış aylarında devam eden onarım çalışmaları sırasında F yapısı ile kilisenin kuzey nefinin batı bölümü arasında duvar olduğu düşünülen bölümün toprak olduğu anlaşılmış ve burada kazılan toprak, kazı kapanmış olduğundan kuzeyde kazı alanına taşınmıştır. Bu nedenle karışık atılan toprakta buluntular, stratigrafik sistemde toplanamamıştır. 2018 yılı çalışmalarında bu toprağın taranarak alandan tahliyesi sağlanmıştır.

Güney-1 ve Güney-2

Kilisenin batı avlusunu güneyden sınırlayan E Yapısının ikinci katını ortaya çıkarmak amacıyla batı avlunun güneybatısında iki açma açılmıştır. C-12, C-13 plan karelerinde 2,00 x 3,00 m boyutlarındaki Güney-1 ve güneyinde C-13 plan karesinde 2,00 x 3,00 m boyutlarındaki Güney-2 açmalarında çalışmalara 5.05m kodunda başlanmıştır. Güney-1 ve Güney-2 açmalarında 4,50 seviyesinde batı avluda kış aylarında toplanan yağmur sularının atılması için geçmişte yapılmış ve halen kullanılmakta olan drenaj borusu ile Müze'nin ve kazı alanının korunması amacıyla üç yıl önce yapılan güvenlik kameralarının elektrik kablolarının açmada ortaya çıkması buradaki çalışmaların durdurulmasına neden olmuştur. Kabloların kazılacak alandan uzak bir noktaya taşınması için Antalya Rölöve Anıtlar Müdürlüğü ile görüşülmüş, yerinde yapılan teknik incelemelerle kabloların taşınma işlemi planlanmıştır. Ancak kazı sezonunun son günleri

terminated at elevation 4.50 m in both trenches, when unexpectedly a drainage pipe installed in the past (and still in use) for discharging rainwater accumulation from the western courtyard was revealed, as well as electrical cables of the Museum's security system that was installed three years ago. Antalya Directorate of Surveying and Monuments office was consulted for planning the relocation of cables away from the excavation area and on-site technical investigations were carried out for planning out this initiative. However, since it was the last days of the excavation season, work on the second floor of structure E was postponed until next year and both trenches were refilled.

Osteological Analysis

Systematic excavation of human skeletal remains was carried out by Prof. Dr. Ö.D. Erdal in two graves (M-5, M-6 graves), where five adult male individuals were identified. Skeletal remains were transferred with official protocol to Hacettepe University Anthropology Department Laboratory for scientific analysis. A bronze coin of Byzantine Emperor Romanos IV (1068–1071), a silver coin of King Louis IX of France (1226–1270), and a bronze coin of Iustinianus I (527–565) were found in graves M-5 and M-6.

Conservation Work

Cleaning and conservation of metal finds and coins from excavations and the conservation of certain floor pavements in the areas open to visitors inside Saint Nicholas Memorial Museum were carried out by restoration and conservation expert Asst. Prof. O.E. Kayser.

Epigraphic Studies

Conservation work on the wall paintings on the façade of Structure G was completed in 2017. Epigraphist Assoc. Prof. E. Gören conducted investigations on the liturgical inscriptions on these wall paintings.

olduğu için E yapısının ikinci katındaki çalışma gelecek yıla ertelenmiş ve her iki açma tekrar toprakla doldurulmuştur.

Antropolojik Çalışmalar

Antropolojik çalışmalar Prof. Dr. Ö.D. Erdal tarafından iki mezarda yürütülmüş, toplam beş erkek birey ortaya çıkarılmış ve bilimsel çalışmaları yapılmak üzere Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü Laboratuvarı'na tutanak ile götürülmüştür (M-5, M-6 mezarları). M-5 ve M-6 mezarlarında Bizans İmparatoru IV. Romanos dönemine ait (1068–1071) bronz sikke, Fransa Kralı IX. Louis (1226–1270) gümüş sikkesi ile I. Iustinianus (527–565) bronz sikkesi ele geçmiştir.

Konservasyon Çalışmaları

Metal buluntular ve sikkelerin temizlik ve konservasyon çalışmaları ile Aziz Nikolaos Anıt Müzesi içinde ziyarete açık bölümlerdeki bazı zemin döşemelerinin konservasyonu Restoratör Uzman Öğr. Gör. O.E. Kayser tarafından yapılmıştır.

Epigrafik Çalışmalar

2017 yılında konservasyonu tamamlanan G Yapısının cephesindeki duvar resimlerinde yer alan dini metinlerin okunabilmesi için kazı ekibi üyesi epigrafist Doç. Dr. E. Gören incelemelerde bulunmuştur.

Report on the 2018 Surveys at Uylupınar (Early Kibyra)

Uylupınar (Erken Kibyra) Yüzey Araştırmaları 2018 Yılı Raporu

F. Eray DÖKÜ

With the permit issued by the Ministry of Culture and Tourism, General Directorate of Monuments and Museums, “Uylupınar (Early Kibyra) Surveys” continued within the district of Çavdır in Burdur province in 2018. This year, surveys were carried out in the villages of Bayır, Ambarcık, Kozağacı, Yazır, Kızıllar, Karaköy, and Bölmepınar (Dengere), and the township of Söğüt within Çavdır district. Investigations were made possible by the support of General Directorate of Cultural Assets and Museums, Mehmet Akif Ersoy University, Directorate of Turkish Historical Society, Directorate of Kibyra Excavations, and Suna & İnan Kiraç Research Center for Mediterranean Civilizations (Koç University AKMED). “Uylupınar (Early Kibyra) Surveys” in 2017 had concentrated on the highlands and plateaus within the boundaries of Çavdır district, located just east of Uylupınar settlement, particularly focusing on areas that are convenient for settlement and road networks that connect the highlands to the previously investigated settlements in the plain. Investigations in 2018 continued in the highlands, in order to document especially the Roman Period rural settlements of the Kabalis-Kibyris Regions and the seasonal settlements of nomadic pastoralists in highland pastures, as well as religious practices and road networks as revealed by the identified cultural assets.

Investigations in Çavdır District, Burdur:

Investigations at Ambarcık Village

A *Theoi Dikaioi* relief was found on the rocky outcrop at Dülberler locality, northeast of Ambarcık village (fig. 1). On the northeast façade of the same rock, another relief of three side-by-side male figures depicted frontally inside a rectangular frame, is also observable.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izni ile 2018 yılı “Uylupınar (Erken Kibyra) Yüzey Araştırmaları” Burdur ili, Çavdır ilçesi sınırlarında devam etmiştir. Bu yılki araştırmalar, hedeflendiği gibi Bayır, Ambarcık, Kozağacı, Yazır, Kızıllar, Karaköy, Bölmepınar (Dengere) köyleri ve Söğüt Beldesi’nde gerçekleştirilmiştir. Araştırmalar, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı, Kibyra Kazı Başkanlığı ve Suna-İnan Kiraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (Koç Üniversitesi AKMED) katkılarıyla yapılabilmektedir. 2017 yılı “Uylupınar (Erken Kibyra) Yüzey Araştırmaları, Uylupınar yerleşiminin hemen doğusundaki, bugün Çavdır ilçesi sınırlarında yer alan, dağlar ve yaylalarda sürdürülerek, daha önceki araştırmalarda tespit edilen ovadaki yerleşim tipleri ile yaylaların bağlantıları, yollar, ulaşım ağları ile yerleşimlere iz veren alanlarda yoğunlaşmıştır. 2018 yılı çalışmaları ise yoğun olarak yaylalarda sürdürülerek, özellikle Roma Dönemi’nde Kabalis-Kibyris bölgelerinin kırsal yerleşimleri ve yüksek yaylalarında göçer çobanların geçici yerleşimleri, inanç biçimleri yanında yol ağları, tespit edilen kültür varlıkları ile anlaşılmasına çalışılmıştır.

Burdur Çavdır İlçesi Araştırmaları:

Ambarcık Köyü Araştırmaları

Ambarcık köyü kuzeydoğusunda bulunan Dülberler mevkinde kayalık alanda Theoi Dikaioi kabartmaları izlenmiştir (Res. 1). Aynı kayalık üzerinde, kuzeybatı yöne doğru bakan, dikdörtgen çerçeve içinde işlenmiş kabartmalarda yan yana ve cepheden betimlenmiş üç adet erkek kabartması görülür.

Kabartmaların bulunduğu kayalığın güneyinde sırtlarını kuzeye dönmüş ve kayayı siper olarak kullanan moloz

Fig. 1 *Theoi Dikaioi* reliefs at Dülberler locality

Res. 1 Dülberler mevkisi kayalık alanda *Theoi Dikaioi* kabartmaları

To the south of the rock where the reliefs are located, there are traces of architectural contexts that are constructed with rubble walls leaning against bedrock on the north side and facing southwest. An abundance of roof tiles and Roman Period ceramic sherds were found in the area.

Investigations in the rocky area by Melemez locality, which is the pastureland of Ambarcık village, revealed late period ceramic sherds, roof tiles, and traces of architectural contexts. A bronze coin minted in the reign of Theodosius II, and probably dating to 408–450 BC was discovered here.

Investigations at Yazır Village in Çavdır District

Two previously registered Lycian rock tombs were observed on the rocky outcrop at Pirenli locality near Yazır village. These single-story and single-door rock-cut tombs facing northwest were first identified during M. Özşait's surveys.

Here, an east-west oriented *khamasorion* type tomb was also discovered northeast of and facing the Lycian tombs at Pirenli.

At the locality of Beşkavak-Velilerin Taşı, which lies west of Pirenli rock tombs, a *dioscueros* and a mother goddess relief were discovered on the rocky outcrop facing the tombs.

During ongoing investigations around Yazır village, on the rocky outcrop at the previously registered locality of Karatepe, a relief depicting three *dioscueros* caps was found inside a rectangular panel with a gable roof, the acroter and antefixes of which are observable.

At Sarıgüllük locality south of Yazır village, a *dioscueros* and a mother goddess relief were observed in a

taşlardan oluşan güney batıya bakan mekân izlerine rastlanmıştır. Alanda yoğun olarak çatı kiremitlerine ve Roma Dönemi seramik parçalarına rastlanmıştır.

Ambarcık köyü yaylası Melemez mevkisinde taşlık alanda yapılan incelemelerde geç dönem seramik parçalarına, çatı kiremitlerine ve mekân izlerine rastlanmıştır. Aynı alanda bir adet II. Theodosius Dönemi'ne ait (MS 408-450) olduğu düşünülen bir bronz sikke bulunmuştur.

Çavdır İlçesi Yazır Köyü Araştırmaları

Yazır köyü Pirenli mevkisinde kayalık üzerinde daha önce tescilli olan iki adet Likya kaya mezarı tespit edilmiştir. Kuzeybatı yönüne bakan tek katlı ve tek kapılı işlenen kaya mezarları ilk olarak M. Özşait'in yüzey araştırmalarında tespit edilmiştir.

Pirenli mevkisi Likya kaya mezarlarına bakar pozisyonda (kuzeybatı yönünde) doğu-batı doğrultulu *khamasorion* mezar gözlenmiştir.

Beşkavak-Velilerin Taşı mevkisi, Pirenli kaya mezarlarının batısında ve mezarlara bakar pozisyonda kayalık alanda *dioskur* ve *Ana Tanrıça* kabartması belgelenmiştir.

Yazır köyünde devam eden çalışmalarda köyün kuzeybatısında bulunan ve tescil yapılmış Karatepe mevkisinde kayalık alanda akroter ve antefiksleri okunan beşik çatılı dikdörtgen panel içerisinde üç adet *dioskur* şapkası kabartması tespit edilmiştir.

Yazır köyü güneyinde Sarıgüllük mevkisinde doğuya bakar pozisyonda dikdörtgen panel içerisinde *dioskur* ve *ana tanrıça* kabartması gözlenmiştir. Panel altında üç satır yazıt görülmüştür.

Yazır Yaylası, Yazır Gölü doğu kıyısında Deliğinyanı mevkisinde, göle bakar pozisyonda (batı) üç adet panel içerisinde *Theoi Dikaioi* kabartmaları gözlemlenmiştir.

Theoi Dikaioi kabartmalarının yak. 500 m kuzeyinde, Yazır Gölü'ne bakar pozisyonda tonozlu çerçevesiz bir niş içerisinde boğa üzerinde giyimli kadın figürü izlenmiştir. Kolları omuzlardan iki yana açık şekilde tasvir edilen figürün *Artemis Lagbene* olduğu tespit edilmiştir.

Yazır Gölü kuzeyinde Kapı mevkisinde, yan duvarları izlenebildiği kadarıyla, 3 sıra orta boy moloz taşlarla kuru duvarlar tekniğinde örülmüş ve büyük boyutlu işlenmiş kayalarla kapatılan odanın üstü olasılıkla taş yığma ile örtülmüş, bir mekân odası belgelenmiştir.

Yazır Gölü kuzeyinde Büngüş mevkisi ile bağlantılı ve halk arasında tırnaklı yolu (çobanların hayvanları ile izlediği yol) olarak bilinen iki tarafı moloz taşlarla sınırlanmış (antik?) yol görülmektedir. Yol çevresinde Roma Dönemi'ne ait seramik parçalarına rastlanmıştır.

rectangular panel facing east. There is a three-row inscription below the panel.

In Yazır Plateau, at a locality known as Deliğin Yanı on the east coast of Lake Yazır, *Theoi Dikaioi* reliefs in three panels were observed, facing the lake to the west.

Approximately 500 m north of the *Theoi Dikaioi* reliefs, a relief depicting a draped female figure mounted on a bull was observed in a vaulted niche, with no frame, facing Lake Yazır. This figure, depicted frontally at the shoulders, was identified as Artemis Lagbene.

At Kapı locality north of Lake Yazır, an architectural context was identified, which constitutes a room that is enclosed partially by making use of large rocks and partially by walls, constructed with dry wall technique using 3 rows of irregular stones. The ceiling would have been constructed by piling rocks.

On the northern side of Lake Yazır, and nearby Büngüş locality, there is a trail that is locally known as the "shepherd's road," which is aligned by stones on both sides. It is possible that this may have been a road constructed in antiquity. Ceramic sherds dating to the Roman Period were found around this trail.

Within the ancient seasonal settlement at Büngüş locality, three motifs resembling *dioscuros* caps were seen depicted in high relief on a stone block. The *dioscuros* caps are rounded at the bottom, while they continue upwards in a conical form.

Across from the reliefs at Büngüş locality north of Lake Yazır, on a rocky façade on the western axis, a relief of an altar with acroter and antefixes was observed, overlooking the lake.

On a hilltop at İnönü locality at the upper elevations of Yazır Plateau, an architectural enclosure with high walls constructed by large boulders was identified. This structure may have been a defensive structure related with the Roman Period road network.

A fortress structure was identified on top of a hill at 1600 m altitude, at the locality of Kale Gediği, southeast of Yazır village. Traces of an inner fortress and an outer fortress are observable at the site, where the architectural layouts of structures constructed with rubble walls are observable on the surface. The structure is constructed on a hilltop that has a vast view of the surrounding area in all four directions. It is located between the villages of Kayabaş and Yazır and overlooks the Antalya-Fethiye highway.

At the locality of Koca Kale, which lies south of Yazır village, west of Söğüt, and north of Kayabaş village, architectural remains were discovered in the mountainous

Büngüş mevkinde bulunan Antik Dönem geçici yerleşimi içinde, bir blok üzerinde 3 adet dioskur şapkasına benzer yüksek kabartma belgelenmiştir. Yüksek kabartma işlenen dioskur şapkalarının tabanı yuvarlak yukarıya doğru konik biçimdedir.

Yazır Gölü kuzeyi Büngüş mevkinde bulunan mekânların batı aksında, bir kayalık üzerinde göle bakar pozisyonda işlenmiş, akroter ve antefiksleri izlenen sunak kabartması gözlemlenmiştir.

Yazır Yaylası, İnönü mevki üst kotunda bulunan tepelik alan üzerinde mekânlar ile kontekst oluşturan büyük moloz taşlarla oluşturulan yüksek duvarlar gözlemlenmiştir. Roma Dönemi yol ağı ve güvenlik için kullanıldığı düşünülmektedir.

Yazır köyü güneydoğusunda bulunan Kale Gediği mevkinde 1600 rakımlı tepede kale yapısı gözlemlenmiştir. İç ve dış kale izleri izlenen kalenin içerisinde moloz taş duvarları rahatlıkla okunabilen mekânlar izlenmiştir. Alan coğrafi olarak kuzey güney, doğu batı aksında hakim bir tepelikte inşa edilmiş, Kayabaş ve Yazır köyü arasında yerleştirilmiş ve bugün Antalya-Fethiye yolunu görmektedir.

Yazır köyü güneyinde, Söğüt'ün batısında ve Kayabaş köyünün kuzeyinde bulunan Kocakale mevkinde 1800 m yükseklikteki dağlık alanda moloz küçük taşlardan yapılmış ve içinde herhangi bir mekân izine rastlanılmayan haberleşme ve gözetleme kalesi gözlemlenmiştir. Bugün bile ana kavşak olan Söğüt kavşağını gözleyen bir taraftan Gölhisar Ovası'nı görürken diğer taraftan Teke Kozacı'na kadar hakim olduğu izlenen alanın haberleşme ve gözetleme alanı olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Çavdır İlçesi Kızıllar Köyü Araştırmaları

2018 yılında Kızıllar köyünde devam eden yüzey araştırmasına Gözlencik mevkinde izlenen dioskur kabartmaları ile devam edilmiştir. Baraja bakar pozisyonda iki adet tescili yapılmış olan dioskur kabartmalarının bulunduğu kayalık alanda üçüncü dioskur kabartması tespit edilmiştir.

Kızıllar Yaylası Eleğir mevkinde Erenler adı verilen tescili yapılmış olan mağara üzerindeki kayalık alanda güneydoğuya bakar pozisyonda dioskur kabartmaları gözlemlenmiştir.

Eleğir mevkii dioskur kabartmalarının karşı kayalığında (batı) güneye bakar pozisyonda panel içerisinde Theoi Dikaioi kabartmaları izlenmiştir.

Kızıllar yaylası Kocamuğar mevki su kaynağı üzerindeki kayaya işlenmiş panel içerisinde dioskur kabartmaları gözlenmektedir.

area at an altitude of 1800 m. Constructed with small rubble stones, the structure does not enclose any architectural contexts and is interpreted to be a communication and surveillance fortress. Even today, this structure overlooks important strategic locations, such as the main intersection of the modern road network at Söğüt, as well as Gölhisar Plain and the area extending until Teke Kozağacı.

Investigations at Kızıllar Village in Çavdır District

Surveys have continued in 2018 at Gözlencik locality nearby Kızıllar village, where *dioscuros* reliefs were identified. A third *dioscuros* relief was observed in the rocky area, where two *dioscuros* reliefs overlooking the dam were previously identified and registered.

At the locality of Eleğir in Kızıllar Plateau, *dioscuros* reliefs (facing southwest) were found on the rocky façade above the cave registered as Erenler.

A relief of Theoi Dikaioi in a panel (facing south) was discovered at another rocky outcrop west of Eleğir locality, where the aforementioned *dioscuros* reliefs are located.

At the locality of Kocamuğar in Kızıllar Plateau, on the rocky façade above the natural spring, *dioscuros* reliefs were discovered.

On the side of the road between Kızıllar Plateau and Kozağaç Plateau, a panel in which *dioscuros* and mother goddess reliefs are depicted, was discovered.

Investigations at Karaköy Village in Çavdır District

During ongoing investigations at Karaköy village in Çavdır District, a draped female bust with a veil covering her hair was discovered at the locality known as Yıkık. The bust faces south, but the face is broken.

At the same locality of Yıkık, at a lower elevation below the female bust, a relief in local style, depicting Zeus holding a lightning bolt, was found on a rock that has fallen upside down (fig. 2).

At Pazarcık Dağı locality above Düğer neighborhood in Karaköy village, there are 10 tumuli constructed with piles of stones (cairn). These tumuli that are organized in a southwest–northeast alignment were individually measured and recorded. Roman Period ceramics were observed in the area.

A stone quarry, possibly dating to the Roman Period, was found at Mırgargözü locality of the same Düğer neighborhood in Karaköy village.

Fig. 2 Zeus relief at Yıkık locality
Res. 2 Yıkık mevkisi Zeus kabartması

Kızıllar Yaylası ile Kozağaç Yaylası arasındaki yol güzergâhı üzerinde panel içerisinde dioskur ve Ana Tanrıça kabartmaları izlenmiştir.

Çavdır İlçesi Karaköy Araştırmaları

Çavdır ilçesi Karaköy köyünde devam eden yüzey araştırması Yıkık mevkisi olarak adlandırılan mevkide güneye bakar pozisyonda giyimli, başı örtülü yüzü kırılmış bir kadın büstü kabartması tespit edilmiştir.

Yıkık mevkisinde kadın büstü kabartmasının alt kotunda ters dönmüş kaya üzerinde elinde şimşek demeti tutan yerel işçilikli Zeus kabartması gözlenmiştir (Res. 2).

Karaköy köyünün Düğer mahallesi üzerindeki Pazarcıkdağı mevkisinde taş yığma tümülüsler (10 adet) gözlenir. Güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu uzanan taş yığma tümülüslerin çapları alınarak numaralandırılmıştır. Alanda Roma Dönemi'ne tarihlenen seramikler gözlenmiştir.

Karaköy Düğer mahallesi Mırgargözü mevkisinde güneye bakan kayalık alanda olasılıkla Roma Dönemi taş ocağı gözlemlenmiştir.

At Üyük locality situated on the southwestern slope of the road that leads to Karaköy-Bölmepınar (Dengere) village, the relief of a Zeus figure holding a lightning bolt was identified.

There is also an east-west oriented terrace wall at a higher elevation at Üyük locality. On the interior of the terrace wall, various architectural contexts constructed by rubble walls are also observable, which may have belonged to a farm. An abundance of roof tiles and ceramic sherds dating to the Roman Period are observable on the eastern elevations of this area.

Investigations at the Township of Söğüt

On the rocks above the natural spring at Sarnıç locality in the town of Söğüt, a broken relief of a stela (facing northeast) was identified. At an upper elevation, on the same rock formation, there is another, much elaborate relief of a stela with a triangular pediment adorned with a garland, acroter, and antefixes on the right and a shield design on the left. On the rocks southwest of Sarnıç site, two side-by-side reliefs of stelae with pediments and garlands (facing north) were also observed.

On the rocks along the Taş Yol locality, besides the previously registered panel with *dioscuroi* reliefs (facing east), a second panel with a 4-line inscription was observed. The *dioscuroi* are not depicted mounted on horses, but standing.

To the west of the *dioscuroi* relief, traces of a stone-paved road are observable (fig. 3). Locally known as "Taş Yol" (i.e. Stone Road), this locality seems to have been an intersection of roads that led to ancient settlements at Yazır, Söğüt, and Kayabaş.

In the mountainous areas northeast of Söğüt, at the locality known as Kılıçtaş, a Roman Period rock-cut tomb was found, which must have been covered with a stone pile, as can be understood from the abundance of rubble around it (fig. 4). This west-facing tomb has two *klines*, the head-rests of which are visible. There is a rectangular opening on the upper wall of the tomb. It is thought that this opening, which is separate from the doorway, must have been covered by a stone slab and then covered by piling stones, forming a tumulus grave.

On the hilly terrain of Kaleönü locality, south of the town of Söğüt and northeast of the Mount Kocakale, a previously registered stone-piled tumulus was observed, where the tomb chamber walls and a portion of the roof are visible.

At the lower elevations of Deliktaş locality, fragments of two gabled roof sarcophagus lids with lion reliefs and sarcophagus fragments were observed, in secondary

Karaköy-Bölmepınar (Dengere) köyü yol üzeri güneybatı yamacında Üyük olarak adlandırılan mevkide kaya üzerinde Zeus şimşek demeti kabartması gözlemlenmiştir.

Üyük mevkisi üst kotunda doğu-batı doğrultulu teras duvarı incelenmiştir. Teras duvarının iç kesiminde de moloz taş mekânlar gözlemlenmiş ve alanın bir çiftlik yerleşimi olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Alanın doğu yükseltisi boyunca Roma Dönemi'ne tarihlenen yoğun çatı kiremitleri ve seramik parçaları izlenmektedir.

Söğüt Kasabası Araştırmaları

Söğüt kasabası, Sarnıç mevkisinde bulunan su kaynağı üstündeki kayalık alanda kuzeydoğuya bakar pozisyonda kırık stel kabartması görülmektedir. Üst kotunda ise seyirciye göre solunda kalkan kabartması ile sağında akroterleri ve antefiksleri izlenen üçgen alınlıklı girlandlı stel kabartması bulunmaktadır. Sarnıç mevkisi güneybatısında kayalık alanda akroterleri ve antefiksleri izlenen kuzeye bakar pozisyonda yan yana iki adet girlandlı, alınlıklı stel kabartmaları gözlemlenmiştir.

Taş Yol mevkisi üzerinde kayalık alanda doğuya bakar pozisyonda panel içerisine işlenmiş tescilli olan dioskur kabartmaları ile 4 satır yazıt olan ikinci bir panel gözlemlenmiştir. Dioskurlar at üzerinde değil ayakta betimlenmişlerdir.

Dioskur kabartması batısında taş yol izleri görülmektedir (Res. 3). Taş yol olarak adlandırılan mevkisinin Yazır, Söğüt ve Kayabaş yerleşimleri için Antik Dönem'de kavşak konumunda olduğu düşünülmektedir.

Söğüt kasabası kuzeydoğusunda Kılıçtaş olarak adlandırılan dağlık alanda Roma Dönemi'ne tarihlenen üzeri taş yığma ile kapatıldığı etrafındaki moloz yoğunluğundan anlaşılan kaya mezarı gözlemlenmiştir (Res. 5). Batıya bakan mezarın yastık bölümü izlenen iki klinesi

Fig. 3 Taşyol locality
Res. 3 Taşyol mevkisi

Fig. 4 Roman period rock tombs at Kılıçtaş locality
Res. 4 Kılıçtaş mevkisi Roma İmparatorluk Dönemi kaya mezarı

context, relocated from the nearby agricultural fields. Apart from the sarcophagus lids with acroter and antefixes, one broken sarcophagus and 4 podium blocks can be identified here.

A *Theoi Dikaioi* relief was observed at the rocky area south of Sarnıç locality. Two side-by-side reliefs of stelae (facing south) were also observed at this rocky area. There is a male figure wearing a garment. Both stela have a pediment with observable acroters and both are depicted in a frame. The stela with a triangular pediment on the right bears a garland and a short sword or dagger design.

Only 10 m away from these stela reliefs at the rocky area of Sarnıç, two more side-by-side framed reliefs of stelae with pediments were found (facing south, in the direction of Kocakale. In both, there is a motif of a shield above a garland on the pediments, the acroters of which are clearly observable.

Conclusions

The objective of 2018 Uylupınar – Early Kibya surveys was to continue to document life ways across the periods in the high plateaus within the boundaries of Gölhisar and Çavdır townships since 2016, in order to interpret settlements, road networks, defense systems, religious practices, and inter-urban and territorial relations between city centers in light of cultural remains. This year, investigations focused on seeking to understand the relations of pastoralist highland communities and their use of vertical and horizontal migration routes on the landscape for animal husbandry, by documenting seasonal settlement sites and numerous rock reliefs that mark the road networks they established between settlements in Kabalis-Kibyratis Regions. Investigations will continue in 2019 expanding northwards in the direction of the cities of Balbura and Boubon, which will further clarify the interpretations based on this year's findings.

bulunmaktadır. Mezarın üst duvarında dikdörtgen açıklık bulunmaktadır. Kapı bölümünden ayrı olarak işlenen bu açıklığa mezar kapağı konduğu, alan etrafında bulunan yoğun moloz taşlardan dolayı da üstünün örtülerek taş yığma tümülüs olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Kocakale Dağı'nın kuzeydoğusu, Söğüt kasabasının güneyinde yer alan Kaleönü mevkisi tepelik alanda mezar odası duvarları ve çatısının bir kısmı okunan ve tescilli olan taş yığma tümülüs gözlemlenmiştir

Deliktaş mevkisi alt kotunda tarım alanı olarak kullanılan alandan taşınmış aslanlı ve beşik çatılı iki adet lahit kapağı ile tekne kırığı parçaları gözlemlenmektedir. Akroter ve antefiksleri izlenen lahit kapakları yanında bir adet kırık lahit teknesi parçası ve 4 adet podyum bloğu görülmektedir.

Sarnıç mevkisi güneyinde kayalık alanda Theoi Dikaioi kabartması gözlemlenmiştir. Kayalık alanda güneye bakar pozisyonda yan yana betimlenmiş iki stel kabartması gözlemlenmiştir. Stel kabartmalarının arasında seki üzerinde giyimli erkek figürü bulunmaktadır. Çerçeve içerisine işlenen akroterleri izlenen stel kabartmalarının üçgen alınlıklıdır. Seyirciye göre sağ taraftaki stel içerisinde girland ve kısa kılıç ya da kama kabartması izlenmektedir.

Sarnıç mevkisi kayalık alanda izlenen stel kabartmaları ile 10 m mesafede çerçeve içerisinde Kocakale mevkisine (güney) bakar pozisyonda yan yana işlenmiş alınlıklı iki adet stel kabartması daha gözlemlenmiştir. Alınlık üzerinde akroterleri izlenen stel kabartmalarının içerisinde kalkan ve altında girland kabartması bulunmaktadır.

Sonuç

2018 yılı Uylupınar Erken Kibya yüzey araştırmalarının amacı; 2016 yılında başlayan ve Gölhisar ile Çavdır ilçeleri yüksek yayla yaşam biçimlerini dönemlere göre ayırıştırarak yerleşimler, yol ağları, savunma sistemleri, inanç biçimleri, kentler arası ilişki ve teritoryum sorunlarını, kültür varlıklarıyla anlamlandırabilmektir. Bu yılki çalışmalarla birlikte yüksek yayla kültürlerinin, hayvancılıkla uğraşlarını ve bu ekonomik getiri sonucu dikey ve yatay göç yollarını hem tespit edilen geçici yerleşimlerle hem de bu yerleşimler arasında kurdukları yol ağlarını Kabalis-Kibyratis bölgelerindeki en yoğun izlenen kaya kabartmaları ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma 2019 yılında kuzeye, Balbura ve Boubon kentlerine doğru ilerlediği zaman büyük oranda açığa kavuşmuş olacaktır.

New Archaeological and Epigraphic Survey Work in the Ancient City of Telmessos (Fethiye)

Telmessos (Fethiye) Antik Kentinde Yeni Arkeolojik ve Epigrafik Yüzey Araştırması Çalışması

Alan M. GREAVES

This article is a preliminary report on fieldwork conducted in Fethiye during November 2017, which is the first ever scientific research project on the city's archaeology.¹ The rapidly expanding city of Fethiye almost entirely covers the site of the ancient Lycian city of Telmessos and its iconic tombs have been absorbed into the urban structure and civic identity of the modern city. However, the lack of systematic archaeological survey or research excavations within Fethiye itself continues to be a limiting factor in our understanding of the historical development of the wider region.²

A small team from the University of Liverpool, working in partnership with Fethiye Museum, conducted fieldwork at three locations across the Fethiye urban

Bu makale Kasım 2017'de Fethiye'de gerçekleştirilen ve kentin arkeolojisine dair ilk bilimsel araştırma projesini teşkil eden arazi çalışmasının ön raporudur.¹ Hızla genişlemekte olan Fethiye kenti, antik Likya kenti olan Telmessos'un neredeyse tamamını kaplamış ve antik kentin ikonik mezar yapıları, modern şehrin kentsel yapısı ve kimliği tarafından tamamen örtülmüştür. Ancak Fethiye'nin içinde gerçekleştirilen sistematik arkeolojik yüzey araştırmaları ve araştırma kazılarının eksikliği bölgenin tarihi gelişimini anlama yolunda kısıtlayıcı bir unsur olmaya devam etmektedir.²

Liverpool Üniversitesi'nden küçük bir ekip Fethiye Müzesi ile ortaklaşa Fethiye kent merkezindeki üç ayrı yerde arazi çalışması gerçekleştirmiştir. Yine Fethiye

¹ We are enormously grateful to the Turkish Ministry of Culture and Tourism for granting the necessary permissions to conduct this fieldwork. We are also grateful to the Director of Fethiye Museum for her continued support of our research work and to all the museum staff for their dedicated hard work. This fieldwork was part of the larger *Carved in Stone* project which is a partnership project between the University of Liverpool, FETAV, Mediterranean Civilisations Research Institute (MCRI) at Akdeniz University and Hacettepe University. It is funded by the UK Cultural Protection Fund, which was launched in June 2016 by the British Council in partnership with UK Department for Digital, Culture, Media and Sport (CPS-062-016). The Liverpool University team were A.M. Greaves, JR Peterson and S. Duffy. Dr. A. Sheriden-Aksoy of TED University Ankara also observed the RTI recording process in the field. Post-processing analysis of the inscriptions was by R. Tekoğlu (Dokuz Eylül University) and analysis of the reliefs was by Alfred Hirt (Liverpool University). N. Öz-Woods prepared the Turkish translation of this article.

² Tietz 2003, 85.

¹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bize bu araştırmayı gerçekleştirmemiz için verdikleri izin için çok müteşekkirimiz. Fethiye Müzesi müdürüne araştırmamız süresince bize verdiği destekten dolayı ve tüm müze personeline de yoğun çabaları için teşekkürlerimizi sunarız. Arazi çalışması, Liverpool Üniversitesi, FETAV, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Medeniyetlerini Araştırma Enstitüsü (MCRI) ve Hacettepe Üniversitesi ortaklığıyla gerçekleştirilen *Carved in Stone* projesinin bir parçasını oluşturmaktadır. Projenin maliyeti, 2016 yılında British Council ile Birleşik Krallık Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı'nın (CPS-062-016) ortaklığında başlatılan UK Cultural Protection Fund tarafından karşılanmaktadır. Liverpool Üniversitesi ekibi A.M. Greaves, JR Peterson ve S. Duffy'den oluşmaktadır. TED Üniversitesinden Dr. A. Sheriden-Aksoy, arazideki RTI belgeleme sürecini izlemiştir. Yazıtların işleme sonrası analizleri R. Tekoğlu (Dokuz Eylül Üniversitesi), kabartmaların analizi ise A. Hirt (Liverpool Üniversitesi) tarafından yapılmıştır. Bu metin Türkçe'ye N. Öz-Woods tarafından çevrilmiştir.

² Tietz 2003, 85.

Fig. 1 Image capture using H-RTI

Res. 1 H-RTI yöntemi kullanarak görüntüleme

Fig. 2 Image capture using V-RTI

Res. 2 V-RTI yöntemi kullanarak görüntüleme

area. Building on our previous experience of working in partnership with Fethiye Museum to use the Reflectance Transformation Imaging (RTI) technique in remote rural locations, we now aimed to pilot a new RTI method in a series of real-life field trials in a challenging urban setting. Fethiye is an ideal case study in which to pilot a new RTI recording technique developed by Liverpool University that is more than rapid and flexible than current systems of RTI recording and which allows us to record tomb reliefs with minimal disruption to the city's inhabitants. Results of our pilot show that our RTI approach can indeed be used rapidly and effectively in urban areas, in difficult to access locations, and on monuments that are too large for more traditional RTI recording techniques. We therefore hope that this new method of RTI recording will be adopted more widely by the heritage community in Turkey where monuments, be

Müzesi ile ortaklaşa hayata geçirdiğimiz yeni çalışmamız ise, Reflectance Transformation Imaging (RTI) (Yansıtma Dönüşümlü Görüntüleme) tekniğinin ücrâ kırsal bölgelerde kullanılması ile ilgili önceki projemizdeki deneyimlerimizi bu sefer yeni bir RTI yönteminin zorlayıcı kentsel bir dokuda bir dizi alanda denemek üzerine kurulmuştur. Liverpool Üniversitesi tarafından geliştirilen bu yeni RTI tekniğinin denenmesi için Fethiye ideal bir örneklem alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Varolan RTI belgeleme sistemlerinden daha hızlı ve esnek olan bu yeni teknik, mezar kabartmalarını kentlinin hayatlarında en az aksamaya neden olacak şekilde belgelemeye olanak sağlamaktadır. Pilot çalışmamızın sonuçları, geliştirdiğimiz RTI yaklaşımının kentsel alanlarda, erişimi zor olan yerlerde ve geleneksel RTI teknikleriyle ölçülmesinin mümkün olmayacağı çok büyük anıtlarda gerçekten de hızlı ve etkili bir biçimde kullanılabileceğini göstermiştir. Bu nedenle bu yeni RTI belgeleme yönteminin (gerek kentsel gerek kırsal alanlarda bulunan) anıtları sürekli olarak insani ve doğal etkenlerden dolayı risk altında olan Türkiye'nin miras koruma camiası tarafından benimsenmesini umuyoruz.

RTI çok farklı türde taş anıta bulunan yazıtların yanı sıra kabartma ve ince yüzey hasarları gibi diğer ayrıntıların da belgelenmesinde kullanılan köklü bir yöntemdir³. Durağan bir noktadan çekilen, ancak flaşla her seferinde farklı bir şekilde aydınlatılan bir dizi dijital fotoğrafa dayalıdır. Bu dijital görseller daha sonra RTI yazılımı tarafından tek bir etkileşimli görsele dönüştürülmektedir. Bu görsel, kullanıcının sanal bir ışık kaynağını birçok farklı açıdan hareket ettirerek çıplak gözle farkedilemeyecek ince yüzey ayrıntılarının görülmesini sağlamaktadır. Ücretsiz bir yazılıma ve kolayca bulunabilen ekipmana dayalı düşük maliyetli bir teknik olan RTI, miras koruma sektörü için birçok potansiyele sahiptir.

Carved in Stone (Taşa Kazınmış) projesinin amacı Türkiye'nin miras koruma camiasını bu teknikle ilgili bilinçlendirilmesi ve sonrasında akademisyenlerin, müze personelinin ve serbest çalışan profesyonellerin bu teknikle ilgili eğitilerek kendi araştırma alanlarında kullanmalarının teşvik edilmesidir (<http://sace.liv.ac.uk/lycia/>). Amacımız, korunabilecekleri müzelere taşınmadıklarından risk altında olan mümkün olduğu kadar çok kaya oyma yazıtın belgelenmesidir. Çeşitli eğitim etkinliklerinde, bazı meslektaşların bu tekniği kullanmalarının önünde bir engel olduğu ortaya çıkmıştır. RTI tekniğini arazide, özellikle de Türkiye'de hakim olan çok aydınlık ortamlarda uygulamak için çok özel fotoğraf becerileri gerekmektedir ki bu da az kişinin sahip olduğu bir şeydir.

³ CHI 2013a, 2013b; Akçay 2016.

Fig. 3
Relief panel on a
sarcophagus is 78.Street
(V-RTI image)

Res. 3
78. Sokak'taki lahdin
üzerindeki kabartma
paneli

it in urban or rural locations, that are on-going risk from human or natural factors.

RTI is an established method of recording inscriptions and other details, such as reliefs or fine surface damage, on stone monuments of many different kinds.³ It works by taking a series of digital photographs from a static location but which are differently illuminated with flash. These digital images are then combined by the RTI software into a single interactive image that allows the viewer to move a virtual light source through multiple different angles to illuminate fine surface details that are not otherwise visible to the naked eye. It is a low-cost technique that uses free software and readily available equipment and has many potential applications for the heritage sector.

The aim of the *Carved in Stone* project was to raise awareness of the technique across the heritage community in Turkey and then to train up academics, museum staff, and freelance professionals in how to use the technique and apply it in their own research areas (<http://sace.liv.ac.uk/lycia/>). Our aim was to record as many at-risk rock-cut inscriptions in the field as possible because they could not be removed to museums for safe-keeping. During several training events, it became evident that there was a 'bottleneck' in the training process that prevented some colleagues being able to acquire the technique for themselves. Applying RTI in the field, especially under the prevailing high levels of ambient light in Turkey requires a very specific photographic skills set that few people possess. The Liverpool University team therefore developed a new method of capturing RTI data in the field using simple, low-cost digital cameras to take multiple images and combining using Structure from Motion (SfM) technology to create a digital model of the inscription before illuminating it in a Virtual Reality (VR) environment to produce images that can then be processed by the RTI software. Not only is this method, which we call Virtual Reflectance Transformation Imaging (V-RTI), quicker and simpler to learn and use, it is also much more flexible and allows monuments

Bu nedenle, Liverpool Üniversitesi ekibi RTI verilerinin arazide elde edilmesi için yeni bir yöntem geliştirmiştir. Bu yeni yöntemde basit, düşük maliyetli dijital kameralarla arazide çoklu fotoğraf çekimi yapıp Structure from Motion (SfM) (Hareket Tabanlı Yapı Oluşturma) teknolojisi kullanarak yazıtın dijital modeli oluşturulduktan sonra bu model Virtual Reality (VR) (Sanal Gerçeklik) ortamında aydınlatarak RTI yazılımı tarafından işlenebilecek görseller oluşturulmaktadır. Virtual Reflectance Transformation Imaging (V-RTI) (Sanal Yansıtma Dönüşümlü Görüntüleme) adını verdiğimiz bu yeni yöntemin öğrenilmesi ve kullanılması daha hızlı ve kolay olmakla kalmayıp aynı zamanda çok daha esnek olup standart RTI için fazla büyük veya erişilemeyen anıtların belgelenmesine ve işlenmesine olanak sağlamaktadır.

Daha önce Liverpool Üniversitesi ve Fethiye Müzesi ücra kırsal alanlarda bulunan risk altındaki kaya kabartmalarının belgelenmesi için RTI ile 3B Lazer Tarama tekniklerinin avantajlarını ve kısıtlarını karşılaştırmak üzere işbirliği yapmıştır. 2013 yılında bir yayla köyü olan Çaltılar'ın yakınlarında bir dizi kaya kabartmasını tarayıp fotoğraflayarak standart Highlight RTI (H-RTI) yönteminin araştırma ve miras koruma için hızlı ve düşük maliyetli bir belgeleme çeşidi olduğunu göstermiştik (Greaves vd. yayın aşamasında). Şimdiki yüzey araştırmasının amacı H-RTI ile yeni V-RTI yöntemlerinin kıyaslamasıdır (Res. 1-2). V-RTI daha hızlı ve zorlu arazi koşullarında kullanılabilir şekilde esnek olmakla kalmayıp aynı zamanda, H-RTI yönteminin aksine, üç boyutlu veri de toplamaktadır. Fethiye'nin mezar yapılarının kentsel konumu bu yeni yöntemin denenmesi için iyi bir örnek oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlar Fethiye Müzesi personelinin önemli işlerinden olan ve kentsel dokuda bulunmalarından kaynaklı olarak tahribat, yeni yapılaşma, vandalizm ve doğal erozyon gibi tehditlerden dolayı risk altında olan koruma altındaki anıtların fiziksel durumlarının izlenmesi ve korunması çalışmalarına katkıda bulunacaktır.

Yüzey araştırmamızın kapsamındaki üç alanın seçiminde RTI yönteminin uygulamasında sundukları farklı zorluklar rol oynamıştır. Seçilen alanlar: 76. Sokak'taki 9 adet kaya oyma mezar; Kaymakamlık Binası'nın arazisindeki

3 CHI 2013a, 2013b; Akçay 2016.

Fig. 4 The Great Lycian Sarcophagus
Res. 4 Büyük Likya Lahdi

that are otherwise inaccessible or too large for standard RTI to be recorded and processed.

The University of Liverpool and Fethiye Museum had previously worked together on a project to compare the advantages and limitations of RTI with 3D Laser Scanning (3DL) for recording at-risk rock relief in isolated rural locations. In 2013 we scanned and photographed a series of rock reliefs near the upland village of Çaltılar, demonstrating that standard Highlight RTI (H-RTI) has a number of advantages as a rapid, low-cost form of recording for research and heritage conservation (Greaves et al. forthcoming). The aim of the current survey was to compare H-RTI with the new method of V-RTI (figs. 1-2). V-RTI, is not only quicker and more flexible to use in difficult fieldwork conditions but also captures 3D data, which H-RTI does not. The urban location of Fethiye's tombs makes them a good test case for this new methodology and the results will aid Fethiye Museum's staff in their important work of condition monitoring and conservation of the protected monuments under their jurisdiction that are at daily risk from accidental damage, encroaching building works, vandalism, and natural erosion - all of which are exacerbated by their urban environment.

The three areas covered by our survey were selected because they each pose different challenges to the application of RTI. The selected areas were: nine rock-cut tombs in 78. Street; the Great Lycian Sarcophagus in the grounds of the District Governorship Building; and an inscription in Fethiye Museum garden (figs. 3-5).

In 78. Street we recorded nine tombs in total, of which five carry inscriptions that were recorded using V-RTI and, where possible, the more cumbersome H-RTI system. The V-RTI system allowed us to access and record

Fig. 5 The Oinanda Festival Inscription in Fethiye Museum
Res. 5 Fethiye Müzesi'ndeki Oinoanda Festival Yazıtı

Büyük Likya Lahdi; ve Fethiye Müzesi'nin bahçesindeki bir yazıttır (Res. 3-5).

76. Sokak'ta toplamda dokuz mezar yapısı belgeledik. Bunlardan beşinde yazıtları V-RTI yönteminin yanı sıra mümkün olan bazı yerlerde daha hantal olan H-RTI yöntemiyle belgeledik. V-RTI sistemi, geleneksel H-RTI yöntemiyle erişemeyeceğimiz tüm yazıtlara erişmemize ve belgememize fırsat vermiştir. R. Tekoğlu, gerçekleştirdiğimiz V-RTI belgelemesinin sonuçlarını kullanarak 76. Sokak'ta bilinen beş yazıtın da yeni okumalarını yapabilmiş, daha önce bilinmeyen yeni bir yazıt belirlemiş ve bunun yanı sıra bir başka yazıtta da, Fethiye'nin bin yıllık tarihi boyunca mezarın üzerine sürekli yeniden yazılması nedeniyle Likya epikronik dönemden Bizans Dönemi'ne kadarki sürece ait bir dizi palimpsest (yeniden/üstüste yazım) tespit etmiştir. Benzeri şekilde A. Hirt de, V-RTI verilerini kullanarak 76. Sokak'ın en ünlü mezar yapısındaki kazınmış levhada bir palimpsest keşfetmiştir. Süslü levha aslında klasik bir sahnesinde bir aileyi betimlemektedir ancak sonradan üç ayrı figürü daha ekleyecek şekilde genişletilmiştir.

Fig. 6 Lecture in Fethiye Museum for International Museums Day 2018

Res. 6 2018 Uluslararası Müzeler Günü'nde Fethiye Müzesi'ndeki konferans

all of the inscriptions, including some that would not have been accessible using a traditional H-RTI set up. R. Tekoğlu reports that, using the results from our V-RTI recording, he was able to produce new readings of all five known inscriptions in 78. Street; identify one new and previously unknown inscription; and identify a series of palimpsests over one inscription that date from the Lycian epichoric period to the Byzantine period as the tomb was inscribed and then repeatedly re-inscribed over a millennium of Fethiye's history. A Hirt also reports that he was able to detect a palimpsest in the carved relief panel on 76. Street's most famous tomb with the aid of the V-RTI data. The decorative panel originally depicted a family in a classic scene but was extended at a later date to include three additional figures (fig. 3).

Our second area of activity was the famous Great Lycian Sarcophagus in the grounds of the Fethiye District Governorship Building⁴ (fig. 4). Perhaps the city's most iconic monument after the tomb of Amythos, this monumental tomb is uninscribed but carries carved relief decoration on all four of its sides. Much of the decoration has become eroded and is difficult to interpret due to its long exposure to the natural elements. RTI has the capacity to make these faded reliefs more easily visible but there is a limit on the size of image that can be recorded by standard H-RTI methods and the Fethiye Great Sarcophagus is too large to be recorded in this way. We therefore applied V-RTI to compare it to H-RTI and found that it was capable of producing high-quality interactive digital images of the surviving fine details of the reliefs that will not only deepen our academic understanding of this

Çalıştığımız ikinci alan Fethiye Kaymakamlık Binası'nın arazisinde bulunan ünlü Büyük Likya Lahdi'dir⁴ (Res. 4). Amythos'un mezarından sonra kentin belki de en ikonik anıtı olan bu anıtsal mezar yapısında herhangi bir yazıt bulunmasa da her dört kenarında da kabartma süslemeler bulunmaktadır. Süslemelerin çoğu aşınmıştır ve uzun süredir doğal koşullara maruz kalmasından dolayı yorumlanması güçtür. RTI yöntemiyle bu solmuş kabartmaların daha kolay görülür hale getirilmeleri mümkündür ancak standart H-RTI yöntemiyle belgelenebilecek görselin boyutu kısıtlıdır. Büyük Likya Lahdi bu şekilde belgelenmek için fazla büyüktür. Bu nedenle, H-RTI yöntemiyle kıyaslamak amacıyla bu alanda V-RTI yöntemini kullanarak bu yöntemle kabartmanın günümüze erişen ince ayrıntılarına ait yüksek kalitede etkileşimli dijital görseller oluşturmamız mümkün olduğunu gördük. Bu önemli anıtın bilimsel olarak daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacak bu görsellerin gelecekteki koruma çalışmalarında bilgiye dayalı kararlar verilmesine yardımcı olacağını umuyoruz.

RTI yöntemimizi son olarak Fethiye Müzesi'nin bahçesinde bulunan büyük bir yazıt üzerinde denedik (Res. 5). Oinoanda Festival Yazıtı olarak bilinen yazıt 1967 yılında Kemerarası'nda, Fethiye'nin yüksek kesimlerindeki dağlarda, kentin yak. 70 km kuzeydoğusunda bulunmuştur. Bu büyük yazıt (yük: 1.87 m, gen: 1.05 m, kal: 0.25 m), MS 120'lerde C. Iulius Demosthenes tarafından Oinoanda'da başlatılan müzik şenliğini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Wörle (1988) tarafından tamamı yayımlanan bu uzun yazıtın bazı pasajlarının yorumlanması çeşitli tartışmalara konu olmuştur.⁵ Bunun bir nedeni yazıtın en önemli kısmını oluşturan orta bölümünün yazıtın bir çeşme yapısının inşasında yeniden kullanılmasından dolayı aşınmış olması ve bu nedenle okunamaz hale gelmesidir. V-RTI yöntemiyle bazı harflerin görüntülerini yakalamak ve böylelikle okuyabilmek ilk kez mümkün olmuştur. Bu çalışmanın yazıtın tamamının anlaşılması yolunda bize neler sunacağını henüz kestiremiyoruz zira RTI dosyalarının epigrafik açıdan daha ayrıntılı olarak incelenmeleri gerekmektedir.

Fethiye Müzesi'nden arazi çalışmalarımız sırasında aldığımız mesleki desteğin yanı sıra araştırma sonuçlarımızı sunmak üzere Müze Müdürü tarafından 2018 Uluslararası Müzeler Günü'ne davet edilmiş olmaktan büyük onur duyuyoruz. Müzenin bahçesinde gerçekleştirilen fotoğraf sergisinde sunulan RTI görüntüler, Fethiye'nin kentsel dokusunun ayrılmaz bir parçası olan ve Fethiye-lilerin her gün farkında olmadan önünden geçtikleri bu

⁴ İdil 1985, 71–72.

⁵ Smith 1994.

⁴ İdil 1985, 71–72

important monument but also, hopefully, help inform decisions about its future conservation.

Finally, we applied our RTI methods to a large inscription currently on display in the garden of Fethiye Museum (fig. 5). The so-called Oinoanda Festival Inscription was found at Kemerarası in 1967 in the mountains above Fethiye, c.70 kilometres to the north-east of the city. This large (1.87m high by 1.05 cm wide by 0.25m deep) inscription describes in detail the foundation of a music festival in the city of Oinoanda by C. Iulius Demosthenes in AD 120s. Published in full by Wörrle (1988), the precise interpretation of some passages of this long inscription has been subject to some discussion,⁵ in part because a crucial central section of the inscription became eroded when the stone was re-used in the construction of a fountain house, rendering a significant section of the text illegible. With the aid of V-RTI we have been able to capture images of some of the eroded letters and read them for the first time. However, the extent to which this will affect our understanding of the inscription as a whole is not yet known and will require further detailed epigraphic analysis of the RTI files.

Having received such kind and professional support from Fethiye Museum during the fieldwork, we were honoured to then have been invited by the Museum Director to present the results of our work to the people of Fethiye on International Museums Day 2018. A photographic exhibition in the museum garden presented a selection of RTI images that revealed hidden details and Turkish language translations of monuments that are an integral part of the city's urban landscape and which many of Fethiye's citizens pass by on a daily basis without remark. A lecture in the museum allowed us to give an interactive demonstration of RTI technology using a projector in the presence of the Governor of Fethiye and a large audience of other citizens (fig. 6).

All our captured data was deposited with Fethiye Museum and post-processing analysis of the assembled RTI files has been completed. The full results from 78. Street to be published later this year.⁶ Detailed publications on the Great Lycian Sarcophagus and the Oinoanda Festival Inscription are also planned. However, the most important outcome of our work has been to demonstrate that V-RTI is a viable system for the rapid and cost-effective recording of stone monuments that can be used for research, heritage conservation and public engagement with archaeology.

anıtların saklı ayrıntılarını ve Türkçe çevirilerini gözler önüne sermiştir. Müzede yaptığımız sunuş, bir projektör yardımıyla Fethiye Kaymakamı ve büyük bir izleyici kitle-sinin huzurunda RTI teknolojinin etkileşimli bir gösterimini yapma olanağı vermiştir (Res. 6).

Topladığımız tüm veriler Fethiye Müzesi'ne teslim edilmiş ve RTI dosyalarının işleme sonrası analizleri de tamamlanmıştır. 76. Sokak ile ilgili tüm sonuçlar bu yıl yayımlanacaktır.⁶ Büyük Likya Lahdi ve Oinoanda Festival Yazıtı ile ilgili ayrıntılı yayınlar da planlanmaktadır. Ancak çalışmamızın en önemli sonucu, V-RTI yöntemi-nin taş anıtların, araştırma, miras koruma ve arkeoloji ile ilgili toplumun bilinçlendirilmesi konularında kullanılmak üzere hızlı ve uygun maliyetli bir şekilde belgelenmele-rinde geçerli bir sistem olduğunu göstermesidir.

Bibliography – Kaynakça

- Akçay, A. 2016. "Epigrafi Araştırmalarında Yeni Bir Belgeleme ve Analiz Metodu Olarak RTI (RTI as a New Documentation and Analysis Method in Epigraphical Studies)." *Mediterranean Journal of Humanities*, 2: 1–16. DOI: 10.13114/MJH.2016.285
- Cultural Heritage Imaging (CHI). 2013a. *Reflectance Transformation Imaging, Guide to RTIViewer V 1.1* Publ. Cultural Heritage Imaging and Visual Computing Lab, ISTI – Italian National Research Council. <http://CulturalHeritageImaging.org>
- Cultural Heritage Imaging (CHI). 2013b. *Reflectance Transformation Imaging, Guide to Highlight Image Capture V2.0* Publ. Cultural Heritage Imaging <http://CulturalHeritageImaging.org>
- Greaves, A.M., S.M. Duffy, J.R. Peterson, Ş.R. Tekoğlu, C.M. Draycott, and A. Hirt, Forthcoming in *JFA*.
- İdil, V. 1985. *Likya Lahitleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Smith, M.F. 1994. "New Readings in the Demostheneia Inscription from Oinoanda." *AnatSt* 44: 59–64.
- Tietz, W. 2003. *Der Golf von Fethiye*. Bonn: Habelt.
- Wörrle, M. 1988. *Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien: Studien zu einer agonistischen Stiftung aus Oinoanda*. Munich: Ch. Beck.

⁵ Smith 1994

⁶ Greaves et al. Forthcoming.

⁶ Greaves vd. Yayın aşamasında.

The Antiochia ad Cragum Archaeological Research Project: 2018 Season

Antiochia ad Cragum Arkeolojik Araştırma Projesi: 2018 Sezonu

Michael HOFF – Timothy HOWE – H. Asena KIZILARSLANOĞLU – Rhys TOWNSEND

Excavations at the ancient Roman-era city of Antiochia ad Cragum (Güney köyü, Gazipaşa) were conducted from June 21 to August 8, 2018 for ACARP's 12th season.¹

1. Excavations

The areas of the site that underwent excavation include the Great Bath, the zone between the Great Bath and Bouleuterion, the Small Bath, and the Acropolis; the excavation results of each area are summarized below.

A. Great Bath (H.A. Kızılarıslanoğlu) 2018 Excavations in the Tepidarium

In 2018, excavations continued in the eastern room (Room A) and the western room (Room B) of the tepidarium, where excavations were initiated in 2017. A 10 cm-thick fill containing a large amount of stones and ceramic sherds was encountered in front of the southwest wall of Room A, which was left in scaffolding at the end of 2017. This fill was also observed in the frigidarium, apoditerium, and around kiln ABK 6 in previous seasons. It is possible that this deposit was used as a leveling fill in these architectural contexts. This stone-filled deposit was excavated out and a layer of ash and

ACARP Projesi'nin 12. çalışma sezonu kapsamında Roma Dönemi kenti Antiochia ad Cragum (Güney köyü, Gazipaşa) kazıları 21 Haziran – 8 Ağustos 2018 tarihleri arasında yürütülmüştür.¹

1. Kazı

Kazı çalışmaları yapılan alanlar, Büyük Hamam, Büyük Hamam ve Bouleuteion arasındaki alan, Küçük Hamam ve Akropoldür. Aşağıda, her bir alandaki kazıların sonuçları özetlenmiştir:

A. Büyük Hamam (H.A. Kızılarıslanoğlu) 2018 Tepidarium Kazı Çalışmaları

2018 sezonunda, 2017'de kazısına başlanan ve doğu odası A, batı odası B Mekânı olarak adlandırılan tepidariumda çalışmalar yürütülmüştür. A mekânında 2017'de askıda bırakılan güneybatı duvarı önünde, önceki yıllarda frigidarium, apoditerium ve ABK 6 fırınının etrafında da belirlenen, yak. 10 cm kalınlığında yoğun taş ve kiremit kırıklı bir dolgu tespit edilmiştir. Bu dolgu malzemesinin mekânlarda tesviye malzemesi olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Alandaki taş dolgu tabakasının kaldırılması sonrasında alt kısmında yoğun küllü, seramik parçalarının bulunduğu bir tabakaya ulaşılmıştır (Res. 1). Kazı çalışmaları sonucunda bu dolgu

¹ We would like to thank the Ministry of Culture and Tourism for granting us the permit to conduct operations at Antiochia. We would also like to thank the Merops Foundation and the University of Nebraska Research Council for providing partial funding for the excavation. We would also like to thank our Ministry representative, M. Yıldızturhan, and Gazipaşa Municipality.

¹ Antiochia'da çalışmalar yürütmemize izin veren Kültür ve Turizm Bakanlığı'na teşekkürlerimizi sunarız. Kazı çalışmalarını finansal olarak kısmen destekleyen Merops Foundation ve University of Nebraska Research Council'e teşekkür ederiz. Ayrıca, Bakanlık Temsilcimiz M. Yıldızturhan'a ve Gazipaşa Belediyesi'ne de teşekkürlerimizi sunarız.

Fig. 1 Tepidarium Room A, ashy fill including ceramic sherds.
Res. 1 A Mekânı, yoğun küllü, seramik parçalarının bulunduğu atık tabakası.

Fig. 2 Tepidarium Room A, pilae and mortar floor of the hypocaust system.

Res. 2 Tepidarium A Mekânı, hypocaust sistemine ait pilaeeler ve harçlı zemin tabakası.

sherds was exposed below (fig. 1). During the excavation of this ashy fill, numerous Late Roman – Early Byzantine sherds belonging to vessels previously identified in kilns ABK 5 and 6, such as amphorae, jugs, cooking pots, and quotidian vessels were found, as well as fewer fragments of marble slabs, architectural elements, and kiln plaster. During Room A excavations, no other elements related with the kilns found in 2017 were encountered. Based on a general assessment of finds, the southern portion of this context was identified as the refuse area for the kilns that are built above the hypocaust system of the bath. In a deep sounding dug in front of kiln ABK 5, a mortar plastered floor and pilae belonging to the hypocaust system were encountered (fig. 2).

In the mixed, stone-filled deposit of tepidarium Room B, a pair of scissors datable to Late Ottoman / Early Republic Period, pilae fragments of the hypocaust, brick fragments, a few marble slabs, and Late Roman – Early Byzantine amphorae and quotidian pottery sherds were found. Additionally, we completed the cleaning of the

tabakasında ABK 5 ve 6 no'lu fırınlarda tespit edilen Geç Roma - Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen çok sayıda amphora, testi, pişirme kabı ve günlük kullanım kap parçaları, az sayıda mermer plaka ve mimari parçalar ile fırın siva parçaları ele geçmiştir. A mekânında yapılan kazı çalışmaları sonucunda, 2017'de tespit edilen fırınlarla ilgili bir başka yapılanma tespit edilememiştir. Elde edilen veriler yardımıyla mekânın güney bölümünün, hypocaust sistemi üzerine inşa edilen fırınların atık alanı olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır. ABK 5 fırınının önünde açılan sondaj çalışmasında, hypocaust sistemine ait pilaeeler ve harçlı zemin tabakası tespit edilmiştir (Res. 2).

Tepidarium B Mekânında yoğun taş dolgu tabakası içerisinde Geç Osmanlı veya Erken Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlendirebileceğimiz bir adet makas, hypocaust sistemine ait olduğu anlaşılan pilae, tuğla parçaları, az sayıda mermer kaplama plakaları ve Geç Roma - Erken Bizans Dönemine tarihlendirilen amphora, günlük kullanım kap parçaları ele geçmiştir. Alanda Bouleuterion yönünde bulunan kemerli giriş açıklığı, mekânı çevreleyen duvar örgüleri ve mekânlar arası kapı açıklıklarının temizlikleri tamamlanmıştır.

B. Bouleuterion ve Büyük Hamam Arasındaki Alan (M. Hoff)

Bu yılki çalışmalarımız, iki yapının arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için Bouleuterion ve Büyük Hamam arasındaki alanda yoğunlaşmıştır. Bu bağlantı alanına frigidariumdan geçişi sağlayan açıklığın hemen kuzeyinde, her iki binanın ziyaretçileri tarafından kullanılmış olduğunu düşündüğümüz, oldukça sağlam durumda bir umumi tuvalet (latrine) bulunmuştur (Res. 3). 7.34 m x 3.16 m ölçülerindeki latrine yapısı tek bir atık su kanalına sahiptir ve frigidarium tabanı altından gelen bu kanal tuvaletin güney ve batı kenarlarından toplanan atık suyun drenajını sağlamaktadır. Büyük ihtimalle ahşap kalaslar kullanılarak yapılmış olan oturak yerleri, sürekli akmakta olan atık su kanalının üzerine yerleştirilmiş olmalıdır. Bu tuvaletin aynı anda 14-15 kişiye hizmet vermiş olabilecek büyüklükte olduğu hesaplanmıştır. Batı duvarda in situ durumda korunmuş olan bir mermer kaplama levhası parçası ve özenle yapılmış yer döşemesi tuvaletin iç döşemesinin ne denli lüks olduğuna dair fikir vericidir.

Mekânın ortasında, beyaz tesserae zemin üzerine işlenmiş dikdörtgen bir mozaik alan bulunmaktadır. Mekânın zemininin geri kalan kısmı ise açık mavi tesserae ile kaplanmıştır. 5.78 m x 1.85 m boyutlarındaki uzun dikdörtgen bir panel halinde ele geçen mozaik, orijinal olarak çiçekli bir bordürle çevrelenmiş üç desenli panelden oluşmuştur. Güneydeki panel neredeyse tüm olarak korunmuş olmakla birlikte, orta panelin kuzeybatı

Fig. 3
Latrine with mosaic
pavement. Aerial view.
Res. 3
Mozaik döşemeli latrine,
havadan görünüm.

arched passageway facing the Bouleuterion, masonry of the enclosure wall in this area, and the doorways between rooms.

B. Area between Bouleuterion and Great Bath

(M. Hoff)

This season we focused our work in the space between the Bouleuterion and the Great Bath in order to clarify the two structures' relationship. We discovered immediately to the north of an opening leading from the frigidarium into this connector space a well-preserved latrine that would have been used by participants in both buildings (fig. 3). Measuring 7.34 x 3.16 m, the latrine consisted of a single water channel emerging from under the frigidarium floor that channeled waste water from the south and west sides of the latrine. Bench seating, presumably upon wooden planks, would have been placed directly over the constantly flowing drain channel. It is estimated that the latrine could have accommodated approximately 14-15 people. A fragment of marble veneer still adheres to the west wall, indicating the sense of luxuriousness of the latrine's interior, a trait that also characterizes the floor paving.

Arranged in the center of the chamber is a rectangular mosaic in a background of white tesserae. The remainder of the chamber is filled with light blue tesserae. The long rectangular panel, 5.78 x 1.85 m, originally consisted of three figured panels surrounded by a floral border. The south panel is nearly completely preserved; the central panel is missing its northwest corner; and the north panel is missing. There is clear evidence that this panel, along with its floral border, had disappeared in antiquity and was replaced by white tesserae in repair.

The south panel displays the mythological figure Ganymede, whose name in Greek letters is spelled out in the northeast corner (fig. 4). The scene is based on the commonly represented depiction of Zeus seizing Ganymede

Fig. 4 Latrine Mosaic. Detail of Ganymede.
Res. 4 Latrine taban mozaïği, Ganymedes sahnesi detay.

köşesi, kuzey panelin ise tümü eksiktir. Bu kuzey panelin çiçekli bordürü ile birlikte Antik Çağ'da söküldüğünü ve boş kalan alanın beyaz tesserae ile döşendiğini gösteren güçlü kanıtlar ele geçmiştir.

Güneydeki panelde, mitolojik karakter Ganymedes betimlenmiş ve panelin kuzeydoğu köşesinde adı Yunanca harflerle işlenmiştir (Res. 4). Burada işlenen sahne, yaygın olarak betimlenen Zeus'un Ganymedes'i Olympus'a kaçırmayı hikâyesine dayanmaktadır. Ancak burada hikâyenin karakterleri farklı bir biçimde işlenmiş, Zeus bu genç oğlanı göğüs kafesinden pençeleriyle yakalayan bir kartal değil, bir balıkçıl olarak betimlenmiştir. Ganymedes ise, yakında kaybedeceği çocukluğunu sembolize eden çember ve sopa ile oynamaktansa, ucunda taharet için kullanılan bir sünger bulunan bir sopayı elinde tutmaktadır. Buradaki mizahı pekiştiren diğer bir öğe ise, balıkçılın gagasında tuttuğu bir süngerle Ganymedes'in uzun erkeklik organını temizliyor olmasıdır ki burada cinsel birleşme sonrasındaki temizlenmeye bir gönderme yapılıyor olmalıdır.

to carry him off to Olympus. The characters are portrayed differently in this rendering, so that Zeus is shown as a heron, rather than an eagle, who clasps the boy around the ribcage with his talons. And instead of playing with a stick and hoop, symbolic of his soon-to-be-lost childhood by the affections of Zeus, Ganymede indeed carries a stick but on its tip is a sponge that represents the method used by latrine users to cleanse themselves after defecation. Adding to the humor, the heron carries in its beak another sponge that it uses to dab the end of Ganymede's long penis, perhaps a cleansing act after sex.

The other panel depicts the mythological figure Narcissus. Although the panel is partially damaged, enough of the panel survives to understand its humor. Narcissus is shown reclining and looking presumably at his reflection into a body of water (now missing). He is depicted with a long nose that is meant to render his countenance unattractive. So instead, he appears to be admiring the reflection of his large penis, which he cradles in his hand, thus accounting for the humor in the scene.

C. Small Bath (STR 16.01)

The Small Bath is located approximately 50 meters outside the City Gate along the coastal road. This type of bath, with a central hall flanked on one side with cold rooms and warm rooms on the other, represents a rather rare example of the type. Several of the chambers along the northern flank (cool rooms) appear to be well preserved with their vaults still intact. We excavated in two areas: the NE chamber (Room 1) along the frigidarium side and a sounding in the Central Hall.

From Room 1 we removed 2.62 meters of fill before we reached the bottom. But just below the surface we encountered two separate deposits of over 3000 mainly silver coins, approximately in the center of the chamber. Based on their nearly identical placement within the chamber, a similar depth, and similar coin dates, we surmise that the dates of deposits for the two hoards must be close together, ca. 1625. But since only a small sampling of the coins was cleaned by the end of the season, our conclusions may shift in the future.

Within a few centimeters of the chamber's pavement was discovered near the room's center a human skeleton, mostly articulated. A forensic anthropologist was able to excavate the skeletal remains. The remains are those of a male, approximately 20 years old, who appears to have died elsewhere and the body deposited in the bath chamber post-mortem and in a haphazard condition. That the skeletal remains were located upon the mosaic pavement with only a few associated stones suggests

Diğer panelde ise mitolojik karakter Narsissus betimlenmiştir. Panel kısmen tahrip olmuş olsa da betimlenen sahne buradaki mizahın anlaşılabilceği derecede korunmuştur. Eğilmiş biçimde betimlenen Narcissus (mevcut olmayan) sudaki aksine bakıyor olmalıdır. Yüzünü alımsız kılan büyük bir buruna sahip olan Narcissus, yüzünün aksinden ziyade, hayranlık içinde, elleri arasına almış olduğu büyük erkeklik organının sudaki aksine bakmaktadır.

C. Küçük Hamam (STR 16.01)

Küçük Hamam, Şehir Kapısı'nın yak. olarak 50 m dışında, sahil yolunun yanında yer alır. Bir yanında soğuk odaların ve diğer yanında sıcak odaların yer aldığı geniş bir merkezi holden oluşan bu hamam yapısı, mimari planı açısından ender karşılaşılan bir örnektir. Kuzey (soğuk) taraftaki odalardan bazıları, sağlam kemerleri ile beraber oldukça iyi korunmuş durumdadır. Frigidariuma ait Kuzeybatı oda (Oda 1) kazıları ve Merkezi Hol'de açılan bir sondaj olmak üzere bu yapının iki alanında kazı çalışmaları yürütülmüştür.

Oda 1'de 2.62 m dolgu kazıldıktan sonra tabana ulaşılmıştır. Ancak, henüz bu dolgunun kazılarına yeni başlanmışken, yüzey toprağına çok yakın bir seviyede, odanın ortasına yakın iki farklı alanda toplam 3000'in üzerinde sikke ele geçmiştir. Bu iki gömünün birbirine olan benzerliği, odanın içinde birbirine yakın ve yaklaşık olarak aynı derinlikte yerleştirilmiş olmaları ve sikkelerin tarihlerindeki yakınlık nedeniyle eş zamanlı olarak, yak. MS 1625 yılında, gerçekleştirildiğini düşünmekteyiz. Diğer taraftan, kazı sezonunun sonuna kadar ancak az sayıda sikke temizlenebilmiş olduğu için, çalışmalar ilerledikçe bu sonucun değişme ihtimali bulunmaktadır.

Odanın taban döşemesinin yalnızca birkaç cm üzerinde ve odanın ortasına yakın bir konumda, tüme yakın bir insan iskeleti ile karşılaşılmıştır. İskeletin kazısı bir forensik antropoloji uzmanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu iskeletin ait olduğu bireyin yak. 20 yaşlarında bir erkek olduğu belirlenmiş ve başka bir yerden buraya taşınmış olan cesedin hamamın içine gelişigüzel bırakıldığı anlaşılmıştır. Yalnızca birkaç taş ile birlikte bulunan bu iskelet mozaik tabanın hemen üzerinde ele geçtiğine göre, iskelet Küçük Hamam'ın terkedilmesinden kısa bir süre sonraya tarihleniyor olmalıdır.

Geometrik bir desene sahip olan bu mozaik tabanın yapımında çok renkli tesserae kullanılmıştır (Res. 5). En dışta tüm deseni çevreleyen gri bir bandın içinde gri, beyaz ve kırmızı baklava desenleri içeren diğer bir bant yer alır. Bu baklava desenli bandın çevrelediği geniş kare biçimli alan ise bir çift artı deseni ile dörde bölünmüş

Fig. 5 Small Bath. Frigidarium Room 1. Mosaic pavement.
Res. 5 Küçük Hamam, Frigidarium Oda 1, mozaik döşeme.

that the remains date shortly after the abandonment of the Small Bath.

The mosaic pavement (fig. 5) is in a geometric form, utilizing polychromic tesserae. There is an outer band of grey that surrounds all four sides, followed by a band of grey, white and red lozenges. This band of lozenges frames a large square containing a doubled cross pattern with four Solomon knot-filled squares in the corners.

D. Acropolis (T. Howe)

Work in the northeastern area of the Acropolis uncovered a staircase of large spolia blocks, framed by spolia column bases, leading to a circular structure (Building 6B) tentatively identified as a *Baptisterion* (fig. 6) because of the presence of hydraulic cement and mortar. Excavation to the west of the *Baptisterion* revealed a polygonal building (Building 6A) that was also served by the staircase. As yet the function and timeframe of this structure is unknown, though its proximity and overlay of the Late Roman/Byzantine church (Building 2) suggests a post-400 CE date.

In the southeastern area of the Acropolis we uncovered a large structure (Building 7A and 7B; fig. 7) that is attached to, and is of a similar building style as, Building 4. This structure appears to be a fortified two-chambered tower, whose outer walls appear defensive in nature, as is the SW wall of Building 4. Embedded in the NW exterior wall are spolia fragments of an inscribed statue base.

ve dört köşedeki karelerin her biri 'Süleyman Düğümü' deseni ile doldurulmuştur.

D. Akropol (T. Howe)

Akropolün kuzeydoğu kesiminde gerçekleştirilen çalışmalarda, iki yanı devşirme sütun kaideleri ile sınırlanmış ve büyük devşirme bloklarla inşa edilmiş bir merdiven bulunmuştur. Bu merdivenin ulaştığı dairesel yapının (Yapı 6B), burada bulunan hidrolik çimento ve harç nedeniyle bir Baptisterion olabileceği düşünülmüştür (Res. 6). Olası Baptisterion yapısının batısında yapılan kazılar ise, yine aynı merdivenle ulaşılan çokgen planlı bir yapıyı (Yapı 6A) ortaya çıkarmıştır. Henüz işlevi ve yapım tarihi bilinmese de, Geç Roma/Bizans

Fig. 6 Acropolis. Aerial view of Church Complex. Buildings 6A and 6B are indicated.

Res. 6 Akropolis Kilise Yapı Kompleksi, havadan görünüm; Yapı 6A ve 6B belirtilmiştir.

Fig. 7 Acropolis. Aerial view of SE structures, including Tower (Building 7B).

Res. 7 Akropolis güneydoğu kesim yapıları, havadan görünüm; Kule (Yapı 7B) görülmektedir.

2. Architectural Documentation of Northeast Temple (R. Townsend)

Work on the reconstruction of the temple continued in the summer. Owing to the fragmentary nature of the remains *in situ*, the process of reconstructing the dimensions of the temple has required extended effort. We are now able to report, however, that the last major dimension of the temple has been obtained: the height of the column shaft (5.085 m.). The elevation of the total height from stylobate to peak of pediment is 8.66 m (fig. 8). Normally, one would rely on the column shafts themselves for this measurement, but in this case they are too fragmentary. Therefore, an indirect method had to be found. Since the column height must be the same as the antae and corner pilasters, we are able to calculate, albeit with some difficulty owing to the special nature of the construction of this architectural member, the height of the rear pilasters. As it turns out, combinations of three different types of block were employed to construct the pilaster: blocks with double offsets, blocks with single offsets along the flank of the temple, and blocks with single offsets along the rear of the temple. A different variation of this technique was used at each corner.

Further work with the plan of the temple has revealed a problem: the width of the rear face of the temple does not match that of the front; the rear face measures

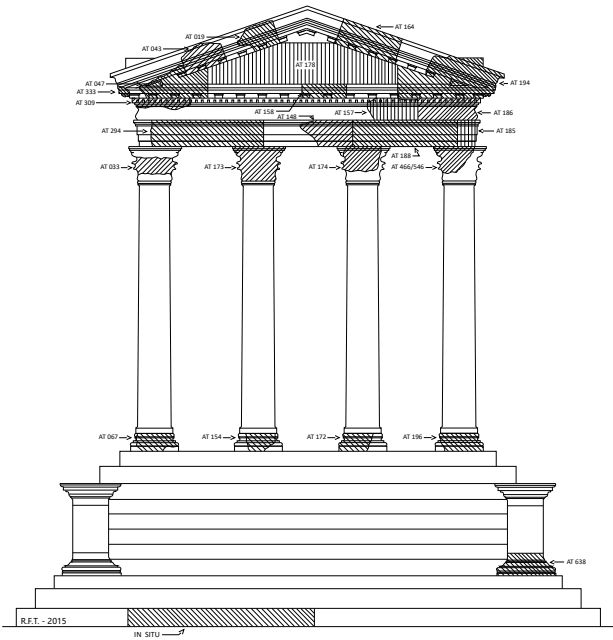

Fig. 8 Northeast Temple. Elevation of Southwest Façade (front) (drawing by R. Townsend).

Res. 8 Kuzeybatı Tapınak, Güneybatı cephe dikey kesiti (önden görünüm) (Çiz: R. Townsend).

Kilisesi'ne (Yapı 2) olan yakınlığı ve tabakalaşma durumu göz önüne alındığında bu yapının MS 400'den sonraki bir tarihte inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Akropolün güneydoğu kesiminde, Yapı 4'e benzer bir tarzda inşa edilmiş ve hatta Yapı 4'e bağlı olan büyük bir yapı (Yapı 7A ve 7B; Res. 7) ortaya çıkarılmıştır. Yapı 4'ün güneybatı duvarında da olduğu gibi, dış duvarları savunma amaçlı olduğu izlenimini veren bu yapı iki odalı bir kule olmalıdır. Kuzeybatı duvarın dış yüzünde devşirme kullanılmış yazıtlı bir heykel kaidesine ait parçalar dikkat çeker.

2. Kuzeydoğu Tapınak Mimari Belgeleme Çalışmaları

(R. Townsend)

Tapınağın üç boyutlu yeniden canlandırılması çalışmaları na bu yaz da devam edilmiştir. In situ kalıntıların parçalar halinde olması nedeniyle tapınağın boyutlarının yeniden canlandırılması büyük bir çaba gerektirmektedir. Ancak, tapınağın rekonstrüksiyonu için gerekli olan son temel ölçüyü belirlemiş bulunmaktayız. Sütun gövdesi yüksekliği 5.085 m'dir. Buna göre, stylobat'tan alınlığın en yüksek noktasına dek yük. 8.66 m'dir. Normalde, bu ölçü sütun gövdelerinin yüksekliğine dayanarak hesaplanır, ancak bu durumda kalıntıların çok parçalanmış olması nedeniyle bu yöntemi kullanmak mümkün olmamış, dolaylı bir yola başvurmak gerekmiştir. Sütun yüksekliğinin anta yüksekliği ve köşe pilasterlerinin yüksekliği ile eşit olması gerektiğinden, bu mimari elemanın özel durumundan kaynaklanan bazı güçlüklerle rağmen, arka köşe pilaster'lerinin yüksekliğini hesaplamak mümkün olmuştur. Anlaşılan o ki, pilasterin inşasında üç ayrı tip blok bir arada kullanılmıştır: çift çıkıntılı bloklar, tapınağın yan cepheleri boyunca kullanılan tek çıkıntılı bloklar ve tapınağın arka cephesi boyunca kullanılan tek çıkıntılı bloklar. Her bir köşede bu yöntem farklı bir kombinasyon ile uygulanmıştır.

Tapınağın planı üzerine yürütülen çalışmalar ilerledikçe diğer bir sorunla karşılaşmıştır: tapınağın arka cephesinin genişliği, ön cephenin genişliğinden farklıdır; arka cephe 6.44 m genişliğinde, ön cephe ise 6.24 m genişliğindedir, yani iki cephe arasında 0.20 m fark vardır. Arka cephenin ölçüsü arka cephe orthostatlarının ölçüsüne dayandığından güvenilir bir değerdir. Alınlık bloğu ve iki uçtaki korniş bloğunun ölçülerinin bileşiminden oluşan ön cephe genişliği de güvenilir bir değerdir. Dolayısıyla, tek açıklama yan duvarlardan birinin içe doğru eğimli bir açıyla inşa edilmiş olduğudur. Muhtemelen bu sağ taraftaki duvardır, çünkü çeşitli veriler tapınağın inşaatının soldan sağa doğru ilerlediğine işaret etmektedir.

6.44 m., the front face 6.24 m., a difference of 0.20 m. Measurement of the rear of the temple is provided by the orthostates of the rear wall and thus is a reliable figure. Measurement of the front of the temple is obtained by the combined measurements of the pediment block and the two flanking cornice blocks and is also reliable. The only solution therefore is that one of the walls canted inward. It is likely that this was the right-hand wall, since various pieces of evidence suggest that construction of the temple proceeded from the left-hand to the right-hand side.

3. Coin Hoards

On July 9 and 10, two coin hoards were discovered inside Room 1 of the Small Bath. Each hoard consisted of coins within a compacted area, suggesting that they were buried in a container such as a cloth or leather bag. No other artifact was found with the coins. Both hoards contained mainly silver coins along with a few gold and bronze coins each. The deterioration of the bronze coins caused many of the silver coins to adhere to each other, requiring mechanical means to separate the individual coins. At the end of the season our conservation team had not completely separated these coin clumps, so the actual total number of coins cannot yet be determined. Nevertheless we are able to state that Hoard 1 consists of a minimum of 1058 individual coins (remaining coin clumps were not counted), five of which are gold. Hoard 2 consists of at least 1860 coins, of which two are gold. The total minimum number of coins is 2918; a more precise number will be determined in the 2019 season.

Preliminary research on the coins' origins, as seen on some of the more easily readable coins, so far indicates they come from Spain, France, Germany, Ottoman Empire, and Venice. The latest date on the coins so far read is in the 1620s, providing therefore a provisional *terminus post quem* dating for the deposits.

The reason behind the purposeful burial of the hoards must be speculative for the present. The site of Antiochia was not inhabited in the 17th century, nor were nearby farm fields in the vicinity under cultivation. The likeliest means of access to the ancient ruins was probably through the ancient harbor far below. Although the ruins of the ancient city were not yet known to Europeans (that would happen in the early 19th century), it would appear that certain people had enough knowledge of the ruined bath's existence to know its usefulness as a secret hiding place for buried treasure.

The early 17th century saw political chaos in Anatolia in which lawlessness, brigandage, and nearly civil war

3. Sikke Gömüleri

9 Temmuz ve 10 Temmuz günlerinde Küçük Hamam'ın 1 No'lu odasında iki sikke gömüsü bulunmuştur. Yoğun biçimde sıkıştırılmış buluntu grupları olarak karşılaşılan bu sikkeler, kumaş ya da deriden bohça benzeri bir muhafaza içinde gömülmüş olmalıdır. Sikkelerle beraber herhangi başka bir buluntu ele geçmemiştir. Her iki gömüde de birkaç adet altın ve bronz sikkenin haricinde bulunan sikkelerin büyük çoğunluğu gümüştür. Bronz sikkelerin korozyonu nedeniyle gümüş sikkelerin çoğu birbirine yapışmış olarak ele geçmiş ve mekanik yöntemlerle ayrılması gerekmiştir. Kazı sezonunun sonunda konservasyon ekibimiz tüm sikke kümelerini ayırtırmayı tamamlamamış olduğundan, sikkelerin tam sayısı henüz belirlenememiştir. Ancak, mevcut bilgilerimize dayanarak 1. Gömüde (henüz ayırtılmamış kümeler haricinde) 5'i altın olmak üzere en az 1058 sikke bulunduğunu belirtebiliriz. 2. Gömüde ise 2'si altın olmak üzere 1860 sikke bulunmaktadır. Toplam olarak bilinen sikke sayısı 2918'dir; 2019 sezonu boyunca sürecektir olan çalışmalarla daha net bir sayı belirlenecektir.

İlk gözlemlere göre, kolaylıkla okunabilen sikkelerin İspanya, Fransa, Almanya, Osmanlı İmparatorluğu ve Viyana menşeli oldukları anlaşılmaktadır. Şimdiye dek karşılaşılan tarihler arasında en geç tarih MS 1620lere denk gelmektedir; dolayısıyla bu tarih gömü için geçici olarak bir terminus post quem olarak belirlenmiştir.

Sikkelerin neden bilinçli bir biçimde buraya gömüldüğüne dair bu noktada ancak tahmin yürütebilmekteyiz. Antiochia kenti 17. yy'da yerleşim görmediği gibi, civardaki çiftlik arazilerinde de bu döneme tarihlenen yerleşimler bulunmamaktadır. Kentin harabelerine bu dönemde büyük ihtimalle ancak aşağıdaki limandan ulaşılmış olmalıdır. Kentin Avrupalılar tarafından 19. yy'dan önce bilindiğine dair herhangi bir kanıt yoktur, ancak bazı insanların hazinelerini saklamak için elverişli bir mekân olan bu hamamın harabelerinden haberdar oldukları anlaşılmaktadır.

17. yy'ın başlarında Anadolu'daki siyasi kargaşa sırasında genel bir kanunsuzluk ve iç savaş ortamında eşkiyaların kol gezdiği bilinmektedir. Aynı zamanda, bu dönemde Kuzey Afrika'da konuşlanan ve Berberi Korsanları olarak bilinen çoğunlukla Osmanlı kökenli korsanlar da Batı Akdeniz'e korku salmıştır. Bu sikke gömülerinin bu tarihi döneme ait olması muhtemeldir. İlerleyen çalışmaların ortaya koyacağı detaylı bilgiler ve tarihlerin bu sıra dışı buluntu gruplarının ne koşullar altında gömüldüklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacağını ümit etmekteyiz.

affected much of Anatolia. In addition, in the same period the western Mediterranean was constantly threatened by pirates operating from bases in North Africa, the so-called Barbary Pirates, who were usually Ottoman privateers. It is likely within this turbulent context that the monetary hoards belong. We are hopeful that more information and greater precision in dating will help us understand the circumstances behind these extraordinary deposits.

Work at the Northwest Necropolis of Seleukeia Sidera in 2018

Seleukeia Sidera Kuzey Nekropolisi 2018 Yılı Çalışmaları

Bilge HÜRMÜZLÜ – Burak SÖNMEZ – Hüseyin KÖKER – Paula KALKMAN
Mustafa AKASLAN – Lidewijde De JONG

The Northwest Necropolis (fig. 1), one of the three necropolis sites identified at the ancient city of Seleukeia Sidera, lies on the northwest slope of Hisar Tepe settlement. A small portion of this necropolis was excavated by the Isparta Museum in 1993,¹ and cleaning, mapping and digital recording of graves were carried out in 2017.² Burial method at the necropolis is inhumation in two distinct grave types: cist graves carved out of bedrock and chamber tombs carved into the bedrock. Excavations that were initiated under the scientific directorship of Prof. Dr. B. Hürmüzlü with the permission and support of the T.C. Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Cultural Assets and Museums continued in 2018. Excavations at the North Necropolis were supported by the Department of Archaeology at Süleyman Demirel University, the Department of Archaeology at the University of Groningen and the Suna & İnan Kırac Research Center for Mediterranean Civilizations (AKMED) at Koç University. Besides the investigation of funerary rituals at the necropolis of Seleukeia Sidera, objectives of the project include revealing various significant datasets to allow interpretations about mortuary traditions and socio-cultural and economic conditions of the Roman Imperial Period in Pisidia. We would like to thank all the institutions that supported the project.

The excavation and cleaning of four chamber tombs and six cist graves were completed in 2018 in the necropolis that extends approximately 4.5 hectares across a rocky

Seleukeia Sidera Antik Kenti'nde tespit edilen üç nekropolis alanından biri olan Kuzeybatı Nekropolis (Res. 1), Hisar Tepe yerleşiminin kuzeybatı yamacında konumlanmıştır. 1993 yılında Isparta Müzesi tarafından küçük bir kısmı kazılan bu nekropoliste¹ 2017 yılında temizlik, haritalandırma ve mezarların dijitalleştirilmesi çalışmaları yürütülmüştür.² Nekropoliste inhumasyon gömü olmak üzere farklı mezar tipleri kullanıldığı anlaşılmaktadır; kayaya oyulan sanduka mezar ve oda mezarlar bu iki tipi oluşturmaktadır. 2018 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ve desteği ile Isparta Müzesi başkanlığında, Prof. Dr. B. Hürmüzlü'nün bilimsel danışmanlığında başlatılan çalışmalara devam edilmiştir. Kuzey Nekropolis kazı çalışmaları Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji Bölümü, Groningen Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ve Koç Üniversitesi Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) tarafından desteklenmiştir. Seleukeia Sidera nekropolisinde uygulanan ritüellerin anlaşılmasının yanı sıra Pisidia Bölgesi'nin Roma İmparatorluk Dönemi ölü gömme gelenekleri, sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarının yorumlanmasında oldukça önem taşıyan çeşitli verilere ulaşılması amaçlanmaktadır. Projeyi destekleyen tüm kurumlara teşekkür ederiz.

Yaklaşık olarak 4.5 hektarlık bir kayalık alana yayılan nekropoliste 2018 yılında dört oda mezar ile altı sanduka mezarın kazı ve temizlik çalışmaları tamamlanmıştır

¹ Bingöl 2012, 467.

² Hürmüzlü v.d. 2017; Hürmüzlü v.d. 2018.

¹ Bingöl 2012, 467.

² Hürmüzlü v.d. 2017; Hürmüzlü v.d. 2018.

Fig. 1 Seleukeia Sidera Necropolis sites.

Res. 1 Seleukeia Sidera Nekropolis alanları.

terrain (fig. 2). In general, cist graves found in the North-west Necropolis of Seleukeia Sidera feature a pillow-shaped elevation carved out of rock, where the head of the deceased would have rested. In the examples found so far, this detail is located only on one side of the grave, whereas in tombs SM-028 and SM-029, excavated in 2018, two pillow-like headrests were located on each end of the graves. Since in general the graves are carved into bedrock abiding by the shape of the rock with no uniform orientation and two headrests are found in these two graves, it is likely that they contained the burial of at least two individuals placed in opposite directions.

Capstones were not preserved in any of the cist graves investigated in 2018. Two coins found in cist grave SM-025 indicate that cist graves must have been used for multiple burials in different periods, as well. One of the coins, which is minted at the city of Claudia Seleukeia and (possibly) in the name of Ioulia Mamaea, bears an Asclepius motif on reverse and dates to the 3rd century AD. The other is a poorly preserved Roman Imperial coin that dates to the 5th century AD and bears the emperor's

(Res. 2). Seleukeia Sidera Antik Kenti'ne ait Kuzeybatı Nekropolis'te tespit edilen sanduka mezarların genelinde, ölünün baş kısmının geleceği yer yastık izlenimi verecek şekilde işlenmiştir. Bugüne dek tespit edilen örneklerde mezarın tek tarafında yer alan bu ayrıntı 2018 yılı çalışmaları yapılan SM-028 ve SM-029 no'lu mezarlarda iki yönlü olarak, yani çift yastık izlenimi verecek şekilde işlenmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Herhangi bir yön kavramı olmadan sadece ana kayanın şekline göre işlenmiş olan mezarlarda çift yastık bulunması sanduka mezarın en az iki kişi için yapılmış olduğunu ve farklı yönlerde ölünün vücudunun yerleştirilmiş olabileceği ihtimalini göstermektedir.

2018 yılında çalışma yapılan sanduka mezarların hiçbirinde mezar kapağı korunmamıştır. SM-025 no'lu sanduka mezarda tespit edilen Klaudia Seleukeia kentine ait olan olasılıkla Ioulia Mamaea adına darp edilmiş ve arka yüzünde Asklepios betimi yer alan sikke MS. 3. yy'a tarihlendirilirken; bir diğeri Roma İmparatorluk sikkesi olup ön yüzde imparator büstü, arka yüzde imparator ve esirin tasvir edildiği oldukça tahrip durumda olan ve MS. 5. yy'a tarihlendirilen sikkedir. Bu iki sikke sanduka mezarların da muhtemelen birden çok kez gömü için kullanıldığını göstermektedir. Aynı sanduka mezar içinde tespit edilen otuz iki adet kabaralı ayakkabı çivileri birden fazla kez gömüye işaret etmektedir.

Seleukeia Sidera Kuzey Nekropolis'i'nde karşılaşılan oda mezarların da kendi içinde farklı mimariye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu mezarlarda loculus kullanımlarının ve derinliklerinin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışma yapılan tüm mezarların Geç Dönem kullanımı sırasında oldukça tahribata uğradığı anlaşılmaktadır. OM-004 no'lu oda mezarda her loculus derin nişlerle belirtilirken (Res. 3), OM-003 no'lu oda mezarın sadece doğu loculusunun derin niş şeklinde işlenmiş olduğu ve güney loculuslarının düz duvar

Fig. 2 Seleukeia Sidera North Necropolis. Cist graves.

Res. 2 Seleukeia Sidera Kuzey Nekropolis'i. Sanduka mezarlar.

Fig. 3 Seleukeia Sidera North Necropolis, OM-004 Loculi.
Res. 3 Seleukeia Sidera Kuzey Nekropolisi. OM-004 Loculuslar.

bust on obverse and shows the emperor with a captive on reverse. Thirty-two coarse hobnails found in the same cist grave also indicate multiple interments.

Distinct architectural features and variations were also observed in the chamber tombs at the North Necropolis of Seleukeia Sidera. *Loculi* in chamber tombs exhibit variability in form and depth. All excavated graves were severely damaged during their use in the Late Period. In chamber tomb OM-004, each *loculus* is accentuated with deep niches, whereas in chamber tomb OM-003, only the *loculi* on the east were executed as deep niches, while *loculi* in the south appear as a smooth and even wall. In chamber tomb OM-020, only the ceiling of the *loculi* was hewn to give the impression of a niche. The ceiling of this tomb was also distinct from OM-003 and OM-004, in that the ceiling was covered with pseudo roof tiles shaped out of mortar. These mortar features were fixed in place with the use of terracotta tile fragments for covering the graves, which is a practice that dates to later periods.

The number of burials found in the *loculi* also demonstrates that the graves were used in Late Antiquity. In chamber tomb OM-004, many commingled skeletal remains were found in *loculi*; however, no crania were present. Commingled remains found in the northern and southern *loculi* of chamber tomb OM-003 belong to a minimum number of 19 individuals. While no burial gifts were found in OM-003, various grave goods were encountered in chamber tomb OM-004. However, an assessment of finds in OM-004 has revealed that artifacts dating to different periods were cached together, demonstrating that the tomb was subject to illicit diggings from Late Antiquity onwards.

Finds from OM-004 were contextually evaluated taking into account their find spots in the *loculi* and their

şeklinde bırakıldığı gözlemlenmektedir. OM-020 no'lu oda mezarda ise loculusların tavanı sadece niş izlenimi verecek şekilde tıraşlanmıştır. Aynı zamanda OM-003 ve OM-004 no'lu oda mezarlardan farklı olarak tavanı çatı kiremidi şeklinde yapılmış olan harçlarla kapatılmıştır. Mezarların üzerini kapatmak için kullandıkları harçları sağlamlaştırmak için arasında çatı kiremidi parçaları kullanılmasının geç dönemin bir geleneği olduğunu ortaya koymaktadır.

Mezarların Geç Antik Dönem'de de kullanıldığı, loculuslar içinde bulunan gömü sayısından da anlaşılmaktadır; OM-004 no'lu oda mezarın loculuslarında dağılmış durumda olan kemikler bulunmasına rağmen herhangi gömüye ait kafatası tespit edilmemiş, OM-003 no'lu oda mezarda ise kuzey ve güney loculuslarda toplam on dokuz bireye ait kemikler ele geçmiştir. OM-003'te mezar hediyelerine rastlanmazken OM-004 no'lu oda mezarda çeşitli mezar hediyeleri ile karşılaşmıştır. Bununla birlikte, buluntularını değerlendirdiğimiz OM-004 no'lu oda mezarda farklı dönemlere ait buluntuların bir arada bulunması nedeniyle mezarın Antik Çağ'dan itibaren kaçak kazılarla tahribat gördüğü anlaşılmaktadır.

OM-004 buluntuları, ele geçtikleri loculuslar ve tabakalar da dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Oda mezarın güney loculusunda en üst seviyesindeki dolgu toprakta bir adet bronz kemer tokası ele geçmiştir (Res. 4: 3). Halka şeklindedir ve dili demirden yapılmıştır. Yakın benzerleri MS. 5. yy. sonları ile 6. yy'ın başları arasına

Fig. 4 Seleukeia Sidera North Necropolis, OM-004 Southern Loculus finds.

Res. 4 Seleukeia Sidera Kuzey Nekropolisi. OM-004 Güney Loculus buluntuları.

elevation in deposit layers. A bronze belt buckle was found in topsoil in the southern *loculus* of the chamber tomb (fig. 4: 3). The frame of the buckle is circular and its prong is made of iron. Similar examples are known from late 5th – early 6th century AD contexts (fig. 4: 1-3).³ Finds associated with the burial of an adult in the southern *loculus* include two belt buckles and one lamp (fig. 4: 1, 2 and 4). The first belt buckle has a square frame and a very similar example is known from Ephesus (fig. 4: 2). The Ephesus example was recovered from a 7th century AD context; however, it has been dated to the second half of the 6th century AD based on typological characteristics.⁴ The other bronze belt buckle also has a square frame and its prong has been preserved (fig. 4: 1). This second belt buckle may also be dated to the same time period, late 6th to 7th c. AD, based on the example at Ephesus. The typological dating of the oil lamp (fig. 4: 4) is consistent with that of the belt buckles. With its circular body and projecting *rostrum*, this lamp can typologically be classified as a West Anatolian lamp. Similar lamp forms found in Laodicea are dated between the second half of the 4th c. AD and the first quarter of the 7th c. AD.⁵ A similar example is also known from a Late Antique Period well at Sardeis,⁶ and a very similar example is found in the vaulted tomb at Çünür in Isparta, dated to the 6th–7th c. AD.⁷

In the northern *loculus*, as in other *loculi*, three levels can be identified. A candelabrum found during the cleaning of the top layer is a unique example (fig. 5: 5). It has a simple inverted rim, a spherical body, a high stem with three nodes, and a wide base. Candelabra with similar forms made of different materials such as glass or metal are known from various ancient cities. A crater-shaped bronze candelabrum with certain differences in details, found in Athens, may be cited as an example.⁸ In the second level of the *loculus*, one half of a *khytra* was recovered (fig. 6: 1). Similar examples at Sagalassos are dated between the 1st and early 7th centuries AD.⁹ Grave goods associated with an adult buried in the *loculus* include a bronze belt buckle, two oil lamps, and an incense burner. The belt buckle is a rather large and unique example (fig. 5: 3). Both of the lamps found in this level are of Late Antique West Anatolian type. The

tarihlendirilmiştir.³ Güney *loculusta* bir yetişkine ait gömüyle ilişkilendirilen buluntular arasında iki kemer tokası ve bir adet kandil yer almaktadır (Res. 4: 1, 2 ve 4). İlk kemer tokası kare formudur ve çok yakın bir benzeri Ephesos'ta ele geçmiştir (Res. 4: 2). Ephesos örneği MS 7. yy'a ait buluntularla ele geçmiştir; ancak formundan ötürü MS 6. yy'ın ikinci yarısına ait olabileceği belirtilmektedir.⁴ Ephesos örneğine dayanarak diğer parça ile aynı tarihe, 6. yy'ın ikinci yarısı ya da 7. yy'a tarihlendirilebilir. Kandilin tarihi ise (Res. 4: 4) kemer tokalarının tarihi ile uyumludur. Batı Anadolu Kandilleri tipinde, daireye yakın gövdeli, çıkık rostrumludur. Formun Laodikeia'da bulunan yakın benzerleri MS 4. yy'ın ikinci yarısı - 7. yy'ın ilk çeyreği aralığına tarihlenmiştir⁵, Sardis'te bir Geç Antik Dönem kuyusunda da yakın bir benzeri ele geçmiştir.⁶ Isparta, Çünür'de bulunmuş olan tonozlu mezardan ele geçmiş çok yakın bir benzeri ise MS 6.-7. yy'lar arasına tarihlendirilmiştir.⁷

Kuzey *loculusta*, diğer *loculuslarda* olduğu gibi üç seviye izlenmektedir. Katman temizliği sırasında bulunmuş olan bir candelabrum ünik bir örnektir (Res. 5: 5). İçe dönük basit ağızlı, küresel gövdelidir, yüksek ayak alt alta üç boğumludur. Ayak dışı açılan geniş kaidelidir. Parçanın cam ve metal gibi farklı materyallerden benzerleri başka kentlerde ele geçmiştir. Atina'da bulunmuş olan, formu detaylarda farklılık gösteren, krater formu bronz bir candelabrum örnek olarak gösterilebilir.⁸ Loculusun ikinci seviyesinde bir adet yarıya yakını korunmuş *khytra* ele geçmiştir (Res. 6: 1), Sagalassos'ta bulunan benzerleri MS 1. yy. - 7. yy'ın ilk yarısı aralığına tarihlenmiştir.⁹ Loculusta bulunmuş olan bir yetişkine ait gömüyle ilişkili buluntular ise bir bronz kemer tokası, iki kandil ve bir adet buhurdandır. Kemer tokası oldukça iri ve ünik bir örnektir (Res. 5: 3). Bu seviyede iki adet kandil bulunmuştur, ikisi de Geç Antik Dönem Batı Anadolu kandilleri grubundandır. İlk örneğin (Res. 5: 4) Laodikeia'da bulunmuş olan benzerleri MS 4. yy'ın ikinci yarısı - 7. yy'ın ilk çeyreği arasına tarihlendirilmiştir.¹⁰ İkinci kandil kanallı burunlu, palmet kulpludur (Res. 5: 2). Kırık olan kandil büyük oranda korunmuştur, bir parçası da doğu *loculusta* ele geçmiştir. Laodikeia'da bulunan çok

3 Eger 2003, 168–169.

4 Pülz 2012, 215–216, Abb. 2.

5 Şimşek, Okunak and Bilgin 2011, 97–98, Lev. 92/259–270.

6 Rautman 1995, 70, fig. 22/2.110.

7 Fırat 2016, 131, fig. 11.

8 Perlzweig 1961, 199–200, pl. 48/2944.

9 Degeest 2000, 256, fig. 176.

3 Eger 2003, 168–169.

4 Pülz 2012, 215–216, Abb. 2.

5 Şimşek, Okunak ve Bilgin 2011, 97–98, Lev. 92/259–270.

6 Rautman 1995, 70, fig. 22/2.110.

7 Fırat 2016, 131, fig. 11.

8 Perlzweig 1961, 199–200, pl. 48/2944.

9 Degeest 2000, 256, fig. 176.

10 Şimşek, Okunak and Bilgin 2011, 948, no. 1234.

Fig. 5 Seleukeia Sidera North Necropolis, OM-004 Northern *Loculus* finds.

Res. 5 Seleukeia Sidera Kuzey Nekropolisi. OM-004 Kuzey *Loculus* buluntuları.

first example (fig. 5: 4) has parallels found in Laodicea dated between the second half of the 4th c. AD and the first quarter of the 7th c. AD.¹⁰ The second oil lamp has a channeled nozzle and a palmette-shaped handle (fig. 5: 2). The broken oil lamp has been preserved to a large extent and a part of it was recovered in the eastern *loculus*. Very similar examples were found in Laodicea dating from the second half of the 4th c. AD to early 7th c. AD.¹¹ Another example is known from a 5th c. AD context at Sagalassos,¹² and a very similar example is known from the vaulted tomb at Isparta-Çünür dating to the 6th – 7th centuries AD.¹³ The last oil lamp found in the northern *loculus* is in the form of an incense burner (fig. 5: 3).

In the libation area that separates the *loculi* in chamber tomb OM-004 were found a nearly intact *lopas* (fig. 6: 2) and the half of a *khytra* (fig. 6: 3). A similar but larger *lopas* found at Sagalassos was dated to the 2nd – 7th c. AD,¹⁴ while *khytrai* known from Sagalassos that are similar to the nearly half *khytra* fragment date between the 1st and mid-7th c. AD.¹⁵

yakın benzerleri MS 4. yy'ın ikinci yarısı - 7. yy. başı arasına¹¹; Sagalassos'tan bir benzeri ise MS. 5. yy'a ¹², Isparta-Çünür'deki tonozlu mezarda bulunmuş olan çok yakın bir benzeri ise MS 6.-7. yy. arasına tarihlendirilmiştir.¹³ Kuzey *Loculus*ta bulunmuş olan bir diğer kandil ise buhurdan formundadır (Res. 5: 3).

Om-004 no'lu oda mezarda *loculus*ları ayıran libasyon alanında bir adet tüme yakın *lopas* (Res. 6: 2), bir adet de yarıya yakını korunmuş *khytra* parçası (Res. 6: 3) ele geçmiştir. *Lopas*ın Sagalassos'ta bulunmuş olan daha büyük bir benzeri MS 2.-7. yy'lar arasına tarihlenmiştir.¹⁴ Yarıya yakını korunmuş olan *khytranın* Sagalassos'taki benzerleri ise MS 1. -7. yy'ın ortası arasına tarihlenmektedir.¹⁵

Kuzeybatı Nekropolis çalışmaları sırasında kazısı tamamlanan OM-004 no'lu oda mezarda açığa çıkan bu buluntular, önceden MS. 4. yy'a kadar kullanılmış olduğunu düşündüğümüz Kuzeybatı Nekropolis'in MS. 6.-7. yy'lara kadar kullanılmaya devam edilmiş olduğunu göstermektedir.

10 Şimşek, Okunak and Bilgin 2011, 948, no. 1234.

11 Şimşek, Okunak and Bilgin 2011, 104, no. 326.

12 Waelkens et al. 1990, 122, Pl. IIIa.

13 Fırat 2016, 131, fig. 10.

14 Degeest 2000, 256, fig. 172.

15 Degeest 2000, 256, fig. 176.

11 Şimşek, Okunak and Bilgin 2011, 104, no. 326.

12 Waelkens v.d. 1990, 122, Pl. IIIa.

13 Fırat 2016, 131, fig. 10.

14 Degeest 2000, 256, fig. 172.

15 Degeest 2000, 256, fig. 176.

fig. 6 Seleukeia Sidera North Necropolis, OM-004 cooking vessels.
Res. 6 Seleukeia Sidera Kuzey Nekropolis. OM-004 pişirme kapları.

While the Northwest Necropolis was previously thought to have been used until the 4th century AD, new evidence from chamber tomb OM-004 excavations show that the Northwest Necropolis continued to be used until the 6th – 7th centuries AD.

Analyses of the human skeletal remains uncovered in the North Necropolis are ongoing. Although human skeletal remains were encountered in their primary contexts in chamber tomb OM-004, preliminary results of osteological analysis were limited. First of all, all skeletal remains were commingled and they were not in anatomically correct position. Moreover, unfortunately fragmentation rate is too high to reveal any reliable information about biological sex or age at death. Therefore, the analysis is currently limited to an assessment of the minimum number of individuals in the tomb, based mainly on dental remains. In the southern *loculus*, the analysis of dental remains from all three layers tentatively suggests a maximum number of three individuals, including one child. The northern *loculus*, on the other hand, yielded skeletal remains that provide more comprehensible information. All skeletal elements found in all layers provide an estimate of two individuals. It should be emphasized, however, that these are tentative results based on

Kuzey Nekropolis'te ele geçen antropolojik buluntular üzerindeki çalışma ve incelemeler devam etmektedir. Her ne kadar insan iskeleti kalıntıları OM-004 mezarından alınmış olsa da, osteolojik analizden elde edilen ön sonuçlar sınırlıdır. Her şeyden önce, tüm kalıntılar karışıktır ve anatomik olarak doğru pozisyonunda bulunmamışlardır. Üstelik, kalıntıların çoğu maalesef biyolojik cinsiyet ya da ölüm yaşı ile ilgili bilgileri açığa çıkarmak için fazla parçalıdır. Bu nedenle, analiz şu anda mezarındaki minimum kişi sayısının tahmini ile sınırlıdır ve bunlar esas olarak dış unsurlarına dayanmaktadır. Güney *loculus*ta muhtemelen, tüm katmanlardaki tüm dişler için maksimum olarak bir çocuk birey de dahil olmak üzere üç birey gömülmüş olmalıdır. Kuzey *loculus* ise daha net bilgiler sunan antropolojik buluntular sağlamıştır. Tüm katmanlardan bulunan bütün elemanlar iki kişinin tahminini sağlar. Bununla birlikte özellikle vurgulamak gerekir ki belirtilen sonuçlar bir ön değerlendirme niteliğindedir. Örneğin, ayrıntılı bir analiz için olasılıkları sınırlandıran birçok unsur henüz tam olarak tespit edilememiştir ve yorumlar bazı durumlarda tek bir kemiğe veya dişe dayalı bir öğeye dayandırılmıştır. Her durumda, *loculus*ların birden fazla birey ve çok sayıda yaş grubu için kullanıldığını belirtmek gerekir. Dış kalıntıları arasında, çok küçük çocuklardan (yak. altı ay ile bir yıl arası) elemanlar bulunduğunu belirtmek güvenlidir. Kökleri aşınmış azı dişlerinde de görüldüğü gibi, muhtemelen daha yaşlı olan yetişkinler için endikasyonlar karşımıza çıkmaktadır. Tüm katmanlarda ele geçen iskelet parçalarının incelenmesine devam edilmektedir.

Bibliography – Kaynakça

- Bingöl, O. 2012. "Seleukeia Sidera." *Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi* EK III 2: 457–71.
- Degeest, R. 2000. *Studies in Eastern Mediterranean Archaeology III The Common Wares of Sagalassos Typology and Chronology*. Brepols: Turnhout.
- Eger, C. 2003. "Dress Accessories of Late Antiquity in Jordan." *Levant* 35: 163–78.
- Fırat, M. 2016. "A Vaulted Tomb in Isparta/Çünür and Its Finds." *Arkeoloji Dergisi* XXI: 127–40.
- Hürmüzlü, B. ve B. Sönmez ve M. Ayaşan. 2017. "Seleukeia Sidera Antik Kenti 2016 Yılı Yüzey Araştırması Sonuçları." *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 35.1: 247–54.
- Hürmüzlü, B., M. Akaslan, H. Köker, L. Jong, M. Ayaşan, B. Sönmez ve İ. Köker-Atav. 2018. "Work at the Ancient City of Seleukeia Sidera in 2017/ Seleukeia Sidera Antik Kenti 2017 Yılı Çalışmaları." *News Bulletin on Archaeology from Mediterranean Anatolia* 16: 234–41.

a preliminary assessment. For instance, possibilities for a detailed analysis have remained limited since most skeletal elements could not be fully identified, and in some cases interpretations are based on a single skeletal or dental element. In any case, it should be noted that *loculi* were definitely used for multiple individuals and multiple age groups. It can be safely stated that some of the dental remains belong to very young infants (about six months to one year). There are also indicators for old adults, such as molars with abraded roots. Analysis of skeletal fragments from all layers is ongoing.

- Perlzweig, J. 1961. *Lamps of the Roman period, First to Seventh Century After Christ*. Princeton, New Jersey: American School of Classical Studies at Athens.
- Pülz, A.M. 2012. "Byzantinische Kleinfunde und Trachtbestandteile aus Ephesos." *Byzantine Small Finds in Archaeological Context*, ed. B. Böhlendorf Arslan – A. Ricci, *Byzas* 15: 213–222.
- Rautman, M. 1995. "Two Late Roman Wells at Sardis." *AASOR* 53: 37–84.
- Şimşek, C., M. Okunak ve M. Bilgin 2011. *Laodikeia Nekropolü (2004–2010 Yılları)*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Waelkens, M., S. Başer, R. Degeest ve M. Lodewijckx 1991. "Sagalassos 1989: The Rescue Excavation in the Potter's Quarter and the Sagalassos Ware." *Kazı Sonuçları Toplantısı* XII.II: 119–154.

Byzantine Settlements around Alacadağ in Lycia: Belören

Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri: Belören

Bülent İŞLER – Nesrin AYDOĞAN İŞLER

The last two campaigns of “Byzantine Settlements around Alacadağ Survey” north of Demre district in Antalya province were conducted in 2017 and 2018, during which investigations focused on ancient sites located around Belören (Muskar) and Göynük.¹ Surveys carried out at Gediktepe and Asarbelen Tepe (south-west of Belören village) and at Kepez Tepe (southeast of Belören village) documented previously unknown remains of fortress, a temple, church, many sarcophagi, domestic structures, cisterns, and remains related with agricultural production. Additionally, a fortress and a small village settlement were identified around Göynük within the boundaries of Belören village.

Asarbelen Tepe is the historical center of the modern settlement of Belören. A fortified acropolis is located on top of this hill (fig. 1). The tower and the temple within the acropolis indicate that the area was settled as early as the 3rd century BC. During the Byzantine Period, this tower was enlarged in order to construct an inner fortress within the acropolis and a church was built south of the fortress. Harrison had previously published the plan of the Byzantine Period fortress.² In another publication, Harrison suggests that the fortress may have been constructed as a defensive measure against Arab invasions during the Byzantine Period.³ However, these previous publications do not provide detailed information on the

Fig. 1 Belören Village Asarbelen Tepe and Gediktepe, general view from north

Res. 1 Belören köyü Asarbelen Tepe ve Gediktepe'nin kuzeyden genel görünümü

Antalya ili Demre ilçesinin kuzeyinde gerçekleştirdiğimiz Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri konulu yüzey araştırmasının 2017–2018 yıllarını kapsayan son iki sezon çalışmalarını Belören (Muskar) ve Göynük mevkinde bulunan antik yerleşimlerde yürüttük.¹ Belören köyünün güneybatısında bulunan Gediktepe, Asarbelen Tepe ve güneydoğusundaki Kepez Tepe üzerinde yaptığımız çalışmalarda çoğu ilk kez belgelendirilen kale, tapınak, kilise ile çok sayıda lahit mezar, konut, sarnıç ve tarımsal üretime yönelik işlikler tespit ettik. Belören köyüne bağlı Göynük mevkinde ise bir kale ve bir küçük köy olmak üzere iki ayrı yerleşim birimini belgelendirdik.

1 Financial support for this survey project was provided by Koç University Suna and İnan Kırac Research Center for Mediterranean Civilizations (AKMED), project grant KU AKMED 2018/P.1012.

2 Harrison 1983, 75-7.

3 Harrison 2001, 12.

1 Yüzey araştırmasının giderleri Koç Üniversitesi, Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) tarafından KU AKMED 2018/P.1012 numaralı proje bütçesinden karşılandı.

architectural remains of the fortress or about the surrounding structures.

A section of the wall in the southwestern corner of the Byzantine fortress, where large blocks are used in wall construction, dates to the Hellenistic Period. The original Hellenistic Period structure, which is oriented north-south and has a rectangular plan measuring 10.60 x 9.60 m, was a tower that served as a farmhouse. The entrance to this tower farmhouse was located on the east and the width of its walls was approximately 1.60 m. The northern and eastern walls of the farmhouse were partially removed to remodel and enlarge the structure towards the north and the east during the construction of the inner fortress, possibly during the Early Byzantine Period.

The east-west oriented layout of the Byzantine fortress covers an area of approximately 52 x 29 m at the peak of the hill (figs. 2-3). Situated on top of steep cliffs that rise to a height of 120 m on the northern and eastern sides, the fortress has a commanding view of Myra, the shoreline, and the sea in the south. The fortress has two entrances, located in the east and the south, and its walls are still intact in most parts. Architectural details demonstrate that another entrance located on the western wall was blocked in later phases. The only structural remain inside the fortress is a cistern, the superstructure of which has partially collapsed. Although there are architectural traces of various contexts along the interior face of the southern wall of the fortress, the remains are not preserved well enough to discern their layout.

The acropolis is surrounded by a fortification wall that begins at the southwestern corner of the Byzantine fortress and extends from west to south in the form of a crescent. There is a single entrance to the acropolis, located in the southern part of the fortifications. The fortification wall continues south for 30 m after the gate and bends eastward forming an L-shape to enclose the fortress at the peak of the hill. Because of the topography of the enclosed area, there is a difference of 3.5 m in elevation between the interior and the exterior wall foundations of the fortification wall. Additionally, east-west oriented terrace walls are observable inside the fortifications. A temple, a sarcophagus, and a church are located in this terraced area that seems to have been preserved as a precinct.

The temple has a *templum in antis* plan and consists of a pronaos and a naos. Only the wall foundations are preserved (figs. 4-5). The temple is built on an elevated ground, where the bedrock has been altered and a six-stepped *krepidoma* is observable on the front façade.

Belören modern yerleşiminin tarihi merkezini oluşturan Asarbelen Tepe'nin zirvesinde duvarla çevrili akropol yer alır (Res. 1). Akropol alanı içindeki kule ve tapınak, yerleşimin geçmişinin MÖ 3. yy'a kadar geri gittiğini göstermektedir. Bizans Dönemi'nde akropol içindeki kule büyütülerek akropol alanı içinde ayrı duvarla çevrili bir kale inşa edilmiş, kalenin güneyine büyük bir kilise eklenmiştir. Harrison, Bizans Dönemi'ne tarihlenen kalenin planını yayımlamıştır.² Aynı yazarın başka bir yayınında kalenin Bizans Dönemi'nde Arap akınlarına karşı gözetleme amaçlı yapılmış olabileceği belirtilmektedir.³ Ancak söz konusu yayınlarda kalenin mimarisi ve çevresindeki yapılar hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

Bizans kalesinin güneybatı köşesi, büyük blok taşlarla örülen bölümü Hellenistik Dönem'e aittir. Hellenistik Dönem'de kule çiftlik evi olduğu anlaşılan yapının, 10.60 x 9.60 m ölçülerinde kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olduğu anlaşılmaktadır. Yak. 1.60 m kalınlığında duvarlara sahip kule çiftlik evine giriş doğu duvarına açılan kapıdan sağlanmıştır. Olasılıkla Erken Bizans Dönemi'nde çiftlik evinin kuzey ve doğu duvarının bir bölümü kaldırılmış, eklenen yeni duvarlarla yapının alanı kuzey ve doğuya doğru genişletilerek kale inşa edilmiştir.

Bizans kalesi, tepenin zirvesinde, doğu-batı doğrultusunda yaklaşık 52 x 29 m'lik alanı kaplamaktadır (Res. 2-3). Kuzey ve doğu tarafı 120 m kadar yüksekliğe sahip dik bir yamaç halindeki kale, güneyden Myra ve denizi/sahili görebilecek biçimde konumlanmıştır. Duvarlarının büyük bölümü ayakta olan kaleye biri doğudan diğeri güneyden olmak üzere iki ayrı giriş bulunmaktadır. Batı duvarda bir giriş daha olduğu, ama sonraki bir evrede kapatıldığı mimari izlerden anlaşılmaktadır. Kalenin ortasında üst kısmı yıkılmış olan bir sarnıç dışında başka bir yapı kalıntısı bulunmamaktadır. Kalenin içinde güney duvarı boyunca bazı mekânların olduğuna dair veriler varsa da şeklini anlamak mümkün olmamıştır.

Bizans kalesinin güneybatı köşesinden başlayan, batıdan güneye doğru yarım ay şeklinde uzanan sur duvarı akropol alanının sınırlarını belirler. Sur duvarının güney duvarındaki tek kapıyla akropol alanına giriş sağlanmıştır. Sur duvarı kapıdan sonra kırılarak güneye doğru 30 m uzandıktan sonra doğuya yönelir ve L biçiminde tepenin üzerindeki kaleyi kuşatır. Duvarla çevrili alanın eğimli yapısından dolayı dışıyla içi arasında 3.5 m kadar kot farkı vardır. Ayrıca iç alanı doğu-batı doğrultusunda uzanan set duvarları izlenmektedir. Ayrı bir koruma alanı

² Harrison 1983, 75-7.

³ Harrison 2001, 12.

Fig. 2 Asarbelen Tepe Acropolis, general view

Res. 2 Asarbelen Tepe, Akropolün genel görünümü

Fig. 3 Asarbelen Tepe, plan of Acropolis

Res. 3 Asarbelen Tepe, Akropolün planı

olduğu anlaşılan bu bölümde bir tapınak ile bir lahit mezar ve bir kilise binası bulunmaktadır.

Bir pronaos ve naos bölümünden oluşan Templum in antis plan tipindeki tapınak temel seviyesinde günümüze ulaşabilmiştir (Res. 4–5). Ana kayanın biçimlenmesiyle oluşturulmuş yüksekçe bir alana konumlanan tapınağın ön cephesinde altı basamaklı krepidoma bulunur. Üç tarafı duvarlarla çevrili, güney tarafı açık olan pronaos bölümü 4.30 x 4.90 m ölçülerindedir. Açık bölümün önünde iki sütun bulunduğu anlaşılmaktadır. Pronaos'un kuzey duvarı ortasında bulunan 1.60 m genişliğindeki bir kapıyla tapınağın naos bölümüne geçilir. Tapınağın naos bölümü 4.30 x 4.30 m ölçülerinde kare planlıdır. Ortasında, bulunduğu yerde yan yatmış halde kireç taşından monolitik dikdörtgen küp şeklinde bir sunak yer alır. Tapınağın 0.57 m kalınlığındaki duvarları harç kullanılmadan inşa edilmiştir.

Tapınağa ait olduğunu düşündüğümüz bir Dor düzeninde sütun başlığı ve bazı sütun gövde parçaları güneydoğu taraftaki kilisenin içinde bulunmaktadır. Ayrıca kilisenin avlusu içinde, tapınaktan getirildiği anlaşılan,

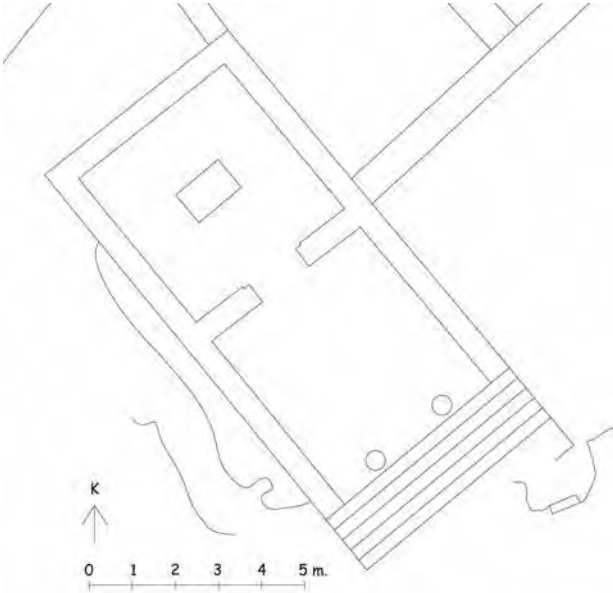

Fig. 4 Asarbelen Tepe temple restitution
Res. 4 Asarbelen Tepe, tapınağın restitüsyon planı

The pronaos that measures 4.30 x 4.90 m is enclosed on three sides, while the southern side has no wall, but only the remains of two columns. Entrance to the naos is through a 1.60-meter-wide doorway located in the middle of the northern wall of the pronaos. The naos has a square floor plan measuring 4.30 x 4.30 m. The altar, a monolithic limestone block shaped as a rectangular prism, was found fallen sideways at the center of the naos. The 0.57-meter-wide walls of the temple were constructed with dry wall technique.

One Doric capital and a few column shaft fragments, which probably belonged to the temple, were found inside the church that lies southeast of the temple. Additionally, a block bearing a fifteen-lines long Hellenistic Period inscription that originally belonged to the temple was found in the courtyard of the church. This inscription, published by M. Alkan, indicates that the temple at *Trebendai* (Belören Asarbelen Tepe) was dedicated to *Eleuthera*.⁴ Based on this inscription and the place names attested in the Vita of Saint Nicholas of Sion, who has lived in the region in the 6th century, the settlement is identified as *Trebendai*.⁵ A total of five *postaments* were documented around the temple, two of which are located on its southern side. Among the collapsed architectural elements, triangular blocks of the pediment and triglyph-metope blocks were identified. Another

Fig. 5 Asarbelen Tepe temple, general view
Res. 5 Asarbelen Tepe, tapınağın genel görünümü

üzerinde on beş satırlık Hellenistik kitabe bulunan blok taş yer alır. M. Alkan tarafından yayımlanan kitabede *Trebendai* (Belören Asarbelen Tepe)'deki tapınağın *Eleuthera*'ya adandığı belirtilmektedir.⁴ Makalede, kitabedeki veriler ve MS 6. yy'da bölgede yaşamış olan *Sionlu Aziz Nikolaos'un Vitası*'ndaki bilgilerin yorumlanması sonucunda yerleşimin adı *Trebendai* olarak önerilmektedir.⁵ Tapınağın güney yanında iki ve çevresinde üç olmak üzere beş *postament* kaide tespit edilmiştir. Yıkıntılar arasında tapınağın üçgen alınlık taşları ile triglif metop blokları görülmektedir. Yapının 150 m kadar güneybatısında, aslan biçiminde çörtene bulunan ve tapınağın çatısının yatay simasına ait bir blok taş daha tespit edilmiştir. Tapınağın batı tarafında kısmen ana kayaya oyularak oluşturulmuş bir lahit mezar bulunmaktadır.

Tapınağın 30 m doğusunda, Bizans kalesinin güney yanı boyunca üç nefli bazilikal planlı kilise yer alır (Res. 6). Kilisenin bema bölümü toprak kayması sonucu yıkılmıştır. Ancak naos bölümü temel seviyesinde günümüze ulaşmıştır. Bema bölümü hariç içten 12.40 x 12.10 m ölçülerinde doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Kilisenin boyu, yak. 2.5 m genişliğindeki yıkılan apsisle birlikte 16 m kadardır. Nefler arasında yer alan sütunlar günümüze ulaşamamış olmasına karşın sütunların oturtulduğu 0.60 m genişliğinde, 0.50 m yüksekliğindeki stylobat büyük ölçüde sağlam haldedir. Buna göre orta nef 5.80 m yan nefler 2.50 m genişliğindedir. Orta nefin içine sonraki bir dönemde küçük bir şapel eklenmiştir. Tek nefli olan şapel dıştan 7.76 x 4.30 m ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Şapelin doğu duvarında yuvarlak planlı küçük bir apsis bulunur.

4 The inscription on the stone block is published by M. Alkan: See Alkan 2011, 111.

5 Alkan 2011, 111–13.

4 Taş blok üzerindeki kitabe M. Alkan tarafından yayımlanmıştır. Bk. Alkan 2011, 111.

5 Alkan 2011, 111–13.

architectural element, found 150 m southwest of the structure, belongs to the cornice of the pediment and bears a lion-shaped waterspout. A sarcophagus grave, partially carved into the bedrock was found west of the temple.

A basilica plan church with three naves is located along the southern edge of the Byzantine fortress, about 30 m east of the temple (fig. 6). The bema of the church has collapsed due to a landslide; however, the naos has been preserved at the level of the foundations. The east-west oriented, rectangular naos covers an area of 12.40 x 12.10 m (without the bema). The length of the church is approximately 16 m, including the ca. 2.5-meter-wide apsis that has collapsed. Although the columns between the naves have not been preserved, the 0.60-meter-wide and 0.50-meter-high stylobate that supports the columns is nearly intact. Accordingly, the central nave is 5.80 m wide, while the lateral naves are 2.50 m wide. A small chapel has been constructed inside the central nave at a later phase. This chapel has a single nave and covers a rectangular area of 7.76 x 4.30 m. A small, circular apsis is built into the eastern wall of the chapel.

A courtyard with colonnades on all four sides abuts the church on its west. The entrance to the church is through the eastern colonnade of this courtyard, where three doorways lead to the naves of the church. Only the stylobate and a few of the columns are preserved. A cistern is located at the northwestern corner of the courtyard. Two more doorways are observable among the remains, one located at the southwestern end of the courtyard and the other located on the western wall of the courtyard.

Decorative architectural elements found inside the church indicate a date of late 5th – early 6th century. Of particular interest is a ciborium arch fragment decorated with fine latticework that bears close similarities to decorative elements of masonry known from other structures in the region dating to the same period.

As mentioned above, 120-meter-high, steep cliffs mark the northern and eastern boundaries of the acropolis. Outside the limits of the acropolis, 55 sarcophagi, wine and olive oil workshops, tens of cisterns, and many domestic structures were identified scattered across the settlement that extends towards the east and the south. A number of olive oil presses found about 50 m south of the Byzantine church indicate that olives were cultivated in the surrounding areas. The walls of the olive oil workshops are partially constructed by carving the bedrock. Olive presses and crushing stones carved into the bedrock and *trapetum* stones with channels for olive oil are preserved inside the workshops.

Fig. 6 Asarbelen Tepe church naos, general view from west
Res. 6 Asarbelen Tepe, kilisenin naosunun batıdan genel görünümü

Kilisenin batısında dört tarafı revaklı bir avlu bulunmaktadır. Doğu taraftaki revak aynı zamanda kilisenin giriş bölümünü oluşturmaktadır. Revaktan üç kapıyla kilisenin neflerine giriş sağlanmıştır. Revaklardan günümüze büyük bölümü izlenebilen stylobat ile üzerinde bulunan sütunlardan birkaçı ulaşmıştır. Avlunun kuzeybatı ucunda bir de sarnıç yer alır. Güneybatı ucunda ve batı duvarında iki kapı açıklığı daha bulunmaktadır.

Kilise içinde bulunan yüzeyi bezemeli mimari taş eserler kilisenin 5. yy. sonu 6. yy. başlarına tarihlenebileceğini göstermektedir. Özellikle bir kyborium kemeri parçasının ajur tekniğiyle oluşturulmuş bezemelerindeki ince işçilik bölgedeki aynı tarihli diğer yapılarıdaki bezemeli taş eserlerle çok benzerdir.

Akropolün kuzey ve doğu tarafı 120 m kadar yüksekliğe sahip dik bir yamaç halindedir. Akropol alanının dışında, doğu ve güneye doğru yayılan yerleşim alanında 55 kadar lahit mezar, şarap ve zeytinyağı üretimi için ışlık yapıları, onlarca sarnıç ve çok sayıda konut tespit ettik. Bizans kalesinin 50 m kadar güneyinde birkaç zeytinyağı işliğinin bulunması bölgede zeytin tarımının da yapıldığını göstermektedir. Zeytinyağı işliklerinin duvarlarının büyük bölümü ana kayanın oyulmasıyla oluşturulmuştur. İşlikler içinde zeytin çekirdeklerinin kırılması için ana kayaya oyularak oluşturulan kırma taşları ve üzerinde yağ kanalı bulunan trapetum taşları halen görülebilmektedir.

Yerleşim içinde bulunan konutlar tek odalı, sıra odalı ve dikdörtgen çok odalı olmak üzere üç tiptedir. Tamamı en az iki katlı olan konutların alt katları çoğunlukla ana kayanın biçimlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Konutların alt katları daha çok depolama alanları üst katları ise yaşam alanlarıdır. Konutlar yanında tarımsal üretime yönelik işlikler, sarnıç ve lahit mezarlar bulunmaktadır. Birkaç basamak platformlar üzerinde oturtulan lahithler bölgenin yerel malzemesi olan kireçtaşıdan üretilmiştir.

Three types of domestic buildings are found at the settlement: single-room houses, houses consisting of a single row of rooms, and rectangular houses with multiple rooms. All of the houses are at least two stories high and in most cases, the ground floor is carved into the bedrock. The ground floor would have served as a storage space, while the upper floors were used for habitation. Workshops, cisterns, and sarcophagi are located adjacent to the houses. Sarcophagi are made of local limestone and are placed on top of stepped platforms. Decorative zoomorphic and anthropomorphic designs with Roman Period characteristics executed in relief on the lids of the sarcophagi are worthy of note.

The remains of a tower structure were documented at Kepez Tepe located east of the settlement. This structure must have served as a watchtower to defend the settlement from possible naval assaults. The structure is rather poorly preserved.

Two small ancient sites were identified on top of Çambaşı Tepe (hill) and at Köte, both of which are located in Göynük neighborhood of Belören Village. The remains on top of Çambaşı hill, which has an altitude of 1,000 m and a commanding view of the entire Myros stream down to Demre, belong to a small fortress that probably served as a surveillance station. The hill is characterized by steep cliffs on its southern and eastern sides that continue all the way down to the bottom of Myros valley. A one-room house and a small chapel are located inside the fortress that is surrounded by a wide fortification wall on the east and the north. The east-west oriented chapel has a rectangular floor plan that ends in a circular apsis and it covers an area of 3.00 x 1.65 m. The walls are 0.70 m wide, but the superstructure of the walls is not preserved. The one-room house is located in the southwestern corner of the fortress. This house is built abutting the fortification wall and only the foundations of its walls are preserved.

A small ancient settlement was discovered on top of a hill that lies at the edge of a roughly flat agricultural terrain at Köte in Göynük neighborhood. One church, four workshops, four houses, and three cisterns were identified at the center of this settlement that is partially built on the rocky outcrop. The church has a single nave and it is constructed mainly by carving the bedrock (fig. 7). The apsis of the church is buried under topsoil and the structure seems to have been used as a house during the Turkish Period. A rectangular, north-south oriented narthex is located west of the church. A *khomosorium* type grave is located just outside the eastern wall of the narthex. The capstone is damaged by illicit diggers. Two well-preserved agricultural workshops and a cistern, all

Kapakları üzerinde Roma Dönemi özellikleri gösteren çeşitli hayvan ve insan kabartmaları dikkat çeker.

Yerleşimin doğusunda bulunan Kepez Tepe üzerinde iki odalı bir kule yapısının kalıntıları tespit edilmektedir. Kule kıydan gelebilecek saldırılara karşı olasılıkla gözetleme amaçlı kullanılmıştır. Yapı günümüze oldukça harap halde ulaşmıştır.

Belören köyü Göynük mahallesinde Çambaşı Tepe üzerinde ve Köte mevkinde iki ayrı küçük antik yerleşim birimi tespit ettik. Demre'ye kadar tüm Myros Çayı'nı gören 1000 m rakımlı Çambaşı Tepesi üzerinde olasılıkla gözetleme amaçlı yapılmış küçük bir kale bulunur. Kalenin güney ve kısmen doğu tarafı Myros Vadisi'nin tabanına kadar uzanan dik bir yamaçtır. Doğu ve kuzeyde kalın duvarla çevrili olan kalenin içinde tek odalı bir konut ile ortasında küçük bir şapel yapısı bulunmaktadır. 3.00 x 1.65 m doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı şapel, yuvarlak planlı dışa taşkın bir apsisle sonlanır. 0.70 m kalınlığındaki duvarlarının üst kısmı tamamen yıkıktır. Kalenin güneybatı köşesinde yaklaşık kare planlı tek odalı bir konut yapısı bulunur. Kale duvarlarına bitişik inşa edilen konutun duvarları temel seviyesinde günümüze ulaşabilmiştir.

Göynük mahallesi Köte mevkinde kısmen düz bir tarım alanı kıyısında, bir tepe üzerinde küçük bir antik yerleşim birimi tespit ettik. Kısmen kayalık alana kurulu olan yerleşimin merkezinde bir kilise, dört işlik, dört konut ve üç sarnıç bulunmaktadır. Tek nefli kilise büyük oranda ana kayanın oyulmasıyla oluşturulmuştur (Res. 7). Türk Dönemi'nde konut olarak da kullanıldığı anlaşılan kilisenin apsisi toprak altındadır. Kilisenin batısında kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı narteks bölümü yer alır. Narteksin doğu duvarı önünde bir khomosorium tipi mezar bulunmaktadır. Mezarın kapağı kaçak kazılar sonucu tahrip edilmiş haldedir. Kilisenin batısındaki yamaçta ana kayanın oyulmasıyla oluşturulmuş iki tarımsal üretime yönelik işlik ve bir sarnıç yapısı oldukça iyi durumdadır. Kilisenin doğusundaki düz alanda yer alan iki sarnıç, iki işlik ve dört konut görülür. Konutlar büyük oranda yıkık halde olmasına karşın ana kayanın oyulmasıyla oluşturulmuş olan işlikler ve sarnıçlar iyi durumda günümüze ulaşmıştır. İşliklerden birinin önünde vida ağırlık taşı bulunur.

Sonuç olarak belgelendirdiğimiz yapılar bölgenin zengin bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Ayrıca bölgedeki halkın kültürü ve yaşam biçimleri hakkında da bilgiler sunmaktadır. Tespit ettiğimiz konut, kilise veya tarımsal üretime yönelik işliklerin birçoğunun özellikle MS 5.-6. yy.'larda inşa edildikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Myra'nın kırsalını oluşturan bölgenin nüfusunun bu dönemde en üst seviyeye ulaştığını söyleyebiliriz.

of which are carved into the bedrock, are located on the slope west of the church. And two cisterns, two workshops, and four houses are found on the flat area east of the church. While the houses are mostly destroyed, the workshops and the cisterns that are carved into the bedrock are well preserved. A milling stone weight was found in front of one of the workshops.

In conclusion, structures documented in our survey demonstrate the significantly rich cultural history of the area. These findings provide evidence for the ways of life and culture of the region's inhabitants. The majority of the documented domestic structures, churches, and agricultural workshops seem to have been constructed during the 5th and 6th centuries. Consequently, it may be suggested that the rural population in the territorium of Myra had peaked during these centuries.

Fig. 7 Göynük Neighborhood, Köte, church naos, general view from west

Res. 7 Göynük Mahallesi Köte mevkisindeki kilisenin naos bölümünün batıdan görünümü

Bibliography – Kaynakça

- Harrison, M. 1983. "Survey in Central Lycia." *Araştırma Sonuçları Toplantısı I*: 75-77.
- Harrison, M. 2001. *Mountain and Plain From the Lycian Coast to the Phrygian Plateau in the Late Roman and Early Byzantine Period*, edited by W. Young. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Alkan, M. 2011. "Parerga to the Stadiasmus Patarensis (8): On the named places in the journeys of sacrifice recorded in the Vita of Saint Nicholas of Holy Sion." *Gephyra* 8: 99-124.

Eminler Höyük and Karaman Plain Surveys in 2018

Eminler Höyük ve Karaman Ovası Araştırmaları 2018 Yılı Çalışmaları

Yalçın KAMIŞ

Introduction

Karaman Plain Survey, initiated in 2016 for the investigation of regional culture-historical sequence and shifts in settlement patterns throughout the 3rd and 2nd millennia BC, continued in 2018 with work focusing on Eminler Höyük and Kıbrıs Höyük (fig. 1). Intensive surveys of Eminler, which began in 2016, were completed during the 2018 season.¹ Thus, the initial stage for the establishment of a ceramic database for the 3rd and 2nd millennia BC in Karaman Plain, which will enable the detailed documentation of the sequence of pottery traditions in this time period, was completed. After the completion of studies carried out at Eminler Höyük, Kıbrıs Höyük was visited next as the first step of the surveys that will continue throughout Karaman Plain.

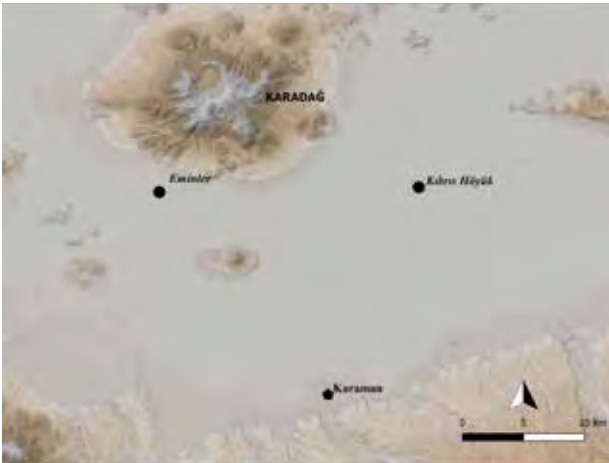

Fig. 1 Karaman Plain
Res. 1 Karaman Ovası

Giriş

2016 araştırma sezonunda, Karaman Ovası'nın MÖ III. ve II. binyıllardaki kültürel gelişiminin belirlenmesi ve yerleşim dokusunda zaman içerisinde gerçekleşen değişikliklerin çözümlenmesi amacıyla başlatılan Karaman Ovası yüzey araştırmaları, 2018 yılında Eminler Höyük ve Kıbrıs Höyük'e odaklanan çalışmalarla devam ettirilmiştir (Res. 1). 2016 yılında Eminler'de başlatılan "yoğun" yüzey araştırmalar 2018 sezonunda tamamlanmıştır.¹ Böylece Karaman Ovası'nın MÖ III. ve II. binyıllardaki seramik geleneklerinin daha yakından tanınmasını sağlayacak seramik veri tabanının oluşturulması yönündeki ilk adım atılmıştır. Eminler Höyük'te yürütülen çalışmaların tamamlanmasından sonra, Karaman Ovası geneline yayılacak araştırmaların başlangıç adımı olarak Kıbrıs Höyük ziyaret edilmiştir.

Eminler Höyük Yüzey Araştırması

Karaman il merkezinin yak. 20 km kuzeybatısında yer alan Eminler Höyük, Karadağ'ın eteklerinin Karaman Ovası ile birleştiği alanda, aynı isimli köyün bitişiğindedir (Res. 1 ve 2). Eminler Höyük, kuzey-güney yönünde 800 m'ye, doğu-batı yönünde ise 500 m'ye ulaşan bir alan içerisinde birbirine bağlanan 5 farklı yükseltiyi içermektedir (Res. 3). Eminler Höyük'te 2016 yılında başlatılan ve höyüğün 30 x 30 m ölçülerindeki toplama birimlerine ayrılmasını temel alan yoğun yüzey araştırmalarının tamamlanması neticesinde, höyüğün Erken Tunç Çağı'ndan başlayarak Ortaçağ'a kadar uzanan yerleşim tarihi ana hatlarıyla belirlenmiştir. Höyüğün yerleşim tarihinin belirlenmesinde anahtar rol oynayan seramik buluntulara ilişkin özet istatistikî şu şekilde verilebilir.

¹ Kemiş 2018a, 200.

¹ Kemiş 2018a, 200.

Eminler Höyük Survey

Located approximately 20 km northwest of Karaman city center, Eminler Höyük is situated next to a village bearing the same name, in the area where the foothills of Mount Karadağ meet Karaman Plain (fig. 1 and 2). Eminler Höyük covers an area measuring 800 m (north-south) by 500 m (east-west) and consists of 5 peaks topographically connected by lower ridges (fig. 3). Based on the analysis of surface collections from 30 x 30 m grid units of the intensive surveys since 2016 at Eminler Höyük, the main framework of the settlement sequence of the mound from the Early Bronze Age to the Medieval Period was determined. The statistical summary of the ceramic finds plays a key role in determining the settlement sequence on the mound. Approximately 15,000 pottery sherds were collected during the Eminler Höyük survey and the statistical analysis of the sherds was completed during the field season. In this collection, approximately 8,000 sherds are amorphous examples with no particular diagnostic characteristics. As for the temporal distribution of diagnostic ceramic sherds, approximately 4,000 sherds are datable to different phases of the Early Bronze Age, about 2,500 sherds belong to the 2nd millennium BC, and the remaining sherds date to Iron Age and later periods.

Accordingly, 59% of the ceramics collected during the surface survey belong to the Early Bronze Age. Dating to various phases of the Early Bronze Age, this collection displays a wide variety of wares. The main identifiable ware groups are handmade red-slipped ware, Central Anatolian Metallic Ware, Scored Ware, paint-decorated wares, cream-slipped ware, and coarse wares. Among these, handmade red-slipped ware, Central Anatolian Metallic Ware, Scored Ware, and coarse wares are the more prevalent groups. Handmade red-slipped wares show similar characteristics to examples previously collected by J. Mellaart in Konya Plain.² Sherds in Metallic Ware, which is considered the most characteristic pottery group in south Central Anatolia, are documented at many sites in the region.³ Scored Ware that is represented with plenty of examples at Eminler is known from the early 3rd millennium levels of Konya-Karahöyük and Kilisetepe.⁴ Apart from the Metallic Wares, the small quantity of paint-decorated ceramics encountered at Eminler can be grouped in two, belonging to earlier and later phases. The early examples, which can be dated roughly to the first half of the Early Bronze Age,

Fig. 2 Eminler Höyük and Karadağ
Res. 2 Eminler Höyük ve Karadağ

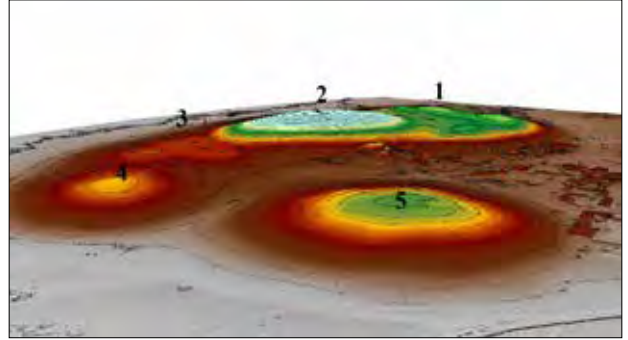

Fig. 3 Eminler Höyük 3D model
Res. 3 Eminler Höyük 3 boyutlu model görüntüsü

Eminler Höyük'te yüzey araştırmasında yak. 15000 seramik parçası toplanmış ve parçaların istatistik çalışması arazide tamamlanmıştır. Eminler Höyük'te değerlendirmeye alınan parçaların dağılımına bakıldığında, yak. 8000 parçanın tanımlayıcı özellik göstermeyen amorf örneklerden oluştuğu görülmüştür. Dönemsel özellikleri belirlenebilen seramik örneklerinin dağılımına bakıldığında ise yak. 4000 parçanın Erken Tunç Çağı'nın farklı evrelerine, 2500 civarındaki parçanın MÖ II. binyıla, geriye kalan az sayıdaki parçanın Demir Çağı ve sonrasına tarihlendirilebileceği anlaşılmıştır.

Yüzey araştırmasında toplanan ve tanımlayıcı özellikler gösteren seramiklerin % 59'u Erken Tunç Çağı'na aittir. Erken Tunç Çağı'nın farklı dönemlerine tarihlenen seramikler hamur özellikleri itibariyle geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. El yapımı kırmızı astarlı seramik, Orta Anadolu Metalik Seramiği, tarazlı seramik, boya bezekli seramik, krem astarlı seramik ve kaba seramik başlıca gruplarıdır. Söz konusu gruplar içinde el yapımı kırmızı astarlı seramik, Orta Anadolu Metalik Seramiği, tarazlı seramik (Scored Ware) ve kaba seramikler yaygınlık açısından ön plana çıkmaktadır. El yapımı kırmızı astarlı seramikler J. Mellaart'ın Konya Ovası'nda topladığı örneklerle paralellik göstermektedir.² Orta Anadolu'nun

2 Mellaart 1963, 215, fig. 8.

3 Mellaart 1963, 228-229.

4 Alp 1964, 116, Symington 2007, 297.

2 Mellaart 1963, 215, fig. 8.

are similar to the examples in Konya Plain described by J. Mellaart.⁵ Whereas, the later examples are parallel to the type of paint-decorated vessels uncovered in the Early Bronze Age III levels of Konya-Karahöyük and Acemhöyük.⁶ The presence of painted sherds dating to both the first half and the second half of the period at Eminler is significant in terms of the continuity of habitation at the site throughout both periods. This indicates that Eminler Höyük was not affected by the abandonment of settlements at the end of Early Bronze Age II (2700–2400 BC), a general trend across Konya Plain.⁷

38% of the diagnostic ceramics collected at Eminler Höyük date to the 2nd millennium BC. Eminler Höyük 2nd millennium BC assemblage includes many ware groups, such as plain ware, red- and buff-slipped and burnished wares, cream-slipped ware, gray ware, paint-decorated wares, and coarse wares. However, the statistical distribution of these wares demonstrates that plain ware, red- and buff-slipped wares, and coarse wares constitute more than 90% of the 2nd millennium assemblage. The formal characteristics of red- and buff-slipped and burnished wares, produced on the fast wheel, are closely similar to the examples from Assyrian Trade Colony Period centers such as Kültepe, Acemhöyük, and Konya-Karahöyük. Among the red-slipped ware examples, a small number of sherds date to the second half of the 2nd millennium BC. The surface treatment and paste properties of plain ware sherds, that are almost as abundant as red-slipped ware sherds in the collection, do not display any diagnostic characteristics. For this reason, it is difficult to sort this group into time periods. However, characteristics of represented vessel forms indicate that this group includes Assyrian Trade Colonies Period and Late Bronze Age examples. Coarse wares, that are as abundant as plain and red-slipped ceramics, mainly belong to *pithoi*, jars, and cooking pots. The most interesting vessel form among coarse wares is the cooking pot. Typological features of sherds belonging to this form indicate the presence of cooking pots dating both to Assyrian Trade Colonies Period and the Late Bronze Age.

Iron Age ceramics, represented by approximately 1%, is the smallest group in the Eminler surface assemblage. However, the fact that there are sherds belonging to the early and late phases of this period is important because it indicates the presence of more than one Iron Age level on the mound. Ceramics dating to post-Iron Age constitute 2% of the ceramics from Eminler. A very small

güney bölümünün en karakteristik seramik grubu kabul edilebilecek nitelikteki metalik seramikler bölgede çok sayıda yerleşimden bilinmektedir.³ Eminler'de bolca örneğine rastlanan tarazlı seramikler, Konya Karahöyük ve Kilisetepe'nin MÖ III. binyılın ilk yarısına tarihlenen tabakalarından bilinmektedir.⁴ Eminler'de metalik seramik dışında karşılaşılan az miktardaki boya bezekli çanak çömleği erken ve geç örnekler şeklinde iki bölüm halinde ele almak mümkündür. Kabaca Erken Tunç Çağı'nın ilk yarısına tarihlenebilecek erken örnekler Konya Ovası'nda J. Mellaart'ın tanımladığı örneklerle paralellik gösterirler.⁵ Geç örnekler ise Konya Karahöyük ve Acemhöyük'ün Erken Tunç Çağı III tabakalarında açığa çıkarılan boya bezekli kaplarla aynı türdendir.⁶ Dönemin ilk yarısına ve ikinci yarısına ait örneklerin Eminler'de bulunması yerleşimin devamlılığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu durum, Konya Ovası genelinde Erken Tunç Çağı II (MÖ 2700–2400) sonlarında yerleşimlerin terk edilmesiyle sonuçlanan süreçten, Eminler Höyük'ün kalıcı şekilde etkilenmediğine işaret etmektedir.⁷

Eminler Höyük'te toplanan tanımlayıcı seramiklerin % 38'i MÖ II. binyıl örnekleridir. Eminler Höyük MÖ II. binyıl seramikleri, yalın seramik, kırmızı ve devetüyü astarlı perdahlı seramik, krem astarlı seramik, gri seramik, boya bezekli seramik ve kaba seramik gibi çok sayıda seramik grubunu içermektedir. Bu grupların istatistikî dağılımı, yalın seramik, kırmızı ve devetüyü astarlı seramik ile kaba seramiğin MÖ II. binyıl malzemesinin % 90'ından fazlasını oluşturduğunu göstermiştir. Hızlı çarkta üretilmiş kırmızı ve devetüyü astarlı perdahlı seramiklerin form özellikleri Kültepe, Acemhöyük ve Konya Karahöyük gibi Asur Ticaret Kolonileri Çağı merkezleriyle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Kırmızı astarlı seramik içerisinde az miktarda da olsa MÖ II. binyılın ikinci yarısına ait örnekler mevcuttur. Kırmızı astarlı seramikle hemen hemen aynı oranda temsil edilen yalın seramiklerin yüzey ve hamur özellikleri fazla tanımlayıcı değildir. Bu nedenle söz konusu grubun dönemlere ayrılması güç görünmektedir. Ancak form özellikleri dikkate alındığında, bu grubun Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Geç Tunç Çağı örneklerini içerdiği görülmüştür. Yoğunluk itibarıyla yalın ve kırmızı astarlı seramiklere benzer bir durum sergileyen kaba seramikler, küp, çömlek ve pişirme kaplarında yoğunluk göstermektedir. Kaba seramikler içerisinde yer alan pişirme kapları bu grubun en

5 Mellaart 1963, 223, fig. 12.

6 Kemiş 2018b, 68.

7 Mellaart 1963, 236.

3 Mellaart 1963, 228–229.

4 Alp 1964, 116; Symington 2007, 297.

5 Mellaart 1963, 223, fig. 12.

6 Kemiş 2018b, 68.

7 Mellaart 1963, 236.

number of sherds dating to later periods are also present on the mound.

Methodologically, it is accepted that, the extent and characteristics of settlement phases at multi-period sites such as mounds, can only be identified by analyzing the spatial distribution of data obtained through systematic surface collection. Eminler Höyük surface survey was carried out according to this premise. Quantitative differences that become visible through the spatial distribution analysis of the collected archaeological assemblages constitute the basis for determining the settlement sequence of the mound and settlement density during different periods. Accordingly, the spatial distribution and density of the surface collection shows that Early Bronze Age sherds were spread across almost the entire mound, while the 2nd millennium ceramics were mostly concentrated on elevations 1 and 2. Iron Age ceramics were mostly concentrated on top of elevation 2, while the ceramic samples dating to later periods were concentrated on the northwestern slopes of the mound. Based on these results, it is possible to state that the settlement area of Eminler Höyük had reached its maximum extent during the Early Bronze Age and then began to shrink gradually throughout the following periods. In the first phase of shrinking, the 2nd millennium settlement continued in a 15-hectare area covering elevations 1 and 2 in the northern sector of the mound, whereas in the second stage the Iron Age settlement was limited to the peak of elevation number 2. In later periods, the top of the mound was abandoned and settlements were situated on the skirts of the mound, just like the modern village settlement.

Besides ceramics, small finds such as crescent-shaped loom weights, bronze pins, bronze object fragments, a lead ring, crucible fragments, and a terracotta figurine were also encountered during Eminler Höyük surveys. All small finds, except for the terracotta figurine fragment, which comes from Early Bronze Age deposits, were found around elevations 1 and 2 in the north. Crescent-shaped loom weights, represented by 13 examples, constitute the largest group among small finds. The largest assemblage of this type of loom weight, which is in use in Central Anatolia since the Early Bronze Age, is known from Konya Karahöyük.⁸ Some of the examples found in the early 2nd millennium levels of Karahöyük bear stamp-seal impressions. A seal impression of this type is also visible on an example found at Eminler Höyük. The find spots and characteristics of all other

dikkat çekici formudur. Bu formun tipolojik özellikleri, Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Geç Tunç Çağı tiplerinin grup içinde temsil edildiğine işaret etmektedir.

Çanak çömlek buluntuları içerisinde yak. % 1 oranında temsil edilen Demir Çağı seramiği, Eminler'de rakamsal görünüllüğü en düşük gruptur. Buna rağmen bu grup içerisinde dönemin erken ve geç evrelerine ait parçalar bulunması, höyükte Demir Çağı'nın birden fazla tabakası bulunduğunu göstermesi nedeniyle önem taşımaktadır. Eminler'de Demir Çağı sonrası yerleşimlerine işaret eden seramikler % 2'lik bir orana sahiptir. Geç dönem seramiklerine höyük üzerinde eser miktarda rastlanmıştır.

Höyükler gibi çok dönemli yerleşimlerin, farklı dönemlerdeki yerleşim boyutlarının ve karakterinin ancak sistematik toplama yoluyla elde edilecek verilerin mekânsal dağılımlarının analiziyle mümkün olabileceği kabul edilmektedir. Eminler Höyük yüzey araştırması da bu varsayımdan hareketle yürütülmüştür. Toplanan arkeolojik materyalin mekânsal dağılım analizleri sonrasında görünür hale gelen sayısal farklılıklar, höyüğün yerleşim tarihinin ve değişik dönemlerdeki yerleşim yoğunluklarının belirlenmesinde hareket noktası oluşturmuştur. Bu çerçevede toplanan materyalin mekânsal dağılımına ve yoğunluğuna bakıldığında, Erken Tunç Çağı örneklerinin höyüğün neredeyse tamamına yayıldığı, MÖ II. binyıl seramiklerinin ise çok büyük oranda 1 ve 2 numaralı yükseltilerde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Demir Çağı seramiği büyük ölçüde 2 numaralı höyüğün tepe kısmında yoğunluk göstermektedir. Geç dönemlere tarihlenen seramik örnekleri ise daha çok höyüğün kuzey-batı eteklerinde ağırlık göstermektedir. Bu sonuçlardan hareketle, Eminler Höyük'ün en geniş yüzey alanına Erken Tunç Çağı'nda ulaştığını ve bu dönemden sonra aşamalı şekilde küçüldüğünü söylemek mümkün görünmektedir. Küçülmenin ilk aşamasında, MÖ II. binyıl yerleşimlerinin kuzeyde yak. 15 hektarlık bir alanı kapsayan 1 ve 2 numaralı höyükte devam ettiği, ikinci aşamada ise Demir Çağı yerleşimlerinin 2 numaralı höyüğün zirve kısmıyla sınırlandığı anlaşılmaktadır. Daha geç dönemlerde ise yerleşimlerin höyüğün yüksek noktalarından ziyade modern köy yerleşiminde olduğu gibi höyüğün eteklerine kaydığı görülmektedir.

Eminler Höyük yüzey araştırmalarında seramiklerin yanı sıra hilal biçimli tezgâh ağırlıkları, tunç iğneler, tunç obje parçaları, kurşun halka, pota parçaları pişmiş toprak figürin gibi küçük buluntularla karşılaşmıştır. Erken Tunç Çağı dolgularından geldiği anlaşılan pişmiş toprak figürin parçası dışındaki tüm küçük buluntular kuzeydeki 1 ve 2 numaralı yükseltilerde bulunmuştur. Küçük buluntular arasında en yoğun grup 13 örnekli hilal biçimli tezgâh ağırlıklarıdır. Orta Anadolu'da Erken Tunç Çağı'ndan

⁸ Alp 1994, 69.

artifacts indicate that they belong to the 2nd millennium BC.

In addition to the determination of settlement sequence and settlement density in different periods at the mound, the results of Eminler survey also help us understand the status of this settlement in relationship to settlement patterns during 3rd, 2nd, and 1st millennia BC in Karaman Plain. To date, more than 30 Early Bronze Age settlements have been identified in the plain during various surveys. In terms of surface area, these sites span a broad spectrum from 1 to 40 hectares. The largest settlement in the region is Kıbrıs Höyük, which covers an area close to 40 hectares. Eminler Höyük is the second largest settlement, with an area of 32 hectares. Kıbrıs Höyük and Eminler emerge as the two most prominent sites for this period, implying that Karaman Plain was controlled by these two settlements during the 3rd millennium BC. Settlement pattern in the region is known to have changed considerably by early 2nd millennium BC.⁹ This process of change, which is reflected at Eminler by the shrinking and confinement of the settlement area on the northern elevations, is observable across Karaman Plain with a considerable reduction in the number of sites and the abandonment of large Early Bronze Age settlements. In this period, Eminler Höyük, although covering a smaller area, seems to have become the central settlement of Karaman Plain. The small number of Iron Age finds at Eminler Höyük suggests that the site did not have a predominant position in settlement hierarchy during the Iron Age.

Kıbrıs Höyük Survey

Kıbrıs Höyük is located 15 km northeast of Karaman city center, and about 20 km east of Eminler Höyük (fig. 1). Also known as Kanaç Höyük in academic literature,¹⁰ the site consists of two parts, which can be identified as an upper city (a citadel) and a lower town (fig. 4). The citadel mound is surrounded on the north, west, and south by the lower town, which covers an area measuring ca. 900 m (north–south) by ca. 550 m (east–west), and has archaeological deposits reaching a depth of 4 m. The base diameter of the 25-m-high mound that constitutes the upper city is ca. 300 m. Surface surveys at this 40-hectare mound, one of the most impressive sites in Karaman Plain, was initiated by dividing the surface area into 4 sectors abiding by site topography (fig. 5). First of all, sectors 2, 3, and 4, which comprise the lower town,

itibaren bilinen bu tip tezgâh ağırlıklarının en yoğun bulunduğu yerleşimlerden biri Konya Karahöyük'tür.⁸ Karahöyük'te MÖ II. binyılın ilk yarısına tarihlenen tabakalarda bulunan örneklerin bir kısmında mühür baskıları vardır. Eminler Höyük'te bulunan bir örnekte bu tip baskılardan görmek mümkündür. Tezgâh ağırlıkları dışında kalan küçük eserlerin bulundukları yerler ve nitelikleri, söz konusu buluntuların tamamının MÖ II. binyıla ait olduklarına işaret etmektedir.

Eminler yüzey araştırması yerleşim tarihinin ve farklı dönemlerdeki yerleşim yoğunluklarının belirlenmesinin yanı sıra höyüğün Karaman Ovası MÖ III. II. ve I. binyıl merkezleri arasındaki konumun daha açık kavranmasını sağlamıştır. Günümüze kadar ovada gerçekleştirilen çalışmalarda 30'un üzerinde Erken Tunç Çağı yerleşimi tespit edilmiştir. Söz konusu yerleşimler yüzey alanları açısından ele alındığında, 1 ila 40 hektar arasında değişen son derece geniş bir yelpaze karşımıza çıkmaktadır. Bölgedeki en büyük yerleşim 40 hektara yaklaşan alanıyla Kıbrıs Höyük'tür. Onu yak. 32 hektarlık alanıyla Eminler Höyük takip etmektedir. Kıbrıs Höyük ve Eminler'in ön plana çıktığı tablo, MÖ III. binyılda Karaman Ovası'nın bu iki yerleşim tarafından kontrol edildiğini ortaya koymaktadır. MÖ II. binyıla gelindiğinde ise bölgede yerleşim dokusunun bir hayli değiştiği bilinmektedir.⁹ Eminler'de yerleşimin küçülerek kuzeydeki yükseltilerle sınırlı hale gelmesiyle kendisini gösteren değişim süreci, Karaman Ovası'nda yerleşim sayısının epeyce azalması ve büyük Erken Tunç Çağı yerleşimlerin terk edilmesiyle kendini göstermektedir. Bu dönemde Eminler Höyük her ne kadar yüzey alanı daralmış da olsa Karaman Ovası'nın merkezi yerleşimi haline gelmiş gibi görünmektedir. Çok sınırlı miktarda örnekle temsil edilen Demir Çağı buluntuları, Eminler Höyük'ün bu dönemin yerleşim sisteminde ağırlıklı bir konumda olmadığını düşündürmektedir.

Kıbrıs Höyük Araştırmaları

Eminler Höyük'ün yak. 20 km doğusunda bulunan Kıbrıs Höyük, Karaman il merkezinin 15 km kuzeydoğusunda yer almaktadır (Res. 1). Literatürde Kanaç Höyük¹⁰ adıyla da anılan höyük, aşağı şehir ve yukarı şehir şeklinde tanımlanabilecek iki bölümden oluşmaktadır (Res. 4). 4 m civarındaki kültür dolgusuyla yukarı şehri batı, kuzey ve güney yönlerinden çevreleyen aşağı şehir, kuzey-güney doğrultusunda yak. 900 m, doğu-batı doğrultusunda yak. 550 m ölçülerine sahiptir. Yukarı şehir ise yak.

8 Alp 1994, 69.

9 Mellaart 1958, 311–312.

10 Mellaart 1963, 209.

9 Mellaart 1958, 311–312.

10 Mellaart 1963, 209.

Fig. 4 Aerial view of Kıbrıs Höyük
Res. 4 Kıbrıs Höyük, hava fotoğrafı

Fig. 5 Sattelite view of Kıbrıs Höyük and survey sectors
Res. 5 Kıbrıs Höyük uydu görüntüsü ve araştırma sektörleri

were investigated to document whether or not differences exist between these sectors, in terms of settlement history. Finally, investigations were carried out in sector 1 and thus Kıbrıs Höyük surveys were completed.

Investigations in the lower town revealed a homogeneous distribution of ceramic finds across sectors. Hand-made red-slipped ware, Metallic Ware and Scored Ware ceramics were found in all sectors of the lower town. The chronological range of these wares and the absence of Early Bronze Age III pottery types known from Eminler at this site indicate that the lower town was abandoned

300 m taban çapına ve 25 m yüksekliğe sahip höyük kısmından ibarettir. 40 hektar civarındaki yüzey alanıyla Karaman Ovası'nın en dikkat çekici merkezlerinden biri konumundaki Kıbrıs Höyük'te araştırmalar, topografik yapıya uygun şekilde alanın 4 sektöre bölünmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir (Res. 5). Öncelikle aşağı şehri oluşturan 2, 3 ve 4 numaralı sektörlerde çalışma yürütülmüş ve bu sektörlerin kendi aralarında yerleşim tarihi açısından farklılık sergileyip sergilemedikleri araştırılmıştır. Son olarak 1 numaralı sektörde çalışmalar yürütülerek Kıbrıs Höyük araştırmaları tamamlanmıştır.

Aşağı şehirde yürütülen araştırmalar, seramik buluntular açısından homojen denilebilecek bir manzara ortaya koymuştur. Aşağı şehir sektörlerinin tamamında, Eminler'de yoğun şekilde karşılaşılan el yapımı kırmızı astarlı seramik, metalik seramik ve tarazlı seramikler tespit edilmiştir. Söz konusu seramik gruplarının kronolojik aralıkları ve Eminler'de rastladığımız türden Erken Tunç Çağı III seramik örneklerinin bulunmaması, aşağı şehrin Erken Tunç Çağı II sonlarında terk edildiğine işaret etmektedir. Yukarı şehirde yürütülen çalışmalar yerleşim tarihi açısından daha hareketli bir manzara ortaya çıkarmıştır. Yukarı şehirde karşılaşılan seramikler, höyüğün Erken Tunç Çağı ve MÖ I. binyılın ikinci yarısında yoğun şekilde iskân edildiğini göstermektedir. Höyük üzerinde aşağı şehirdeki gibi el yapımı kırmızı astarlı seramik, metalik seramik ve tarazlı seramikler bol miktarda görülmüştür. Höyükte, bunların yanı sıra yine Eminler'de örnekleri bulunan birkaç adet insan yüzü kabartmalı çömlek parçasıyla da karşılaşılmıştır. Höyükte bulunan az sayıda boya bezekli seramik parçası, yukarı şehirde yerleşimin MÖ III. binyılın ikinci yarısında devam etmiş olabileceğine işaret etmiştir. Yukarı şehirde en yoğun karşılaşılan seramik grupları kabaca MÖ I. binyılın ikinci yarısına tarihlenebilecek örnekleri içermektedir.

Eminler Höyük ve Kıbrıs Höyük'te gerçekleştirilen araştırmalar, her iki yerleşimin MÖ III. binyıl başlarından MÖ II. binyıl sonlarına kadar devam eden zaman aralığında yerleşim dinamikleri açısından çeşitli dalgalanmalar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bazı noktaları ortak gibi görünen dalgalanmaların Karaman Ovası'nda yer alan diğer yerleşimlerdeki yansımaları araştırmanın bundan sonraki çerçevesini oluşturacaktır.

Bibliography – Kaynakça

- Alp, S. 1964. "Karahöyük Hafriyatı 1964 Çalışmaları Hakkında Kısa Faaliyet Raporu." *TAD XXXIII*, 2: 116–117.
- Alp, S. 1994. *Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

at the end of the Early Bronze Age II. Investigations in the upper city revealed a more dynamic settlement history. Ceramics found on the citadel mound show that the mound was densely settled during the Early Bronze Age and the second half of the 1st millennium BC. Handmade red-slipped ware, Metallic Ware and Scored Ware ceramics were abundant on the mound, just like the lower town. A few sherds with depictions of human faces in high relief, which are also known from Eminler, were encountered on the high mound, as well. The presence of a small number of paint-decorated sherds on the high mound indicates that habitation may have continued in this sector during the second half of the 3rd millennium BC. The largest group of ceramics on the citadel mound dates roughly to the second half of the 1st millennium BC.

Surveys at Eminler Höyük and Kıbrıs Höyük have demonstrated that both sites were inhabited from early 3rd millennium to late 2nd millennium BC, showing various fluctuations in settlement dynamics across these periods. How these fluctuations that appear to be parallel at certain points in time are reflected at other sites in Karaman Plain will define the framework of the next stage of investigations in the region.

- Kamış, Y. 2018a. "Karaman Eminler Höyük Yüzey Araştırmaları: İlk Sonuçlar." *Anmed* 16: 200–207.
- Kamış, Y. 2018b. "Acemhöyük Buluntuları Işığında Erken Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'nun Güneyinde Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı." *Adalya* 21: 2018, 63–84.
- Mellaart, J. 1958. "Second Millenium Pottery From The Konya Plain and Neighbourhood." *Belleten* XXII-87: 311–345.
- Mellaart, J. 1963. "Early Cultures of the South Anatolian Plateau II: The Late Chalcolithic and Early Bronze Ages in the Konya Plain." *AnatSt* 13: 199–236.
- Symington, D. 2007. "The Early Bronze Age Pottery." In *Excavations at Kilisetepe, 1994–1998*, edited by N. Postgate – D. Thomas, 295–318. British Institute at Ankara Monograph Series 30.1. London: British Institute.

Archaeological Surveys in the Hinterland of Tarsus (2018)

Tarsus Hinterlandı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları (2018)

Deniz KAPLAN – Şener YILDIRIM – İlkay GÖÇMEN – Gamze EVGEN

The 2018 campaign of the Archaeological Surveys in the Hinterland of Tarsus Project (TYA), directed by Assoc. Prof. Dr. D. Kaplan of Mersin University, Department of Archaeology, lasted from September 1 to September 21, 2018.¹

Within the scope of the 2018 campaign investigations, cultural assets at the following localities within the boundaries of specified neighborhoods were visited for the first time: Sucular Neighborhood – Bilalidere Area, Merdivenlikuyu Area in İncirlikuyu Neighborhood, Avcıhocalı Area in Akçakoca Neighborhood, Küçük Kösebalcı Neighborhood / Dayımağzı Area, Ziyaret Cave in Büyük Kösebalcı Neighborhood, Kök Area in İbrişim Neighborhood, Yazlık Neighborhood, Bekirağılı Area in Kırıt Neighborhood, and Çevreli Neighborhood. Additionally, documentation work was initiated at a few sites identified during 2016 and 2017 campaigns, namely Cankurtaran Tepesi (Hill) in Kırıt Neighborhood, Ören

Tarsus Hinterlandı Yüzey Araştırmaları'nın 2018 yılı çalışmaları, Mersin Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. D. Kaplan başkanlığında 01.09.2018 – 21.09.2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.¹

2018 yılı araştırmaları kapsamında aşağıdaki adı geçen mahalle ve onlara bağlı mevkiilerde kültür varlıkları incelenmiştir: Sucular mahallesi-Bilalidere mevki, İncirlikuyu mahallesi Merdivenlikuyu mevki, Akçakoca mahallesi Avcıhocalı mevki, Küçük Kösebalcı mahallesi / Dayımağzı mevki, Büyük Kösebalcı mahallesi Ziyaret Mağarası, İbrişim mahallesi Kök mevki, Yazlık mahallesi, Kırıt mahallesi Bekirağılı mevki ve Çevreli mahallesi ilk kez ziyaret edilmiştir. Ayrıca 2016 ve 2017 yıllarında varlığı tespit edilen Kırıt mahallesi Cankurtaran Tepesi, Kırıt-Gürlü mahalleleri Ören / Yukarı Kale, Hacı Hamzalı Ören ve Kale mevkiilerindeki yerleşimlerde belgeleme çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda yerleşimlerin planlarının anlaşılması hususunda CORS GNSS sistemi ile gerekli ölçümler yapılmıştır. Bu esnada daha önce görülmeyen yeni taşınmazlar tespit edilerek, belgelenmişlerdir.

¹ Archaeological Surveys in the Hinterland of Tarsus Project is primarily funded by Tarsus Chamber of Commerce and Industry. Mersin Municipality and Mersin University also provided support for the 2018 campaign. We thank R. Koçak, the President of Tarsus Chamber of Commerce and Industry, B. Kocamaz, the Mayor of Mersin, and A. Çamsarı, the Rector of Mersin University for their support. Archaeologist Ö. Tosun of Tarsus Museum participated in the project as the Ministry Representative during the 2018 campaign. Additionally, Assoc. Prof. Dr. Ş. Yıldırım of Mersin University, Department of Art History contributed to the study of Late Antique Period remains and use of landscape in the research region. Team members during this campaign included the following members of Mersin University, Department of Archaeology: G. Evgen (Ph.D. Student), İ. Göçmen (Ph.D. Student), T. Kılınç (M.A. Student), M. Bölükbaş (Archaeologist), N. Dezer (Archaeologist) ve A. Alıcı (B.A. Student).

¹ *Tarsus Hinterlandı Arkeolojik Yüzey Araştırmalarının ana sponsoru, Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası'dır. 2018 yılı çalışmalarına Mersin Büyükşehir Belediyesi ve Mersin Üniversitesi desteklerini esirgememişlerdir. Desteklerinden dolayı Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı R. Koçak'a, Mersin Büyükşehir Belediye Başkanı B. Kocamaz'a ve Mersin Üniversitesi Rektörü A. Çamsarı'ya teşekkür ederiz. 2018 yılı çalışmalarına Tarsus Müzesi'nden arkeolog Ö. Tosun bakanlık temsilcisi olarak eşlik etmiştir. Ayrıca Mersin Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden Dr. Öğr. Üyesi Ş. Yıldırım incelenen alanların Geç Antik Dönem'deki kullanımları konusunda katkı sağlamıştır. Mersin Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü'nden G. Evgen (Doktora öğrencisi), İ. Göçmen (Doktora öğrencisi), T. Kılınç (Yüksek Lisans öğrencisi), M. Bölükbaş (arkeolog), N. Dezer (arkeolog) ve A. Alıcı (Lisans öğrencisi) ekibimizde yer almıştır.*

/ Yukarı Kale (Fortress) in Kırıt-Gürlü Neighborhoods, Hacı Hamzalı Ören (Ruins), and Kale Area (Fortress). As part of this documentation, various measurements were recorded utilizing CORS GNSS systems in order to investigate site layouts. During these investigations, previously unknown structures were identified and documented at these revisited sites.

İncirlikuyu Neighborhood / Merdivenlikuyu

Investigations were carried out at Kartaltepe Area, located at the boundary of İncirlikuyu and Takbaş Neighborhoods, approximately 7 km northwest of Tarsus. The structure known as Merdivenlikuyu ("well with stairs") by locals was visited at Kartaltepe.

At this location, there is a monumental stairway built with monolithic ashlar blocks, consisting of 25 steps (each 0.20 m in height and 0.30 m in depth) descending below ground level. The staircase is enclosed by rubble-and-mortar walls, which support a deep, vaulted superstructure. The vaulted ceiling is also constructed with rubble and mortar (fig. 1).

Fig. 1 Merdivenlikuyu (TYA)
Res. 1 Merdivenlikuyu (TYA)

İncirlikuyu Mahallesi / Merdivenlikuyu

Tarsus'un yak. 7 km kuzeybatısında bulunan İncirlikuyu ile Takbaş mahalleleri sınırında yer alan Kartaltepe mevkiinde incelemeler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu alanda yapılan incelemelerde Merdivenlikuyu olarak adlandırılan yapı görülmüştür

Bu alanda girişten itibaren aşağıya doğru uzanan ve yine tek parça düzgün taşlardan oluşturulan her biri 0,20 m yüksekliğinde ve 0,30 m derinliğinde toplam 25 basamaktan oluşan bir anıt mevcuttur. Merdivenlerin etrafında harç kullanmak suretiyle moloz taşlarla oluşturulmuş düz bir duvar yükselmekte ve bu duvarlara oturtulmuş derin bir beşik tonozla üst yapı tamamlanmaktadır. Yine moloz taşlar kullanılarak yapılmış olan beşik tonozun yapı taşları birbirine harçla bağlanmıştır (Res. 1).

Bir sarnıç yapısının merdivenli girişini temsil ettiğini düşündüğümüz yapılanmanın genişliği 0,92 ve yüksekliği 2,10 m olarak ölçülmüştür. Giriş kısmından itibaren ölçülebilen derinliği ise yak. 13 m'dir.

Akçakoca Mahallesi / Avcı Hocalı Mevkisi

Tarsus'un yak. 12 km kuzeyinde Akçakoca Mahallesi 2018 yılında ziyaret edilen bir diğer noktadır. Yerel halk tarafından eski adı Avcıhocalı olarak bilinen mevkiide gerçekleştirilen incelemelerde, ana kayaya oyulmuş ve karşılıklı olarak üçer adet olarak konumlandırılmış 6 adet kaya mezarı tespit edilmiştir.

Avcıhocalı'daki mezarların korunma durumları oldukça kötüdür. Sadece kuzeyde yer alanın içerisindeki üç adet kline takip edilebilmektedir (Res. 2). Kuzey-güney uzantılı mezarın özellikle doğu tarafında yer alan kline oldukça iyi korunmuş olup, yüksekliği 0,61 m; genişliği 0,45 m ve uzunluğu 1,89 m olarak ölçülmüştür. Mezarın güneyinde yer alan diğer klinenin ise yüksekliği ve

Fig. 2 Avcı Hocalı Area. Rock Tombs (TYA)
Res. 2 Avcı Hocalı mevkisi. Kaya mezarları (TYA)

This structure, which we believe was the staircase at the entrance of a cistern, is 0.92 m wide and the vaults is 2.10 m high. The depth of the structure from the entrance is 13 m.

Akcakoca Neighborhood / Avcı Hocalı Area

Akcakoca Neighborhood, located approximately 12 km north of Tarsus, is one of the areas visited for the first time during the 2018 campaign. During investigations carried out at an area known as Avcıhocalı by local inhabitants, six rock-cut tombs carved out of bedrock, arranged in two rows of three facing each other, were identified.

The tombs at Avcıhocalı are poorly preserved. The traces of three klines that are observable in the northernmost tomb were the only details that could be identified (fig. 2). This tomb is orientated north-south, and the kline in the east is particularly well-preserved, measuring 0.61 m in height, 0.45 m in depth, and 1.89 m in length. The southern kline is not preserved well enough for determining its height or depth, but it measures 1.90 m in length.

Küçük Kösebalcı Neighborhood / Dayımağzı Area

Küçük Kösebalcı Neighborhood, located approximately 16 km north of Tarsus, is another neighborhood visited during the 2018 campaign. Dayımağzı area is an agricultural terrain within the boundaries of Küçük Kösebalcı Neighborhood. Many workshops and installations were identified and documented, shedding much light on the rural character of the settlement at Dayımağzı. One of the workshops features a crushing basin (1.80 m diameter) and a collecting basin (0.80 m to 0.94 m in diameter).

A sarcophagus with a *tabula ansata* design and the lid of the sarcophagus, both made of local limestone, were identified at the settlement, where site destruction is severe. There are garland designs on both sides of the *tabula ansata* on the front façade and on the shorter sides of the sarcophagus. The sarcophagus has a single-stepped platform and measures 1.00 x 2,07 m and is 0.82 m high. Its lid is found broken on the ground next to the sarcophagus (fig. 3). The sarcophagus dates to the 2nd – 3rd centuries AD.

Bekirağlı Area in Kırıt Neighborhood

Ancient architectural elements in the garden of a private residence in Bekirağlı Area nearby Cankurtaran Area in Kırıt Neighborhood were observed and documented.

genişliği uğradığı yoğun tahribattan dolayı ölçülememiş ancak uzunluğu yak. 1,90 m'dir.

Küçük Kösebalcı Mahallesi / Dayımağzı Mevkisi

Tarsus'un yak. 16 km kuzeyindeki Küçük Kösebalcı Mahallesi ziyaret edilen bir diğer mahalledir. Küçük Kösebalcı Mahallesi'ne bağlı Dayımağzı olarak adlandırılan mevkiide günümüzde tarım faaliyetleri devam etmektedir. Bu alanda yaptığımız incelemelerde çok sayıda üretim donanımı tespit edilerek, belgelenmiştir. Yerleşimin kırsal karakteri hakkında bizlere bilgi veren çok sayıda atölyeden biri bir adet 1,80 m çapında kırma teknesi ve 0,80 x 0,94 m çapında 1 adet toplama havuzuna sahiptir.

Yoğun bir tahribata maruz kalmış yerleşimde, yerel kireç taşından imal edilmiş bir adet tabula ansatalı lahit ve lahit kapağı tespit edilmiştir. Lahdin ön yüzünde yer alan tabula ansatanın her iki tarafında ve lahdin kısa kenarlarında çelenkler mevcuttur. Tek kademeli bir profile sahip olan lahit; 1,00 x 2,07 m ebatlarında olup, 0,82 m'lik bir yüksekliğe sahiptir. Lahit kapağı ise kırık halde lahdin hemen yanında yerde durmaktadır (Res. 3). Lahit, MS 2. yy. - MS 3. yy.'lara ait olmalıdır.

Fig. 3 Dayımağzı Area. Sarcophagus (TYA)
Res. 3 Dayımağzı mevkisi. Lahit (TYA)

Kırıt Mahallesi Bekirağlı Mevkisi

Kırıt mahallesi, Cankurtaran mevkisinin yakınlarındaki Bekirağlı mevkisinde bir vatandaşın bahçesinde Antik Dönem mimari yapılarına ait elemanlar görülmüş ve incelenmiştir. Evin bahçesini çevreleyen bahçe duvarında devşirme malzeme olarak kullanılan 1 adet sütun kaidesi, 1 adet dış sırası ve 1 adet pilaster başlık belgelenmiştir.

Belgelenen mimari bloklar içerisinde dış sırası, günümüze ulaşmamış bir yapının plan özelliklerini sunması bakımından önemlidir. Söz konusu bloğun üzerinde 3 adet dış sırası görülmektedir. Bloğun uzunluğu 0,50 m,

Fig. 4 Bekirağılı Area. Block with guttae (TYA)
Res. 4 Bekirağılı mevkisi. Dış sırası (TYA)

A column base, an entablature block with guttae, and a pilaster capital were used as spolia in the wall that marks the perimeter of the garden.

Among the documented architectural elements, the entablature block is particularly significant for providing clues about the plan of the original structure the blocks belonged to. There are three guttae below the regula on the block that is 0.50 m long and 0.25 m high. Each gutta is 0.09 m wide and 0.17 m high. However, the block does not have a uniform profile. The profile above the central gutta slightly bulges out with a convex curve, while the other two guttae on the sides are slightly behind the central one. This convex curvature suggests that the block belonged to a round structure (fig. 4). Therefore, this architectural element indicates the presence of a round building dating to the Hellenistic or the

yüksekliği 0,25 m ve dışların genişliği 0,09 m, yüksekliği 0,17 m olarak ölçülmüştür. Bu blok düz bir hat izlememektedir. İkinci dış sırasının olduğu merkezde, diğer yanlardaki dışlardan farklı olarak dışarıya doğru hafif dış bükey verilmiştir. Bu dış bükeylik, bloğun yuvarlak bir yapıya ait olduğunu düşündürmektedir (Res. 4). Dolaşısıyla söz konusu mimari buluntu, Bekirağılı ve yakın çevresinde Hellenistik veya Roma Dönemi'nde yuvarlak planlı bir yapının varlığını kesin olarak kanıtlamaktadır. Bu yapıya ait diğer mimari parçaları bulmak için en yakın antik yerleşim olan Kırıntı Cankurtaran Yerleşimi'nde incelemeler yapılmıştır. Buna karşın söz konusu yapıya ait diğer mimari buluntular veya lokalizasyonuna ait herhangi bir kanıt bulunamamıştır.

Çevreli Mahallesi

Tarsus'un yak. 22 km kuzeyinde yer alan, yerel halk tarafından Muhat olarak adlandırılan Çevreli Mahallesi, civarındaki tarım alanlarında ve Çevreliye hâkim tepelerde incelemeler gerçekleştirilmiştir.

Günümüz köyünün kuzeyinde köye hâkim bir tepe yükselmektedir. Bu tepenin zirve noktasında kuzey-güney doğrultulu bir adet anıtsal yapı tespit edilmiştir (Res. 5).

Yapının oturmuş olduğu zeminin (stylobat) ölçüleri 5 x 5 m'dir. Yapı, iki krepisli bir alt yapı üzerinde yükselmektedir. Kare planlı yapının duvar keşişim noktalarında köşe plasterleri kullanılmış olup, kaidelerin tamamı günümüze ulaşmıştır. Anıtın çevresinde gerçekleştirdiğimiz incelemelerde, yapının entablaturüne ait yapı blokları bulunmuştur. Bunlar, arşitrav-friz ve geison parçalarıdır. Yapının dış duvarları ile birlikte planlanmış olan ve günümüze

Fig. 5
Çevreli. Monumental
Structure (TYA)
Res. 5
Çevreli. Anıtsal Yapı (TYA)

Roman Period at Bekirağılı or close vicinity. In order to identify other architectural elements from this building, further investigations were carried out at Kırıt Cankurtaran, where the closest ancient settlement site is located. However, no other finds were encountered, and the location of the building could not be identified.

Çevreli Neighborhood

Investigations were carried out at Çevreli Neighborhood (known as Muhat by locals), in the surrounding fields, and on the hills overlooking Çevreli, located approximately 22 km north of Tarsus.

There is a prominent hill north of the present-day village overlooking this modern settlement. A north-south orientated, monumental building was identified at the peak of this hill (fig. 5).

The stylobate of the building measures 5 x 5 m and the structure has a two-stepped crepidoma. The building has a square plan and features corner pilasters on all four corners, the bases of which are preserved *in situ*. During the investigations around the structure, various entablature blocks were discovered. These consist of architrave-frieze and geison blocks. A wall fragment that is simultaneously built with the outer walls of this structure features springer blocks of an arch, the rest of which is not preserved. However, the springers are enough evidence to demonstrate that the building had a barrel-vaulted superstructure. A door is located on the front wall, off center, and the doorway is 1.30 m wide.

Necessary investigations were made on this structure in Çevreli for preparing ground plan and section restitution illustrations. Additionally, distinct architectural elements were drawn to scale and catalogued.

tonoz başlangıçları ulaşmış olan duvar, söz konusun anıtın üst örtüsünün bir beşik tonozu sahip olduğuna işaret etmektedir. Yapının ön cephesinde bir kapı yer almaktadır. Ancak bu kapı açıklığı ön cephede belli bir simetri uyumu göstermeksizin yerleştirilmiştir. Kapı, 1,30 m açıklığa sahiptir.

Çevreli'de tespit edilen yapıda plan ve kesit restitüsyonu hazırlanmak üzere, gerekli incelemeler yapılmıştır. Ayrıca profilli mimari bloklar çizilerek kataloglaması gerçekleştirilmiştir.

2018 Excavations at Kızılın

Kızılın 2018 Yılı Kazısı

Metin KARTAL

The Epipaleolithic settlement of Kızılın is located approximately 1300 m west-southwest of Yağca Mahallesi square, in Döşemealtı district of the city center of Antalya. Kızılın stream, currently active only during winter months, flows right in front of the site. The site can be accessed by a 250 m-long trail from the streambed going up the mountain slope (fig. 1). In 2017, surface cleaning was undertaken and a grid system was laid out at Kızılın to prepare the archaeological site for excavation, and a wire fence was installed around the perimeter of the site. In 2018, excavations were initiated on the terrace that has been labeled "Kökten Area."

Modern humus deposit of the topsoil was excavated out in a 14 m² area on the upper terrace (Kökten Area) in 20–30 cm wide trenches laid out in a vertical grid (fig. 2). In this area, large rocks that have collapsed from the steep slickenside of the fault line were encountered (figs. 2 and 3) and were removed to prepare a level plane suitable for excavation. After the removal of the humus deposit in topsoil, the area was prepared for systematic excavations of the Pleistocene levels by laying out a grid of 1 m² units (figs. 3 and 4).

Below the reddish brown deposits, the soil matrix of the lower geological phase appears to have a reddish hue consistently. Finds from the upper geological phase date to a wide range of cultural periods. For example, besides modern metal fragments, glazed ceramic sherds dating to the Medieval Age are encountered. These mixed deposits have also yielded chipped stone tools dating to the Pleistocene.

Red soil deposit of the second geological phase, encountered *in situ* immediately below the mixed deposits of the upper phase, was excavated systematically. The red coloring of this soil matrix is probably due to a high concentration of iron-oxide soils, which is characteristic of the Mediterranean littoral. The slickenside mentioned

Bir Epi-paleolitik Dönem yerleşimi olan Kızılın, Antalya Merkez Döşemealtı ilçesi, Yağca mahallesi meydanının yak. 1300 m batı-güneybatısındadır. Hemen önünden günümüzde kışın aktif olan Kızılın Deresi geçer. Yerleşime, Kızılın Deresi'nden dağ yamacına doğru 250 m'lik bir patika ile ulaşılır (Res. 1). Kızılın'de 2017 yılında arkeolojik alanın; temizlenmesi, karelej yapılarak kazıya hazır hale getirilmesi ve son olarak çevresinin kafes tellerle koruma altına alınması işlemleri gerçekleştirilmiştir. 2018 yılı kazı sezonunda ise Kökten Alanı olarak isimlendirmiş olduğumuz teras kısmında kazılara başlanmıştır.

Kökten Alanı olarak isimlendirilmiş olan üst terasın 14 m²'lik bir bölümünde ve yer yer 20–30 cm'lik dikey açmalar sonucunda üst kısımda birikmiş olan humuslu güncel toprak temizlenmiştir (Res. 2). Bu alanda yalçın bir kayalık olan fay aynasının üzerinden düşmüş olan iri kaya blokları ile karşılaşmış (Res. 2–3) ve bunların büyük bir bölümü yerlerinden alınarak alanın kazısının yapılabilmesi için uygun bir düzlem yaratılmıştır. Bu alanın humuslu toprağı temizlendikten sonra birer m²'lik plankareler şeklinde Pleistosen Dönem kazıları sistematik bir biçimde başlatılmıştır (Res. 3–4).

Kazı toprağı üst kısımlarda kahverengimsi-kızıl renkliyen alt seviyelere doğru kazı yapılan alanların tamamında bütünüyle kızıl renge bürünmektedir. Üstteki 1. jeolojik seviye içinden birçok dönemin karışık malzemesi ele geçmiştir. Örneğin bu seviyelerde modern metal buluntular yanında Ortaçağ'ın sırlı seramik parçaları da ele geçmiştir. Bunun yanında bu karışık tabakalardan Pleistosen Dönem yontmataş aletleri de ele geçmektedir.

Bu karışık nitelikteki sedimanların hemen altından tespit edilen in situ kızıl renkli toprak 2. jeolojik seviye olup sistematik bir biçimde kazılmıştır. Bu kırmızılığın nedeni olasılıkla yüksek oranda demiroksitli topraktan kaynaklanmaktadır. Böylesi toprak oluşumları Akdeniz Bölgesi için olağandır. Yukarıda adı geçen ve fay aynası olan dik

Fig. 1
Aerial view of
Kızılın
Res. 1
*Kızılın, Hava
fotoğrafı*

Fig. 2
Kökten Area on
the Upper Terrace
of Kızılın
Res. 2
*Kızılın Kökten
Alanı üst teras*

above also displays a natural red pigmentation, which again is probably due to iron-oxide soils.

All archaeological phases contain a large number of calcareous stones of various sizes. Due to natural decomposition over time, these calcareous particles are rather soft as chalk or brittle. Despite the decomposition effect, excavated deposits have yielded an abundance of archaeological finds. Significant finds include chipped stone tools, a smaller number of ground stone tools, mollusk shells, bones, teeth, bovid horns, microfaunal remains, and seeds.

A large quantity of cores for prismatic blades and bladelets were found within the chipped stone assemblage. Besides these cores, a variety of core preparation

kayayı kırmızıya boyayan doğal oluşum da bu topraktan kaynaklanmaktadır.

Tüm arkeolojik seviyeler çok sayıda irili ufaklı kalker taşı içermektedir. Bu taşların birçoğu da günlenme (zaman-sal süreç) sonucunda çürümüş ve çok kırılgan bir yapıya bürünmüştür. Buna karşın bu dolgulardan çok sayıda arkeolojik malzeme de ele geçmektedir. Bunların başında; yontmataş ürünler, az sayıda sürtmetaş el aletleri, yumuşakça kalıntıları, kemikler, dişler, bovidae boynuzları, mikrofaunal kalıntılar ve tohumlar tespit edilmektedir.

Yontmataş buluntular arasında çok sayıda prizmatik dilgi ve dilgicik çekirdekleri vardır. Bu çekirdeklerin yanında çekirdek yongalama ve hazırlamaya yönelik

debitage was encountered; such as crested blades, plunging blades, and core tablets; as well as otherdebitage fragments that have resulted from cortex removing; and flakes, blades, and bladelets from primary and secondary core preparation. Moreover, a wide array of chipped stone tools for various functions were also identified; such as end scrapers, burins, *piece esquillee*, retouched flakes, retouched blades, various arrowheads, geometric and non-geometric microliths; as well as

teknolojik işlem parçaları olan; tepeli dilgiler, dalmalı dilgiler, vurma düzlemi tablaları, çakmaktaşı hammadde-nin doğal yüzey ve/veya kabuk kısmının temizlenmesi amacıyla yontulmuş birincil ve ikincil çekirdek hazırlama yonga/dilgi/dilgicikleri gibi atık ürünler ele geçmiştir. Ayrıca elbette el aletleri olarak nitelenen ve çeşitli fonksiyonlara hizmet eden; ön kazıyıcılar, taş kalemler, piece esquillee'ler, düzeltili yonga ve dilgiler, çeşitli ok uçları, geometrik olan ve olmayan mikrolitler ve bu mikrolitlerin

Fig. 3
Excavation grid at
Kızılın in the upper
terrace excavation area
Res. 3
Kızılın Karelajı ve
üst teras kazı alanı

Fig. 4
Excavation grid
at Kızılın in the
Pleistocene excavation
area
Res. 4
Kızılın Karelajı ve
Pleistosen kazı alanı

debitage from microlithic production by microburin technique, and unworked flakes, blades, and spalls.

Ground stone tools from the same phases are in general characterized by polishing stones and sandstone whetting stones used for filing and sharpening tools. Only three bone tools were encountered, all of which were broken. One of these finds can definitely be identified as the tip of an awl, and the other two are probably also awl fragments. Because these fragments do not display joining surfaces, it is not possible to know whether or not they belonged to a single awl. However, it is worthy of note that they all come from the same phase.

Mollusk shells belong to a variety of species. Marine species include *Nassarius gibbosula*, *Columbella rustica*, and *Dentalium sp.* No analysis has yet been conducted on these shells, and yet, given the proximity of the site to the shore, they were most probably acquired from the Mediterranean. The rest of the shell fragments consist of a large number of fragmentary terrestrial snail shells (*Helix sp.*). Undoubtedly, further microscopic analysis will reveal the true diversity of shells and mollusks that are not macroscopically distinguishable. In essence, however, while some of the shells belong to edible species brought to the site for subsistence needs, others (especially marine shells) appear to have served purposes of adornment.

The rate of fragmentation of the faunal remains is quite high. As such, large bone fragments are nearly absent. This implies that the food preparation and consumption involved methods that caused the bones to be broken into smaller pieces. Based on preliminary observations, sheep and goat are among the most frequently hunted species. Interestingly, tortoise is another commonly consumed species and a smaller quantity of bird bones is also present. Besides the high frequency of breakage in bones, sheep and goat teeth also display a high fragmentation rate. However, fragmentation rate is lower in the lower phases, which implies that "trampling" by weight and pressure from upper levels may be a factor involved in fragmentation. Undoubtedly, this question will be clarified better by zooarchaeological analysis. At the same time, there may be another factor that contributed to the high fragmentation rate, for which the large quantity of piece *esquiellée* tools found in these levels provides an explanation. Clearly, these tools were used for splitting the bones in order to extract bone marrow, which would have caused the fragmentation. On the other hand, it has not been possible to explain what has caused fragmentation of the teeth in these levels.

Future analysis of seeds collected from sifted soils will enlighten ecological conditions and consumed plant

yapımında kullanılan çentikli budama teknik kalıntıları yanında hiç işlem görmemiş yongalar, dilgiler ve kıymıklar da tespit edilmiştir.

Tabakalardan ele geçen sürtmetaş aletler genellikle perdah aletleri ile aşındırma işlevi gören kumtaşı bileği taşlarıdır. Toplamda 3 adet kemik alet ele geçmiştir. Ancak bunlar da kırıklar içermektedir. Bu aletler arasında birisi kesinlikle bir bız ucu, diğerleri ise olasılıkla bız parçalarıdır. Bunların aynı bızın parçası olup olmadığını bilemiyoruz çünkü birleşme yüzeyleri içermemektedirler. Fakat aynı tabakalardan geliyor olmaları da manidardır.

Yumuşakça örnekleri çeşitlidir. Bunlardan denizel ürünler; *Nassarius gibbosula*, *Columbella rustica* ve *Dentalium sp.* türlerindendir. Bunların herhangi bir çalışma yapılmaksızın doğal yakınlığından ötürü Akdeniz kökenli olduğunu düşünüyoruz. Diğer yumuşakça kalıntıları geneli karasal olan ve kırık ele geçen çok sayıdaki *Helix sp.*'den ibarettir. Bizim tanımlayamadığımız ve çok sayıda mikro düzeyde ele geçen yumuşakçalar yapılacak çalışmalardan sonra tanımlanacaktır. Kısacası yumuşakçaların bir kısmı özellikle beslenme amaçlı toplanan yumuşakçalarken, bir kısmı da (özellikle denizel olanları) süslenme objeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hayvan kemiklerinde fragmentasyon (yani parçalanma oranı) üst düzeydedir. Bu nedenle neredeyse büyük kemik ele geçmemektedir. Buradan bunların tüketilmeleri esnasında fazlasıyla kırılmaya maruz bırakıldıklarını anlayabiliriz. Özellikle ilk gözlemlerimize göre tüketilen av hayvanları arasında koyun ve keçi birinci sıradadır diyebiliriz. Çok ilginç olmakla birlikte bir diğer tüketilen tür ise kaplumbağadır. Kısmen kuş kemikleri de tespit edilmektedir. Hayvan kemiklerindeki kırılmaların yanında özellikle koyun ve keçi olan türlere ait dişler üzerinde de çok kırılma mevcuttur. Ancak daha alt seviyelere inildikçe bu kırılma miktarları azalmaktadır. Bunun bir nedeninin trampling (yani tabaka içi baskı ile kırılma) olma ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Açıkçası bu durum zooarkeolojik çalışma sonucunda ortaya çıkacaktır kanısındayız. Öte yandan yukarıda belirttiğimiz kemiklerin kırık olmasının nedeni bundan daha farklı görünmektedir. Şöyle ki, tabakalardan çok sayıda piece *esquillee* aletler ele geçmektedir. Bunların özellikle kemikleri yarmada kullanıldığı ve bu vesileyle kemiklerin iliklerinin alınmaya çalışıldığı çok açıktır. Bu da kemiklerin parçalanma nedenlerini açıklamaktadır. Buna karşın dişlerde olan parçalanmanın neye dayanacağı hakkında henüz bir fikrimiz yoktur.

Elemeler sonrasında toplanan tohumlar, çevre ve tüketilen bitkisel besinler hakkında bilgi vereceği gibi, ele geçen mikrofaunal kalıntılar da çevre ve iklim hakkında bilgiler sunacaktır. Hem tohum hem de mikrofauna

Fig. 5 Head of a figurine (top), “twins” figurine (bottom)
Res. 5 Figürin başı (üst), ikiz figürin (alt)

species, while the analysis of microfaunal remains will provide information on ecology and climatic conditions. Seeds and microfauna were collected from dry sifting by 1 mm sieves and from floatation by 0.25 mm sieves.

2018 excavations that focused on an intensive investigation of Pleistocene levels have provided a very exciting and important finding. Two anthropomorphic figurines and an incised stone object were found on the floor surface of the Epipalaeolithic Period level in grid squares H 17 and H 15.

The first anthropomorphic figurine fragment is a human head made of sandstone, found in H 15 (fig. 5, top). The body of the figurine is broken off. Frontal facial features are executed and eye sockets are emphasized. A continuous circular incision marks the termination of the head, where it joins the broken off body, particularly prominent when viewed from the profile (fig. 5, top). Horizontal and vertical incisions and grooves at the back of the head may be representing hair, which is a common stylistic feature of female statuettes at European Upper Palaeolithic sites. Some researchers interpret these grooves as the representation of a headdress. No neck is depicted below the semi-spherical head that sits directly on top of the body, which is broken.

örnekleri kuru elemde birer mm.'lik elekler ile ve sulu elemde (flotasyon) 0,25 mm.'lik eleklerle toplanmışlardır.

2018 yılı çalışmalarımızın yoğunlukla Pleistosen tabakalar içinde gerçekleştirilmesi sonuçlarını vermiş ve çok önemli bir buluşa sebep olmuştur. Özellikle Epi-paleolitik Dönem tabakaları olan H 17 ve H 15 plankarelerinin taban seviyelerinde 2 adet insan figürini ve 1 adet çizikli taş eser ele geçmiştir.

Bu eserlerden birisi H 15 plankaresinden ele geçen ve bir insan başı olan kumtaşı hammadde üzerine işlenmiş insan figürinidir (Res. 5, üst bölüm). Figürinin baş kısmı mevcut olup gövdesi noksanıdır. Cepheden yüzü işlenmiş ve özellikle de göz çukurları belirginleştirilmiştir. Profilden bakıldığında baş kısmın gövdeyle olan bağlantısı, başın çepeçevre yivlenerek birbirinden ayrılmasıyla oluşturulmuştur (Res. 5, üst bölüm). Başın arka kısmında hem yatay ve hem de dikey yivleme ve kesiklerle (olasılıkla) saç işlenmiştir. Bu işlemenin en bariz örneklerini Avrupa'nın kadın heykelciklerinde görüyoruz. Böylesi işlemler bazı araştırmacılara göre belki de bir başlığın göstergesi olabilirler. Baş kısmı yarım küre biçiminde olup boyun kısmının işlenmediği ve başın direk gövdeye oturduğu bir stilde oluşturulan figürinin gövde kısmının sadece üst bölümü mevcut, geri kalanı kırık ve eksiktir.

Bu plankareden ele geçen bir diğer envanterlik eser ise her iki karşı yüzünde birer derin çizgi içeren kabaca dikdörtgen prizma biçimli bir kalker taşıdır. Çiziklerden birisi doğrusal, diğeri ise yay biçimlidir. Böylesi buluntular Öküzini'nden de ele geçmiştir ve günümüzde Antalya Müzesi teşhirinde yer almaktadır. Ancak Öküzini örneği çok daha özel sistematik çizgiler içermektedir. Kızılın'den ele geçen eserin üzerindeki çiziklerin sadece 2 adet ile sınırlı olması, belki de böylesi özel işlemlerin henüz başında olduğunu gösterebilir.

Öte yandan H 17 plankaresinden ele geçen bir diğer figürin ise yine kumtaşı hammadde üzerine derin yivlerle işlenmiş eserdir (Res. 5, alt bölüm). Eserin baş kısmını oluşturan yüz detayları işlenmediği için şimdilik çok kesin yargılarda bulunmak istemiyoruz. Ancak eser, Yakın Doğu buluntuları itibarıyla bir insan figürini olması gerektiğini hissettiriyor. Figürinin baş kısmı derin kesik ve yivle belirginleştirilmişken, dikey planda ve figürini ikiye ayıran bir diğer derin yiv oluşu 2 (iki) ayrı insan ya da ikiz figürin olasılığını güçlendirmektedir. Bu her 3 eser üzerindeki çalışmalar devam etmektedir. Şu durumda bu her 3 eserin de Epi-paleolitik Dönem'e ait olması buraya ünik bir anlam katmaktadır. Özellikle bu 2 figürin olasılıkla Anadolu'nun şimdilik bilinen en eski taş insan figürinleridir. Bu konudaki çalışmalarımız devam etmektedir. Kökten Alanı'ndaki tüm çalışmalarımız tamamlandıktan

Another important object found in this grid-square is a calcareous stone, roughly shaped as a rectangular prism and is incised with a single, deep groove on two opposite sides. While one of the grooves is straight, the other is in the form of a curved line. Similar finds are also known from Öküzini, which are currently on display at Antalya Museum. However, lines on the example from Öküzini are executed more systematically. That the Kızılın example has only two lines may be indicating a primary phase of the grooving activity at the moment.

The second figurine, found in grid-square H 17, is also made of sandstone and is shaped with deep grooves (fig. 5, bottom). Because facial features are not shown on what we presume to be the head, our interpretation of this object is tentative. However, based on our general knowledge of the figurine repertoire from the Ancient Near East, this object seems to belong to the category of anthropomorphic figurines. While the head section of the figurine is formed with deep incisions and grooves, another prominent groove runs across the length of the object, separating it to two equal parts, which we have interpreted as depicting two people or twins. Ongoing stylistic analysis on these three objects will reveal more details, but it is significant to note that all three come from the Epipalaeolithic Period, which makes Kızılın somewhat unique in Anatolia. Especially the two figurines are probably the oldest anthropomorphic figurines known in Anatolia. After the completion of excavations in Kökten Area, Pleistocene levels were covered with geotextile. Geotextile was then covered by spreading fine sifted soil from our sifting station, located between the Kökten Area and Esin Area, to preserve the archaeological levels.

In 2018, excavations were also conducted in another area labeled Soylu Area, situated inside the architectural remains of a large semi-circular building. This dry wall construction abuts a locust-tree on one end and continues to join the northern tip of the Kızılın slickenside on the other end. The exterior surface of the wall is plastered, patches of which are preserved. The building, and especially its northeastern section, has been severely destroyed. The interior face of the wall is not plastered. Although the building cannot be dated with certainty, its general characteristics imply a 4th–5th century AD or later date. This season, we began to clear off the rubble and modern humus deposits inside the building and sifted the mixed soil to the extent possible. Further excavations will continue in this area in 2019.

sonra pleistosen tabakalar jeotekstil ile kapatılmıştır. Bunların üzerlerine Kökten Alanı ile Esin Alanı arasında kazı sırasında yaptığımız kuru elemelere ait ince sedimanlar dökülmüş ve alan koruma altına alınmıştır.

2018 yılı için öngördüğümüz bir diğer kazı alanı, Soylu Alanı olarak isimlendirilmiş olan ve büyük bir yarım daire biçimli yapının içinde başlatılmıştır. Yapı kuru duvar şeklinde örülmüş, bir ucu boynuz ağacına yaslı diğer ucu ise Kızılın fay aynasının en kuzey ucuna bağlanmaktadır. Dışı sıvalı olup, kısmen korunmuş kısmen de sıvasının dökülmüş olduğu yüzeyler barındırmaktadır. Yarım çember yapının hemen her kısmında olmakla birlikte, kuzey-doğu kısmı çok fazla tahribat görmüştür. Yapı iç kısımdan sıvalı değildir. Bu yapının dönemi kesin olarak bilinmemekle birlikte genel görünümüyle M.S. 4–5. yy.'lar ya da daha sonrasına ait olabilir. Bu yapının içindeki molozlar ve güncel humuslu toprak temizlenmeye başlanmıştır. Bu yıl itibarıyla yapabildiğimiz kadar karışık toprak elenerek toplanmaya çalışılmıştır. Bu alandaki çalışmalar 2019 yılında da devam ettirilecektir.

Excavations at the Ancient City of Tlos in 2018

Tlos Antik Kenti Kazıları 2018

Taner KORKUT – Gül IŞIN – Çilem UYGUN – Bilsen ÖZDEMİR – U. Ozan USANMAZ

The ancient city of Tlos, located on the western slope of the Akdağ Mountains, is an important Lycian settlement, characterized by its high acropolis on a rocky outcrop that defines the western boundary of the city center (figs. 1–2). Since the earliest habitation periods, a fort was located on this rocky outcrop where the acropolis later developed, characterizing early Tlos as a fortress settlement. This geographical feature has played a decisive role in the formation and development of urbanism at the site. In fact, the important public buildings of the city were built in a regular manner on the eastern slope of

Akdağlar'ın batı yamacında kurulu Tlos Antik Kenti, kent merkezini batıda sınırlayan yüksek akropol kayalığı ile karakterize olmuş önemli bir Likya yerleşimidir (Res. 1–2). Yerleşimin erken zamanlarından itibaren Tlos'a bir kale yerleşimi rolü kazandıran bu kayalık, kentin şehircilik anlayışının oluşumu ve gelişimi açısından da belirleyicidir. Öyle ki, kentin önemli kamu yapıları, akropolün doğuya bakan yamaçlarından itibaren sağlam kayaç dokusundan faydalanılarak muntazam bir şekilde inşa edilmiştir. Şüphesiz bu yapılar içerisinde en çok göze çarpan, akropol ile kenti kuzey-güney doğrultulu bir hat

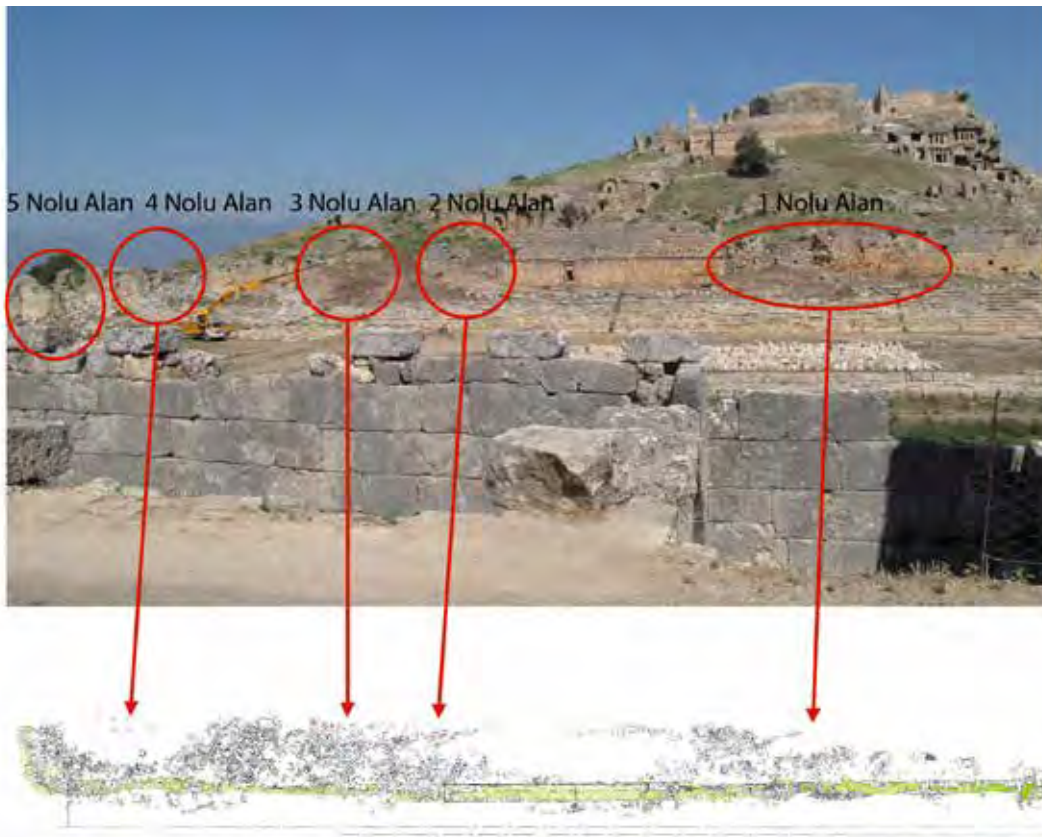

Fig. 1
Acropolis and
eastern walls
Res. 1
Akropol ve
doğu surları

Fig. 2
General view of
acropolis and
stadium area
Res. 2
Akropol ve
stadyum alanı
genel görünüm

the acropolis, making use of the solid bedrock. Undoubtedly, the most prominent ones of these structures are the stadium that divides the acropolis and the city across a north-south line and the fortification walls built on the stadium's diazoma. The stadium area, and especially the rows of seats and the ground level (fig.2), where excavations were carried out since the first years of Tlos excavations, has been unearthed to a great extent. However, comprehensive studies on the diazoma that is covered with the ruins of the city walls were carried out for the first time during the 2018 campaign, within the scope of the project titled "Documentation of the Eastern Walls of Tlos Acropolis" supported by the Scientific Research Project Unit of Akdeniz University (SBA 2018-3266). Fieldwork on the eastern walls of the acropolis consisted of three stages, including cleaning of collapsed rubble, removal of blocks, and excavations. Documentation of the archaeological, epigraphic, and anthropological finds was carried out by expert researchers, both on the field and at the study collections storage facilities of the excavation project. Apart from these field investigations carried out across wide areas, the revision of the city map of Tlos and the geo-radar measurements of the stadium ground, which yielded important findings for the prehistoric periods of the city, were other constituents of fieldwork during the 2018 campaign. Additionally, cultural-natural landscaping work was carried out across the territorium of the city, like in previous seasons.

ile bölen stadyum ve onun diazoması üzerinde yer alan surlardır. Tlos kazılarının ilk yıllarından itibaren çalışmaların yürütüldüğü stadyum alanı (Res. 2) özellikle oturma sıraları ve düzlüğünde yürütülen kazılar ile büyük oranda açığa çıkartılmış; surların yıkıntılarıyla kaplı diazomada ise Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen SBA 2018-3266 numaralı ve "Tlos Akropolü Doğu Surları Belgeleme Çalışmaları" başlıklı proje kapsamında ilk kez 2018 kazı sezonunda kapsamlı çalışmalar yürütülmüştür. Akropol doğu surları arazi çalışmaları esnasında moloz temizliği, blok kaldırma ve kazı çalışmaları olmak üzere üç etapta etkinlik gerçekleştirilmiştir. Arkeolojik, epigrafik ve antropolojik buluntulara ilişkin belgeleme çalışmaları hem arazi hem de kazıevi etütlük eser depolarında ilgili araştırmacılar tarafından yürütülmüştür. Oldukça geniş bir alanda yürütülen bu çalışmaların dışında Tlos Antik Kenti haritasının revizyonu ve kentin prehistorik dönemlerine yönelik önemli bulgular veren stadyum düzlüğünün jeoradar ölçümleri de 2018 yılı kazı sezonunda yapılan diğer faaliyetlerdir. Ayrıca her yıl olduğu gibi bu sezonda da kent ve teritoryumunu kapsayan coğrafya içerisinde doğal-kültürel peyzaj çalışmaları yürütülmüştür.

Erken Bizans Dönemi'nde akropolün güney eteklerinde yoğunlaşan yerleşimin güvenliğini sağlamak amacıyla inşa edilen surlar kuzey ve güneyde akropolü bütüncül bir şekilde çevreleyen bir savunma hattı oluşturmuştur (Res. 1). Söz konusu koruma bandı içinde "akropol doğu

The city walls, which were built for strengthening the defenses of the settlement concentrated on the southern skirts of the acropolis during the Early Byzantine Period, form a uniform defensive line surrounding the acropolis in the north and south (fig. 1). Within this defensive belt, the section known as the "eastern acropolis walls" defines the portion of the wall built above the diazoma. These walls, which were an important part of Tlos city fortifications, form the highest and best-preserved section, where the outline of the city defenses can be observed most clearly. The eastern walls of the acropolis are built as two separate and parallel (inner and outer) walls. The space between these two walls was filled with mortar and rubble, thus forming a very robust, 2.50-m-wide wall structure. At the northwest corner of the stadium, the height of the walls reaches 10 m and the frequent use of spolia blocks is observable in the construction across the wall. Examination of the spolia blocks revealed that many of the blocks used in the construction of the city walls were removed from different structures, monuments, and even graves in the city center. The procurement of distinct architectural elements of various sizes and shapes as construction material for the wall has also impacted the character of the city wall's masonry, resulting in irregular courses. Repairs and additions to the city wall throughout various phases of use have also contributed to the irregularity of wall courses and masonry techniques. While this irregularity is predominant across the city wall, only a section around the gate that opens to the stadium diazoma calls attention with the uniformity of its construction technique (figs. 3-4). The architectural floor characteristics and pavement are distinct in this area, which set it apart from the rest of the city wall. Furthermore, when the wall remains behind this part of the walls were examined, it was understood that an earlier structure with a very different design existed here before the construction of the city wall. We believe that this building complex, which consists of two main sections located side by side behind the city walls, was used as a bouleuterion and a prytaneion with their doors opening directly to the diazoma. This finding shows that the eastern walls of the acropolis were not only a defensive line, but also an important fortification system integrating the public structures of the city's earlier phases.

The partially standing eastern walls of the acropolis have collapsed at certain points due to static weakening and the collapsed rubble has spread over the diazoma at these points (fig. 1). Concentrated at four different points, this debris largely covers the stadium diazoma. For this reason, the main purpose of the 2018 campaign's work in this section was to remove all the debris and rubble

surları" olarak adlandırılan alan, stadyum diazoması üzerinde yükselen ana bölümü tanımlamaktadır. Bizans Dönemi Tlos kent tahkimatının önemli bir parçası olan bu surlar yüksekliği ve korunmuşluk durumu ile kentin savunma hattının en iyi izlenebildiği yerdir. Akropol doğu surları iç ve dış olmak üzere iki ayrı duvar şeklinde örülmüştür. Ayrıca bu iki sıranın arası harçlı moloz dolgu ile doldurulmuş ve böylelikle 2,50 m genişliğinde oldukça geniş ve sağlam bir duvar yapısı elde edilmiştir. Stadyumun kuzeybatı köşesinden itibaren yüksekliği 10 m olarak izlenen duvarların genelinde yoğun biçimde düz ya da profilli bloklardan ibaret devşirme malzemenin kullanımıyla inşa edilmiş bir işçilik egemendir. Yapılan incelemeler sonucunda surların inşasında kullanılan blokların pek çoğunun kent merkezindeki farklı yapılar, anıtlar ve hatta mezarlardan söküldüğü anlaşılmıştır. Bu durum surların duvar örgü karakterini de belirlemiş ve niteliği birbirinden farklı özellikler gösteren taş malzemeler nedeniyle kent surları düzensiz bir örgü sisteminde oluşturulmuştur. Bu sistem surların farklı kullanım evrelerinde geçirdiği tamirat ve eklemeler ile de çeşitlilik kazanmıştır. Surların geneline egemen olan bu düzensiz görünüm yalnızca stadyum diazomasına açılan kapı ve düzenli duvar örgü sistemiyle dikkat çeken bir bölümde farklılık göstermektedir (Res. 3-4). Mimari döşem bakımından farklılık gösteren bu alan belirgin bir biçimde surlardan ayrılmaktadır. Ayrıca surların bu bölümünün arkasındaki duvar kalıntıları incelendiğinde bu alanın daha önceleri bir başka yapı olarak tasarlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Surların arkasında yan yana konumlanmış iki ana bölümden oluşan yapı kompleksinin doğrudan diazomaya açılan kapısıyla bouleuterion ve prytaneion olarak kullanım gören yapılar oldukları öngörülmüştür. Bu tespit, akropol doğu surlarının yalnızca bir savunma hattı değil aynı zamanda kentin daha erken evrelerine ait kamusal yapılarını da içinde barındıran önemli bir tahkimat olduğunu göstermiştir.

Kısmen ayakta olan akropol doğu surlarının statik nedenlerden bazı noktalarda zayıfladığı ve bu noktalarda yıkıntıların diazoma üzerine yayıldığı görülmüştür (Res. 1). Dört farklı noktada yoğunlaşan bu yıkıntılar büyük oranda stadyum diazomasını kaplamıştır. Bu nedenle 2018 çalışmalarının temel amacını diazoma üzerindeki bu yıkıntı alanlarının kaldırılması ve bunun sonucunda hem sur hem de surla ilişkili diğer yapıların mimari detaylarının anlaşılması oluşturmıştır. Alandaki etkinliklere moloz temizliği ve onun ardından, yıkılan sur bloklarının vinç yardımıyla kaldırılması çalışmaları ile başlanılmıştır. Çalışmalara kuzeyden itibaren, 1 numaralı yıkıntı alanından başlanılmış ve mümkün olduğunca yüzeyde bulunan moloz ve blok kalıntıları kaldırılarak diazomanın en güneyindeki 4 numaralı bastion yıkıntısına kadar

to expose the areas around the diazoma so as to understand the architectural details of both the walls and the buildings related with the walls. Activities in the area started with debris cleaning and the removal of city wall blocks with the help of a crane. Work started from the first concentration of rubble in the north and proceeded towards Bastion 4 located at the southern end of the diazoma, and all the rubble and blocks on the surface were removed in this expanse. In addition, cleaning and block removal activities were carried out inside the assembly hall ("bouleuterion/prytaneion") and in Area 5, where two bastions and the gate are preserved. After all these preliminary activities, excavations were started in the area. During the 2018 excavation season, the entire section between Area 1 and Area 3 was unearthed down to the level of the existing floor of the diazoma, and new information related with the city wall and the assembly hall was obtained. Excavations were ceased at Area 3, which is the area with the highest level of deposit and rubble.

Area 1 covers the area between the northern edge of the eastern walls of the acropolis and the edge of the assembly hall (figs. 1-2). The northern part of the wall is more stable than in other areas. However, intense destruction is observed in the area, especially where the assembly hall walls join the city wall. In addition, there is a two-roomed structure in this part of the wall which is integrated with the city wall but must have been built in later periods. The room in the south is very well preserved, but only the eastern wall of the adjacent room has survived. The first room in Area 1 is a rectangular room that leans against the city wall in the west. The entrance to the room is on the east and its walls have been built hastily with a single row of stones (mostly spoila blocks). Excavations carried out inside the room revealed that a portion of the floor along the city wall was paved with terracotta tiles. Moreover, two rows of drain tiles placed in a north-south direction were also uncovered by this pavement. Apart from these finds, a simple U-shaped hearth was identified inside the room. Based on the characteristics of wall construction and floor pavement, this building seems to be related to the use of the acropolis in the Ottoman Period. South of this context lies the most intense accumulation of collapse rubble from the city wall in Area 1. Most of the outer wall blocks are collapsed in this area, exposing the inner fill of the city wall. The completion of excavations in this area exposed the foundation level and the architectural details of the area where the assembly hall wall joins the city wall. Thus, it could be observed that the high-rise foundation blocks of the assembly hall continue uninterruptedly with uniform masonry until the northern end

ulaşılmıştır. Ayrıca iki bastionla korunan sur girişinin olduğu 5 numaralı alan ile bouleuterionun içerisinde de temizlik ve blok kaldırma çalışmaları yürütülmüştür. Tüm bu ön etkinliklerin sonrasında alanda kazı çalışmalarına geçilmiştir. 2018 kazı sezonu içerisinde 1 numaralı alandan 3 numaralı alana kadar olan bölüm diazomanın mevcut yürüme zemini esas alınarak açığa çıkartılmış ve böylelikle sur ve meclis binası ile ilişkili yeni verilere ulaşılmıştır. Kazı çalışmaları yıkıntı ve dolgunun en yüksek olduğu 3 numaralı alana gelindiğinde sonlandırılmıştır.

1 numaralı alan akropol doğu surlarının kuzey sınırından meclis binası başlangıcına kadar uzanan bölümü kapsamaktadır (Res. 1-2). Surun kuzey bölümü diğer alanlara kıyasla statik açıdan daha sağlam durumdadır. Bununla birlikte alanda özellikle meclis binası duvarıyla surun birleştiği noktada yoğun bir tahribat izlenmektedir. Ayrıca surun bu kısmında sur ile organik ilişki içerisinde olan ancak sonraki dönemlerde yapıldığı düşünülen iki odalı bir yapı da bulunmaktadır. Güneydeki oda çok iyi korunmuş, onun yanında devam eden ikinci odanın ise sadece doğudaki duvarı günümüze ulaşmıştır. 1 numaralı alandaki ilk mekân batıda sur duvarına yaslanmış dikdörtgen formlu bir odadan oluşmaktadır. Girişi doğudan olan mekânın duvarları devşirme malzemeden tek sıra blok ile örülmüş özensiz bir işçilik sergilemektedir. Mekân içinde gerçekleştirilen kazılar sonucunda zeminin sura yakın bölümlerinin tuğla döşem ile kaplanmış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu döşem üzerinde kuzey-güney doğrultulu yerleştirilmiş iki künk sırası da ortaya çıkartılmıştır. Bunlardan başka mekân içinde bir de U formulu basit bir ocak alanı tespit edilmiştir. Duvar ve zemin döşemi göz önüne alındığında söz konusu yapının akropolün Osmanlı Dönemi kullanımı ile bağlantılı olduğu anlaşılmıştır. Bu mekândan güneye doğru ilerlendiğinde, 1 numaralı alanda sur duvarı yıkıntısının en yoğun olduğu bölüme ulaşılmıştır. Alanın büyük oranda dış duvar blokları çökmüştür. Bu nedenle surun iç dolgusu açığa çıkmıştır. Bu alandaki kazı çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte meclis binası ile surların birleşim noktasının temel seviyesindeki görünümü de ortaya çıkmıştır. Böylece meclis binasının yüksek tutulmuş temel bloklarının yapının en kuzeyine kadar benzer işçilikle kesintisiz devam ettiği ve bu duvarın kuzey yöndeki köşeden meclis binası yan duvarıyla keşişecek biçimde içe doğru döndürüldüğü görülmüştür.

Meclis binasının ön alanından başlayıp yapının güney yöndeki sınırına kadar uzanan 2 numaralı alan sur yıkıntısının en yoğun izlendiği bölümlerden biridir (Res. 2-3). Bu alandaki çalışmaların temel hedefini özellikle meclis binasıyla bağlantılı mimari döşemi yorumlamak oluşturmıştır. Meclis binasının doğu yöndeki duvar

Fig. 3
Assembly Hall
Res. 3
Meclis Binası

of the structure and this wall turns inward at the north corner to join with the sidewall of the assembly hall.

Area 2 defines an area that begins at the front of the assembly hall and extends up to the southern edge of the building. This is also one of the areas where the city wall collapse rubble is most intense (figs. 2-3). The main objective of investigations in this area was to reveal the architectural floor related to the assembly hall. The eastern wall of the assembly hall is characterized by one course of high stone blocks placed on top of the interlocking foundation blocks, followed by pseudo-isodomic wall construction. This wall construction technique clearly distinguishes the assembly hall walls from the masonry observed throughout the city wall. The main entrance is located on the east wall of the assembly hall, the doorway measuring 1.65 x 4.15 m (fig. 4). This monumental gate has an elaborate appearance with the lintel terminating in a hyperthyron arrangement. To the south of this gate, a second doorway is located, which was recognized before excavations, as one of the jamb blocks is preserved in situ. This second doorway is 1.70 m wide, but it was blocked with spolia during the construction of the city wall. A row of wall foundations that extend from the northern jamb block toward the east demonstrate that this area was also used in later periods, like Area 1. However, in Area 2, it is not yet possible to understand the architectural plan of the structure this wall belongs to.

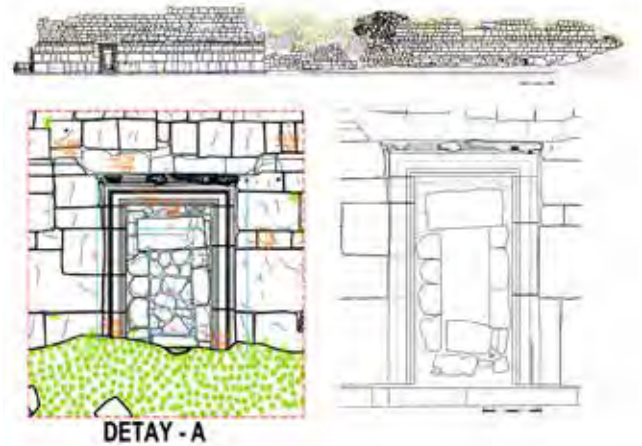

Fig. 4 Eastern wall of the Assembly Hall
Res. 4 Meclis Binası doğu duvarı

karakteri, altta kilit sistemiyle oturtulmuş temel blokları üzerine gelen yüksek duvar blokları ve ardından gelen bir sıra atkılı isodom duvar düzenlemesinden ibarettir. Söz konusu duvar örgü sistemi meclis binasını sur genelinde izlenen duvar iççiliğinden belirgin bir biçimde farklılaştırmaktadır. Meclis binasının doğu duvarında 1,65 x 4,15 m ölçülerinde bir de kapı bulunmaktadır (Res. 4). Anıtsal ölçülerdeki bu kapı lento üzerinde hyperthyron düzenlemesiyle sonlandırılmış zengin bir görünüm sergilemektedir. Bu kapının güney yönünde, kazı çalışmaları öncesinde in situ söve bloğuyla varlığı bilinen ikinci

Fig. 5 Tile Graves

Res. 5 Kiremit mezarlar

Another finding that demonstrates that the area was in use in different phases is the tile graves (fig. 5). During the excavations carried out in front of the assembly hall, 3 tile graves were found in the section between the north and south gates. All three graves are simple inhumations, and they are bordered by the foundation blocks of the building on one side and a simple rubble stone row on the other side. All three graves were covered with tiles, but they did not contain any material culture remains. Anthropological investigations revealed that two adult individuals and one child were buried in these north-south oriented graves. Because deeper deposits were exposed during the excavation of the graves, the situation provided the opportunity to understand the foundation level of the structure and two soundings were dug: the first, inside grave 1 located south of the first gate and the second, just in front of the second gate. In both soundings, it was observed that the foundation blocks of the structure were more coarsely dressed below walking surface and at just about 30 cm below walking surface, there was a fill, consisting of stone chips, tile and ceramic fragments. The Hellenistic form and decoration features of the ceramics coming from this fill layer constitute the *terminus post quem* for dating the assembly building. This finding that places the assembly

bir kapı açıklığı daha bulunmaktadır. 1,70 m genişliğindeki ikinci kapı aralığı da surla ilişkili olarak daha sonraki dönemlerde devşirme malzemelerle kapatılmıştır. Kapının kuzey sövesinde başlayan ve doğu yönünde devam eden duvara ait temel sırasından bu kısmın da 1 numaralı yıkıntı alanı gibi geç dönemde kullanım gördüğü anlaşılmıştır. Ancak buradaki duvarın nasıl bir mimari planı tamamladığını anlamak şimdilik mümkün değildir.

Alandaki farklı kullanım evrelerini gösteren diğer bir veri de kiremit mezarlardır (Res. 5). Meclis binası önünde yürütülen kazılar esnasında kuzey ve güney kapılar arasında kalan bölümde 3 adet kiremit mezara rastlanılmıştır. Her üçü de basit gömü örnekleri olan bu mezarlar için bir tarafta yapının temel blokları diğer tarafta ise sınırlayıcı olarak basit moloz taşlardan yapılmış örgü sistemi kullanılmıştır. İçlerinden hiçbir buluntunun ele geçmediği gömülerin her birinin üstü kiremitler ile kapatılmıştır. Yapılan antropolojik incelemeler sonucunda kuzey-güney doğrultulu gömülerden ikisinin yetişkin, bir tanesinin ise çocuk bireye ait olduğu anlaşılmıştır. Mezarların kazısı esnasında derinleşen seviye yapının temel düzenlemesini anlamak adına da iyi bir fırsat oluşturmuş ve böylece birinci kapının güneyinde yer alan 1 numaralı mezar ile ikinci kapının hemen önünde sondaj çalışmaları yürütülmüştür. Yapılan her iki sondaj çalışmasında da yürüme zemininden 30 cm aşağıya inildiğinde yapının temel bloğunun daha kaba bir işçilik sergilediği ve bu seviyenin altında taş yongası, kiremit ve seramik parçaları içeren bir dolgunun bulunduğu tespit edilmiştir. Bu dolgu katmanı içinden gelen seramiklerin Hellenistik Dönem form ve bezeme özellikleri taşıması meclis binasının tarihlendirilmesinde terminus post quem oluşturmaktadır. Böylelikle stadyum ile aynı dönemde inşa edildiği düşünülen meclis binasının Hellenistik Dönem tarihi de doğrulanmıştır.

Akropol doğu surlarında yürütülen kazı çalışmaları esnasında çeşitlilik gösteren buluntular da ele geçmiştir (Res. 6). Bunlardan en dikkat çekici olanını Kalkolitik Dönem tipolojisi gösteren bir taş balta buluntusu oluşturmaktadır. Sur duvarı yıkıntısındaki dolgudan ele geçen taş balta örneği, daha önceki kazı sezonları içerisinde akropol kazılarında ele geçen prehistorik dönemlere ait benzer buluntuların devamı niteliğindedir. Sadece Tlos Antik Kenti için değil tüm Likya Bölgesi için de özel olan bu buluntunun yanı sıra çalışmalar esnasında farklı dönemlere tarihlendirilen seramik ve cam parçaları, sikeler, ok ve mızrak uçları, gülle, ezgi taşları, heykel parçası gibi değişik objeler de ele geçmiştir. Alandaki en yoğun buluntu grubunu oluşturan seramiklerin büyük bir kısmı Geç Roma Dönemi ile Osmanlı Dönemi arasına tarihlenir. Bununla birlikte buluntular arasında sur

hall (bouleuterion/prytaneion) in the Hellenistic Period also confirms the hypothesis that the assembly hall and the stadium were built in the same period

Various finds were unearthed during the excavations around the eastern walls of the acropolis (fig. 6). The most noteworthy of these finds is a stone ax that is typologically datable to the Chalcolithic Period. This stone ax recovered from the fill of the city wall rubble is another example of similar prehistoric finds from the acropolis excavations encountered in previous seasons. Besides this striking find that is not only significant for the ancient city of Tlos, but also for the entire Lycia region, ceramic sherds, glass fragments, coins, arrowheads, spearheads, a cannonball, grinding stones, fragments of sculptures dating to different periods were also found during excavations. The most abundant group of finds in the area is ceramics, most of which date between the Late Roman Period and the Ottoman Period. However, there are also ceramic sherds dating to the Classical and Hellenistic Periods, which come from the rock tombs of the acropolis behind the city walls. Another interesting group of finds is the collection of arrowheads and spearheads dating to the Late Roman and Byzantine Periods. These finds are very significant for documenting the defensive function of the city wall. During the cleaning and excavation of the eastern walls of the acropolis, new epigraphic finds were also revealed. These new inscribed blocks, which were found either as fragments reused in the city wall inner fill or as spoila blocks reused in wall construction, enabled us to reveal new information related to Tlos. For example, one is an honorary inscription dedicated to Teimantes, a citizen of Tlos, who has undertaken many public duties and has generously spent his own wealth for the city and the Lycian League. In another honorary inscription, Tediassa, also a citizen of Tlos, is honored by the people's assembly of Tlos.

As briefly summarized in this report, a large part of the city walls was unearthed by the completion of the 2018 campaign at the eastern walls of the acropolis. This campaign's work has enabled us to understand all the architectural details related to the city walls and have revealed new data about the different phases of use in the area. The city walls, which were built to defend the Late Antique settlement on the Acropolis, were of vital importance during the Byzantine Period, and remained in use as a pre-existing line of defense during the Ottoman Period. Although the wall construction system across the city wall is composed of spolia blocks and exhibits an irregular appearance, it is possible to observe different details in the masonry related to repairs undertaken in various phases. Undoubtedly, the most remarkable

Fig. 6 Finds from excavations
Res. 6 Kazı buluntuları

gerisinde kalan akropol kaya mezarı kontekstlerine ait Klasik ve Hellenistik dönemlere tarihlendirilen parçalar da mevcuttur. Ele geçen buluntular içerisinde dikkat çeken bir başka grubu ise Geç Roma İmparatorluk ve Bizans dönemlerine tarihlendirilen ok ve mızrak uçları oluşturur. Söz konusu buluntular surun işlevselliğinin belgelenmesi açısından son derece önemlidir. Akropol doğu surlarının temizlik ve kazı çalışmaları esnasında yeni epigrafik belgeler de tespit edilmiştir. Gerek parçalar olarak sur içi akıntısından gelen gerekse devşirme malzeme olarak surda kullanılan bu epigrafik belgeler Tlos ile bağlantılı yeni bilgilere ulaşmamıza olanak tanımıştır. Örneğin söz konusu yazıtların birinde kent ve Likya Birliği için pek çok kamusal görev üstlenen ve kendi servetinden cömertçe harcamalarda bulunan Tlos vatandaşı Teimantes onurlandırılmıştır. Bir diğer yazıtta ise yine Tlos vatandaşı olan Tediassa'nın Tlos Halk Meclisi tarafından onurlandırılması vurgulanmıştır.

Burada kısaca tanımlanmaya çalışıldığı üzere 2018 kazı sezonu akropol doğu surları çalışmalarının tamamlanmasıyla kent surlarının büyük bir bölümü açığa çıkartılmıştır. Böylece surlarla bağlantılı tüm mimari detaylar anlaşılır olmuş ve gerçekleştirilen kazılarla da alanın kullanım evrelerine dair yeni verilere ulaşılmıştır. Akropol'deki

findings of the 2018 excavations come from the re-used assembly building attached to the eastern walls of the acropolis. Excavations confirmed that this bouleuterion/ prytaneion was built in the Hellenistic Period along with the stadium on which the city walls rest. This significant public building of the city was connected directly to the stadium diazoma through two gates. After the structure went out of use during Late Antiquity, it was transformed while its robust masonry and high-standing walls were integrated into the city walls. Only cleaning and documentation were carried out in the assembly building in 2018, however, further investigations are planned in this area for revealing more details about the building and its various phases of use.¹

Geç Antik Çağ yerleşimini korumak amacıyla inşa edilen surlar, Bizans Dönemi içinde hayati önem taşımış, Osmanlı Dönemi'ne gelindiğinde ise hazır bir savunma hattı olarak varlığını korumuştur. Sur genelinde izlenen duvar örgü sistemi genel olarak devşirme malzemelerden oluşturulduğundan düzensiz bir yapı sergilese de ilerleyen dönemlerde tamirat zorunluğu nedeniyle oluşmuş farklı işçilik detaylarını gözlemlemek mümkündür. 2018 kazılarının şüphesiz en dikkate değer bulguları akropol doğu surları içerisinde tekrardan kullanılmış meclis binasından gelmiştir. Kazılar esnasında meclis binasının, surların üzerine oturduğu stadyum ile birlikte Hellenistik Dönem'de inşa edildiği anlaşılmıştır. Kent kamusal alanlarının önemli bir parçası olan yapı, iki giriş kapısı ile doğrudan stadyum diazomasına bağlanmıştır. Yapı, işlevinin sonlandığı Geç Antik Çağ içerisinde ise nitelikli işçilik sergileyen yüksek duvarlarıyla kent surlarının bir parçasına dönüşmüştür. 2018 yılı kazı sezonu içerisinde sadece temizlik ve belgeleme çalışmaları yürütülen meclis binasında önümüzdeki sezonlarda yapılması planlanan çalışmalarla yapının kullanım evreleriyle bağlantılı daha detaylı sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.¹

¹ We thank the General Directorate of Cultural Assets and Museums of the Ministry of Culture and Tourism for granting us permission to work and the rectorates of Akdeniz University, Mustafa Kemal University, and Hacı Bektaş Veli University, as well as Suna & İnan Kıraç Research Center for Mediterranean Civilizations of Koç University for their support.

¹ Kazı izinleri ve desteklerinden dolayı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Akdeniz Üniversitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi ve Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüklerine ve ayrıca Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi Müdürlüğü'ne teşekkür ederiz.

Surveys in and around Kremna 2018

Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2018

Hüseyin METİN – Salih SOSLU – Mustafa ÇİDEM

Ancient City of Kremna and Vicinity Survey Project was carried out for thirteen days from August 31 to September 12, 2018, with permit no. 97973013-604.01.01-E.16280 dated August 27 to September 12, issued by the Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Cultural Heritage and Museums, and with the participation of expert T. Sümer of Nevşehir Hacıbektaş Museum Directorate as the Ministry representative.¹ The survey area extended from Keraitai (Belören) in the north and Evcileri in the east to Millias (Kocaaliler) in the south and Sazakköy Alatepe in the west. The sixth campaign of surveys at Kremna in 2018 centered around Kocaaliler Karain Cave, Kocaaliler Kocagözet Sacred Precinct, Avdancık Sakızlık Area, Ardıcılık Tepesi Watchtower, and Panemoteikhos (Boğazköy). Identification and registration of archaeological finds and technical illustrations were completed, GPS coordinates and measurements were recorded and plotted on digital maps, and internal project reports were completed during the season (fig. 1).

Research in the Territorium of Kremna: Investigations in the South and Southeast

İnarası: İnarası is located within the borders of Bucak District. The site can be reached by a dirt road that starts at Ormancılar Çeşmesi off the main Taşyayla-Çamlık road. Investigations at the site have continued with interruptions since the first campaign in 2013. During the sixth campaign in 2018, technical drawings of the architectural plan of İnarası Sacred Precinct were carried out. Documentation of the Mother Goddess Sacred

Kültür Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 27.08.2018–12.09.2018 tarihleri arasındaki 97973013–604.01.01–E.16280 sayılı yazısı ile verilen resmi izinle Kremna Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırmaları Bakanlık Temsilcisi Nevşehir Hacıbektaş Müze Müdürlüğü Uzmanı T. Sümer'in katılımıyla 31 Ağustos – 12 Eylül 2018 tarihleri arasında (13 gün) gerçekleştirilmiştir.¹ Araştırma sahası, kuzeyde Keraitai (Belören), doğuda Evcileri, güneyde Millias (Kocaaliler), batıda Sazakköy Alatepe mevkieleiridir. 2018 yılı 6. sezon Kremna araştırmaları, Kocaaliler Karain Mağarası, Kocaaliler Kocagözet Kutsal Alanı, Avdancık Sakızlık mevkisi, Ardıcılık Tepesi Gözetleme Kulesi, Panemoteikhos (Boğazköy) merkezleri kapsamında yapılmıştır. Tespit ve

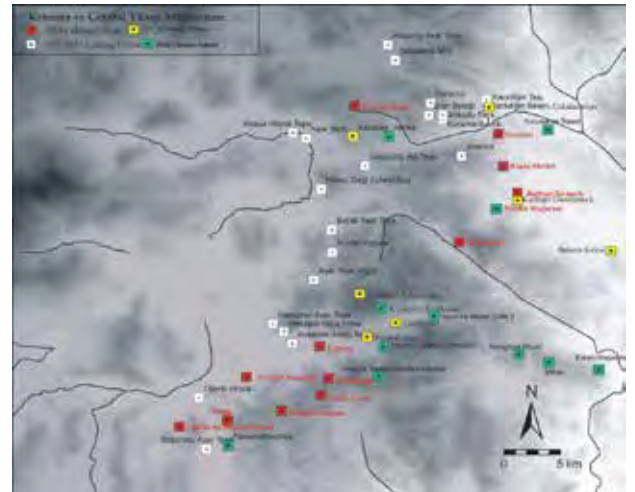

Fig. 1 2018 campaign survey areas in Kremna and vicinity
Res. 1 2018 Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması sahası

¹ We thank Burdur Museum Directorate, Bucak District Governorate, Bucak Municipality, and Bucak District Gendermerie Command for taking close interest in our project.

¹ Araştırmamıza gösterdikleri ilgi ve alakadan dolayı Burdur Müze Müdürlüğü'ne, Bucak Kaymakamlığı'na, Bucak Belediye Başkanlığı'na ve Bucak Jandarma Komutanlığı'na teşekkür ederiz.

Precincts located on the northern and northeastern peaks was completed. These areas are characterized by stepped-altar structures with podiums and one-stepped platforms with altars. These structures corroborate previous observations regarding the use of İnarası as a sacred precinct since earlier periods.

Potalin Cave: Potalin Cave is located on a slope about 2 km away from Aktaş Kum Ocağı quarry north of a high natural hill that lies west of Çatalcam Gediği in Çobanpınarı Village of Bucak District. The cave is somewhat unique in Pisidia region in terms of its plan, the structure of its galleries, and its inscriptions. The entrance is located in the east. The main gallery measures 50 x 6 m and features a wide and long area. In the mid-section of this main area, two doorways are carved into the walls on the right and the left side, leading to different galleries. Following the main entrance hall, the cave has three more galleries (Galleries 1, 2, and 3), each with different dimensions and characteristics (fig. 2). Drawing of the technical plans of the galleries was completed and the location of inscriptions and various niches for offerings carved into the cave walls were marked on the plans. Notably, the inscriptions show that the cave is dedicated to goddess Tyriose, as the inscription located to the right of the main entrance, “Τυριωση επικοω Ονησιμος ευχην” (Onesimos dedicated it to Tyriose), clearly indicates. The ceiling of Galleries 1 and 3 are covered with stalactite and stalagmite formations, similar to those known from Beldibi and Belbaşı caves which have been settled in

tescil kaynaklı arkeolojik veriler belgelenerek, teknik eser çizimleri, Gps koordinat ve ölçüm işlemleri, koordinatların haritaya aktarılması ve bilimsel notların rapor edilmesi şeklinde tamamlanmıştır (Res. 1).

Kremna Teritoryumundaki Araştırmalar: Güney ve Güneybatı Araştırmaları

İnarası: Bucak ilçesine bağlı Taşyayla–Çamlık yolu üzerindeki Ormancılar Çeşmesi olarak adlandırılan mevkisinden başlayarak patika bir yol ile İnarası’na ulaşılmaktadır. 2013 yılı birinci araştırmalar sezonundan beri İnarası’nda çalışmalar aralıklarla devam ettirilmektedir. 2018 yılı altıncı sezon araştırmalarında İnarası Kutsal Alanı’nın teknik plan çizimleri yapılmıştır. Kutsal Alan’ın kuzey ve kuzeydoğu tepe noktalarındaki Ana Tanrıça kutsal alanlarının belgeleme çalışmaları tamamlanmıştır. Bunlar podyumlu basamaklı sunak yapılar ve sunaklı tek sekili yapılardır. Bu veriler, erken dönemlerden itibaren İnarası’nın kutsal bir yer olarak kullanıldığı konusundaki tespitleri doğrulamaktadır.

Potalin Mağarası: Bucak ilçesi, Çobanpınarı köyü, Çatalcam Gediği’nin batısındaki yüksek bir tepenin kuzeyindeki Aktaş Kum Ocağı’na yak. 2 km uzaklıktaki yamaçtır. Pisidia Bölgesi’nde plan, galeri yapısı ve yazıtları ile ilginç özelliklere sahip bir mağaradır. Girişi doğu yönündedir. Ana mekân, 50 x 6 m ölçülerindedir, uzun ve geniş bir alana sahiptir. Mekânın ortasında, sağ ve sol duvar kanadından farklı noktalara geçişi sağlamak için açılmış iki giriş bulunmaktadır. Giriş bölümlerinin ardından 1, 2 ve 3 Nolu olarak kodlanmış, farklı boyutlara ve özelliklere sahip üç galerisi bulunmaktadır (Res. 2). Galeri yapılarının teknik plan çizimleri tamamlanmıştır. Mağara duvarlarındaki muhtelif noktalarda çok sayıda adak nişleri ve yazıtlar da plana aktarılmıştır. Tanrıça Tyriose’ye adandığı konusundaki yazıtlar dikkat çekicidir. Girişte sağdaki, Onesimos Tyriose’ye adadı (Τυριωση επικοω Ονησιμος ευχην) şeklindeki yazıt bu konudaki arkeolojik kanıttır. 1 ve 3 nolu galeri yapısının tavan bölümleri, Prehistorik yerleşim özelliğindeki Beldibi ve Belbaşı mağaraları ile doğal oluşumlu kültürel miras İnsuyu’ndaki gibi sarkıt ve dikitlerle kaplıdır. Bu bakımdan tavandaki ve tabandaki nemlilik durumunun dış hatlardan gelerek birikmiş kaynak suları etkisinde gerçekleştiği düşünülmektedir.

Yunusemre Tepesi: Kremna’nın güneydoğusundaki Kepez I mevkisinin yak. 2 km doğusunda yer almaktadır. Basit planda yapılmış çiftlik yerleşimidir. Yüksek bir tepe ve çevresindeki tarımsal faaliyetler için uygun geniş düzlük alanlar ile bütünlük içerisindedir. Çok sayıda Roma ve Geç Antik Çağ seramik ve kiremit parçaları tespitler arasındadır. Bu tipteki kırsal yerleşimler, Kilikia,

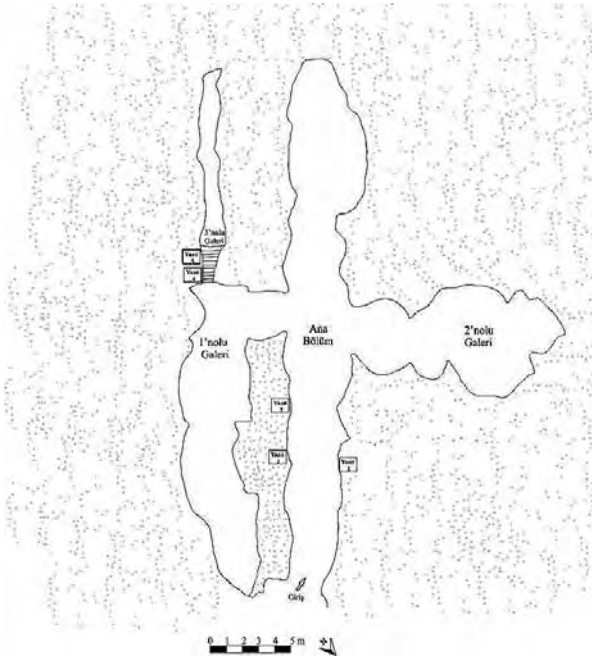

Fig. 2 Plan of Potalin Cave
Res. 2 Potalin Mağarası planı

Prehistory, as well as the natural formations at İnsuyu Cave that is registered among cultural heritage sites. In this respect, the moisture that is observable on the cave ceiling and the cave floor must be due to the influence of natural spring water accumulation on the exterior of the cave.

Yunusemre Tepesi: Yunusemre Hill is situated approximately 2 km east of the locality known as Kepez I, southeast of Kremna. This is a small and simple farm settlement. This high hill is conveniently surrounded by wide and flat agricultural terrain. Intensity of tile fragments and ceramic sherds dating to Roman Period and Late Antiquity on the surface is notable. Because of frequent brigandage and piracy during the 2nd and 3rd centuries AD in Cilicia, Pamphylia, and Pisidia regions, farm settlements of this kind were located in the vicinity of surveillance stations established for defending water sources and agricultural land to protect subsistence resources. Due to the strategically important location of Kremna, there are many rural settlements, farms, and surveillance stations in its territorium.

Ardıçlık Tepesi Watchtower: Ardıçlık Tepesi (hill) is located on the main road between Sivişler Village and Avdancık neighborhood. The military watchtower located at the top of this hill is in a strategic position to oversee important locations along the Kremna–Millias border, as well as the deep gorges and valleys that lead to both cities. The tower is situated at the peak of a conical hill that has an altitude of ca. 1,000 m. The tower has a rectangular ground plan that covers an area of 6 x 9 m. The 0.90-meter-wide walls are constructed with polygonal stones and wall foundations are well preserved. The foundations of the northeastern corner of the tower rest on a massive rocky outcrop, which is incorporated into the wall. The tower has a commanding view of the surrounding landscape.

Avdancık, Sakızlık Turcoman Settlement: Sakızlık is located on the north slope of Sivişler neighborhood in Avdancık area. This site is probably one of the earliest settlements of Turcoman tribes in the region. Building remains and ceramic sherds are scarce on the surface. The site is located at an altitude of ca. 750 m.

Avdancık, Sivişler Cistern: This cistern is located on a flat terrain north of Sivişler neighborhood in Avdancık Village. The original cistern was constructed during the Ottoman Period, while the upper section above ground was raised as a platform and plastered with mortar in later periods. The interior surface of the cistern is also plastered and burnished. The 10-meter-deep cistern has a diameter of 8 m.

Pamphylia ve Pisidia bölgelerinde MS 2. ve 3. yy'da devam eden haydutluk ve korsanlık faaliyetleri sebebiyle kent merkezi dışındaki su ve tarımsal arazi gibi temel yiyecek-içecek kaynaklarını korumak için oluşturulmuş güvenlik merkezleriyle yakın konumdadır. Kremna stratejik bir noktada olduğu için teritoryumunda benzer şekilde çok sayıda kırsal yerleşimler ve çiftlik yerleşimleri ile güvenlik istasyonları yer almaktadır.

Ardıçlık Tepesi Gözetleme Kulesi: Sivişler köyü ve Avdancık Mahallesi yolu üzerindeki tepededir. Tepe noktadaki askeri nitelikli Gözetleme Kulesi, Kremna ve Millias arasındaki sınır noktaları ve her iki kente açılır durumdaki derin vadileri ve dar boğazları kontrol eder konumdadır. Kule, konik bir tepe üzerindedir. Yak. 1000 m'dir. Kule 6 x 9 m ölçülerindedir ve dikdörtgen planlıdır. Duvar kalınlıkları 0.90 m'dir. Temel kalıntıları sağlam durumdaki duvarlar, polygonal taşlarla örülmüştür. Kulenin kuzeydoğu köşesi masif bir kaya kütlesi üzerindedir. Bu nokta duvar olarak kullanılmıştır. Etrafına hakim bir konumdadır ve gözetleme seyri oldukça geniştir.

Avdancık, Sakızlık Türkmen Yerleşimi: Avdancık bölgesindeki Sivişler Mahallesi'nin kuzey yamacına konumlanmaktadır. Bu çevredeki ilk Türkmen yerleşimleri olarak düşünülmektedir. Yak. 750 m rakımdadır.

Avdancık, Sivişler, Sarnıç: Avdancık köyü, Sivişler Mahallesi'nin kuzeyindeki düz bir arazide yer almaktadır. Orijinal sarnıç yapısı, Osmanlı Dönemi'ne ait olup, günümüzde toprak üstündeki bölümü platform şeklinde yükseltiyle harçla sıvalıdır. Sarnıç iç kısmı da perdeli düz sıvalı durumdadır. 8 m çapındadır ve derinlik yak. 10 m'dir.

Avdancık, Kızılçukur (Kızılkapın) Ormanlık Mevki, Çiftlik Yerleşim: Ormanlık mevkisinde orman yolu üzerindeki yamaçtadır. 2017 yılı araştırmalarında keşfettiğimiz Hasin Ovası'ndaki kalıntılarla benzer olarak Kızılçukur (Kızılkapın) ve Çukurovası'nın güneydoğusundaki yamaçlar üzerindeki düzlükte yaylacılık faaliyetleri kültürü izleri tespit edilmiştir. Burası oldukça basit yapılmış çiftlik yerleşim özelliği göstermektedir. Bu noktada dağınık durumda yerleşimlere ait temel kalıntıları tespit edilmiştir. Yamaç çevresi tarımsal faaliyetler için uygun düzlük alanlar bulunmaktadır.

Avdancık, Kızılçukur (Kızılkapın) Gözetleme Kulesi: Avdancık köyünün doğusundaki Çukurovası mevkii'nin kuzeydoğusunda, yüksekçe sarp bir kayalık tepede konumlanmaktadır. Kızılçukur (Kızılkapın) Gözetleme Kulesi, 2017 yılı araştırmalarında keşfedilmiştir. Yaklaşık olarak 1307 m yüksekliktedir. Avdancık ve Gündoğdu'ya kadar tüm stratejik coğrafyaya hakimdir. Korunaklı bir

Avdancık, Kızılçukur (Kızılkapan) Forest Area, Farmstead: This site is located on the slope by the forest road in Ormanlık mevki. Similar to remains discovered in Hasin Plain in 2017, remains related with pastoralist settlements were encountered on the plateau southeast of Kızılçukur (Kızılkapan) and Çukurovası areas. This site has the characteristics of a simple farmstead. Scattered remains of buildings were observed in the area. There are flat areas suitable for agriculture surrounding the slope.

Avdancık, Kızılçukur (Kızılkapan) Watchtower: This watchtower is situated on top of a steep rocky cliff located northeast of Çukurovası area east of Avdancık Village. Kızılçukur (Kızılkapan) Watchtower was first discovered during the 2017 campaign. Strategically located at an altitude of 1,307 m, the tower has a commanding view of the entire landscape down to Avdancık and Gündoğdu. Its protected location and its vista of strategic points on the mountainous landscape such as narrow mountain passes and deep valleys corroborate the idea that it served a military function. The rectangular tower covers an area of 11 x 4 m. Its 0.75-meter-wide walls are constructed using polygonal stones. The eastern façade is well preserved to a height of 1 m. Ceramic sherds dating to Late Classical and Hellenistic Periods were found inside the tower (fig. 3).

Research at Urban Sites in the Vicinity of Kremna: Millias and Panemoteikhos Ancient City of Millias (Kocaaliler):

The ancient city of Millias is located within the boundaries of Kocaaliler Township in Bucak District of Burdur Province. It is situated 5 km away from Kocaaliler, which lies 30 km southeast of Bucak District and 42 km away from Burdur.

Mausoleum: This monumental tomb has a single tomb chamber. Its walls are preserved up to a height of 1 m, except for its northern wall. The walls are constructed using polygonal stones with no mortar. The structure measures 3.50 x 3.50 m. The abundance of large roof tiles inside the structure is notable. The ceiling is decorated with coffers. Coffers are surrounded by a narrow frame bearing interwoven branch designs. Front façade is also adorned with four, square coffers of equal size. These coffers are adorned with lion–bull, gargoyle/ Medusa, oinochoe, eagle, hippocampus, and grape-bunch designs in relief (fig. 4).

Tower 1: Tower 1 is located on the northeastern corner of the area south of the tripartite cistern. The tower has a commanding view of the mountainous terrain, deep

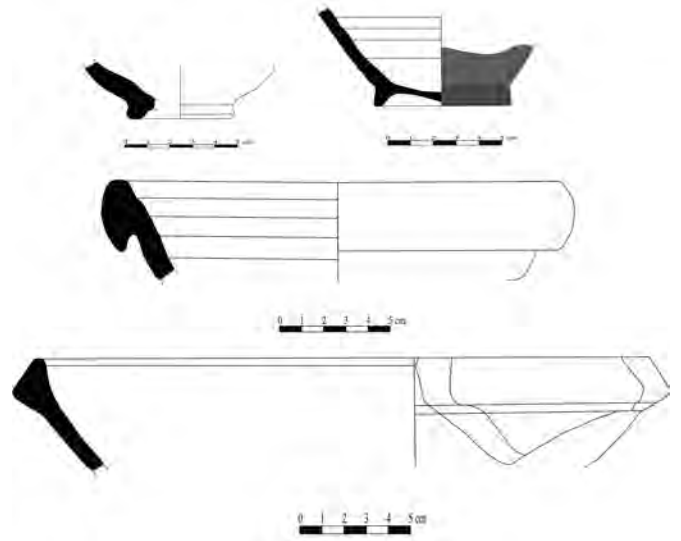

Fig. 3 Kızılçukur (Kızılkapan) Watchtower, ceramic finds
Res. 3 Kızılçukur (Kızılkapan) Gözetleme Kulesi, seramik örnekler

merkezde yer alması ve dağlık alanlar, dar geçitler ve derin vadiler gibi stratejik noktalara hakim konumu, askeri nitelikli bir gözetleme kulesi olduğunu doğrulamaktadır. 11 x 4 m ölçülerindedir. Duvar kalınlığı 0.75 m'dir. Dik-dörtgen planlıdır. Çokgen taşlar ile örülü polygonal duvar tekniği kullanılmıştır. Doğu cephesindeki sağlam durumdaki duvar yüksekliği 1 m'dir. Kule içerisinde Geç Klasik ve Hellenistik Dönemlere ait nitelikli seramik parçaları tespit edilmiştir (Res. 3).

Kremna Çevresindeki Kentsel Araştırmalar:

Millias ve Panemoteikhos Millias (Kocaaliler) Antik Kenti:

Millias Antik Kenti, Burdur ili, Bucak ilçesi, Kocaaliler beldesi sınırları içerisinde. Burdur'a 42 km, Bucak ilçesinin 30 km güneydoğusundaki Kocaaliler'e 5 km'lik bir mesafededir.

Anıt Mezar: Tek odalı bir mezardır. Kuzey duvar haricindeki duvarları yak. 1 m'lik seviyede sağlam durumdadır. Duvarları harçsızdır ve polygonal teknikte örülmüştür. 3.50 x 3.50 m ölçülerindedir. İçerisindeki çok sayıda büyük boyutlu çatı kiremitleri dikkate değerdir. Dekoratif süslemeli tavan kasetleri vardır. Bunlar, çevresi dal örgü motifliyle çevrilmiş durumdaki dar bir çerçeveye sınırlanmıştır. Birbirine eşit kare planlı dört kaset bölümü ile ön cephe süslenmiştir. Bu kasetlerde aslan-boğa, Gorgo/Medusa, oinochoe, kartal, hippocampus ve üzüm salkımı kabartmalı süslemeleri işlenerek yerleştirilmiştir (Res. 4).

Fig. 4 Millias (Kocaaliler), Mausoleum, decorative coffers
Res. 4 Millias (Kocaaliler), Mezar Anıtı, tavan kaseti

gorges, mountain passes, and the plains north and west of the city. The tower covers an area of 6.50 x 6.50 m on top of a massive rocky outcrop at an elevation of 781 m. Walls are approximately 2 m wide and are preserved to a height of four courses. Massive limestone blocks (logaden) measuring 60 x 100 m were used in the construction of the foundation, while smaller rubble stones were used for the upper courses of the walls, found scattered around the building. A large number of ceramic sherds dating to the Late Hellenistic Period were found inside the tower. A 30-meter-long, 2-meter-wide, east-west-oriented fortification wall abuts the eastern corner of the tower.

Millias, Kocagözet Area: Kocagözet lies on top of a hill that is located north of Gökalan neighborhood situated ca. 500 m northeast of Millias. A small rural settlement is identified at this location. However, the remains are severely disturbed. Coarse ceramics of Roman Period are identifiable on the surface. The site is currently used as a pen for animals. The most notable find at this rural settlement is an offering pit and steps carved into the bedrock, located at the entrance to the site.

Karain Cave: Karain Cave lies on the east slope of Gökalan neighborhood that is located southeast of Millias. The cave can be reached by a trail up the steep slope. Karain is the name given to the cave by local villagers. The entrance is through a triangular opening on the northern side, in front of which a small, flat area is located. The cave ceiling is covered with a thick layer of karstic formations. The cave has a complex stratigraphy of three levels. A small number of Early Bronze Age ceramic sherds were observed on the top level, while Late Antique and Byzantine Period sherds were found in the eroded deposits on the slope outside the cave. Because the cave is seasonally used as a pen for herds,

1 Nolu Kule: Üç bölmeli su dağıtım deposu olarak kullanılmış durumdaki sarnıç yapısının güneyindeki hakim bir noktada kuzeydoğu köşede, 1 Nolu Kule konumlanmaktadır. Kentin kuzey ve batı noktasındaki dağlık alanlara, derin vadilere, geçitlere ve düzlüklere hakimdir. 781 m rakımındaki kule masif bir kaya kütleli üzerinde, 6.50 x 6.50 ölçülerindedir. Dört duvar sırası sağlam durumdadır. Duvar kalınlıkları yaklaşık 2 m'dir. 60 x 100 m ölçülerinde kütsel boyuttaki kireçtaşlarından yapılmış taşlarla örülmüştür. Logaden diye tanımladığımız oldukça büyük boyutlu taşlar temel noktasında kullanılırken, etrafta dağılmış durumdaki çok daha küçük boyutlu taşlar temel üstü duvar yapısında kullanılmıştır. Kulede çok sayıda Geç Hellenistik Dönem seramikler bulunmuştur. Kulenin doğu köşesinde yak. 30 m uzunluğunda 2 m kalınlığında doğu-batı uzantılı sur duvarları yer almaktadır.

Millias, Kocagözet Mevkisi: Millias'ın yak. 500 m kuzeydoğusunda Gökalan Mahallesi'nin kuzeyindeki tepede yer almaktadır. Tepe noktada basit yapılı küçük bir kırsal yerleşim tespit edilmiştir. Ancak, tahrip olmuş durumdadır. Yüzeyde Roma Dönemi'ne ait kaba formlu seramiklere rastlanmıştır. Günümüzde hayvan ağılı olarak kullanılmaktadır. Buradaki en dikkat çekici özellik ise kırsal yerleşimin çıkış noktasındaki ana kayaya işlenmiş durumdaki basamaklar ve sunu çukurudur.

Karain Mağarası: Millias'ın güneydoğusundaki Gökalan Mahallesi'nin doğu yamacındadır. Patika bir yol ve dik bir yamaç doğrultusunda mağaraya ulaşılır. Köylüler tarafından Karain Mağarası olarak adlandırılmıştır. Mağaranın önünde küçük bir düzlük yer almaktadır. Üçgen şeklindeki kuzey yönündeki bir oyuktan giriş sağlanmaktadır. Karstik oluşumlar nedeniyle mağara tavan bölümü kalın bir tabakayla kaplanmıştır. Mağara üç kademeli kompleks oluşmaktadır. En üstteki kademede az miktarda Erken Tunç Çağı seramiklerine rastlanmıştır. Dışındaki yamaçta akıntı toprakta Geç Antikçağ ve Bizans seramikleri ele geçmiştir. Köylüler, mevsimsel hayvan ağılı olarak kullandıkları için zemin hayvan gübresiyle kaplı durumdadır. İnarası, İncirdere ve Kumaryaylası gibi prehistorik izlere rastlanması bölge arkeolojisi için oldukça önemlidir.

Panemoteikhos (Boğazköy) Antik Kenti: Ön Araştırmalar

Panemoteikhos, Burdur ili, Bucak ilçesine bağlı Boğazköy'dedir. Bugünkü Burdur-Antalya karayolunun doğusundaki ana yola yaklaşık 1 km mesafededir.

1 ve 2 Nolu Khamasorion Mezar: Kentin güneyinde 810 m rakımdaki güneydoğu yamaçta ana kayaya oyulmuş iki adet kuzey-güney uzantılı khamasorion mezar

the floor of the cave is covered with animal manure. The attestation of Prehistoric levels at this cave, as well as İnarası, İncirdere, and Kumaryaylası is very significant for the archaeology of the region.

Ancient City of Panemoteikhos (Boğazköy): Preliminary Research

The ruins of the city that is identified as Panemoteikhos are located in Boğazköy Village of Bucak District in Burdur Province. The site is situated approximately 1 km away from the main road east of Burdur–Antalya highway.

Khamasorion Grave 1 and 2: South of the city, two north-south-oriented khamasorion graves were found carved into the rock on the southeastern slope at an altitude of 810 m. The 0.50 m deep graves measure 0.60 x 1.85 m (fig. 5).

Tower 1: West of the southern fortifications, the remains of a tower were identified at an elevation of ca. 840 m. The foundations are preserved to a height of one course and the wall construction technique is isodomik. These 0.60-meter-wide walls have a rectangular layout, covering an area of 6 x 7 m. The tower oversees Klimax (Döşeme Gorge) route in the west. Present-day Burdur–Antalya highway goes through this natural route. A highland landscape with intermontane valleys surrounded by mountains lie to the south of the tower. The Taurus range marks the boundary between Pamphylia and Pisidia regions in this area. Just below the tower lie intermontane plains used as agricultural fields today.

Terraced Fortifications: A saw-tooth fortification wall, built on a row of north-south-oriented terraces surround the city on the south. The fortifications on the anticlinal and synclinal topography of these slopes are built with colossal stones that can be identified as cyclopic or logaden blocks. The size of the blocks ranges between 1.00 x 0.80 m and 1.40 x 0.70 m. At certain sections of the steep slope, the blocks are placed bulging out of the body of the wall. Wall construction is very well preserved, rising up to six courses of blocks at certain sections. The saw-tooth pattern is created by a symmetrical construction of intersecting rows. Domestic structures are observable on some of the terraces. Bent wall construction technique was also identified at certain sectors of the fortifications. Statistical topographic gradient data was transferred onto the digital map (fig. 6).

Tower 2: Tower 2 is located at the northeastern edge, in close proximity to the main gate in the east. The tower measures 8 x 6.50 m and its walls are 1.50 m wide. Despite its poor state of preservation, remains provide

Fig. 5 Panemoteikhos (Boğazköy), Khamasorion Graves 1 and 2
Res. 5 Panemoteikhos (Boğazköy), 1 ve 2 nolu khamasorion mezar

tespit edilmiştir. 0.60 x 1.85 ölçülerindedir ve derinlikler 0.50 m'dir (Res. 5).

1 Nolu Kule: Güneydeki sur duvarlarının batısında yak. 840 m yükseklikte bir sıra temel kalıntısı sağlam durumdaki kule yer almaktadır. Duvar kalıntıları dikdörtgen olup, dizim ve teknik örgüsü isodomiktir. Dikdörtgen planlı olup, 6 x 7 ölçülerindedir ve 0.60 m duvar kalınlığındadır. Batısında Klimax (Döşeme Boğazı) hattı bulunmaktadır. Bu nokta günümüzde Burdur–Antalya karayolu olarak kullanılmaktadır. Güneyde çevresi dağlarla çevrili durumdaki dağlık ve çukurluk alanlar yer almaktadır. Pamphylia ve Pisidia bölgeleri arasındaki Toroslar sınırı durumundadır. Kulenin hemen ön cephesindeki düzlükler, tarımsal arazi olarak kullanılmaktadır.

Teraslı Sur Duvarlar: Kentin güneyi testere şeklindeki kademeli olarak güney-kuzey doğrultulu devam durumdaki teraslar halinde oluşturulmuş sur duvarlarıyla çevrilidir. Topografik antiklinal ve senklinal yamaçlar, logaden veya kyklopic olarak tanımlanmış farklı boyuttaki büyük taşlarla örülmüştür. Ölçüler, 1.00 x 0.80 m'yle 1.40 x 0.70 m arasında değişkenlik göstermektedir. Bazı noktalarda dik ve yumuşak topraklı yamaçlarda blok taşlar dışı açık ve çıkık bir şekilde bel verir pozisyonunda oturtulmuştur. Duvar sıraları oldukça sağlam olup, altıya kadar çıkmaktadır. Duvarlar statik ve simetrik olarak birbirlerini

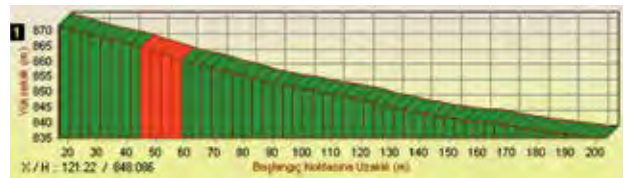

Fig. 6 Panemoteikhos (Boğazköy), gradient terrain profile graph of the fortifications

Res. 6 Panemoteikhos (Boğazköy), sur duvarları eğimsel arazi profili grafiği

sufficient information for its plan. The entrance is located on the west. The walls are constructed with casemates that are filled with earth and small stones. The surfaces of the blocks in the outer wall are roughly dressed. This wall is constructed with prismatic logaden blocks and is preserved to a height of five courses. The use of interlocking header and stretcher courses is observable in the corners. The difference in the construction technique between the exterior and the interior walls of the casemates is notable. The interior walls display a polygonal construction technique with the use of small to medium size rubble stones. The use of mortar is observable in the partitioning walls of the casemates and in the lower course at the level of the threshold. Fortification walls abut the northeastern and the southeastern ends of the tower. This tower seems to have been in use for military purposes during the Hellenistic, Roman, and Byzantine periods.

Tower 3: Tower 3 is situated at a much lower elevation than the acropolis, positioned so as to oversee the mountainous terrain and the valley below. It is located southeast of the city. It is constructed on a loose deposit and a massive rocky outcrop on the anticlinal and synclinal topography. The rectangular layout of the tower measures 6.20 x 5.50 m. The front wall of the tower is constructed with massive logaden blocks. Wall construction has an irregular appearance with the joint use of isodomic and polygonal construction techniques. Blocks are roughly dressed and the courses are irregular. The front wall is relatively better preserved and has a width of 2.80 m and a height of 2.60 m. The preserved height of the remaining walls varies, measuring up to 1.30 m, 1.70 m, and 2.20 m at different points. The northeastern corner of the tower has an acute, V-shaped angle abiding by the irregular topography. An approximately 10-meter-long stretch of the wall at this corner is particularly well preserved. Here, the width of the wall is 2.20 m. The fortifications in this strategically important section are built particularly wide and strong. Courses of the fortification wall are integrated with the tower walls in this section, which is a common feature in early period masonry. The outer surfaces of the blocks are roughly dressed. The joint use of polygonal and trapezoidal construction techniques is observable.

keser şekildedir. Bu bakımdan diziliş yönüyle testere biçimlidir. Teraslar üzerindeki bazı noktalarda konutlar bulunmaktadır. Ayrıca, dirsekli sur duvarları özellikleri gösterir durumdaki noktalar da tespit edilmiştir. İstatistiksel ve grafiksel haritada topografik sayısal veriler aktarılmıştır (Res. 6).

2 Nolu Kule: Doğudaki giriş kapısının hemen yakınında kuzeydoğu uç noktada, 2 nolu kule yer almaktadır. 8 x 6.50 m ölçülerindedir. Duvar kalınlıkları 1.50 m'dir. Tahrip olmuş durumdadır, ancak, temel bilgiler sunmak için yeterlidir. Kule, batıdan girişlidir. Duvarlar bölme-lidir ve bölmeler, küçük taşlar ve ince toprak karışımı dolguludur. Dış duvarların cephesi kaba yontuludur. Beş duvar sırası sağlam durumdadır. Logaden tipli dikdörtgen büyük blok taşlar kullanılmıştır. Köşe noktalarda yatay ve dikey şeklinde oturtulmuş atkı duvar özellik tercih edilmiştir. İç ve dış duvar arasındaki değişkenlik dikkat çekicidir. İç duvarlar, çeşitli boyuttaki küçük taşlar ile polygonal teknikte örülmüştür. Duvarlar arasındaki bölmelerde ve özellikle kapı eşik seviyesindeki duvar hattındaki noktalarda harç kullanıldığı tespit edilmiştir. Kulenin kuzeydoğu ve güneydoğu uç noktalarında kuleyle bitişik ve devam durumdaki sur duvarları bulunmaktadır. Hellenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde askeri nitelikli yapısıyla savunma sistemlerinde kullanıldığı düşünülmektedir.

3 Nolu Kule: Kent merkeziyle oldukça düşük bir irtifada, karşısındaki vadiyi ve dağlık alanları kontrol eder pozisyonda konumlanmış 3 nolu kule yer almaktadır. Güneydoğu yönündedir. Antiklinal ve senklinal bir topografyada masif bir kaya kütle ve yumuşak bir toprak üzerindedir. Kule 6.20 x 5.50 m ölçülerindedir ve dikdörtgen planlıdır. Kuledeki ön cephede kullanılmış taşlar logaden tipteki büyük blok taşlardır. Düzensiz bir isodomic ve polygonal duvar örgüsü vardır. Duvar aralıkları düzensizdir ve duvar yüzleri kaba yontuludur. Ön cephe-deki sağlam durumdaki duvar ölçüleri, yükseklik 2.60 m, genişlik 2.80 m'dir. Kule'nin duvar ölçüleri çeşitlilik gösterir; 1.30 m, 1.70 m ve 2.20 m'dir. Kule kuzeydoğuda iç ve dış "V" yaparak topografyaya uygun bir şekilde devam etmektedir. Bu noktada yak. 10 m'lik sağlam bir duvar bulunmaktadır. Duvar kalınlıkları 2.20 m'dir. Stratejik bir noktada yer aldığı için güçlü ve kalın bir sur duvarıdır. Kuleyle bitişik bir başlangıçtır. Bu özellik erken dönemdeki duvarlarda sıkça kullanılan bir özelliktir. Duvardaki taşlar kaba yontuludur. Duvar örgü teknikleri olarak polygonal ve trapezoidal kullanımlar ön plandadır.

Antiochia ad Cragum Osteology Field Report 2018

Antiochia ad Cragum 2018 Yılı Osteolojik Kazı ve Analiz Raporu

Megan K. MOORE – Emily HAMMERL

Introduction

Antiochia ad Cragum was a Roman-era coastal city approximately 23 km southeast of Gazipaşa and 40 km northwest of Anamur that was founded shortly after AD 41 and was occupied into the Byzantine period. The Antiochia ad Cragum Archaeological Project is multi-disciplinary collaboration of several institutions. Dr. M. Hoff, from the University of Nebraska-Lincoln directs the project.¹

The project has recently turned attention toward human remains discovered throughout the site. In particular, human skeletal remains from the tombs present at the site's necropolis were a large focus of the 2018 field season. Excavation of the tombs and analysis of the human remains is a collaboration with Dr. E. Hammerl from the University of Nebraska-Lincoln and Dr. M. Moore of Eastern Michigan University.

During prior field seasons, two nearly intact skeletons were discovered inside a fifth century AC church; one of these burials was inside a crypt. The burial in the crypt along with the objects found in proximity to the remains suggest a person of relatively high status. The remains are those of a single, partially complete adult male, between 40 and 55 years at the time of death, with pathological lesions across the skeleton. A 3D model of the skeleton was constructed via photogrammetry with the expertise of B. Kreimer (see fig. 1). The second adult skeleton was also previously excavated from the acropolis. These

Giriş

Antiochia ad Cragum, Gazipaşa'nın yak. 23 km güney-doğusunda ve MS 41'den kısa bir süre sonra kurulan ve Bizans Dönemi'ne dek yerleşim gören Anamur'un 40 km kuzeybatısında bir Roma Dönemi kıyı kentidir. Çeşitli kurumların işbirliği ile sürdürülen Antiochia ad Cragum Arkeolojik Projesi, interdisipliner bir projedir ve Nebraska-Lincoln Üniversitesi'nden Dr. M. Hoff tarafından yönetilmektedir.¹

Proje, yerleşmenin çeşitli alanlarında ele geçen insan kemikleri üzerinde çalışmaya yakın zamanda yönelmiştir. 2018 çalışmaları özellikle, yerleşmenin nekropol alanındaki mezarlarda bulunan iskelet kalıntıları üzerinde yoğunlaşmıştır. Mezarların kazısı ve insan kemiklerinin analizi, Nebraska-Lincoln Üniversitesi'nden Dr. E. Hammerl ve Eastern Michigan Üniversitesi'nden Dr. M. Moore tarafından ortak bir proje olarak yürütülmektedir.

Önceki arazi çalışmaları sırasında, MS 5. yy'a ait bir kilisenin içinde, biri krypta mezarda olmak üzere, iki bireye ait tüme yakın iskelet kalıntıları bulunmuştur. Kryptada gömülmüş olmasının yanı sıra yakınında rastlanan maddi kültür kalıntılarına da dayanarak, bu kişinin yüksek statüye sahip bir birey olduğu sonucuna varılmıştır. Ölüm yaşı 40 ila 55 olan tek bir erkek bireye ait, tüme yakın bu iskelet kalıntıları üzerinde, iskelet boyunca yayılmış olan patolojik lezyonlara rastlanmıştır. B. Kreimer tarafından fotogrametri yöntemi kullanılarak iskeletin 3 boyutlu

¹ We wish to thank those who worked alongside us and assisted with excavation, analysis, and support during the season, including M. Rooney, B. Kreimer, F. Kabakçı, H.A. Kızıllarslanoglu, Y. Kaplan, and H. Tuncer along with the rest of the strong, dedicated team of staff and students at the site.

¹ Bizimle birlikte çalışan, kazı ve analize yardımcı olan ve destek sağlayan herkese teşekkürlerimizi sunarız: M. Rooney, B. Kreimer, F. Kabakçı, H.A. Kızıllarslanoglu, Y. Kaplan ve H. Tuncer. Ayrıca, bu kuvvetli ve fedakarca çalışan ekibin tüm üyelerine, çalışanlarına ve öğrencilere teşekkür ederiz.

Fig. 1 Overview 3D reconstruction of AC-2E skeleton from heritage burial (3D reconstruction via photogrammetry – by B. Kreimer)

Res. 1 Kryptada bulunan AC-2E iskeletin 3-boyutlu yeniden canlandırması, genel görünüm (3D fotogrametrik rekonstrüksiyon – B. Kreimer tarafından)

remains are of a partially complete adult female between 38 and 50 years at the time of death (see fig. 2). A third set of remains from the acropolis were those of a single, partially complete infant, found inside an *osteothek* jar, consistent with a neonate or fetus of approximately 40 lunar months (see fig. 3).

Hammerl and Moore excavated a fourth skeleton on the first day in the field in 2018. The partially complete, adult skeleton was found lying supine in the Small Bath *Frigidarium*, but the skeleton was not entirely in anatomical position, suggesting this was a secondary location for the remains in the ruins of the Small Bath (see figs. 4 and 5).

Away from the main public/domestic areas of the ancient city are a number of large, well-preserved tombs. These were constructed by stone and mortar walls, designed primarily to serve as family mausolea. Based solely on construction techniques, the tombs appear to date between the second and fourth centuries CE, but may have been used into the Byzantine era. The bones of

bir modeli oluşturulmuştur (Res. 1). Bir yetişkine ait olan ikinci iskelet de daha önce akropol kazılarında ele geçmiştir. Bu kalıntıları, ölüm yaşı 38 ila 50 olan bir yetişkin kadının tam olmayan iskeletine aittir (Res. 2). Akropolde bulunmuş üçüncü bir bireye ait kalıntılar grubu ise, bir *ostothek* (kemik çömleği) içinde bulunan ve yeni doğmuş bir bebeğe (gebelik başlangıcından itibaren yak. 40 haftalık), kısmen tamamlanabilen bir iskeletten ibarettir (Res. 3).

Dördüncü bir iskelet, 2018 sezonunun ilk gününde Hammerl ve Moore tarafından kazılmıştır. Tüm olmayan bu yetişkin iskeleti, sırtüstü yatar biçimde Küçük Hamam *frigidarium* kısmında ele geçmiştir. Ancak, iskeletin tam olarak anatomik pozisyonunda olmadığı gözlenmiştir ve dolayısıyla iskeletin birincil mekânından bilinmeyen sebeplerle Küçük Hamam'ın kalıntıları arasına taşınmış olduğu düşünülmüştür (Res. 4–5).

Antik şehir merkezinin ve konutların yer aldığı alanın uzağında bazı büyük ve iyi korunmuş mezar yapıları yer almaktadır. Taş ve harç kullanılarak inşa edilen bu anıt mezarlar aile mezarı olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Yalnızca yapı tekniğine dayanarak bu mozoleler MS 2. ila 4. yy.'lar arasına tarihlense de, olasılıkla Bizans

Fig. 2 Overview of AC-1 female skeleton
Res. 2 AC-1 yetişkin kadın iskeleti, genel görünüm

Fig. 3
Overview of
AC-2A infant
skeleton
Res. 3
AC-2A bebek
iskeleti, genel
görünüm

Fig. 4 Photo of skeleton from Small Bath *frigidarium*
Res. 4 Küçük Hamam *frigidarium*da bulunan iskelet kalıntıları

Fig. 5 Overview of skeleton from Small Bath *frigidarium*
Res. 5 Küçük Hamam *frigidarium*daki iskeletin genel görünümü

individuals from the Roman era were usually transferred into ossuaries, or *osteotheques*, which were then placed within the tombs. It is not often that intact ossuaries are found *in situ*. Normally they have been ransacked by looters looking for valuable objects, with the bones being tossed aside, as is indeed the case here. Tomb 2 from Antiochia, however, has the potential for good osteological data (see fig. 6).

Excavation

Small Bath Frigidarium

20 July 2018: Human bones recovered include a fragmentary left humerus, cranial fragments, cervical vertebrae fragments, and clavicle fragments. Approximately 25–30 cm of fill remained over the southern half of the mosaic floor. A right humeral head and cervical vertebrae were visible *in situ* protruding from the soil fill profile less than 3 cm from the level of the mosaic floor.

23 July 2018: 15–25 cm of soil substrate and large rocks were excavated to reveal a partially complete, adult skeleton lying supine. The head of the humerus was found 1.75 m from the west wall of the Small Bath *Frigidarium*,

Fig. 6 Initial photo of Tomb 2 with cone of debris discarded in front of entrance as a result of looting

Res. 6 Mezar 2'nin sezon başındaki ilk durumu; definelerden arta kalan toprak yığını, girişin önünde yer alıyor.

Dönemi boyunca da kullanılmışlardır. Roma Dönemi'nde ölülerin kemikleri ostothek olarak bilinen kaplara aktarılmakta ve ostothek anıt mezarların içine yerleştirilmekteydi. Mezarlarda, kemikler içeren kaplar nadiren iyi korunmuş biçimde ele geçer. Genelde mezarlar, burada da olduğu gibi, değerli objeler aramak niyetiyle yapılan kaçak kazılarda darmaduman edilmiş ve kemikler de bir yana atılmış olarak karşımıza çıkar. Diğer taraftan, Antiochia'daki Mezar 2'nin önemli osteolojik veriler sunacağı düşünülmüştür (Res. 6).

Kazılar

Küçük Hamam Frigidarium

20 Temmuz 2018: Bulunan insan kemikleri arasında kırık bir sol üst kol kemiği (humerus), kafatası kemikleri, boyun omurlarına ait parçalar ve köprücük kemiği parçaları yer alır. Mozaik tabanın güney yarısı üzerinde henüz kazılmamış olan 25–30 cm dolgunun profilinde, tabandan 3 cm yükseklikte, *in situ* olarak bir sağ humerus başı ve boyun omurları görülebilmektedir.

and 1.9 m from the north wall with the most distal left femur approximately 1 m from the east wall (see fig. 4). The skeleton was not entirely in anatomical position, as one rib head was visible beneath the right os coxa, the vertebrae were shifted in the lower thoracic region toward the south wall, the arms were flexed over the chest with the bones of the right elbow disarticulated, and the hand bones partially disturbed from anatomical position. Large stones were found directly above the bones of the pelvis, and the left femur was elevated above a large rock at the knee, partially flexing the left hip. The left femur was broken at the distal end and no tibiae, fibulae, or feet were recovered. The skeleton was pedestalled, mapped, and photographed *in situ* (see fig. 4). The bones were extremely fragile; care was taken to avoid further damage by completely pedestalling each bone with a soft-bristled brush before removal. The right femur was not found articulated with the skeleton and was recovered from under the bulkhead the following day, approximately 50 cm south from the primary location of the remains.

Tomb 2 Backfill

25 July 2018: We numbered the tombs with the lowest elevation tomb labeled as Tomb 1. The entrance to each tomb and crypt is open, and large rocks, cremated human bones, soil, and ash protrude from the entrances. The largest backfill pile is found at the entrance to Tomb 2. Some fragments of bone in this backfill pile appear to be large and partially intact. To avoid further damage from weathering to these exposed bones, we started a salvage excavation with this tomb (see fig. 6).

Bats occupy each of the tombs and the soil has a strong odor of urine and feces. We requested that each member of the team wear a face mask in the field to avoid histoplasmosis, a disease that can develop as a result of exposure to the mold on bat feces. In future field seasons, face masks must be provided and required of all tomb excavators.

The Tomb 2 backfill soil cone was extremely loose and dusty. We sifted through the soil with our hands to find larger bones and used a small round screen to find smaller elements and remove the soil substrate. Although mostly fragmentary and cremated/calcined, the recovered material appear to include bones of adults, children, and infants. Two large sifting screens were built for the tomb excavation using approximately 3 mm wire mesh. The screen mesh size sufficiently recovered even small infant phalanges.

23 Temmuz 2018: Büyük taş bloklar ve 15–25 cm derinliğinde toprak dolgu altında, sırtüstü yatar biçimde, kısmen korunmuş bir yetişkin iskeleti bulunmuştur. Humerus başı, Küçük Hamam frigidariumunun batı duvarından 1,75 m ve kuzey duvarından 1,9 m uzakta bulunmuş, sol femur kemiği ise (uç noktasından alınan ölçüme göre) doğu duvardan yak. 1 m uzakta ele geçmiştir (Res. 4). Tam anatomik pozisyonunda olmayan iskeletin sağ leğen kemiği (os coxa) altında kaburga kemikleri görülmekte, toraks omurlarının güney duvara doğru kaydığı gözlenmekte, göğüs kafesi üzerinde bükülmüş durumdaki kollar arasında sağ dirsek eklemine ve el kemiklerinin anatomik pozisyonunda olmadığı anlaşılmaktadır. Leğen kemiğine ait parçaların hemen üzerinde büyük taşlar yer alır. Diz eklemine bağlı ucu büyük bir taşın üzerine doğru havaya kalkmış biçimde ele geçen sol uyluk kemiği (femur) sol bacağın kalça ekleminden hafifçe bükülmüş olduğu izlenimi verir. Femurun diz başı kırıktır ve kalıntılar arasında diğer bacak kemiklerine (tibiae ve fibulae) veya ayak kemiklerine rastlanmamıştır. Kemiklerin yer aldığı zemin bir platform şeklinde hafifçe yüksekte kalacak biçimde kazısı tamamlanan iskeletin *in situ* planı çizilmiş ve fotoğraflanmıştır (Res. 4). Kemikler çok kırılgan durumda olduğundan kazı sırasında daha da parçalanmamaları için her bir kemik, topraktan kaldırılmadan önce, yumuşak bir fırça yardımıyla etrafındaki toprak temizlenerek bir platform üzerinde kalacak biçimde tamamen açığa çıkarılmıştır. İskeletin diğer kemikleriyle ilişkili biçimde ele geçmeyen sağ femur, bir gün sonra, iskeletin bulunduğu alandan 50 cm güneyde, açma kesitinde bulunmuştur.

Mezar 2 Atık Toprak Yığını

25 Temmuz 2018: Çevredeki mezarları, bulundukları yüksekliklere göre sıralamak üzere en aşağıdaki mezara Mezar 1 adını vererek numaraladık. Çevredeki her mezar ve krypta definecilerce açılmıştır ve mezar girişlerinde taş toprak, yakılmış (cremation) insan kemikleri ve küller yığılmış haldedir. En büyük atık toprak yığını Mezar 2'nin girişinde yer almaktadır. Bu yığının içindeki bazı kemiklerin büyük ve hatta tüm olduğu dikkat çeker. Bu kemiklerin doğal etkenlerden daha da fazla zarar görmemesi için bu alanda kurtarma kazıları başlattık (Res. 6).

Tüm mezarların içinde yarasalar yaşamaktadır ve mezarda koyu bir sidik ve dışkı kokusu mevcuttur. Kazıya katılan her ekip üyesinden, yarsa dışkıları üzerinde oluşan küfün sebep olduğu histoplasmosis karşısında önlem olarak bir maske takması istenmiştir. İlerleyen yıllarda sürecek olan kazılarda da tüm çalışanların maske giymesi zorunlu kılınmalıdır.

Using the “Tomb 7 fixed datum point”, the center of the top of the doorway into the Tomb 2 is 2.56 m below the fixed datum point and 14.25 m and 215° SW. The soil cone apex was centered in front of the west door frame approximately 0.5 m from the top of the door-frame. We excavated soil, bone, rock, and ash to a level that is approximately 1.3 m below the top of the door frame (see fig. 6). All recovered human remains were placed in bags and brought to the lab for processing and analysis.

Processing

The bones were rinsed in water using soft toothbrushes to manually remove debris and then dried on paper in a shaded area before analysis. Any clear matches between bone fragments were glued using a water-soluble glue and held together with masking tape until dried.

Analysis

The bones were measured using digital sliding calipers, spreading calipers, a cloth tape measure, and a portable osteometric board. Gross analysis of the bones was supplemented with a magnifying glass to identify trauma and pathology.

AC-2E: Acropolis Heritage Burial

The remains are those of a single, partially complete adult male, 167 cm to 175 cm in stature and between 40 and 55 years at death. There are diffuse lytic lesions across the skeleton in the vertebrae and epiphyses of the long bones that destroy the trabecular bone. There are no signs of healing evident at these circular lesions. The subperiosteal surfaces of the lesions are much smaller than the underlying cavernous lesion. All of the “punched out” lesions occur in the trabecular bone of the lumbar vertebrae, sacrum, and epiphyses of the long bones including the ulna, humerus, radius, and femur. The differential diagnosis considered caries sicca from syphilis and other treponemal infections, multiple myeloma, subchondral bone cysts, and multiple endochondromas. Based on the older age of the individual, the absence of any healing, and the diffuse distribution across the trabecular bone and epiphyses, metastatic carcinoma is the most likely diagnosis. Further analysis is necessary to confirm this diagnosis. There is a notable absence of osteoarthritis and osteophytosis of the vertebrae, but Schmorl’s nodes are beginning to develop on T8-T12, L1-L3, and L5. There is evidence of carnivore scavenging on the arms, hands, and legs suggesting that burial was not immediate.

Mezar 2’nin konik biçimli atık toprak yığını aşırı derecede gevşek ve tozlu idi. Büyük kemikleri çıkarmak için önce toprağı ellerimizle ededikten sonra, daha küçük kalıntıları bulmak ve topraktan arındırmak için küçük bir yuvarlak elek kullandık. Çoğunlukla parçalanmış ve yakılmış/kalsine edilmiş olmasına rağmen, geri kazanılmış kemikler arasında yetişkinlerin, çocukların ve bebeklerin kemikleri seçilebilmektedir. Mezarın kazısı için yaklaşık 3 mm’lik tel örgü kullanılarak iki büyük elek inşa edilmiştir. Elek ağ boyutu, bebek parmak kemiklerinin (phalangea) dahi tespit edilmesine yetecek derecede uygundur.

Mezar 2’nin kapı lentosunun üst orta noktası, “Mezar 7 nirengi noktası”ndan 2,56 m aşağıda ve 215° kuzeybatı yönünde 14,25 m uzaktadır. Yığıntı toprağın tepe noktası, yak. olarak kapının batı sövesinin hizasında ve lentodan yak. 0,5 m aşağıdadır. Lentodan yak. 1,3 m aşağıdaki bir seviyede sonlandırılan toprak yığıntısının kazısı sırasında, kemikler, taşlar ve küllerle karşılaşmıştır (Res. 6). Tüm kemikler torbalara yerleştirilerek temizlik, onarım-koruma ve analiz için laboratuvara getirilmiştir.

Temizlik ve Onarım

Yumuşak diş fırçaları ve su yardımıyla topraktan arındırılan kemikler, gölgelik bir alanda kağıt üzerinde kurumaya bırakılmıştır. Bariz biçimde birleşeceği gözlenen parçalar, suda çözülebilir tutkal kullanılarak yapıştırılmış ve birleşme yerleri tutkal kuruyana dek kağıt bantlar ile sağlamlaştırılarak bekletilmiştir.

Analiz

Kemikler, dijital sürmeli kumpas, çap kumpası, kumaş mezura ve taşınabilir bir osteometrik pano kullanılarak ölçülmüştür. Çıplak gözle yapılan analizin yanı sıra, travma ve patolojilerin belirlenebilmesi için büyüteç kullanılmıştır.

AC-2E: Akropol – Krypta Gömüsü Kalıntıları

Burada bulunan iskeletine kalıntıları tek bir yetişkin erkeğin tam olmayan iskeletine aittir. 167–175 cm boyundaki bu erkeğin ölüm yaşı 40 ila 55’tir. Omurga ve kemik uçları üzerinde tüm iskelet boyunca yayılmış litik lezyonlar, kemiklerin sünger dokusunun erimesine neden olmuştur. Dairesel biçimli bu lezyonlar herhangi bir iyileşme belirtisi göstermemektedir. Kemik dışzarı altındaki lezyonlar küçük olmakla beraber, kemik içindeki oyuk lezyonlar geniştir. Tüm belirgin (“punched out”) lezyonlar bel omurları, sakrum ve tüm uzun kemiklerin (ulna, humerus, radius ve femur) epifizlerindeki trabekular (süngerimsi) dokularda yer alır. Bu lezyonlara sebep olabilecek hastalıklar arasında frengi ve benzeri treponemal

A 3D model of the skeleton of the AC-2E elite burial was constructed via photogrammetry by B. Kreimer (see fig. 1). Photogrammetry is a method of using photographs to make three-dimensional models for the purpose of measurement and is used for large-scale topographic aerial mapping or engineering structures with cameras mounted to drones or for smaller objects using a handheld camera. This project applies this latter technique to help visualize pathological lesions to document a case of metastatic cancer and is perfect for the field, as it only requires a handheld camera to collect the images.

AC-2A: Acropolis Infant Burial in partial Osteotheke

The skeletal remains were found inside an *osteotheke* jar and consist of a single, partially complete infant. The tympanic ring (bone around the ear) is in the process of fusing on the right side with no fusion on the left. This is consistent with a neonate or fetus of approximately 40 weeks gestation (see fig. 3).

AC-1: Acropolis Female Burial

The skeletal remains consist of a partially complete adult female between 38 and 50 years at the time of death, 157.3 cm to 164.8 cm in stature (see fig. 2). Additionally, there are two infant bones that are consistent in size with the neonate found associated with AC-2A, along with non-human remains of multiple different species. The bones of the female are extremely fragile, though the skull was able to be partially reconstructed. The female exhibits signs of anemia, evident from the *cribra orbitalia* in the left eye orbit. The right patella has a recent fracture on the lateral side running superior to inferior with osteogenic reactive bone, thus showing signs of healing at the time of death.

Small Bath Frigidarium

These remains consist of a single, young adult male between 17 and 22.5 years at the time of death (based on fusion of the clavicle and dental development). The stature is estimated to be between 163.5 cm and 172 cm. There is carnivore scavenging of the arms, hands, and left femur, suggesting delayed and possibly clandestine or unintentional interment in the ruins of the Small Bath *Frigidarium* (figs. 4 and 5).

Tomb 2 Backfill

The bones from Tomb 2 backfill include those of multiple individuals from infants to older adults. Much of the bone appears calcined, many with curved transverse

enfeksiyonlar nedenli kemik çürümesi (*caries sicca*), çoklu miyelom, subkondral kemik kisti ve çoklu endokondroma tipi tümörler değerlendirilmiştir. Bu bireyin ileri yaşı, iyileşme belirtilerinin mevcut olmayışı ve lezyonların trabekular doku ve epifizler üzerindeki yaygınlığı göz önünde bulundurularak, patoloji teşhisi büyük ihtimalle metastatik karsinom olarak belirlenmiştir. Bu teşhisi teyit etmek için daha fazla analiz gerekmektedir. Omurlar üzerinde osteoartrit ve osteofitöz belirtileri olmaması dikkat çekicidir, ancak T8-T12, L1-L3 ve L5 omurları üzerinde başlangıç aşamasında Schmorl nodları saptanmıştır. Kol, el ve bacak kemikleri üzerinde leşçil hayvanlara ait diş izleri, bu bireyin ölümden hemen sonra gömülmediği izlenimi vermektedir.

Bu yüksek statü sahibi bireyin AC-2E numaralı iskeletin, B. Kreimer tarafından fotogrametri yöntemi ile 3 boyutlu bir modeli oluşturulmuştur (Res. 1). Geniş ölçekli topografik haritalama ve mühendislik yapılarının dron kullanılarak çekilen hava fotoğraflarının ya da küçük objelerin el kameraları ile çekilen fotoğraflarının birleştirilmesinden ibaret olan fotogrametri yöntemi, ölçüm amaçlıdır. Projemizde, iskeletlerdeki kanser metastazı lezyonların yeniden canlandırılması için uygulanan bu teknik, yalnızca portatif bir kamera kullanılarak kolayca belgeleme yapılabildiğinden arazi çalışması için son derece uygundur.

AC-2A: Akropol – Kırık Ostothek içindeki Bebek Gömüsü

Bir ostothek çömleği içinde bulunan bu kemikler, tek bir bebeğin kısmi iskeletine aittir. Yaş belirlemeye yardımcı olan kulak kemiklerinden timpan halkası, sağ tarafta kaynama sürecinde, sol tarafta ise henüz kaynamaya başlamamış durumdadır. Buna göre, bu yeni doğan bebeğin yaşının gebelik başlangıcından itibaren 40 haftalık olduğu anlaşılmaktadır (Res. 3).

AC-1: Akropol – Yetişkin Kadın İskeleti

Bu iskelet kalıntıları, ölüm yaşı 38 ila 50 olan, 157,3–164,8 cm boyunda yetişkin bir kadının tam olmayan iskeletine aittir (Res. 2). Ayrıca, bu kalıntıların arasında AC-2A iskeleti ile aynı yaşlardaki bir bebeğe ait olan iki adet kemik ve farklı türlere ait hayvan kemikleri de bulunmuştur. Yetişkin kadına ait kemikler çok kırılğan olsa da, kafatası kısmen tümlenebilmiştir. Sol göz çukurundaki *cribra orbitalia* gibi belirtilerden, bu kadının anemi/kansızlık problemi olduğu anlaşılır. Sağ diz kapağının dış cidarındaki yakın zamanlı bir çatlağın üzerinde yukarıdan aşağıya doğru uzanan yenilenmiş kemik dokusu, ölüm sırasında dizin iyileşmekte olduğunu gösterir.

fractures due to thermal damage, suggesting the remains were fleshed when burned. This is likely due to the mortuary practice of a funeral pyre. Some of the bones were cleaned and sorted by element. These bins are noted as to the level of sorting. Due to time constraints, not all of the cleaned bone was sorted and not all of the Tomb 2 bones were cleaned. The total weight of the cremains recovered from in front of Tomb 2 is 74 kilograms.

Baulk 001/002

Additional miscellaneous osseous material that was previously excavated was analyzed in 2018 and consists of the incomplete remains of an adult male mandible, one rib, two cervical vertebrae, two thoracic vertebrae, and miscellaneous non-human bones.

Curation

All of the cremains were placed in plastic bags left open within clear plastic bins. Holes were poked in the sides of all of the bone boxes to allow any moisture to evaporate away from the bones. The more complete skeletons were placed on paper towels for moisture absorption and padding in individual plastic bins.

Küçük Hamam Frigidarium

Bu kalıntılar, köprücük kemiği kaynama indeksi ve diş gelişimine göre, 17–22,5 yaşlarında ölen genç bir erkeğe aittir. Boyu, 163,5–172 cm'dir. Kol, el kemikleri ve sol femur üzerindeki leşçil hayvanların diş izleri, bu iskeletin ölümden hemen sonra gömülmediğini ve olasılıkla Küçük Hamam Frigidarium kalıntıları arasına kaçak olarak ya da tesadüfen gömüldüğünü düşündürmüştür (Res. 4 ve 5).

Mezar 2 Atık Toprak Yığını

Mezar 2 atık toprak yığnında bulunan kemikler yaşlılar ve çocuklar dahil olmak üzere farklı kişilere aittir. Kemiklerin çoğu kalsine olmuş durumdadır ve yüksek ısı nedeniyle oluşan kavisli çapraz çatlaklara sahiptir. Bu görünüm, kemiklerin ateşe maruz kaldığı sırada yumuşak dokuların mevcut olduğunu belirtir ki, burada yanma sebebi kremasyondur. Kemiklerin bir kısmı temizlenmiş ve türlerine göre ayrıştırılmıştır ve kutular ayrıştırma derecesine göre etiketlenmiştir. Zaman kısıtlaması nedeniyle, Mezar 2'de bulunan kemiklerin tümü temizlenmemiş, temizlenen kemiklerin tümü ise henüz ayrıştırılmamıştır. Mezar 2'den ele geçen kremasyon kalıntılarının toplam ağırlığı 74 kg'dır.

Açma Profili 001/002

Daha önceki sezonlarda bulunmuş kemikler, 2018 sezonunda incelenmiş ve bir erkeğe ait tam olmayan bir alt çene kemiği, bir kaburga kemiği, iki boyun omuru, iki toraks omuru ve çeşitli hayvan kemikleri tanımlanmıştır.

Koruma

Tüm kremasyon kalıntıları plastik torbalara yerleştirilmiş ve torbalar da ağzı açık biçimde, kapaklı plastik kutular içine konmuştur. Kemiklerdeki nemin buharlaşabilmesi için, kutuların kenarlarına çok sayıda küçük delikler açılmıştır. Kısmen tümlenebilen diğer her bir iskelet ise nemi emmesi için kullanılan kağıt havlularla desteklenerek kendine ait bir plastik kutuya yerleştirilmiştir.

Archaeological Investigations at Silifke Dana Island Shipyard in 2018

Silifke Dana Adası Tersanesi 2018 Yılı Arkeolojik Çalışmaları

Hakan ÖNİZ

Archaeological investigations at Dana Island¹ (figs. 1, 2) were initiated in 2015 with the permission of Ministry of Culture and Tourism, General Directorate of Cultural Assets and Museums. During the 2018 campaign of investigations conducted under the auspices of the Directorship of Silifke Museum and under the author's scientific directorship, new slipways were identified and documentation of surface finds and other buildings, which were exposed by clearing off vegetation in previous seasons, continued.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle 2015 yılından beri Silifke Dana Adası'nda arkeolojik çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Res. 1, 2). 2018 yılında Silifke Müzesi başkanlığında, tarafımızın bilimsel danışmanlığında yapılan çalışmalarda, daha önce bulunmuş olan çekek yerlerine yenileri ilave edilmiş, bitki temizliğiyle ortaya çıkarılan başka yapılar ve yüzey buluntularının belgelenmesi işlemlerine devam edilmiştir.¹

Çalışmanın kısa tarihçesi

2015 yılında Kültür Bakanlığı adına Mersin-Silifke kıyılarında dalışa yasak sahaların revizyonu amacıyla çalışmalar yapılırken Silifke Dana Adası üzerinde kısmen sualtında kalmış bir tersane alanı tespit edilmiştir. Bu

¹ This campaign's work was carried out during June and July under the supervision of A. Serinel of the Directorship of Tarsus Museum as acting deputy representative of Silifke Museum. During the investigations, in which the Scientific Research and Exploration Vessel "Arkeo" of Akdeniz University was utilized, Prof. M.H. Sayar (Ancient History), Assoc. Prof. Ş. Aydıngün (Prehistory), PhD Candidate R. Haldun Aydıngün (Protohistory), PhD Candidate A. Aydemir (Classical Periods), Research Assistant M. U. Kara (Archaeologist), G. Dönmez (Underwater Archaeologist), E. Soydan (Archaeologist), A. Şahin (Teacher), and students H. Kardelen Gerçek, M. Küpoğlu, B. Özer, S. Yılmaz, Ç. Alkan, H. Akkuş, and S. Emer participated. Following institutions provided support for various aspects of our investigations: The Turkish Foundation for Underwater Archaeology (winter maintenance and voyage preparations of vessel Arkeo), Setur Antalya Harbor (draft anchorage and slipway for vessel Arkeo), Medçem Yeşilovacık Harbor (meals), Akdeniz University (providing vessel Arkeo and fuel); Mersin Tourism Infrastructure Association (renting equipment), Mersin Chamber of Maritime Trade (acquisition of boats and equipment support), Mersin Chamber of Commerce and Industry (daily expenses of the team and the vessel).

¹ Silifke Müzesi adına Tarsus Müze Müdürlüğü'nden A. Serinel'in katıldığı çalışmalar Haziran ve Temmuz aylarında gerçekleştirilmiştir. Akdeniz Üniversitesi'ne ait Arkeo isimli Bilimsel Araştırma ve İnceleme Gemisi'nin kullanıldığı çalışmalara Prof. Dr. M.H. Sayar (Eski Çağ Tarihi); Doç. Dr. Ş. Aydıngün (Prehistorya), doktorant R.H. Aydıngün (Protohistorya), doktorant A. Aydemir (Klasik Dönem), Arş. Gör. M.U. Kara (Arkeolog), G. Dönmez (Sualtı Arkeoloğu), E. Soydan (Arkeolog), A. Şahin (Öğretmen), öğrenciler H. Kardelen Gerçek, M. Küpoğlu, B. Özer, Selin Yılmaz, Ç. Alkan H. Akkuş, S. Emer katılmıştır. Çalışmalar Türkiye Sualtı Arkeolojisi Vakfı (Arkeo Geminin kış bakımları ve sefere hazırlanması), Setur Antalya Limanı (Arkeo gemisini çekme-atma ve kara park işlemleri), Medçem Yeşilovacık Limanı (Gıda), Akdeniz Üniversitesi (Arkeo gemisi ve bir kısım yakıtı); Mersin Turizm Alt Yapı Birliği (araç ve donanım kiralama), Mersin Deniz Ticaret Odası (bot alımı ve donanım desteği), Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (ekip ve gemi günlük masrafları) tarafından desteklenmiştir.

Brief Background of Investigations

In 2015, a partially submerged shipyard was identified on Silifke Dana Island during investigations carried out on Mersin-Silifke coast on behalf of the Ministry of Culture for revising the diving restriction zones. The slipways and related shipyard facilities discovered during these investigations were previously unknown in scholarship, and yet this complex is of utmost significance for world maritime history. Drawing of plans, vegetation cleaning, and surface surveys on the island, and underwater investigations on its shores continued in 2016 and 2017. In 2016, remains dating to mainly the Hellenistic, Roman and East Roman Periods were identified, while in 2017, new finds dating probably to the Neolithic, Bronze, and Iron Ages were also encountered. Until 2017, definitive and probable slipways/shipsheds for a total of 276 vessels were discovered, as such revealing probably the world's largest and earliest known ancient shipyard at Dana Island.²

Improvement of Plans and Drawings of Slipways

The plans and drawings of 276 definitive and probable slipways from previous campaigns were revised and necessary technical corrections were made. Previously unidentified details were added to drawings during the revisions.

Identification of New Slipways

After detailed investigations on the shore, 15 additional slipways, which may have been used for the production or maintenance of rowboats, were discovered further out to the sea beyond the previously known slipways. Moreover, towards the interior, behind the previously known slipways, other slipways were identified, which are buried under topsoil and were thus not previously recognized. With the addition of these new slipways, the current number of definitive and probable slipways is now 294. It is probable that more will be identified after excavations. Several of the documented slipways are severely damaged due to natural causes. Accumulations of tumbled down stones, thick vegetation, and accumulation of soil eroded down the slope present a challenge for identifying damaged slipways. Therefore, a thorough understanding of currently known slipways and the discovery of new ones can only be possible through archaeological excavations (figs. 3-5).

Fig. 1 Location of Dana Island

Res. 1 Dana Adası'nın yeri

Fig. 2 Dana Island, general view

Res. 2 Dana Adası, genel görünüş

çalışmalarda bulunan çekek yerleri ve bağlantılı tersane alanı günümüze kadar bilim dünyası tarafından hiç bilinmeyen ancak dünya denizcilik tarihi açısından çok önemli bir nitelik taşımaktadır. 2016 ve 2017 yıllarında ada üzerinde çizim, bitki temizliği, yüzey araştırması ve sualtı incelemeleri gibi çalışmalara devam edilmiştir. 2016 yılında ada üzerinde ağırlıklı olarak Hellenistik, Roma ve Doğu Roma Dönemi'ne tarihlenen malzemeler bulunmuş, 2017 yılında ise bunlara muhtemelen Neolitik, Tunç ve Demir Çağı'na ait malzemeler de eklenmiştir. Dana Adası'nda bulunan tersane yapısında 2017 yılına kadar 276 gemilik kesin ya da muhtemel çekek yeri tespit edilmiş, bu özellikleri Dana Adası'nı muhtemelen dünyadaki en eski ve en büyük tersane yapısı özellikleriyle ön plana çıkarmıştır.² 2018 yılında gerçekleştirilen çalışmalar aşağıdaki gibidir:

Çekek Yerleri çizimleri düzenlenmesi

Önceki yıllarda çizimi gerçekleştirilen kesin ya da muhtemel 276 çekek yerinin çizimleri kontrol edilmiş, bazı teknik hatalar düzeltilmiştir. Bu çalışmalar sırasında daha önce görülmeyen detaylar çizimlere aktarılmıştır.

² Öniz 2017; Öniz 2018.

² Öniz 2017; Öniz 2018.

Fig. 3 Current state of erosion and preservation of a slipway carved into eolianite bedrock at Dana Island

Res. 3 Dana Adası'nda eolinit yapı üzerine taş kesme yöntemiyle yapılmış bir çekek yerinin erozyon sonucu sağlam kalmış bölümü

Plans and Drawings of Cisterns

In 2017, a total of 168 cisterns were identified and documented by photography, technical drawings, and GPS coordinates. Additionally, 55 more cisterns were identified and documented in 2018. It is quite possible that, apart from the currently documented 225 cisterns, many more cisterns are waiting to be discovered under the thick vegetation and the rubble from buildings collapsed due to earthquakes. Based on the combined capacity of these cisterns, it is possible to begin extrapolating population estimates for the settlement on the island. According to estimates in 2017, a hypothetical total of 300 cisterns with currently observed dimensions would

Yeni çekek yerleri tespiti

Kıyıda yapılan detaylı incelemelerde bazı büyük çekek yerlerinin deniz tarafında sandal bakımı veya yapımı amacıyla kullanıldığı düşünülen 15 kadar sandal tipi çekek yeri daha bulunmuştur. Ayrıca çekek yerlerinin iç kısımlarında çoğu toprakla örtülü durumda daha önce fark edilmeyen muhtemel başka çekek yerleri de bulunmuş, çekek yerlerinin sayısı toplamda 294'ü bulunmuştur. Kazı çalışmaları sonrasında bu rakamın artması yüksek ihtimaldir. Tespiti yapılan çekek yerlerinin bir kısmı doğal etkilerle büyük ölçüde yok olmuştur. Özellikle bu tür çekek yerlerinin anlaşılmasını doğal etkilerle kaymış taş yığınları, yoğun bitki örtüsü ve sırtlardan kayan toprak engellemektedir. Dolayısıyla mevcut çekek yerlerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve yenilerinin bulunabilmesi ancak arkeolojik kazıyla mümkün olacaktır (Res. 3–5).

Sarnıç Çizimleri

2017 yılında toplam 168 sarnıç tespit edilmiş, bunlar koordinatları, fotoğrafları ve çizimleriyle birlikte kayda geçirilmiştir. 2018 yılında bu çalışmaya devam edilmiş 55 adet sarnıç daha belgelenmiştir. Arazi bitki örtüsünün sıklığı ile deprem etkisiyle yıkılmış binalar muhtemelen bulunan 225 sarnıç dışında bir o kadar daha sarnıcı gizlemektedir. Sarnıçların kapasitelerinden adada yaşayan nüfus hakkında bilgi edinmek mümkündür. 2017 hesaplarına göre mevcut boyutlarda 300 sarnıç adada 12000 nüfusun 45 günlük ihtiyacını karşılamak için yeterli gözükmemektedir. Yeni bulunan sarnıçlarla bu rakamın daha da artabileceği gözükmemektedir.

Fig. 4
Examples
of slipways:
slipways no.
240, 241, 242,
243, 244, and
245

Res. 4
Çekek yerlerine
örnekler: 240,
241, 242, 243,
244, 245 nolu
çekek yerleri

suffice for meeting the water needs of 12,000 people for 45 days. The rapid increase in the number of cisterns identified this year implies that the original number of cisterns may have been even larger.

Architectural Documentation

Further investigations were conducted in areas where building remains were identified in previous seasons and new wall segments were identified. Most architectural remains are covered with thick vegetation. With the help of work force provided by Silifke Municipality in 2016 and Silifke Museum in 2017, vegetation covering some of the buildings was cleared off and structures were drawn to scale. However, since we were not able to hire workmen in 2018, further surface cleaning could not be undertaken and new structures could not be documented. Areas investigated so far have revealed domestic structures, workshops, administrative and religious buildings, as well as other buildings whose functions can only be identified through excavation.

Necropolis Areas

In 2018, the distribution of necropolis areas on the island was investigated and three areas were identified, labeled as Eastern, Central, and Western Necropolises. The majority of the graves are Persian style rock-cut tombs, which were probably used in later periods, as well. Various types of sarcophagi, rock-cut chamber tombs, and vaulted chamber tombs at the site are datable to the Persian, Hellenistic, Roman, and Eastern Roman Periods. Most of these mortuary structures were photographed on the ground and aerially, and the plans of select tombs were also drawn.

Agricultural Infrastructure on the Island

A population estimate of 12,000 inhabitants may be suggested based on the capacity of cisterns, ancient historical sources, and the distribution of architectural remains. Probably, additional water resources on the mainland shore across from the island were also utilized during dry seasons, especially in August. Same areas may have also provided additional food resources. However, such a large population may have also utilized and depended on resources on the island itself. Similar to the artificial terraces on the eastern and western sides of the buildings documented in the northern part of the island in previous seasons, terraces spreading over a much wider area were also identified in the southeastern part of the island this year. An area of at least 1.5 hectares was cut into 14 terraces to create agricultural land. This part of the island

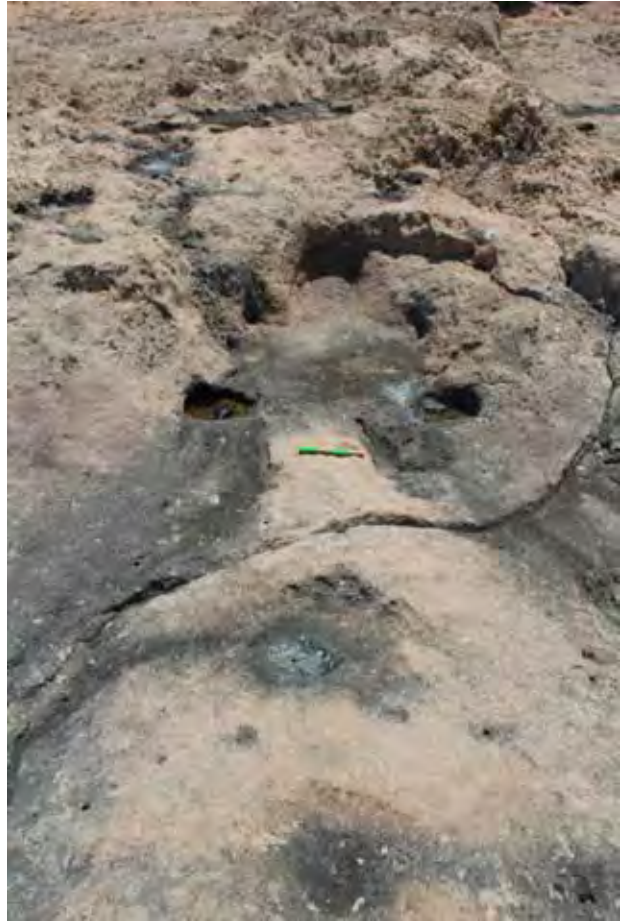

Fig. 5 A rock-cut slipway for maintenance of rowboats
Res. 5 Sandalların bakımı için yapılmış bir taş-kesim çekek yeri

Mimari tespitler

Geçtiğimiz yıllarda tespit edilen yapıların yayıldığı alanlar üzerinde inceleme çalışmaları yapılmış, yeni duvar formları belgelenmiştir. Özellikle bitki örtüsü birçok yapıyı tamamen kaplamış durumdadır. 2016 yılında Silifke Belediyesi, 2017 yılında ise Silifke Müzesi kanalıyla gelen işçiler bazı yapıların üstünde bitki temizliği yapmış, bu alanların çizimleri gerçekleştirilmiştir. Ancak 2018 yılında işçi alınmadığı için bitki temizliği yapılamamış, dolayısıyla yeni bir yapı grubu çizilememiştir. Söz konusu alanlar konutlar, işlikler, yönetsel yapılar, dini yapılar ve nitelikleri kazı sonucu anlaşılabilecek diğer yapıları içermektedir.

Nekropol Alanları

2018 yılında ada üzerindeki nekropol alanları dağılımı incelenmiş ve alanlar doğu, merkez ve batı olmak üzere üçe ayrılmıştır. Mezarların önemli bir bölümü Pers tipi kaya oygu mezar olup muhtemelen sonraki dönemlerde de kullanılmıştır. Farklı türdeki lahit mezarlar, kaya oygu

is characterized by natural bedrock close to the surface. Therefore, agricultural soil within the terraces retained by walls, that are as high as 2 or 3 rows of stones, must have been brought from other parts of the island. The island does not have sufficient water resources for irrigation. Therefore, dry farming methods must have been used. Ethnographic sources indicate that it is possible to cultivate certain species of grapes that require 400-600 lt/m² per annum with a rainwater capacity of 618 lt/m². Seeds and plant remains were collected and sent to the laboratories of Antalya National Parks for analysis.

Surface Surveys

Surface surveys were conducted in all settled areas of the island and around the slipways. However, as pointed out above, the dense, thorny scrub vegetation of evergreen shrubs (maquis) and dried out trees restrict the possibilities for surface surveys. Worked stone fragments of Neolithic / Bronze Age date, many ceramic sherds, and glass, iron, bronze, and marble fragments were encountered, as well as coins. Of these finds, 10 well-preserved coins were submitted to Silifke Museum to be inventoried and the rest of the finds were photographed and left on the island, as requested by the Museum.

Infrastructural Needs for Scientific Investigations and Necessary Precautions

Transportation to and landing on Dana Island continue to present the most significant challenge for investigations. The closest harbor is located at Yeşilovacık. Transportation to and from the island takes about 2.5 hours per day; and besides the high time and fuel cost, west winds during summers present risks during these trips, while on stormy days it is simply impossible to reach the island. The constant west wind during the summers presents a particular challenge for landing. In antiquity, this challenge was probably overcome with the use of wooden wharfs. It was probably during early morning hours, before winds start, that drafting of vessels into slipways or setting vessels on sea out of the slipways were realized. Based on anchors found in 2015, we may surmise that vessels that needed to wait at the island were probably anchored in the natural harbor on the eastern shore of the island. On windy days, it is not feasible to land small boats on the shores of the island where the shipyard is located, because of the sharp rocky shoreline caused by erosion.

Because Dana Island has not been inhabited for the last 800 years and is so difficult to reach, its archaeological remains have a remarkable degree of preservation.

mezar odaları ve tonozlu mezar yapıları Pers, Hellenistik, Roma ve Doğu Roma dönemlerine tarihlenmektedir. Bu yapıların çoğu karadan ve havadan fotoğraflanmış, örnek olarak belirlenenler çizilerek belgelenmiştir.

Adada tarım altyapısı

Sarnıç kapasiteleri, antik kaynaklar ve yapı yayılımı birlikte değerlendirildiğinde adadaki nüfusun 12000 kişiye kadar ulaşmış olması mümkündür. Adanın karşı kıyısında bulunan su kaynaklarından gerektiğinde, muhtemelen en az yağışın olduğu Ağustos aylarında su ikmali yapılmış olmalıdır. Gıda ikmali için de aynı yolun kullanılması mümkündür. Ancak bu kadar kalabalık bir nüfusun su ve gıda için ada üzerindeki olanakları kullanmış olmaları da doğaldır. Geçtiğimiz yıllarda adanın kuzeyindeki yapıların doğu ve batı bölümlerinde görülen insan eliyle inşa edilmiş terasların çok daha geniş bir alana yayılmış olanı adanın güneydoğusunda belgelenmiştir. En az 15 dönümlük bir alan 14 teras katıyla tarıma uygun hale getirilmiştir. Adanın bu kıyısı genellikle ana kayayı oluşturan taş bir zemine sahiptir. Bu nedenle üst üste iki ya da üç sıralı taş duvarlardan oluşan terasların içindeki toprak muhtemelen adanın başka bölgelerinden taşınmıştır. Adada tarım için yeterli su kaynağı yoktur. Bu nedenle muhtemelen susuz tarım yapılmış, bazı türleri yıllık 400-600 lt/m² su gerektiren bazı üzüm türleri için yıllık 618 lt/m² yağmur kapasitesiyle bu bölgede üzüm yetiştirilmesinin mümkün olduğu anlaşılmıştır. Toprakta bazı tohum türleri ve bitki kalıntıları Antalya Milli Parklar laboratuvarında tür analizi için alınmıştır.

Yüzey Araştırmaları

Adanın yerleşim gören tüm alanlarıyla çekek yerleri üzerinde yüzey araştırması yapılmıştır. Ancak yukarıda da belirtilmiş olan makilik dikenli bitki örtüsü ve kurumuş ağaçlar bu çalışmayı sınırlandırmıştır. Ada üzerinde muhtemelen Neolitik/Tunç Çağı'ndan kalma üç taş kalıntı, bol miktarda seramik, cam, demir, tunç ve mermer parçası ile sikkeler bulunmuş, sikkelerden envanterlik değeri olduğu düşünülen 10 adedi Silifke Müzesi'ne teslim edilmiş, diğer buluntular müzenin talebiyle fotoğraflanarak adada bırakılmıştır.

Bilimsel çalışmalar için gereklilikler ve alınması gereken tedbirler

Dana Adası çalışmalarında yaşanan en büyük zorluklar adaya ulaşım ve çıkış sırasında yaşanmaktadır. Adaya en yakın liman Yeşilovacık'ta bulunmaktadır. Her gün gidiş dönüş 2.5 saat ulaşımaya ayrılmakta, harcanan yakıt ve zamanın yanı sıra özellikle yaz aylarında esen batı rüzgâr

However, some precautions need to be taken for the remarkable characteristics of the site to be preserved. For example, the eastern slopes of the island have been completely burnt due to the carelessness of people who visit the island for picnics. Occasionally, local people make picnic bonfires on the island, and they even build bonfires right next to the walls of the slipways. This practice presents a serious risk for further damage. Submerged remains along the shore are also under threat. Slipways' entrances and shipwrecks around the island, as well as remains that have tumbled down underwater from the shores, are constantly being damaged by the anchors of boats.

The Necessity for Excavations

Dana Island hosts the earliest and largest known, *in situ* ancient shipyard. Many maritime structures of the island remain to be investigated. Dana Island was probably involved in many sea battles that changed the balance of power in the Eastern Mediterranean throughout historical periods. Both the slipways and the buildings in the hinterland hold a unique potential to yield immense contributions to world archaeology. Likewise, the standing remains of this largest complex known in world maritime history holds a tremendous potential for tourism. Excavations at the island are necessary not only for revealing the scientific significance of the site, but also as the first step towards establishing facilities for visitors and tourism.

seyir riski oluşturmakta, fırtına günleriye adaya gidilememektedir. Aynı rüzgârın sürekli estiği yaz aylarında adaya çıkış ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Eski Çağ'da bu sorun muhtemelen ahşap iskelelerle çözülmüş olmalıdır. Çekim için gelen gemiler veya denize indirilecek gemiler için operasyon rüzgârın olmadığı sabah saatlerinde yapılmış olmalıdır. Bekleyecek gemilerin ise adanın doğusunda bulunan doğal limanda demirledikleri 2015 yılında bulunan çapalardan anlaşılmıştır. Adanın tersane kıyısı günümüzde erozyon nedeniyle keskinleşen kayalarından dolayı kıyıya küçük teknelerle dalgalı havada çıkmaya müsait değildir.

Dana Adası yak. 800 yıldır herhangi bir iskân görmediği ve karadan ulaşımın güçlüğü nedeniyle ülkemizin korunabilmiş nadir arkeolojik değerleri arasındadır. Bu özelliklerinin muhafaza edilmesi için bazı tedbirlerin alınması gereklidir. Örneğin adanın doğu sırtları birkaç yıl önce pikniğe gelenlerin ihmali nedeniyle tamamen yanmıştır. Ada üzerinde zaman zaman piknik yapmak için gelip ateş yakanlar, hatta bu ateşi çekek yerlerinin duvar kıyılarında yakanlar bulunmaktadır. Bu durum çok ciddi bir risk oluşturmaktadır. Bir diğer risk ise sualtında olduğu bilinen kalıntılar üzerinde oluşmaktadır. Hem çekek yerlerinin sualtında bulunan girişleri, hem ada çevresindeki batıklar hem de adadan sellerle denize sürüklenen kalıntılar teknelerin çapalarıyla parçalanma sürecindedir.

Kazı çalışmalarının gerekliliği

Dana Adası dünyanın en eski ve en büyük in situ antik tersanesini barındırmaktadır. Bu denizcilik yapıları ada üzerinde kapsamlı incelenmeyi beklemektedir. Doğu Akdeniz'de tarih boyunca dengeleri değiştiren birçok deniz savaşı, birçok politik olay muhtemelen Dana Adası'yla bağlantılıdır. Hem çekek yerleri, hem de arkasındaki yapılar dünya arkeolojisine önemli kazanımlar sağlayacak eşsiz bir potansiyel içermektedir. Dünya denizcilik tarihinin ayaktaki en büyük yapısı turizm açısından da eşsiz bir potansiyele sahiptir. Ada üzerinde başlatılması gereken kazılar hem bilimsel önemi ortaya çıkartacak hem de turizme kazandırılması için gereken en önemli adımı oluşturacaktır.

Bibliography – Kaynakça

- Öniz, H. 2018. "Dağlık Kilikya'da Silifke Dana Adası Antik Tersane Alanı Çalışmaları." In *Akdeniz'in En Büyük Antik Tersanesi: Dana Adası*, edited by H. Öniz, 78–169. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Öniz, H. 2017. "A Shipyard on Dana Island – Cilicia." *SKYLLIS* 1: 4–15.

Coastal and Underwater Archaeological Surveys on the Coasts of Adana, Mersin and Antalya in 2018

Adana, Mersin ve Antalya Kıyıları 2018 Yılı Arkeolojik Kıyı ve Sualtı Çalışmaları

Hakan ÖNİZ

With the permit issued by the Ministry of Culture and Tourism, coastal and underwater archaeological surveys have been carried out on the coasts of Antalya province for the last 8 years, and on the coasts of Mersin province for the last 4 years. In 2018, Adana province was also included in the research region and investigations were initiated around the harbors of Karataş and Yumurtalık under the directorship of Adana Museum (fig. 1). During the 2018 campaign, the research team from Underwater Archaeology Research Center at Kemer, a collaboration of Akdeniz University and Selçuk University, identified 41 shipwrecks, many other archaeological finds, and ancient harbors, utilizing the Scientific Research and Exploration Vessel, Arkeo.

K. Beşaltı of the Directorate of Adana Heritage Preservation Board joined the investigations on the coasts of Mersin and Antalya as Ministry Representative. Director of Adana Museum, N. Dervişoğlu and experts from the museum participated in investigations in Adana. 2018 campaign was supported by Mersin Chamber of Shipping, Mersin Association for the Development of Tourism and Infrastructure, The Turkish Foundation for Underwater Archaeology, Mersin Chamber of Commerce and Industry, Yeşilovacık Medcem Harbor, and Akdeniz University.

I) Underwater Archaeological Surveys on Adana Coasts

Systematic underwater surveys were initiated for the first time on Adana coasts in 2018. Investigations at and around the ancient harbors of Karataş-Magarsus and Yumurtalık-Aigeai were carried out with difficulty due to

Kültür Bakanlığı izinleriyle başkanlığımızda Antalya kıyılarında 8, Mersin kıyılarında 4 yıldır arkeolojik kıyı ve sualtı araştırmaları sürdürülmektedir. 2018 yılında bu illere Adana da eklenmiş, Adana Müze Müdürlüğü başkanlığında Adana Karataş ve Yumurtalık Limanlarında da aynı çalışmalar hayata geçirilmiştir. Akdeniz Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi tarafından ortak olarak yürütülmekte olan Kemer Sualtı Araştırmaları Merkezi ekibi Arkeo Bilimsel Araştırma ve İnceleme Gemisi kullanarak yaptığı çalışmalarda 2018 yılında toplam 41 antik gemi batığı, çok sayıda başka arkeolojik kalıntı ve liman tespiti gerçekleştirmiştir.

Mersin ve Antalya kıyıları çalışmalarında Adana Koruma Kurulu Müdürlüğü'nden K. Beşaltı Bakanlık Temsilcisi olarak görev yapmıştır. Adana çalışmalarına ise Müze Müdürü N. Dervişoğlu ve müze uzmanları katılım

Fig. 1 Surveyed areas (H. Öñiz – G. Dönmez).
Res. 1 Çalışma sahaları (H. Öñiz – G. Dönmez).

the strong winds from the south during summer months. In contrast to other Mediterranean shores further west, fall-winter is the ideal time for investigations on these shores. The following methods were employed during surveys and important results were obtained despite difficult weather conditions:

Interviews with Local Informants: At both of these harbor districts, there are local inhabitants who scuba or skin dive to fish or to collect jewelry and precious belongings lost on the beach. The members of our team conducted interviews with some of these individuals and fishermen, while other individuals visited our vessel Arkeo to help us collect information. Particularly because the captain of Arkeo, B. Dönmez is well-connected with the harbor community here, information flow was broad and smooth. Information collected through oral interviews was recorded in the project archives for later reference.

Coastal Surveys along Shores-Beaches: First, the shoreline was investigated by walking surveys along the coast. Findings included many ceramic sherds on the shore that indicate the presence of shipwrecks offshore, remains of various structures on the shore (docks, piers, breakwater, etc.), and remains of structures that are submerged as a result of earthquakes or the rising of the sea level. In this respect, especially Yumurtalık Harbor yielded rich finds.

Sonar Scanning: The sea bottom was scanned in certain areas, utilizing side scan sonar, multi beam sonar, and chirp/sub bottom profiler on the main vessel Arkeo and by utilizing portable equipment with similar characteristics on motorboats.

Scuba Diving: The sea bottom was surveyed by scuba diving in Karataş and Yumurtalık regions. As mentioned above, southern winds negatively impact investigation conditions on the shores of both of these districts in summer months, reducing the clear visibility depth to 20 cm at the sea. Because the sea bottom on the coasts have been covered with the alluvial deposits of Seyhan and Ceyhan rivers across millennia, strong winds from the sea and waves cause the swampy and sandy sea bottom to move and blur the waters, reducing visibility depth.

Investigations in Karataş Region

During July, the conditions at sea were not optimal for effective surveys by scuba or skin diving in Karataş Region. Although the southern winds calm down in the mornings between 6:30–10:30 am, because the waters are blurred, remains are not visible and cannot be detected by diving. Therefore, during these hours, sonar scans proved to be a more effective and preferable method in Karataş.

göstermiştir Çalışmalar Mersin Deniz Ticaret Odası, Mersin Turizmi Geliştirme ve Altyapı Birliği, Türkiye Sualtı Arkeoloji Vakfı, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası ve Yeşilovacık Medcem Limanı ve Akdeniz Üniversitesi tarafından desteklenmiştir.

1) Adana Kıyıları Arkeolojik Sualtı Araştırmaları

Adana kıyılarında sistematik sualtı araştırmaları ilk kez 2018 yılında başlatılmıştır. Karataş-Magarsus ve Yumurtalık-Aigeai antik limanları ve çevresinde yapılan çalışmalar, bölgede hâkim rüzgârın yaz aylarında güney yönünden esmesi nedeniyle zorlukla yürütülmüştür. Akdeniz'in daha batıdaki kıyıların tersine bu kıyılarda ideal çalışma mevsimi sonbahar-kış aylarıdır. Çalışmalarda sırasıyla aşağıda belirtilen yöntemler uygulanmış ve hava koşullarına rağmen önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Yerel Halk ve Dalıcılardan Bilgi Toplanması: Her iki ilçe limanında da aletli ve aletsiz dalış yöntemleriyle balık avcılığı yapan veya plajlarda düşürülmüş değerli eşyaları toplayan kişiler bulunmaktadır. Ekibin bir bölümü bu ve benzeri kişiler ile balıkçılarla görüşerek bilgi toplamış, bazı kişiler de bilgi vermek amacıyla gemiyi ziyaret etmiştir. Özellikle Arkeo gemisinin kaptanı B. Dönmez bu limanlarda bulunan çevresiyle geniş bir bilgi akışına sahip olunmasını sağlamıştır. Bu yöntemlerle toplanan bilgiler daha sonra çalışmak üzere kayıt altına alınmıştır.

Kıyı-Plaj Alanında İncelemeler: Kıyı şeridinde yürüyerek kıyı bandı incelenmiş, hem kıyıya vuran seramik malzemelerin yoğunluğundan açıkta batmış gemiler, hem kıyı alanlarında yapılmış denizcilik yapıları (rıhtım, iskele, mendirek vs) hem de deprem/su yükselmeleri sonucu sualtında kalan kalıntılar incelenmiştir. Özellikle Yumurtalık Limanı bu anlamda zengindir.

Sonar İncelemeleri: Hem ana gemide bulunan yan taraflı sonar, multi beam sonar ve chirp/sub bottom profiler cihazı hem de benzer özelliklere sahip portatif sonar cihazıyla bot kullanarak belli bölgelerde deniz tabanı incelenmiştir.

Aletli Dalışlar: Karataş ve Yumurtalık bölgelerinde aletli dalış yöntemleri ile deniz tabanı incelenmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, güney rüzgârları yaz aylarında her iki ilçe kıyılarını da etkilemekte, deniz içinde görüş netliği 20 cm'ye kadar düşerek sualtı araştırmalarını olumsuz hale getirmektedir. Seyhan ve Ceyhan Nehirlerinin getirdiği alüvyon dolgu, deniz tabanını binlerce yıllık bir süreçte kaplamış, yer yer kum ve balçık olan taban açıkta kıyıya esen rüzgâr ve dalgalarla bulanmaya uygun hale gelmiştir.

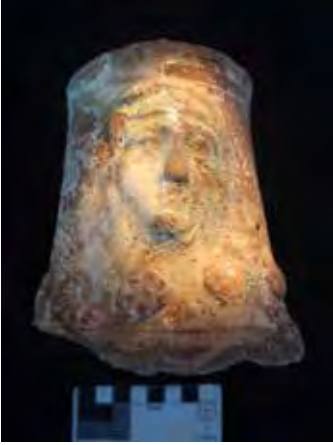

Fig. 2
An example of ceramic
finds from Yumurtalık
(H. Öñiz – G. Dönmez).
Res. 2
*Yumurtalıkta bulunan
seramik buluntularından
bir örnek (H. Öñiz –
G. Dönmez).*

Investigations in Yumurtalık

Investigations at Yumurtalık harbor were carried out in collaboration with the Directorate of Adana Museum and in coordination with the simultaneously ongoing excavation project of Adana Museum, conducted under the scientific supervision Assoc. Prof. Dr. Faris Demir (a member of our underwater archaeology research team). Sea conditions in July in this region are the same as Karataş. For this reason, it was not possible to survey with efficiency anywhere other than the harbor. Therefore, investigations were carried out at the harbor, and portable sonar scanners and sonar-equipped motorboats were utilized in shallow waters around the harbor. Certain objects with recognizable archaeological forms were detected via sonar scans, which are planned to be further investigated by diving when weather conditions permit. Despite poor visibility conditions, out of context archaeological objects at the sea bottom (carried by waves towards the harbor), were collected, recorded, and returned back to the sea at their find-spots. Some of the finds, such as Seljuk Period plate sherds and amphorae fragments from earlier periods were handed over to the Directorate of Adana Museum (figs. 2-3). Over a course of four days of work, preliminary information was gathered about the dating of shipwrecks and their possible points of departure. Future investigations are planned for 2019 in collaboration with Assoc. Prof. Dr. F. Demir and the Directorate of Adana Museum in better weather and sea conditions.

II) Underwater Archaeological Survey on Mersin Coasts

During investigations on Mersin coasts, classical underwater research methods, sonar scans, ROV, and sea drones for aerial photography were employed and 10 ancient wrecks and many other archaeological remains

Fig. 3
A sherd from Yumurtalık wreck
with Seljuk Period plates
(H. Öñiz – G. Dönmez).
Res. 3
*Yumurtalık Selçuklu Tabak
Batığından bir buluntu
(H. Öñiz – G. Dönmez).*

Karataş Bölgesi Çalışmaları

Karataş Bölgesi'nin Temmuz ayındaki hava ve deniz koşulları nedeniyle aletli ya da aletsiz dalışlarla görerek arama için uygun olmadığı görülmüştür. Sabah 06.30–10.30 saatlerinde güney yönünden esen rüzgâr azalmakta, ancak görüş çok sınırlı olduğu için dalışlardan sonuç alınamamaktadır. Bu nedenle bu saatlerde sonar çalışmaları yapılması tercih edilmiştir.

Yumurtalık Çalışmaları

Yumurtalık limanı çalışmaları Adana Müze Müdürlüğü yanı sıra bölgede aynı müdürlük başkanlığında devam eden kara kazısının bilimsel danışmanı Dr. Öğr. Üyesi F. Demir (aynı zamanda sualtı araştırmaları ekip üyesi) ile koordinasyon içinde yapılmıştır. Bu bölge de Temmuz ayında Karataş ile aynı deniz koşullarına sahiptir. Bu nedenle liman dışında sonuç alıcı çalışma yapmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle liman içinde çalışılmış, bu çalışmalar devam ederken portatif sonar cihazı ve sonar botuyla bölgedeki sığ derinlikler incelenmiştir. Sonar görüntülerinde bazı cisimler tespit edilmiş, uygun deniz ortamında incelenmelerine karar verilmiştir. Kötü görüş netliğine karşın deniz tabanında dalgalarla dağılmış halde duran serbest malzemeler toplanıp belgelenmiş, sonrasında bulundukları yere bırakılmışlardır. Bu çalışmalar sırasında Selçuklu Dönemi'ne tarihlenen bazı tabak ve daha erken dönemlere tarihlenen amfora parçaları Adana Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir. Dört gün süren bir çalışma sonucu bölgede batmış gemilerin tarihlenmesi ve geldikleri yere ilişkin bilgiler edinmesi için fikir verebilecek bilgilere ulaşılabilmektedir. Çalışmalara 2019 yılında Dr. Öğretim Üyesi F. Demir ve Adana Müze Müdürlüğü ile koordinasyon içinde uygun hava koşullarında devam edilmesi planlanmaktadır.

II) Mersin Kıyıları Arkeolojik Sualtı Araştırmaları

Mersin Kıyıları çalışmalarında klasik sualtı araştırma yöntemleri, sonar incelemeleri, ROV uygulamaları ve deniz dronu ile hava fotoğraflarının alınması yöntemleri uygulanmış ve toplam 10 antik gemi batığı ile çok sayıda farklı arkeolojik kalıntıya ulaşılmıştır. Çalışma sahalarında

were identified (fig. 4). Promontories, shallow water, and harbors in the research area were investigated using mask / flippers / snorkel, while deeper waters were surveyed by scuba diving. Potential sites of wreckage, natural and artificial harbors were investigated with these methods. Thus, wide areas where there may be wrecks and archaeological finds were scanned at the sea bottom. Moreover, underwater research utilizing electronic equipment were also conducted in the area. These included the use of Side Scanner Sonar, Multi Beam Sonar, and Sub Bottom Profiler for scanning wide areas, the recording of scanned images with GPS coordinates, and (in the cases determined necessary by sonar images) the use of ROV at depths that cannot be reached by diving, as well as sea bottom scanning to detect iron remains utilizing a Magnetometer. These methods were employed at the locations indicated below, and as a result, various wrecks, remains of ancient harbors, anchors, and other archaeological remains were identified. These finds provide a wide perspective that demonstrates the presence of long-term maritime activity from the Bronze Ages to the Ottoman Period on the coasts of Rough Cilicia and the Cilician Plain.

Surveyed Areas and Finds

Silifke: During the summer of 2018, work on Silifke coasts focused on previously uninvestigated areas. One new wreck was identified at Narlıkuyu Akyar Koyu (Bay) and two new wrecks were found on the Mavikent coast across from Dana Adası (Island). Investigations provided evidence to show that Mavikent was the mainland harbor contemporaneously in use with the shipyard on Dana Island. A previously unattested wreck with its cargo of stone blocks was found on Dana Island coast, and based on the remains of Cilician Type 6b (LR1b) amphorae, this wreck was dated to the 4th–6th centuries AD. We encountered at Narlıkuyu that amphorae inventoried by our team during previous investigation campaigns in the region were gathered by some individuals and arranged in a special underwater display in an area close to the shore. Such practices that are not in line with regulations were also encountered in Alanya and Antalya city centers and were reported to the Ministry.

Gölnar: In and around Büyükeceli Region on the coasts of Gölnar district, five wrecks with cargo of amphorae (fig. 6), and two wrecks with no cargo were identified. Only ballast stones were found around the wrecks, which we believe were empty. Additionally, stone and iron anchors were also found at certain locations, which suggests that certain bays were used for refuge during storms.

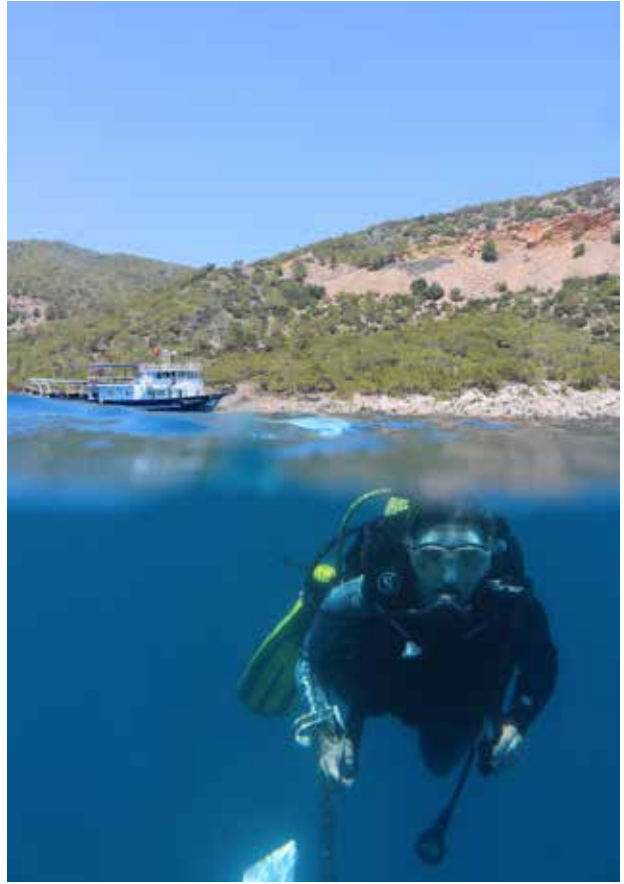

Fig. 4 Research vessel and a researcher on Mersin coasts (H. Öñiz – G. Dönmez).

Res. 4 Mersin Kıyılarından araştırma gemisi ve bir araştırmacı (H. Öñiz – G. Dönmez).

bulunan burun, kayalık kıyı ve liman alanlarında sığ sularda Maske / Palet / Şnorkel, derin sularda aletli dalış yöntemleri uygulanmıştır. Bu yöntemlerle gemilerin bata-bileceği yerler, doğal ya da insan yapımı limanlarda araştırmalar yapılmıştır. Sualtında “scooter” kullanılarak batık ya da eser olabilecek geniş alanlar taranabilmiştir. Ayrıca elektronik donanımlarla uygulanan sualtı araştırma yöntemleri de hayata geçirilmiştir. Bunlar Yan Taramalı Sonar, Multi Beam Sonar ve Sub Bottom Profiler cihazları ile geniş alanların taranması, elde edilen görüntülerin GPS koordinatlarıyla kaydı, sonar görüntülerinin gerektirdiği hallerde dalınabilecek derinliklerden daha derin sularda ROV incelemeleri ve ayrıca Magnetometre ile dipte demir kalıntılarının taranmasıdır. Söz konusu çalışmalar aşağıda belirtilen sahalarda yapılmış, çeşitli batıklar, liman kalıntıları, çapalar ve başka arkeolojik malzemeler tespit edilmiştir. Söz konusu buluntular Dağlık ve Ovalık Kilikya kıyılarında Tunç Çağı’ndan Osmanlı Dönemi’ne kadar geniş bir denizcilik perspektifinin varlığını ortaya koymaktadır.

Bozyazı: Due to the stormy period during the workdays at Bozyazı district, only a few amphora fragments could be identified. However, it was observed that promontories on the coasts are particularly challenging spots for sailors, which were recorded as probable sites of wreckage for planning further investigations in 2019.

III) Underwater Archaeological Survey on Antalya Coasts

During the 2018 campaign investigations on Antalya coasts, classical underwater research methods, sonar scanning, ROV, and sea drones for aerial photography were employed, like on Mersin coasts. A total of 29 ancient wrecks and many other archaeological remains were identified. These finds demonstrate that maritime activity in the region was widespread from the Bronze Ages up to the Ottoman Period.

Surveyed Areas and Finds:

In Alanya, two wrecks with cargoes of amphorae were found at Kargıcak and Seki Village, where the ships had sunk by crushing against the rocky shores. In Alanya, at Fuğla Promontory area, a wreck with a cargo of relatively well-preserved ceramics dating to the East Roman Period was identified. A salvage excavation of an Ottoman Period shipwreck (dating to post-1704) was initiated in collaboration with the Museum Directorate in Alanya (fig. 5).

In Antalya investigations were carried out at Kaleiçi and Falezler areas, where amphorae were attested in various places and ballast stones from a wreck were found nearby Kaleiçi. Two Ottoman Period cannonballs attested underwater in the region were excavated upon the request of the Directorate of Antalya Museum, under the permit issued by the Ministry.

Comprehensive investigations were carried out on Finike coasts with the support of Finike Municipality and SETUR Marinas. Previously unattested wrecks and anchors were found during investigations. Finds include two wrecks with cargoes of amphorae, a large anchor dating to the Ottoman Period, and many other anchors dating from the Bronze Ages to the Ottoman Period. Investigations also continued on the three previously identified wrecks with cargoes of amphorae, located close to an isle on Finike coasts.

On Demre coasts, sonar scanning was carried out at open sea across from Andriake Harbor, in coordination with Prof. Dr. N. Çevik. In addition, a wreck with a cargo of amphorae was identified on the coast of an isle near

Çalışılan Sahalar ve Buluntular

Silifke: Silifke kıyılarında 2018 yaz aylarında genellikle daha önce incelenmeyen alanlar çalışılmıştır. Narlıkuyu Akyar Koyu'nda bir, Dana Adası'nın karşısında Mavikent kıyısında ise iki adet batık kalıntısı tespit edilmiştir. Mavikent'in Dana Adası tersanesinin ana karadaki limanı olduğu bu çalışmalarla ortaya çıkartılmıştır. Dana Adası'nda daha önce karşılaşılmamış blok taş yüklü bir batık bulunmuş, batıktaki Kilikya Tip 6b (LR1b) amphora kalıntılarının dolayısı batık MS 4–6. yy.'lara tarihlenmiştir. Narlıkuyu Bölgesi'nde ekibimizce daha önce tespit edilmiş olan batıklardan toplanan amphoralar bazı kişilerce toplanıp sualtında kıyıya yakın bir alanda özel bir teşhir alanı yaratılmıştır. Alanya ve Antalya merkez kıyılarında da benzer uygulamalar görülmüş ve bu tür olumsuz uygulamalar Bakanlığa raporlanmıştır.

Gülner: Gülner ilçesi kıyılarında Büyükeceli Bölgesi ve çevresinde amphora yüklü 5 gemi batığı ile muhtemelen boş iki gemi batığı tespit edilmiştir. Boş olarak nitelenen batıkların yalnızca sahra taşlarına ulaşılmıştır. Bölgede ayrıca taş ve demir çapalar da bulunmuş, bunlara bağlı olarak bazı koyların fırtına sırasında sığınmak için kullanıldığı anlaşılmıştır.

Bozyazı: Bozyazı ilçesinde çalışılan günler fırtınalı bir döneme denk gelmiş, bu nedenle birkaç amphora kalıntısı dışında kalıntı bulunamamıştır. Ancak bölgedeki burunların sert havalarda denizciler için çok zorlu olduğu görülmüş, gemiler için riskli yerler belirlenerek 2019 yılı çalışma planına dahil edilmiştir.

III) Antalya Kıyıları Arkeolojik Sualtı Araştırmaları

Antalya kıyılarında 2018 yılında yapılan çalışmalarda Mersin çalışmalarında olduğu gibi klasik sualtı araştırma yöntemleri, sonar incelemeleri, ROV uygulamaları ve deniz dronu ile hava fotoğraflarının alınması yöntemleri uygulanmış ve toplam 29 antik gemi batığı ile çok sayıda farklı arkeolojik kalıntıya ulaşılmıştır. Söz konusu buluntular Likya, Pamfilya ve Dağlık Kilikya Bölgelerinde Tunç Çağı'ndan Osmanlı Dönemi'ne kadar denizciliğin yaygın bir biçimde yapıldığını kanıtlamaktadır.

Çalışılan Sahalar ve Buluntular

Alanya Kargıcak ve Seki köyü bölgelerinde kıyıya çarparak batmış birer amphora batığı tespit edilmiştir. Alanya Fuğla Burnu bölgesinde ise Doğu Roma Dönemi'ne tarihlenen ve nispeten korunmuş seramik kaplar taşıyan bir batık tespit edilmiştir. Alanya'da müze müdürlüğüyle birlikte 1704'ten sonra batmış bir Osmanlı gemisinin kurtarma kazısına başlanmıştır.

Fig. 5 Ottoman Period wreck in Alanya, where salvage excavations were initiated (H. Öniz – G. Dönmez).

Res. 5 Alanya'da bulunan ve kurtarma kazısı başlayan Osmanlı batığından (H. Öniz – G. Dönmez).

Kekova Island. Amphorae dating to different periods attested in the area probably indicate the presence of more than one wreck nearby.

Like every year, this campaign's investigations at Kaş Region proved again the remarkable richness of underwater archaeology in this area. Valuable elements of underwater cultural heritage were encountered and documented during all dives. Amphora fragments dating to various periods were attested on Güvercinli Island coasts and amphora fragments and anchors dating to various periods were found near Besmi Island. Additionally, a wreck dating to the 4th–6th centuries AD was encountered with its seven anchors, and its cargo of pithoi and amphorae, near Besmi Island. Also, three wrecks, a stone anchor, a lead clamp belonging to a wooden anchor, and various amphorae were attested underwater on the coast parallel to the Kaş-Fethiye highway. A few iron anchors and amphora fragments were found nearby both Gürmenli Island and Öksüz Island. East Roman and Ottoman Period anchors, amphorae

Fig. 6 Remains from a wreck at Mersin Büyükeceli Region (H. Öniz – G. Dönmez).

Res. 6 Mersin Büyükeceli bölgesindeki batıktan kalıntılar (H. Öniz – G. Dönmez).

Antalya Kaleiçi ve Falezler bölgesinde incelemeler yapılmış, amfora kalıntıları ile Kaleiçi yakınlarında bir batığa ait sahra taşları tespit edilmiştir. Bölgede görülen iki adet Osmanlı Dönemi topu Antalya Müze Müdürlüğü talebi ve bununla bağlantılı Bakanlık izni kapsamında çıkartılmıştır.

Finike kıyılarında Finike Belediyesi ve SETUR Marina desteğiyle kapsamlı çalışmalar yapılmış ve daha önce tespit edilmemiş batıklar ile çapalar bulunmuştur. Bunlar içinde amphora yüklü iki batık, Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen büyük bir çapa ve Tunç Çağı'ndan Osmanlı Dönemi'ne kadar tarihlenen çok sayıda çapa bulunmaktadır. Finike kıyılarında bir adanın çevresinde de varlığı daha önce bilinen amphora yüklü üç batık üzerinde de çalışmalar yapılmıştır.

Demre kıyılarında Andriake Limanı açıklarında Prof. Dr. N. Çevik ile koordinasyon içinde bir sonar incelemesi yapılmıştır. Ayrıca Kekova Adası yakınlarında bir ada kıyısında amphora yüklü bir gemi batığı tespit edilmiştir. Bölgede görülen farklı dönemlere ait amphora kalıntıları muhtemelen birden fazla batığın varlığını göstermektedir.

Kaş Bölgesi her sene olduğu gibi bu sene de zengin sualtı arkeolojisi yapısını göstermiştir. Tüm dalışlarda sualtı kültür mirasının değerli unsurlarıyla karşılaşmış ve belgelenmiştir. Güvercinli Adası'nda farklı dönemlere tarihlenen amphora kalıntıları, Besmi Adası yakınlarında farklı dönemlere tarihlenen amphora ve çapa kalıntıları ve ayrıca 7 çapası, pitos ve amphora yüküne MS 4–6. yy'a tarihlenen bir batık belgelenmiştir. Kaş-Fethiye yolu paralelinde de üç batık, taş çapa, ahşap çapaya ait kurşun kelepçe ve farklı amforalar görülmüştür. Hem Gürmenli Ada hem de Öksüz Adası yakınlarında az sayıda demir çapa ve amfora kalıntısı belgelenmiştir. Sarıot ve Başak Adaları bölgesinde Doğu Roma ve Osmanlı

dating to different periods, and one wreck with a cargo of amphorae were documented in the area of Sاریot and Başak Islands. A wreck with its poorly preserved cargo of amphorae was found in Liman Ağzı area, and amphorae with various forms were encountered around Bayrak Island area. One wreck with amphorae cargo was identified at Çoban Burnu (promontory) area and various finds from this wreck were handed over to Demre Museum of Lycian Civilization to be inventoried. These include, one grinding stone, one stone anchor with three holes, one stone anchor with one hole, one iron clamp, and one ceramic vessel. Kaputaş Region that lies west of Kaş is of particular importance with its archaeological remains that require a cultural heritage preservation program. This region lies outside of the areas where daily scuba diving tours are organized in Kaş and Kalkan Regions. A total of 7 wrecks were found on the coasts, around the islands and open seas in the region during the 2018 campaign. Additionally, the attestation of anchors from all known periods and amphorae dating to various periods make Kaputaş Region an important area for underwater archaeology that needs to be preserved for future generations.

Undoubtedly, the coast of Adana, Mersin, and Antalya provinces is among the most important coastal regions of the world, with a rich record of maritime activity since the Neolithic Period. Therefore, the complete documentation of archaeological remains in this broad region is a century-long task. Currently available technology allows us to scan the sea bottom only in shallow waters close to the coast. Although modern methods for scanning open seas exist in underwater archaeology, the investigation of coastal waters is a priority that will continue for years.

dönemi çapaları, farklı dönemlere tarihlenen amphora kalıntıları ve amfora yüklü bir gemi batığı belgelenmiştir. Liman Ağzı bölgesinde de tamamen parçalanmış amfora kalıntılarıyla bir batık görülmüş, Bayrak Adası bölgesinde yine farklı formda amforalar belgelenmiştir. Çoban Burnu bölgesinde ise amfora yüklü bir gemi batığı belgelenmiş, batığa ait bir öğütme taşı ile birer adet üç delikli taş çapa, tek delikli taş çapa, kurşun kelepçe ve bir seramik kap envanterlik değeri nedeniyle Demre Likya Uygarlıkları Müzesi'ne teslim edilmiştir. Kaş'ın batısında yer alan Kaputaş Bölgesi korunması gereken arkeolojik kalıntısıyla özel bir önem içermektedir. Bu bölge Kaş ve Kalkan Bölgesi'nden yapılan günlük dalış turlarının alanı içinde yer almamaktadır. Bölge kıyıları ile çevre adaları ve açıklarında 2018 yılında yapılan çalışmalarda bulunmuş olan batık sayısı 7'dir. Ayrıca her döneme ait çapaları ve farklı amfora kalıntılarıyla sualtı arkeolojisi için korunması ve gelecek kuşaklara bırakılması gereken niteliktedir.

Adana, Mersin ve Antalya illeri hiç şüphesiz Neolitik Çağ'dan itibaren zengin denizcilik hareketlerine şahit olmuş dünyanın en önemli kıyıları arasında önlerebilir. Dolayısıyla bu kıyılarda bulunan arkeolojik kalıntıların tespiti belki yüz sene alacaktır. Eldeki teknoloji simdilik kıyıya yakın alanların taranmasına müsaade etmektedir. Daha derin yerlerde çalışmak günümüzde mümkünse de kıyı alanlarının tamamen incelenmesi daha yıllar sürecektir.

Surveys in Northern Pisidia in 2018

Kuzey Pisidia Yüzey Araştırması 2018

Fikret ÖZCAN – Nihal ÇEVİK – Eser YAYAN – İbrahim ACUCE

The 2018 campaign of Northern Pisidia surveys covered the ancient settlements of Prostanna near Eğirdir district of Isparta, Mallos near township of Sarıdris, Tymbrida near Aksu district, Kapıkaya near Güneyce village of Isparta center district, Sandalion near Harmancık village of Ağlasun district in Burdur, and small rural settlements in the territories between these ancient centers.¹ Investigations focused on documenting the relationship between rural and urban settlements.

Territorium of Kapıkaya

As part of investigations for mapping the settlement layout of Kapıkaya, architectural remains of buildings and a church were documented at a rural settlement identified 1.70 km east of Güneyce village.

Çukurköy: Architectural remains of various buildings and a church dating to Late Antiquity were identified at and around Çukurköy village, ca. 5 km east of Kapıkaya. Due to the spread of modern buildings of the village, it is not possible to identify the extent of this ancient settlement site with precision. At Havuzlu area, which is located outside the limits of the modern settlement, a Late Antique Period church is located, which has a basilica plan and measures 14.50 m x 11.10 m. Building remains dating to Late Antiquity are visible in this area, extending towards the southern slope. This village settlement is located in an environmental niche convenient

Kuzey Pisidia 2018 yüzey araştırması Isparta, Eğirdir ilçesi yakınlarındaki Prostanna, Sarıdris kasabası yakınlarındaki Mallos, Aksu ilçesi yakınlarındaki Tymbrida, Isparta merkeze bağlı Güneyce köyü yakınlarındaki Kapıkaya, Burdur Ağlasun ilçesine bağlı Harmancık köyü yakınındaki Sandalion ve bu yerleşmeler arasında kalan kırsal küçük yerleşmelerde yürütülmüştür.¹ Araştırmalar kentler ve kırsal yerleşmeler arasındaki bağlantıları tespit etmeye yönelik olmuştur.

Kapıkaya Teritoryumu

Kapıkaya'daki yapı tanımlama yerleşim haritasının çıkarılması çalışmalarına paralel olarak Güneyce köyünün 1,70 km doğusundaki kırsal bir yerleşmede tespit edilen yapı ve bir kiliseye ait kalıntılar belgelenmiştir.

Çukurköy: Kapıkaya'nın yak. 5 km doğusundaki Çukurköy içinde ve çevresinde Geç Antik Dönem'e ait bazı yapı kalıntıları ve bir kilise tespit edilmiştir. Modern yerleşme nedeniyle antik yerleşmenin yayılım sahasını kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Günümüz yerleşmesi dışında kalan Havuzlu mevkinde 14.50 x 11.10 m ölçülerinde Bazilikal planlı bir Geç Antik Dönem kilisesi vardır. Bu sahada kiliseden başlayarak güneydeki yamaçlara dek uzanan Geç Antik Dönem yapı kalıntılarına rastlanmıştır. Konumu ve sahip olduğu zengin su kaynakları nedeniyle tarıma oldukça elverişli olan bu köy aynı niteliklere geçmiş dönemde de sahip olmalıdır

¹ I would like to express my gratitude to the Ministry of Culture and Tourism, Directorate of the Excavations Office for the permit, above all, and to the state representative E. Korkmaz. I thank the Rectorship of Süleyman Demirel University, Turkish Historical Society, Koç University Suna and İnan Kırac Research Center for Mediterranean Civilizations (AKMED), and Municipality of Eğirdir for financial and logistic support. I am grateful to all the team members of KPYA Project for their dedicated work despite challenging conditions.

¹ Başta araştırmamıza izin veren Kültür ve Turizm Bakanlığı Kazılar Dairesi Başkanlığı olmak üzere bizlere eşlik eden Bakanlık temsilcimiz E. Korkmaz'a, mali ve lojistik destek sağlayan Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü'ne, Türk Tarih Kurumu'na, Koç Üniversitesi Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi'ne (Koç Üniversitesi AKMED), Eğirdir Belediye Başkanlığı'na ve zorlu şartlarda yılmadan çalışan KPYA ekip üyelerine teşekkür ederim.

Fig. 1 Çukurköy, and Kapıkaya-Ulutepe in the background.
Res. 1 Çukurköy, arka planda Kapıkaya-Ulutepe.

for agriculture with nearby fresh water resources, which would have been similar in antiquity (fig. 1). For this reason, it is plausible to think that the inhabitants of the site at İler area may have immigrated to this location during the Late Antique Period, as well as the inhabitants of Kapıkaya.

Aşağı Gökdere, İler Area: This ancient settlement that is situated on the western skirt of a north-south oriented mountain range, has spread sideways forming a narrow band on the foothills (fig. 2). Surface finds indicate that the site was settled from the Hellenistic Period to Late Antiquity. This site at İler area is larger than an ordinary rural site and features a number of public and religious buildings. This settlement may have been established for the surveillance of transit through the gorge located south of the site, in order to provide auxiliary military support for defending central settlements at Adada and Kapıkaya. Despite the steep slope at this location, which is not practical for construction, the settlement has existed until Late Antiquity. It may have been abandoned due to an earthquake or its inhabitants may have moved to more inhabitable flat areas.

Northern Fortification Wall and Structures Inside the Settlement: The site at İler area is surrounded by a long fortification wall across the sector that is not naturally defendable. The Northern Fortification Wall that runs between the foothills on the eastern end and the valley on the western end of the site continues for another 223.60 m inside the valley, and its various sections are well preserved (fig. 3). The wall is 2.18 m wide and its preserved height is 4.30 m, at the beginning section of the wall. The wall is constructed with stepped down terraces in accordance with the natural slope. A city gate is located on the wall, with the doorway measuring 2.50 m in height and 1.70 m in width. About 3.00 m east of the gate, the foundations of an adjoining tower, measuring

Fig. 2 Settlement area at Aşağı Gökdere Asarı, İler area.
Res. 2 Aşağı Gökdere Asarı, İler mevki, yerleşim sahası.

(Res. 1). Bu nedenle Kapıkaya dışında buraya Geç Antik Dönem'de İler mevkiindeki yerleşmeden göç olması da çok olasıdır.

Aşağı Gökdere, İler Mevkisi: Bu antik yerleşme kuzey-güney doğrultulu bir dağ silsilesinin batı yamaçlarında dar bir şerit şeklindeki alanı kaplamaktadır (Res. 2). Yerleşim sahasındaki buluntulardan burasının Hellenistik Dönem'den Geç Antik Dönem'e dek iskân edildiği anlaşılmaktadır. İler mevki, sıradan bir kırsal yerleşmeden büyük olup bazı kamusal ve dinsel yapılara sahiptir. Bu yerleşme Adada ve Kapıkaya'nın askeri güvenliğine katkı amacıyla kurulmuş olup işlevi, yerleşmenin güneyinde boğaz niteliğindeki bir yerden geçişi denetim altında tutmak olmalıdır. Oldukça eğimli arazisi yerleşime çok uygun olmamakla birlikte varlığını Geç Antik Dönem'e dek sürdürmüştür. Muhtemel terkedilme nedeni deprem ve daha kolay yaşanılabilir düzlük alanlar olmalıdır.

Kuzey Savunma Duvarı ve yerleşme içindeki yapılar: İler mevki, savunması zayıf olan kısmında uzun bir savunma duvarı vardır. Doğudaki dağ eteğinden başlayıp

Fig. 3 Northern fortification wall at Aşağı Gökdere, İler area.
Res. 3 Aşağı Gökdere, İler mevki, Kuzey savunma duvarı.

4.50 m x 2.90 m, are visible. About 270.00 m southwest of the fortification wall, remains located on a small flat area must have belonged to the agora. The northern and southern limits of this area are marked by east-west oriented walls. The southern wall is 21.40 m long, while the northern wall is 24.50 m long. There are various building remains on three terraces that were destroyed by boulders fallen off the side of the mountain. Two of these terraces seem to have been sacred precincts, while the third was residential.

Sandalion: Five new olive oil workshops were identified on the acropolis and areas related with metallurgy were further investigated.

Territorium of Prostanna

Sevinçbey Village: A small Late Antique settlement inhabited throughout the 1st to 13th centuries AD was identified at Manastır area on the northern slope of the hill, located ca. 1.30 km southwest of Sevinçbey village and 3.50 km southwest of Prostanna. Nearby this settlement, remains of an ancient road that comes from northwest of Prostanna and continues towards Kapıkaya were also identified.

Tepeli Village and Vicinity: Tepeli village is located 11 km southwest of Eğirdir district. Remains of a settlement dating to Early Roman Empire Period through the Middle Ages were identified and documented at Söğütlü Oluk area, which is located 2 km east of Tepeli Asarı that lies 500.00 m north of the village, as well as on the hilltop and slopes of a hill located 1 km south of Söğütlü Oluk area, and at Süllüden Tepesi (Hill) located 600.00 m southwest of Söğütlü Oluk area.

Tepeli Asarı: At the highest point of Tepeli Asarı, a watch-tower was identified, which has a direct view of Çukur Asar and the agora of Prostanna. The entire settlement here is enclosed by a fortification wall. Various architectural structures are visible in the areas between the peak of the hilltop and the fortification wall.

Tepeli Village, Tepe (Hill) Settlement: On the peak of the hill approximately 1 km southwest of Tepeli village, a basilica-plan church was identified with other related and connected structures on the plateau south of the church. The church covers an area of 30.58 m x 10.90 m.

Yuvalı Village and Vicinity: In the close vicinity of Yuvalı village, located 20 km northeast of Eğirdir district center, three sites were identified at localities known as Köy-beleni, Eski Hisar area and Hacı Hüseyin Kuyusu area. Structures at all three settlements, which have been

batıdaki dere yatağına dek uzanan Kuzey Savunma Duvarı batıdaki vadi içerisine doğru 223.60 m devam etmekte olup yer yer oldukça iyi korunmuş durumdadır (Res. 3). Duvarın başlangıç noktasındaki korunan yüksekliği 4.30 m, kalınlığı ise 2.18 m'dir. Duvar hattının eğimli araziye uygun bir şekilde kademeli olarak inşa edildiği gözlenmektedir. Sur duvarında 2.50 m yüksekliğinde, 1,70 m genişliğinde kente girişi sağlayan bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Giriş kapısının 3 m doğusunda, savunma duvarına bitişik 4.50 x 2.90 m ölçülerinde temel seviyesinde korunmuş bir kule vardır. Sur duvarının 270 m güneybatısında küçük bir düzlük alan üzerinde yerleşmeye ait agora olması gereken bir alan tespit edilmiştir. Bu alanın kuzey ve güney sınırları, doğu-batı doğrultulu duvarla çevrilmiştir. Güney duvarı 21.40 m, kuzey duvarı 24.50 uzunluktadır. Yerleşme içinde ikisi muhtemelen kutsal alan, diğerleri konut olmak üzere dağdan düşen büyük kaya kütleleriyle tahrip olmuş teraslar üzerinde pek çok yapı kalıntısına rastlanmıştır.

Sandalion: Akropoliste beş yeni zeytinyağı işliği tespit edilmiş, yerleşmenin çevresinde maden işleme sahaları incelenmiştir.

Prostanna Teritoryumu

Sevinçbey Köyü: Prostanna'nın 3.50 km, Sevinçbey köyünün yak. 1.30 km güneybatısındaki tepenin kuzey yamacında, Manastır mevkisi olarak isimlendirilen alanda varlığını MS 1. yy'dan 13. yy'a kadar sürdürmüş küçük bir antik yerleşme tespit edilmiştir. Yerleşmenin yakınında Prostanna'nın kuzeybatısından gelip Kapıkaya yönüne giden bir antik yolun kalıntısına da rastlanmıştır.

Tepeli Köyü Çevresi: Tepeli köyü, Eğirdir ilçesinin 11 km güneydoğusundadır. Köyün 500 m kuzeyinde bulunan Tepeli Asarı'nın 2 km doğusundaki Söğütlü Oluk mevkii ve 1 km güneyinde bulunan bir tepenin üzeri ve yamaçlarında ve 600 m güneybatısındaki Süllüden Tepesi'nde Erken İmparatorluk Dönemi'nden Ortaçağ'a dek yerleşme kalıntıları tespit edilip belgelenmiştir.

Tepeli Asarı: Tepeli Asarı'nın en üst noktasında, Prostanna Agorası ve Çukur Asar ile doğrudan görüş açısına sahip bir gözetleme kulesi tespit edilmiştir. Buradaki yerleşmenin etrafını bütünüyle çeviren bir sur duvarı vardır. Tepe zirvesi ile sur duvarı arasında değişik yapı kalıntılarına rastlanmıştır.

Tepeli Köyü, Tepe Yerleşmesi: Tepeli köyünün yak. 1 km güneybatısındaki tepenin zirve noktasında bazilikal planlı bir kilise, kilisenin güneyinde kalan düzlük alanda ise birbirleri ile bağlantılı mekânlar tespit edilmiştir. Kilise 30.58 x 10.90 m ölçülerindedir.

inhabited from the Hellenistic Period through the Middle Ages, were documented in detail.

Köybeleni: Köybeleni is located 800.00 m northwest of Yuvalı village. A watchtower is situated on the northern peak of this hill (altitude 1560 m) and two churches and other buildings with unidentified functions are situated in an area about 30 m below the watchtower. The watchtower has a clear view of Ulutepe in Kapıkaya, Prostanna, and Parlais, as well as the valley where the ancient road between Kavaklıdere area and Yuvalı village is located. Church 1 on the eastern slope of Köybeleni is constructed with stone blocks, the surfaces of which are unworked, as well as secondary use of architectural elements. East and west walls of the church are 13.00 m long, and the north and south walls are 20.00 m long. A 1.50 m wide entrance is located on the southern wall, while the northern wall leans against the bedrock. An abundance of roof tiles, floor bricks, marble slab fragments, and fresco fragments are observable inside and around the church. This church must have been remodeled from an earlier temple (fig. 4). About 50.00 m east of Church 1, there is another church (Church 2) that measures 11.70 m x 10.00 m. There is an entrance on the southwestern corner of this church. Köybeleni was probably located close to the frontier between Prostanna and Tymbrida, and the site was of crucial strategic importance for the surveillance of both the roads and the borders of the territorium. The site did not only serve a military purpose, but gradually developed into a settlement with the addition of civilian buildings. Apart from the religious and public buildings, there is also a large cistern for water supply and various other civilian structures on a terraced area. High quality ceramics and various terracotta figurines indicate that the site was well connected with its contemporaries until Late Antiquity, despite its challenging location.

Fig. 4 Yuvalı, Köybeleni, Church, and Eski Hisar area in the background.

Res. 4 Yuvalı, Köybeleni, Kilise, arka planda Eski Hisar mevki.

Yuvalı Köyü Çevresi: Eğirdir ilçesinin 20 km kuzey-doğusunda bulunan Yuvalı köyünün yakın çevresinde Hellenistik Dönem'den Orta Çağ'a dek iskân görmüş, Köybeleni, Eski Hisar mevki ve Hacı Hüseyin Kuyusu mevki adıyla bilinen üç yerleşme tespit edilmiş ve buradaki yapılar ayrıntılı olarak belgelenmiştir.

Köybeleni: Yuvalı köyünün 800 m kuzeybatısında bulunan Köybeleni 1560 m rakımlı tepenin kuzeyindeki en yüksek noktada bir gözetleme kulesi, bu yapının yak. 30 m alt kısmındaki alanda iki kilise ve bazılarının işlevleri belirlenememiş yapılar tespit edilmiştir. Kulenin bulunduğu yerden Kapıkaya'daki Ulutepe'yi, Prostanna ve Parlais'i ve Kavaklıdere mevkisinden Yuvalı köyüne uzanan antik yolun bulunduğu vadiyi çıplak gözle gözetlemek mümkündür. Köybeleni'nin doğu yamacındaki 1 nolu kilise dış yüzü işlenmemiş blok taşlar ve devşirme malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kilisenin doğu-batı duvarları 13 m, kuzey-güney duvarları ise 20 m uzunluğundadır. Güneyinde 1.50 m genişliğinde girişi bulunan kilisenin batı duvarı anakayaya yaslandırılmıştır. Kilise içinde ve etrafında çok sayıda çatı kiremidi, taban tuğlası, mermer kaplama levha parçası, fresko parçasına rastlanmıştır. Bu yapı bir tapınaktan kiliseye dönüştürülmüş olmalıdır (Res. 4). Bu kilisenin takriben 50 m doğusunda ölçüleri takriben 11.70 x 10.00 m olan 2 nolu kilise bulunmaktadır. Kilisenin güneybatı köşesinde bir giriş kapısı vardır. Yuvalı Asarı muhtemelen Prostanna-Tymbrida sınır noktasına yakın bir yerde idi ve gerek yol güvenliği gerek teritoryum sınırlarını gözetlemek için vazgeçilmez bir yere kurulmuştu. Bu yerleşim sadece askeri nitelikte değil, zamanla sivil yapıların sayısının giderek çoğaldığı bir yer idi. Dinsel ve kamusal nitelikte bazı yapılar dışında su ihtiyacını karşılayan büyük bir sarnıç ve teraslanmış alanda değişik sivil yapı kalıntılarına rastlanmıştır. Burada bulunan nitelikli seramik ve bazı pişmiş toprak figürinler, ulaşımı oldukça zor olmasına karşın Geç Antik Dönem'e dek bu yerleşmenin dış dünyadan kopuk olmadığına işaret etmektedir.

Eski Hisar Mevkisi: Yuvalı köyünün 1.50 km güneybatısında, Serpil köyü Kavaklıdere mevkisinden gelen muhtemel antik yol hattının güneyinde Eski Hisar olarak adlandırılan alanda, ilk evresi Hellenistik Dönem'e ait kırsal bir yerleşme ve kale işlevi gören bir geri çekilme alanı bulunmaktadır (Res. 5). Burada kale olarak adlandırılan yapı gerçek anlamda bir kale olmayıp düzlük alandan gelecek bir saldırıya karşı bir savunma duvarı şeklinde inşa edilmiştir. Kale, doğu-batı doğrultulu vadinin güneyinde, orta yükseklikte olan tepenin ise doğu yamacındadır. Hali hazırdaki durumu, inşa tekniği, alandaki çatı kiremitleri, tuğla ve seramik parçalarından anlaşıldığı üzere kale Geç Antik Dönem sonrasına aittir, ancak kalenin kuzeybatı ve güneybatısındaki kuleler dikkate

Fig. 5
Yuvalı, Eski Hisar area,
and Yuvalı Village
and Köybeleni in the
background.

Res. 5

Yuvalı, Eski Hisar
mekkisi, arka planda
Yuvalı köyü ve
Köybeleni.

Eski Hisar Area: A rural settlement established in the Hellenistic Period and a fortified military retreat zone were identified at the locality known as Eski Hisar, located 1.50 km southwest of Yuvalı village and situated south of the ancient road that comes from Kavaklıdere area in Serpil village (fig. 5). The fortified area is not a proper fortress, but rather a flat area enclosed by a defense wall. This fortified area is located south of the east–west oriented valley and on the eastern slope of a hill. Based on the general layout, construction technique, and the presence of roof tiles, bricks, and ceramics, the fortifications are datable to post-Late Antiquity. However, the towers located northwest and southwest of the fortifications indicate that this defensive structure was initially built in the Hellenistic Period. In antiquity, the fortress would have been accessed via an 18.00 m long ramp located just east of the structure. The fortress rises about 26.00 m higher than the surrounding plateau. Moreover, the continuation of this defensive complex is observable in between the three hills that are located southwest of the fortress.

Eski Hisar Area, Structures, and Churches: This high fortification wall continues southwest and forms a defense wall connecting the three hills within the valley. Each one of these three hills features a church. Church A covers an area of 13.40 m x 6.90 m and Church B covers an area of 20.45 m x 9.20 m. Church C is much larger than the other two, but its remains could not be measured. In this general area and mostly closer to the plateau, outside the defense wall, simple domestic structures are visible.

alındığında buradaki savunma yapısının ilk evresinin Hellenistik Dönem'e uzandığı anlaşılmaktadır. Antik Çağ'da kaleye ulaşım hemen doğusundaki hafif rampalı 18.00 m uzunluğunda bir yol vasıtasıyla oluyordu. Kale takriben 26.00 m yüksekliğe ulaşmaktadır. Ancak bu yapının güneybatısında devam eden üç tepe arasında da bu savunma kompleksinin devamı izlenebilmektedir.

Eski Hisar Mekkisi, Yapılar ve Kiliseler: Yüksek savunma duvarının devamı niteliğinde olup güneybatı yönünde uzanan, aynı doğrultuda vadi içlerinde üç tepayı birbirine bağlayan bir savunma hattı vardır. Buradaki tepelerin her birinde birer kilise bulunur. A Kilisesi 13.40 x 6.90 ölçülerinde, B kilisesi 20.45 x 9.20m ölçülerindedir. Diğerlerinden çok daha büyük olan C kilisesinin ölçüleri ise alınamamıştır. Bu sahada çoğu savunma duvarının dışında, ovaya yakın, genel olarak basit planlı konutlar vardır.

Hacı Hüseyin Kuyusu Mekkisi: Yuvalı köyünün 2 km, Eski Hisar mekkisinin ise 500 m güneybatısında, kuruluşu Hellenistik Dönem'e uzanan, Eski Hisar mekkisindeki kale ile bağlantılı bir kırsal yerleşme vardır. Ana yapıları Hellenistik Dönem platformu üzerinde yükselen tholoslu bir yapı kompleksi ve onun yakınındaki etrafı çevrili avlu oluşturur. Bu yapı topluluğu muhtemelen bir Geç Antik Dönem çiftlik evidir. Burada Roma İmparatorluk Dönemi'nden Geç Antik Dönem'e kadar küçük bir köy büyüklüğünde bir yerleşme ortaya çıkmıştır. Eski Hisar mekkisinden gelen bir yol, yerleşme yakınından geçerek Kapıkaya yönüne ilerlemektedir.

Hacı Hüseyin Kuyusu Area: A rural settlement established in the Hellenistic Period and related with the fortress at Eski Hisar area is located 500.00 m southwest of Asar Höyük area and 2 km southwest of Yuvalı village. The central structural complex at this site features a tholos and an enclosed courtyard nearby, both of which are located on top of a Hellenistic Period platform. This building complex was most probably a farmhouse during Late Antiquity. The settlement seems to have developed into a small village from the Roman Empire Period until Late Antiquity. A road that comes from Eski Hisar area passes near the settlement and continues towards Kapıkaya.

Serpil Village and Vicinity: Small rural settlements were identified at Kavaklıdere locality and Şellek Tepesi (Hill) within the boundaries of Serpil village, located 17 km south of Eğirdir and 2 km east of Eğirdir–Lake Kovada highway.

Kavaklıdere Area: Kavaklıdere is the name of the valley located 1.50 km northeast of Serpil village. Remains of an ancient settlement are visible along the northern and southern banks of the east–west oriented riverbed and at the location covered by apple orchards within the riverbed. Remains of a watchtower are located on a steep hill north of the valley; roof tiles and ceramics are observable in the riverbed; and an east–west oriented ancient road is identified on the southern bank of the valley. The ancient road that runs along the riverbed, 100.00 m south of it, probably connected Tymbrida with Lake Eğirdir (Limnai) or connected the ancient settlement of Dreskene (Yuvalı) with settlements in the interior. Although the surface of the road is much damaged, parts of the road are observable where the bedrock has been flattened and in areas where the floor surface is widened by terrace walls.

Şellek Tepesi (Hill): Şellek Hill, located 1.50 km west of Serpil village, oversees the agricultural valley between Lake Eğirdir and Lake Kovada. While the southern, western, and eastern sides of the hill are steep cliffs, the northern side has a gentler slope. On the northern slope of Şellek Tepesi, a 105.00 m long, 1.12 m high, and 1.60 m wide fortification wall has been documented. On the higher elevations, in the interior of the fortification wall, building remains are visible among the thick bushy vegetation. During surveys at this settlement, numerous buildings with unidentifiable plans, their walls, and various terrace walls could be identified. Especially some ceramic sherds and walls found on the hill indicate that this area was initially settled during the Iron Age. North of the peak of Şellek Tepesi, a 50.00 m x 50.00 m platform was identified. This platform, which was probably

Serpil Köyü ve Çevresi: Eğirdir'in 17 km güneyinde, Eğirdir-Kovada Gölü karayolunun 2 km doğusundaki Serpil köyü arazisindeki Kavaklıdere mevki, Şellek Tepesi'nde küçük kırsal yerleşmeler tespit edilmiştir.

Kavaklıdere Mevkisi: Serpil köyünün 1,50 km kuzeydoğusundaki vadinin ismi olup doğu-batı yönünde uzanan dere yatağının kuzey ve güney yamaçlarında ve vadi tabanında günümüz elma bahçelerinin olduğu alanda antik yerleşme kalıntıları tespit edilmiştir. Vadinin kuzeyindeki sivri tepe üzerinde bir gözetleme kulesi kalıntısı, vadi tabanında çok sayıda çatı kiremidi ve seramik parçasına rastlanmıştır, vadinin güneyindeki yamaçta ise doğu-batı doğrultulu bir antik yol hattı tespit edilmiştir. Dere yatağının 100 m güneyinde, yamaç boyunca ilerleyen Antik yol muhtemelen Tymbrida'nın Eğirdir Gölü (Limnai) ile olan bağlantısını veya Dreskene'deki (Yuvalı) antik yerleşimin iç kesimlere olan bağlantısını sağlamaktaydı. Üst örtüsü artık kaybolmuş yol için, bazı kesimlerde anakaya düzleştirilmiş, bazı yerlerde ise istinat duvarları yardımıyla genişletilerek yürüme zemini oluşturulmuştur.

Şellek Tepesi: Serpil köyünün 1.50 km batısındaki Şellek Tepesi, Eğirdir ve Kovada göllerinin arasında kalan günümüz tarım amaçlı kullanılan vadiye hâkim bir konumdadır. Güneyi, batısı ve doğusu sarp kayalık olan tepenin kuzey kesimleri hafif eğimlidir. Şellek Tepesi'nin kuzey yamacını çevreleyen, ölçülebilen uzunluğu 105 m, yüksekliği 1.12 m, kalınlığı 1.60 m olan bir sur duvarı vardır. Sur hattından daha yukarıdaki kotlarda ise yoğun makilik arasında kalmış yapılar vardır. Yerleşim alanında yapılan çalışmalarda tepe etrafında planları net olarak izlenemeyen çok sayıda yapı, bu yapılara ait duvarlar, farklı noktalarda teras duvarları gözlemlenmiştir. Tepede bulunan bazı seramik parçaları ve duvarların özellikleri buradaki ilk yerleşmenin Demir Çağı'nda başladığına işaret etmektedir. Şellek Tepesi'nin en yüksek noktasının kuzeyinde 50 x 50 m ölçülerinde düz bir alan bulunmaktadır. Muhtemelen kamusal veya dini bir yapı için ayrılan alanın etrafı moloz taşlarla yapılmış duvarla çevrilmiştir.

Beydere Köyü Çevresi: Barla kasabası sınırları içindeki Beydere köyünün 3.60 km kuzeybatısında bulunan Odalarüstü mevki, Balıklı Çeşme mevki, Kaletpe mevki ve Beydere köyü mezarlığının güneyindeki alanlarda Geç Hellenistik Dönem'den Ortaçağ'a kadar çeşitli kırsal yerleşmeler tespit edilip belgelenmiştir. Odalarüstü mevkinde varlığı daha önceden bilinen ve kaçak kazılar sonucu ortaya çıkartılmış olan kilisede belgeleme çalışması yapılmıştır. Kilisenin 9,40 x 8,00 m ölçülerinde bir naosu ve 2.70 x 3.50 m ölçülerinde apsisi vardır. Balıklı Çeşme mevki, Odalarüstü mevkinin 500 m doğusundaki tepe olup asıl yerleşmenin bulunduğu yerdir.

prepared for a religious or public building, is surrounded by rubble walls.

Beydere Village and Vicinity: Various rural settlements dating to Late Hellenistic Period through the Middle Ages were identified and documented at Odalarüstü, Balıklı Çeşme, and Kaletepe localities about 3.60 km northwest of Beydere village, as well as in the area south of the cemetery of Beydere village within the boundaries of Barla township. The previously registered church at Odalarüstü, where illicit excavations have been carried out, was documented in detail. The church has a 9.40 m x 8.00 m large *naos* and an apsis that measures 2.70 m x 3.50 m. Balıklı Çeşme area, which is a hill 500.00 m east of Odalarüstü, is where the actual settlement is located. Although the remains have been disturbed severely during plantation of trees, surface finds such as ceramics, stone blocks, columns, various statuary fragments, and remains related with agricultural production indicate that the site must have been larger than a simple rural settlement. Walls belonging to medium-sized religious and public buildings were also encountered on top of the hill.

Kaletepe Area: A fortress was identified on top of a hill inside the valley, 560.00 m east of Balıksırtı area, which was most probably constructed in the Late Hellenistic Period. Although the fortress is not situated at an ideal spot for surveillance of the environs, Mons Viarus (Eğirdir Sivrisi) is visible from this fortress, which may have been constructed for controlling the ancient road within the valley. The fortification wall of the fortress encloses the top of the hill. Four watchtowers are located on the body of the wall, and three structures are located to its south. The towers are constructed with bossage blocks. The fortification wall is 361.00 m long and is preserved up to a height of 2.84 m at certain sectors. The main entrance is 3.60 m wide, located northwest of the fortress, and a secondary 1.65 m wide entrance is located at the northern sector of the hill. Because there are no archaeological finds or building remains inside the fortress, either its construction was unfinished or at least it was never settled.

Territorium of Mallos

A Late Antique – Medieval settlement was identified about 150 m north of a riverbed, located approximately 1.50 km west of Sariidris town. An ancient road that comes from the upper section of Lake Eğirdir runs parallel to the modern road, at a higher elevation, nearby this settlement and continues west of Sariidris in the direction of Mallos. Although a fortification wall is present south of the settlement, this site is not situated

Ağaçlandırma çalışmaları sırasında yoğun tahribata uğramasına karşın yüzeyde bulunan seramik, blok taş, sütun, çeşitli plastik eser fragmanları ve bazı tarımsal üretime ilişkin kalıntılardan yerleşim sahasının sıradan bir kırsal yerleşmeden daha büyük olduğu anlaşılmaktadır. Tepe üzerinde orta büyüklükte dinsel ve kamusal yapılara ait duvarlara rastlanmıştır.

Kaletepe Mevkisi: Balıklı Çeşme mevkisinin 560 m doğusundaki kale vadi içerisindeki orta yükseklikteki bir tepe üzerine yapılmış olup muhtemelen Geç Hellenistik Dönem'e aittir. Kalenin bulunduğu konum gözetleme için çok elverişli olmamasına rağmen Mons Viarus (Eğirdir Sivrisi) ile görüş bağlantısı vardır ve muhtemelen vadi içerisindeki antik yol hattını kontrol etmek amacıyla inşa edilmiştir. Kalenin sur hattı tepayı yukarılardan çevrelemektedir. Sur hattı boyunca dört gözetleme kulesi ve sur duvarının güney kısmında üç yapı bulunmaktadır. Söz konusu kuleler bossajlı blok taşlarla inşa edilmiştir. Kale duvarının toplam uzunluğu 361 m olup duvar yüksekliği yer yer 2.84 m'ye ulaşmaktadır. Kalenin kuzeybatısında 3.60 m genişliğinde ana giriş kapısı ve tepenin kuzey kısmında 1.65 m genişliğinde ikinci bir giriş kapısı vardır. Kale içerisindeki alanda arkeolojik buluntuya ve yapılaşmaya dair bir iz rastlanılmamış olması kale inşasının yarım kaldığını veya iskân edilmediğini düşündürmektedir.

Mallos Teritoryumu

Sariidris kasabasının yaklaşık 1.50 km batısında, dere yatağının yaklaşık 150 m kuzeyinde bir Geç Antik Dönem-Orta Çağ yerleşmesi tespit edilmiştir. Eğirdir Gölü'nün üst kısmından gelip Antik yerleşme yakınlarında modern yola paralel ilerleyen daha üst kottaki antik yol, bu yerleşmenin yanından geçip Sariidris'in batısından Mallos'a yöneliyordu. Yerleşmeyi güneyden çevreleyen bir sur duvarı olmasına karşın yerleşme ciddi bir saldırı karşısında savunulamayacak bir yere kurulmuştur. Yerleşme içinde dağınık yapılar ve tarım terasları vardır.

Bağ(a)cık Köyü Çevresi: Eğirdir'e bağlı Bağ(a)cık köyü yakınları Antik Çağ'da Mallos ve Tymbrida arasında karayolu bağlantısının olduğu önemli yerlerden biriydi. Köyün sahip olduğu kırsal arazide Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nden MS 12. yy'a kadar değişik kırsal yerleşmelere rastlanmıştır. Köyün arazisi otlak, tarım alanları ve su kaynakları açısından zengindir. Buradaki kırsal yerleşmenin uzun süre iskân görmüş olmasının nedeni muhtemelen günümüzde olduğu gibi Antik Çağ'da da yeterli doğal kaynaklara sahip olmasıdır.

Fig. 6
Settlement area
at Sırçalı.

Res. 6
Sırçalı, yerleşim sahası.

at a strategically defensible spot. Dispersed building remains and agricultural terraces are visible within the settlement.

Bağ(a)cık Village and Vicinity: Bağ(a)cık village of Eğirdir district is located at a strategic area on the road that connected Mallos and Tymbriada in antiquity. A number of settlements dating to various periods from Early Roman Empire to the 12th century AD were identified on the agricultural terrain of the village. These territories in the vicinity of the village have abundant resources, in terms of pastures, agricultural land, and fresh water. These resources were probably available in antiquity as well, as implied by the long period of rural inhabitation of this area.

Efekli Area: The locality known as Efekli is situated close to the valley floor, which lies southwest of the mountain (2100 m altitude) that is located 2.50 km northeast of Bağ(a)cık village. A small rural settlement that must have been used for refuge in Late Antiquity is identified in this area. Due to erosion and thick bushes, it is not possible to gather much information about the buildings of the site.

Territorium of Tymbriada

Sırçalı Area: In an area 3.50 km north of Sofular village, building remains of a rural settlement inhabited from the 1st century AD until Late Antiquity, a church with three apses, and a nearby sacred cave were documented (fig. 6). Based on its location, we may surmise that this settlement was responsible for the security of the roads and the border of the territorium of Tymbriada.

Tymbriada Teritoryumu

Sırçalı Mevkisi: Sofular köyünün 3.50 km kuzeyindeki MS 1. yy'dan, Geç Antik Dönem sonlarına kadar iskân görmüş bir kırsal yerleşmeye ait yapı kalıntıları, üç apsisli bir kilise ve onun yakınlarında bir kutsal mağara tespit edilmiştir (Res. 6). Konumu itibarıyla bu yerleşme Tymbriada territoriumunun sınır ve yol güvenliğinden de sorumluydu.

Figures source: KPYA archive

Excavations at Pisidian Antioch in 2018

Pisidia Antiokheia Kazısı 2018

Mehmet ÖZHANLI

Work at the Temple and Sanctuary of Men constituted an important part of site management and excavations at the ancient city of Pisidian Antioch during the 2018 campaign.

Excavations and Site Management at the Temple and Sanctuary of Men

Cleaning, reorganization, and excavations that were initiated in 2017 continued within the temenos, at the side-by-side Oikoi east of the Temple,¹ and at the Small Temple.

Work within the Temenos

Heaps of earth on the northern side and the northwestern corner of the temple were completely removed (fig. 1). Cleaning revealed that the entire floor within the temenos was prepared by cutting and leveling the bedrock. The floor level of the stoa surrounding the temenos is higher than other sectors. The stoa is surrounded by regularly cut rectangular blocks that would have supported the column bases and the load-bearing structure of the stoa's roof. Apart from these blocks, nothing has remained of the original floor around the temple, since the entire pavement of the stoa has been removed. Identifiable blocks found within the piles of earth were put in their places at the temple and in the temenos wall, while other blocks were documented and moved to the stone field outside the temenos. In the earth piles were found very few ceramic sherds and many fragments of limestone columns belonging to the stoa. Additionally, marble votive stela and statue fragments, metal nails, door components, and glass finds were also encountered

Pisidia Antiokheia Antik Kenti 2018 yılı düzenleme ve kazı çalışmalarının bir ayağını Men Tapınağı ve Kutsal Alanı oluşturmaktaydı.

Men Tapınağı ve Kutsal Alanı Kazı ve Düzenleme Çalışmaları

Kazısına 2017 yılında başlanılmış olan Tapınağı çevreleyen temenos içerisinde ve tapınağın doğusunda yan yana sıralanmış olan oikoslarda¹ ve de küçük tapınakta temizlik, düzenleme ve kazı çalışmalarına devam edildi.

Temenosun İçerisinde Yapılan Çalışmalar

Tapınağın kuzey yönü ve kuzey batı köşesinin tamamı atık topraktan arındırıldı (Res. 1). Temenosun içerisindeki zeminin tamamı ana kayanın düzleştirilmesiyle elde edilmiştir. Temenosu çevreleyen stoanın zemini diğer bölümlerden daha yüksek kalmaktadır. Stoanın üst örtüsünü taşıyan sütun altlıklarının üzerine konulduğu düzgün dikdörtgen bloklar, stoayı çerçevelemektedir. Bu bloklar dışında tapınağın çevresinde ve stoanın zemininde döşeme ile ilgili sağlam korunan bir alan kalmamış, döşemenin tamamı sökülüştür. Kaldırılan yığma toprağın içerisinden çıkan, tapınak ve temenos duvarına ait bloklar yerlerine konuldu, diğerleri ise belgelenecek temenos dışında oluşturulan taş tarlasına alındı. Dolgu toprak içerisinde çok az seramik parçaları ve yoğun bir biçimde stoaya ait kireçtaşı sütun parçaları vardır. Ayrıca, mermer adak steli, heykel parçaları, metal çivi, kapı aksamaları ve cam eser parçaları da ele geçti. Zemin üzerinde bulunan sikkelerin çoğunluğu Konstantin Hanedanlığı'na (MS 305-363) aittir. Dolgu içerisinde çıkan yazıt parçalarının büyük bir kısmı Ramsay ve ekibi tarafından

¹ The term "Oikos," which has multiple meanings, is used here in a restricted sense, denoting "house."

¹ Çok farklı anlamları içinde barındıran Oikos kelimesi, burada konut anlamında kullanılmamıştır.

Fig. 1
Men Temple,
interior of the
temenos wall
Res. 1
Men Tapınağı
temenos içi.

in the fill. The majority of the coins found above the floor belong to the Constantinian dynasty (AD 305–363). Most of the inscription fragments found within the fill have already been transcribed and published by Ramsay and his team. Additionally, we identified a new block with an inscription that mentions tekmorium. Since most of the area we unearthed had already been excavated and deposits were secondary, no original archaeological layers were encountered. We identified previously unexcavated, original archaeological deposits only just above the floor level at a few restricted areas.

Work at the Oikoi

Oikoi are located side by side, extending eastward from just east of the temenos wall. Some of these oikoi were excavated in 2017 and numbered west to east. Oikos 2, 4, 5, 6, and 7 were excavated in 2017, while the remaining oikoi that were buried under large heaps of stone rubble and debris were left to be excavated in the following season. However, illicit diggings were carried out at the unexcavated Oikoi 1 and 3, causing severe damage to these structures. The entire Oikos 1 and a part of Oikos 3 were excavated by illicit diggers between the two seasons. 2018 campaign in this area began with the cleaning of illicitly dug pits. Work continued at Oikoi 1, 3, and 7, as well as the area between Oikos 1 and the temenos wall.

Oikos 1: Within the earth piles heaped up by illicit diggers were found many fragments of marble statues

okunmuş ve yayımlanmıştır. Ancak, bir blok üzerinde tekmoriumdan bahseden yeni bir yazıt bulundu. Çalışılan alanın tamamı kazılıp devredildiği için orijinal bir katmana rastlanmadı. Daha önce kazılmamış alanlar sadece zemine yakın bazı yerlerdi.

Oikoslarda Yapılan Çalışmalar

Tapınağın temenos duvarının doğusundan doğuya doğru yan yana sıralanmış oikosların bazıları 2017 yılında kazılmış ve oikoslar batıdan doğuya doğru numaralandırılmıştır. 2017 yılında 2, 4, 5, 6, ve 7 numaralı oikoslar kazıldı ve diğerlerinin üzerinde yoğun şekilde taş ve moloz dolgu bulunduğu bir sonraki kazı sezonuna bırakıldı. Ancak, bırakılmış olan 1 ve 3 nolu oikoslarda kaçak kazı yapılmış ve yapılar yoğun şekilde tahrip edilmiştir. Kaçak kazıcılar 1 nolu oikosun tamamını, 3 nolu oikosun ise bir bölümünü kazmışlardı. Bu yılki çalışmalara kaçak kazı çukurlarının temizlenmesiyle başlandı. Çalışmalar 1, 3, ve 7 nolu oikoslar ile 1 nolu oikos ile tapınağın temenos duvarı arasına yapılmış olan mekânlarda yapıldı.

Oikos 1: Kaçak kazıcıların kazıp yığdıkları toprak içerisinde çok sayıda mermer heykel ve adak steli parçası, ağırşak ve sikkeler ele geçti. Yığılan toprak boşaltıldıktan sonra oikosun kuzey duvarına bitişik yaklaşık 1 m yükseklikte ve 1 m genişlikte bir seki ortaya çıktı (Res. 2). Sekinin üzerinde büyük mermer heykellere ait iki adet sol el ile 2 adet kandil, bir adet gümüş sikke bulundu. Ellerden bir tanesi pyxis benzeri bir kap tutmaktadır.

Fig. 2 Oikos 1
Res. 2 Oikos 1

and votive stelae, spindle whorls, and coins. After the removal of the earth piles, a 1-meter-high and 1-meter-wide bench was revealed abutting the northern wall of the oikos (fig. 2). Two left hand fragments belonging to large statues, two lamps, and a silver coin were found above the bench. One of the hand fragments holds a pyxis-like vessel. Additionally, other statue fragments belonging to the torso and many finger and toe fragments were also found in this area. A significant find here is a coin dating to the Late Roman Republic Period, which is the earliest datable coin so far encountered during excavations. In other areas of the oikos were found bronze coins, lamps, spindle whorls, glass finds, and ceramic sherds. The floor of the oikos is plastered with a thick layer of mortar, while the walls are fine-plastered and painted. Wall plaster is preserved only at the bottom section of the wall, where green and maroon borders are observable, while the panels bearing traces of white and ochre paint are not preserved well enough to discern what is depicted (fig. 3). The walls of the megaron-plan oikos are constructed with large, regularly cut stone blocks. Inside the oikos, similar blocks were found adjacent to the western wall close to the bench and in front of the eastern wall; however, the function of these blocks could not be understood. An additional room was constructed east of the oikos at a later phase. This rectangular room is accessible from Oikos 1 through a doorway in its western wall, and a second doorway is located on the western corner of its northern wall that provides access to another context in the back. Two steps lead to the threshold that is higher than the floor level. The second context in the back, located north of Oikos 1, was not excavated. Excavations of the rectangular room in the east revealed *in situ* finds. Along the eastern wall, many ceramic vessels were found fallen above the floor in stacked-up piles (fig. 4). The position of these vessels

Fig. 3 Oikos 1, wall plaster
Res. 3 Oikos 1, duvar sıvası

Bunlar dışında heykellerin gövdelerine ait parçalar ile çok sayıda el ve ayak parmağı görüldü. Romanın Geç Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlendirilen sikke, şimdilik alanda bulunan en erken sikke olma özelliğini taşıdığından oldukça önemlidir. Oikosun farklı yerlerinde ise bronz sikkeler, kandiller, ağırşaklar, cam eser ve seramik parçaları açığa çıkarıldı. Oikosun zemini kalın bir harç tabakası ile duvarları ise üzeri boyalı düzgün bir sıva ile sıvanmıştır. Sadece alt kenarı korunmuş olan duvar sıvasının üzerinde yeşil ve bordo renklerle çizilmiş olan kenar çizgileri içerisinde beyaz ve aşı kırmızısı renklerde yapılmış panolarda neyin resmedildiği anlaşılamamaktadır (Res. 3). Büyük düzgün bloklerle örülmüş olan megaron planlı oikosun içerisinde sekiye yakın bir alanda, batı duvarına bitişik ve doğu duvarının önünde duran düzgün blokların işlevi şimdilik anlaşılamadı. Oikosun doğusunda geç dönemde farklı bir mekân yapılmıştır. Dikdörtgen planlı bu mekâna giriş 1 nolu oikostan sağlanmakta, ancak kuzey duvarının batı köşesinde arkada bulunan bir başka mekâna geçiş sağlayan bir kapı açılmıştır. Zeminden yüksekte kalan kapı açıklığına iki basamakla çıkılmaktadır. Kuzeyde 1 nolu oikosun arkasında kalan bu mekânın kazısı yapılmadı. Doğudaki dikdörtgen mekânda yapılan kazılarda ise *insitu* buluntulara rastlandı. Mekânın doğu duvarı boyunca zemin üzerinde iç içe duran çok sayıda pişmiş toprak seramik kaplar düştüğü şekli ile görüldü (Res. 4). Duvardan yaklaşık 50 cm batısında bir sıra biçiminde açığa çıkarılan kapların, duvara bitişik ahşap bir rafın devrilmesi sonucu düştükleri açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Birçoğu aynı usta tarafından yapılmış olduğu belirlenen kapların çoğunluğunu kâseler oluşturmaktadır. İnce cidarlı kaplar, daldırma usulüyle boyanmışlardır. Seramikler kaldırıldıktan sonra zeminin altında bir yanık tabakası açığa çıkarıldı. Erken döneme ait olan bu zemin içerisinde bulunan seramikler daha kaba bir işçilik göstermektedir. İlk evresinde

Fig. 4 *In situ* ceramics found north of Oikos 1
Res. 4 Oikos 1'in kuzeyinde bulunan mekândan in situ pişmiş toprak kap buluntuları.

stacked in a row about 50 cm west of the wall clearly shows that they toppled over from a wooden shelf abutting the wall. The majority of the vessels consist of bowls and many are made by the same potter. These thin-walled vessels are painted by dipping technique. A burnt layer was exposed below the floor level on which the *in situ* ceramics rested. Ceramics associated with this earlier phase were made of coarse ware. After the fire that ended the first phase of the building, a compacted earthen floor was laid out for the second phase.

The area between the temenos wall of the temple and Oikos 1 was labeled Oikos. Excavations in this sector revealed a row of three rooms oriented north to south. The function of these contexts could not be identified, but they yielded an abundance of metal nails, ceramics, and glass fragments. An interesting find in the middle room was a fragment of burnt lime. Additionally, many astragali and a terracotta bust of Men were among the finds.

Oikos 3: Excavations revealed that this house was remodeled at a later phase and may have assumed a non-domestic function. The ante in the south was remodeled as an enclosed context and additional rooms were built in the north (fig. 5). In the earlier phase, an oval-shaped bench was constructed using roof tiles inside the northeastern corner of the oikos. The interior of this ovoid enclosure was filled with earth and it was covered with intact roof tiles. Intense ash deposits on top of the tiles shows that this area was used as an ash pile at a certain point. The function of the bench could not be determined. A heap of burnt lime was found along the wall west of the bench and a heap of pottery clay was found south of it. Ceramic sherds of fine, red-slipped pottery of the Early Roman Empire Period were

yangın geçirmiş olan yapının ikinci evreye ait zemini sıkıştırılmış topraktan oluşmaktadır.

Tapınağın temenos duvarı ile 1 nolu oikos arasında kalan alan, Oikos olarak adlandırıldı. Burada yapılan kazılarda kuzeye doğru sıralanmış üç mekân açığa çıkarıldı. İşlevi tam olarak belirlenemeyen mekânlarda yoğun biçimde metal çiviler, seramik ve cam parçaları bulunurken; ortadaki küçük mekânda çıkan yanmış kireç dikkat çekiciydi. Ayrıca, çok sayıda aşık kemiği ile terrakotta Men başı da buluntular arasındadır.

Fig. 5 Oikos 3
Res. 5 Oikos 3

Oikos 3: Burada yapılan çalışmalar tamamlandığında bu oikosun geç dönemde güneydeki ante bölümünün kapatılıp bir mekân oluşturulduğu ve kuzeyde açılan yeni mekânlarla bir konuta ya da başka işlevde kullanılan bir yapıya dönüştürüldüğü görüldü (Res. 5). İlk evresindeki oikosun içerisinde, kuzeydoğu köşede kırık kiremitlerden, köşenin formuna uygun oval bir seki örülmüş ve içi toprak dolu olan bu sekinin üzeri sağlam kiremitlerle kapatılmıştır. Kiremitlerin üzerinde bulunan yoğun kül buranın, geç dönemde küllük olarak kullanıldığını belgelemektedir. Sekinin ne amaçla yapıldığı anlaşılamadı. Sekinin batısında duvarın dibine yığılmış yanmış kireç bulunurken güneyinde ise yığılı bir biçimde seramik yapımında kullanılan kil durmaktaydı. Bu alanda Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ne ait kaliteli kırmızı astarlı seramik parçaları dağınık ele geçti. Seramikler dışında ağırşaklar, kandiller, metal çivi ve kapı aksamaları ile cam eser parçaları, bronz sikkeler ve aşık kemikleri buluntular arasındadır. Aşık kemiğine geçirilmiş olan altın bir halka oldukça dikkat çekicidir. Ana kayanın düzleştirildiği zeminde bir döşeme ya da sıva korunmamıştır. Duvarları basit moloz taşlarla örülmüştür.

Oikos 7: Kazısı geçen yıldan yarım kalan bu yapının çalışmaları tamamlandığında yapının farklı evreleri

found scattered in this area. Additionally, spindle whorls, lamps, metal nails, door components, glass finds, bronze coins, and astragali were found. Among notable finds is an astragalus with a gold ring. No pavement or plaster was encountered above the floor that is prepared by leveling the natural bedrock. Wall construction technique is simple rubble masonry.

Oikos 7: Excavations initiated in 2017 were completed and architectural phases of the building were documented. During the later phase, the structure was enlarged and transformed into a six-room house or a building dedicated to preparations for cult rituals (fig. 6). The main entrance of the building is a double-doorway located in the south, while a single doorway in the north also provides access to the building. A new fragment that joins a votive stela found last year was encountered in the main entrance hall. The main room of the building is the context that measures 7 x 6 m, located in the northeast. Inside this room, a male bust with a headband was found next to the southern wall, and a votive stela bearing two crescent motifs and an inscription in Greek was found intact. Other finds include a lamp, a coin, nails, astragali, glass finds, and ceramic sherds. Among the finds is the bust of a man dating to the Late Hellenistic Period, whose hair is styled after depictions of Alexander the Great. It is not yet possible to identify who is portrayed. The inscription on the votive stela mentions a community at Antioch. A partially preserved large pot was found sunken into the earth floor next to the west wall of this room. The pot contained only ashes, which suggests that it was used for collecting ashes.

Small Temple

The small temple is located on top of the high hill north of the Temple of Men. This structure is built on leveled bedrock and it was identified as a Temple of Hecate based on archaeological finds. This building was previously excavated by Ramsay's team and illicit diggings had also been carried out. Earth piles from previous excavations were removed and identifiable blocks were put in their places in the walls, however, new excavations were not conducted at this building. A hexagonal altar with broken corners was found in the cella and was placed upright in its original location. Finds included lamps, ceramic sherds, glass finds, metal nails, and three bronze coins. Coins date to the Constantine Dynasty and two of the terracotta lamps date to the 4th century AD.

Fig. 6 Oikos 7
Res. 6 Oikos 7

olduğu, geç dönemde genişletilerek altı odadan oluşan konut ya da kültle ilgili organizasyonların yapıldığı bir mekân olduğu anlaşıldı (Res. 6). Çift kanatlı ana giriş kapısı güneyde olan yapıya kuzeyden de girişi sağlayan tek kanatlı bir kapı vardır. Yapının giriş holünde bir parçası geçen yıl bulunan mermer bir adak stelinin diğer parçası bulundu. Yapının kuzey doğusunda bulunan 7x6 m ölçülerindeki mekân salon olarak kullanılmış olmalıdır. Bu salonun içerisinde güney duvarının hemen dibinde başında bant bulunan bir erkek büstü ile üzerinde iki hilal ve Eski Yunanca yazıt olan bir adak steli sağlam olarak açığa çıkarıldı. Ayrıca, kandil, sikke, çiviler, aşık kemikleri ile cam eser ve seramik parçaları buluntular arasındaydı. Saçları Büyük İskender'in saçlarına benzer modellendirilmiş olan büst, Geç Hellenistik Döneme aittir. Kimi betimlediğini yazmak şimdilik zor. Adak stelinin üzerindeki yazıt Antiokheia'da bulunan bir cemaatten söz etmektedir. Salonun batı duvarına bitişik yere sabitlenmiş ve sadece yarısı korunmuş olan büyük seramik kabın içerisinde sadece kül olması, kabın küllük olarak kullanıldığını düşündürmüştür.

Küçük Tapınak

Men Tapınağı'nın kuzeyinde bulunan yüksek tepenin üzerine ana kayanın düzleştirilmesiyle inşa edilmiş olan tapınak, buluntulardan dolayı Tanrıça Hekate Tapınağı olarak isimlendirildi. Bir kazı çalışması yapılmayan tapınakta Ramsay ve ekibinin yaptığı kazılar ile kaçak kazıcıların kazıp yığıldığı topraklar boşaltıldı ve duvarlara ait bazı bloklar yerlerine konuldu. Tapınağın cellasında bulunan, köşeleri kırılmış, altıgen sunak dik bir biçimde yerleştirildi. Burada yapılan çalışmalarda kandiller, seramik – cam parçaları, metal çiviler ile üç adet bronz sikke bulundu. Sikkeler, Konstantin Hanedanlığı'na, iki adet pişmiş toprak kandil ise MS 4 yy'a tarihlendirilmiştir.

Conclusions

New evidence from this campaign's excavations at the Temple of Men and the Oikoi clearly documents that the Temple was not in use from AD 400 onwards. The church that was built right next to the temple around this date demonstrates that a new religion became dominant and the sacred precinct was transformed into a Christian sanctuary. However, the lack of archaeological evidence directly related with Christianity and the absence of the depiction of a cross, the most unequivocal symbol of Christianity, on temenos walls, at the Temple or the Oikoi suggest that the Christians refrained from desecrating the remains of the old belief system. The ruins of the Temple and the Oikoi were left untouched. All the finds from the completely excavated Oikoi date to pre-Christian periods. Finds dating to different periods, such as the silver coin of the Late Roman Republic Period and the marble bust, support our interpretation that many objects belonging to various earlier periods were gathered in these buildings in the epoch of restoration of paganism instituted by the last pagan emperor Julianus (AD 361–363).

Among the oikoi excavated this year, only Oikos 1 was used as a cult building, while the others were remodeled as buildings with domestic or non-domestic functions at a later phase. The plastered and polychrome-painted wall fragment in Oikos 1 provides important evidence for how the interiors of other oikoi may have been decorated.

Ceramic finds from the Oikoi have yielded significant information for ceramic chronology. All *in situ* ceramics are locally made and ceramic finds from all excavated contexts pre-date the 4th century AD. The terminus ante quem for the Oikoi is the last quarter of the 4th century AD. The thin-walled bowls exhibit particularly unique characteristics of the pottery of Antioch. These bowls that are painted by dipping may be perceived as local Antiochian examples of red-slipped ceramics of the period. Almost the entire assemblage of ceramics consists of offering and serving vessels. New ceramic evidence from the Oikoi alert us to the necessity of re-evaluating the dating of ceramics previously assigned to the 5th century and later at the site.

Sonuç

Men Tapınağı'nın çevresinde ve oikoslarda yapılan çalışmalar sonucu elde edilen yeni veriler, tapınağın MS 400 yılından sonra kullanılmadığını kesin olarak belgelemiştir. Bu tarihten sonra tapınağın yanı başına inşa edilen kilise ile yeni dinin, alana tamamen egemen olduğu ve buranın Hristiyanlık kutsal alanına dönüştürüldüğü görülmektedir. Ancak, tapınak ve temenos duvarları üzerinde ve de oikoslarda Hristiyanlığın en büyük sembolü olan haç işaretinin yapılmamış olması ve alanda Hristiyanlığa ait arkeolojik verilerin yokluğu, Hristiyanların eski inançtan çekindiklerini göstermektedir. Yıkılan tapınak ve oikoslar virane bir şekilde bırakılmıştır. Kazısı tamamlanan oikoslarda bulunan eserlerin tamamı Hristiyanlık öncesi dönemlere aittir. Ele geçen Roma Geç Cumhuriyet Dönemi'ne ait gümüş sikke ve mermer büst, oikoslardaki eserlerin son pagan İmparator Julianus (MS 361 – 363) döneminde paganizmin tekrar canlandırılması sırasında farklı dönemlere ait birçok eserin bir araya toplanmış olduğu yönündeki düşüncemizi doğrulamıştır.

Bu yıl açılan oikoslardan sadece 1 nolu oikosun kült alanı olarak kullanıldığı diğerlerinin ise konut ve başka amaçlar için kullanılmak üzere değiştirildiği görüldü. 1 nolu oikosun içerisinin sıvalı ve farklı renklerle boyanmış olması, diğer oikosların da içerisinin nasıl olduğu konusunda önemli bir veri sunmuştur.

Oikoslarda ele geçen seramik örnekleri, seramik kronolojisi açısından son derece önemlidir. İn situ bulunan seramiklerin tamamı yerel işçilik göstermekle birlikte diğer buluntu kontekstiyle birlikte hiçbiri MS 4. yy. sonrasına ait değildir. Çünkü oikosların son kullanım tarihi MS 4. yy. son çeyreğidir. Özellikle ince cidarlı kâseler Antiokheia'ya özgün eserler olarak görülmektedir. Daldırma tekniğiyle boyanmış olan kâseler, kırmızı astarlı seramiklerin Antiokheia örnekleri gibi durmaktadır. Ele geçen seramiklerin neredeyse tamamı sunu ve servis kaplarıdır. Oikoslarda bulunan seramikler, 5. yy. ve sonrasına tarihlenen birçok seramiğin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır.

Archaeological Surveys in the Yalvaç, Gelendost, and Şarkikaraağaç Districts of Isparta Province in 2018

Isparta ili Yalvaç, Gelendost ve Şarkikaraağaç İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018

Mehmet ÖZHANLI

During the 2018 campaign, the town of Höyükli and the villages of Koruyaka, Çetince, Bahtiyar, Keçili, Madenli, Eğirler, and Yağcılar were surveyed and ancient settlements and roads within the territories of these villages were investigated (fig. 1). This campaign's surveys completed the documentation of settlements in the eastern and southern surroundings of Pisidian Antioch. Because of the very large number of recorded sites, this report only summarizes the results of surveys and provides detailed information on significant sites.

Ancient sites that are superimposed by modern villages and those that are located in the vicinity of villages are severely destroyed by local inhabitants. As a result, no monumental architectural remains or large statuary is preserved at these sites. Only building foundations are preserved at ancient sites and even foundation stones have been removed in certain cases. Therefore, archaeological evaluation of sites was mainly based on surface collections of ceramic sherds and small finds, as well as architectural elements that have been moved to village centers.

As a practical research strategy at each village, first archaeological elements at the village center were inventoried and then detailed surveys were conducted at ancient sites located in the hinterland of the village. As was the case at villages surveyed last year, archaeological finds dating to the Roman Empire Period and later periods were encountered at the settlement centers of all surveyed villages. Stone blocks from ancient buildings were used as spolia especially in the walls of village mosques and public fountains, as well as the foundations of old houses. These spolia at the village centers usually come from ancient sites that lie under or

Bu yıl Höyükli kasabası, Koruyaka, Çetince, Bahtiyar, Keçili, Madenli, Eğirler, Yağcılar köyleri ve bu köylerin sınırları içerisinde kalan antik yerleşimler ile yol ağları incelendi (Res. 1). Böylece Antiokheia'yı doğuda ve güneyde çevreleyen yakın yerleşimlerin tespiti yapılmış oldu. Çalışılan alan sayısının çok fazla olmasından dolayı burada, ulaşılan sonuç sadece özetlenerek, önemli görülen bazı yerleşimler hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Köylerin altında ve çevresinde bulunan yerleşim yerleri yerel halk tarafından büyük bir tahribata uğratılmıştır. Bundan dolayı yerleşim yerlerinde anıtsal bir mimari ve büyük sanat eserleri görülmez. Yerleşim yerleri temel düzeyde korunmuş ve bazı yerlerde temeller dahi sökülmüştür. Bilimsel değerlendirmede daha çok yüzeyde bulunan seramikler, küçük eserler ve köylerin merkezine taşınmış olan mimari elemanlar dikkate alındı.

Çalışmalara köy merkezlerindeki arkeolojik eserlerin envanterlenmesiyle başlandı ve daha sonra köylerin çevrelerindeki yerleşimlerde detaylı yüzey incelemesiyle devam edildi. Yapılan çalışmada, geçen yıl araştırılan köylerde olduğu gibi, çalışılan köylerin tamamının merkezlerinde, Roma İmparatorluk Dönemi ve daha geç dönemlere ait arkeolojik eserlere rastlanıldı. Özellikle köy camilerinin ve eski çeşmelerin duvarlarında ve de eski evlerin temellerinde de antik taşlar yoğunlukla kullanılmıştır. Köy merkezlerindeki bu antik taşlar genellikle köylerin üzerine ya da yanı başına kurulduğu eski yerleşimlere aittir. Koruyaka köyünde Roma Dönemi'ne ait çok az yapı malzemesinin bulunmasının nedeni köyün eski yerleşiminden batıya, derenin içine kaymış ve eski yerleşiminin küçük olmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Çetince köyü Tunç Çağı yerleşiminin 2 km doğusunda bulunan Doğu Roma Dönemi'ne ait klasik yerleşimin

Fig. 1
Surveyed areas
Res. 1
Çalışılan alanlar

adjacent to the modern village settlements: At Koruyaka Village, because the ancient site is small and the settlement has moved west towards the stream valley, very few Roman Period spolia were found at the village center. Çetince Village has developed on top of the ruins of an Eastern Roman Empire Period site that is located 2 km east of the Bronze Age site with the same name. Bahtiyar Village is founded on the foothills of an ancient fortress settlement. Keçili Village is located approximately 1 km east of an ancient settlement. Madenli Village and Höyükklü Township are both founded on top of multi-period mounds with Bronze Age and earlier settlement layers. The territory of Höyükklü Township has the highest concentration of ancient settlements. Eğirler Village has moved 1 km south of the ancient settlement center. Yağcılar Village has developed about 1 km south of the Bronze Age mound. The ancient road network that connects all surveyed sites to one another and to the city of Antioch is clearly observable. The watchtower at Karakuyu, where the Temple of Men is located, and Sağır fortress are visible from the forts at Koruyaka, Bahtiyar, and Madenli that control the road network.

üzerindedir. Bahtiyar köyü eski kale yerleşiminin eteğine inşa edilmiştir. Keçili köyü eski yerleşimin yak. 1 km doğusundadır. Madenli köyü ve Höyükklü kasabası, Tunç Çağı ve öncesine tarihlendirilen höyüklerin tam üzerine kurulmuştur. En çok yerleşim Höyükklü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Eğirler köyü eski yerleşimin yak. 1 km güneyine kaymıştır. Yağcılar köyü ise Tunç Çağı Höyüğü'nün 1 km güneyine yerleşmiştir. Köylerin tamamını birbirine ve Antiocheia'ya bağlayan antik yol ağı rahatlıkla izlenebilmektedir. Yol ağını kontrol eden Koruyaka, Bahtiyar ve Madenli kaleleri, Men Tapınağı'nın bulunduğu Karakuyu Dağı'ndaki gözetleme kulesini ve Sağır Kalesi'ni görmektedir.

Yapılan araştırmada en erken yerleşimin Balcı ile Keçili köyü sınırında bulunan Kabız İni Mağarası ve en geç yerleşimin de Madenli'de bulunan Senitli yerleşimi olduğu belgelendi. Çok sayıda çakmaktaşı aletin bulunduğu mağara uzun zaman yerleşim görmüştür. Buluntular arasında Orta Paleolitik Çağ'a tarihlendirilen çakmak taşından yapılmış bir alet, bölge tarihi için oldukça önemlidir (Res. 2). Senitli yerleşimi ise bir Bizans köyü olmasına karşın Osmanlı'nın geç dönemlerine kadar iskân görmüştür.

Fig. 2 Flint stone tool from Kabız İni
Res. 2 Kabız İni çakmaktaşı alet

Among the surveyed sites, the earliest site is Kabız İni Cave that is located on the border between Balçı and Keçili Village, while the latest settlement is Senitli located in Madenli. The cave, which has a large surface assemblage of chipped stone tools, has a long habitation history. Among notable finds is a flint stone tool dating to the Middle Palaeolithic Period, which has great significance for regional settlement history (fig. 2). On the other hand, the settlement at Senitli is significant for being a Byzantine settlement that was continuously inhabited long into the Late Ottoman Period.

In general, ancient sites that are not located on mounds date to the Roman Empire and Byzantine Periods. The transition from the Byzantine to the Seljukian Period and the Period of Principalities is archaeologically documented by bridges in Höyükli Township and Yağcılar Village (fig. 3). Three of the bridges are constructed across Antihos Stream (Yalvaç Çayı), while the fourth is

Höyük yerleşimlerinin dışında kalan antik kalıntılar, büyük oranda Roma İmparatorluk ve Bizans dönemlerine aittir. Bizans Dönemi'nden Selçuklu ve Beylikler Dönemi'ne geçiş sürecine ait arkeolojik veriler, Höyükli kasabası ve Yağcılar köyünde bulunan köprülerdir (Res. 3). Köprülerden üç tanesi Antihos Çayı (Yalvaç Çayı) bir tanesi ise Akçaşar'dan gelip Antihos'a karışan Karabey Deresi üzerine inşa edilmiştir. Köprülerden üç tanesi sağlam ayakta korunmuş iken Yağcılar ile Yalvaç arasında bulunan köprü Devlet Su İşlerinin (DSİ) dere ıslah çalışmalarıyla tahrip edilmiştir. Köprülerin inşasında Roma İmparatorluk Dönemi'nde farklı yapılara ait mimari parçalar yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Köprüler Bizans Dönemi'nden günümüze dek onarılarak kullanılmış olmalıdır. Çünkü, Antiokheia'dan başlayıp Baris'e (Isparta) doğru giden ana yol Via Sebaste buradan geçmektedir. Antihos Çayı'nı takip eden yol boyunca belli aralıklarla su kuyuları da bulunmaktadır. Roma İmparatorluk Dönemi mimari tekniğini gösteren kuyular düzgün büyük bloklarla örülerek yapılmıştır. Bugünkü Isparta yolu antik yolun yak. 500 m doğusuna kaymıştır. Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte köylerdeki arkeolojik veriler tekrar çoğalmaktadır.

Bu yılki çalışmalarda dikkat çeken yerleşimler, Halepoğlu Ören ve Bahtiyar köyünde bulunan Dokuzinler'dir. Keçili köyünün yak. 1 km güneydoğusunda Derbent Boğazı'nın kuzey yakasında; Antiokheia'yı, Men Tapınağı'nı, Sağır, Asar, Çaltı ve Madenli kalelerini gören Halepoğlu Ören yerleşimi stratejik bir noktadadır. Kentin doğusu, önüne kurulmuş olduğu sur biçiminde yükselen dağla; güneyi ve batısı Derbent Boğazı'nın oldukça dik olan kanyon yamaçlarıyla korunmaktadır. Derbent Boğazı'ndaki

Fig. 3
Arched bridge
at Höyükli
Res. 3
Höyükli, Kemer Köprü

built across a tributary of Antihos, the Karabey Creek that originates at Akçaşar. Although three of the bridges are well preserved, the bridge between Yağcılar and Yalvaç has been destroyed by the reclamation projects of the General Directorate of State Hydraulic Works (DSİ). Many architectural blocks from various structures of the Roman Empire Period are used as spolia in the construction of these bridges. These bridges must have remained in use with repairs since the Byzantine Period until present day, because they are located on the main route between Antioch and Baris (Isparta), which constituted a part of Via Sebaste. There are a number of water wells distributed along the main road that goes parallel to the Antihos Stream. These wells are constructed with large regular blocks that exhibit characteristics of Roman Empire Period masonry. The modern Isparta highway runs about 500 m east of the ancient road and parallel to it. Following these archaeologically not well-represented periods, archaeological evidence at villages increases beginning with the Ottoman Empire Period.

Notable sites surveyed in 2018 include Halepoğlu Ören (Ruins) and the site of Dokuzinler at Bahtiyar Village. Halepoğlu Ören settlement is located at a strategic spot on the north side of Derbent Gorge that lies approximately 1 km southeast of Keçili Village. The site has a commanding view of Antioch, the Temple of Men, and forts located at Sağır, Asar, Çaltı, and Madenli. The mountain that the city is built against rises like a natural fortification wall on its east, while steep cliffs of the Derbent Gorge provide natural defenses on the west and south. Because of these topographical features, whether or not the city was surrounded by a fortification wall cannot be easily determined. The site appears as a small, mound-shaped hill and its surface is covered with dense vegetation and small trees. There are many pits, some of them 4 meters deep, dug by looters inside the settlement. At this severely disturbed site due to illicit excavations, we have encountered archaeological evidence that shows the site was inhabited at least from the Hellenistic Period onwards. A gravestone belonging to a man of Macedonian origin, found in front of the mosque of Keçili Village, is the most illustrative evidence for this chronological assessment (fig. 4). There are inscriptions in Greek on two corners of the gravestone. Among the figures above the door in the center of the gravestone, the bust of a man depicted in relief can easily be discerned. The inscription on the stela is dedicated to a Macedonian engineer.

Kabız İni Cave lies on the southern cliffs of the valley where Halepoğlu Ören is located (fig. 5). Kabız İni Cave, where Middle Palaeolithic Period tools are found,

Fig. 4 Gravestone of a Macedonian male
Res. 4 Makedon kökenli bir erkeğe ait mezar taşı

göletten Keçili köyüne su taşıyan kanalın inşası sırasında yerleşime büyük zarar verilmiştir. Bundan dolayı kentin etrafının bir surla çevrili olup olmadığı anlaşılmaz. Yerleşim höyüğe benzer küçük bir tepelik şeklindedir. Yerleşimin üzeri yoğun bitki örtüsü ve küçük ağaçlarla kaplıdır. Yerleşim içerisinde derinliği 4 m'ye ulaşan çok sayıda kaçak kazı çukuru açılmıştır. Kaçak kazılar yüzünden aşırı tahrip edilmiş olan kentin, en az Hellenistik Dönem'den itibaren var olduğunu gösteren arkeolojik veriler bulunmaktadır. Yerleşimde bulunmuş ve bugün Keçili köyünün camisinin önünde duran bir Makedon'a ait mezar taşı bunun en güzel örneğidir (Res. 4). Mezar taşının iki köşesinde Yunanca yazıt bulunmaktadır. Orta kısmında işlenmiş olan kapının üzerinde diğer bezemelerin yanında mezar sahibini gösteren bir erkek kabartması yapılmıştır. Stel üzerindeki yazıt, Makedon bir mühendise ithaf edilmiştir.

Halepoğlu Ören'in bulunduğu vadinin güney yakasındaki kayalıkta Kabız İni mağarası görülür (Res. 5). Orta Paleolitik aletlerin bulunduğu Kabız İni mağarası yerleşimi, kent ve çevresinin en erken dönemlerden günümüze dek kesintiye uğramadan yaşam alanı olarak seçildiğini göstermektedir. Derbent Boğazı'nda bulunan Halepoğlu Ören, Şarkikaraağaç'tan gelip Yenice Kale üzerinden Gelendost'a giden yolu kontrol eden, Gelen-dost ve Yalvaç ovalarına hâkim konumuyla Antiokheia ve Sağır'dan sonra büyük klasik kentlerden bir tanesidir. Madenli ve Balcı köylerinden gelip İç Anadolu'ya geçişi sağlayan bu kestirme yollar günümüzde de aktif olarak hala kullanılmaktadır.

Yüzeyde ve kaçak kazı çukurlarında bulunan seramiklerin büyük çoğunluğu MS 1. yy'dan 7. yy'a kadar geniş bir tarihleme aralığı sunmaktadır. Kaçak kazılarla açığa

Fig. 5
Kabız İni
Res. 5
Kabız İni

demonstrates that this area was settled continuously since very early periods until present day. As a result of its strategic location overlooking the plains of Gelendost and Yalvaç and the main Şarkikaraağaç – Gelendost road via Yenice Kale, Halepoğlu Ören by the Derbent Gorge is one of the largest settlements in the region after Antioch and Sağır. These tributary roads that lead to Central Anatolia through Madenli and Balcı Villages are still actively used as shortcuts through the mountains.

The majority of the ceramic finds from the surface and the looters' pits date to a wide chronological period between the 1st and the 7th centuries AD. Highly skilled masonry of the walls exposed within the looters' pits point out to the wealth of the city during the Roman Empire Period. Green and blue glazed ceramics and walls dating to Late Antiquity provide archaeological evidence for the continuity of habitation during the Byzantine Period. During the Late Byzantine Period, the settlement seems to have shifted towards the streambed where the Keçili Village fountain is located, expanding over the eastern banks of the stream. There is a high intensity of ceramics and small finds dating to later periods in these areas. And finally in the Ottoman Empire Period, the settlement has shifted to the current location of Keçili Village.

About 3 km southeast of Bahtiyar Village, there are side-by-side rooms carved into the cliff on the northern bank of the Cevizli Stream, which are known as Dokuzınler ("nine caves") by local people. The "nine caves" refers

çıkarılan kaliteli işçilikli duvarlar, kentin Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki zenginliğine işaret eder. Yeşil ve mavi astarlı seramikler ve geç dönemlere ait duvarlar kentin, Bizans Dönemi'nde kullanılmaya devam ettiğinin arkeolojik kanıtlarıdır. Yerleşim, Geç Bizans Dönemi'nde, Keçili köyünün büyük çeşmesinin bulunduğu derenin içerisine ve doğu yamaçlarına kaymış olmalıdır. Bu alanın yüzeyinde geç dönemlere ait yoğun seramik ve küçük eserler görülmektedir. Osmanlı İmparatorluk Dönemi'nde ise günümüz Keçili köyünün bulunduğu alan yerleşim olarak seçilmiştir.

Bahtiyar köyünün yak. 3 km güneydoğusunda Cevizli Deresi'nin kuzey yamacındaki kayalığa birbirine bitişik oyulmuş mekânlar, halk tarafında Dokuz İnler olarak adlandırılmıştır. Dokuz İnler denmesinin sebebi dışardan dokuz adet pencerenin görülmesidir (Res. 6). Yumuşak dokulu kil/kireç kayalığa oyulmuş 7 adet ana mekân ve bunlara bağlı daha küçük odalar bulunmaktadır. Tavan yükseklikleri 1,5 m olan mekânların tamamından birbirine geçiş sağlayan kapılar açılmıştır. Bazı mekânların duvarlarında küçüklü büyüklü nişler ile tabanda sekiler yapılmıştır. Günümüzde bu mekânlara en doğuda bulunandan ulaşılabilir. Diğerleri yerden oldukça yukarıda kalmaktadır. Yumuşak dokulu kaya büyük bir ihtimale zamanla erimiş ve yıkılmış olmalıdır. Bundan dolayı buraya ulaşım ve erken dönemi hakkında sadece tahmin yürütülür.

Kaya oyulmuş bu mekânlar, Geç Hristiyanlık Dönemi yerleşimine işaret etmektedir. Kapadokya'da bulunan

Fig. 6
Dokuz İner
Res. 6
Dokuz İner

to the nine window openings that are visible from a distance (fig. 6). There are 7 main rooms and smaller subsidiary rooms attached to the main rooms carved into the soft clayey/limestone rock. The interior of the rooms is about 1.5 m high and door openings allow access between all rooms. Some of the rooms feature niches of various sizes in the walls and benches on the floor. Currently, these contexts can be accessed through the easternmost room. The floor level of the rest of the rooms is much higher than the ground level. The soft sedimentary rocks of the cliff seem to have eroded over time, causing part of the cliff to collapse. For this reason, these contexts cannot be reached and site use in earlier periods can only be postulated.

These contexts carved into the rock yield evidence for habitation during the Late Christian Period. They closely resemble rock-carved houses in Cappadocia in terms of workmanship and layout. Direct archaeological evidence is too scarce to determine whether they were used for habitation or mortuary purposes. However, it is more probable that these rooms were living spaces. With the rise of Islam as the dominant religion in the region, Christians and other faith-based communities had begun to move away from the centers into more secluded areas in the valleys.

Gedikli settlement, located about 1 km west of Dokuziner, seems to be a related site. Similar rock-carved contexts are also observable in the vicinity of the settlement. A fountain on the banks of Gedikli Creek still

kaya evlerine işçilik ve tasarım olarak oldukça benzerdiler. Bunların ev mi yoksa mezar mı olarak kullanıldıkları konusunda arkeolojik veriler oldukça azdır. Ancak, evsel mekânlar olarak kullanılmış olma ihtimali daha yüksek görülmektedir. İslam Dini'nin bölgeye egemen olmasıyla birlikte Hristiyanlık ve diğer inançlara mensup bazı insanlar merkezlerden uzak vadi içlerine yerleşmiş ve daha ücra bölgelere çekilmişlerdir.

Dokuz İner'in yak. 1 km batısında bulunan Gedikli yerleşimi, bu mekânlarla bağlantılı olmalıdır. Yerleşimin bulunduğu alanda da benzer kaya işçilikleri görülmektedir. Gedikli Deresi'nin kenarında bulunan yerleşimin çeşmesi hala akmaktadır. Bu su kaynağından Bahtiyar Kalesi'ne su taşıyan künkler yer yer izlenebilmektedir. Yol yapımı sırasında büyük tahribata uğratılmış olan yerleşimde görülen çok sayıda kaçak kazı çukuru, tahribatın boyutunu daha da arttırmıştır. Birçok yapının temel kalıntıları, yapılar hakkında bilgi edinmesini sağlamaktadır. Yerleşimin yüzeyinde ve kaçak kazı çukurlarında MS 5. yy. ve sonrasına ait seramikler yoğunluktadır.

Bu yılki çalışmada mağaralar, höyükler, kaleler, klasik, köy ve çiftlik yerleşimleri ve yol ağlarıyla ilgili çok farklı sonuçlar elde edildi. Seramik ve diğer buluntular, Roma İmparatorluk Dönemi'nden Geç Bizans Dönemi'ne kadar geniş bir tarih aralığı sunmaktadır. Esas tarihlemeye yardımcı olan eserler ise köy/kasaba merkezlerinde bulunan mimari elemanlardır. Özellikle Höyükülü kasabası ve Çetince köyünde oldukça fazla mimari parça bulunmaktadır.

has running water today. There are occasional traces of a clay pipe that carries water from this water source to the fortress at Bahtiyar. The settlement has been severely disturbed during constructions of the modern road and intensive illicit diggings have caused further damage at the site. The remains of wall foundations provide information about many buildings. The majority of the ceramics on the surface and in looters' pits date to the 5th century AD and later.

This campaign's investigations provided various results and new evidence for caves, mounds, fortresses, Classical Period village and farm settlements, and road networks. Ceramics and other finds date to a wide time-frame from the Roman Empire Period to the Late Byzantine Period. However, finds that provide more reliable chronological evidence are architectural elements found at village and town centers. Such architectural elements are abundant particularly at Höyükli Town and Çetince Village centers.

Höyükli Town is founded directly upon the mound that it derives its name from. The majority of the altars, mortuary stelae, column shafts and capitals that are housed in front of the Höyükli Municipality building date to the Roman Empire Period. Architectural elements dating to the period of Christianity are also plenty and they mainly belong to churches. Architectural remains of a church were encountered during the renovation of the old mosque on the mound. As such, the modern town has developed right above the Byzantine city and constitutes the final period of the uninterrupted settlement history of this mound.

Among the remains at the center of Çetince Village, numerous examples of Roman Empire Period funerary stelae, on which a door is depicted, are the most notable finds. Additionally, the use of many spolia from Roman Empire and Byzantine Period buildings in the wall construction of the Central Mosque is striking. Architectural elements that belong to churches at the village and town centers document the presence of churches during earlier settlement periods at these centers.

The ancient road network that connected all sites documented during this campaign to one another and to Antioch is still in active use today.

Höyükli kasabası ismini aldığı höyüğün tam üzerine kurulmuştur. Höyükli Belediyesi önünde bulunan sunaklar, mezar stelleri, sütun ve başlıkların büyük bir kısmı Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait yapılardan kalmadır. Hristiyanlık Dönemi'ne ait çok sayıda mimari parça da görülmektedir. Bu parçaların da büyük kısmı kilise mimarisine aittir. Kiliseye ait mimariler, höyük üzerinde bulunan eski caminin yenilenmesi sırasında ortaya çıkmıştır. Kasaba, Bizans kentinin tam üzerinde varlığını devam ettirmektedir.

Çetince köyünde ise çok sayıda kapı betimlemeli Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait mezar stelleri dikkat çekicidir. Ayrıca, Merkez Camii'nin duvarları da büyük oranda Roma İmparatorluk ve Bizans dönemlerine ait antik taşlarla örülmüştür. Kasaba ve köylerin merkezlerinde görülen kilise mimarisine ait mimari elemanlar, bu yerleşimlerin erken dönemlerinde kiliselerin olduğunu belgelemektedir.

Bu yıl çalışılan yerleşimlerin tamamını birbirine ve Antiokheia bağlayan yol ağlarının büyük bir bölümü günümüzde de aktif olarak kullanılmaktadır.

Kibyra 2018

Şükrü ÖZÜDOĞRU

The 2018 campaign was an intense and productive season. Work continued in various major areas, such as excavations; cleaning, restoration–conservation, and anastylosis; epigraphy; and work at the project's storehouse, as described in detail below.¹

¹ The 2018 campaign of excavations at the ancient city of Kibyra, located in Gölhisar District of Burdur Province, lasted from July 04 to November 10, 2018 and was directed by Assoc. Prof. Dr. Ş. Özudoğlu of Burdur Mehmet Akif Ersoy University under the auspices of the Ministry of Culture and Tourism. Permission for the project was approved by the Council of Ministers of the Republic of Turkey (decree number 2010 / 538 issued on 01.06.2010) and granted by the Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Cultural Heritage and Museums (permit number 94949537-160.01.01. (15)- E.446029 issued on 23.05.2018 for project number BK011501 (2018)). First of all, we would like to express our sincere gratitude to the Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Cultural Heritage and Museums for the work permit and financial support. In addition, Burdur Governorate, Gölhisar Municipality, and Mehmet Akif Ersoy University Rectorate have provided financial aid and in-kind support. Turkish Historical Society has also provided project support for the excavations. In the name of all our team members and Kibyra, we would like to express our heartfelt gratitude to Burdur Governor Mr. H. Şıldak and the members of the General Provincial Council, Burdur University Rector Prof. Dr. A. Korkmaz and the staff of concerned offices of the university, District Mayor Dr. R. Canural, and the Presidency of the Turkish Historical Society for all their support. As in every year previously, the Burdur Directorate of Culture and Tourism and the Burdur Museum Directorate have shown close interest in our work, to whose staff we would like to express our thanks. Thanks are also due to the directors and staff of Burdur Provincial and Gölhisar District Special Administrations, through which the General Directorate's financial support for the excavations was realized, and the Gölhisar Kaymakamlığı through which the Burdur Governorate's financial support was realized. We are grateful to the contributions of archaeologist S. Ertürk of Muğla Museum Directorate, who served as Ministry representative during the 2018 campaign. Undoubtedly, the last but not least, I would like to thank personally our team members, students, and workers for their great effort and hard work.

Bir önceki yıla nazaran yoğun geçen 2018 yılı çalışmalarımız kazı, temizlik, koruma – konservasyon, anastylosis, epigrafi ve depo çalışmaları gibi ana başlıklar altında, ilgili alanlara göre aşağıda detaylı şekilde sunulmuştur.¹

¹ T.C. Bakanlar Kurulu'nun 01.06.2010 tarih ve 2010 / 538 sayılı kararı ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 23.05.2018 tarih ve 94949537-160.01.01. (15)- E.446029 sayılı ruhsatnamesi ve BK011501 (2018) proje numarasıyla, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Üniversitemiz adına, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğümüz izinleriyle, Doç. Dr. Ş. Özudoğlu başkanlığında yürütülen Burdur ili Gölhisar ilçesi sınırları içindeki Kibyra Antik Kenti 2018 yılı kazı çalışmaları, 04.07.2018 tarihinde başlatılmış, 10.10.2018 tarihinde sonlandırılmıştır. Öncelikle çalışmalarımız için izin veren ve ödenek sağlayan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne içten teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunuyoruz. Bakanlığımızın yanı sıra çalışmalarımız boyunca Burdur Valiliği, Gölhisar Belediye Başkanlığı ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü de nakdi ve aynı desteklerini esirgememiştir. Türk Tarih Kurumu kazımıza proje desteği sağlamıştır. Burada anılan destek ve ilgileri için, Burdur Valimiz Sayın H. Şıldak başta olmak üzere, İl Genel Meclisi'nin değerli üyelerine, Rektörümüz Sayın Prof. Dr. A. Korkmaz'a ve Üniversitemiz ilgili birimlerine, İlçe Belediye Başkanımız Sayın Dr. R. Canural'a, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı'na kazı ekibimiz ve Kibyra adına içten teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunuyoruz. Her yıl olduğu gibi, çalışmalarımıza yakın alaka gösterip, bizlere kolaylık sağlayan Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğümüz ile Müze Müdürlüğümüze ve çalışanlarına teşekkürlerimizi sunuyoruz. Kazı çalışmalarımız için Bakanlığımız Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce ayrılan bütçenin kullanıldığı Burdur İl Özel İdaresi ve Gölhisar İlçe Özel İdaresi yönetici ve çalışanları ile Burdur Valiliğimizce sağlanan ödeneğin kullanıldığı Gölhisar Kaymakamlığı'na ve çalışanlarına yardım ve ilgileri için çok teşekkür ederiz. 2018 yılı çalışmalarımızda Bakanlık Temsilcisi olarak görev yapan, ekibimize ve çalışmalarımıza katkılar sağlayan Muğla Müzesi Müdürlüğü uzmanlarından meslektaşımız S. Ertürk'e çok teşekkür ederiz. Tabii ki, asıl olarak Kibyra'da emek harcayan, özveriyle çalışan bilim heyeti üyelerimize, öğrencilerimize ve işçilerimize proje yürütücüsü olarak şükranlarımı sunuyorum.

Excavations were conducted in two areas: Kaisarion and North Slope Room 1. In both of these areas excavation work was initiated for the first time in 2018. Maintenance and conservation work was carried out and anastylosis was completed in excavated areas, on the mosaic pavement of the Odeion's Stoa, and the Late Period Building Group that extends along the west side of the Stoa. The previously conserved floor mosaic of the Odeion's orchestra, which bears a Medusa design, was re-exposed for maintenance and it was covered again for preservation after taking necessary measures under the supervision of restoration experts.

In 2018, epigraphic work focused on building inscriptions found at the Kaisarion, revealing very significant new findings about the city and its history. These inscriptions provide important information on the history and religious practices of the Early Imperial Period at the city. Work at the project storehouse consisted of cleaning and conservation of small finds, as well as documentation, illustration, and inventory of finds in preparation for publication of results. Also, architectural plans of newly excavated areas were completed during the field season.

1. Kaisarion (D. Tarkan)

The Kaisarion is located in the southwestern sector of the main hill at the center of the city (fig. 1). This centrally located rocky outcrop has a commanding view of the environs and the Kanlı Dere stream runs at the bottom of its steep southern and eastern slopes. Kaisarion is built on top of this natural hill, at a central spot with a view of the entire city.

This structure is named "Kaisarion" based on the inscriptions found here. Excavations revealed nine inscribed blocks that belong to three distinct inscriptions. These blocks were found scattered around the building. Epigraphic analysis is still ongoing. These inscription fragments provide firm evidence that this building was an "Imperial Cult Temple" dedicated to Augustus and his wife Livia, constructed by the order of Claudius. Thus, the structure was named "Kaisarion." Some of the blocks belonging to the inscriptions are missing. Further work around the building in the following seasons will target the recovery of these missing blocks.

2018 was the first season of excavations at this building site. Apparently, the structure had collapsed down to its foundation level due to earthquakes in antiquity. As such, preliminary work in this area mainly consisted of documentation and hauling of architectural blocks. Excavations and removal of blocks were carried out at

Kazı çalışmaları; Kaisarion ve Kuzey Yamaç 1 No'lu Mekân olmak üzere iki farklı alanda gerçekleştirilmiştir. Her iki alanda da 2018 yılı, kazı çalışmalarının ilk sezonu olmuştur. Kazı yapılan alanlarda ve Odeion Stoa'sındaki mozaik döşemde ayrıca Stoa'nın batısı boyunca uzanan Geç Dönem Yapı Grubu'nda kontrol, koruma, konservasyon ve anastylosis çalışmaları tamamlanmıştır. Odeionun orkestra zeminindeki Medusa mozaïği de kontrol amaçlı açılmış ve gerekli koruma müdahalelerinin ardından uzman restoratörlerin önerileri doğrultusunda tekrar kapatılarak koruma altına alınmıştır.

Epigrafik çalışmalar sonucunda bu sezon, özellikle Kaisarion alanında bulunan yapı yazıtları ele alınarak, kent ve tarihi hakkında oldukça değerli yeni bilgiler elde edilmiştir. Bu yazıtlar, kentin Erken Roma İmparatorluk Dönemi açısından tarihi ve inanç sistemi hakkında oldukça önemli yeni bilgiler sağlamıştır. Kazı evi depo çalışmalarında ise, küçük eser temizlik ve konservasyon çalışmaları ile belgeleme, çizim ve envanter kayıt çalışmaları yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar ile bilimsel yayın faaliyetlerinin de temel hazırlıkları sürdürülmüştür. Kazı çalışmalarının yapıldığı alanların mimari çizimleri tamamlanmıştır.

1. Kaisarion (D. Tarkan)

Kaisarion, kentin merkez tepesinin güney-batısında konumlanmaktadır (Res. 1). Merkez tepe bu alanda güney ve doğu yönlerde birer dik sırtla eteğindeki dereye (Kanlı Dere) doğru inmekte ve çevresine hâkim bir yükselti oluşturmaktadır. Kaisarion bu yükseltinin üstünde dolayısıyla da kent merkezine hâkim bir noktada inşa edilmiştir.

Yapının Kaisarion olarak adlandırılmasının sebebi buradan ele geçen yazıtlardır. Kazı çalışmaları sonucunda üç farklı yazıt fragmanına ait 9 adet yazıtlı blok bulunmuştur. Yazıt blokları, yapı çevresinde ve oldukça dağınık bir durumda ele geçmiştir. Yazıtların içeriğine yönelik araştırmalar halen sürmektedir. Yazıtlar, bu yapının Claudius'un direktifiyle, Augustus ve karısı Livia anısına inşa edilmiş bir "İmparator Kült Tapınağı" olduğuna dair son derece güvenilir kanıtlar sunmuştur. Bu nedenle de yapı Kaisarion olarak adlandırılmıştır. Yazıtların bazı blokları eksiktir. Önümüzdeki yıllarda yapı çevresinde sürdürülmesi planlanan çalışmalar neticesin eksik yazıt bloklarının da bulunacağı umulmaktadır.

2018 yılı, yapıdaki kazı çalışmalarının ilk sezonu olmuştur. Yapı, Antik Çağ'da depremlerin etkisiyle temel seviyesine dek yıkılmış vaziyette günümüze ulaşmıştır. Bu nedenle yapıdaki çalışmaların en önemli kısmını blok belgeleme ve çekim çalışmaları teşkil etmiştir. Sezon

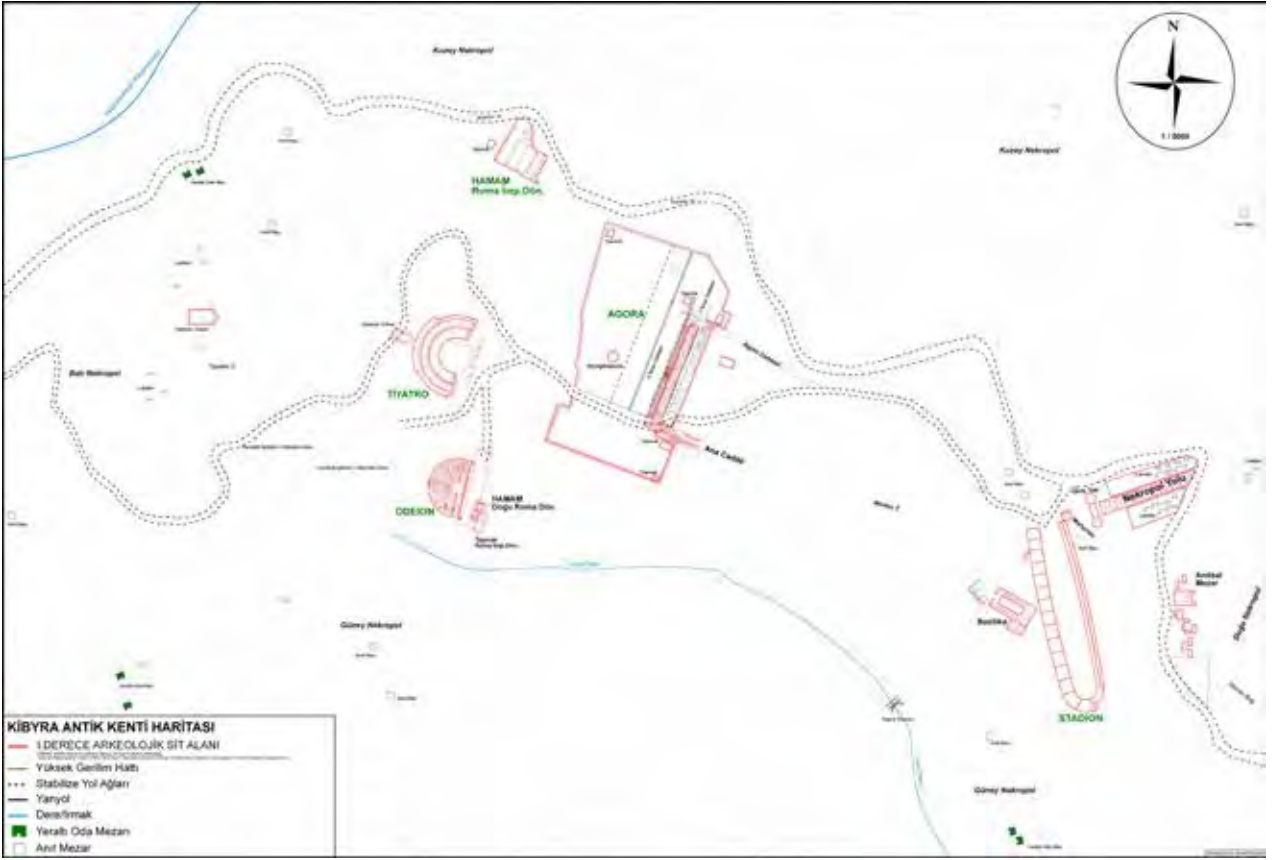

Fig. 1 Kaisarion, location in the city

Res. 1 Kaisarion. Kent içi konum

the naos and pronaos of the temple, as well as by its eastern and western façades. Excavation and documentation of blocks in the naos and pronaos sections and the western façade were completed. However, work was not completed by the eastern façade, where the destruction debris and blocks are scattered over a much wider area. By the end of the 2018 field season, a total of 725 blocks were documented and moved into the field where architectural elements are laid out for further work.

At the end of this first season, the area on which the foundations of the core structure rest was fully exposed (figs. 2, 3). Although significant progress was made on the identification of the original plan of the structure, the plan is not yet finalized, since the excavation and documentation of blocks is not yet completed. Thus, the partial results of this initial campaign's work can be summarized as follows: The structure is an Ionian order temple with a prostylos plan. It is oriented north-south. The front of the building faces north, in the direction of the city center. The Kaisarion measures 16.60 x 8.90 m.

Both façades of the building have pediments. While the front pediment is supported by two central columns placed 2.40 m apart and two antae in the corners, the

çalışmaları sonucunda yapının naos, pronaos, doğu ve batı cephelerinde kazı ve blok çekimi çalışmaları yapılmıştır. İlk sezonda yapının naos, pronaos ve batı cephesinde kazı ve blok belgeleme işlemleri tamamlanmıştır. Blok yıkıntılarının oldukça geniş bir sahaya yayıldığı doğu cephede ise faaliyetlerin ancak bir kısmı tamamlanabilmiştir. 2018 sezonunda yapıdan toplamda 725 adet blok belgelenecek oluşturulan taş tarlalarına nakledilmiştir.

İlk dönem çalışmaları sonucunda ana yapı kütesinin oturduğu alan açığa çıkarılmıştır (Res. 2, 3). Bu çalışmalar, yapının plan çıkarımına yönelik önemli bilgiler sağlamasına rağmen bu konuda henüz son nokta konulmamıştır. Çünkü henüz kazı ve blok belgeleme çalışmaları tamamlanmamıştır ve dolayısıyla da plana yönelik bazı soru işaretleri bulunmaktadır. Bu durum da dikkate alınarak yapının planına yönelik ilk dönem sonuçları şöyle özetlenebilir: Yapı, prostylos planlı bir İon Tapınağıdır. Kuzey güney doğrultulu konumlandırılmıştır. Yapının cephesi, kent merkezine yönelik olarak kuzey yöndedir. Kaisarion'un ebatları 16.60 x 8.90 m'dir.

Yapının her iki cephesi de alınlıklıdır. Ön cephe alınlığını merkezde 2.40 m aralıkla yerleştirilmiş iki sütun ve yanlarda ante köşeleri taşıırken, arka cephe alınlığının yapı

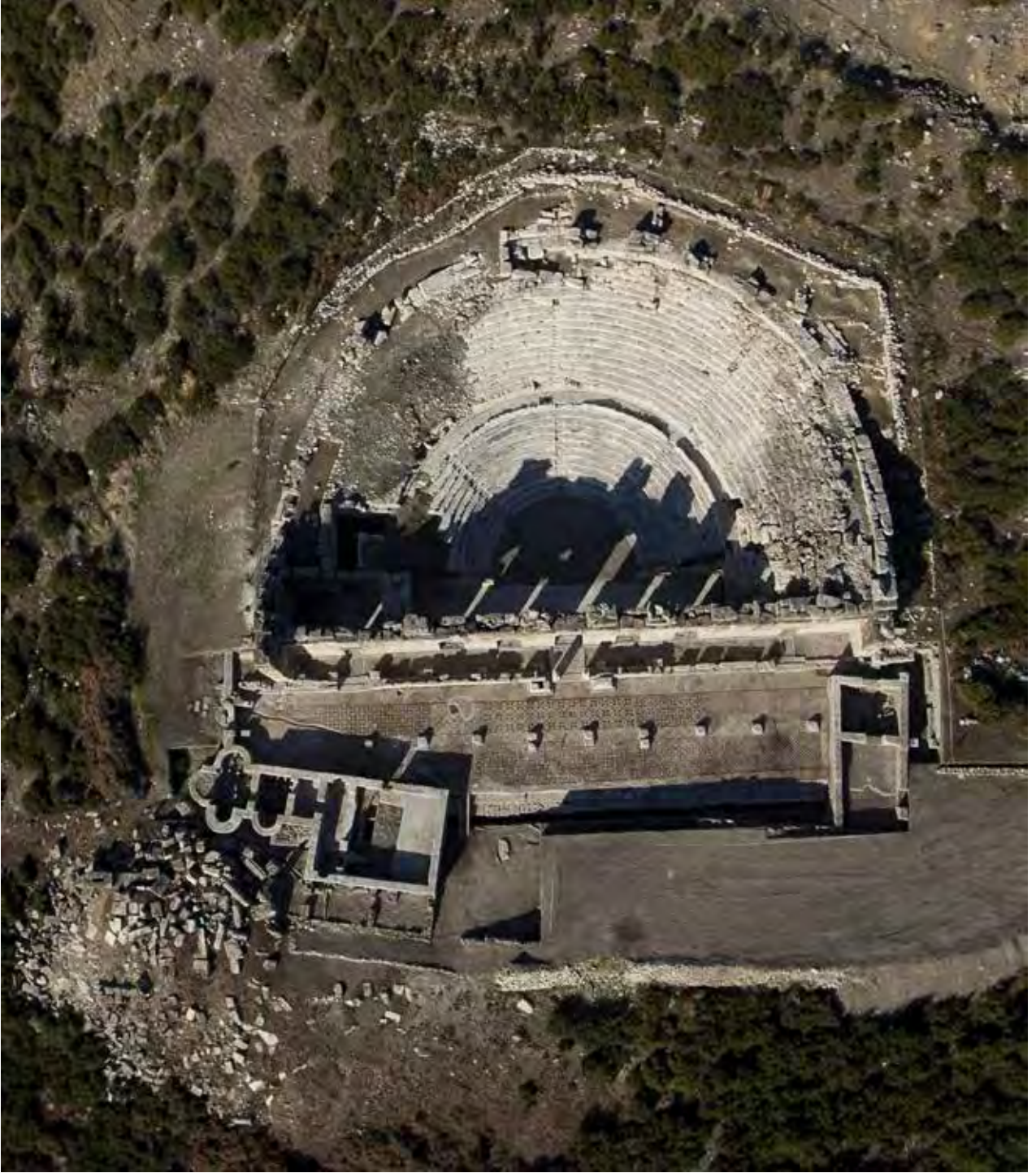

Fig. 2 Kaisarion before excavation (Aerial photograph: 2011)

Res. 2 Kaisarion kazı öncesi (2011 hava fotoğrafı)

pediment of the back façade rests on the main wall. The central block of the tympanon bears a circular shield motif and this block, like the rest of the tympanon blocks, terminates in an Ionian kymation.

Work at the Kaisarion consisted of three stages: excavation, documentation of blocks, and removal of blocks. In

duvarı üzerine bindirildiği anlaşılmaktadır Tympanonun merkez bloğu üzerinde yuvarlak bir kalkan motifi işlenmiştir ve bu blok –tympanonun diğer parçaları gibi– üstte ion kymationu ile sonlanmaktadır.

Yapıdaki çalışmalar kazı, blok çizimi ve blok çekimi olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların

Fig. 3 Kaisarion after excavation
Res. 3 Kaisarion kazı sonrası

order to conduct these procedures with precision, first a 5 x 5 m grid was laid out over the area and the location of all finds was recorded in reference to this grid.²

Apart from a high concentration of architectural blocks, sculptural fragments or small finds were not well represented in the excavated deposits. A few broken sculpture fragments imply that the building must have been subject to destruction in Late Antiquity.

Another significant finding of excavations in this area is the terracotta tile graves (KM). A total of 11 graves constructed with terracotta tiles were encountered in the eastern sector of the excavation area in grids H and I. All graves were oriented east to west. The location, typological features and burial goods of these graves indicate that they belong to Late Antiquity.

2 Grid-square layout and digital documentation of architectural blocks were carried out by a team of experts, consisting of D. Kumbasar (survey engineer), B. Özyürek (architect), D. Tarkan (restoration architect), and C. Öztürker (archaeologist).

belgeleme açısından doğru yürütülebilmesi için kazı alanı 5 x 5 m'lik karelajlara bölünerek tüm buluntular bu esasa göre kaydedilmiştir.²

Kazı çalışmaları sonucunda yoğun blok katmanları haricinde plastik, ve diğer buluntu grupları açısından tatmin edici veriler elde edilememiştir. Kırık durumda ele geçen birkaç heykel parçası, yapının özellikle Geç Antik Çağ'da yoğun bir tahribata maruz kaldığına işaret etmiştir.

Kazı çalışmalarında elde edilen bir diğer önemli bulgu da kiremit mezarlardır (KM). Kazı çalışmaları sonucunda doğu yakada H ve I karelay serilerinde 11 adet kiremit çatma mezar ortaya çıkarılmıştır. Mezarların tamamının doğu-batı doğrultusunda konumlandırıldığı görülmüştür. Mezarların konumu, tipleri ve buluntuları bunların Geç Antik Çağ'da yapıldıklarını göstermiştir.

2. Kuzey Yamaçlı 1 No'lu Mekân (M.C. Kaya)

2018 yılı kazı sezonu itibarıyla çalışmaya başlanan yapı, kentin kuzey yamacı üzerinde, Agora'nın kuzeydoğusunda konumlanmaktadır. Kazı çalışmalarına başlamadan önce, yapıya ait moloz örgü duvarların, toprağın yamaçtan akması sonucunda açığa çıktığı tespit edilmiş ve yapının zarar görmemesi adına alandaki çalışmalara başlanmıştır (Res. 4).

Çalışmalar 1. oda olarak adlandırdığımız mekân ve etrafında gerçekleştirilmiştir. Kazı yapılan alanın merkezinde konumlanan 1. Oda, 9,20 m x 5,00 m ölçülerine sahiptir. Dikdörtgen planlı odayı çevreleyen duvarlar moloz taş ve kireç harçla örülmüş, bazı bölümlerde devşirme bloklar da kullanılmıştır. Odaya giriş, doğu duvarda bulunan 1,36 m genişliğindeki kapıdan sağlanmaktadır. Kapıya ait eşik taşı iki parça halinde, 1194,35 m seviyesinde açığa çıkarılmış, zeminde ise herhangi bir döşem tespit edilememiştir. Doğru duvarının önünde yapılan çalışmalarda güney köşede, 1193,69 m seviyesinde 1,04 m genişliğinde, 1,18 m uzunluğunda opus spicatum zemin döşemine rastlanılmıştır. Bununla birlikte, her iki köşede de duvar temellerine ait izlerin devam ediyor olması, 1. odanın önünde (doğusunda) bir başka odanın daha var olduğunu göstermiştir. Ancak bu odaya ait duvarlar ve zemin döşemin büyük bir kısmı korunamamıştır.

Odanın, güney duvarının dışında yapılan çalışmalarda, 1194,17 m seviyesinde, kanalizasyon sisteminin çıkış kısmı tespit edilmiş ve hemen önünde etrafı moloz taş

2 Karelajların planlanması ve blok ağırlıklı buluntuların dijital olarak belgelenmesi Harita Mühendisi D. Kumbasar, Mimar B. Özyürek, Mimari Restoratör D. Tarkan ve Arkeolog C. Öztürker'den oluşan bir ekip tarafından oldukça başarılı olarak gerçekleştirilmiştir.

2. North Slope Room 1 (M.C. Kaya)

The structure, where excavations were initiated in 2018, is located on the north slope of the city, northeast of the Agora. It was observed in previous seasons that the rubble walls of this structure were exposed to elements due to erosion and thus excavations were initiated for the preservation of this building (fig. 4).

Excavations were carried out at and around the context labeled as Room 1. Situated at the center of the designated excavation area, Room 1 measures 9.20 x 5.00 m. The walls of this rectangular room are constructed with rubble stones and lime mortar with the occasional use of spolia. The entrance to the room is through a 1.36-meter-wide doorway located on the eastern wall. The threshold stone was encountered, broken in two, at an elevation of 1,194.35 m, but no traces of an associated floor pavement was observed. During the excavations along the eastern wall, the fragment of an *opus spicatum* floor was encountered in the southern corner, covering an area of 1.04 x 1.18 m at an elevation of 1,193.69 m. Additionally, because the remains of wall foundations continue further east at both corners of the eastern wall, the presence of another room in the front was identified. However, the floor level and the walls of this room are not well preserved.

Excavations outside the southern wall of the room revealed the outlet of a drainage system at an elevation of 1,194.17 m. Just in front of the drain, a 4.50-meter-long drainage canal constructed with terracotta tiles at the bottom and supported by rubble stones on the sides was discovered. Excavations outside the western wall, on the other hand, revealed another rectangular context that measures 18.20 x 3.17 m. Another drainage system consisting of five terracotta drain tiles were encountered at the northern corner of this context. An altar and a threshold stone in front of it were found in the middle sector of this area, just behind the west wall of Room 1. The top half of the altar is carved out like a bowl and it must have been used as a mortar. And finally, to the north of Room 1, excavations were carried out in a 5.50 x 3.40 m area, where two adjacent basins constructed with spolia blocks were discovered. After the completion of excavations ground plans and sections were drawn to scale.

In summary, excavations around the context labeled as Room 1 have revealed drainage systems and architectural arrangements that bear evidence for the use of this area as a workshop (fig. 5). The intensity of metal finds inside Room 1 is significant for understanding the function of this building. The abundance and diversity of the

Fig. 4 North Slope Room 1 before excavation
Res. 4 Kuzey Yamaç 1 No'lu Mekân kazı çalışmaları öncesi

destekli, 4,50 m uzunluğunda, tabanı pişmiş toprak kiremitten yapılmış bir oluk sistemi açığa çıkarılmıştır. Batı duvarın arkasında devam eden çalışmalarda ise 18,20 x 3,17 m ölçülerinde bir alan açığa çıkarılmış, bu alanın kuzey köşesinde 5 adet künk sistemi tespit edilmiştir. Alanın orta kısmında, 1. odanın batı duvarının hemen arkasında, bir sunak ve önünde eşik taşı bulunmuştur. İç kısmı yarı yüksekliğe kadar oyulmuş olan sunak, mortar işlevli kullanılmış olmalıdır. Son olarak odanın kuzey tarafında, 5,50 m x 3,40 m ölçülerinde bir alanda kazı çalışması gerçekleştirilmiş ve devşirme bloklardan oluşan, yan yana konumlandırılmış iki adet havuz açığa çıkarılmıştır. Kazıların tamamlanmasının ardından alanda genel plan ve kesit çizimleri gerçekleştirilmiş ve 2018 yılı çalışmaları sonlandırılmıştır.

Yapılan çalışmalarda, 1. oda olarak adlandırdığımız mekân ve etrafında üretim yapıldığına dair izler taşıyan mimari düzenlemeler ile atık su sistemine ait künkler ve kanalizasyon bağlantıları tespit edilmiştir (Res. 5). 1. oda içinde yoğun şekilde ele geçen metaller, yapının kullanım amacıyla ilgili bilgi vermesi açısından önemlidir. Metal buluntuların fazlalığı ve çeşitlilik göstermesi, malzemenin burada depolanmış olduğunu ve 1. oda ile doğusunda yer alan ön odanın bu malzemelerin satışı amacıyla kullanılmış olabileceğini akıllara getirir. Yapının kuzey tarafında açığa çıkarılan havuzlardan gelen künk sistemi ve yine bu yönden gelen diğer künk sistemlerinin 1. odanın batısında, kanalizasyona bağlanması ise; mekânın kuzey kısmında bir üretim alanı olabileceğini ve buradaki atık suların künkler vasıtasıyla tahliye edildiğini düşündürmektedir. Ancak kuzey kısımda yapılan çalışmalar henüz tamamlanmamıştır ve önümüzdeki kazı sezonlarında yapılacak olan çalışmalar sonrasında üretimin niteliğine ve yapılaşmanın evrelerine dair sonuçlara ulaşabilmek mümkün gözükmemektedir.

finds in Room 1 imply that they may have been stored in this room, while the front room served as a shop. The tile drain of the basins and other tile drains in the north lead to a wastewater drainage system, located west of Room 1. The arrangement of this drainage system may indicate that the area north of the building was used as a metal-production workshop. However, investigations in this northern area are at a preliminary stage and the function and archaeological phases of the area will be clarified in future seasons.

Unfortunately, the typological analysis of the ceramic assemblage did not yield any clear and reliable chronological markers. Because of erosion on the slope, the mixed deposit from a single archaeological level has yielded ceramics dating to 2nd century BC and 5th–6th centuries AD together. Similarly, coins dating to 2nd century BC and 6th century AD, as well as lead seals tentatively dating to 6th–7th centuries were found together in the deposit just above the floor. Considering that the finds with significantly earlier dates would have eroded down the slope into this context, the small finds indicate that the building was in use during the 5th–6th centuries AD, which corroborates architectural observations indicative of a period in Late Antiquity.

3. Work at the Storehouse

(S. Akgül Özarslan – G. Acar)

Activities at the storehouse included the daily registration, categorization, cleaning, conservation, and restoration of finds during the course of excavations. Additionally, typological analyses of locally produced ceramics, stamped bricks, and stamped unguentaria continued in preparation of these finds for publication.

During the 2018 campaign, conservation and restoration of a total of 112 objects were completed, consisting of 22 objects registered in the inventory and 90 objects registered in the study collection. As a result of the different properties of raw materials and alloys different groups of objects are made of, objects corrode in distinct ways and at different rates. Therefore, objects were categorized according to their raw materials; a systematic analysis of their state of preservation was completed and necessary procedures were applied step-by-step.

4. Anastylis, Conservation, and Restoration Work

(H. Korkmaz)

Maintenance work was carried out on the *opus spicatum* floors of the Agora Terrace 1 Stoa and Late Period shops, which were initially conserved and restored in 2012. Due to harsh climatic conditions and the mechanical

Fig. 5 North Slope Room 1 after excavation

Res. 5 Kuzey Yamaç 1 No'lu Mekân kazı çalışmaları sonrası

Mekânın kullanım tarihini belirleyebilmek amacıyla incelenen seramikler, toprağın akıntı halde yapı içine birikmesine bağlı olarak, kesin ve güvenilir bir veri sunamamış, aynı katman içinde MÖ II. yy. ile MS V–VI. yy.'lara ait malzemeler karışık bir şekilde ele geçmiştir. Benzer durum sikkeler için de geçerlidir; MÖ II. yy. ile MS VI. yy.'lara ait sikkeler ve ilk değerlendirmelere göre MS VI–VII. yy.'lara tarihlenen kurşun mühürler, zemin seviyesinden ele geçmiştir. Erken döneme tarihlenen buluntu grubunun, yamaçtan akan toprakla birlikte yapıya gelmiş olduğu göz önüne alındığında, mimari düzenleme ile de örtüşen Geç Antik Çağ'a ait buluntulardan yola çıkılarak, yapının MS V–VII. yy.'lar arasında kullanılmış olduğu söylenebilir.

3. Depo Çalışmaları (S. Akgül Özarslan – G. Acar)

Kibyra eser deposunda gerçekleştirilen faaliyetleri, kazı alanlarından gelen buluntuların günlük kayıt, tasnif, temizlik, değerlendirme, konservasyon ve restorasyon çalışmaları kapsamaktadır. Bunun dışındaki diğer çalışmalar yerel üretim seramikler, mühürlü tuğlalar ve mühürlü unguentariumlar üzerinde bilimsel yayına yönelik olarak yürütülen eser inceleme ve değerlendirme çalışmalarıdır.

2018 kazı sezonunda 22 adet envanterlik, 90 adet etüt-lük eser olmak üzere toplam 112 adet eser üzerinde konservasyon ve restorasyon çalışması yapılmıştır. Her buluntu grubu kendi içinde farklı materyal ve alaşımlardan oluşması sebebiyle ve bulundukları ortamın da etkisiyle farklı bozulma eğilimleri göstermektedir. Bu nedenle eserler yapıldığı malzemeye göre gruplandırılmış ve bozulma türlerinin teşhis/analiz edilmesinin ardından, koruma basamakları takip edilerek müdahaleleri yapılmıştır.

tension caused by changes in temperature, the mortar used in conservation had lost its binding property and the grout in the sutures across wide sections of the floor had disintegrated. In order to identify restoration materials, a sample from above the original mortar bed was sent to laboratory analysis. The floor was covered with geotextile for preservation until next season, during which restoration will be planned according to the results of analysis.

At the Odeion, conservation work was conducted in two separate areas. First, the protective cover of the stoa mosaic, originally conserved and restored in 2011-2012, was removed and sand and dust that have seeped onto the floor surface were cleaned with soft brushes and damp sponges. Then, the state of preservation was systematically observed; local sections were identified, where injection, mortar-bed renewal, and grout repair are necessary; and these procedures were carried out. At the end of the excavation season, the mosaic was covered with protective layers of geotextile, finely sifted and washed river sand, a synthetic net, and gravel. Secondly, conservation work and anastylosis was carried out in the area labeled as Late Period Building Group, located north of the Odeion. Additionally, conservation and restoration of the marble table discovered in 40 fragments in North Slope Room 1 (grid-square C3) was completed, as well as the three inscribed marble plaques found in front of Tile Grave 15 (grid-square H8) in the area of the Roman Empire period temple.

4. Anastylosis, Koruma ve Onarım Çalışmaları (H. Korkmaz)

İlk olarak, 2012 yılında koruma ve onarımı yapılan Agora 1. Teras Doğu Stoa ve Geç Dönem dükkânlarında yer alan opus spicatum zemin döşeminin kontrolü yapılmıştır. Sert iklim koşulları ve ısı farklılıklarının yarattığı mekanik gerilimler nedeniyle, önceden yapılmış olan harç onarımlarının bağlayıcılık özelliğini kaybettiği ve döşemin büyük bir bölümünde derz boşalmalarının gerçekleştiği tespit edilmiş, ortaya çıkan mevcut bozulma durumunun giderilmesi amacıyla orijinal harç yatağından bir adet numune alınarak analize gönderilmiştir. Çıkacak olan bu analiz sonuçlarına göre bir sonraki kazı sezonunda müdahale edilmek üzere döşemin üzeri koruyucu örtü ile kapatılarak korumaya alınmıştır.

Odeion yapısında ise iki farklı alanda çalışma gerçekleştirilmiştir, öncelikle 2011-2012 kazı sezonlarında koruma ve onarımı yapılan, stoa mozaik döşemin üzerindeki koruyucu örtü kaldırılarak yüzeyde biriken kum ve toz çöktelleri (yumuşak uçlu fırçalar ve nemli süngerler yardımıyla) temizlenmiştir. Detaylı olarak yapılan incelemeler sonucunda, lokal alanlarda enjeksiyon uygulamaları, harç yatağı yenileme işlemleri ve derz onarımları gerekli görülmüş ve uygulamaları yapılmıştır. Kazı sezonu sonunda, oluşabilecek olası olumsuz koşullardan korunmak amacıyla geotekstil (sıkı gözenekli sentetik elyaf kumaş), ince elenmiş ve yıkanmış dere kumu, sentetik file ve çakıl katmanlarından oluşan koruyucu örtü ile mozaığın üzeri tekrar kapatılmıştır. Ardından Odeion yapısının kuzeyinde yer alan ve Geç Dönem Yapı Grubu olarak adlandırılan alanda, koruma ve anastylosis çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu alanlar dışında, Kuzey Yamaç 1 No'lu Mekân C3 karelajında (40 parça halinde) tespit edilen mermer masanın ve Roma İmparatorluk Dönemi Tapınağı, H8 karelajı, 15 no'lu kiremit mezar önünde bulunan 3 adet yazıtlı mermer plakanın onarımı yapılmıştır.

Excavations at Elaiussa Sebaste in 2018

2018 Elaiussa Sebaste Kazıları

Annalisa POLOSA – H. Asena KIZILARSLANOĞLU

The researches of 2018 have been focused on the areas that have been investigated during the last seasons, namely the Byzantine basilica in the area of the Great Baths and the Southwestern necropolis, on the mainland, and the Little Baths and the area of the so-called "Lighthouse Tower" on the promontory (fig. 1).

Excavations have been carried out together with geomagnetic prospections and with topographical researches aimed at the enhancement of the intra-site GIS.

The excavations in the Byzantine basilica of the Great Baths (fig. 2) have concentrated on the area between the western wall of the basilica's central nave and the modern road dividing the church from the Roman agora. The area is heavily damaged, due to the works for the modern road's construction, making it impossible to detect any stratigraphy in the layers filled with collapsed architectural elements, many of them pertaining to the rooftop of the narthex, among which are many fragments of columns and voussoirs. Two fragments of a funerary inscription have been also found. The continuous northern wall of the church has been brought to light, as well as the wall dividing the narthex and the northern nave and the door, provided with a threshold of two steps, giving access to the narthex from the latter. A huge sector of the narthex' floor has also been reached, made in *opus sectile* framed by large limestone slabs. In the northern area of the narthex, a monumental staircase has also been found, and a limestone plain sarcophagus, whose cover slabs were already partly broken (so that the burial has been found pillaged), was placed in a vaulted space under the stairs (fig. 3). The wall in *opus quadratum* surrounding the church on its southern and southwestern sides closes the narthex on the western side, facing the Roman agora.

In the Little Baths the excavation concerned the sector east of the frigidarium. The area revealed the layers of

2018 araştırmaları, son birkaç sezondur alışılan, ana karada bulunan Büyük Hamam alanındaki Bazilika; Güneybatı Nekropolü; Küçük Hamam ve kayalık burun'un kuzey ucundaki "Deniz Feneri" olarak adlandırılan alanda odaklanmıştır (Res. 1).

Kazıların yanı sıra, yerleşim bazında GIS haritalamasını geliştirmek amacıyla jeomanyetik tarama ve topografik yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir.

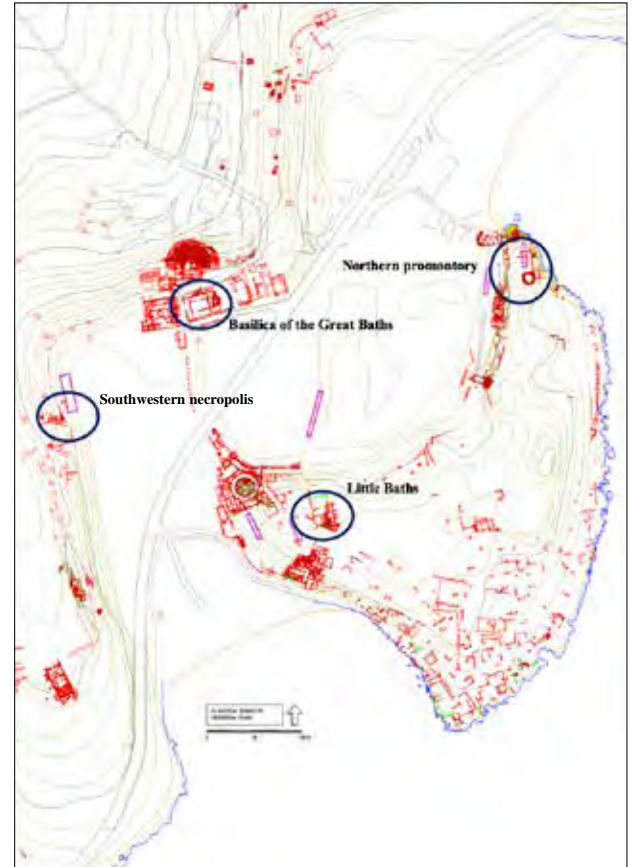

Fig. 1 General plan with excavated areas in 2018
Res. 1 Genel plan ve 2018 kazı alanları

Fig. 2 The Basilica of the Great Baths

Res. 2 Büyük Hamam Bazilikası

different collapsed structures. Under the first collapsed layer, composed by sand and stones, some architectural fragments (columns and a capital) have been found. After the removal of collapsed layers, the stratigraphy of the area revealed the presence of a sequence of accumulation layers, composed by small blocks, tiles' fragments and several pottery sherds. In one of the layers, a capital with smooth leaves of Early-Byzantine period has been found. In the south-western corner of the excavation area, a layer characterized by several pottery, bone and glass fragments in a clayey matrix soil has been found, that was interpreted as a voluntary rubbish deposit. The layer covered a floor preparation realized in limestone slabs, that had been removed in antiquity, so that only two slabs have been found still *in situ*. The topography, finds and arrangement of the area make it possible to interpret it as a corridor serving the frigidarium's area.

In the southwestern necropolis, the investigation of the furnace found during 2017 campaign has been continued. A sounding has been made, north of the one in

Büyük Hamam Bizans Bazilikası'ndaki kazılar (Res. 2), bazilikanın orta nefinin batı duvarı ile kiliseyi Roma agorasından ayıran modern yol arasındaki alanda yoğunlaşmıştır. Modern yol yapım çalışmalarından dolayı bölge ağır hasar görmüştür. Bu hasar, çoğu narteksin çatısına ait, aralarında pek çok sütun parçası ve kemer taşının da bulunduğu bulunan çökmüş mimari elemanlarla dolu katmanların stratigrafisinin tespitini imkânsız kılmaktadır. Bu alanda ayrıca, bir mezar yazıtına ait 2 parça da bulunmuştur. Kilisenin kesintisiz kuzey duvarı aydınlığa kavuşturulmuş, ayrıca kuzey nef, kuzey narteks ve ikisi arasındaki kapı, iki basamağı ve eşığı ile beraber gün ışığına çıkarılmıştır. Büyük kireçtaşı levhalarla çerçevelenmiş opus sectile mozaik döşeli narteks tabanının büyük bir kesimi de açılmıştır. Narteksin kuzey alanında, anıtsal bir merdiven ve bu merdivenin altındaki tonozlu alana yerleştirilmiş olan düz bir kireçtaşı lahit bulunmuştur. Lahit kapak levhaları kısmen kırılmış ve gömü yağmalanmış durumda tespit edilmiştir (Res. 3). Kilisenin güney ve güneybatısını çevreleyen opus quadratum tekniğiyle inşa edilmiş olan duvar, narteksin Roma agorasına bakan batı

Fig. 3 The northern area of the narthex
Res. 3 Narteksin kuzey alanı

which last year a street had been found, that revealed the absence of the street, but the presence of a structure with western-eastern orientation, whose wall was made of a mortar core and small blocks masonry. In the layers leaning on the wall a significant amount of murex shells (fig. 4), suggesting an activity of extraction of *purpura*, has been found.

In the area of the Northern promontory (fig. 5), the excavation of the building partially brought to light during 2017 campaign continued. The research showed that the building seems to be arranged around a square courtyard, with pillars in the center. The excavation of the room adjacent to the room with mosaic discovered last year brought to light a sequence of structures, all having the same orientation, starting with a wall in polygonal technique, continuing with walls in opus quadratum; in a later phase the building was re-arranged, and the rooms divided. The structure that had been interpreted as a lighthouse, in light of the new researches, can insofar interpreted as a part of the building whose structures are currently under excavations, namely, a square or rectangular room, to which, in a later phase, re-used blocks have been laid, in a more or less circular shape.

A survey on the promontory has been carried out, in order to create an intra-site GIS, in cooperation with the Institute for the Coordination of Archaeology, Italian Ministry of Culture. The GIS contains geo-referenced position of archaeological remains, and clicking on the interactive map detailed information about single architectural elements or structures can be found, according to a structure comprising records, description and photographs.

Geomagnetic prospection has been conducted on the promontory, in the area of Southwestern Necropolis, on the Northern promontory, in the basin of the Northern

Fig. 4 Murex in the sounding of the southwestern necropolis
Res. 4 Güneybatı Nekropol sondajında bulunan mureks kabukları

duvarını teşkil etmektedir.

Küçük Hamam kazıları, frigidariumun doğu kesiminde yürütülmüştür. Bu alanda, farklı çökmüş yapı katmanlarıyla karşılaşmıştır. Kum ve taşlardan oluşan ilk yıkıntı tabakasının altında bazı mimari parçalar (sütunlar ve bir sütun başı) bulunmuştur. Yıkıntı tabakalarının kaldırılmasının ardından, bu alanda küçük taş bloklar, taban döşeme parçaları ve çanak çömlek parçaları içeren bir dizi stratigrafik arkeolojik dolgu tespit edilmiştir. Katmanlardan birinde, Erken Bizans Dönemi'ne ait yumuşak hatlı yapraklara sahip bir sütun başlığı bulunmuştur. Kazı alanının güneybatı köşesinde, kırmızı-kahverengi killi bir dolgu içinde, çanak çömlek, kemik ve cam parçalarına rastlanmış, bu alanın bir çöp alanı olarak kullanılmış olduğu sonucuna varılmıştır. Bu tabakanın altında, kireçtaşı levhalarla döşeli bir tabanın yer aldığı tespit edilmiş, ancak bu tabana ait levhalar eski zamanlarda sökülmüş olduğundan, yalnızca iki levha in situ olarak ele geçmiştir. Topoğrafya, buluntular ve alanın genel düzeni, bu alanın frigidariuma ait bir koridor olarak yorumlanmasını mümkün kılmaktadır.

Güneybatı Nekropol'de, 2017 sezonunda bulunan fırının araştırılmasına devam edilmiştir. Geçtiğimiz yıl bir yolun tespit edildiği sondajın kuzeyinde yeni bir sondaj gerçekleştirilmiş ve sokağın bu alanda devam etmediği görülmüş, ancak doğu-batı yönünde uzanan, harç dolgulu, küçük taş örgü ile inşa edilmiş bir duvar tespit edilmiştir. Duvara yaslanan katmanlarda bulunan çok sayıda murex kabuğu, burada purpura özütlemeye amacıyla kullanılan bir alanın var olduğunu göstermektedir (Res. 4).

Burnun kuzey ucundaki alanda (Res. 5), 2017 sezonunda kısmen açığa çıkarılan yapının araştırılmasına devam edilmiştir. Araştırmalar, yapının birimlerinin

Fig. 5 The northern promontory

Res. 5 Burnun kuzey ucu

harbor, and around the Acropolis, close to the structures of the Byzantine palace. The results are currently being interpreted, but some information is already available. As far as area of the Southwestern necropolis is concerned, the presence of structures in the area facing, allows to give precisions on the shape and extension of the harbor basin. On the Northern promontory, anomalies following the orientation of the building brought to light during the last two seasons suggest a dense and regularly shaped urbanization was in place. On the highest

merkezinde sütunlar yer alan kare biçimli bir avlu etrafına inşa edildiğini ortaya koymuştur. Geçtiğimiz yıl keşfedilen mozaik döşeli odanın bitişiğindeki odanın kazıları sırasında, stratigrafik katmanlarda hepsi aynı yönelime sahip bir dizi yapıya ait duvarlar bulunmuştur. En alttaki yapının duvarı, poligonal taş örgüye sahip olmakla beraber, üst katmanlardaki duvarlar dörtgen bloklarla, yani opus quadratum tekniğiyle inşa edilmiştir. Daha sonraki bir aşamada, yapıdaki yeni düzenlemeler sırasında odalar bölünmüştür. Bu yeni araştırmalar ışığında, bugüne

Fig. 6 Mosaics' restoration under the theatre
Res. 6 Tiyatro altındaki katmanda bulunan mozaiklerin restorasyonu

terrace around the Acropolis, a series of anomalies is iso-oriented with the structures of the Palace, while others, with different orientation, must pertain to a different phase of the city's plan.

In the Harbour Baths, according to the program of systematic analysis of the state of preservation of floor decoration, preliminary cleaning of the preparation surfaces of mosaics and *sectilia*, replacing of the floors, consolidation of the decorated carpets have been carried out. Sectile floors have also been consolidated and integrated in one of the rooms west of the agora's back wall, in the basilica of the agora and in the central nave of the basilica of the Great Baths. Another intervention on the mosaics concerned the floors of the Roman residential building lying under the eastern sector of the theatre's

dek bir "Deniz Feneri" olarak yorumlanmış olan yapının, halihazırda kazı çalışmaları süren bina kompleksinin bir parçası olduğu ve aslında kare ya da dikdörtgen biçimli bir oda olan bu alana, daha sonraki bir aşamada, inşaatlarda kullanılan blokların az çok dairesel bir şekilde yerleştirilmiş olduğu yorumu yapılabilir.

Burun alanında, İtalyan Kültür Bakanlığı Arkeoloji Koordinasyon Enstitüsü ile işbirliği içinde yürütülen yerleşme bazında GIS haritalamasının geliştirilmesi amacıyla bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu GIS çalışması sonucunda geliştirilen etkileşimli dijital harita, arkeolojik kalıntıların coğrafi referans konumu bilgilerini içerir ve kalıntıların konumuna tıklanarak, yapılarla ya da tekil mimari öğelerle ilgili ayrıntılı bilgilere, kayıtlara, açıklamalara ve fotoğraflara ulaşılabilir.

Kayalık Burun, Güneybatı Nekropolü, Burnun kuzey ucu, kuzey liman havzası, Akropol çevresi ve Bizans Sarayı'nın yakınındaki yapıların bulunduğu alanda jeomanyetik tarama yapılmıştır. Henüz yorumlanmakta olan sonuçların arasında bazı bilgiler açıklığa kavuşmuştur. Güneybatı Nekropol alanında tespit edilen yapıların karşı kıyıda yapılarla göre konumu, liman havzasının şekli ve genişlemesi hakkındaki bilgileri kesinleştirmeye yardımcı olmaktadır. Burnun kuzey ucundaki alanda, son iki sezon boyunca ortaya çıkarılan bina'nın yönelimine uygun biçimde süregiden anomaliler, yoğun ve düzenli bir kentleşmenin varlığını göstermektedir. Akropolis etrafındaki en yüksek terasta, Saray yapıları ile paralel bir yönelime sahip bir dizi anomalinin yanı sıra, tespit edilen farklı yönelimli diğer anomaliler kent planının farklı bir aşamasına ait binalarla ilgili olmalıdır.

Liman Hamamı'nda, taban döşeme dekorasyonunun korunma durumunun sistematik analizi programı kapsamında, mozaik ve sectile zemin hazırlık yüzeylerinin ön temizliği, tabanların tekrar yerine yerleştirilmesi ve mozaik tabanların konsolidasyonu gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, agoranın arka duvarının batısındaki odalardan birinde, Agora Bazilikası'nda ve Büyük Hamam Bazilikası'nın orta nefinde yer alan sectile zeminler de konsolide edilmiş ve birleştirilmiştir. Mozaiklere yapılan bir diğer müdahale, tiyatro caveasının doğu kesiminin altındaki tabakada yer alan Roma konutunun zemini üzerinde gerçekleştirilmiştir (Res. 6). Buradaki restorasyon çalışmalarının öncesinde, zemin hazırlık katlarının konsolidasyonu ve derin bir temizlik işlemi yapılmış; daha sonra mozaikler tamamen restore edilmiş ve temizlenmiştir.

Van Yüzüncüyıl Üniversitesi ile işbirliği içinde fiziki antropoloji analizleri yürütülmüştür. Çalışmalar halihazırda sürmektedir, ancak Büyük Hamam Bazilikası'nın orta

cavea (fig. 6). Here the restoration works have been preceded by consolidation of the preparation floors and a deep cleaning; then the mosaics have been entirely restored and cleaned.

Anthropological analysis have been realized, in cooperation with Van University. The materials are currently being studied, but some information is already available, concerning the burial in the central nave of the Basilica of the Great Baths: *the deceased*, buried directly in the earth, was a young girl in good health conditions. The bones found in the pillaged tomb facing the transept pertained to at least three adults and one child.

nefinde bulunan gömü ile ilgili bazı bilgiler edinilmiştir. Doğrudan toprağa gömülmüş olan bu iskelet, sağlıklı genç bir kıza aittir. Kilisenin çapraz kollarının köşesine bakan dış alandaki tahrip edilmiş mezarda bulunan kemikler ise en azından üç yetişkin ve bir çocuğa aittir.

On-Line Publication of the Rough Cilicia Archaeological Survey Project Datasets at PURR and Purdue e-Pubs

Internet Ortamında Yayına Giren PURR Dağlık Kilikia Arkeolojik Yüzey Araştırması Veri Tabanları ve Purdue e-Yayınları

Nicholas RAUH – Standa PEJŠA – Matthew DILLON – H. Asena KIZILARSLANOĞLU – Maxwell BLACK

The Rough Cilicia Archaeological Survey Project (RCSP) conducted regional archaeological survey in the Alanya and Gazipaşa Districts of the Province of Antalya. Between 1996 and 2011, the RCSP successfully conducted thirteen field seasons (1996–2005, 2007–2008, 2011). The survey investigation strategically targeted three distinct landscape regions in the survey area: the urban sites, flood plains, and ridges along the coast (Coastal Regions, 1996–1999); the Midlands or “Mesogeia” (Adanda Canyon, Çoruş, and Kaledran Basin, 2000–2004, 2011); and the Gazipaşa Highlands (the Bıçkıcı Highland and the Taşeli Plateau, 2003, 2007–2008, 2011). In all, some 1000 hectares of Rough Cilician rural terrain were investigated, some 160 “sites” were inspected, and some 9400 fragments of pottery were processed (fig. 1). We are pleased to announce the publication of three separate RCSP archives online at Purdue University. These include the RCSP Ceramics Study Collection and the RCSP Context Pottery in Purdue University Research Repository (PURR), and the RCSP Annual Field Reports in e-Pubs.

Since 2011 team members have slowly assembled the survey data to be mounted online at the Purdue University Research Repository (hereafter, PURR: fig. 2). These datasets represent the final repository for the results of the survey and will remain permanently accessible to the public free of charge. PURR (<https://purr.purdue.edu/>) is a combination of the virtual researcher environment, content management system, and data publication platform. It enables researchers to share their data, collaborate, and eventually publish and archive the datasets online.

Dağlık Kilikia Arkeolojik Yüzey Araştırması Projesi (RCSP), Antalya ilinin Alanya ve Gazipaşa ilçelerinde araştırmalar yürütmüştür. RCSP, 1996 ve 2011 yılları arasında on üç sezon boyunca başarılı çalışmalar yürütmüştür (1996–2005, 2007–2008, 2011). Araştırmalar stratejik olarak üç farklı arazi tipini hedeflemiştir: antik kentler, taşkın ovaları ve sahil boyunca uzanan sırtlar (Sahil Kesimi, 1996–1999); İç Bölgeler/“Mesogeia” (Adanda Kanyonu, Çoruş ve Kaledran Havzası, 2000–2004, 2011) ve Gazipaşa Yaylaları (Bıçkıcı Yaylası ve Taşeli Platosu, 2003, 2007–2008, 2011). Toplam olarak Dağlık Kilikia’nın 1,000 hektarlık bir alanı araştırılmış, 160 arkeolojik sit alanı incelenmiş ve yak. 9,400 seramik parça kaydedilmiştir (Res. 1). Üç farklı RCSP arşivinin Purdue Üniversitesi kanalıyla internet üzerinden yayına girdiğini belirtmekten memnuniyet duymaktayız. Bu arşivler arasında Purdue Üniversitesi Araştırma Bilgi Havuzu (PURR) üzerinden yayınlanan RCSP Etütlük Seramik Koleksiyonu ve RCSP Bağlamsal Seramik Arşivi ile RCSP Yıllık Arazi Raporları elektronik yayınları yer almaktadır.

Yüzey araştırmalarında elde edilen veriler 2011 yılından itibaren ekip üyeleri tarafından peyderpey bir araya getirilerek Purdue Üniversitesi Araştırma Bilgi Havuzu’na (PURR: Res. 2) yüklenmiştir. Yüzey araştırmalarının nihai sonuçlarını oluşturan bu veri tabanları kamuya açık internet ortamında ücretsiz ve kalıcı olarak ulaşılabilir durumdadır. PURR (<https://purr.purdue.edu/>) aynı zamanda hem bir sanal araştırma ortamı, hem de bir içerik yönetim sistemi (cms) ve bir veri yayınlama platformudur. Bu sistem araştırmacıların verilerini paylaşmalarını, çalışma ortaklıklarını ve nihayetinde çalışmaların

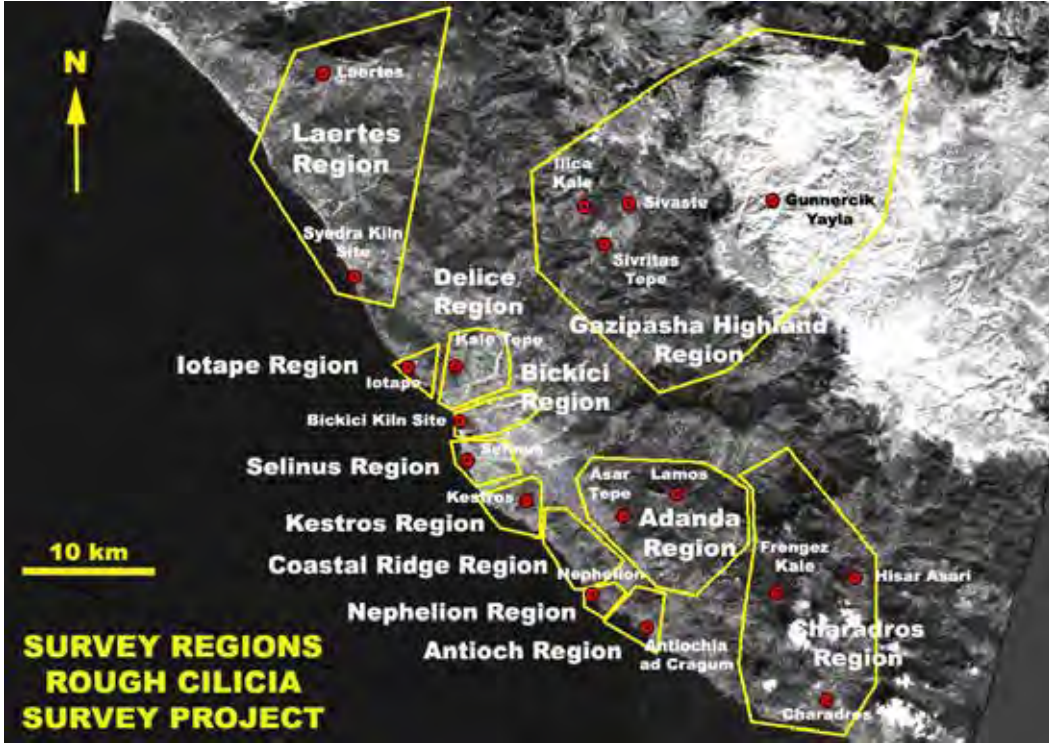

Fig. 1
Map of the RCSP
Survey Region,
1996–2011
Res. 1
RCSP Yüzey
Araştırması alanının
haritası, 1996–2011

PURR contains experimental data, software code, audio and video files, images, and in this instance, archaeological data with their metadata. We have furnished all published datasets with unique digital object identifiers (DOI) that facilitate ready identification and reuse of the data. The RCSP datasets are organized according to the geographical region, archaeological site, and transect units where the pedestrian survey took place as well as by the type of artifacts the team encountered (e.g., for pottery, amphoras, coarse ware, cook ware, and fine ware). The individual datasets contain descriptions of artifacts, their measurements, and any associated images and drawings. Most of the columns in the datasets allow for easy sorting by location, periodization, and typology and quick visual comparison of metadata and images of the individual piece of pottery (fig. 3). To facilitate access to the three newly published RCSP datasets, we have created a “portal page” with the URL

<https://purrr.purdue.edu/publications/3127/1>.

The RCSP Ceramics Study Collection was published at PURR in June 2018. This archive contains 338 items representing the general range of ceramics encountered in the survey region. Like the RCSP Context Pottery, the data is arranged according to a Chronotype system that identifies each ceramic item according to a descending order of characteristics from its most general to its most

Fig. 2 Screenshot of the RCSP Study Collection Portal Page at PURR

Res. 2 PURR platformunda RCSP Etütlük Koleksiyon portal sayfası

yayınlanmasını ve arşivlenmesini olası kılmaktadır. PURR sistemi deneysel verileri, yazılım kodlarını, ses ve video dosyalarını, görsel dosyaları ve bu proje kapsamında üstverileri ile birlikte arkeolojik verileri içermektedir. Yayınlanan tüm veri tabanlarının her biri özgün sayısal nesne tanıyıcıları (DOI) ile donatıldığından verilerin hızlı biçimde tanımlanması ve tekrar kullanımı olasıdır. RCSP veri tabanları hem coğrafi bölge, arkeolojik sit ve yürüme transektleri birimlerine göre, hem de ekip üyeleri tarafından tanımlanan buluntu kategorilerine (ör. seramikler için amfora, kaba mal, pişirme kapları, ince mal) göre düzenlenmiştir. Her bir veri tabanı buluntuların tarifini,

Fig. 3 Screenshot of the RCSP Study Collection Fine Wares Dataset
Res. 3 RCSP Etütlük Koleksiyon ince mallar veri tabanı

specific (location, artifact, classification, chronotype, form, portion, fabric, decoration, Munsell coloration, measurement, etc.; fig. 3). We have organized the RCSP Study Collection into seven separate datasets according to their ceramic classifications (fine wares, common wares, coarse wares, cooking wares, domestic amphoras, imported amphoras, and lamps, roof tiles, et al.). Videoclips of the Study Collection recorded in 1999 are also available. The findspot of every item is geo-referenced for mounting and presentation in Google Earth (fig. 4).

In February 2019, we published a preliminary version of the RCSP Context Pottery. This archive contains all the pottery processed by the survey team. To lend

ölçülerini ve ilgili fotoğraf ve çizimleri içermektedir. Veri tabanlarındaki sütunların çoğu buluntu yeri, dönem ve tipolojiye göre kolayca sıralama yapılmasına ve her bir seramik parçasının üstverilerinin ve fotoğraf ve çizimlerinin hızlı görsel karşılaştırmasına olanak tanır (Res. 3). Yeni yayınlanan bu üç RCSP veri tabanına erişimi kolaylaştırmak için, URL'li bir "portal sayfası" oluşturulmuştur:

<https://purr.purdue.edu/publications/3127/1>

RCSP Etütlük Seramik Koleksiyonu Haziran 2018'de PURR'da yayına girmiştir. Bu arşiv, araştırma bölgesinde karşılaşılan seramik silsilesinin genel kapsamını temsil eden 338 öge içermektedir. RCSP Bağlamsal Seramik Arşivi'nde de olduğu gibi, bu koleksiyondaki veriler her seramik parçasını en genelinden en özeline doğru azalan özellik sırasına göre (buluntu yeri, buluntu, sınıflandırma, kronotip, form, parça, mal/hamur, dekorasyon, Munsell renk kodu, ölçüm vb.; Res. 3) tanımlayan bir Krono-tipoloji sistemine göre düzenlenmiştir. RCSP Etütlük Seramik Koleksiyonu, seramik sınıflandırmalarına göre yedi ayrı veri kümesi (ince mallar, genel mallar, kaba mallar, pişirme kapları, yerli amforalar, ithal amforalar ve kandil, kiremit, vb.) altında düzenlenmiştir. Veri tabanında Etütlük Koleksiyon'un 1999'da kaydedilen video klipleri de mevcuttur. Her bir ögenin buluntu noktası Google Earth'e aktarılarak sunum yapılabilmesi için coğrafi referansa sahiptir (Res. 4).

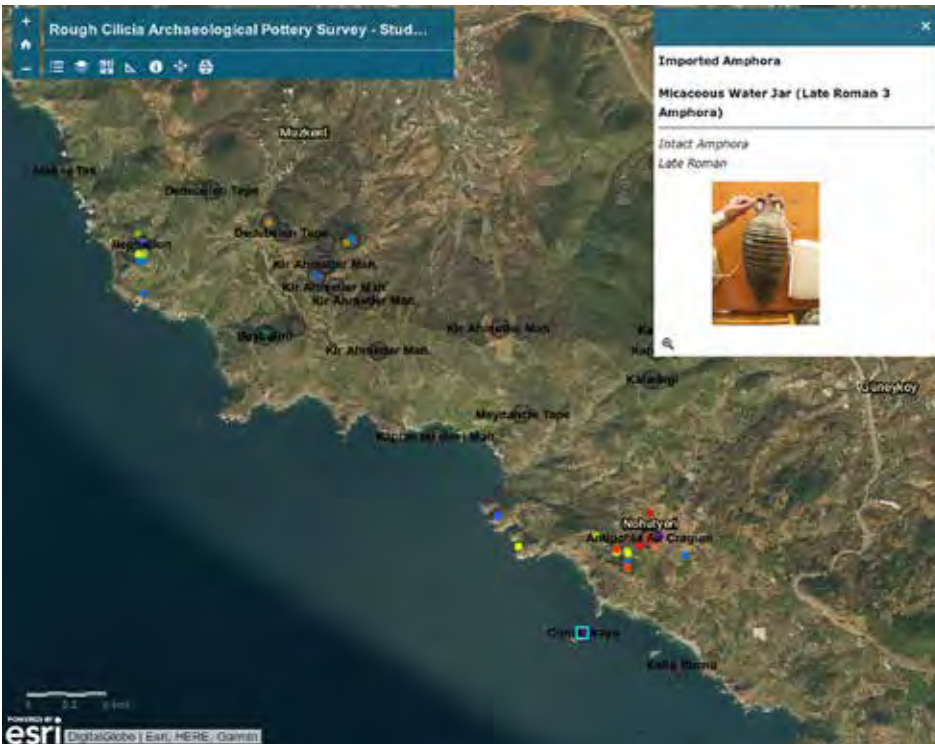

Fig. 4
Google Earth Presentation of the RCSP Study Collection Data
Res. 4
RCSP Etütlük Koleksiyon verilerinin Google Earth ortamında sunumu

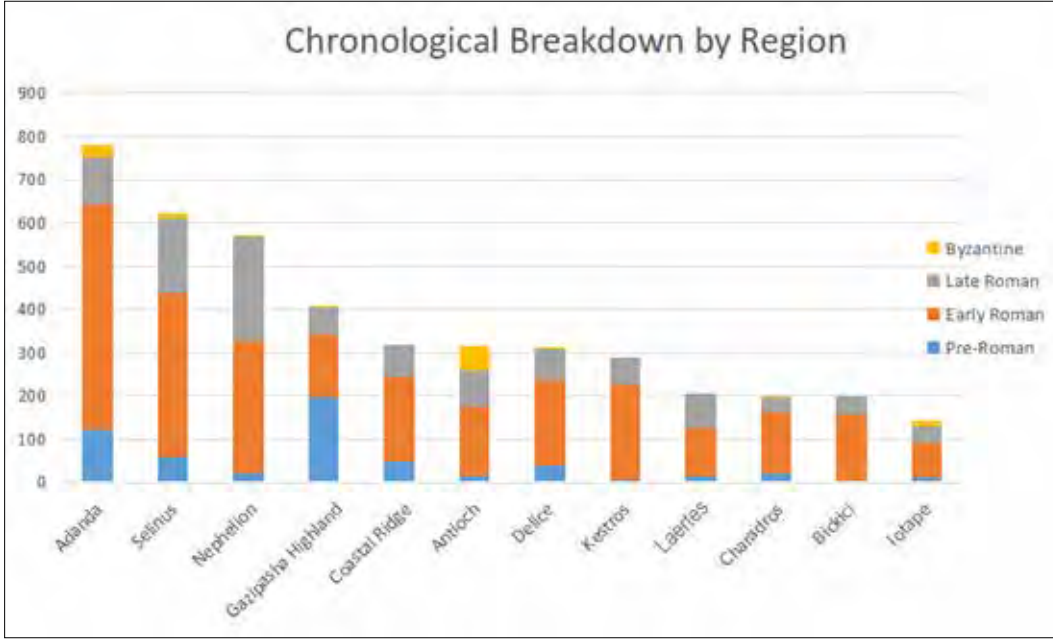

Fig. 5
Numerical and
Chronological
Breakdown of
the RCSP Context
Pottery by Region
Res. 5
RCSP Bağlamsal
Seramik Arşivi
verilerinin sayısal ve
kronolojik tahlili

spatial coherency to the data, we have arranged the datasets according to specified regions. These include the Laertes Region (Laertes, Syedra Kiln Site), the Iotape Region (Iotape and neighboring rural sites and transects), the Delice River Region (rural sites and transects), the Bıçkıcı River Region (Bıçkıcı Kiln Site and neighboring rural sites and transects), the Selinus Region, the Kestros Region, the Coastal Ridge Region (rural transects and sites inspected in 1998 between Kestros and Nephelion), the Nephelion Region, the Antioch Region, the Adanda Region (sites and transects inspected in the Adanda Canyon during the 2000–2003 seasons, including Lamos, Asar Tepe, Govan Asarı, Tomak Asarı, and Gocuk Asarı), the Charadros Region (Charadros and neighboring rural sites and transects), and the Gazipaşa Highland Region (sites and transects inspected in the Bıçkıcı Highland during the 2003–2008, 2011 seasons, including Sivaste, Kenetepe, İlica Kale, Sivritaş Tepe, Çoruş, and the Taseli Plateau; see Map, fig. 1). This data is functional, searchable, and downloadable across web platforms. Like the Study Collection, the find spot of every item is geo-referenced for mounting and presentation in Google Earth.

To demonstrate the significance of the RCSP Context Pottery datasets, we furnish the following preliminary tabulations. Figure 5 displays both the numerical and chronological breakdown of the pottery data by region. Figure 6 displays the data in aggregate as a chronological time line. This visualization demonstrates what has become the characteristic arc of datable remains in the region, that is, a minimal number of pre-Roman artifacts (before 1st century AD), a significant spike during the

Şubat 2019'da, RCSP Bağlamsal Seramik Arşivi'nin bir ön versiyonu yayınlanmıştır. Bu arşiv, yüzey araştırması ekibi tarafından çalışılan tüm çanak çömlekleri içermektedir. Verilerin buluntu yerine dair kayıtlara tutarlılık kazandırmak için veri tabanı önceden belirlenen bölgelere göre düzenlenmiştir: Laertes Bölgesi (Laertes, Syedra Fırın Alanı), Iotape Bölgesi (Iotape ve çevresindeki kırsal yerleşmeler ve yürüme transektleri), Delice Nehri Bölgesi (kırsal yerleşmeler ve transektler), Bıçkıcı Nehri Bölgesi (Bıçkıcı Fırın Alanı ve civardaki kırsal yerleşmeler ve transektler), Selinus Bölgesi, Kestros Bölgesi, Kıyı Sırtları Bölgesi (1998'de araştırılan Kestros ve Nephelion arasındaki kırsal yerleşmeler ve transektler), Nephelion Bölgesi, Antioch Bölgesi, Adanda Bölgesi (2000–2003 yıllarında araştırılan Adanda Kanyonu'ndaki yerleşmeler ve transektler; Lamos, Asar Tepe, Govan Asarı, Tomak Asarı ve Gocuk Asarı dahil olmak üzere), Charadros Bölgesi (Charadros ve çevresindeki kırsal yerleşmeler ve transektler) ve Gazipaşa Yaylası Bölgesi (2003–2008 ve 2011 sezonunda araştırılan Bıçkıcı Yaylası'ndaki yerleşmeler ve transektler; Sivaste, Kenetepe, İlica Kale, Sivritaş Tepe, Çoruş ve Taseli Yaylası dahil olmak üzere; bkz. Harita, Res. 1). Bu veriler işlevsel, aranabilir ve web platformları üzerinden indirilebilir niteliktedir. Etütlük Koleksiyon'da da olduğu gibi, her bir öğenin buluntu noktası Google Earth'e aktarılarak sunulabilmesi için coğrafi referansa sahiptir.

RCSP Bağlamsal Seramik Arşivi veri tabanının araştırmacılar için önemini burada sunduğumuz ön çalışma tabloları ile örnekleyebiliriz. Resim 5, çanak çömlek verilerinin bölgelere göre hem sayısal hem de kronolojik tahlilini

Early Roman era (1st–3rd centuries AD, and a sharply decreased, though still significant, count for Late Roman artifacts (4th–7th centuries AD). These tables represent very coarse examples of the kinds of queries that visitors can conduct with the datasets. Similar analyses can be generated for individual regions, individual sites and transect units, specific kinds of artifacts, specific types of ceramic wares, specific types of fine wares, fabric descriptions, and other queries.

The published version of the RCSP Context Pottery datasets represents the current state of research with the archive through August 2018. Since 2014, members of the team have continued to inspect the context pottery conserved and stored at the Alanya Archaeological Museum. Although much of the field pottery was processed and left in the field, a significant portion remains at the museum. We are slowly reexamining these materials and incorporating the revised data into the datasets. At the current time, we estimate that we have reexamined approximately 70% of the RCSP context pottery stored in the Alanya Museum. When we complete the museum research, we will publish a revised version of the RCSP Context Pottery datasets.

The last of the three published RCSP archives at PURR contains the English language versions of the RCSP Annual Reports. Earlier versions of these reports were published in the volumes of the *Araştırma Sonuçları Toplantıları*, mostly in Turkish. The English version reports for the 1996–2004 seasons were originally mounted at the RCSP project website until that site's deactivation in 2012. We have now relocated these reports in PDF format, together with unpublished reports for the 2007, 2008, and 2011 survey seasons at the Purdue University

göstermektedir. Resim 6 ise verileri toplu olarak kronolojik bir zaman çizgisi üzerinde gösterir. Verilerin dağılımını görselleştiren bu tablo, bölgedeki tarihlenebilir kalıntıların karakteristik dağılımını ortaya koyar: asgari sayıda Roma öncesi eserler (MS 1. yy'dan önce), Erken Roma Dönemi'nde (MS 1.–3. yy. arasında) çarpıcı bir artış gösterir, ardından Geç Roma Dönemi'nde (MS 4.–7. yy.) kesin bir azalmaya rağmen yine de eser sayısı önemli derecededir. Bu tablolar, veri tabanını ziyaret eden kullanıcıların yapabilecekleri sorgulama türlerinin oldukça basitleştirilmiş örnekleridir. Benzeri analizler, her bir bölge, yerleşme, transekt birimi, ya da her tür eser, seramik mal grubu, özel tip ince mallar, hamur özellikleri veya başkaca sorgulamalara da uygulanabilir.

RCSP Bağlamsal Seramik Arşivi veri tabanının yayımlanan versiyonu, araştırmaların Ağustos 2018 itibarıyla arşivlenen son durumunu temsil etmektedir. 2014 yılından bu yana, ekip üyeleri Alanya Arkeoloji Müzesi'nde muhafaza edilen konservasyonu tamamlanmış bağlamsal seramikleri incelemeye devam etmiştir. Yüzey araştırması alanlarından toplanan seramik buluntularının çoğu arazide çalışılmış olmasına rağmen, koleksiyonun önemli bir kısmı müzede kalmıştır. Müze deposundaki maddi kültür kalıntıları peyderpey tekrar incelenmeye alınmış ve gözden geçirilmiş bulgular veri tabanına dahil edilmeye başlanmıştır. Bugüne dek, Alanya Müzesi'nde depolanan RCSP bağlamsal seramiklerinin yak. %70'i yeniden incelenmiştir. Müze araştırması tamamlandığında, RCSP Bağlamsal Seramik Arşivi veri kümelerinin gözden geçirilmiş bir versiyonu yayına girecektir.

PURR üzerinden yayınlanan üç RCSP arşivinin sonuncusu, İngilizce olarak sunulan RCSP Yıllık Raporlarını içerir. Bu raporların önceki versiyonları, Araştırma Sonuçları

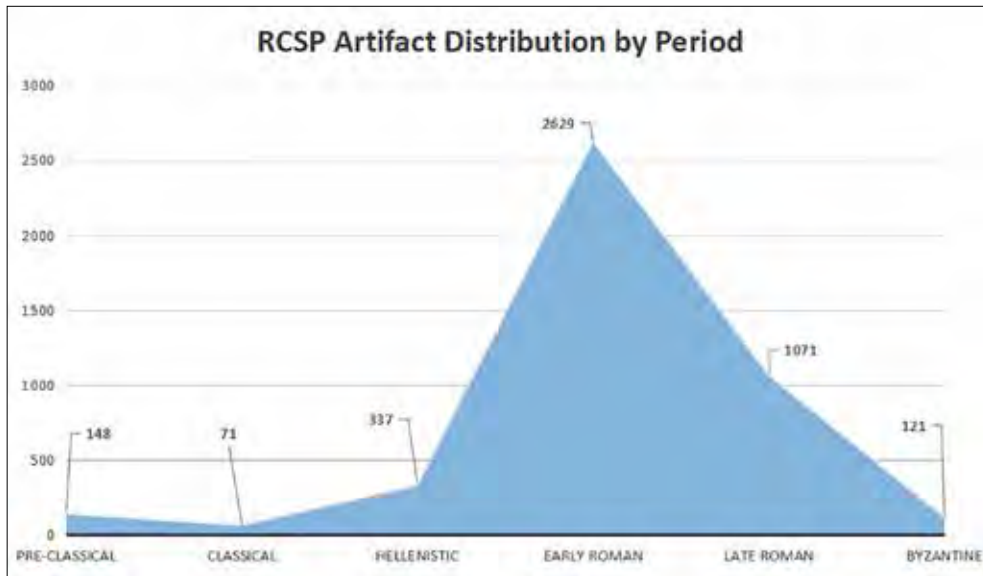

Fig. 6
Chronological
Visualization of
the RCSP Context
Pottery Data
Res. 6
RCSP Bağlamsal
Seramik Arşivi
verilerinin
kronolojik dağılımı

e-Pubs digital archive. We will continue to mount materials at this location, including a complete list of the RCSP project publications. The direct URL for the RCSP Survey Reports is, <https://docs.lib.purdue.edu/rcas/>

With the completion of the RCSP Ceramics Study Collection and Context Pottery datasets, team members will now work to assemble the RCSP Site Index. This dataset will also be published online at PURR. By publishing the results of the survey in this manner, we are working to fulfill our commitment to our funding institutions, the U.S. National Science Foundation and the National Geographic Society, to make the RCSP survey data publicly available in a digital format.

Toplantısı süreli yayınlarında çoğunlukla Türkçe olarak yayımlanmıştır. 1996–2004 sezonlarına ait İngilizce raporlar ilk olarak RCSP projesi web sitesinde yayımlanmış, ancak 2012 yılında bu site devre dışı bırakılmıştır. Yakın zamanda bu raporlar, daha önce yayımlanmamış olan 2007, 2008 ve 2011 yüzey araştırmaları raporları ile birlikte PDF formatında Purdue Üniversitesi e-Pubs dijital arşivine yüklenmiştir. Önümüzdeki yıllarda, tüm RCSP proje yayınlarının bir listesi de dahil olmak üzere yeni yayınları bu web adresine yüklemeye devam edeceğiz. RCSP Yüzey Araştırması Raporları'na <https://docs.lib.purdue.edu/rcas/> URL adresinden doğrudan ulaşılabilir.

RCSP Etütlük Seramik Koleksiyonu ve Bağlamsal Seramik Arşivi veri tabanlarının tamamlanmasının ardından ekip üyeleri RCSP Arkeolojik Sit Dizini'ni oluşturmak için çalışmaya başlayacaklardır. Bu veri tabanı da PURR'da çevrimiçi olarak yayınlanacaktır. Yüzey araştırmalarının sonuçlarını bu şekilde yayınlayarak RCSP yüzey araştırması verilerini dijital olarak kamuya açık hale getirmekte ve böylece projemizi destekleyen ABD Ulusal Bilim Vakfı (NSF) ve National Geographic Society'ye olan taahhüdümüzü yerine getirmek yönünde çalışmaya devam etmekteyiz.

Limyra 2018

Martin SEYER

The 2018 Campaign at Limyra lasted from 13. August until 12. October 2018 with the permission granted by the Ministry of Culture and Tourism. We would like to express our thanks to the state representatives U. Alagöz and Y. Şahin (both Museum of Anatolian Civilizations, Ankara).

Research Focus *Urbanistic Studies in Limyra*

(M. Seyer)

After an interruption of one year the archaeological research within the scientific project “The Urban Development of Limyra in the Hellenistic Period” granted by the Austrian Science Fund (FWF) could be resumed in 2018. In order to achieve the ambitious goals several excavations, geoarchaeological and geophysical surveys, architectural and epigraphic studies, an intraurban survey, and a project to study the numerous architectural blocks used as spolia in the late antique city-walls were planned. However, due to unforeseen difficulties just a part of these research projects could be carried out.

Excavation in the West City of Limyra

(A. Dolea, in collaboration with G. Cimen, S. Defant, J. Hangartner, K. Kainz, D. Karakurt, B. Orakçılar, R. Sporleder)

The excavation season in the West City of Limyra took place between the 14th of August and 6th of October with the purpose of extending the sector started in 2016 and opening a new trench between the West Gate and Polis West sectors.

Limyra Polis West (fig. 1): The researched area of 2016 was enlarged towards west, north and east in order to clarify situations related to stratigraphy and structures. In the West part of the trench an impressive round structure with an outer diameter of 7 m was completely revealed. The filling layers inside it (stones of various sizes, quick lime, charcoal), the presence of a praefurnium on the southern side and several mortar and charcoal

Limyra 2018 sezonu çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın izni ile 13 Ağustos – 12 Ekim 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bakanlık temsilcisi olarak çalışmalarımıza katılan Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi uzmanlarından U. Alagöz ve Y. Şahin’e teşekkürlerimizi sunarız.

Çalışmaların Odağı Limyra’da Şehircilik Araştırmaları (M. Seyer)

Avusturya Bilim Fonu (FWF) tarafından desteklenen “Hellenistik Dönem’de Limyra’da Kentsel Gelişim” bilimsel projesi kapsamında gerçekleştirilen arkeolojik araştırmalar bir yıl aradan sonra, 2018’de tekrar hayata geçirilmiştir. Projenin iddialı hedefleri doğrultusunda birkaç alanda kazı, jeoarkeolojik ve jeofizik yüzey araştırmaları, mimari ve epigrafi çalışmaları, bir şehir içi yüzey araştırması ve daha sonraki dönemlerde spolia olarak kullanılan mimari unsurların değerlendirilmesi alanlarında çalışmalar planlanmıştır. Ancak öngörülemeyen zorluklar nedeniyle hedeflenen bu çalışmaların yalnızca bir kısmı gerçekleştirilebilmiştir.

Limyra Batı Şehir Kazıları (A. Dolea; G. Cimen, S. Defant, J. Hangartner, K. Kainz, D. Karakurt, B. Orakçılar, R. Sporleder’in katkıları ile)

2016’da kazılan alanın genişletilmesi ve Batı Kapısı ile Batı Polis arasındaki alanda yeni bir açmada kazılara başlanması hedefleri ile sürdürülen Limyra Batı Şehir kazıları 14 Ağustos ve 6 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Limyra Batı Polis (Res. 1): 2016’da araştırılan alan, yapılar ve stratigrafiye dair bazı konuların açıklığa kavuşturulması amacıyla batı, kuzey ve doğu yönlerinde genişletilmiştir. Açmanın batı kesiminde, dış çapı 7 m olan muazzam bir dairesel yapı tamamen açığa çıkarılmıştır. Yapının içindeki farklı boyutlarda taşlar, söndürülmemiş kireç ve odun kömürü parçalarından oluşan dolgu, alanın güney kenarında bir praefurniumun varlığı

Fig. 1 Limyra Polis West 2018
Res. 1 Limyra Batı Polis 2018

layers outside it towards west indicate this construction functioned as a lime kiln. The stratigraphical relations between the kiln and the surrounding structures towards north and east suggest the kiln started functioning after the nearby building was abandoned. The preliminary chronological indication for this abandonment is the first half of the 7th c. AD and it is highly probable that construction materials (stones, wood) from the nearby house were taken and reintegrated within the construction and used as fuel (or recycled raw material) for the kiln. Moreover, a reparation of the eastern exterior side of the kiln is placed on a leveling layer with ash showing the kiln had already been in function for a while. This leveling covers partly the walls of the house, indicating that the functionality and the urban development within the uncovered region changed and adapted to other necessities. There is a massive reparation of the Byzantine city walls of Limyra already documented for the mid-7th c. due to the Arab attacks, accordingly a lime kiln placed in the vicinity of the fortification walls probably underlines the necessity for repair works.

Two uncovered pavements (north and east to the kiln) indicate the use of the area as a public space in Late Antiquity, chronology supported by the discovery of an inscription fragment (dated to the mid 3rd c. AD) re-used in the pavement towards east. Nevertheless, it is highly probable that at least the northern pavement might have been installed in an earlier period due to the difference of altimetry, construction type and orientation.

The importance of this sector is stated by the revealed complex situations concerning urban features in Late Antique and Early Byzantine periods, while the installation of the kiln reflects a transformation of the uncovered area towards industrial activities, signaling a change of

ve yapının dışında batı kesimde görülen kireç ve kömür katmanları burada bir kireç fırını bulunduğunu ortaya koymuştur. Kuzeyinde ve doğusunda yer alan yapılar ile fırın arasındaki stratigrafik ilişki fırının, etrafındaki yapılar terkedildikten sonra kullanılmaya başlandığını göstermektedir. İlk gözlemlere göre, civardaki yapıların MS 7. yy'ın ilk yarısında terkedildiği anlaşılmaktadır. Fırının inşasında yapı malzemesi olarak ya da fırının kullanımı süresince yakıt veya hammadde olarak kullanılmak üzere yakınındaki evin taş ve ahşap yapı malzemelerinin devşirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Fırının doğu dış cephesinde görülen bir tamiratın, kül içeren düzlenmiş bir zemin üzerine oturduğu tespit edilmiş, dolayısıyla fırının bu tamirat evresinden önce de kullanımda olduğu anlaşılmıştır. Tamiratın altında yer alan düzlenmiş zemin ise yandaki evin duvar kalıntılarını kısmen örtmektedir. Böylece, kazılarda ortaya çıkarılan alanda şehir planının ve kullanım amacının zaman içinde değişerek yeni ihtiyaçlara uyum sağladığı anlaşılmaktadır. Önceki çalışmalarda, MS 7. yy'ın ortalarında Arap saldırıları sonrasında Limyra'nın Bizans Dönemi surlarının kapsamlı bir onarımdan geçtiği saptanmış olduğundan, sur duvarı yakınlarında kurulmuş olan bu fırın da şehirde kapsamlı tamiratlara gereksinme duyulmuş olduğunu düşündürmektedir.

Fırının kuzey ve doğusunda ortaya çıkarılan iki zemin döşemesi, bu alanın Geç Antik Çağ'da kamusal bir işleve sahip olduğunu gösterir. Doğudaki döşemede devşirme taş olarak kullanılmış olan ve MS 3. yy. ortalarına tarihlenen bir yazıt parçası bu yorumu kronolojik olarak destekleyen bir veridir. Diğer taraftan, yapım tekniği, yön ve kot farkının ortaya koyduğu üzere kuzeydeki taban büyük ihtimalle doğudakinden daha da erken bir dönemde döşenmiştir.

Kazılan alanda ortaya çıkarılan Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemi'ne ait kentsel unsurlar arasındaki karmaşık ilişki bu alanın arkeolojik önemini ortaya koyar. Burada bulunan kireç fırını zaman içinde bu alanın endüstriyel bir alana dönüştüğünü göstermekte, diğer bir deyişle, kentsel alan kullanımının şehrin gereksinimlerindeki aniden değişen öncelikler uyarınca değiştiğine işaret etmektedir.

Limyra Batı Kapısı (Res. 2): Bu kesimdeki kazılar 24 Eylül ve 6 Ekim tarihleri arasında yürütülmüştür. Çalışmaların temel amacı, jeofizik taramalarda bu alanda görülen ve surlara bağlı bir şehir kapısı izlenimi veren masif yapılaşma yığını kazılarla inceleme olanağı edinmek olmuştur. Kazılarda, çoğunlukla devşirme taşlar (spolia) ile inşa edilmiş kitlesel duvarlarla karşılaşmıştır. Spolia arasında ele geçen kayda değer parçalardan biri olan MS 2. yüzyıla tarihlenen yazıtlı bir heykel kadesi üzerinde, Limyra'nın ileri gelenlerinden Ornimythos'un ailesinin fertlerinden birine ait bir kararname yer almaktadır.

Fig. 2 Limyra West Gate 2018
Res. 2 Limyra Batı Kapısı 2018

priorities and the adaptation of the city features to immediate needs.

Limyra West Gate (fig. 2): The excavation of this sector was carried out between the 24th of September and the 6th of October. The main aim was to check the results of the geophysical scans which indicated an agglomeration of massive structures in this area, which made the impression to be a fortified gate. The excavations uncovered massive walls consisting mostly of spolia. Amongst them a statue base with an inscription belonging to the 2nd century AD voted by a member of the prominent Limyraen family of Ornimythos has to be mentioned.

The excavations revealed also a construction towards west which might have been a water channel. It is possible that the south wall of the sector functioned as a city wall in the Hellenistic period but changed its functionality until the Byzantine era. Compared to the other excavated sector, the layers in the West Gate area were very mixed and contained a great amount of material, especially pottery and animal bones from filling layers. It is not yet possible add specific information concerning the functionality of the uncovered area due to the lack of homogenous layers within this sector. Here the results of the next working season have to be expected.

Arch of Ornimythos (A. K. Y. Leung – Ursula Quatember – Michael Wörrle)

Research on the honorary arch of Ornimythos was resumed in the 2018 campaign after a two-year hiatus between 2016 and 2017. This project is a joint undertaking among M. Wörrle (Commission for Ancient History

Fig. 3 Turning over architectural members of the honorary arch for documentation purposes

Res. 3 Onursal kemerin mimari unsurlarının yerinde dökümantasyon amacıyla çevrilmesi

Kazılarda ayrıca batıya doğru uzanan ve bir su kanalı olduğunu düşündüğümüz bir yapı ile karşılaşmıştır. Olasılıkla bu alanın güney duvarı Hellenistik Dönem’de bir sur duvarı olarak kullanılmış, ancak Bizans Dönemi’ne dek alanın işlevi değişmiştir. Kazılan diğer alanla karşılaştırıldığında, Batı Kapısı alanındaki dolgular çok daha karışık ve maddi kültür kalıntıları (özellikle seramik) ve hayvan kemikleri açısından çok daha zengindir. Bu kesimdeki katmanların homojen olmaması nedeniyle henüz kazılan alanın işlevi konusunda daha fazla yorum yapma imkânı yoktur. Bu konunun açıklığa kavuşması için önümüzdeki sezonun sonuçlarını beklemek durumundayız.

Ornimythos Kemer (A. K. Y. Leung – Ursula Quatember – Michael Wörrle)

Ornimythos’un onursal kemeri üzerine yapılan araştırmalar 2016 ve 2017’deki iki yıllık aradan sonra, 2018’de tekrar başlatılmıştır. Bu proje, yazıtlı ilgili araştırmalardan sorumlu olan M. Wörrle (Münih Alman Arkeoloji Enstitüsü Eskiçağ Tarihi ve Epigrafi Komisyonu) ve anıtın mimari araştırması ve rekonstrüksiyonundan sorumlu olan U. Quatember ve A.K.Y. Leung tarafından ortak olarak yürütülmektedir. Bu erken İmparatorluk Dönemi anıtına dair ayrıntılı araştırmalar, yalnızca yapının istisnai mimari özelliklerini değil aynı zamanda kültürel ve tarihi önemini de aydınlatmayı amaçlamaktadır. Tüm mevcut mimari unsurların dokümantasyonu arazide tamamlanmıştır (Res. 3). Aynı zamanda, araştırma ekibi mimari kanıtlar ve ithaf yazıtının ışığında tüm mevcut kemer taşlarının anıttaki orijinal pozisyonunu belirleyebilmiştir.

and Epigraphy Munich German Archaeological Institute) who is in charge of the inscription, and Ursula Quatember and Andrew K. Y. Leung who are responsible for the architectural study and reconstruction of the monument. A detailed study of this early imperial structure aims to elucidate not only its unique architectural features but also its cultural and historical significance. The documentation of all extant architectural components has been finalized on-site (fig. 3). At the same time, the research team was also able to secure a reconstruction of the position of the voussoirs based on the dedicatory inscription and the extant architectural evidence.

Pottery Research: Late Roman and Early Byzantine (P. Bes)

Part of the pottery research in 2018 continued its focus on the Late Roman pottery from recent excavations. The study of the pottery from around the West and East Gates, which was reported upon previously in ANMED, could be completed, and is being prepared for publication. One of the more interesting conclusions is chronological: whilst that from around the East Gate has a clear sixth- and seventh-century AD component, that from around the West Gate has a larger proportion of fifth and earlier sixth century AD pottery. This chronology is also echoed in the pottery from the 2016 excavations in the Western City, at a stone's throw from the West Gate. Here also a strong fifth- and earlier sixth-century AD component was identified, which together with that from the West Gate could offer clues as to the urban development in this area.

A first study of the pottery from this year's excavations in the Western City also brought interesting albeit preliminary results. The layer that is partly covered by the lime kiln's outer wall contained pottery of a limited typological repertoire – mostly cooking pots, and small jugs and amphorae. In terms of fabrics, typology and repertoire it is different from the Late Roman pottery with which it was mixed. It can be preliminarily dated to the Early Byzantine period, ca. the later seventh and eighth, possibly into the ninth century AD, and awaits further study.

Of some interest is a fragment from the 2012 excavations around the West Gate (fig. 4), the lower wall and toe most likely of an amphora. What is interesting is that it occurs in a fabric – highly distinctive in fact, now labelled Fabric 2 – that through recent laboratory analyses can be likely traced to southeast Lycia, and thus hints at amphorae manufacture in this area. A provenance at not too great a distance from Limyra was already suspected, as this fabric occurs commonly, and in a variety of shapes: large jugs, pithoi, basins and mortaria.

Seramik Çalışmaları: Geç Roma ve Erken Bizans (P. Bes)

2018 sezonundaki seramik çalışmalarının bir kısmını önceki sezonlarda bulunan Geç Roma seramiğinin süregiden analizi oluşturmuştur. Batı Kapısı ve Doğu Kapısı alanlarında bulunan ve daha önce ANMED'de sonuçları sunulmuş olan seramiklerin analizi tamamlanmış ve yayın hazırlığına başlanmıştır. En önemli sonuçlar arasında kazı alanlarının kronolojisi ile ilgili gözlemler yer alır. Doğu Kapısı çevresindeki dolgularda bulunan seramikler arasında MS 6. ve 7. yy'lara ait buluntular net bir şekilde öne çıkarken, Batı Kapısı civarından gelen seramikler arasında MS 5. ve erken 6. yy'a ait buluntuların oranı çok daha yüksektir. Batı Kapısı'nın hemen ötesindeki Batı Şehir 2016 kazı alanındaki seramik buluntuları da bu gözlemleri destekler niteliktedir. Burada da Batı Kapısı çevresine benzer bir şekilde 5. ve erken 6. yy'a ait bulguların belirgin olması şehrin bu kesimindeki kentsel gelişime dair ipuçları sunar.

Batı Şehir'de bu sezonda yürütülen kazılarda bulunan seramiklerin ön analizi de ilginç gözlemler sunmaktadır. Kireç fırınının dış duvarı tarafından kısmen örtülmüş olan tabakada bulunan seramiklerin, pişirme kapları, küçük testiler ve amforalardan ibaret olan form repertuarının oldukça kısıtlı olduğu gözlenmiştir. Hamur türü, tipoloji ve form repertuarı açısından bu grup karışık olarak bir arada bulunduğu Geç Roma seramiklerinden kolayca ayırt edilebilmektedir. Bu buluntu grubu ilk gözlemlere dayanarak Erken Bizans Dönemi'ne, yaklaşık olarak MS 7. yy. sonu ile 8. yy.'dan olasılıkla 9. yy.'ın ortalarına dek bir kronolojik döneme tarihlendirilmiştir. Kronolojik gözlemlerin kesinleşmesi ancak daha ayrıntılı çalışmalar sonucunda mümkün olacaktır.

Kayda değer parçalardan biri 2012'de Batı Kapısı çevresinde bulunan ve büyük ihtimalle bir amforaya ait olan bir alt gövde ve dip parçasıdır (Res. 4). Bu parçayı ilginç

Fig. 4 Lower wall and toe of an amphora presumably from southeast Lycia

Res. 4 Olasılıkla Güneydoğu Lykia kökenli amforaya ait alt gövde ve dip parçası

Questions that surface concern the distribution pattern of this fabric, and whether other sites received the same typological repertoire.

Medieval Pottery (B. Yener-Marksteiner)

The main focus of the pottery analysis conducted in 2018 within the framework of Theater Bath Complex Excavations (2007–2010) was the pottery assemblage found in the archaeological phase just below the Ottoman Period cemetery, which represents the uppermost level in the Theater Bath Complex area.

The ware group, labeled as “red pottery” due to its easily distinguishable dark red fabric (Munsell 2.5 YR 5/8), has been consistently found together with the typical diagnostic ceramics of the 7th–8th centuries AD contexts at Limyra. Based on previous archaeological evidence, this ware group was known to be in use at Limyra since the 8th–9th centuries. However, the contexts at other Lycian sites, where ceramics with similarities to this ware group were found, have not yet made it possible to clarify its chronology. Suggested chronological periods for similar ceramics at Lycian sites vary between 10th to 13th centuries. This ware group has a very restricted repertoire of shapes that belong to utilitarian kitchen vessels, and as a result of their functional properties, continuity over a long period is expectable. Accordingly, variability in surface ornamentation and formal details within the red pottery assemblage can be interpreted as a function of change over time. What is clear however is that this pottery group is among the material culture assemblages of an understudied period at Limyra and in Lycia in general. In this regard, Theater Bath Complex Excavations are of great significance for providing a large enough assemblage and a reliable archaeological context that allow the detailed analysis of this ware group. Unfortunately, Theater Bath Complex excavations have ceased in 2011 and have not yet been completed.

Metal Finds (D. Zs. Schwarcz)

In 2018 a short-term study was implemented on the metal finds (including non-ferrous and ferrous metal objects) discovered during the West City excavations in Limyra between 2011 and 2018. The primary aim was to gain a general overview and develop further research questions based on the finds and their archaeological context.

A wide chronological and functional spectrum is presented through the studied material encompassing more than 1000 partly preserved or intact metal objects. At the current stage of research, the oldest find proved to

kılan, özgün karakteri ile hemen ayırt edilebilen ve Mal Grubu 2 olarak adlandırdığımız bir hamura sahip olmasıdır. Bu hamurun laboratuvar analizi, kullanılan kilin büyük olasılıkla güneybatı Lykia kökenli olduğunu, dolaşısıyla bu bölgede amfora üretimine işaret edebileceğini göstermiştir. Bu hamur tipi Limyra’da sıklıkla görüldüğü ve büyük çömlekler, pithoi, geniş kaseler ve havanlar (mortaria) gibi farklı formların üretilmesinde kullanıldığı için, kil analizlerinin beklendiği gibi üretim merkezinin Limyra’dan çok da uzakta olmadığını göstermesi şaşırtıcı değildir. Bu sonuçların işaret ettiği yeni sorular arasında bu mal grubunun yayılım alanının araştırılması ve diğer yerleşmelerde bulunan form repertuarının Limyra ile karşılaştırılması yer almaktadır.

Orta Çağ Seramiği (B. Yener-Marksteiner)

Tiyatro Hamamı’nın son evresini oluşturan Osmanlı Dönemi gömü alanının hemen alt tabakalarından ele geçen bir grup seramik, 2018 yılındaki Tiyatro Hamamı Kazıları (2007-2010) kapsamında yapılan seramik çalışmalarının odak noktasını oluşturmuştur.

Killerinin koyu kırmızı rengi (Munsell 2.5 YR 5/8) ile hemen fark edilen ve bu nedenle burada “kırmızı seramik” olarak adlandırılan bu grup seramik, şimdiye kadar Limyra’da MS 7.–8. yy. kontekstlerinde bu dönemin bilinen tipik seramikleri ile beraber gözlenmiştir. Şimdiye kadarki arkeolojik veriler bu seramik grubunun MS 8.–9. yy’dan itibaren Limyra’da kullanım gördüğünü göstermektedir. Lykia genelinde benzerlerine literatürde rastlanan bu seramiklerin buluntu kontekstleri, şimdiye kadar kesin bir tarihlemeye izin vermemiştir. Lykia’daki benzer seramik buluntuların şimdiye kadarki tarihleme önerileri MS 13. yy. ile 10. yüzyıl arasında değişir. Mutfak ve kullanım seramiğini temsil eden bu mal grubunun form repertuarı kısıtlı olup, işlevsel özellikleri nedeniyle formlarında uzun süre devamlılık görünmesi olasıdır. Kırmızı seramiğin form detaylarındaki değişiklikler veya yüzey süslemeleri bununla ilişkili düşünülebilir. Kesin olan bu grup seramiğin, gerek Limyra’daki gerekse Lykia genelindeki şimdiye kadar yapılan çalışmalarda üzerinde yoğunlaşmamış bir dönemin temsilcileri olmasıdır. Tiyatro Hamamı kazıları ilk defa bu grup seramiğin yakından incelenmesi için gereken sayıda buluntu ve arkeolojik konteksti kazandırması açısından son derece önemlidir. Ne yazık ki Tiyatro Hamamı kazıları 2011 yılında durdurulmuş ve bugüne kadar halen daha tamamlanmamıştır.

Metal Buluntular (D. Zs. Schwarcz)

2018 kazı sezonunda, 2011–2018 yılları arasında Batı Şehir kazılarında ele geçen demir içeren ve demir içermeyen metal buluntular üzerinde kısa süreli bir çalışma

be a socketed trilobe arrowhead from the Late Archaic / Early-Classical Period (fig. 5). This type is strongly associated with the military conflicts between the Greeks and the Persians in the early 5th c. BCE. Another arrowhead, with tanged rhombic flat blade, dated to the Late-Byzantine / Ottoman period represents the upper limit of the historical framework.

Beside the military weapons, the finds display an overall domestic character including items of utilitarian or merely decorative purpose. Various tools (e. g. piercers, chisels, spindle hooks) or other items (e. g. fishing hooks, horse shoes, high amount of slags) spread light on numerous aspects of household, agricultural and even industrial activities in the West City of ancient Limyra. Furthermore, the great variety of jewelry and dress accessories, mainly from the Early and Middle Byzantine Periods, such as a buckle with openwork and punched decoration, simple hoop earrings and more elaborate types with attached hollow or cast beads and filigree decoration, help us to answer questions of culture-historical, social and also economic importance.

It is planned further to analyze the briefly described material and reach a more conclusive interpretation of all the archaeological evidence at our disposal in tight collaboration with the other project members.

Glass Finds (S. Baybo)

During the 2018 campaign of Limyra Excavations, glass finds from 2018 excavations in PW (Polis West / Batı Polis) and WT (West Tor / Batı Kapısı) SO1 sectors in West City and finds from 2016 excavations in SO1-6 sector were analyzed and documented by illustration and photography.

A total of 1,098 glass fragments were found in 2016 PW SO1-6 sectors. Apart from 626 non-diagnostic fragments, the most prevalent groups of finds are fragments of beakers / lamps with rounded rim, S-profile lamps with plain rim, lamp stems, rim fragments of lamps with handles, and pedestal-bases of chalices that date to the Late Roman – Early Byzantine period. Rim, base, and body fragments of bottles and fragments of band-decorated bowls are much fewer. Glass finds in this area also include 148 glass window fragments, 15 examples of glass slag fused with dirt and stones, and 2 fragments of unprocessed glass. In terms of colors, glass finds from SO1-6 are mostly turquoise, while light olive-green, olive-green, light green, and yellowish olive-green are also attested.

A total of 4,147 glass fragments were found in the 2018 excavations in the SO1 sector in West City. A great

Fig. 5 Limyra, West City, A trilobe arrowhead from the Late Archaic / Early Classical Period

Res. 5 Limyra, Batı Şehir, Geç Arkaik / Erken Klasik Dönem
üç kanatlı ok ucu

yürütülmüştür. Bu çalışmanın temel amacı, buluntuların genel niteliğinin anlaşılması ve gözlemler doğrultusunda buluntular ve arkeolojik kontekstleri üzerine yeni araştırma sorularının belirlenmesi idi.

Kırık ve tüm olarak ele geçen 1000'in üzerinde metal buluntu, hem kronolojik hem de işlevsel olarak geniş bir çeşitliliğe sahiptir. İlk gözlemlere göre, buluntular arasındaki en erken örnek Geç Arkaik – Erken Klasik Dönem'e tarihlenen bir üç kanatlı ok ucudur (Res. 5). Bu ok ucu tipi, yaygın olarak MÖ 5. yy'ın başlarındaki Yunan-Pers savaşları ile ilişkilendirilmektedir. Geç Bizans / Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen, şaftlı ve eşkenar dörtgen biçimli düz ok ucu ise buluntuların kronolojik olarak üst sınırını belirlemektedir.

Silahların haricinde buluntuların genel karakterini gündelik kullanıma yönelik işlevsel ve dekoratif örnekler belirler. Delici, keski, kirmen kancası gibi çeşitli aletlerin yanı sıra olta kancası, at nalı ve çok sayıda cüruf gibi diğer buluntular antik Limyra Batı Şehir'deki ev içi üretim, tarım ve hatta endüstriyel faaliyetlere dair bilgi verir. Ayrıca, özellikle Erken ve Orta Bizans Dönemi'ne tarihlenen ajur ve zimba tekniğiyle bezenmiş kemer tokası, basit halka küpeler ve telkâri işi, içi boş ya da dökümden boncuklar ile süslenmiş daha gelişkin halka küpe örnekleri gibi çok çeşitli takılar ve giysilere ait süsleme parçaları da kültürel tarih, sosyal yapı ve toplumsal ekonomi ile ilgili sorulara ışık tutar.

Proje ekibinin diğer üyeleri ile bilgi alışverişi içinde sürececek olan çalışmalar sayesinde burada kısaca tanıtılan buluntu grubu üzerinde daha ayrıntılı analizlerin yürütülmesi ve daha kesin sonuçlara varılması planlanmaktadır.

Cam Buluntular (S. Baybo)

Limyra Kazısı 2018 yılı çalışmaları kapsamında Batı Şehir'de PW (Polis West) ve WT (West Tor) SO1 alanı 2018 yılı buluntuları ile 2016 yılında açığa çıkartılan SO1-6 alanları cam buluntuları incelenmiş, çizim ve fotoğraf ile belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

2016 PW SO1-6 alanlarından 1.098 kırık cam parçası ele geçmiştir. 626 profil vermeyen kap parçası

Fig. 6 Base fragments of chalices of the excavation area "Polis West" 2018.

Res. 6 2018 "Batı Polis" kazı alanında bulunan kadeh kaideleri

majority (3,484 fragments) of these fragments were found in contexts 1036, 1045, and 1052; however, only 484 were diagnostic fragments (fig. 6). Despite the abundance of glass finds and the attestation of 50 fragments of glass slag and 1 waster fragment in these contexts, no pyrotechnological installation or other evidence for glass production was encountered. Whether this abundance points out to the presence of a glass shop or an area where glass objects were accumulated for recycling is not yet clear. Ongoing excavations will hopefully shed more light on this question.

Among glass finds from West Gate WT SO1 sector, fragments of beakers / lamps with rounded rim, S-profile lamps with plain rim, lamp stems, rim fragments of lamps with handles, pedestal-bases of chalices, bottle bases, and rim fragments of bowls were identified. A total of 156 glass fragments from this sector were analyzed. 2019 is planned to be the final season of excavations in West City, which were initiated in 2011, after which all findings will be prepared for publication. Glass finds from Limyra West City will also be published within this framework.

Scientific Communication and International Collaboration (M. Seyer)

On September 8th 2019 Limyra Excavation organized the international Workshop "Archaeological and Epigraphic Research in Lycia/Lydia'da arkeoloji ve epigrafik araştırmalar". In the frame of this meeting ten Archaeologists and Epigraphists from five different countries and various archaeological enterprises presented their research in Lycia.

yanında, en yoğun buluntu grubu Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nde üretimine başlanan ağız kenarı yuvarlatılmış bardak/kandil parçaları, ağız kenarı işlenmemiş S profilli kandil parçaları, kandil çubukları, kulplu kandillere ait ağız kenarı parçaları ile kadeh ayağı parçalarından oluşmaktadır. Şişe formlarına ait ağız, taban ve boyun parçaları ile cam bant dekorlu kase parçaları az sayıdadır. Alanda ayrıca 148 pencere camı parçası, toprak ve taş kalıntılarında bulunan 15 cam cürufu ve 2 ham cam parçası da ele geçmiştir. SO1-6 cam buluntularının renklerinde ağırlıklı olarak uçuk mavi (turkuaz), kısmen de uçuk yağ yeşili, uçuk yeşil ve sarımsı yağ yeşili tonlar görülmektedir.

2018 yılı kazı sezonunda açılan Batı Şehir SO1 alanında 4.147 kırık cam parçası ele geçmiştir. Bu parçaların 3.484'ü 1036, 1045 ve 1052 kodlu katmanlardan gelmiş ancak, 484'ü profil veren camlardan oluşmaktadır (Res. 6). Böylesi yoğun cam buluntu yanında 50 parça cam cürufu ve 1 hatalı üretim parçası da bulunmuş, ancak üretime ait herhangi bir iz veya döşeme rastlanılmamıştır. Buradaki yoğun camın cam kap satıcısının dükkanına mı yoksa geri dönüşüm için toplanan camın varlığına mı ilişkin olduğu hala belirsizdir. Alanda devam edecek kazılar bu konuda daha çok bilgi edinmemizi sağlayacaktır.

Limyra Batı Kapı WT SO1 alanında; ağız kenarı yuvarlatılmış bardak/kandil parçaları, ağız kenarı işlenmemiş S profilli kandil parçaları, kandil çubukları, kulplu kandillere ait ağız kenarı parçaları ile kadeh ayağı parçaları, şişe tabanı ve kase ağız kenarlarına ait kırık parçalar ele geçmiştir. Bu alanda toplam 156 adet cam buluntu incelenmiştir. 2011'de başlatılan Batı Şehir kazılarının 2019 kazı sezonunda tamamlanması ve tüm bulguların yayımlanması planlanmaktadır. Bu yayın kapsamında Limyra Batı Şehir cam buluntuları da değerlendirilecektir.

Bilimsel Bildiriler ve Uluslararası Ortak Çalışmalar (M. Seyer)

Limyra Kazıları proje ekibi 8 Eylül 2018 tarihinde, "Archaeological and Epigraphic Research in Lycia" / "Lydia'da Arkeoloji ve Epigrafik Araştırmalar" adı altında bir uluslararası çalıştay düzenlemiştir. Bu toplantı kapsamında, beş ayrı ülkedeki çeşitli arkeolojik araştırma kurumlarına mensup on arkeoloji ve epigrafi uzmanı Lydia'daki çalışmalarını üzerine sunumlar yapmışlardır.

Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5-3 Miliaria Provinciarum Lyciae-Pamphyliae et Ciliciae Project 2018

Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5–3 Miliaria Provinciarum Lyciae–Pamphyliae et Ciliciae Projesi 2018 Yılı Çalışmaları

Hamdi ŞAHİN – Seda TUNCAY

Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5-3 Miliaria Provinciarum Lyciae-Pamphyliae et Ciliciae Project continued in 2018 with two objectives: documentation of ancient roads in the region (recording GPS points, photography, descriptive documentation, and measurements) and identification of new milestone inscriptions in the field.

Milestones and Ancient Roads

1. Seleukeia – Diokaisareia – Klaudiopolis Route

Investigations of the Seleukeia – Diokaisareia – Klaudiopolis Route in 2018 continued with the recording of GPS points beginning from the final milestone we had identified in 2017 in Keşlitürkmenli neighborhood, located approximately 18 km north of the province center of Silifke. It was observed that the route continues towards northwest after Akımçatı locality (fig. 1). The remains of a structure with arches were identified on both sides of the ancient road at Mayman locality that lies about 1.8 km northwest of Akımçatı. Since there are no other settlement remains close to this structure, it was most probably a checkpoint on the road. The road gently bends northwest after Mayman and a cylindrical limestone milestone fragment (height: 80 cm; diameter: 40 cm) is found on the road at Delikılıç Deresi / Mahkuk locality. There are no observable inscriptions on this milestone (fig. 2). At Delikılıç Deresi / Mahkuk locality, the road begins to go up a gentle 30 slope for about 2.5 km, leading to the ancient city of Diokaisareia. The width of the ancient road is 3.40 m between Akımçatı and Delikılıç Deresi / Mahkuk, while it reaches 4.5 m between Delikılıç Deresi / Mahkuk and Diokaisareia.

Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5–3 Miliaria Provinciarum Lyciae–Pamphyliae et Ciliciae konu başlıklı projemizin 2018 yılı çalışmaları, bölgenin antik yollarının belgelenmesi (GPS noktaları alınması, fotoğraflama, belgeleme ve ölçüm) ve arazide yeni mil taşlarının tespiti olmak üzere iki amaca yönelik gerçekleştirilmiştir.

Mil Taşları ve Antik Yollar

1. Seleukeia – Diokaisareia – Klaudiopolis Güzergâhı

2018 yılı çalışmalarımız kapsamında Seleukeia–Diokaisareia–Klaudiopolis güzergâhı üzerinde yürüttüğümüz araştırmalarda, Silifke ilçesinin yak. 18 km kuzeyinde bulunan Keşlitürkmenli mahallesinde 2017 yılında tespit etmiş olduğumuz mil taşının bulunduğu noktadan itibaren GPS ile ölçüm çalışmalarına devam edilmiştir. Antik yolun güzergâhının Akımçatı mevkisinden sonra kuzeybatıya doğru ilerlediği gözlemlenmiştir (Res. 1). Akımçatı mevkinin yak. 1,8 km kuzeybatısında bulunan Mayman mevkinde, antik yolun sağında ve solunda kemerli bir yapıya ait kalıntılar görülmüştür. Çevresinde yerleşime ait başka herhangi bir iz bulunmayan bu yapının, antik yol üzerindeki bir kontrol noktası olması yüksek bir ihtimaldir. Mayman mevkinin üzerinden hafif bir eğimle kuzeybatıya doğru ilerleyen antik yolun Delikılıç Deresi/Mahkuk mevkinde kireç taşından, silindirik gövdeli bir mil taşı parçası tespit edilmiştir (Yük.: 80 cm; Çap: 40 cm). Mil taşı üzerinde herhangi bir yazıt izine rastlanmamıştır (Res. 2). Antik yol, Delikılıç Deresi/Mahkuk mevkinin üzerinden yak. 2,5 km boyunca %3'lük bir eğimle Diokaisareia antik kentine

Fig. 1 Ancient road at Sumak Alanı-Delikiliç Deresi
Res. 1 Sumak Alanı-Delikiliç Deresi antik yolu

2. Diokaisareia – Mehmetöldü – Kekikli – Sığır Kısığı – Üveyik Alanı Route

Investigations of the east-west oriented ancient road between Diokaisareia – Kekikli – Klaudiopolis continued with the identification of a milestone pedestal, made of limestone (height: 65 cm; diameter: 60 cm) at Bağıalanı locality, situated about 1.5 km southeast of the previously identified milestone at Kekikli locality, which dates to the reign of Emperor Diocletianus (fig. 3). This find demonstrates that, after Kekikli, the road continues west of the city of Diokaisareia. Leaving Diokaisareia behind, this ancient road bends slightly northwest and passing through Bağıalanı-Mehmetöldü, it reaches Kekikli. After Kekikli, the road turns southwest and reaches Sığır Kısığı locality, located 15 km northwest of Seyranlık and 3 km north of Haçka Çeşmesi fountain. Local inhabitants have informed us that there used to be a milestone here by the side of the road; however, despite intensively surveying the area we were not able to find this milestone. It is possible to follow the traces of the road for about 1.13 km after it turns southwest at Sığır Kısığı. At Üveyik Alanı locality in the continuation of this road, a

Fig. 2 Dereici-Mahuk Milestones
Res. 2 Delikiliç-Mahuk mil taşları

doğru çıkmaktadır. Akımçatı-Delikiliç Deresi/Mahuk mevkisi arasında 3,40 m olan antik yolun genişliği, Delikiliç Deresi/Mahuk mevkisi-Diokaisareia arasında yak. 4,5 m'ye ulaşmaktadır.

2. Diokaisareia – Mehmetöldü – Kekikli – Sığır Kısığı – Üveyik Alanı Güzergâhı

Diokaisareia – Kekikli – Klaudiopolis arasındaki doğu-batı eksenli antik yol güzergâhı üzerindeki çalışmamız sırasında ise daha önceki yıllarda Kekikli mevkisinde tespit etmiş olduğumuz İmparator Diocletianus dönemine ait mil taşının yak. olarak 1,5 km güneydoğusunda bulunan Bağıalanı mevkisinde, kireç taşından bir mil taşına ait kaide (Yük.: 65 cm; Çap: 60 cm) tespit edilmiştir (Res. 3). Bu buluntu, Kekikli'de tespit ettiğimiz mil taşından sonra antik yolun Diokaisareia kentinden batıya doğru yöneldiğini kanıtlamaktadır. Antik yol güzergâhı, Diokaisareia'dan sonra Bağıalanı-Mehmetöldü hattı üzerinden hafif bir eğimle kuzeybatıya doğru ilerleyerek Kekikli mevkisine ulaşmaktadır. Antik yol, Kekikli mevkisinden sonra güneybatıya doğru yönelerek Seyranlık'ın 15 km kadar kuzeybatısında, Haçka Çeşmesi'nin ise

Fig. 3 Baġalanı milestone
Res. 3 Baġalanı mil taşı

Fig. 4
Üveyik Alanı
milestone
Res. 4
Üveyik Alanı
mil taşı

cylindrical milestone with a pedestal, made of limestone and broken at both ends (height: 140 cm; diameter: 40 cm) was discovered (fig. 4). No inscription was observed on this milestone.

3. Anemurium – Kaşpazarı – Ağaçtepe – Germanikopolis Route

Kaşpazarı Plateau is located approximately 60 km northeast of the province center of Anamur. In 2018, our investigations of this route concentrated on the road segment northeast of the intersection of Kaşpazarı Balca locality and Çamurlu roads. Three milestones were discovered along this route:

3.1. Karamanoğlu Cemetery Area on Kaşpazarı Plateau: Cylindrical milestone with pedestal, made of limestone (height: 153 cm; diameter: 44 cm). No inscription.

3 km kadar kuzeyinde yer alan Sığır Kısığı mevkisine ulaşmaktadır. Yerel halktan edindiğimiz bilgilere göre, burada daha önce antik yolun kenarında bir mil taşı bulunmaktaymış ancak yoğun aramalara rağmen bu mil taşına rastlanılmamıştır. Sığır Kısığı mevkisinden güneybatıya doğru yönelen antik yolu, yak. olarak 1,13 km boyunca yer yer takip edebilmek mümkündür. Antik yolun devamındaki Üveyik Alanı mevkisinde kireç taşından, yuvarlak gövdeli, alttan ve üstten kırık (Yük.: 140 cm; Çap: 40 cm) ve kaideli bir mil taşı tespit edilmiştir (Res. 4). Mil taşı üzerinde herhangi bir yazıt kalıntısı tespit edilmemiştir.

3. Anemurium – Kaşpazarı – Ağaçtepe – Germanikopolis Güzergâhı

Anamur ilçesi, Kaşpazarı Yaylası, Anamur'un yak. 60 km kadar kuzeydoğusunda yer almaktadır. 2018 yılı yüzey araştırmalarımız kapsamında bu güzergâhta, Kaşpazarı Balca mevkisi Çamurlu yol ayrımından kuzeydoğuya doğru ilerleyen hat üzerinde çalışılmıştır. Bu güzergâh üzerinde üç adet mil taşı saptanmıştır:

3.1. Kaşpazarı Yaylası'nda Karamanoğlu Mezarlığı mevkisi: Kum taşından, silindirik gövdeli ve kaideli mil taşı (Yük.: 153 cm; Çap: 44 cm). Mil taşı üzerinde herhangi bir yazıt kalıntısı saptanmadı.

3.2. Kaşpazarı Yaylası'ndaki Karamanoğlu Mezarlığı'nın yak. 2 km kadar kuzeyinde, kireç taşından, silindirik gövdeli, üstten ve alttan kırık mil taşı parçası (Yük.: 55 cm; Çap: 43 cm). Mil taşı üzerinde herhangi bir yazıt kalıntısı saptanmadı.

3.3. Kaşpazarı Yaylası'ndaki Karamanoğlu Mezarlığı'nın yak. 3 km kadar kuzeyinde, kireç taşından, silindirik gövdeli, kaideli, üstten ve alttan kırık mil taşı parçası (Yük.: 90 cm; Çap: 45 cm). Mil taşı üzerinde herhangi bir yazıt kalıntısı saptanmadı (Res. 5).

4. Anemurium – Kaşpazarı – Kırkkuyu – Sarıova – Yunt – Akçaeğrik – Gazipaşa (?) Güzergâhı:

Anamur ilçesinin yak. 60 km kuzeyinde bulunan Kaşpazarı Yaylası'ndan itibaren antik yol kuzeydoğuya doğru yönelmektedir. Gözlügöl Yaylası Göleti'nden geçerek Ağaçtepe yol ayrımına ulaşmaktadır. Ağaçtepe mevkisinden kuzeybatıya doğru ilerleyen antik yol, Kırkkuyu mevkisine ulaşmaktadır. Burada biri yazıtlı olmak üzere iki adet mil taşı tespit edilmiştir:

4.1. Kireç taşından, yuvarlak gövdeli, üstten kırık ve kaideli (Yük.: 120 cm; Çap: 55 cm). Mil taşı üzerinde herhangi bir yazıt kalıntısı saptanmadı.

Fig. 5 Anamur Kaşpazarı Karamanoğlu milestone 3
Res. 5 Anamur Kaşpazarı Karamanoğlu mil taşı 3

3.2. Cylindrical milestone fragment, made of limestone and broken at both ends (height: 55 cm; diameter: 43 cm), found about 2 km north of Karamanoğlu Cemetery in Kaşpazarı Plateau. Milestone bears no inscription.

3.3. Cylindrical milestone fragment with pedestal, made of limestone and broken at both ends (height: 90 cm; diameter: 45 cm), found about 3 km north of Karamanoğlu Cemetery in Kaşpazarı Plateau. Milestone bears no inscription (fig. 5).

4. Anemurium – Kaşpazarı – Kırkkuyu – Sarıova–Yunt – Akçaeğrik – Gazipaşa (?) Route

After Kaşpazarı Plateau that is located approximately 60 km north of the province center of Anamur, the road continues northeast. The road passes by Gözlügöl Plateau reservoir and reaches the modern road intersection at Ağaçtepe. From Ağaçtepe locality the ancient road continues northwest and reaches Kırkkuyu locality. Two milestones were discovered at this location, one of which bears an inscription:

4.1. Cylindrical milestone with pedestal, made of limestone and broken at the top (height: 120 cm; diameter: 55 cm). No inscription is observed on the milestone.

4.2. Cylindrical milestone with pedestal, made of limestone and broken at the top (height: 110 cm; diameter: 41 cm; height of letters: Latin: 5 cm; Ancient Greek: 7-8 cm).

A three-row inscription is observable on the body of the milestone, of which only a few Latin and Ancient Greek letters are legible.

Along the ancient road that leads west after Kırkkuyu locality, two milestones were discovered at Sarıova and one milestone was found at Akçaeğrik locality.

Fig. 6 Sarıova milestone 1
Res. 6 Sarıova mil taşı 1

4.2. Kireç taşından, silindirik gövdeli, üstten kırık ve kaideli (Yük.: 110 cm; Çap: 41 cm; Harf Yüksekliği: Latince: 5 cm; Eski Yunanca: 7-8 cm).

Mil taşının gövdesi üzerinde üç satır halinde Latince ve Eski Yunanca birkaç harf kalıntısından oluşan yazıt tespit edilmiştir.

Kırkkuyu mevkisinden sonra batıya doğru ilerleyen antik yol üzerinde Sarıova mevkisinde iki ve Akçaeğrik mevkisinde ise bir adet mil taşı saptanmıştır.

Sarıova 1

Kireç taşından, yuvarlak gövdeli ve kaideli mil taşı (Yük.: 165 cm; Çap: 42 cm). Kaide, her yanından kırık. Mil taşı üzerinde herhangi bir yazıt kalıntısı saptanmadı (Res. 6).

Sarıova 2

Kireç taşından, yuvarlak gövdeli, kaideli, üstten kırık mil taşı parçası (Yük.: 120; Çap: 45 cm). Mil taşı üzerinde herhangi bir yazıt kalıntısı saptanmadı.

Sarıova 1

Cylindrical milestone with pedestal, made of limestone (height: 165 cm; diameter: 42 cm). The pedestal is broken on all sides. No inscription is observable on the milestone (fig. 6).

Sarıova 2

Cylindrical milestone fragment with pedestal, made of limestone and broken at the top (height: 120; diameter: 45 cm). No inscription is observable on the milestone

Traces of the ancient road are observable with interruptions from Sarıova to Akçaeğrik that is about 6 km away.

Antik yol, aralıklarla Sarıova mevkisinin yak. 6 km batısında bulunan Akçaeğrik mevkisine kadar görülebilmektedir.

2018 Season of the Sillyon and Territorium Survey

Sillyon ve Teritoryumu Yüzey Araştırması *2018 Sezonu Çalışmaları*

Murat TAŞKIRAN

Introduction

Located in ancient Pamphylia, Sillyon is situated at Kocagözler mevki of Yanköy Neighborhood in the Serik District of Antalya Province. Located 8 km north of the Antalya-Alanya highway, the city can be easily seen from this modern road (fig. 1). The city is founded upon a rocky outcrop at an altitude of 235 m overlooking the Antalya Plain, which is bordered by the Taurus Mountains. Inhabited since the early periods, the site contains ruins dating to all periods. The city was founded on a rocky hilltop, unlike the most prominent cities of Pamphylia, such as Perge, Aspendos, Side, and Attaleia, and it has been inhabited uninterruptedly from the Hellenistic Period well into the Turkish-Islamic Period. Towards the end of the Ottoman Period, the settlement has shifted to the western skirts of the city, where domestic structures were built even inside the Early Roman Period stadium (fig. 2).

Sillyon and Territorium Survey Project aims at the detailed documentation of all settlement periods in the region from the earliest habitation until abandonment within an interdisciplinary framework. The first campaign of the project was conducted in September 2018 with the permit granted by the Ministry of Culture and Tourism, General Directorate of Cultural Assets and Museums, project support granted by the Scientific Research Projects (BAP) Unit of Pamukkale University and Suna & İnan Kırac Research Center for Mediterranean Civilizations (AKMED), and accommodation support provided by Serik Municipality in September 2018.¹ During the 2018 campaign, work focused on the

Giriş

Sillyon, Antik Dönem'deki adıyla Pamphylia Bölgesi'nde, günümüzde ise Antalya ili, Serik ilçesine bağlı Yanköy mahallesi Kocagözler mevkinde yer alır. Antalya-Alanya karayolunun 8 km kuzeyinde bulunan kent, sözü edilen yoldan oldukça rahat bir şekilde görülebilmektedir (Res. 1). Kent, Toroslar (Taurus) ile sınırlandırılan Antalya Ovası'na hâkim 235 m yükseklikteki kayalık bir tepe üzerinde kurulmuştur. Erken dönemlerden itibaren yerleşim gören Sillyon, üzerinde her dönemden kalıntılar barındırmaktadır. Pamphylia Bölgesi'nin önemli kentleri Perge, Aspendos, Side ve Attaleia gibi merkezlerden farklı olarak kayalık bir tepe üzerinde kurulan kent Hellenistik Dönem'den, Türk-İslam Dönemi içlerine kadar kesintisiz yerleşim görmüştür. Osmanlı Dönemi'nin sonlarına doğru yerleşim kentin batı eteklerine olmuş, hatta burada Erken Roma İmparatorluk Dönemi stadyumu içinde sivil mimari örnekleri inşa edilmiştir (Res. 2).

Disiplinlerarası bir yaklaşımla, erken evresinden terk edildiği döneme dek, tarihsel sürecine ait tüm detayları saptamayı amaçladığımız Sillyon ve teritoryumu yüzey araştırmasının ilk sezonu Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ve Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi ile Koç Üniversitesi Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nin (AKMED) proje desteği ve Serik Belediyesi'nin konaklama desteği ile 2018 yılı Eylül ayında gerçekleştirilmiştir.¹ 2018

¹ We would like to express our heartfelt gratitude to The Ministry of Culture and Tourism - General Directorate

¹ Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi'ne, Koç Üniversitesi Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED)'ne, Serik Kaymakamı Sayın H. Şimşek'e ve Serik Belediye Başkanı Sayın R. Çalık'a destek ve yardımlarından ötürü en içten

Fig. 1
Cities in Pamphylia
Region and survey
area

Res. 1

Pamphylia Bölgesi
kentleri ve yüzey
araştırması alanı

Fig. 2
Aerial view of
Sillyon

Res. 2

Sillyon'un havadan
görünümü

western and southern skirts of the city, where detailed

of Cultural Assets and Museums, Pamukkale University Scientific Research Projects (BAP) Unit, Koç University Suna & İnan Kırac Research Center for Mediterranean Civilizations (AKMED), Serik Governor Mr. H. Şimşek, and Serik Mayor Mr. R. Çalık for their support and help. Additionally, we thank our Ministry Representative Mr. S. Tan. This Project was carried out with the participation of Prof. Dr. H. Kumsar (Geologist), Asst. Prof. Dr. N. Gökalt Özdl (Epigraphist), Asst. Prof. Dr. M. Bilgin (Archaeologist), Research Asst. Ö. Uzunel (Archaeologist), Research Asst. Y.H. Selekoglu (Architect), Research Asst. D.G. Erdem (Ethnographer),

sezonunda, kentin batı ve güney etekleri ele alınmış,

teşekkürlerimizi sunmak isteriz. Ayrıca bakanlık temsilcimiz Sayın S. Tan'a teşekkür ederiz. Bu çalışma, Prof. Dr. H. Kumsar (Jeolog), Dr. Öğretim Üyesi N. Gökalt Özdl (Epigraf), Dr. Öğretim Üyesi M. Bilgin (Arkeolog), Arş. Gör. Ö. Uzunel (Arkeolog), Arş. Gör. Y.H. Selekoglu (Mimar), Arş. Gör. D.G. Erdem (Halk bilimci), Arş. Gör. G. Işık (Sanat Tarihçisi), Öğr. Gör. A. Yaşar (Koruma-Onarım uzmanı), A. Bacanlı ve U. Sağlamöz (Harita Mühendisi), E. Özdemir (Arkeolog), Yiğit A. Akyüz ve Esra Beşteker (Arkeoloji öğrencisi) ile M.E. İşmar (Mimarlık öğrencisi) katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

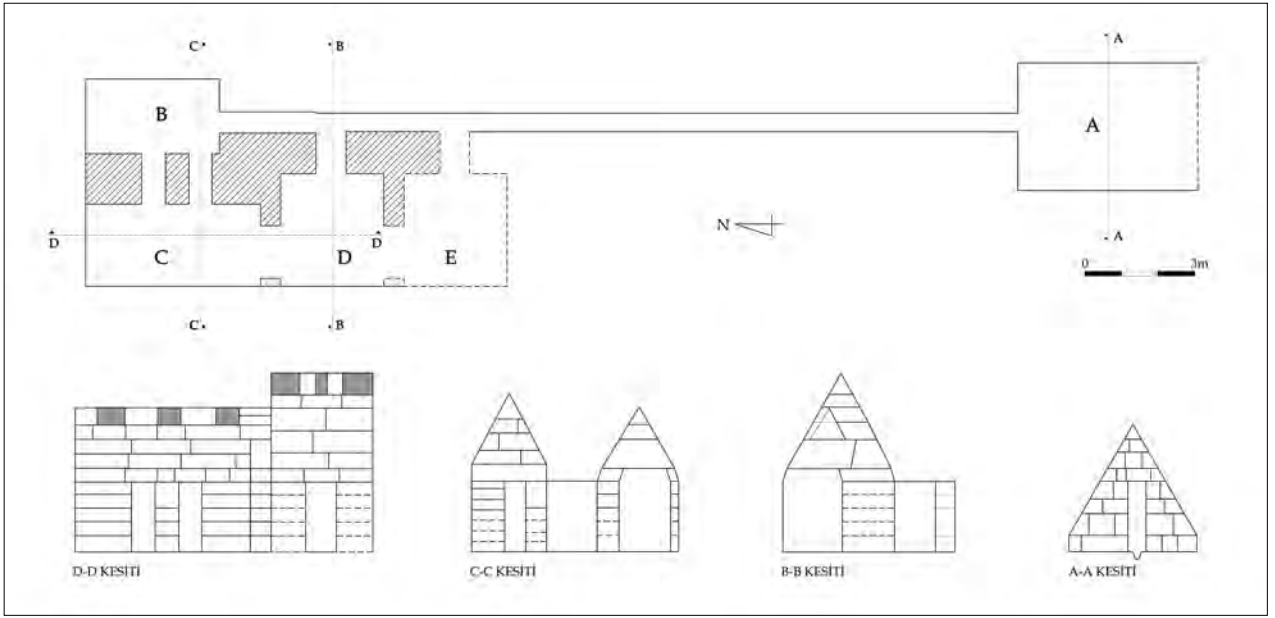

Fig. 3 Plan and section drawings of the structure with dromos known as Paşa Deliği

Res. 3 Paşa Deliği olarak isimlendirilen dromoslu yapının plan ve kesit çizimleri

documentation of all extant structures was initiated. Various settlements situated within the territorium of the city were visited and fieldwork was carried out for documenting cultural heritage assets in the modern Yanköy and Tekkeköy neighborhoods where Sillyon is located. Additionally, the geological structure of the urban landscape was investigated and modern techniques were applied for initiating the preparation of the city map.

Investigations on Architectural Structures

The structure with *dromos* known as “Paşa Deliği” (“Pasha Hole”) by local inhabitants is situated on a rocky terrain on the southern slope of the city. It has a north-south orientation. No additional structure could be identified during investigations carried out in the vicinity and thus, it was confirmed that *Paşa Deliği* is a freestanding structure. This building was previously identified as a water reservoir and a detailed drawing was published by Lanckoroński.² Later on, the structure was discussed by G. Bean, who has provided further information.³ The entrance section of the main room has been destroyed; the *dromos* and the following rooms

buradaki yapıların tüm detayları ayrıntılı olarak belgelenmeye başlanmıştır. Kent teritoryumunda bulunan bazı yerleşimler ziyaret edilmiş, Sillyon’un konumlandığı modern Yanköy ve Tekkeköy mahallelerinde, kültürel miras çalışmaları kapsamında saha araştırması yapılmıştır. Ayrıca kentin jeolojik yapısının incelenmesine ve modern teknikler çerçevesinde kent haritasının çıkarılmasına başlanmıştır.

Yapı Araştırmaları

Halk arasında “Paşa Deliği” olarak bilinen Dromoslu yapı, kentin güney yamacında kayalık bir alanda kuzey-güney oryantasyonlu konumlanmaktadır. Alanda yaptığımız incelemelerde, herhangi bir ek yapı tespit edilememiş ve yapının tekil durduğu anlaşılmıştır. Burası Lanckoroński² tarafından su deposu olarak adlandırılmış ve detaylı çizimi yapılmıştır. Sonrasında G. Bean yapıyı ele almış ve çeşitli bilgilere yer vermiştir.³ Mekânın giriş kısmı yıkıldığı, dromos ve dromostan sonra gelen odaların çoğu yerde tahrip olduğu, bazı duvarların da yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu görülmüştür. Yıllar süren kaçak kazıların yapıya oldukça zarar verdiği ve kaçak kazılardan çıkan toprağın mekân içine-dromos zeminine ve bazı odalara istiflendiği görülmektedir. Mekânda sürdürülen çalışmalar neticesinde, yapının planı eksiksiz bir şekilde çıkarılmış, gerekli ölçüm ve fotoğraflama işlemlerinin

Research Asst. G. Işık (Art Historian), Research Asst. A. Yaşar (Restoration-Conservation Expert), A. Bacanlı and U. Sağlamöz (Survey Engineers), E. Özdemir (Archaeologist), Yiğit A. Akyüz and Esra Beşteker (Archaeology students), and M.E. İşmar (Architecture student).

2 Lanckoroński 2005, 75.

3 Bean 1997, 48–49, fig. 12.

2 Lanckoroński 2005, 75.

3 Bean 1997, 48–49, Res. 12.

Fig. 4
Nymphaeum A
façade, view from
west

Res. 4
Nymphaeum A'nın
cephe görüntüsü,
batıdan

were severely disturbed in many sections and parts of the walls were in danger of collapse. Illicit excavations have severely damaged the building over the years and the soil from the illicit diggings has been piled up on the *dromos* floor and in some of the rooms. A complete plan of the building was drawn to scale, all necessary measurements and photographs were recorded, and documentation of the building was completed (fig. 3). Investigations revealed that the structure has five rooms and a long *dromos*. Rooms were alphabetically labeled from A to E and individually evaluated. All rooms and *dromos* are built of regularly cut and dressed blocks made of local limestone. Isodomic ashlar masonry is observable in most parts of the building. No evidence for a superstructure could be observed during investigations on the upper part of the extant structure. No ceramics or other archaeological finds were found inside or around the building. Therefore, it is difficult to date the structure with certainty. However, the uniformity of masonry, construction technique, and the roof construction of the rooms display architectural characteristics of the Roman Imperial Period. Accordingly, our preliminary observations imply that the structure was built during the Roman Imperial Period and probably remained in use in later periods.

Nymphaeum A is located in the lower city, 50 m north-west of the Main City Gate and 20 m east of the Roman Baths. Orientated in a north-south axis, the structure is 15 m wide and it is one of the well-preserved architectural remains in the city (fig. 4). The front façade of

ardından belgelenmesi tamamlanmıştır (Res. 3). İncelemelerimiz sonrasında, yapının 5 odalı ve uzun bir *dromos*a sahip olduğu görülmüştür. Odaların her birine, A ile E arasında alfabetik isimler verilmiş ve değerlendirmeler odalara göre yapılmıştır. Tüm odalar ve *dromos* yerel kireçtaşı malzemeden dört köşeli ve düzgün yüzeyli bloklarla örülmüştür. Duvar örgüsü çoğu yerde isodomos tekniğindedir. Paşa Deliği'nin üst kesiminde yaptığımız incelemelerde yapıyla bağlantılı strüktüre rastlanılmamıştır. Yapının içinde ve çevresinde seramik yahut herhangi bir arkeolojik malzeme tespit edilmemiştir. Bu nedenle, tarihlleme noktasında net bir yorum getirmek oldukça güçtür. Ancak düzgün örülmüş duvarlar, yapım tekniği ve odaların çatı sistemi Roma İmparatorluk Dönemi mimari özelliklerini taşımaktadır. İlk değerlendirmeler sonucunda, yapının Roma İmparatorluk Dönemi'nde inşa edildiği ve muhtemelen sonraki dönemlerde de kullanılmaya devam edildiğini söylemek mümkündür.

Aşağı kentte, Ana Kent Kapısı'nın 50 m kuzeybatısında ve kentin Roma Hamamı'nın 20 m doğusunda konumlanan kuzey-güney eksenine yerleştirilmiş Nymphaeum A, yak. 15 m genişliğindedir (Res. 4). Korunmuş bakiyelerden nymphaeumun ön cephesi uzun kenarda her biri 2,8 m açıklığa, başlangıçlarından itibaren 1,4 m yüksekliğe ve 0,6 m kalınlığa sahip üç beşik tonozlu birim ile kemer bitimlerinden başlayan yak. 1,5 m yüksekliğinde bir duvardan oluşur. Güney kısa kenarda ikinci bir evrede inşa edildiği duvar kesişimlerindeki diletasyonda belirgin biçimde görülebilen bir kemer açıklığı yer alır. Kemerler üzerindeki cephe duvarı ve arka cephe

the nymphaeum across the longer side of the structure consists of three, side-by-side barrel vaulted units (each with a 2.8 m span, 1.4 m rise, and 0.6 m voussoir width) and an approximately 1.5-m-high wall that rises above the top of the vaults. Another arch is located on the southern short wall of the structure, which was built in a later phase as can be understood from the clearly visible dilatations at the intersection of the walls. There is a 68-cm-wide aqueduct between the front façade wall above the vaults and the rear façade wall. Although the beginning and end of the duct cannot be traced, it appears to extend along the walls. The road, which starts from the Main City Gate and runs north parallel to the outer city wall up to the north gate of the acropolis, passes between Nymphaeum A and Bastion 1. This ascending road is supported by a largely well-preserved terrace wall, which continues seamlessly to become the rear façade wall of the *nymphaeum* and the aqueduct above it. Another aqueduct, with a rectangular cross-section and vaulted, runs under the road pavement and the terrace wall of the road and joins the aqueduct above the *nymphaeum*. The retaining wall that supports the aqueduct on the other side is only preserved for a length of 4.70 m in the north. Nymphaeum A, which can be dated to Late Antique Period based on its construction technique and materials, is a U-shaped water structure established at the focal point of the public area near the entrance of the city.

Byzantine and Turkish-Islamic Period Studies

Within the scope of late period investigations, all buildings and building groups in the lower city, which may be dated to the Byzantine Period, were inventoried, documented, and plotted on the city map. A detailed study was carried out on the structure which was defined as a mosque / masjid in the acropolis (fig. 5).

In the northern part of the Acropolis of Sillyon, there is a single-domed masjid (small mosque) known as Kale Masjid. This building is constructed mostly out of reused spolia from earlier structures and rubble stones. It is remarkable that the superstructure of this building is also entirely built out of stone. The building consists of a square inner sanctuary (*harim*), a rectangular last congregation area attached to the northern façade, and a small courtyard. The entrance is through the courtyard and the congregation area in the north. The main gate (portal) is a 0.90-meter-wide doorway located on the north wall of the courtyard; however, the gate is not on the same axis as the entrance to the inner sanctuary. The northern façade of the courtyard is 7.20 m long, while its western wall is 6.30 m long. The eastern wall of the

duvarı arasında 68 cm genişliğinde bir su kanalı bulunur. Kanalin başlangıcı ve bitimi takip edilememekle birlikte duvarlar boyunca uzandığı anlaşılmaktadır. Ana şehir kapısından başlayan ve kuzey yönde dış surla paralel ilerleyerek akropolis kuzey kapısına bağlanan yol Nymphaeum A ile Bastion 1 arasından geçer. Yükselerek devam eden yolu teraslandırıran büyük bir bölümü korunabilmiş istinat duvarının devamı aynı zamanda nymphaeumun arka cephesini ve üzerindeki su kanalının bir kanadını oluşturur. Tonoz örtülü dikdörtgen bir su kanalı yola ait taş döşemelerinin ve istinat duvarının altından ilerleyerek nymphaeum üzerindeki kanala açılır. Su kanalının diğer destek duvarı bugün yalnızca kuzey kenarda yak. 4,70 m korunmuştur. Malzeme teknik özelliklerinden yola çıkılarak bir Geç Antik Çağ yapısı olduğu söylenilebilecek Nymphaeum A, özgündeki U biçimli formuyla kentin girişine yakın bir noktada kurulmuş sosyal alanın odak noktasındaki su yapısıdır.

Bizans Ve Türk-İslam Dönemi Araştırması

Dönem araştırmaları kapsamında, aşağı kentte bulunan ve Bizans Dönemi'ne tarihlendiğini düşündüğümüz tüm yapı ve yapı grupları envanterleri çıkarılarak belgelenmiş ve kent haritasına eklenmiştir. Akropolis'te bulunan ve bugüne kadar yapılan çalışmalarda cami/mescit olarak tanımlanan yapıda ise detaylı bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Res. 5).

Sillyon Akropolisi'nin kuzey kesiminde Kale Mescidi olarak isimlendiren tek kubbeli bir mescit yer almaktadır. Yapı çoğunlukla devşirilen Antik Çağ taş malzeme ile moloz taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. İnşasında tamamen taş malzeme kullanılan yapının üst örtüsünün de taş malzemedan olması dikkat çekmektedir.

Fig. 5 General view of Kale Masjid, view from north
Res. 5 Kale Mescidi görünümü, kuzeyden

courtyard is 5.80 m long and connects to the southern wall of the inner sanctuary (after making a turn at 0.69 m from the northeast corner). The entrance to the inner sanctuary (*harim*) from the last congregation area is through a 1.10-meter-wide door with a rectangular cross-section. This doorway is flanked by a window on each side. Both windows have a rectangular cross-section and a width of 0.80–0.83 m. Additionally, there are two windows each on the western and southern walls. The square inner sanctuary measures approximately 7.80 x 7.80 m (between the outer corners of the walls) and is covered with a dome that has a diameter of approximately 6 m. The pendentives of the dome feature “Turkish triangles” and include ornamental elements formed as pointed arches with recessed niches that embellish the prayer hall. There are no other ornaments in the inner sanctuary. Based on its architectural characteristics, it is likely that the original construction of this building would date back to the Anatolian Seljuk Period. However, the last congregation area and the courtyard may have been added during the Turkish Principalities Period. Although it is very difficult to date the structure with certainty at this stage, the masjîd may have been in use from the final stage of the Seljuk Period until the early stages of Ottoman domination in the region, that is, between the second half of the 13th century and the end of the 14th century.

Mapping, GIS, and Digital Documentation

During the 2018 campaign, with the permission granted by the Governorship of Antalya and the General Directorate of Civil Aviation, various aerial imaging scans of Sillyon were completed and digitized with CORS in order to generate a detailed map of the city, as well as a detailed topographic profile of the urban landscape. Overlapping aerial photographs of the designated area were recorded by a drone and all these datasets were processed by pertinent software. Point Cloud data, Orthophoto, DEM (digital elevation model), and a 3D model of the terrain with coordinates were obtained in digital environment (fig. 2).

During the 2018 campaign at Sillyon, documentation work was carried out on various structures utilizing a Z&F 5010x laser-scanning device. Since it was the first campaign of the project, documentation largely focused on standing structures, namely Kale Masjîd, Roman Bath, and Nymphaeum A. 3D point cloud models of these structures were generated. The data obtained were processed utilizing 3D survey software in order to generate floor plans, façades, and sections of the buildings in question.

Yapı, kare planlı bir ibadet mekânı (harim) ile kuzey cephesine eklenen dikdörtgen planlı bir son cemaat yeri ve küçük bir avludan oluşmaktadır. Yapıya kuzeydeki avludan ve son cemaat yerinden geçilerek girilir. Avlunun cümle kapısı kuzey duvar üzerinde ve 0,90 m genişliğindedir; ancak ibadet mekânının giriş açıklığıyla aynı aks üzerinde değildir. Avlunun kuzey cephesi 7,20 m, batı duvarı ise 6,30 m uzunluğundadır. Avlunun doğu duvarı da 5,80 m uzunluğundadır ve ibadet mekânının güney duvarına (kuzeydoğu köşesini 0,69 m döndükten sonra) bağlanmaktadır. Son cemaat yerinden ibadet mekânına (harim) giriş dikdörtgen kesitli bir kapı ile sağlanmaktadır. Dikdörtgen kesitli kapının genişliği 1,10 m'dir. Kapının her iki yanında dikdörtgen kesitli ve 0,80–0,83 m genişliğinde birer pencere bulunmaktadır. Bunlardan başka batı ve güney duvarları üzerinde ikiye adet pencereye daha yer verilmiştir. İbadet mekânı dıştan yak. 7,80 x 7,80 m boyutlarında kare planlı ve yak. 6 m çapında bir kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçişler “Türk üçgenleri” ile sağlanmaktadır ve bunların arasında sivri kemerli niş benzeri süsleme açısından ibadet mekânının iç yüzeylerini tekdüzelikten kurtaran unsurlar vardır. Bunun dışında başka süsleme unsuru bulunmamaktadır. Mimari özelliklerinden hareketle ilk inşasının Anadolu Selçuklu Dönemi'ne kadar inmesi muhtemeldir. Ancak son cemaat yeri ve avlunun Beylikler Dönemi'nde eklenmiş olması söz konusudur. Şu aşamada net bir şey söylemek oldukça güç olsa da, Selçuklu'nun son dönemleri ile Osmanlı hâkimiyeti arasındaki döneme yani 13. yy'ın ikinci yarısı ile 14. yy'ın sonlarına uzanan zaman dilimine tarihlendirilmesi düşünülmektedir.

Haritalama, GIS ve Bilgisayar Destekli Çalışmalar

2018 çalışma sezonunda, Sillyon'da Antalya Valiliği ve Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nden alınan izin çerçevesinde, havadan görüntüleme aracı ile çeşitli taramalar yapılmış bu taramalar cors cihazı ile sayısallaştırılarak kent haritasının detaylı bir şekilde çıkartılması ve kentteki tüm arazi detaylarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen alanın insansız hava aracı ile bindirmeli olarak uçuşu yapılmıştır. Elde edilen tüm bu veriler bilgisayar programlarıyla işlenmiştir. Bilgisayar ortamında elde edilen Nokta Bulutu, Ortofoto, DEM (sayısal yükseklik modeli) ve arazinin 3d modeli koordinatlı olarak oluşturulmuştur (Res. 2).

Sillyon'da 2018 araştırma sezonunda farklı yapılarda belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda Z&F 5010x lazer tarama cihazı kullanılmıştır. Araştırmanın ilk yılı olması nedeniyle daha çok ayakta kalan yapılar üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışılan yapılar kale mescidi, Roma hamamı ve Nymphaeum A binasıdır.

Pottery Studies

During the surveys conducted in the ancient city and its territorium, preliminary studies were carried out for investigating the ceramic assemblages of the region. The first stage of this investigation focused on the Roman Bath and its vicinity in the lower city. The second stage targeted the detailed surveying of the slope between the Tower (Hellenistic Tower) and the ramp that constitutes a part of the road system. Investigations revealed ceramic finds indicating the presence of an uninterrupted habitation sequence from the 5th century BC until the Turkish-Islamic Period. Prominent groups within the ceramic assemblage consist of glossy black slipped Attic pottery of the 5th–4th centuries BC, Hellenistic pottery, red slipped Roman pottery (Sagalassos and Cyprus red slipped wares), Late Roman D red slipped pottery, and coarse, utilitarian, cooking wares. Additionally, the stamped handle of a Rhodian amphora of the Hellenistic Period and stamped handles dating to the Roman Period are among the most notable finds of the season. Black slipped, imported ceramics and stamped handles of commercial amphorae are very significant for understanding Sillyon's trade relations.

The settlement located at Kepez, about 4 km north of Sillyon, was investigated within the scope of the territorium survey. The most prominent group of finds from the surveys conducted at the center of the settlement, around the workshops in the vicinity of the settlement and on the slopes of the hill where the settlement is located, consists of ceramics datable to the 4th–7th centuries AD. Additionally, although in small numbers, red slipped ceramics dating from the second half of the 1st century AD to the 3rd century AD were also present. Among the finds representing the latest phase of the settlement, Late Roman D red slipped ceramics are the largest in number. In addition, utilitarian ceramics and amphora fragments, which belong to residences and workshops, are also notably well represented.

Conservation and Restoration Work

Architectural documentation work and documentation of the state of preservation of the Main City Gate, Tower 1 (Hellenistic Tower), Roman Bath, Nymphaion A, and Kale Masjid were carried out within the scope of the survey project. Investigations focused particularly on the sections of the Main City Gate, Tower 1, and the Bath, where structural collapse risk was observed. 3D models of these sections were generated utilizing photogrammetry, and detailed, scaled drawings of these sections were prepared. In light of the data obtained from the state of preservation analysis, structural deterioration

Çalışma sonucunda, yapıların 3d nokta bulutu modeli oluşturulmuştur. Elde edilen veriler 3d survey programında işlenerek yapıların plan, görünüş ve kesitleri hazırlanmıştır.

Seramik Çalışmaları

Antik kentte ve teritoryumunda yürütülen yüzey araştırmalarında, bölgenin seramik kültürünü anlamak için ön çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, ilk aşamada, aşağı kentte bulunan Roma hamamı ve çevresindeki incelemeler tamamlanmış, sonraki aşamada, Kule (Hellenistik kule) ile rampalı yol arasındaki yamaç, detaylı bir şekilde taranmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, MÖ 5. yy'dan itibaren Türk-İslam Dönemi'ne kadar kesintisiz bir yerleşmenin varlığına işaret eden seramik buluntulara ulaşılmıştır. Bu seramikler içerisinde, MÖ 5.–4. yy'a tarihlendirilen siyah parlak astarlı Attik seramik, Hellenistik seramik, kırmızı astarlı Roma seramiği (Sagalassos, Kıbrıs kırmızı astarlı seramikleri), Geç Roma D kırmızı astarlı seramikleri ile günlük kullanımla ilişkili kaba mutfak seramikleri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen damgalı Rhodos amphorası kulbu ile Roma Dönemi'ne tarihlendirilen damgalı kulplar da bu yıl tespit edilen en önemli buluntular arasındadır. Siyah astarlı ithal seramik ile damgalı ticari amphora kulpları, Sillyon'un ticari ilişkilerinin anlaşılması bakımından oldukça önemlidir.

Sillyon'un yak. 4 km kuzeyinde bulunan Kepez yerleşmesi, teritoryum araştırması kapsamında incelenmiştir. Yerleşmenin merkezinde, çevresine konumlandırılan işliklerde ve kurulduğu tepenin yamaçlarında yürütülen çalışmalarda, MS 4.–7. yy. arasına tarihlendirilen seramikler baskın buluntu grubunu oluşturmaktadır. Ancak, az sayıda olmakla birlikte MS 1. yy'ın ikinci yarısı – MS 3. yy'a tarihlendirilen kırmızı astarlı seramikler de tespit edilmiştir. Yerleşmenin son kullanım evresini temsil eden buluntular arasında, Geç Roma D kırmızı astarlı seramikleri, sayısal anlamda en büyük gruptur. Ayrıca, konutlarda ve işliklerde kullanıldığı anlaşılan günlük kullanım kapları ile amphora parçaları da, dikkat çekecek ölçüde yoğunludur.

Koruma Ve Onarım Çalışmaları

Yüzey araştırması kapsamında Ana Kent Kapısı, Kule 1 (Hellenistik Kule), Roma hamamı, Nymphaion A, ve Kale Mescid'inde belgeleme ve durum tespit çalışmaları yapılmıştır. Çalışma kapsamında özellikle Ana Şehir Kapısı, Kule 1 ve hamam yapılarında risk oluşturan strüktürel sorunlu noktaların fotogrametrik yöntemlerle üç boyutlu modelleri oluşturulmuş ve detay çizimleri

sheets were created for each structure and material conservation reports were prepared. Within the scope of this study, the structure known as Kale Masjid was analyzed in detail. The details of the construction materials, conservation issues, the state and causes of deterioration, deformations, loss of material, joint dilatation, deterioration of construction materials, mortar and plaster deterioration, structural risk factors were discussed in detail and structurally-based conservation proposals were developed. Additionally, mortar samples were analyzed.

Investigations in the Territorium

An ancient quarry, which was probably used for a long period, was identified during the short survey that was conducted in 2018 in Tekkeköy Neighborhood that is located in Sillyon's territorium. The quarry lies approximately 1 km north of Tekkeköy Neighborhood, at the northwestern edge of the hill where the ancient settlement of Kepez is located. Preliminary results of the investigations at the quarry suggest that the quarry was probably used for procuring and processing stone blocks to be used in the construction of various buildings at Sillyon and Kepez. Traces of stone extraction systems and tool marks are observable in the area.

Ethnography and Intangible Cultural Heritage Studies

Ethnographic studies were conducted in the Tekkeköy Neighborhood. Field research focused on the Bâli Baba Tekke (dervish lodge) and aimed at clarifying the historical and legendary personality of Bâli Baba. In this context, directed interviews were conducted with informants selected from among local inhabitants, guided by a pre-determined questionnaire. Interviews were conducted with 12 informants and recorded. Questions were concerned with the identity of Bâli Baba, the source of his holiness, his place in the religious life of the lodge, and the experiences of the informants in this regard. The signs of sacred symbolism at and around the place called Bâli Baba Tomb were also recorded. The knowledge that the origin of the perception of sacredness embodied by this place is based on mythic imagination is among the data obtained through participatory observation in the field. It was observed that the cults of trees, water, fire and sacrifices were kept alive in ritualistic forms in the area where the tomb is located, in tandem with their presence in cultural perception. Based on this point of departure, the evaluation of the data obtained from fieldwork will emphasize the argument that these cults were kept alive by evolving mythical imagination into ritualistic structure in the context of cultural continuity.

yapılmıştır. Durum tespit çalışmasından elde edilen veriler ışığında her bir yapı için bozulma paftaları oluşturularak malzeme koruma raporları hazırlanmıştır. Bu çalışma kapsamında, Kale Mescidi olarak isimlendirdiğimiz yapı detaylı bir şekilde çalışılmıştır. Yapının malzeme detayları, korunma sorunları ve bozulmaları ile nedenleri, deformasyonlar, malzeme kayıpları, derz açılmaları, malzeme bozulmaları, harç ve sıva bozulmaları, yapıda risk oluşturan faktörler detaylı olarak ele alınmış ve yapı bazlı koruma önerileri geliştirilmiştir. Bununla birlikte, harç analizleri de yapılmıştır.

Teritoryal Araştırmalar

2018 çalışma sezonunda Sillyon'un egemenlik alanında bulunan Tekkeköy Mahallesi'nde kısa bir arazi incelemesi yapılmış ve burada uzun süre kullanıldığı düşünülen bir antik taş ocağı tespit edilmiştir. Burası, Kepez Yerleşimi'nin bulunduğu tepenin kuzey batı ucunda ve Tekkeköy Mahallesi'nin yak. 1 km kuzeyinde konumlanmaktadır. Ocakta yaptığımız incelemelerde, birtakım sonuçlara varılmıştır. Burada, muhtemelen Sillyon ve Kepez Yerleşimi'nde bulunan bazı yapılar için taşların sökülüş ve işlenerek taşınmış olması muhtemeldir. Alanda, taş sökmek için kullanılan sistemlerin ve aletlerin izlerini görmek mümkündür.

Halkbilimi ve Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları

Çalışma, Tekkeköy Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir. Burada yer alan Bâli Baba Tekkesi odaklı saha araştırmasıyla, Bâli Baba'nın tarihi ve menkıbevi şahsiyetinin aydınlatılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, yöre halkından seçilen kaynak kişilerle yönlendirilmiş mülakat yapılarak onlara önceden hazırlanmış sorular yöneltilmiştir. Araştırma kapsamında 12 ayrı kaynak kişi ile görüşülerek kaynak kişilerin Bâli Baba'nın kimliğine, kutsiyetini neye borçlu olduğuna, tekkenin dinî yaşantılarındaki yerine ve bu husustaki tecrübelerine ilişkin verdikleri yanıtlar kayıt altına alınmıştır. Bâli Baba Türbesi olarak adlandırılan mekân ve çevresinde yer alan kutsal sembolizminin işaretçileri de kayıt altına alınmıştır. Mekân üzerinden somutlaşan kutsal kabulün kökeninin mitik tasavvura dayandığı bilgisi, sahada katılımlı gözlem yoluyla elde edilen veriler arasındadır. Türbenin bulunduğu alanda ağaç, su, ateş ve kurban kültürlerinin kültürel dokudaki varlığına paralel olarak ritüelistik formlarda da yaşatıldığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle, sahadan elde edilen veriler üzerine kurgulanacak çalışmada, söz konusu kültürlerin kültürel süreklilik bağlamında mitik tasavvurun ritüelistik yapıya evrilmesi suretiyle yaşatıldığı savının altı çizilecektir.

Fig. 6 A geological section at Sillyon
Res. 6 Sillyon'daki jeolojik durumdan bir kesit

Geological Studies

Geological units at and around the ancient city of Sillyon include the Middle Miocene (Langhian-Serravalian) Karpuzçay formation, the Pliocene Gebiz formation on which the ancient city is located, the Quaternary Belkis formation, and the alluvial unit.⁴ The city is founded upon a hill within the Gebiz limestone unit and this limestone unit has many cracks, fractures and fusion voids that lie within the boundaries of Sillyon. On the southeast and northwest slopes of the ancient city of Sillyon, there are drift cracks that have a width of more than 1 m and a depth of more than 10 m, as well as overturned and toppled over rocks. Mass movements occurring on the southwest slope are younger than the northwest slope, and rock overturning and falling still continue (fig. 6). During investigations on the southeast and northwest slopes of the hill, it was observed that the limestone unit contains carbonate sandstone strata with a thickness ranging between 0.2 m and 0.6 m and a horizontal or nearly horizontal angle of inclination. Moreover, the carbonate sandstone strata have undergone decomposition due to groundwater leaching through the limestone unit, causing limestone strata to be suspended. Because the volume of groundwater accumulated in the limestone increases due to rain during winter months, decay and erosion of carbonate sandstone strata have increased as a result. Cracks, falls and overturns have occurred in the upper levels of the limestone unit, causing the area at the top of the hill to become narrowed.

Jeolojik Çalışmalar

Sillyon antik kenti ve yakın çevresinde orta Miyosen (Langiyen-Serravaliyen) yaşlı Karpuzçay formasyonu, Sillyon antik kentinin üzerinde yer aldığı Pliyosen yaşlı Gebiz formasyonu, Kuaterner yaşlı Belkis formasyonu ve alüvyon birimi yer alır.⁴ Gebiz kireçtaşı üzerinde tepelik bir alanda kurulu olan Sillyon antik kent alanı içerisinde kireçtaşı birimi üzerinde çok sayıda çatlak, kırık ve erime boşlukları yer almaktadır. Sillyon antik kentinin güneydoğu ve kuzeybatı yamaçlarında genişliği 1 m'den, derinliği 10 m'den fazla olan açılma çatlakları ile yer yer kaya devrilme ve düşmeleri mevcuttur. Güneybatı yamacında meydana gelen kütle hareketleri, kuzeybatı yamacına göre daha genç olup kaya devrilmesi ve düşmeleri günümüzde de devam etmektedir (Res. 6). Tepenin güneydoğu ve kuzeybatı yamaçlarında yapılan saha incelemelerinde kireçtaşı biriminin karbonatlı kumtaşı seviyeleri içerdiği ve bu seviyelerin kalınlığının 0,2 m ile 0,6 m arasında değiştiği, genelde yatay ve yataya yakın bir eğimde olduğu ve ayrıca kireçtaşı birimi içinden süzülen yeraltı sularının etkisiyle ayrıştığı ve bozunmaya uğradığı, bu nedenle de kireçtaşlarının askıda kaldığı belirlenmiştir. Yağışın fazla olduğu kış mevsimlerinde, kireçtaşı içerisinde biriken yeraltı sularının hacmi arttığından, buna bağlı olarak karbonatlı kumtaşı seviyelerinde bozunma ve aşınmalar da artış göstermiştir. Üstteki kireçtaşı bloklarında çatlamlar, sonrasında düşme ve devrilmeler meydana gelmiş, antik kentin tepedeki alanı daralmıştır.

Bibliography – Kaynakça

- Lanckoroński, K.G. 2005. *Pamphylia ve Pisidia Kentleri I*. Translated by S. Bulgurlu. İstanbul: AKMED.
- Bean, G. 1997. *Türkiye'nin Güney Kıyıları*. Translated by İ. Delemen and S. Çokay. İstanbul: Arion Yayınevi.

4 1/100 000 Geological Maps of Turkey, no. 8, Antalya - section L11, General Directorate of Mineral Research and Exploration (MTA), Geological Studies Unit, Ankara, 18.

4 1/100 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları No: 8 Antalya – L11 Paftası, MTA Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara, 18.

Excavation and Restoration Studies at Anemurium in 2018

Anemurium 2018 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları

Mehmet TEKOCAK

Introduction

The ancient city of Anemurium is located within the boundaries of Ören/Batıkent neighborhood in the Anamur District of Mersin Province. The ruins of Anemurium, one of the important port cities of Rough Cilicia, are situated on the eastern slope of a 152 m-high ridge, at a location where the Taurus Mountains meet the sea in a north-south orientation (fig. 1 and 2). Both historical sources and modern studies reveal that Anemurium was one of the important economic and political centers of Cilicia and Anatolia throughout the Roman period.

Although archaeological studies and excavations were conducted at Anemurium by various teams during the 1960s, the 1970s, and the 1980s, there yet remains much to be revealed in the entire city. The ancient site of Anemurium first came to be known based on the 19th century accounts of Captain F. Beaufort in his book *Karamania*. A long time after this account, first surveys at the site were carried out in 1962–1965 by a team consisting of E.A. Rosenbaum, G. Huber, and S. Onurkan. The earliest systematic excavations were initiated in 1966 by E.A. Rosenbaum. After L.C. Smith's excavations at various sectors of the city in 1967–1968, E.A. Rosenbaum continued fieldwork in 1969. After a two-years-long interruption, excavations were re-initiated by J. Russell in 1971–1976. Between 1979 and 1987, J. Russell carried out restoration work at various buildings in the city, with interruptions. Since then, no archaeological work was undertaken at the site until 2016. In 2016, a new project, *Archaeological-Scientific Detection, Documentation, Restoration and Restoration Projects Preparation at the Ancient City of Anemurium* was initiated under the scientific supervision of Assoc. Prof. M. Tekocak and the directorship of Anamur Museum. Within the framework of this project, the present state of the Palaestra, Large

Giriş

Anemurium antik kenti, günümüzde Mersin ili, Anamur ilçesi, Ören/Batıkent mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Dağlık Kilikya Bölgesi'nin önemli liman kentlerinden birisi olan Anemurium'a ait kalıntılar, Toros Dağları'nın Akdeniz'e nadiren kuzey güney istikametinde sokulduğu, denizden 152 m rakıma kadar yükselen tepelik arazinin denizle buluştuğu doğu yamacında bulunmaktadır (Res. 1 ve 2). Gerek tarihi kaynaklar gerekse modern araştırmalar Anemurium'un Roma hakimiyeti boyunca hem Kilikya Bölgesi'nin hem de Anadolu'nun ekonomik ve siyasi açıdan önemli merkezlerinden birisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Anemurium'da, 1960'lı, 1970'li ve 1980'li yıllarda farklı ekiplerce bir takım kazı ve araştırmalar yapılmış olsa da kentin tam olarak gün yüzüne çıkartılması hususunda hala eksiklikler bulunmaktadır. Anemurium antik kenti ilk kez, 19. yy'da Albay F. Beaufort'un Karamania adlı kitabında zikredilerek bilim alemine tanıtılır. Bu tarihten uzunca bir süre sonra kentte ilk yüzey araştırmaları 1962–1965 yılları arasında E.A. Rosenbaum, G. Huber ve S. Onurkan'dan oluşan bir ekip tarafından gerçekleştirilir. Sistemli kazılar ise 1966 yılında E.A. Rosenbaum tarafından başlatılır. 1967–1968 yılları arasında ise L.C. Smith kentin farklı noktalarında kazılar yürütür. 1969 yılında yine E.A. Rosenbaum çalışmalara devam eder. İki yıllık bir aradan sonra 1971 yılında J. Russell tekrar kazılara başlar ve bu çalışmalar 1976 yılına kadar sürdürülür. Daha sonra J. Russell, 1979 yılından 1987 yılına kadar kentte bazı yapılarda aralıklarla restorasyon faaliyetinde bulunur. O günden 2016 yılına gelene dek kentte hiçbir çalışma yürütülmez. 2016 yılında M. Tekocak'ın bilimsel danışmanlığında, Anamur Müze Müdürlüğü başkanlığında Anemurium Antik Kenti Arkeolojik-Bilimsel Tespit, Belgeleme, Restorasyon ve Restorasyon Projeleri Hazırlık

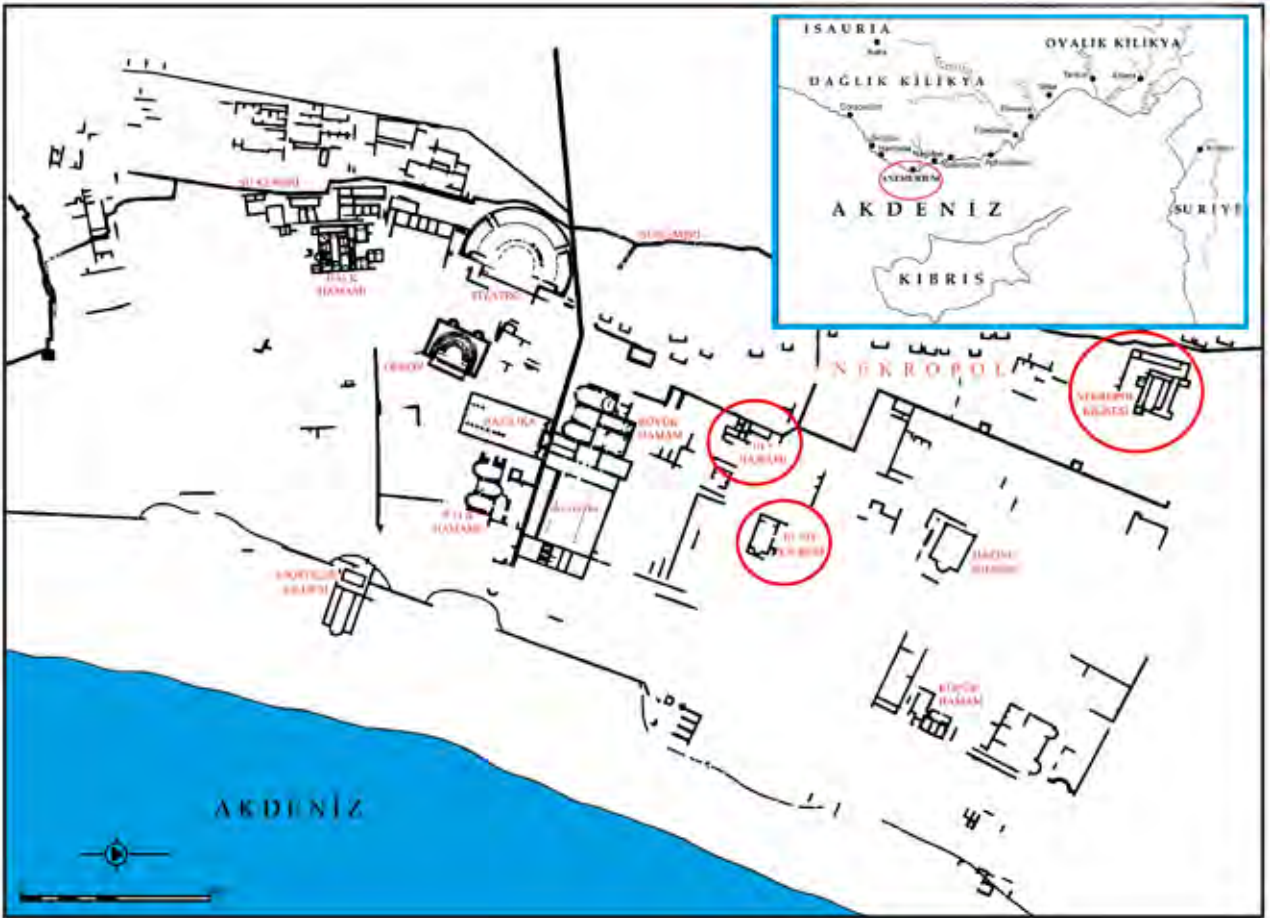

Fig. 1 Map of Cilicia and city plan of Anemurium

Res. 1 Kilikya Bölgesi haritası ve Anemurium kent planı

Fig. 2
Aerial view of the
archaeological site of
Anemurium
Res. 2
Anemurium Antik Kenti
hava görüntüsü

Bath, Bath III 5, Odeon, Necropolis Church, Central Church (Treasure Church) and various mortuary structures were documented in detail. In 2017, the following initiatives were undertaken also within the framework of the same project: cleaning off the vegetation in the Acropolis; vegetation cleaning, documentation, and 3D laser scanning of the Small Bath (Bath III 15); vegetation cleaning and 3D laser scanning of the Odeon; documentation of several vaulted graves in the area between the Basilica and the Necropolis; and cleaning and conservation of architectural elements affected by seawater, found on the shore. In 2018, the ongoing studies and conservation work that was initiated in 2016 in collaboration with Anamur Museum, gained a new status as an excavation project titled "Excavations at the Ancient City of Anemurium," officially approved by a decree of the Council of Ministers.

2018 Excavations and Restorations

After the decree of the Council of Ministers, the new *Excavations at the Ancient City of Anemurium* took place from July 9 to November 29, 2018, and included landscaping, cleaning, excavation, preservation, conservation, and restoration work.¹ During this four-and-a-half-months-long field season, work continued at a number of buildings located in various parts of the city. Vegetation and architectural debris was cleaned, landscaping arrangements were carried out, excavations were conducted, and structures were documented using a 3D laser scanner at and around the Necropolis Church, Church III 10 C, and Bath III 5 (fig. 1). Additionally, conservation and restoration work was carried out on the floor mosaics of the Necropolis Church and the wall mosaic in Bath III 5.

Studies of The Necropolis Church (by C. Aldemir)

The Necropolis Church is located north of the city in the Necropolis area, from which it derives its name (fig. 1). This east–west oriented building is situated on top of a gently sloped hill, with a commanding view of the city,

Çalışmaları adı altında kentte yeniden çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar kapsamında; Palaestra, Büyük Hamam, III 5 Hamamı, Odeon, Nekropol Kilisesi, Hazine Kilisesi ve bazı mezar yapılarının günümüzdeki durumları ayrıntılı bir şekilde belgelenmiştir. 2017 yılında aynı proje kapsamında kentte bulunan Akropol kısmında bitki temizliği, Küçük Hamam (III 15 Hamamı) da tespit-belgeleme, bitki temizliği, 3D lazer tarama ve restorasyon, Odeon'da 3D lazer tarama ve bitki temizliği, Bazilika ile nekropol sahasında bulunan birkaç tonozlu mezarda tespit-belgeleme çalışmaları ve sahilde deniz suyuna maruz kalan mimari parçaların korunmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür. 2018 yılında ise 2016 yılından bu yana Anamur Müzesi Müdürlüğü ile başlatılmış olan çalışmalar Anemurium Antik Kenti Kazısı unvanı ile Bakanlar Kurulu Kararlı kazı statüsü ile yeni bir kimlik kazanmıştır.

2018 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları

Bakanlar Kurulu Kararlı kazılar arasında yerini alan Anemurium antik kenti Kazısı 2018 yılı çalışmaları; çevre düzenleme, temizlik, kazı, koruma, konservasyon ve restorasyon çalışmaları şeklinde 09 Temmuz – 29 Kasım 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.¹ Yak. 4,5 ay süren çalışma sezonunda kentin farklı bölgelerinde bulunan yapılarda çalışmalar yürütülmüştür. Bu kapsamda; Nekropol Kilisesi, III 10 C Kilisesi ve III 5 Hamamı'nda bitki/moloz taş temizliği, çevre düzenleme, kazı ve 3D Lazer tarama ile belgeleme çalışmaları yürütülmüştür (Res. 1). Bunların dışında Nekropol Kilisesi zemin mozaikleri ve III 5 Hamamı duvar mozağinde konservasyon ve restorasyon faaliyetlerinde bulunulmuştur.

Nekropol Kilisesi Çalışmaları (C. Aldemir)

Nekropol Kilisesi, antik kentin kuzeyinde yer almakta olup Nekropol sahası içerisine inşa edildiği için de bu adla anılmaktadır (Res. 1). Doğu-batı yönlü olan yapı, günümüzde kentin içerisinden geçen yolun hemen batı tarafında hafif eğimli bir tepenin üstünde kente hakim konumdaki düzlük alana inşa edilmiştir (Res. 3). 1973, 1975 ve 1976 yıllarında yapılan kazı ve araştırmalarla

¹ I thank the T.C. Ministry of Culture and Tourism, General Directorate of Cultural Heritage and Museums and Selçuk University for granting permission and providing financial support for excavations. I extend my gratitude to Archaeologist M. Kaleağasıoğlu and Archaeologist D. Toprak of Anamur Museum for participating as government representatives and for their contributions during excavations. Colleagues and students of various areas of specialization from a number of universities participated during the 2018 field season. I cordially thank each and every individual, for their devotion and hard work.

¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Selçuk Üniversitesi'ne izin ve maddi desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Bu yıl ki çalışmalarımızda bakanlık temsilcisi olarak görev yapan ve çalışmalarımıza katkı sağlayan Anamur Müzesi'nden Arkeolog M. Kaleağasıoğlu ve Arkeolog D. Toprak'a çok teşekkür ederim. 2018 yılı çalışmalarımıza farklı üniversite ve branşlardan birçok akademisyen bilim heyeti üyesi ve öğrenci katılmış ve çok önemli işlere imza atmışlardır. Her birine göstermiş oldukları özveri ve gayretli çalışmalarından dolayı en içten teşekkürlerimi sunarım.

Fig. 3 Necropolis Church

Res. 3 Nekropol Kilisesi

located on the west side of the modern road that goes through the city (fig. 3). The main characteristics of its construction, as well as graves and mosaic floors located in the various sections of this building were documented during studies and excavations in 1973, 1975, and 1976.

Fieldwork in 2018 started by cleaning off the vegetation in the interior sectors (northern corridor, northern nave, central nave, southern nave, chapel, baptiserium, and narthex) of the church. After the completion of this cleaning, Areas A and B were also cleaned off of vegetation and stone blocks that were scattered as rubble in these areas were hauled. This irregular terrain was then leveled off. Area C was likewise cleaned and three separate rooms were identified here. To the southwest of the

yapının temel unsurları anlaşılmış, bu çalışmalar neticesinde yapının farklı bölümlerinde mezar ve mozaik zeminlere rastlanmıştır.

2018 yılı çalışmaları ilk etapta kilisenin iç bölümlerinde (kuzey koridor, kuzey nef, orta nef, güney nef, şapel, baptisterium ve narteks) bitki temizliği ile başlamıştır. Bu çalışmalar tamamlandıktan sonra A Alanı'nda ve B Alanı'nda bitki temizliği ve çevreye dağılmış şekilde bir görünüm sergileyen moloz taşları kaldırma çalışmaları yürütüldü. Yine bu alanlarda yer yer engebeli bir görünüme sahip olan bölümlerin tesviyesi yapılarak alanlar daha düz bir hale getirildi. C Alanı'nda benzer çalışmalar gerçekleştirildi ve bu çalışmalar tamamlandıktan sonra alan içerisinde üç ayrı mekân olduğu görüldü. Batıda bulunan C.1 Mekânı'nın güneybatısında,

Fig. 4 Necropolis Church, floor mosaic in Room C2
Res. 4 Nekropol Kilisesi C2. Mekânı zemin mozaïği

westernmost division (Room C.1), a north–south oriented doorway with a three-step staircase was identified. The discovery of this staircase has furthered our understanding of the architectural plan of the church, leading to a different interpretation of this architectural space. Most probably, this staircase led down from the floor level of the church to the slate-paved floor of C.1, from which one could access the narthex by going up the steps at the western entrance of the narthex. In Room C.2, after cleaning out the rubble, a mosaic floor fragment was encountered. Unfortunately, only a 1.30 x 0.70 m area of this severely destroyed mosaic was preserved (fig. 4). Blue, pink, and white tesserae were used for producing geometric motifs and possibly also an inscription. Also in Area D, rubble was cleared off and the terrain was leveled. During this process, in the mid-section of the area, fragments from a collapsed wall were found together with the capital and the body of a column fallen on its side. That these architectural fragments were encountered at an elevation 0.75 m higher than the floor level of the narthex implies that the fragments had fallen from the western wall of the narthex. Additionally, vegetation and rubble was cleared off in Rooms 1, 2, 3, and 4, as well as in the newly discovered Room 5. Three subdivisions (3a, 3b, and 3c) were identified in Room 3, which is located to the west of the area with vaults. In addition, studies were carried out in the area east of Room 3 and bastioned foundations were discovered supporting the pillars that hold up the series of vaults in this area.

Studies of Church III 10 C

Church III 10 C is built on a gentle slope at the center of the settlement (fig. 1 and 5). Previous years' studies and brief excavations have revealed that the church was

güneyden kuzeye geçişi sağlayan üç basamaklı bir giriş tespit edildi. Basamakların bulunmasıyla birlikte, kilise hakkında daha önce söylenenlerle ilgili farklı yorumların yapılabileceği anlaşıldı. Muhtemelen kilise dışından bahsi geçen basamaklar yardımıyla zemini kayrak taş döşeli C.1. Mekânı'na inilmekte, buradan da narteks bölümünün batısında yer alan girişten basamaklar yardımıyla kilisenin narteks kısmına geçilmekteydi. C.2. Mekânı'nın ortasında bulunan moloz taşlar kaldırıldıktan sonra burada bir zemin mozaïği parçasına rastlandı. Oldukça fazla tahribata maruz kalan zemin mozaïğinin ne yazık ki 1.30 x 0.70 m'lik bölümü günümüze kadar ulaşabilmiştir (Res. 4). Bu zemin mozaïğinde mavi, pembe ve beyaz renkli tesseralarla yapılmış geometrik motiflerin yanı sıra olası bir yazıta ait izler bulunmaktadır. D Alanı olarak adlandırılan bölümde de yığın şeklinde bulunan moloz taşlar kaldırılarak alanın zemini düzeltilti. Bu çalışmalar sırasında alanın ortaya yakın kesiminde bir yüzünün sıva izleri olan duvar yıkıntısına ve yan yatmış vaziyette bir sütun başlığı ile sütun gövdesine rastlandı. Söz konusu mimari parçaların narteks zemininden 0.75 m daha yukarıda ele geçmiş olması bunların narteksin batı duvarı üzerinden buraya devrilmiş olabileceğini düşündürmüştür. 1, 2, 3, ve 4. Mekânlar ile bu yıl tespit ettiğimiz 5. Mekân'da da bitki temizliği çalışmaları ve seviye düzenleme çalışmaları yürütülmüştür. Bu mekânlardan kemerli bölümün batısında bulunan dar ve uzun koridor görünümü 3. Mekân'ın da üç alt mekândan (3a, 3b ve 3c Mekânı) oluştuğu görüldü. Ayrıca mekânı doğuda sınırlayan kemerli sıranın, kemer ayaklarının ön kısmında kaide veya paye şeklinde bir temelin olduğu gözlemlendi.

III 10 C Kilisesi Çalışmaları

III 10 C Kilisesi, şehrin merkezi sayılabilecek bir noktada hafif eğimli bir araziye inşa edilmiştir (Res. 1 ve 5). Önceki yıllarda kısa süreli kazı ve araştırmalar gerçekleştirilen kilisenin önceden üç nefli bir bazilika olduğu ve girişinin narteksin güneyinde yer aldığı belirlenmiştir. Ancak uzun yıllardır herhangi bir çalışmanın yapılması ve doğal tahribata açık olması sebebiyle meydana gelen dolgu ve bitki örtüsü bu yapıda temizlik çalışması yapılması zarureti doğurmuştur.

Bu sebeplerle 2018 yılında yapı ve çevresinde bitki temizliğinin yanı sıra dağınık vaziyette bulunan moloz taşları kaldırma ve seviye düzenleme çalışmaları yürütüldü. İlk etapta kilisenin dışındaki alanlarda yani A, B, C ve D Alanı'nda bitki temizliği ve seviye düzenleme çalışmaları yapıldı. Daha sonra narteks bölümünde, mekânın beden duvarları ile neflere geçiş ve zemin seviyesini tespit etmek amacıyla mekân içerisindeki molozlar kaldırıldı. Bu çalışmalar neticesinde nartekse beş basamakla inildiği

Fig. 5
Church III 10 C
Res. 5
III 10 C Kilisesi

originally built as a basilica with three naves and its main entrance was located to the south of the narthex. However, having been abandoned to the elements for long years after excavations, the present state of the building required us to begin by cleaning vegetation and the debris accumulated over the years.

For this reason, fieldwork in 2018 first focused on cleaning, as well as clearing off the rubble and leveling the uneven terrain, in the interior of the building and its surroundings. First, vegetation was cleared off in the surrounding Areas A, B, C, and D and these areas were leveled. Then, the rubble in the interior of the building was excavated out in order to identify the floor level of the narthex and the entrances to the naves, by excavating along the interior of the main walls. Thus, it was understood that the entrance to the narthex was through a five-stepped staircase and the floor level of the narthex was 0.12 m lower than the last step. A severely disturbed slate-paved floor was exposed extending southwards from the mid-section of the narthex. Moreover, the three doorways that lead from the narthex to the southern, central, and northern naves were excavated and well-preserved threshold stones were exposed in all three. These main areas were also cleaned and leveled, after which it was possible to begin understanding where the collapsed columns and architectural fragments had originally belonged.

ve son basamaktan 0.12 m sonra narteks zemininin başladığı tespit edildi. Narteksin ortaya yakın kısmında, güney yöne doğru çok fazla tahrip olmuş kayrak taş döşeli bir zemin açığa çıkarıldı. Ayrıca narteksten yapının ana mekânlarına yani güney, orta ve kuzey nefe geçişi sağlayan ve eşik taşları oldukça sağlam durumda günümüze ulaşan üç adet giriş tam olarak ortaya çıkartıldı. Bu mekânlarda da narteks bölümüne benzer çalışmaların tamamlanmasıyla burada bulunan devrik sütun gövdeleri ve parçaları daha algılanır hale getirilmiş oldu. Bunun yanı sıra kuzey nefte, eşikten 15 cm aşağı kotta dört adet kare formunda pişmiş toprak levha ile kaplı zemin döşemesine rastlanılmış olup muhtemelen bu zemin döşemesi mekânın geri kalanında da devam ediyor olmalıydı. Ne yazık ki bu kısımlar günümüze kadar ulaşamamıştır. Çalışmaların devamında, kuzey nefin doğusundan kuzey pastophoriaya kadar uzanan ve kuzey beden duvarına bitişik şekilde, kireç harç ve moloz taş kullanılarak yapılmış bir duvar veya olası seki olabileceği düşünülen bir düzenleme ile karşılaşıldı. Yine burada yürütülen çalışmalar, narteksten orta nefe oldukça geniş bir açıklık ile girildiğini göstermiştir. Güney nefteki çalışmalar neticesinde de önemli veriler elde edilmiştir. Güney beden duvarının iç yüzünde 5 mm kalınlığında, özellikle de batı yönde, yer yer sıva izlerinin olduğu görüldü. Kuzeyde olduğu gibi güney beden duvarı önünde de duvar hattı boyunca uzanan, güney beden duvarına bitişik şekilde,

Additionally, four square terracotta tiles were discovered *in situ* at an elevation 15 cm lower than the threshold in the northern nave, where this floor pavement may have extended all across the area. Unfortunately, the rest of this pavement was not preserved. As work continued, a wall or bench fragment made of lime mortar and rubble stones was encountered attached to the main northern wall, extending from the eastern part of the northern nave to the northern *pasthophoria*. Further work in this area revealed that the passageway between the narthex and the central nave was very wide. Studies in the southern nave also led to important observations. A 5 mm-thick plaster was discovered on the interior face of the main southern wall, its western portion particularly well preserved. Similar to the northern wall, a structural element made of lime plaster and rubble stones, attached to and extending along the interior face of the main southern wall was discovered, which we have interpreted as a possible bench (?). This structural element extends southwards and comes to an end at the entrance to the southern *pasthophoria*. Partially preserved traces show that the interior face of this feature was lime plastered. Continued work in the apsidal area revealed the bema wall (Wall BM.1) that separates the apsis and the central nave. During the studies in the northern and southern *pasthophoria*, a tangible plan of these rooms was revealed, as well as a division wall (built with mud mortar) that separates these two rooms. Apart from the work conducted in the main areas of the church, Room 1, located to the north of the church, was further investigated to understand the nature of this room and three subdivisions (Rooms 1A, 1B, and 1C) were identified here. A series of east-west oriented, single row of stones and their rubble was encountered in Room 1A, however, the function of these features could not be determined. A doorway on the eastern wall of Room 1A provides access to the adjacent Room 1B. Another doorway was identified on the southern wall of Room 1B, leading to the northern nave, and just to the left (i.e. north) of this doorway, a second doorway was discovered. The doorway in the north is 1.95 m-wide and is flanked by two columns, one on each side. This was probably the main outer gate of the church through Area A in the north. The 1.23 m-wide doorway in the eastern wall of Room 1B provides access to Room 1C. As one enters 1C from 1B, just to the north of the doorway, a chimney-like feature rises above the wall. This room has two other entrances, one, 1.05 m-wide, located on the northern wall leading out to Area A and the other, 1.10 m-wide, on the southern wall leading into the north *pasthophoria*.

kireç harç ve moloz taş kullanılarak yapılmış seki? şeklinde bir uygulama ile karşılaşıldı. Söz konusu bu mimari uygulama doğuya doğru devam ederek güney *pasthophoria* girişinde son bulmaktadır. Var olan izler bu uygulamanın ön yüzünün kireç harçla sıvalı olduğuna işaret etmektedir. Apsisli bölümde yürütülen çalışmalarda ise orta nef ile apsisi birbirinden ayıran bema duvarına (BM.1.Duvar) rastlandı. Kilisenin kuzey ve güney *pasthophoria* bölümlerindeki çalışmalar sayesinde buradaki mekânlar daha da algılanır hale getirilerek, bu iki mekânı birbirinden ayıran toprak harçlı duvar ortaya çıkartıldı. Kilisenin ana bölümlerinin dışında, kuzeyinde, 1. Mekân olarak adlandırılan mekânın mahiyetinin anlamak amacıyla çalışmalar yürütülmüş ve çalışmalar sonucunda bu alanın kendi içerisinde üç ayrı alt mekânının (1A, 1B ve 1C Mekânları) olduğu tespit edilmiştir. 1A Mekânında sıralı halde doğu-batı yönlü uzanan bir dizi taş sırası ve yıkıntıya rastlanmış olmakla birlikte bunların ne maksatla yapıldığı ile ilgili şimdilik herhangi bir veri elde edilemedi. Bu mekândan doğu duvarı üzerindeki bir geçişle 1B Mekânı'na geçilmektedir. 1B Mekânı'nı güneyde sınırlayan duvar üzerinde kuzey nefe bir giriş, hemen solda yani kuzey yönünde de bir başka girişin olduğu göze çarpmaktadır. Bu geçişlerden kuzeyde olanının (1.95 m) her iki yanında sütun gövdesi bulunmaktadır. Muhtemelen kiliseye en dışta kuzey yönünden yani A Alanı'ndan giriş burası olmalıdır. 1B Mekânı'nın doğu duvarı üzerindeki giriş (1.23 m) aracılığıyla 1C Mekânı'na geçiş sağlanmaktadır. 1C Mekânı'na geçildiğinde ise hemen kuzey tarafta duvar üzerinde yükselen baca görünümlü bir mimari uygulama göze çarpmaktadır. Yine bu mekânda kuzey duvarı üzerinde yer alan bir girişle (1.05 m) A Alanı'na geçmek ve güney duvarı üzerindeki giriş (1.10 m) yardımıyla da kuzey *pasthophoria*'ya geçmek mümkündür.

III 5 Hamamı Çalışmaları

Anemurium III 5 Hamamı, antik kentin merkezinde, günümüzde ziyaretçi otoparkı olarak kullanılan alanın hemen doğusunda yer almaktadır (Res. 1 ve 6). Yapıda; 1966 ve 1967 yıllarında kazı ve araştırmalar yürütülmüş, neticesinde yapının birçok mekânı açığa çıkartılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda da yapının işlevi ve kullanım tarihleri için önerilerde bulunulmuştur. III 5 Hamamı da tıpkı diğer kalıntılar neredeyse algılanabilirliğini yitirmiş vaziyetteydi. Bu yüzden yapının içerisindeki mekânlarda ve dışarısındaki alanlarda bitki temizliği ve moloz dolgu kaldırma çalışmaları yürütüldü. Ayrıca yapının dışında bulunan alanlarda seviye düzenleme çalışmaları gerçekleştirildi. Özellikle C Alanı'nda yürütülen çalışmalarda alanın batısında bir mekân tespit edilmiş ve "10. Mekân" olarak adlandırılmıştır. Yine C Alanı'nda

Fig. 6
Bath III 5
Res. 6
III 5 Hamamı

Studies of Bath III 5

Bath III 5 is situated at the center of the city of Anemurium, located just east of the area used currently as the parking lot of the visitor center (fig 1 and 6). Studies and excavations in 1966 and 1967 have exposed most of the sectors of this structure. Based on the evidence from these seasons' work, various interpretations were put forward regarding the function and the use-life of this structure. Like most other buildings at the site, due to the current state of preservation, the architectural plan of the Bath III 5 was nearly unintelligible. Therefore, the interior sections of the building and its surroundings were first cleared off of vegetation and rubble. Additionally, the uneven terrain in areas surrounding the building was leveled. Studies focused particularly in Area C, and a new room (Room 10) was identified to the west of this area. Also in Area C, another room (Room 11) was identified in the mid-section of this area. However, the purpose of these architectural rooms could not be understood.

Conservation and Restoration

Conservation and restoration work was carried out on floor mosaics encountered during previous excavations around the bema and in the south nave of the Necropolis Church and the floor mosaics discovered by our team in 2018 in Room C.2 (fig. 7). Similarly, conservation and restoration techniques were applied on the wall mosaic in the apsis of the *caldarium* in Bath III 5, where a peacock with his lavish tail in display like a fan is depicted.

gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde alanın ortaya yakın bir kısmında bir başka yeni mekâna (11. Mekân) daha rastlandı. Fakat söz konusu bu yeni mekânların ne maksatla yapılmış olabilecekleri ile ilgili henüz herhangi bir veriye ulaşılamadı.

Konservasyon ve Restorasyon Çalışmaları

Nekropol Kilisesi'nin bema bölümünde ve güney nefte önceki yıllarda yürütülen kazılarda ortaya çıkarılan zemin mozaikleri ile ilk kez ekibimizce 2018 yılında C.2. Mekânı'nda ortaya çıkarılan zemin mozağinde koruma ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirildi (Res. 7). Ayrıca III 5 Hamamı'nın *caldarium* mekânı apsisinde yer alan ve üzerinde ana figür olarak kuyruğunu açarak büyük bir görsel zenginlik oluşturan tavus kuşu bulunan duvar mozağinde de benzeri bir çalışma yürütüldü.

3D Lazer Tarama Çalışmaları

Nekropol Kilisesi, III 10 C Kilisesi ve III 5 Hamamı'nın günümüzdeki mevcut hallerinin tam ve kapsamlı bir şekilde belgelenmesi ve gelecek yıllarda söz konusu yapı-larda gerçekleştirilmesi planlanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine altlık oluşturması amacıyla 3D Lazer tarama çalışması gerçekleştirildi.

Sonuç

Yukarıda genel hatlarıyla özetlemeye çalıştığımız Anemurium 2018 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları her şeyden önce aradan geçen uzun bir süreçten sonra,

Fig. 7 Restoration of the floor mosaics in the Necropolis Church

Res. 7 Nekropol Kilisesi zemin mozaïği restorasyonu

3D Laser Scanning

The current state of the Necropolis Church, Church III 10 C, and Bath III 5 was digitally documented using a 3D Laser Scanner to serve as a basis for developing a restitution and restoration plan for these buildings in the following seasons.

Conclusions

Excavations and Restoration at Anemurium in 2018, summarized above, have revealed many important results. However, above all, the significance of this season's work lies in the fact that, with this project scientific studies have been re-initiated at Anemurium, one of the most important and largest ancient port cities of the region, after a very long period of inactivity. Thus, Anemurium is once more revived after having been exposed to destruction by natural elements for long years. In future seasons, we will be dedicated to continuing to expose the original structures of this once glamorous city, as we have done this season.

In closing, let us recapitulate the important studies conducted in distinct areas and buildings during the long 2018 field season and their results. First of all, cleaning, landscaping, conservation, and restoration was carried out at and around the buildings and the interior floor surfaces were leveled. Studies at the Necropolis Church revealed new rooms and new information about the building. Particularly, wall foundations and stepped doorways discovered in Area C to the south of the

bölgenin en önemli ve en büyük liman kentlerinden birisi olan Anemurium'da yeniden bilimsel çalışmaların başlatılmış olması yönünden fevkalade büyük önem taşımaktadır. Uzun yıllardır adeta kendi kaderine terk edilen ve sahip olduğu zengin kültürel mirası her geçen gün daha fazla tahribata maruz kalan Anemurium, bu çalışmalar sayesinde yeniden hayata dönmüştür. Bundan sonra da tıpkı bu yıl göstermiş olduğumuz büyük emek ve gayretlerle de eski ihtişamlı günlerine kavuşturulacaktır.

2018 yılı uzun çalışma sezonunda farklı yapı ve alanlarda çok önemli işler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda; antik kentte bitki/çevre temizliği, koruma ve restorasyonlar ile yapılarda seviye düzenleme çalışmaları yürütülmüştür. Nekropol Kilisesi'nde gerçekleştirilen çalışmalar sayesinde yapıya ait yeni kalıntılar ve bilgilere ulaşılmıştır. Özellikle kilisenin güneyindeki C Alanı'nda ortaya çıkarılan duvar kalıntıları ve basamaklar muhtemelen daha geç bir dönemde yapının halen kullanım gördüğünü ortaya koymaktadır. Öyle ki C.2. Mekânı'nda yer alan ve asıl kilise zemininden daha yüksek kotta bulduğumuz mozaik zemin kalıntısı bu bölümlerin belli bir dönem kullanıldığına işaret etmektedir. Söz konusu mozaik zemin oldukça fazla tahribata maruz kalmış olsa da üzerindeki motiflere bakarak MS 5. yy'ın sonlarında yapılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Burada ele geçen MS 4. yy. ile MS 7. yy. aralığındaki buluntular, kilisenin dönem dönem onarımlar görse de kamusal maksatlı işlevini sürdürdüğünü göstermektedir.

2018 kazı sezonunda Nekropol Kilisesi'nin yanı sıra III 10 C Kilisesi'nde de benzer çalışmalar yürütülmüş ve

church, demonstrate that the building was probably still in use in later periods. For example, the floor mosaic discovered in Room C.2, which is at a higher elevation than the floor of the church, demonstrates that this section was in use during a certain period. Although this mosaic floor has been severely destroyed, an art historical study of recognizable motifs suggests it was made in late 5th century. Various finds dating to a period between the 4th and the 7th centuries (AD) in these areas suggest that the building was in use throughout this period, albeit various phases of reconstructions and repairs.

In 2018, similar studies were carried out also at Church III 10 C and new rooms related with the structure were revealed during excavations, leading to a better understanding of the architectural plan. Significantly, in the area to the north of the church, previously unknown northern entrances to the church were identified, as well as new architectural rooms that date to a later phase. Coins unearthed during excavations in this building demonstrate that this church was also in public use from late 4th century to the 7th century with intermittent repairs and reconstructions.

Apart from the churches, fieldwork at Bath III 5 has also exposed the architectural remains in an intelligible condition and revealed significant new findings. New architectural rooms were identified to the north of the Bath; however, their relationship with the Bath could not be determined.

In conclusion, the results of the 2018 season at Anemurium clearly demonstrate that further excavations and studies at the site will undoubtedly reveal significant new information about this ancient city, and that we are obliged to continue our conservation and restoration efforts to preserve the monumental buildings of this city for future generations.

sonucunda da yapı ile ilişki mekânlar açığa çıkartılarak, yapı daha algılanabilir hale getirilmiştir. Özellikle yapının kuzeyinde yürütülen çalışmalar sayesinde kuzeyden kiliseye geçişlerin olduğu ve kilisenin daha geç dönemleri ile ilişkili yeni mekânlarının olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu çalışmalar sırasında ortaya çıkartılan sikkeler, bu kilisenin de dönem dönem onarımlar ve eklemeler olsa da MS 4. yy.'ın sonundan MS 7. yy.'a kadar yoğun olarak kullanıldığını göstermiştir.

Kiliselerin dışında III 5 Hamamı'nda bu yıl ki çalışmalar sonucunda daha algılanır hale getirilmiş ve yine burada da kayda değer birtakım bulgulara rastlanmıştır. Bu yıl ki çalışmalarda hamamın kuzeyinde yeni mekânlar ortaya çıkartılmış olmakla birlikte, bu yeni mekânların hamamla ilişkili olup olmadığı hususunda henüz yeterli veriler elde edilememiştir.

Sonuç olarak Anemurium 2018 yılı çalışmaları, burada sürdürülecek olan kazı ve araştırmaların kentin bilinmeyenleri ile ilgili pek çok önemli yeni bilgilere ulaşılabileceğini, koruma ve onarım çalışmaları ile de kentin sahip olduğu anıtsal yapıların geleceğe aktarılması adına bizler için önemli bir görev olduğunu çok net bir şekilde ortaya koymuştur.

Olympos Excavations 2018

Olympos Kazısı 2018

B. Yelda OLCAY UÇKAN – Gökçen K. ÖZTAŞKIN

The 2018 campaign of excavations were conducted at the Episcopeion and the Temple in sector S7/VII – VIII and at Church III in sector S7/VI (figs. 1–6). Conservation and restoration work, illustration of finds, preparation for publications, and cleaning and conservation of small finds were also carried out throughout the season alongside excavations.¹

The Episcopeion (Bishop's Palace) complex contains a peristyle courtyard, which features a fountain on the west and two-story porticoes on all three sides. A triclinium (dining/meeting hall) featuring an apsis on its northern side is located east of the peristyle. Entrance to the peristyle and the triclinium is through a rectangular

2018 sezonundaki kazı çalışmaları S7/VII – VIII sektöründeki Episkopeion'da, aynı alandaki tapınakta ve S7/VI sektöründeki III Nolu Kilise'de yürütülmüştür (Res. 1–6). Kazı çalışmalarının yanı sıra koruma-onarım çalışmaları, çizim çalışmaları, yayın çalışmaları, küçük buluntularla ilgili olarak temizlik ve konservasyon çalışmaları da kazıyla eş zamanlı olarak yürütülmüştür¹.

Episkopeion (Piskoposluk Sarayı) kompleksinin bir bölümünü oluşturan peristyl, batısında çeşmeli ve diğer üç yönde iki katlı düzenlenmiş portikolara sahiptir. Peristylin doğusunda kuzey yönde apsisli düzenlenmiş triklinium (yemek/toplantı salonu) yer alır. Peristyl ve trikliniumun girişi dikdörtgen planlı vestibulumdan (giriş mekânı) sağlanmaktadır. Ayrıca, vestibulumun

¹ The 2018 campaign at the Ancient City of Olympos lasted from July 16th to September 23rd. After the completion of the excavation season, landscaping work continued at the site until December 10th, 2018, under the supervision of the museum. The team members were architect Dr. E. Uçkan; Asst. Prof. Dr. M. Öztaşkın of Pamukkale University; Asst. Prof. Dr. Ü.S. Evcim of Ordu University; archaeologist Dr. Ö.E. Öncü of Istanbul Archaeology Museums; Asst. Prof. Dr. H.S. Öztürk of Marmara University; archaeologist O. Atvur; restoration architect T. Bayram; Ph.D. students in Art History, M.C. Uzun, S. Sertel, and B. Yıldırım; and M.A. students in Art History, M. Aslan and F. Mirzanlı. Additionally, students from Anadolu, Pamukkale, Ordu, Gazi, and Sıtkı Koçman Universities and workers allocated by İŞKUR participated at the excavations. Art historian Mehmet Cabir Alper of Batman Museum was the Ministry representative for the 2018 campaign. Additionally, art historian Ü. Çınar of Antalya Archaeological Museum supervised the work conducted under the auspices of the museum. We would like to express our gratitude to the Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Cultural Heritage and Museums, Antalya Culture and Tourism Directorate, and Anadolu University's Project Unit for the permit to work and their support; SERVO Defense, YAŞAM Hospitals, and BAİA Hotels for financial support; and Kumluca Municipality, ICF Airports, and BP Turkey for support in kind.

¹ Olympos Antik Kenti'nde 2018 sezonundaki çalışmalar 16 Temmuz - 23 Eylül tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarının tamamlanmasının ardından 10 Aralık 2018'e kadar ise müze denetiminde çevre düzenlemesi çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalara Mimar Dr. E. Uçkan; Pamukkale Üniversitesinden Dr. Öğr. Ü.M. Öztaşkın; Ordu Üniversitesinden Dr. Öğr. Ü.S. Evcim; İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nden Arkeolog Dr. Ö.E. Öncü, Marmara Üniversitesi'nden Dr. Öğr. Ü. H.S. Öztürk; Arkeolog O. Atvur; Restoratör T. Bayram; Sanat Tarihi Doktora öğrencileri M.C. Uzun, S. Sertel ve B. Yıldırım, Sanat Tarihi Yüksek Lisans öğrencileri M. Aslan ve F. Mirzanlı katılmıştır. Ayrıca Anadolu, Pamukkale, Ordu, Gazi ve Sıtkı Koçman üniversitelerinden lisans öğrencileri ile İŞKUR tarafından sağlanan işçiler çalışmalara iştirak etmiştir. Kazı çalışmalarında Batman Müzesi'nden Sanat Tarihçi M.C. Alper Bakanlık Temsilcisi olarak görev almıştır. Müze denetimli çalışmalarda ise Antalya Arkeoloji Müzesi'nden Sanat Tarihçi Ü. Çınar görev almıştır. Çalışma iznini veren Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne; Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne; Anadolu Üniversitesi Proje Birimine; maddi destek sağlayan SERVO Savunma'ya, YAŞAM Hastaneleri'ne ve BAİA Otelleri'ne; çalışmalara aynı destekte bulunan Kumluca Belediyesi, ICF Airports ve BP Türkiye'ye teşekkür ederiz.

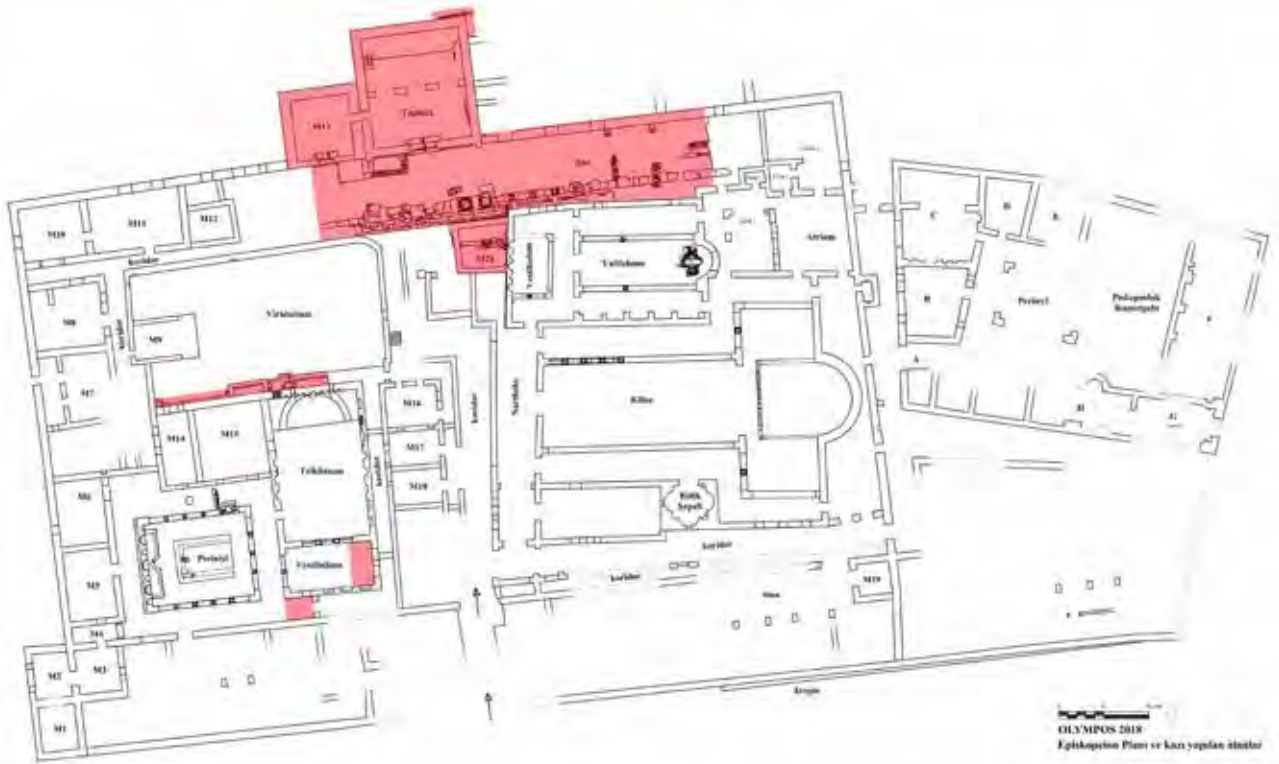

Fig. 1 Plan of the Episcopoion and excavation areas

Res. 1 Episkopeion planı ve kazı alanları

vestibulum (entrance hall). Additionally, an arched doorway located south of the vestibulum (and southwest of the peristyle) provides access to the peristyle. During the 2014 and 2015 excavations, opus tessellatum floor mosaics were encountered in the peristyle and the vestibulum. However, an area in the eastern sector of the vestibulum and the area in front of the southwestern entrance to the peristyle could not be excavated during these previous seasons so as not to destabilize the standing walls in these sectors. In 2018, rubble around the walls was removed in order to reduce the pressure on the wall exterior and thus, the excavation of the mosaic floors was completed. Excavations also revealed two rectangular, arched window openings on the east wall of the vestibulum, which were blocked at a later phase.

Excavation in front of the doorway southwest of the peristyle started at an elevation of +455 cm and the mosaic floor was reached at an elevation of +417 cm. The mosaic covers an area of 245 x 310 cm and is bordered by a three-colored outer rim. On the interior of this outer rim, there is a 56-cm-wide frame bearing a continuous knot motif. The third frame on the interior is narrow and white. The fourth and the final frame around the rectangular central panel is 12.5 cm wide and bears wave motifs. The rectangular central panel bears a rhombus motif with interlocking circles on all four corners.

güneyinde (peristylin güney batısında) sadece peristyle geçiş sağlayan kemerli bir kapı bulunur. Peristyl ve vestibulumdaki 2014 ve 2015 sezonlarında yürütülen çalışmalarda opus-tesselatum tekniğinde zemin mozaikleri açığa çıkarılmıştır. Ancak bu çalışmalarda vestibulumun doğu bölümünün bir kısmı ve peristylin güneybatısındaki giriş kapısının önü, buralardaki duvarların yıkılma tehlikesine karşı kazılamamıştır. 2018 yılı çalışmalarında, duvarların dış hatlarındaki baskıyı azaltmak için moloz temizliği yapılmış ve mozaik döşemelerin kazısı tamamlanmıştır. Çalışmalar sonucunda vestibulum doğu duvarında kemerli düzenlenmiş dikdörtgen planlı iki pencere açıklığı bulunduğu ve açıklıkların sonradan kapatılmış oldukları anlaşılmıştır.

Peristilin güneybatısındaki giriş kapısı önündeki çalışmalar +455 kot seviyesinde başlamış ve +417 kot seviyesinde mozaik döşemeye ulaşılmıştır. 245 x 310 cm ölçülerindeki alanda bulunan mozaik zemin en dış hatta üç renkli bir bordürle sınırlanır. Bundan sonra 56 cm genişliğindeki ikinci bordürde düğüm motifi izlenir. Üçüncü bordür ince ve beyaz renklidir. 12,5 cm genişliğindeki dalga motifli dördüncü bordür merkezdeki dikdörtgen panoyu sınırlar. Dikdörtgen pano içerisinde dörtkenarından antrolak düğümlü daireler bulunan eşkenar dörtgen yer alır. Eşkenar dörtgenin merkezinde yine antrolak düğümleriyle kenarlara bağlanan dairesel bir

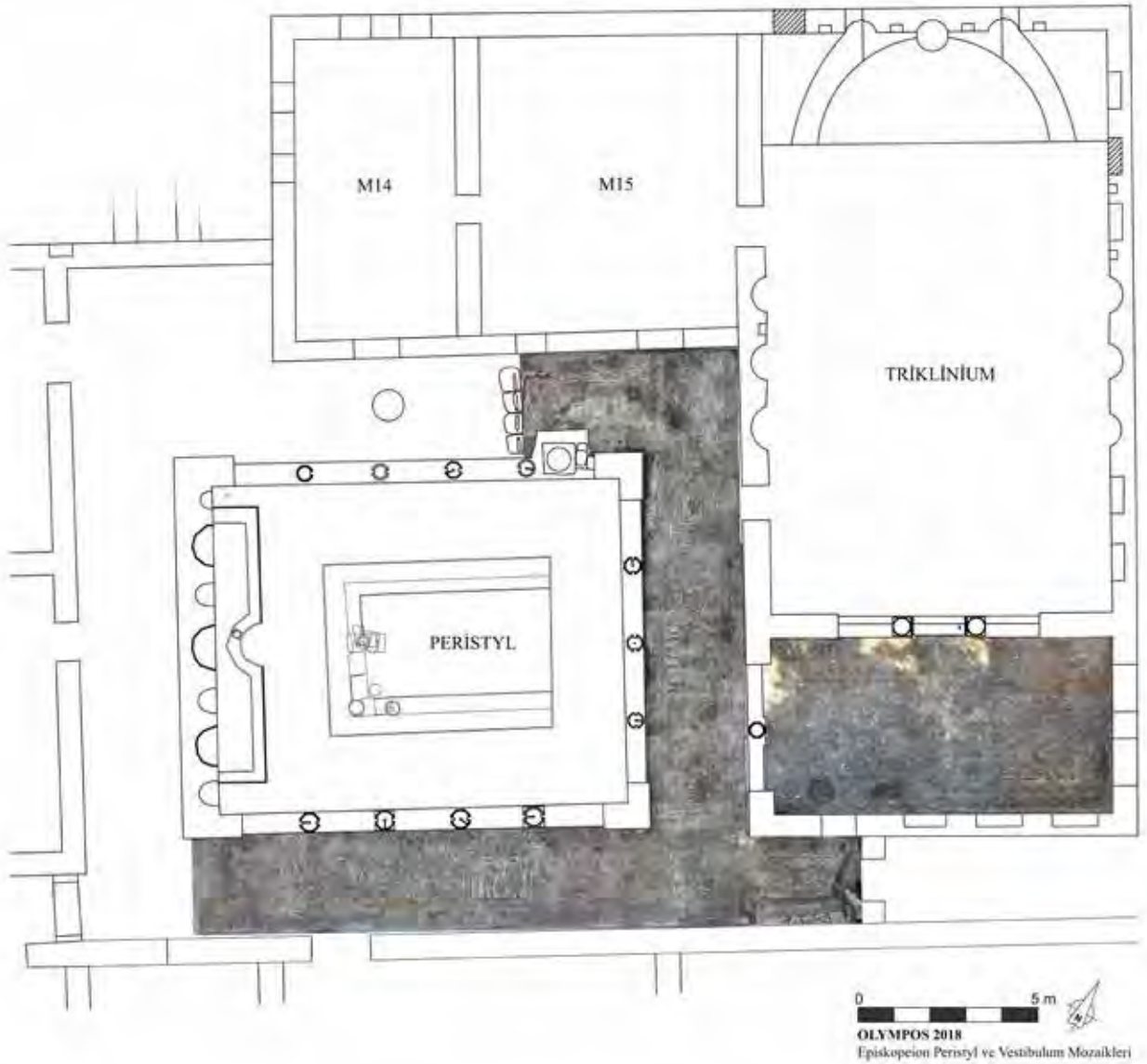

Fig. 2 Episkopeion Peristyle and the Mosaic floors of the Vestibulum
Res. 2 Episkopeion Peristyl ve Vestibulum Mozaikleri

A circular medallion motif, connected to the corners with another set of interlocking circles, is located at the center of the rhombus design. Excavations in the vestibulum were carried out in its eastern sector, in an area measuring 4.90 x 2.75 m. Here, excavations were initiated at an elevation of ca. +615 cm and the mosaic floor was encountered at an elevation of +394 cm. This mosaic is similar in character to the one unearthed in 2015. A rhombus design with a knot motif in its center is placed in the middle of a rectangular frame. A vessel is depicted in the northeastern corner in the triangular space between the rectangular frame and the rhombus. Ivy branches pour out of the vessel and a water bird is placed on the vessel. In the southeastern corner, there is a cornucopia motif and a long-necked water

madalyon bulunur. Vestibulumdaki çalışmalar, mekânın doğu bölümünde 4.90 x 2.75 m'lik bir alanda yürütülmüştür. Ortalama +615 kot seviyesinde başlayan çalışmalarda +394 kotunda mozaik zemine ulaşılmıştır. Mozaik zeminin 2015 yılı çalışmalarıyla aynı nitelikte olduğu anlaşılmıştır. Merkezinde düğüm motifi bulunan eşkenar dörtgen ve dikdörtgen pano arasındaki üçgen formlu köşe boşluklarından kuzeydoğudakinde bir kap tasviri bulunur. Kaptan dışarıya çıkan sarmaşık dalları betimlenmiştir. Kabin üzerinde bir su kuşu yer alır. Güneydoğudaki alanda ise bereket boynuzu ve uzun boyunlu bir su kuşu tasviri bulunur. Zemin döşemelerinin temizlik ve konservasyon çalışmalarının ardından belgeleme çalışmaları tamamlanmıştır. Böylece tüm zemin döşemesine ait veriler Photoplan ve Agisoft Photoscan

Fig. 3 Water supply system along the southern wall of the Viridarium
Res. 3 Viridarium güney duvarında tespit edilen su sistemleri

bird. Following the cleaning and conservation work, documentation of mosaic floors was completed. Orthographic images of all the floors were produced utilizing Photoplan and Agisoft Photoscan platforms (fig. 2).

In order to investigate the water supply system of the triclinium and the peristyle, excavations were conducted along the southern wall of the viridarium (courtyard). This wall that defines the southern limit of the viridarium is at the same time the northern wall of the triclinium, M14, and M15 (fig. 1). Investigations revealed two water supply tanks and a water reservoir installed along this wall. It was also revealed that these features are connected to one another with clay pipes and they serve as a water distribution facility for the buildings located south of the complex. The tanks measure 440 x 135 cm (exterior rim); their interior walls are plastered with hydraulic mortar and their bases are paved with bricks (fig. 3).

The temple that is located at the center of the North City, at the border of sectors S7/VII and S7/VIII, has a rectangular plan and a northwest–southeast orientation. It has a prostylos in front of the southern façade. The front wall of the cella continues east and west to form the temenos wall. The entire area of the temple and the temenos has been integrated into the Episkopeion complex during the Early Byzantine Period constructions (fig. 1). Excavation of the naos and the prostylos was completed in 2018 (figs. 4–5). Approximately two thirds of the eastern wing of the northern stoa was also unearthed. Additionally, excavations were conducted in contexts M13 and

programı ile işlenerek zemin döşemelerinin orthografik fotoğrafi oluşturulmuştur (Res. 2).

Episkopeion içerisinde yer alan triklinium ve peristyle ulaşan su sisteminin anlaşılması amacıyla viridariumun (avlu) güney duvarları önünde kazı çalışmaları yapılmıştır. Viridariumu güney yönden sınırlandıran duvarlar aynı zamanda trikliniumun, M14 ve M15'in kuzey duvarlarını oluşturmaktadır (Res. 1). Yapılan çalışmalarda duvar hattı boyunca yerleştirilmiş iki su tankı ve bir su haznesi tespit edilmiştir. Su sistemine ait unsurların künk sistemleriyle birbirleriyle bağlantılı oldukları, aynı zamanda güney yöndeki yapılar için dağıtım merkezleri oldukları anlaşılmıştır. Dıştan dışa ölçüleri ortalama 440 x 135 cm olan su tanklarının, iç yüzeyleri hidrolik harçlı ve zeminleri tuğla döşemelidir (Res. 3).

Kuzey kentin merkezinde S7/VII ve S7/VIII sektörlerinin birleşme kenarında yer alan tapınak kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Güney cephesi önünde prostylos yer alır. Temenos duvarları tapınak cella duvarı ön cephesinden doğu ve batı yönlerine doğru ilerler. Erken Bizans Dönemi yapılaşmasında, tapınak ve temenos alanının tamamı episkopeion kompleksine dahil edilmiştir (Res. 1). 2018 sezonunda naos ve prostylos kazıları tamamlanmıştır (Res. 4–5). Kuzey stoa doğu kanadının ise yaklaşık üçte ikilik bir bölümü açığa çıkarılmıştır. Ayrıca tapınak çevresinde yer alan M13 ve M20'de de kazı çalışmaları yapılmıştır. Kazılarda açığa çıkan yeni yapı blokları da belgelenerek envanterleri yapılmış ve blok havuzundaki uygun yerlere taşınmıştır.

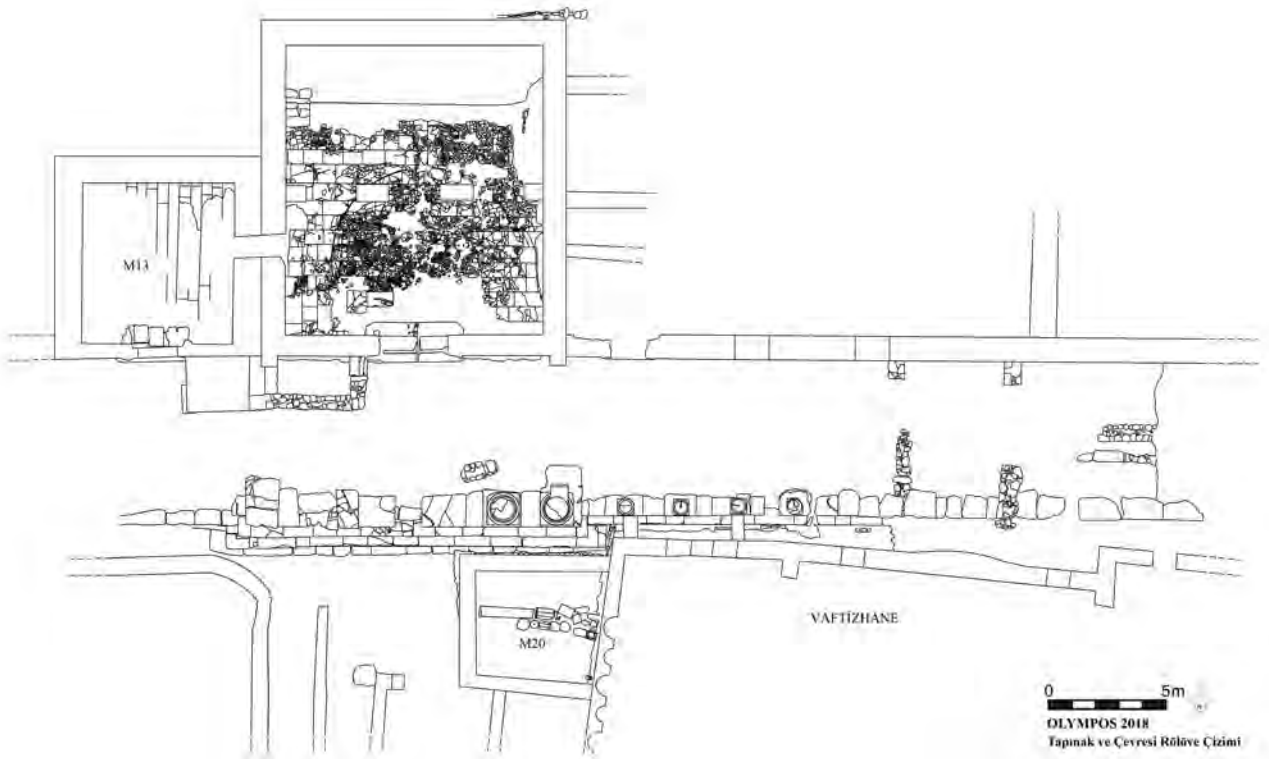

Fig. 4 Scaled drawing of the Temple and surroundings

Res. 4 Tapınak ve çevresi rölöve çizimi

Fig. 5 General view of the Temple and surroundings

Res. 5 Tapınak ve çevresi güneyden genel görünüşü

M20 adjacent to the temple. New architectural blocks revealed during excavations were documented, inventoried, and transferred to proper locations in the repository of architectural blocks.

Excavations of the naos began with the removal of the fill containing mortar fragments and rubble stones from collapsed walls, which was attested at an interval of ca. +640/+600 cm. Around +600 cm, roof tiles, voussoir bricks, and brick fragments also became observable in this fill. The floor was reached at an elevation of +560 cm. The floor was paved with rectangular limestone slabs. The head of a statue was found fallen face down on top of the floor by the doorway that leads from the naos to the cella. The height of the head that features a beard is approximately 70 cm and it must have belonged to a colossal statue of a god. Hand, arm, leg, and torso fragments belonging to the same statue were also encountered in the vicinity of the find spot of the head. The dimensions of these fragments are proportionate with the foot and hand fragments unearthed during the 2017 campaign. Restitution and critical stylistic analysis of all fragments that may belong to this statue are ongoing. In 2018, excavation of the crepidoma in front of the prostylos was also completed. The stylobate is located at an elevation of +540 cm, while the first level of the crepidoma is at +500 cm; the second level is at +460 cm and the stereobate is at +432 cm. The elevation of the top surface of the stereobate is also informative of the street level in this sector of the North City during the Roman Period. The archaeological deposit in this area was homogenous and characterized by compact brown soil. Four *in situ* column bases were revealed on top of the stylobate during the excavations of the east wing of the northern stoa. Additionally, Ionian capitals were found around the stylobate. The dimensions, proportions, and style of the column capitals suggest they may have belonged to the stoa.

Excavations were also informative of the modifications carried out in the area during the Early Byzantine Period. Bastions were placed in an east-west orientation at the center of the naos and a wide wall was constructed in front of the northern wall. Additionally, a clay drainage system, which begins in the northeast corner and continues along the eastern wall, was unearthed. At a higher elevation, at +459 cm, a second drain was revealed outside the southeast corner of the prostylos. At the corner of the pronaos, the drain turns east with the help of a sleeve and continues in the direction of the stoa, then turns north and reaches the exterior of the complex. In the south, the drain continues into context M20. It is possible that this drainage system was installed for diverting

Naos kazılarında yak. +640/+600 kotlarına kadar odanın içindeki harçlı moloz taş duvar yıkıntılarına ait dolgu boşaltılmıştır. Yak. +600 kotundan itibaren naos içindeki dolgu içerisinde çatı kiremidi, tuğla kemer yıkıntıları ve tuğla parçaları da görülmeye başlanmıştır. +560 kotunda zemin döşemesine ulaşılmıştır. Zemin döşemesinin dikdörtgen kireç taşı plakalar halinde yapıldığı tespit edilmiştir. Çalışmalar sırasında cella kapısının naosa açılan kesiminde, zemin üzerinde, yüzü üzerine yıkılmış durumda sakallı bir heykel başı açığa çıkarılmıştır. Yaklaşık 70 cm. yüksekliğindeki başın, kolossal boyutlarda bir tanrı heykeline ait olduğu anlaşılmaktadır. Başın bulunduğu alanın çevresinde, aynı heykele ait olduğu anlaşılan el, kol, bacak ve torso parçaları da tespit edilmiştir. Tespit edilen parçalar 2017 sezonunda bulunan ayak ve el parçalarıyla ölçüleri açısından uyumludur. Heykele ait olabilecek tüm parçalar üzerinden restitüsyon ve stil-kritik çalışmalarına devam edilmektedir. 2018 yılı çalışmalarında prostylos önündeki krepislerin kazıları da tamamlanmıştır. Yapının stylobatının +540, birinci krepisinin +500, ikinci krepisinin +460, stereobatının +432 kotunda olduğu anlaşılmıştır. Stereobat üst kotu aynı zamanda Kuzey Kent'in bu bölümündeki Roma Dönemi yürüme seviyesini de anlamamıza yardımcı olmuştur. Bu alanda kazıların yürütüldüğü dolgu, sıkışmış kahverengi toprak yapısına sahip homojen bir yapı göstermiştir. Kuzey stoa'nın doğu kanadındaki çalışmalarda stylobat üzerinde *in-situ* durumda dört sütun altlığı tespit edilmiştir. Ayrıca stylobat çevresinde lon tipi başlık parçaları ele geçmiştir. Ölçü, oran ve stil özellikleri stoaya ait olduklarını düşündürmektedir.

Kazı çalışmalarında tapınağın Erken Bizans Dönemi'nde yeniden düzenlenmesine ilişkin yeni verilere ulaşılmıştır. Naosun merkezine doğu-batı aksında yerleştirilen payandaların yanı sıra kuzey duvar önünde kalın bir duvar yapıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca kuzeydoğu köşeden başlayarak doğu duvar önünde devam eden bir künk sistemi açığa çıkarılmıştır. İkinci bir künk sistemi prostylosun güneydoğu köşesinin dışında +459 üst kotunda tespit edilmiştir. Künk sistemi pronaos köşesinde bir manşon sayesinde köşe yaparak doğuya doğru stoa hattında ilerlemekte ve kuzeye dönerek kompleksin dışına ulaşmaktadır. Güney yönde ise M20 olarak adlandırılan mekâna geçiş yapmaktadır. Olasılıkla bu künk sistemi kuzey yöndeki su kaynaklarından vaftizhane vestibulumundaki çeşmeye su taşımak için düzenlenmiştir.

M13 olarak adlandırılan mekân içerisindeki çalışmalarda +563 kotunda zemine ulaşılmıştır. Zemin döşemesinin tapınak naosuna benzer şekilde dikdörtgen kireç taşı plakalarla kaplandığı anlaşılmaktadır. Ancak zemin döşemesine ait tüm kaplamaların söküldüğü görülmüştür.

water from a source in the north to supply water for the font located in the vestibulum of the baptistery.

Excavations in M13 reached the floor level at an elevation of +563 cm. The floor of this context was also originally paved with limestone slabs similar to the naos. However, all limestone blocks here were removed at a later phase. Early Byzantine style wall paintings bearing geometric, floral, and figurative motifs were identified on the walls of this context. Extant evidence demonstrates that the doorway in the southern wall of this context was blocked during the period of rapid urbanization in the 5th–6th centuries AD and the function of the context had been transformed with the addition of wall paintings.

Another context identified southeast of the temple and west of the vestibulum of the baptistery was labeled M20. Here, the wall construction technique and small finds indicate that the context was built during the construction of the Episcopion in the 5th–6th centuries AD. During excavations, architectural elements such as cornice blocks and a pediment block belonging to the temple's prostylos were found at an elevation of around +533 cm. The discovery of these architectural blocks at an elevation so close to topsoil indicates that the temple was still standing during the Early Byzantine Period. This evidence is significant for understanding the chronological development of urban architecture.

Church III is located in the northwestern section of sector S7/VI. It is a three-nave church with a narthex and a single apsis. A large, semi-circular exedra with a diameter of 730 cm, that is directly accessible from the northern nave, is located northwest of the naos. There are additional rooms located west of the narthex and east of the apsis (fig. 6). Excavations were planned so as to continue the investigations carried out in 2016 and 2017. At the end of the 2018 campaign, about two thirds of the central nave and the entire southern nave, except for a baulk left for the wheelbarrow, were excavated. Additionally, excavations were conducted down to various elevations in the auxiliary contexts east of the church.

After the removal of topsoil starting at ca. +490 cm in the southern nave, the debris of the collapsed arch between the southern and central naves was revealed at an interval of +470/+420 cm, scattered along the length of the nave at the bottom of the wall. Marble plaques covering the arch were also recovered within this destruction debris. Below the remains of the collapsed arch, architectural elements of the load-bearing structure, such as column shafts, column fragments, and capitals were encountered. Among these remains, while the Corinthian capitals were found fragmented,

Mekân duvarlarında Erken Bizans Dönemi özellikleri gösteren geometrik ve bitkisel motiflerle birlikte figürlü duvar resimleri tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre mekânın güneyinde yer alan kapı açıklığının, kentin yoğun bir şekilde yapılaşma gösterdiği 5.-6. yy'da kapatıldığı ve mekânın duvarlarının resimlenerek yeni bir işlev doğrultusunda kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tapınağın güneydoğusunda konumlanan ve vaftizhane vestibulumunun batısında yer alan mekân M20 olarak tanımlanmıştır. Mekânın duvar tekniği ve mekân içinden ele geçen buluntular, mekânın MS 5.-6. yy'da episkopeion ile beraber inşa edildiğini göstermektedir. Çalışmalarda ortalama +533 kotunda tapınağın prostasisine ait alınlık simaları gibi mimari bloklar ve bir alınlık parçası tespit edilmiştir. Mekân içerisinde üst kotlarda tespit edilen bu bloklar tapınağın Erken Bizans Dönemi süresince ayakta olduğunu göstermektedir. Bu veri kentin mimari gelişim kronolojisi açısından önemlidir.

III No'lu Kilise S7/VI sektörünün kuzeybatısında yer almaktadır. Kilise üç nefli, nartheksli ve tek apsididir. Naosun kuzeybatısında kuzey neften doğrudan ulaşılan 730 cm çapında yarım daire planlı büyük bir eksedra yer alır. Nartheksin batısında ve apsinin doğusunda ek mekânları bulunur (Res. 6). Kazı çalışmaları 2016 ve 2017 sezonlarında elde edilen tespitlerin devamlılığına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar sonucunda orta nefin yaklaşık üçte ikilik bir bölümü, güney nefin ise el arabası için bırakılan küçük bir bölümü hariç tümü kazılmıştır. Ayrıca, kilisenin doğusundaki ek mekânlarda da farklı seviyelerde kazı çalışmaları yapılmıştır.

Güney nefte ortalama +490 kotundaki yüzey toprağı temizlendikten sonra +470/+420 kotları arasında nef boyunca duvar dibine doğru yayılmış bir şekilde nef ayrımının kemer yıkıntısı ortaya çıkmıştır. Yıkıntının içerisinde kemer yüzlerinin kaplandığı mermer plakalar da bulunmaktadır. Kemer yıkıntısından sonra taşıyıcı sisteme ait sütun, sütun parçaları ve sütun başlıklarına ulaşılmıştır. Bunların içerisinde korinth başlıklar parçalanmış haldeyken, iki lon ve bir impost başlık tam olarak çıkarılmıştır. İmpost başlık, muhtemelen üzerinde durduğu iki parça halindeki ince sütun ve tam boy olarak bulunan bir diğer ince sütun galeri katına ait olmalıdır. Taşıyıcı sistemin altında +430/+390 kot aralığında çok sayıda levha, delikli levha ve balüster parçası bulunmuştur. Mimari plastik öğelerle birlikte çok sayıda cam tessera bulunmuş olup, üzeri cam tesseralı mozaikle kaplı kemer parçaları sayesinde kemer karınlarının geometrik motifli mozaiklerle süslediği anlaşılmıştır.

Güney nef ayrımında bir kısmı in situ olarak bulunan kaidelerin hepsi Attica B tipidir ve sırayla bir sekizgen

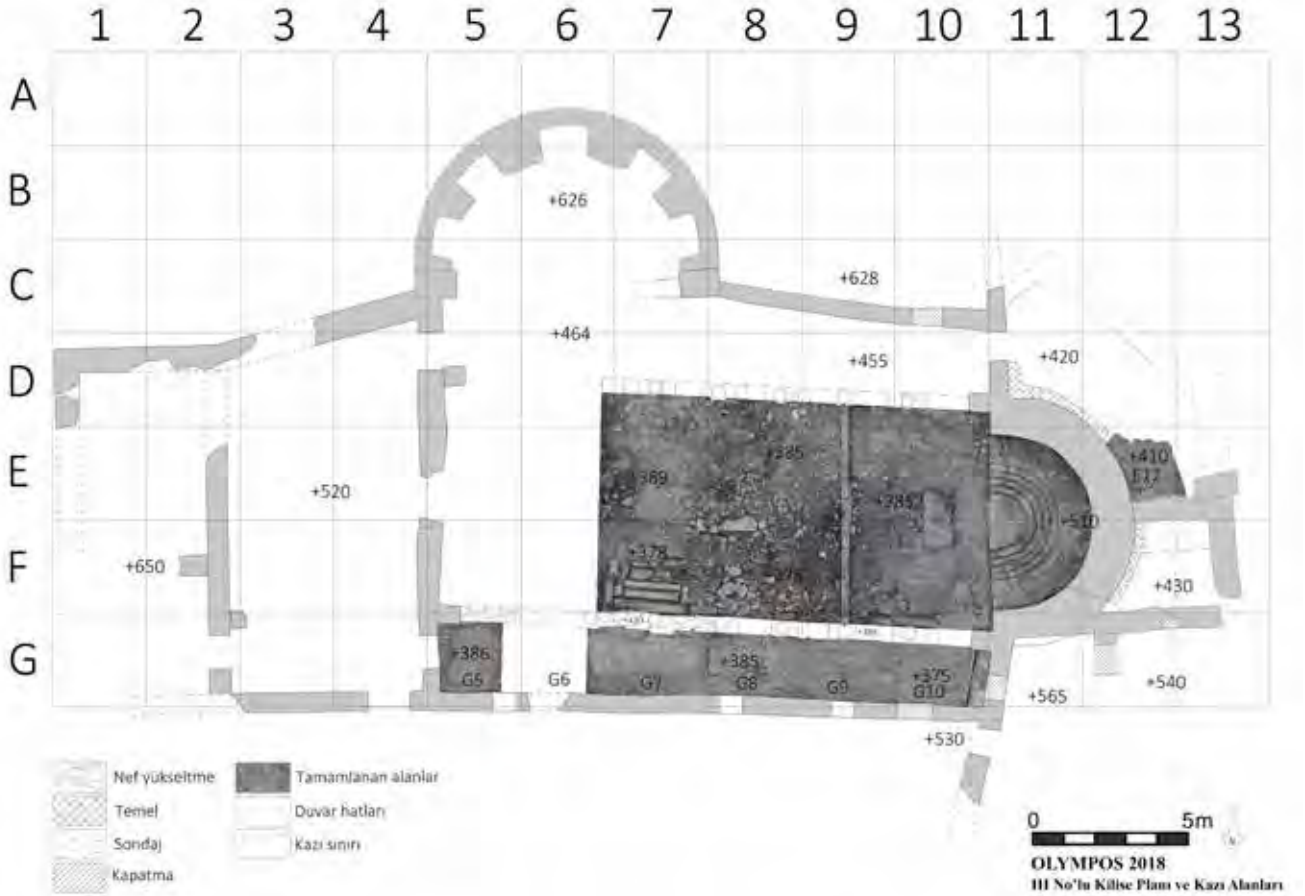

Fig. 6 Plan of Church III and excavation areas

Res. 6 III No'lu Kilise planı ve kazı alanları

two Ionian capitals and an impost capital were found intact. This impost capital, as well as the slender column found in two fragments, which most likely supported the impost, and another intact slender column found nearby must have belonged to the gallery on the upper floor. Below the remains of the load-bearing structure, many fragments of plaques, plaques with drilled holes, and baluster fragments were found in the +430/+390 cm interval. Apart from the architectural elements, many glass tesserae were encountered in the debris, as well as voussoir blocks with applied glass tesserae mosaics, which demonstrate that the intrados of the arch was decorated with glass tesserae.

All column bases of the arched passage between central and southern naves are of Attic B type. Some of the bases are found *in situ* and they rest on square and octagonal plinths that are placed in an alternating order. Further excavations in this sector revealed a ca. 30-cm-high rubble wall (top elevation at +430 cm) built on top of the stylobate between the naves. This separator wall between the column bases begins at the western end and continues until the mid-section of the nave. The purpose of this

bir kare plinthoslu düzeninde yerleştirilmişlerdir. Devam eden çalışmalarda nef ayrımı stylobati üzerine yerleştirilmiş, üst kotu +430 olan ortalama 30 cm yüksekliğinde moloz taş duvar ortaya çıkartılmıştır. Sütun kaideleri arasında, batı uçtan nefin ortasına kadar devam ettiği görülen bu uygulama yüksek nef ayrımı oluşturmak içindir ve benzeri daha önce Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde de tespit edilmiştir.

Mimari plastik malzemeler kaldırılırken +420 kotunda kiremit kırıkları içeren çatı yıkıntı tabakasına ulaşılmıştır. Kiremitlerin altında +415 civarında, rudusta kullanılan dere çakılları ve beyaz kireçtaşı tesseralardan oluşan galeri katı mozaigine ait çöküntü ortaya çıkarılmıştır. Güney duvardaki kiriş yuvalarından anlaşıldığı üzere galeri zemin mozaigi ahşap kiriş-kaplama üzerine uygulanmıştır. Kiremit ve galeri zemin yıkıntısında ele geçen sikkeler MS 6. yy'a aittir.

Güney nef çalışmalarında son olarak zemin mozaigi el arabası yolu haricinde tamamen açılmıştır. Opus tessellatum tekniğindeki mozaik zemin üç pano halinde düzenlenmiştir ve hâkim motif balık puludur. Her üç pano da ortalama 50 cm genişliğinde, iki ucu paltaeli eşkenar

arrangement is to create an elevated separation between the naves. A similar arrangement was also encountered at the Episcopal Church at Olympos.

During the removal of the architectural elements, the debris of the collapsed roof was encountered at +420 cm, where roof tiles were revealed in the rubble. Below the deposit with the roof tiles, debris of the upper gallery's floor mosaics were encountered at ca. +415 cm, including small pebbles used in the rudus layer and white limestone tesserae. As the beam pockets in the southern wall demonstrate, the floor mosaic of the upper gallery was laid over a timber beam construction. Coins found in the debris from the roof and the gallery floor date to the 6th century AD.

The final stage of excavations in the southern nave consisted of the unearthing of the entire floor mosaic, except for the unexcavated wheelbarrow baulk. The opus tessellatum mosaic floor was arranged in three panels, in which the predominant motif is fish scales. All three panels are approximately 50 cm wide and are bordered by frames bearing rhombus designs with paltae on both ends, alternating with diagonal squares in between.

Work in the central nave started with excavations in grid-square F8. Within the interval of +400/+378 cm, scattered fragments of limestone slabs from the area in between the naves, and square limestone tiles and triangular slate tiles of the opus sectile mosaic floor of the central nave were discovered. In grid-square F7, the remains of the opus sectile floor were also discovered in a very disturbed state in the same elevation interval as in F8. In grid-square E8, the opus sectile floor discovered at +385 cm was likewise severely disturbed; however, patterns were recognizable in the partially preserved remains. Square limestone tiles were aligned diagonally and vertically, and triangular tiles made of blue slate were used for filling in the triangular spaces between square tiles in an "ad quadratum" pattern. Work in central nave continued in grid-squares E7 and D7. The most important finding in these two grid-squares was the remains of opus sectile across a considerably wider extent. The mosaic pattern here has similar characteristics with the opus sectile found in E8. The fragment of opus sectile found at +385 cm provides important information for the floor pavement pattern and the border pattern along the northern nave stylobate.

During the excavations of the central nave, along the axis of the transition to the northern nave, three Attica B type column bases (two with octagonal and one with a square plinth) were discovered. These bases correspond symmetrically to the bases along the transition to the southern nave, and a parallel arrangement of alternating

dörtgenler ile aralarındaki çapraz yerleştirilmiş karelerden oluşan bordürlerle çerçevelenmiştir.

Orta nef çalışmalarına ilk olarak F8 karesinde başlanmıştır. Çalışmalarda +400/+378 aralığında nef ayırımına ait dağılmış halde kireçtaşı levha parçalarına ve orta nefin opus sectile döşemesine ait kireç taşı karo ve kayrak taşı üçgen parçalarına rastlanmıştır. F7 karesinde de aynı kot aralığındaki çalışmada F8'de olduğu gibi opus sectilenin tamamen tahrip olduğu görülmüştür. E8'de +385 kotunda tespit edilen opus sectile büyük oranda dağılmış olmakla birlikte sağlam kalan kısımlardan çapraz ve dik eksenlerde kireç taşı karoların dizildiği ve aralarında kalan üçgen boşlukların da mavi kayrak taşıyla tamamlandığı "ad quadratum" şemasında olduğu anlaşılmaktadır. Orta nefte son olarak E7 ve D7 karelerinde çalışılmıştır. Bu iki plan-karede yapılan çalışmanın en önemli bulgusu diğer bölgelere göre daha geniş opus sectile kalıntılarıdır. Bunlar daha önce E8'de tespit edilen opus sectile parçasıyla aynı özelliklere sahiptir. D7'de tespit edilen +385 kotundaki opus sectile parçası kuzey nef stylobatına dayanan bordür düzeni ile döşeme düzeni hakkında önemli bir bilgi sunmaktadır.

Orta nef çalışmalarında, kuzey nef ayırımında ikisi sekizgen, biri dörtgen plinthoslu üç Attica B tipi sütun kaidesi tespit edilmiştir. Bunlar güney nefte tam karşısındaki kaidelerle eşleşmekte olup bir kare bir sekizgen plinthos düzenin kuzey nefte de uygulandığı anlaşılmıştır. Orta nefte elde edilen buluntular arasında en önemli grup, üzerinde kutsal kişi portreleri bulunan ortalama 26 x 24 cm ebatlarındaki dört mermer ikona ait parçalardır. Bunlarla aynı özellikteki üç ikona ait parçalar 2017 sezonunda bemada bulunmuştur. İkonların düştükleri yerler nedeniyle nef ayırımı kemerlerinin orta nefe bakan yüzlerinde durdukları tahmin edilmektedir. Bu sezonun diğer bir önemli buluntu grubu üçü orta nefte, nef ayırımlarına yakın kısımlarda, ikisi güney nefte bulunan palmetlerle çerçevelenmiş hayvan figürlerinin bulunduğu bordür parçalarıdır. Bunlar da ikonlar gibi nef ayırım kemerlerinin üzerinde, fakat büyük ihtimalle galeri katı ayırımını vurgulayan bordür düzenine ait olmalıdırlar.

Kilisenin kuzeydoğusunda, köşe odasının tespitine yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda duvar yıkıntısının kapladığı alan dışında +420 kotuna kadar inilmiştir. Bu alanda üst kotları +450 civarında olan biri kuzeydoğu-güneybatı, diğeri kuzeybatı-güneydoğu yönelişli iki duvar tespit edilmiştir ve köşe odasının kilise eksenine çapraz yerleştiği anlaşılmıştır. Mekân içerisinde, +410 kotu civarında opus tessellatum tekniğinde mozaik döşeme parçasına ulaşılmış olup, kenarlarında geometrik düzenlemeli bordürler bulunan mozaığın panosunda yuvarlak düğümlerle ortasındaki daireye bağlanan eşkenar dörtgen motifleri

square and octagonal plinths are also observable in the north. The most significant discovery in the central nave is a group of fragments belonging to four, approximately 26 x 24 cm large, marble icons depicting the portraits of saints. Fragments from three icons with similar characteristics were discovered at the bema in 2017. Based on the location of these finds, we may surmise that the icons were originally placed above the arched transition between the northern and central naves, facing the central nave. Another important group of finds of this season consists of cornice fragments bearing animal motifs surrounded by palmettes, three of which were found close to the arched separation in the central nave, and two of which were found in the southern nave. Just like the icons, these decorative elements were also placed above the arches; however, the animal motifs were probably part of the cornice that marked the level of the upper gallery.

During the investigations of the room on the northeastern corner of the church, excavations reached an elevation of +420 cm, except for the area where the destruction rubble of the walls had piled up. In the excavated area, two wall segments that were preserved to a height of +450 cm were unearthed. The northeast-southwest and northwest-southeast orientation of these two walls demonstrates that the room on the corner was constructed at a diagonal angle to the main axis of the church. Inside the room, an opus tessellatum mosaic floor was encountered at an elevation of approximately +410 cm. The mosaic consists of a frame bearing geometric designs and a rhombus design that joins the central circular panel with circular knot motifs. In grid-square F12, located east of the apsis, a window pillar belonging to the apsis was discovered around an elevation of +610 cm. Continuing work in this area revealed a capital decorated with acanthus and pomegranate designs at approximately +500 cm, which probably belonged to the window pillar.

The 2018 campaign ended after the completion of the inventory, conservation, and documentation of small finds and the organization of the storage.

seçilmektedir. Apsisin doğusundaki F12 plan-karesinde +610 kotu civarında apsis pencere düzenine ait bir pencere payesine rastlanmıştır. Devam eden çalışmalarda +500 kotu civarında bu pencere payesine ait olduğu düşünülen akantus ve nar süslemeli başlık da bulunmuştur.

2018 sezonu kazı çalışmaları küçük buluntu, envanter, konservasyon, belgeleme ve düzenleme çalışmalarının ardından sonlandırılmıştır.

Hacılar Büyük Höyük Excavations – 2018

Hacılar Büyük Höyük Kazıları – 2018

Gülsün UMURTAK – Refik DURU

The 8th season of excavations conducted since 2011 under our directorship at Hacılar Büyük Höyük (HBH), near Hacılar village and located about 27 km southwest of the province center of Burdur, took place between 27th July and 10th September, 2018.¹

During this season, excavations were conducted in Trench AB (ABA) at the center of the mound, in West Slope Trench (BYA), and in North Slope Trench (KYA), around the “Retaining/Support Wall” (fig. 1). Apart from these excavations that expanded horizontally, comprehensive restoration and landscaping work was carried out at various sections of BYA on the West Slope.

Burdur il merkezinin 27 km kadar güneybatısında yer alan Hacılar köyü yakınlarındaki Hacılar Büyük Höyük’te (HBH), 2011 yılından bu yana başkanlığımızda sürdürülen kazıların 8. dönem çalışmaları 27 Temmuz – 10 Eylül 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.¹

Bu kazı döneminde höyüğün ortalarındaki AB Açması (ABA), Batı Yamaç Açması’nın (BYA) güney ve kuzey uç kesimlerinde ve Kuzey Yamaç Açması’ndaki (KYA) ‘İstinat Duvarı’ çevresinde çalışılmıştır (Res. 1). Sözü edilen genişleme kazılarının yanı sıra, BYA’nın değişik yerlerinde kapsamlı onarım ve çevre düzenleme çalışması yapılmıştır.

¹ Apart from honorary director Prof. R. Duru, members of the excavation team included Assoc. Prof. B. Arıkan (Istanbul Technical University, Eurasia Institute of Earth Sciences), Dr. G. Dardeniz (Liverpool University), Research Assistant F. Mehmet Çongur (University of Istanbul, Faculty of Letters, Division of Protohistory and Near Eastern Archaeology), B. Gülkan (M.A., Archaeologist/Graphic Designer), Research Assistant S. Ulubay (Yıldız Technical University, Faculty of Architecture), H. Yeğenağa (PhD student, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture), and our students S. Doğan, Y. Durğun, B. Mutlutürk, D. Ateşer, H. Bayrak, and E. Uzun, as well as restoration interns M. Demir and Ş. Keskin. A. Ergül of Akhisar Museum served as the ministry representative for this season. The Directorship of Burdur Archaeological Museum has supported our project in every possible way. Financial support for the 2018 season was provided by the Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Cultural Assets and Museums, University of Istanbul Secretariat of Scientific Research Projects (BAP Project no: SBA-2018-30674), Directorate of Turkish Historical Society, and General Secretariat of Burdur Provincial Special Administration. General Secretariat of Burdur Provincial Special Administration also provided technical support. We would like to express our heartfelt gratitude to all colleagues, students, institutions, and administrators who contributed to our project.

¹ Kazılara, Onursal Başkan Prof. Dr. R. Duru dışında, Doç. Dr. B. Arıkan (İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü), Dr. G. Dardeniz (Liverpool Üniversitesi), Araş. Gör. F. Mehmet Çongur (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı), B. Gülkan (MA Arkeolog-Desinatör), Araş. Gör. S. Ulubay (Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi), H. Yeğenağa (Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Doktora programı) ile öğrencilerimiz S. Doğan, Y. Durğun, B. Mutlutürk, D. Ateşer, H. Bayrak, E. Uzun ile stajyer restoratörler M. Demir ve Ş. Keskin katılmıştır. Bakanlık Temsilciliği görevini, Akhisar Müzesi Uzmanı A. Ergül yapmıştır. Kazılar sırasında Burdur Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü her türlü kolaylığı sağlamıştır. 2018’de kazımız parasal olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Sekreterliği (BAP Proje no: SBA-2018-30674), Türk Tarih Kurumu Başkanlığı ve Burdur İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği tarafından desteklenmiştir. Burdur İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği ayrıca kazımızın teknik sorunlarını aşmak için gerekli katkıyı sağlamıştır. Çalışmalarımızın gerçekleşmesini sağlayan meslektaşlarımıza, öğrencilerimize, yukarıda adı geçen kurumlara ve değerli yöneticilerine en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Architecture

By the end of the excavation season, the stratigraphic sequence of Hacılar Büyük Höyük identified in previous seasons remained the same, as indicated below:

Early Bronze Age III (EBA III)	?
Early Bronze Age II (EBA II)	EBA II / Building Levels 1 - 3
Early Bronze Age I (EBA I)	EBA I / Building Levels 1, 2
Early Chalcolithic Period (?)	?

Virgin Soil

Investigation of the architectural remains of the earliest settlement phases dating to the Early Bronze Age I (EBA I) continued in Trench AB located close to the center of the mound and covers a 20 m x 80 m area. In this area, an approximately 2 meter-deep sterile soil deposit above the gap just east of Room 3 of the previously identified multi-room building (4.5 m x 8.6 m) that dates to the earliest phase of the EBA I was excavated and its courtyard was fully exposed. In this area a row of five small cells were found aligning the east-west oriented, 7-meter-long wall on its northern side. These cells, varying in size between 1.9 m x 2.1 m and 1.8 m x 1.6 m, are built on stone foundations with walls 15-20-cm in thickness and their doors

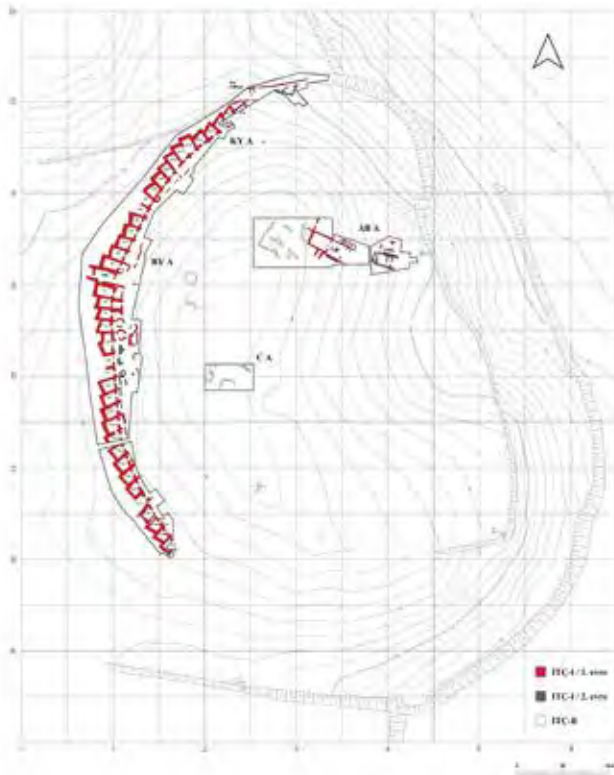

Fig. 1 Plan (Hacılar Büyük Höyük, 2011-2018)
Res. 1 Plan (Hacılar Büyük Höyük, 2011-2018)

Mimarlık

Kazı mevsimi sonunda, Hacılar Büyük Höyük'ün daha önceki yıllarda saptanan ve aşağıda verilen tabakalaşma durumunda herhangi bir değişiklik olmamıştır:

İlk Tunç Çağı III (İTÇ III)	?
İlk Tunç Çağı II (İTÇ II)	İTÇ II / 1 - 3 Yapı Katları
İlk Tunç Çağı I (İTÇ I)	İTÇ I / 1, 2 Yapı Katları
Erken Kalkolitik Çağ (?)	?

Ana Toprak

AB Açması olarak isimlendirdiğimiz, höyüğün ortalarındaki 20 x 80 m'lik alanda höyükteki en erken yerleşme olan İlk Tunç Çağı I'e (İTÇ I) tarihlenen birkaç evreli yerleşmelerin mimarlık kalıntılarının araştırılmasına devam edilmiştir. Bu alanda daha önceki yıllarda açılmaya başlanan İTÇ I'in en erken evresinin çok odalı büyük yapısının, 3 no'lu odasının (yapının boyutları: 4.5 x 8.6 m) hemen doğusunda, yer yer 2 m kalınlıkta olan ve her hangi bir yerleşme kalıntısı içermeyen üst birikim kaldırılmış, böylece söz konusu yapının bu yöndeki avlu kesimi tümüyle açılmıştır. Bu alanda batı-doğu doğrultusunda ve 7 m uzunluğundaki bir duvarın kuzey kenarında, yan yana dizilmiş 5 küçük hücre ortaya çıkmıştır. Taş temelli ve duvarları 15 – 20 cm. kalınlıkta, boyutları ortalama 1.9 x 2.1 m ve 1.8 x 1.6 m olan hücrelerin kapıları farklı yönlerde açılmaktadır. Mekânların içinde bir tanesi dağ keçisi bezemeli olan birkaç ocak ayağı dışında her hangi bir buluntu ele geçmediğinden, bu odacıkların işlevleri belli olamamıştır (Res. 1-2). İTÇ I'in bu yapı grubunun güney ve kuzeye doğru gelişmesini anlayabilmek için, AB A'nın ileriiki yıllarda genişletilmesi gerekecektir.

AB A'nın doğuya doğru olan dar kenarından höyük sınırına yakın kesimdeki çalışmalarda, önceki yıllarda Megaron benzer plana sahip olduğunu belirttiğimiz bir yapı kısmen ortaya çıkartılmıştı. 2018 kazı mevsiminde megaron planlı yapı tümüyle açılmıştır. Çok özenli yapılmış olan 5.6 x 8.5 m ölçülerindeki megaronun yıkıldıktan sonra da birkaç kez küçük plan değişiklikleriyle tekrar yapıldığı, megaron temellerinin üzerinde bulunan farklı derinliklerdeki duvar kalıntılarından anlaşılmaktadır (Res. 1, 3). Bu yapının hemen batı bitişiğinde 2 m'lik bir aralık bırakılarak yapılmış olan bir diğer yapı kalıntısı da megarona benzemektedir. Bu yapıların önündeki çalışmalarda, yapıların taban düzlemlerinden 2 m kadar derinleşildiği halde hiçbir yerleşim izine ve arkeolojik bulguya rastlanmamıştır. Bir ilginç durum Megaron'un Batı Kapısı (BK) ile plan benzerliğidir. Bu durum doğal olarak Megaron'un bir kapı (Propylon) olma ihtimalini aklı getirmektedir. Ancak eğer bu yapı bir kapı binası ise,

face different directions. Because no notable finds were recovered from these cells, apart from a few andiron fragments, one of which is decorated with a mountain goat figure, their function could not be identified (figs. 1, 2). In order to understand how this group of EBA I structures continues to the south and the north, excavations in this area will be expanded in the coming seasons.

During excavations carried out in the area close to the edge of the mound on the narrower eastern side of Trench AB, a structure with a *megaron*-like plan was exposed in previous seasons. This building with a *megaron* plan was fully excavated during the 2018 season. As wall remains at varying depths above the stone foundations indicate this meticulously constructed 5.6 x 8.5 m *Megaron* was reconstructed with small alterations a few times after it had collapsed (figs. 1, 2). Another structure on the western side, only 2 m away from this building, also seems to have a *megaron* plan. Although excavations continued in the area in front of the buildings to a depth of 2 m below the floor level of these structures, no building remains or archaeological finds were encountered in this area. Another interesting observation is the similarity in the plans of the *Megaron* and the West Gate (BK). Accordingly, it is possible that the building we have labeled *Megaron* was in fact a gate structure (*Propylon*). However, if this building is a gate, then the east-to-west extent of the settlement would have been very restricted, which is unlikely. Therefore, the building in question may have been a gate on the enclosure wall of a sacred or public precinct (an acropolis) in the center of the settlement. This question will be clarified in future seasons.

Excavations on the West Slope (BY A) concentrated in the southwestern and northern ends of the fortification wall. By the end of the season, casemates G 19, G 20, and G 21, as well as the unexcavated portion of casemate G 18 on the southwestern end, (which was mostly excavated in 2017), were fully excavated (figs. 1, 4a). The newly excavated casemates have similar plans to the ones found in previous seasons. In the courtyard of the same area, short wall segments, an *in situ* storage jar partially sunken in a pit, large jars, many small juglets, plates, bowls, and a stamp seal were found.

Courtyards of casemates G 20 (4.7 x 7.1 m) and G 21 (5.7 x 7.4 m) also yielded abundant finds, just like other casemates in this sector. Outside G 20, a large jar was found *in situ* placed in a semi-circular feature abutting the wall by the doorway (figs. 1, 4b). In the courtyard, many ceramic sherds were found in between short wall segments, which had been added in various subphases.

Fig. 2 Trench AB, Large Building (EBA I)
Res. 2 AB Açması, Büyük Yapı (İTÇ I)

yerleşmenin bu kesiminin doğu-batı yönünde çok dar bir alana sıkışması gerekecektir ki, bu da pek olası değildir. Söz konusu yapının kentin ortasındaki resmi ve dini yapıları kuşatan bir İç Sur / Akropol girişi olması düşünülebilir. Durum ileride anlaşılacaktır.

BY A'da yapılan çalışmalar, yerleşmenin savunma sisteminin güneybatı ve kuzey uçlarında yoğunlaştırıldı. Kazılar sonunda güneybatı uç'ta 2017 yılında büyük ölçüde kazılmış olan G 18 kazamatının kazılmayan kısmı ile G 19, G 20 ve G 21 kazamatları tümüyle açığa çıkartıldı (Res. 1, 4a). Yeni açılan kazamatların, önceki yıllarda bulunmuş olan kazamat planlarından herhangi bir farkı yoktur. Aynı mekânın avlu kesiminde kısa duvar parçaları, tabana gömülü durumda küp ve büyük çömleklerle, çok sayıda küçük boy testicik, tabak, çanak ve bir mühür ele geçmiştir.

G 20 (ölçüleri: 4.7 x 7.1 m) ve G 21 (ölçüleri: 5.7 x 7.4 m) kazamatlarının avluları da, bu kesimdeki diğer yapıları gibi buluntu bakımından zengindir. G 20'nin kapısının dışında duvara yapışık durumda yarım daire şeklinde sınırlanmış bir alana büyük bir çömlek yerleştirilmişti (Res. 1, 4b). Avluda, farklı dönemlerde eklendiği anlaşılan kısa duvar parçaları arasında çok sayıda çanak çömlek ele geçti.

Savunma sisteminin kuzey ucunda, 25 m'lik kısmı 2017'de kazılmış olan 'İstinat (Dayanak) Duvarı'nın (İD) devamını araştırmak amacıyla, kazı alanı kuzeye doğru genişletildi. Burada İD'nin 5 m. kadar aynı yönde devam edip kesildiği görüldü (Res. 1). İD'nin gelişmesini öğrenmek için kazının kuzeye doğru sürdürülmesine rağmen, iri taşlı, kaba işçilikli, ancak güçlü İstinat Duvarının bu yöndeki devamına rastlanılmadı. İD'nin aksi yöne, batıya doğru olan gelişmesini öğrenmek için yapılan çalışmada, İD'nin K 18'in önlerinde 90 derecelik bir kırılma ile içe döndüğü, daha sonra K 17 kazamatının duvarı ile birleştiği görüldü. İD'nin bu noktada kesildiğini düşünüyoruz.

On the northern end of the fortification wall, excavations continued northwards to uncover the continuation of the “Retaining (Support) Wall” (İD), a 25 m segment of which was exposed in 2017. This Retaining Wall (İD) continued for another 5 m in the same direction and came to an abrupt end (fig. 1). Although excavations expanded towards the north to understand the nature of this sturdy wall built with large, irregular stones, the wall did not continue in this direction. Excavations then focused on the opposite direction to reveal the continuation of the wall İD to the west, and it was revealed that the wall turned inwards with a sharp 90° angle just in front of K 18 and continued until it joined the wall of casemate K 17. We believe that wall İD ends at this location.

Restoration, Conservation, and Landscaping

The “Restoration and Landscaping Project,” which we initiated in 2017 with the approval of the Antalya Regional Board for the Preservation of Cultural Properties continued in 2018. In 2017, the vertical outer surfaces of the walls of casemate G 13 were covered with a layer of “geren” mud mortar, while the top surfaces of the walls were covered with “horasan” mortar so that rainwater and snowmelt would not seep in. The walls were not covered at the end of the season to test their durability through the winter. During our visit to the site in April, we observed that the mortar plaster of the wall has survived the winter with no damage and it was still intact at the beginning of this season’s excavations. Thus, the first application of this method was a success.

Within the framework of the conservation project concerning the fortification system, comprehensive restoration and conservation work was undertaken particularly on the West Gate (BK) and G 1 and K 1 casemates flanking the gate (figs. 1, 5). Additionally, the collapsed upper sections of the saw-tooth walls, the doorways, and the partitioning walls of casemates K 2 – K 4 and G 3 – G 5, G 8, G 12, G 18 and G 19 on two sides of the gate were almost completely restored. These walls were restored back to their original state using rubble stones found during excavations and a mud mortar, which was prepared with the materials used in the original construction of the walls, namely “geren” (a type of local clayey soil), soil, hay, and water.

Pottery

Hacılar Büyük Höyük Excavations provide important insight into the EBA I pottery traditions of Burdur and vicinity, as well as neighboring regions, which are not well known. Many whole vessels and sherds belonging

Fig. 3 Trench AB, Megaron (EBA I)
Res. 3 AB Açması, Megaron (İTÇ I)

Onarım, Koruma ve Çevre Düzenleme Çalışmaları

2017 kazı döneminde, Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanarak, tarafımızdan hayata geçirilen ‘Onarım ve Düzenleme Projesi’ne 2018’de devam edildi. 2017 sezonu sonunda G 13 kazamatının duvarının dikey dış yüzeyleri, ‘geren’ harcından bir tabakayla; yatay üst yüzeyleri ise ‘horasan harcı’ ile kaplanmış, böylece yağmur ve kar sularının girişinin önlenmesi öngörülmüş, söz konusu duvarın üzeri kazı sonrası örtülmeyerek harç kaplamasının kış mevsimi koşullarına dayanıp dayanmadığının test edilmesi planlanmıştır. Önce, Nisan ayında ve daha sonra kazı sezonu başında höyüğe gittiğimizde sıvanın ve duvarın hiç bozulmamış olduğunu gördük. İlk uygulama başarıyla sonuçlanmıştır.

Özellikle sur sisteminin korunmasına yönelik olarak yapılan çalışmalarda, Batı Kapısı (BK) ve iki yanındaki G1 ve K1 yapılarında köklü onarım ve koruma çalışmaları gerçekleştirildi (Res. 1, 5). Ayrıca, buna ek olarak BK’nın iki yanındaki K 2 – K 4 ve G 3 – G 5, G 8, G 12 ile G 18 ve G 19 kazamatlarının zig-zaglı dış duvarlarının daha önce yıkılmış olan üst kısımları, ayrıca, içe açılan kapılarının bozulmuş durumdaki kısımları ve odaların ara duvarları da hemen tümüyle onarıldı. Kazılar sırasında bulunmuş taşlarla ve orijinal duvar harcı olan, geren, toprak, saman, su karışımı çamur harçla örülen duvarlar böylece eski görünümüne getirildi.

Çömlekçilik

Hacılar Büyük Höyük Kazıları, Burdur ve Çevresi ile giderek komşu bölgelerin tümünde çok iyi tanınmayan İTÇ I çömlekçiliğine katkılar sağlamaktadır. Daha önceki kazı raporlarımızda ayrıntılı şekilde tanıtılan İTÇ I çanak çömleğine ait bu yıl da çok sayıda tüm ve parça halinde örnek ele geçmiştir. Bugüne kadar 5 Mal Grubu halinde belirlenen çanak çömlek üzerinde, ilk yıllarda

Fig. 4a West Slope Trench, G 20 and G 21, aerial view (EBA I)
Res. 4a Batı Yamaç Açması, G 20 ve G 21 hava fotoğrafı (İTÇ I)

Fig. 4b West Slope Trench, G 20 and G 21, view from courtyard
in the east (EBA I)
Res. 4b Batı Yamaç Açması, G 20 ve G 21 doğuda avlu kesiminden
bakış (İTÇ I)

to EBA I wares described in detail in previous seasons' reports were found this year, as well. Pottery of this period was previously grouped into five ware types and observations on their characteristics continue to be valid.² All types of quotidian pottery forms are found in EBA I buildings, courtyards, and casemates that constitute the fortification system. Numerous whole or nearly

yaptığımız saptamalar geçerliğini korumaktadır.² İTÇ I kentinin yapılarının içinde, avlularında ve savunma sistemini oluşturan kazamatlarda günlük hayatta gereksinimleri karşılayacak her tür çanak çömlek ele geçmektedir. Bu sezonda AB Açması ile BY Açması'nda G 19-21 kazamatlarının özellikle avlu kesimlerinde pekçok tüm ya da tüme yakın çanak çömlek ortaya çıkmıştır. Bu sezonda, hamuru mineral ve bitki katkılı, elde yapılmış, genellikle koyu bej ve gri-siyah dalgali ve mat bir görünümü olan (Munsell 2.5 YR N 4 "dark gray", N 3 "very dark gray"; 7.5 YR N 3 "black"; 5 YR 7/2 "pinkish gray", 6/3 "light reddish brown", 5/3 "reddish brown", 10 YR 3/1 "very dark gray"), astarlı ve açkılı, oldukça iyi fırınlanmış kaplardan oluşan Mal 1 grubundan pekçok küçük ve orta boy testi bulunmuştur. Mal 2 grubuna ait hamuru mineral ve bitki katkılı, koyu bej, kahve tonlarda (Munsell 10 YR 5/2 "grayish brown", 5/3 "brown"), astarlı, elde yapılmış, yüzeyinde açık izleri olan, parlak-yağlı görünümlü, kalın kenarlı, oldukça iyi fırınlanan geniş ağızlı, çan biçimli, düz dipli, parmak delikli tek kulbu olan iri çanaklardan yeni örnekler ele geçmeye devam etmiştir. Bölgede İTÇ öncesinde üretilip kullanılmaya başlanan bu tür kapları çömlekçilerin tutucu, dış etkilere kapalı ve çok tekdüze bir uygulamayla, uzun süre unutmadan sürdürdükleri düşünülmelidir. Hamuru çok iyi arıtılmış, ince mineral katkılı, açık kahve tonlarda, parlak kırmızı ya da portakal renkli astarlı (Munsell 5 YR 5/6, 5/8 "red"), genelde iyi fırınlanmış Mal 4 grubu arasında tabaklar, yayvan gaga ağızlı, karnı memecik süslü, basık ufak boy ve tek ya da çift kulplu uzun boyunlu, orta boy testiler ele geçmektedir. İTÇ II'nin basık gövdeli gaga ağızlı testicikleri ile çift kulplu testilerinin, İTÇ I'in görece ince kenarlı ve kaliteli formlarından geliştiği olasılığı unutulmamalıdır. G 20 yapısının avlu kesiminde, küçük taşlarla çevrilmiş bir alanda ele geçen bir çömlek, kaba, iri katkılı, koyu gri, kahve renkli örneklerle karşımıza çıkan Mal 5 (Munsell 2.5 YR 5/4 "reddish brown", 5 YR 6/3, 6/4 "light reddish brown", 7.5 YR 6/4 "light brown") türündedir.

Küçük Buluntular

2018 sezonunda BYA'da yapılan çalışmalarda yerel/bölgesel geleneğin yalın örneklerinden üç adet mühür ele geçti. Burada görselleri verilen mühür, devetüyü renkli, tutamağı ip delikli, baklava şeklindeki baskı alanında ardarda kesişen çizgiler olan bir eserdir (Res. 6). G 20 yapısında sağlam durumda küçük boy metal bir spatula ile AB Açması'nda hücrelerin içinden üzerinde dağ keçisi betimi ve tepe kesiminde swastika motifi yer alan bir ocak ayağı bulunmuştur. Bunların dışında, yerleşme

2 Umurtak and Duru 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014; 2015; 2016a; 2016b; 2017; 2018.

2 Umurtak ve Duru 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014; 2015; 2016a; 2016b; 2017; 2018.

Fig. 5 West Gate with flanking casemates G1 and K1, view from west, after restoration (EBA I)

Res. 5 Onarım çalışmaları sonrası, Batı Kapısı ve iki yanındaki G1, K1 kazamatlarına, batıdan bir bakış (İTÇ I)

whole vessels were found in Trench AB and especially in the courtyards of the casemates G 19 – 21 in BY during this season. Many hand-made, well-fired, slipped and burnished small and medium-sized jugs in Ware Group 1 were found, which are characterized by a mineral or chaff tempered paste, generally dark beige or grayish-black (Munsell 2.5 YR N 4 “dark gray”, N 3 “very dark gray”; 7.5 YR N 3 “black”; 5 YR 7/2 “pinkish gray”, 6/3 “light reddish brown”, 5/3 “reddish brown”, 10 YR 3/1 “very dark gray”), uneven and matte surface colors. New examples of hand-made, thick-walled, large, bell-shaped bowls with a wide mouth, a flat base, and a single lug belonging to Ware Group 2 were found; these are characterized by a mineral and chaff tempered paste and dark beige to brown surface colors (Munsell 10 YR 5/2 “grayish brown”, 5/3 “brown”) are slipped, bear burnishing marks, and exhibit a lustrous and almost oiled sheen. These pottery wares demonstrate that the potters at the site continued to produce in a monotonous and conservative manner, following traditional techniques known in the region preceding the EBA and, receiving no influence from other regions for a long time period. Pottery forms of Ware Group 4, which is well-fired and is characterized by a light brown, well-refined paste with fine mineral inclusions and a bright red or orange slip (Munsell 5 YR 5/6, 5/8 “red”) include plates; small, stout pitchers with broad beak-spouts and knob decorations on the body; medium-sized jugs with a long neck and one or two handles. It is likely that the small, stout, beak-spouted pitchers and two-handled jugs of the EBA II had developed out of these relatively thin-walled and fine ware jugs and pitchers of the EBA I. The coarse ware jar found in the area enclosed by a line of small stones in the courtyard of G 20 is an example of Ware Group

Fig. 6 Baked clay stamp seal (EBA I)

Res. 6 Damga Mühür, pişmiş toprak (İTÇ I)

yerinde her yıl olduğu gibi pişmiş toprak ağırşaklar, tezgâh ağırlıkları ve yapıların içinde in situ ezgi/öğütme ünitelerinden çok sayıda ele geçmiştir.

Bitirirken

2018 yılı çalışmaları, bölgenin İTÇ I gibi özellikleri iyi bilinmeyen bir dönemi hakkında mevcut bilgilerimizi bir oranda arttırmıştır. İTÇ I'in mimarlık kalıntıları ve yerleşim dokusu daha önce de belirttiğimiz gibi, alışılmadık ve beklenmedik ölçüde gelişmiş niteliktedir. Geniş yerleşim alanı ve onu çeviren güçlü savunma sistemi ile Anadolu'da, şimdiye dek benzerine rastlanmayan bir kentsel gelişmişliğin öncülerinin, höyüğün daha alt tabakalarında veya yakın çevrede olması beklenir. Bilgilerimize göre şimdilik bu nitelikte bir örnek yoktur.

Bibliography – Kaynakça

- Umurtak, G., R. Duru. 2012a. “Hacılar Büyük Höyük 2011 Yılı Kazıları / Excavations at Hacılar Büyük Höyük 2011.” *Anmed* 10: 21–26.
- Umurtak, G., R. Duru 2012b. “Hacılar'ın İkinci Höyüğünde Kazılara Başlandı. Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2011 / Work has begun at the Second Höyük at Hacılar. Hacılar Büyük Höyük Excavations 2011.” *Müze* 5: 45–48.
- Umurtak, G., R. Duru. 2013a. “Yeniden Hacılar. Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2011-2012.” *Arkeoloji ve Sanat* 142: 1–22.
- Umurtak, G., R. Duru. 2013b. “Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2011/Excavations at Hacılar Büyük Höyük 2012.” *Anmed* 11: 21–25.
- Umurtak, G., R. Duru. 2014. “Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2013.” *Arkeoloji ve Sanat* 145:1–2.

5, which is characterized by coarse tempered paste and dark gray or brown surface colors (Munsell 2.5 YR 5/4 "reddish brown", 5 YR 6/3, 6/4 "light reddish brown", 7.5 YR 6/4 "light brown").

Small Finds

During the 2018 campaign, three stamp seals in the local/regional traditional plain style were found on the West Slope (BYA). The stamp seal illustrated here is made of buff clay and has a string-hole handle and a rhomboid base bearing a cross hatched design (fig. 6). An intact, small metal spatula was found in G 20 and an andiron fragment bearing a mountain goat design with a swastika figure on top was found in one of the cells in Trench AB. Apart from these finds, as in previous seasons, excavations revealed an abundance of baked clay spindle whorls, loom weights, and *in situ* grinding units inside the buildings.

Concluding Remarks

The 2018 excavations have increased our knowledge about the poorly understood EBA I period in the region. The EBA I architecture and settlement layout at the site are unusually and unexpectedly advanced, as we have pointed out before. This extensive settlement and the strong fortification wall that surrounds it, which exhibit an advanced type of defence system not yet encountered in Anatolia, must have had precursors in preceding settlement periods or in the vicinity. However, as yet, there is no such example known in the region.

Umurtak, G., R. Duru. 2015. "Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2014 / Hacılar Büyük Höyük Excavations 2014." *Anmed* 13: 30–35;

Umurtak, G., R. Duru. 2016a. "Hacılar Büyük Höyük 2015 Yılı Kazılarının Sonuçları / Hacılar Büyük Höyük Results of the Excavations." *Arkeoloji ve Sanat* 151: 19–44.

Umurtak, G., R. Duru. 2016b. "Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2015 / Excavations at Hacılar Büyük Höyük in 2015." *Anmed* 14: 31–37.

Umurtak, G., R. Duru. 2017. "Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2016 / Excavations at Hacılar Büyük Höyük in 2016." *Anmed* 15: 27–35.

Umurtak, G., R. Duru. 2018. "Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2017 / Excavations at Hacılar Büyük Höyük in 2017." *Anmed* 16: 38–44.

Boğsak Archaeological Survey (BOGA) 2018

2018 Boğsak Yüzey Araştırması (BOGA)

Günder VARİNLİOĞLU

Dana Island, the site of the largest limestone quarries so far identified in Cilicia, was the focus of the 2018 fieldwork campaign of the Boğsak Archaeological Survey (BOGA: www.bogsakarchaeology.org). The BOGA team has also carried out limited prospection and documentation work across the Ovacık Peninsula and Isthmus (ancient Aphrodisias), and along the southern coastline of the bay of Boğsak.¹

Dana Island (Pitusu-Pityoussa-Provensale)

BOGA's fieldwork on Dana Island has comprised multiple surveying methods. Starting with preliminary reconnaissance surveys in 2011 and 2013, and an aerial photogrammetry survey along the northwestern shoreline in 2015, BOGA started the systematic exploration of the island in 2016. The intensive pedestrian survey across the lower settlement (2016–2017, Dr. N. Kaye and Dr N. Rauh) has shown that this part of the island was used sparingly as early as the Early Roman Imperial era, while the growth of the extensive settlement occurred in late antiquity, especially during the sixth century. The extensive survey along the ridge of the island (2016–2018) revealed an upper settlement in and around the southern citadel (pre-classical in origin, with Late Antique modifications and additions) possibly contemporaneous with the lower settlement.² The mapping (H. Küntüz), the architectural inventory (Dr. M. Esmer),

Boğsak Arkeolojik Yüzey Araştırması projesinin (BOGA: www.bogsakarchaeology.org) 2018 sezonu çalışmaları, Kilikya'da bugüne dek tespit edilmiş en büyük kireçtaşı ocaklarının bulunduğu Dana Adası'nda odaklanmıştır. BOGA ekibi, ayrıca, Ovacık Yarımadası ve Kistağı'nda (antik Aphrodisias) ve Boğsak Koyu'nun güney sahili boyunca da sınırlı tespit ve belgeleme çalışmaları yürütmüştür.¹

Dana Adası (Pitusu-Pityoussa-Provensale)

BOGA'nın Dana Adası çalışmaları kapsamında çeşitli yüzey araştırması yöntemleri uygulanmıştır. 2011 ve 2013'te ön tespit çalışmaları ve 2015'te kuzeybatı sahillerinin hava fotogrametrisi yöntemiyle taranmasının ardından BOGA, 2016 sezonunda adada sistematik araştırmalara başlamıştır. Aşağı yerleşimin yürüyerek yoğun yüzey taraması (2016–2017, Dr. N. Kaye ve Dr. N. Rauh başkanlığında) sonucunda adanın bu kısmının Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nden itibaren yer yer kullanıldığı, ancak geniş anlamda yerleşimin Geç Antik Çağ'da ve özellikle de MS 6. yy'da gerçekleştiği tespit edilmiştir. Adanın sırt kesimi boyunca yürütülen yaygın tarama (2016–2018), güney kalenin içinde ve çevresinde bir yerleşim olduğunu saptamıştır. İlk evresi Klasik Çağ öncesinde başlayan ve Geç Antik Çağ'da değişiklikler ve eklemeler yapılan bu yukarı yerleşimin aşağı

¹ The 2018 campaign was supported by Mimar Sinan Fine Arts University's Scientific Research Projects, METAB, Purdue University, and the RCUK-TÜBİTAK Newton-Kâtip Çelebi Fund (Tübitak Project no. 116K829). I express my gratitude to the Silifke Museum staff, in particular its director N. Yılmaz, H. Gökbel and A.R. Özdemir at METAB, and Zeynep Aydın at the General Directorate of Cultural Assets and Museums.

² Varinlioğlu, Kaye and Jones 2017, 50–9.

¹ 2018 sezonu çalışmaları Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin METAB Bölümü, Purdue Üniversitesi ve RCUK-TÜBİTAK Newton-Kâtip Çelebi Fonu (Tübitak Proje no. 116K829) tarafından desteklenmiştir. Başta Silifke Müzesi Müdürü N. Yılmaz olmak üzere Silifke Müzesi çalışanlarına, METAB'dan H. Gökbel ve A. R. Özdemir'e ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden Z. Aydın'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Fig. 1 The quarry zones on Dana Island marked on Google Earth (drawn by Hilal Küntüz)

Res. 1 Dana Adası Google Earth uydu görüntüsü üzerinde işaretlenmiş olan taş ocağı alanları (Çiz: H. Küntüz)

and the Terrestrial Laser Scanning (Dr. A. Turner) of select monumental buildings (2016–2018) provided the preliminary data about the spatial organization of residential and utilitarian complexes³, the characteristics of ecclesiastical architecture, and the masonry types and building materials employed in construction. The extensive survey and mapping resulted in the identification of extensive limestone quarries running all along the eastern border of the lower settlement and other substantial quarry sites down the eastern slopes of the island (fig. 1). The mapping and study of the northwest coastline (2016–2018) also revealed a complex series of rock-cut and built features that consist mainly of building foundations and material evidence associated with quarrying activity (e.g. channels, quarry faces, partially removed blocks).⁴

The evaluation of the first phase of this multi-faceted and intensive survey led to the following conclusion: Dana Island is a vast industrial landscape where the extraction and export of limestone as a building material (stone blocks and/or raw material for mortar production) was a catalyst for the development of the extensive settlement during late antiquity. Therefore, the 2018 fieldwork has prioritized the identification, mapping, and documentation of the quarry landscapes in the northwestern sections of the island, in order to establish the methodology for the analysis of the quarry landscapes. To this end, three distinct teams were formed to determine the total expanse of this industrial zone in the northwest,

yerleşim ile çağdaş olması mümkündür.² Haritalama (H. Küntüz), mimari envanter (Dr. M. Esmer) ve seçilen anıtsal yapılarda Karasal Lazer Tarama (Dr. A. Turner) çalışmaları (2016–2018) sonucunda, konutların ve işlevsel yapıların mekânsal düzeni,³ dini yapıların özellikleri ve yapılarda kullanılan duvar örgü teknikleri ve yapı malzemeleri hakkında ön bilgi edinmemiz mümkün olmuştur. Yaygın yüzey taraması ve haritalama sonucunda, aşağı yerleşimin doğu sınırı boyunca uzanan geniş çaplı kireçtaşı ocakları ve adanın doğu yamaçlarında yer alan diğer büyük çaplı taş ocakları tespit edilmiştir (Res. 1). Kuzeybatı sahilleri boyunca yapılan haritalama ve tarama çalışmalarında da yoğunlukla yapı temellerinden oluşan kayaya oygu veya inşa edilmiş unsurlarla ve taş çıkarmayla ilgili çeşitli bulgularla (örneğin kanallar, taş ocağı yüzleri, kısmen çıkarılmış taş bloklar) karşılaşılmıştır.⁴

Bu çok yönlü ve yoğun yüzey araştırmasının ilk aşamasında edinilen verilerin değerlendirilmesiyle şu sonuçlara varılmıştır: Dana Adası yapı malzemesi olarak kullanılmaya uygun kireçtaşının (blok taşlar ve/veya harç üretimi için hammadde olarak) üretildiği ve ithal edildiği geniş bir endüstriyel peyzajdır. Bu endüstriyel ölçekteki faaliyet, adada Geç Antik Çağ'da geniş bir yerleşimin ortaya çıkmasında önemli bir etkidir. Bu nedenle, taş ocaklarının analizi için sistematik bir metodoloji geliştirmek amacıyla 2018 arazi çalışmalarında, adanın kuzeybatı kesimlerindeki taş ocaklarının tespiti, haritalanması ve belgelenmesine öncelik verilmiştir. Bu hedef

2 Varinlioğlu, Kaye, Jones 2017, 50–9.

3 Varinlioğlu, Esmer 2019.

4 Jones (yay. haz.).

3 Varinlioğlu, Esmer 2019.

4 Jones (forthcoming).

Fig. 2 Example of stone extraction channels from an inland quarry (Q001) on Dana Island

Res. 2 Dana Adası'nda iç kesimlerdeki bir ocakta (Q001) bulunan taş çıkarma kanallarına örnek

to identify and map individual quarries, and to develop an understanding of the range of the quarry features preserved on the island. While one team (led by Dr. N. Rauh) explored large tracts of land to locate the physical limits of the quarrying industry, another team (led by H. Küntüz) has taken up the task of mapping the quarries that we have previously located in their general outlines. Another team (led by Dr. G. Varinlioğlu and Dr. M. Esmer) was responsible for the detailed study of the quarries having high faces, and a large number and variety of quarry features. By means of the detailed documentation of select quarries, the teams started to collect the data necessary to calculate the volume of preserved quarries, and to record the quantity and typology of each quarry feature, such as stone extraction channels (fig. 2). This data, recorded on site in Quarry Inventory Forms, comprised field sketches, photographs, measurements, and field notes on the physical and geological properties of each quarry and its immediate area, as well as the team's recommendations about the methods (e.g. TLS, airborne SfM, Total Station measurements) that are suitable for the 3D documentation and mapping of each case study.

In tandem with the quarry documentation and analysis work conducted by the aforementioned teams inland, the maritime team (led by Dr. M. Jones) has returned to select areas along the shoreline where the features associated with the quarrying activity are well-preserved. These may be observed all along the coastline, in such a way to be interspersed with building foundations and walls. Among these, six distinct coastal quarries were mapped in significantly greater detail than previously recorded. This work was informed and facilitated by the data and observations that other teams collected inland. This collaborative investigation has shown that

doğrultusunda, kuzeybatıdaki endüstriyel bölgenin kapladığı tüm alanın belirlenmesi, her bir taş ocağının ayrı ayrı tespiti ve belgelenmesi ve taş çıkarma faaliyetlerinden geriye kalan ve adada korunagelmış olan izlerin ve kalıntıların çeşitliliğinin anlaşılması yönünde çalışmak üzere üç ayrı ekip belirlenmiştir. Bir yandan ekiplerden biri (Dr. N. Rauh önderliğinde) geniş arazide endüstriyel taş ocağı faaliyetlerinin fiziksel sınırlarını araştırırken, diğer taraftan ikinci bir ekip (H. Küntüz önderliğinde) daha önce tespit etmiş olduğumuz taş ocaklarının ana hatlarıyla haritalanmasını gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda, üçüncü bir ekip (Dr. G. Varinlioğlu ve Dr. M. Esmer önderliğinde), özellikle yüksek cephelere sahip olan taş ocakları ve taş çıkarma endüstrisiyle ilgili çok sayıda ve çeşitli diğer izlerin ayrıntılı incelemelerini üstlenmiştir. Böylece ekibimiz, seçilen bazı taş ocaklarının ayrıntılı belgelenmesi sayesinde korunagelmış taş ocaklarının üretim hacminin hesaplanabilmesi için gerekli verileri elde etmeye başlamıştır. Bu sayede ayrıca, taş çıkarma kanalları gibi birçok öğenin sayı ve tipolojisini belirleyebilmek için gerekli bilgiler toplanmıştır (Res. 2). Arazide, Taş Ocağı Envanter Formlarına kaydedilen veriler, arazi eskizleri, fotoğraflar, ölçüler ve her bir taş ocağının ve çevresinin fiziksel ve jeolojik özellikleri ile ilgili arazi notlarından oluşmaktadır. Toplanan veriler arasında, her bir ocağın üç boyutlu belgeleme ve haritalaması için ekip üyelerimizin önerdikleri yöntemler (ör. TLS, havadan SfM, Total Station ölçümü) de yer almaktadır.

Bahsedilen çalışma ekiplerinin karada yürüttükleri taş ocaklarının belgelenmesi ve analizine paralel olarak, sualtı arkeolojisi ekibi de (Dr. M. Jones başkanlığında) kıyı boyunca taş çıkarma faaliyetleriyle ilgili iyi korunmuş kalıntıların daha önce tespit edildiği alanları tekrar araştırmaya başlamıştır. Böylesi alanlar, tüm kıyı şeridi boyunca, mimari temel ve duvar kalıntılarının arasında yer yer gözlenebilmektedir. Bunlar arasında, sahil kesiminde yer alan 6 adet taş ocağı, daha önceki çalışmalardan çok daha ayrıntılı olarak haritalanmıştır. Bu çalışma, karada çalışan ekiplerin sağladıkları bilgi ve destek sayesinde ilerlemiştir. Ortak yürütülen bu çalışmalar, sahil kesimindeki ocaklarda (Res. 3) belgelenen basamaklı taş ocağı cephelerinin, farklı tiplerdeki taş çıkarma kanallarının (bugüne dek dört ayrı tip belirlenmiştir), kabaca işlenmiş taş blokların ve (aşınmış da olsa) alet izlerinin, karada yer alan taş ocaklarıyla (Res. 4) aynı özelliklere sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Dana Adası'ndaki Geç Antik Çağ aşağı yerleşimiyle ilgili çalışmaların da üç odak noktası bulunmaktadır. İlk olarak, çok sayıda (tahminen 200'ün üzerinde) sarnıç ve su deposunun belgelenmesi ve haritalanması çalışmaları küçük ölçekte sürdürülmüştür. İkincisi, Kesme-Taş

Fig. 3 A coastal quarry (Q022) on Dana Island
Res. 3 Dana Adası sahil kesiminde bir taş ocağı (Q022)

the stepped quarry faces (fig. 3), the different types of quarry channels (four types have so far been identified), roughed-out stone blocks, and the toolmarks at the coastal quarries, albeit eroded, are virtually identical to the features (fig. 4) documented inland across the quarry zones.

The study of the Late Antique lower settlement of Dana Island also included three additional foci. First, the documentation and mapping of the large number of cisterns and reservoirs (over 200 are estimated) continued on a modest scale. Second, the building DI.ST004, located ca. 110 m north of the so-called Ashlar Building Complex (DI.ST001–02), studied in BOGA's 2017 field-work season, was added to BOGA's Architectural Inventory (Dr. M. Esmer and N. Arslan). This building, which BOGA mapped in 2016, stands out by the ashlar-built semi-dome, surmounting the head of its underground cistern (fig. 5). As such, it is the only preserved example for the architectural elaboration—however modest it might be—of the water supply, known either on Boğsak or Dana Islands.

Third, Church V was the subject of a detailed architectural mapping and the documentation of its architectural sculpture. This three-aisled basilica stands on the highest point of the lower settlement, in a position visually commanding the maritime channel (the Kargıcak Strait) between the land and the island, and with a clear vista towards Boğsak Island in the Northeast and Aphrodisias in the Southwest (fig. 6). While the exterior walls, the apse, and the narthex of this church are almost entirely demolished, the bases of three columns are preserved *in situ* in the northern colonnade separating the nave from the aisle. Using the Structure-from-Motion technique, a team led by N. Erdemci documented over 70 pieces of architectural sculpture (e.g. capitals, panels with crosses,

Fig. 4 An inland quarry (Q002) on Dana Island
Res. 4 Dana Adası kara kesiminde bir taş ocağı (Q002)

Yapı Grubu (DI.ST001–02) olarak tanımlanan kalıntıların yak. 110 m kuzeyinde yer alan ve BOGA'nın 2017 arazi çalışmaları kapsamında incelenmeye başlanan yapı DI.ST004, BOGA'nın Mimari Envanterine (Dr. M. Esmer ve N. Arslan) eklenmiştir. BOGA tarafından 2016'da haritalanan bu yapı, yeraltı sarnıcının ağız kısmının üzerini örten kesme-taşlarla inşa edilmiş yarım kubbesiyle dikkat çeker (Res. 5). Mevcut özellikleriyle bu yapı, mütevazı da olsa, Boğsak Adası ve Dana Adası'nda bilinen, su kaynaklarıyla ilişkili özenli mimari öğelerin korunmuş tek örneğidir.

Üçüncü olarak, Kilise V'te ayrıntılı mimari haritalama ve mimari plastiğin belgelenmesi çalışmaları sürdürülmüştür. Bu üç nefli bazilika, aşağı yerleşimin en yüksek noktasında, anakara ve ada arasındaki ticari deniz kanalına (Kargıcak Boğazı) hakim ve kuzeydoğuda Boğsak Adası ve güneybatıda Aphrodisias yönünde açık denizi gören bir konumda inşa edilmiştir (Res. 6). Bu kilisenin dış duvarları, apsisi ve narteksi tamamen yıkılmış olsa da, kuzey yan nefi ana neften ayıran sütunların üçünün kaideleri in situ korunmuştur. N. Erdemci liderliğinde bir ekip Hareket Tabanlı Yapısal Algılama (Structure-from-Motion) tekniğini kullanarak kilisede, çevresinde ve yapının aşağısındaki teraslar ve yamaçlarda bulunan 70'in

Fig. 5 The cistern surmounted by a semi-dome in DI.ST004 on Dana Island. Photo and drawing by Dr Mine Esmer.

Res. 5 Dana Adası DI.ST004'te yer alan üstü yarım kubbeyle örtülü sarnıç (Foto: ve Çiz: Dr. M. Esmer)

floral and geometric motifs), found in and around the church, as well as in the terraces and slopes below the structure.⁵

Boğsak Bay and Ovacık Peninsula

BOGA team's intensive study of the features associated with quarrying and stone transport on Dana Island led us to revisit the remains along the southern shoreline of the Boğsak Bay, that we have previously identified as slipways.⁶ Today, the locals refer to this area as "çekek" (slipway), which, at the time, seemed to have also corresponded to the original usage of this section of the coastline to haul maritime vessels. This area comprises four or five rock-cut, inclined surfaces, with curvilinear channels (bollards?) at their back walls, and square holes that are randomly placed behind. However, the closer inspection and the detailed mapping of these features in 2018 has revealed several sections that are undoubtedly coastal quarries. When evaluated in conjunction with the data that BOGA collected on Dana Island, the Boğsak "slipways" may perhaps also represent a later, opportunist adaptation of the quarries to this purpose.⁷

BOGA has carried out an extensive and architectural survey across the Ovacık Peninsula at the westernmost limit of the Taşucu Gulf, in order to map and explore the remains associated with Aphrodisias. The prospection

üzerinde mimari elemanın (örneğin sütun başlıkları, haç betimli, bitkisel ve geometrik motifli levhalar) belgelenmesini tamamlamıştır.⁵

Boğsak Koyu ve Ovacık Yarımadası

BOGA ekibinin Dana Adası'nda yer alan taş ocakları ve denizden taş nakliyatıyla ilgili veriler üzerine yürüttüğü yoğun çalışmalarından edinilen gözlemler, bizi Boğsak Koyu'nun güney sahili boyunca daha önce çekek olarak tanımladığımız kalıntıları tekrar araştırmaya yöneltmiştir.⁶ Günümüzde yerel halk bu alandan "çekek" olarak bahsetmektedir ve ekibimiz de bu alanın birincil olarak teknelerin karaya çekilmesi amacıyla kullanıldığını düşünmüştür. Alandaki bulgular dört ya da beş adet kayaya oyulmuş meyilli yüzey ile bu rampa biçimli yüzeyin dibinde yer alan eğrisel kanallar (iskele babaları ?) ve yüzeyin arkasındaki alanda gelişigüzel açılmış kare kesitli deliklerden oluşmaktadır. Ancak, 2018'de yapılan incelemelerde bazı kesitlerin kesin olarak taş ocağı niteliklerine sahip olduğu gözlenmiştir. BOGA'nın Dana Adası'nda topladığı verilerle karşılaştırılmalı olarak değerlendirilen Boğsak "çekekleri"ne ait veriler, bu alanların ilk olarak sahil kesiminde taş ocağı olarak açıldığını, ancak sonradan şekilsel özellikleri nedeniyle çekek işleviyle kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.⁷

Aphrodisias ile ilgili kalıntıların araştırılması ve haritalanması amacıyla BOGA, Taşucu Körfezi'nin batı ucunda yer alan Ovacık Yarımadası'nda geniş çaplı yüzey araştırmaları ve mimari araştırmalar yürütmüştür. Kıstak üzerindeki taramalarda, çok hasar görmüş durumda bir dizi mimari kalıntıyla karşılaşmış ve bu kalıntıların yüzeydeki mimari plastik elemanlarının varlığından da anlaşıldığı gibi en azından bir kiliseye sahip olan bir yerleşim ya da mahalleye ait olduğu sonucuna varılmıştır. Yarımada'nın doğusundaki koy ve sahilleri bugün tamamen modern yapılaşma ile örtülü olmakla beraber, batıdaki koyda 3 m'nin üzerinde yükseklikte korunmuş olan sur duvarları ve Geç Antik Çağ'a ait en az bir yapının kalıntıları görülebilmektedir.

Gelecekteki Yönelimler

BOGA'nın 2018 arazi çalışmaları sayesinde, Dana Adası'nda bulunan geniş taş ocağı alanlarının haritalanması, belgelenmesi ve analizi için sağlam ve tutarlı bir

5 Erdemci is currently working on Dana Island's Church V towards her MA thesis at the graduate program in Architectural History at Istanbul Technical University.

6 Harpster and Varinlioğlu 2015, 18–25.

7 Jones (forthcoming).

5 Erdemci, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Bölümü Yüksek Lisans Programı kapsamında Dana Adası Kilise V üzerine tez çalışması yürütmektedir.

6 Harpster ve Varinlioğlu 2015, 18–25.

7 Jones (yay. haz.).

Fig. 6
Church V on
Dana Island,
standing in the
nave and looking
towards East
Res. 6
*Dana Adası'ndaki
Kilise V, nef
içinden doğuya
bakış*

across the isthmus revealed the highly damaged remains of a series of structures, which corresponds to an ancient settlement or neighborhood that may have included at least one church judging from the architectural sculpture scattered on the surface. While the eastern bay of the peninsula is now almost entirely buried under modern development, the western bay still bears the remains of fortification walls and at least one structure of Late Antique date, preserved at a height of over 3 meters.

Future Directions

BOGA's 2018 fieldwork season marked the establishment of a robust methodology for the mapping, documentation, and study of the extensive quarry landscape on Dana Island. This is among the largest limestone quarries so far identified in the Eastern Mediterranean. The island's northwestern section is a vast industrial zone, comprising the quarries themselves, areas possibly designated for spoil heaps, the ramps and causeways used to transport the stones down the slope, and the buildings and tombs built inside, adjacent, and on the (abandoned) quarries. The Christian settlement that reached its apogee in the fifth and sixth centuries when at least six churches were built on the island, constitutes an interesting case to study the development of a maritime center supported with an active quarrying industry, possibly supplying building material to the larger region. Along these lines, BOGA will continue to explore Dana Island as the second major case study (after Boğsak

metodolojinin oturtulması mümkün olmuştur. Bu alan bugüne dek Doğu Akdeniz'de bulunan en büyük taş ocağı alanlarından biridir. Adanın kuzeybatı kesimi geniş çaplı endüstriyel bir bölgedir ve burada taş ocaklarının yanı sıra, ocak artığı taşların yığılması için ayrılmış olabilecek alanlar, taşları yamaçtan aşağıya taşıyabilmek için yapılmış rampalar ve geçiş yolları ve (terkedilmiş) taş ocaklarının içlerine, üzerlerine veya çevrelerine inşa edilmiş yapılar ve mezarlara ait kalıntılar yer alır. En parlak dönemine MS 5.-6. yy.'larda erişen ve en az 6 kiliseye sahip Hristiyan yerleşim, bölgesel çerçevede yapı malzemesi üreten taş ocakçılığı endüstrisiyle bağlantılı bir deniz ticareti merkezinin tarihsel gelişiminin araştırılabileceği sıradışı bir örnektir. Uzun vadeli ve multi-disipliner bir yüzey araştırması projesi olan BOGA, Boğsak Adası'ndan sonra ikinci bir yoğun çalışma alanı olarak Dana Adası'ndaki araştırmalarına, kalıntıların daha hassas ve verimli biçimde incelenmesini sağlayan, gelişmiş uzaktan algılama, fotogrametri ve jeolojik analiz yöntemleri kullanarak devam edecektir.

Bibliography – Kaynakça

- Harpster, M. and G. Varinlioğlu. 2015. "Stemware & Slipways." *Institute of Nautical Archaeology Quarterly* 42.1: 18–25.
- Jones, Michael R. (forthcoming). "The Rock-cut Shoreline Features of Dana Island and the Maritime Landscape of the Taşucu Gulf (Rough Cilicia, Turkey)." In *Harbours and Maritime Cultural*

Island) of this long-term, multi-disciplinary survey project, in such a way to incorporate state-of-the art remote sensing, photogrammetry, and geological analysis techniques for a more accurate and efficient analysis of the material evidence.

Landscapes: Proceedings of the Honor Frost Foundation Conference "Under the Mediterranean: 100 Years on..." (Nicosia, Cyprus, 21–4 October 2017), edited by L. Blue and S. Demesticha. Leiden: Sidestone Press.

Varinlioğlu, G., and M. Esmer. 2019. "From an Abandoned Quarry to a Residential Complex: A Case Study on Dana (Pityoussa) Island in Rough Cilicia." In *Archaeology of Anatolia: Recent Discoveries*, vol. 3, edited by S.R. Steadman and G. McMahon, 246-59. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Varinlioğlu, G., N. Kaye, M. Jones, R. Ingram, and N. Rauh. 2017. "The 2016 Dana Island Survey: Investigation of an Island Harbor in Ancient Rough Cilicia by the Boğsak Archaeological Survey (BOGA)." *Near Eastern Archaeology* 80/1: 50–9.

Work at Xanthos in 2018

2018 Yılı Ksanthos Çalışmaları

Burhan VARKIVANÇ

The 2018 campaign at Xanthos lasted from June 25 to August 31 and comprised of excavations at the Theater and the West Agora, vegetation cleaning and surface investigations of the Byzantine Period city layout, and epigraphic studies.¹ However, work planned to be carried out on the Nereids Monument and in the Southeast Sector could not be realized, because the funding allocated to us by the Ministry of Culture and Tourism could not be used in employing workers. 20 workers, who were assigned by Antalya Governorship and İşkur, were employed during the 2018 campaign.

Revision of the City Plan

The old city map of Xanthos Excavations, which was produced before Prof. Dr. B. Varkivanç of Akdeniz University was appointed by the Ministry as the director of the excavation project in 2011, was revised and the city map was updated with the addition of structures previously missing on the city map.

Excavations and Soundings

1) West Agora (İ. İzgi – D. Çomak)

Excavations conducted between the 2011–2018 campaigns in the area that is labeled West Agora (due to its location) continued in this area and the areas to its north and east. The objectives included understanding the architectural layout of the contexts behind the north

25 Haziran – 31 Ağustos 2018 tarihleri arasında sürdürülen 2018 yılı çalışmalarında Tiyatro ve Batı Agora’da kazı çalışmaları, kentin Bizans Dönemi dokusuna ilişkin bitki temizliği ve yüzey araştırması ile epigrafik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.¹ Nereidler Anıtı ve Güneydoğu Sektör’de yapılması planlanan çalışmalar ise Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın tarafımıza tahsis ettiği ödeneğin personel istihdamında kullanılamaması nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Kazı çalışmalarında Antalya Valiliği ve İşkur tarafından tahsis edilen 20 işçi görevlendirilmiştir.

Kent Planının Yenilenmesi

2011 Bakanlığımızın tasarrufları ile Prof. Dr. B. Varkivanç başkanlığında Akdeniz Üniversitesi’ne verilen Ksanthos Kazıları’nın anılan yıl öncesinde yapılan ve birçok yapının varlığının işlenmediği kent haritası Koç Üniversitesi’nin sağladığı olanaklar çerçevesinde yenilenmiştir.

Kazı ve Sondaj Çalışmaları

1) Batı Agora (İ. İzgi – D. Çomak)

2011–2018 yılları arasında başlanan ve konumu itibarıyla Batı Agora olarak adlandırılan alandaki çalışmalar, kuzey stoanın arkasında konumlanan mekânların mimari dokularını ve 2016 kazı sezonunda açığa çıkarılan 0,20 m yüksekliğe sahip, farklı genişlikteki kireç taşı plakalardan oluşan mekânın ve bu mekâna açılan daha alt koddaki yapıların mimarisi ve işlevlerini belirleyebilmek

¹ We would like to express our gratitude to the General Directorate of Cultural Heritage and Museums, Akdeniz University Rectorate, Koç University Stavros Niarchos Foundation, Center for Late Antique and Byzantine Studies (GABAM), Kaş Municipality, Urban and Regional Planning Expert S. Sipahioğlu Göl, and our Ministry Representative for the 2018 campaign, E.U. Köse, for their support and contributions.

¹ Destek ve katkılarından dolayı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne, Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü’ne, Koç Üniversitesi Stavros Niarchos Vakfı Geç Antik Çağ ve Bizans Araştırmaları Merkezi (GABAM) Müdürlüğü’ne, Kaş Belediye Başkanlığı’na, Şehir ve Bölge Plancısı S. Sipahioğlu Göl’e ve Bakanlık Temsilcimiz E.U. Köse’ye teşekkürlerimizi sunarız.

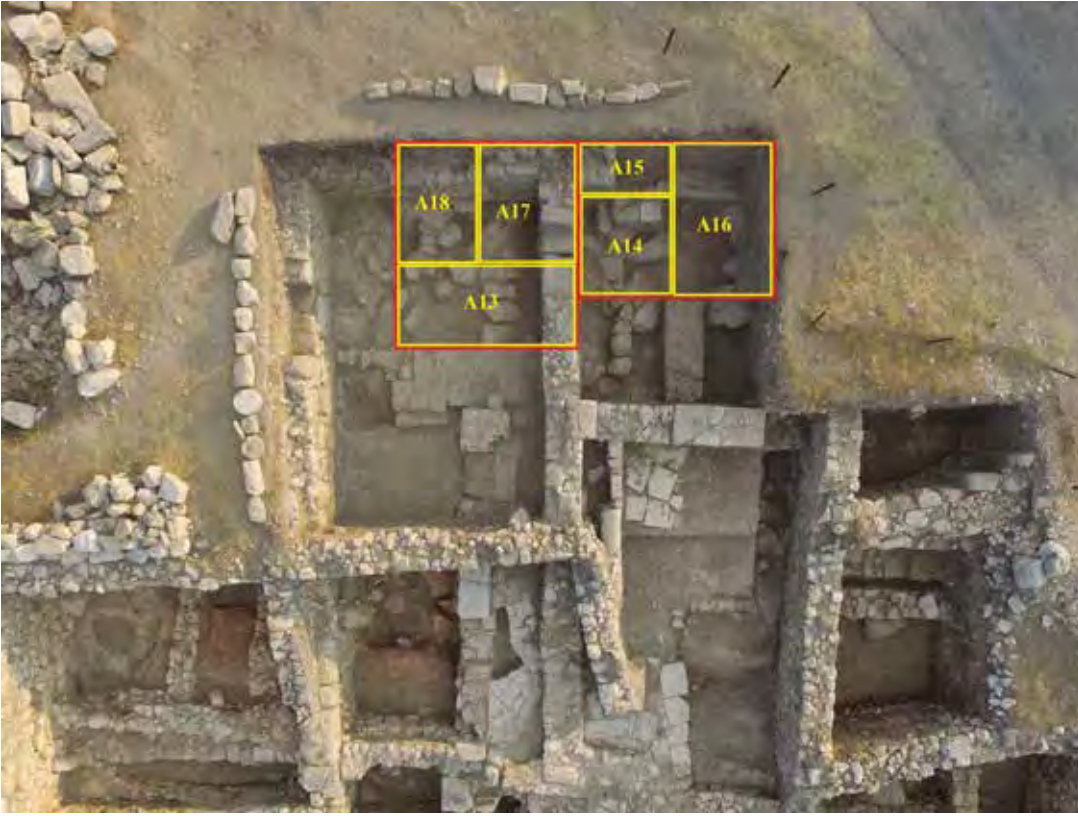

Fig. 1
Areas
investigated in
the West Agora
Res. 1
Batı Agora'da
çalışılan alanlar

stoa and investigating the architectural details and the function of the structure constructed with 0.20-m-thick, limestone plaques of varying sizes (discovered in 2016) and other architectural contexts connected with it on the lower slopes (fig. 1). Excavations revealed stratigraphically continuous structures dating from the Hellenistic and Roman Empire Periods to the Early Byzantine Period.

Towards these objectives, first, a new trench (A13) was opened just north of the trench labeled "A9" at the end of the 2017 season, in order to trace the northern continuation of the late period wall (top elevation +3.27 m) that marks the eastern limit of Trench A2 and the western limit of A5. The continuation of this north-south oriented wall was revealed together with a threshold (at elevation +2.46 m). In another new trench (A14) north of A13, one bronze coin was encountered (at +1.88 m); it was cleaned and inventoried. The late period wall turns a corner in trench A15 at elevation +2.98 m. At the lower levels in this trench, Roman Period stone blocks were found at +2.08 m, and the continuation of the Hellenistic Period wall previously revealed in trenches A12-A14 was also followed in A15 at elevation +1.68 m. Trench 16 was placed at the eastern edge of trench A15, north of the terrace paved with limestone plaques. A threshold was identified (at +2.08 m) at the northern limit of trench A16, where the Roman Period blocks continue

amacıyla bu alanda ve bu alanların kuzey ve doğusunda gerçekleştirilmiştir (Res. 1). Çalışmalarda Erken Bizans, Roma İmparatorluk Dönemi ve Hellenistik Dönem'e tarihlenen yapılaşmaların birbirini takip ettiği gözlemlenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda öncelikle A2 açmasının doğu sınırını, A5 açmasının ise batı sınırını oluşturan +3.27 üst kodundaki geç dönem duvarının kuzey yönünde devamını görmek amacıyla 2017 kazı sezonunda "A9" olarak adlandırılan açmanın kuzeyinde açılan A13 açmasında çalışmalara başlanmıştır. Duvarın +2.46 kodunda kapı eşiğiyle birlikte kuzey-güney doğrultuda devam ettiği saptanmış, A13 açmasının kuzeyinde başlanan A14 açmasında + 1.88 kodunda 1 adet bronz sikke ele geçmiş, temizlenerek belgelenmiştir. Geç dönem duvarının A15 açmasında +2.98 kodunda köşe yaparak devam ettiği saptanmış olup +2.08 kodunda Roma Dönemi'ne tarihlenen bloklarla birlikte A12-A14 açmasında izlenen +1.68 kodunda Hellenistik Dönem duvarının A15 açmasında da devam ettiği görülmüştür. Kireç taşı plakalardan oluşan terasın kuzeyinde, A15 açmasının doğu sınırında açılan A16 açmasının kuzey sınırında +2.08 kodunda Roma Dönemi'ne tarihlenen blokların devamında +2.08 kodunda bir eşik izlenmiş olup açmanın batı sınırında A17 ve A18 açmalarında çalışmalara başlanmış ve geç dönem duvarının kuzeybatıda köşe yaparak mekânı

to be attested (at +2.08 m). Two new trenches (A17 and A18) were placed by the western edge of A16, and another corner of the late period wall was identified here, enclosing this context. Investigations continued on the beaten earth floor that lies north of the terrace constructed with limestone plaques (found in 2016), which we think belonged to a sacred precinct. The beaten earth floor in this area was first cleaned, and then stratigraphic investigations continued (to a depth of ca. 0.80 m) on the layers beneath the level of the beaten earth floor identified in previous seasons. Excavations revealed the continuation of the Hellenistic Period architectural pattern, built on bedrock, with a 0.38-m-wide, east-west oriented wall that turns north in this area. We had previously found that this area was used for workshops in the Early Byzantine Period, and this year's investigations and finds also allowed us to identify that these workshops were for glass and metal production.

As of yet, we have not been able to clearly identify the architectural layout of the terrace constructed with limestone blocks of various sizes or the related contexts on the lower slopes. However, investigations north of this terrace documented workshop areas, as well as parts of the wall remains that are dated to the Hellenistic Period. In future seasons, besides the investigations on the architectural layout of the terrace, work in the east and north of this area will continue to investigate the architectural layout and the function of Byzantine Period workshops and the characteristics of the structure that the Hellenistic Period walls belong to.

2) Theater (A. Dönmez – H.M. Erdoğan)

The 2018 campaign at the theater continued with excavations and soundings in the postskene, proskene, and orchestra sections. First, the removal of the backfill inside the rooms in the postskene, which had started in 2017, was completed in all rooms down to the level of the Roman Empire Period floor level of the skene building (fig. 2). A total of 17 soundings were also placed in the areas specified above. In Sounding 1 in the postskene area, excavations continued down to ca. -1.40 m, where the foundation stones of the structure were revealed resting in a sterile fill. The foundation consists of three rows of small stones, bound together with abundant mortar. No archaeological finds were encountered in soundings in this area.

Important findings were also revealed especially by soundings dug for understanding and revealing the architectural characteristics of the Hellenistic Period skene structure. In Sounding 17 placed for this purpose in the proskene, the Roman Empire Period skene structure was

çevrelediği görülmüştür. 2016 kazı sezonunda bulunan kireçtaşı plakalardan oluşan bir kutsal alana ait olduğu düşünülen terasın kuzeyinde yer alan sıkıştırılmış toprak zemin temizlenmiştir. Önceki yıllarda saptanan sıkıştırılmış toprak tabakasının alt katmanlarında (yak. 0,80 m) yapılan çalışmalarda ise ana kaya üzerine oturtulmuş doğu-batı doğrultulu ve kuzey yönde dönüş yapan 0,38 m genişliğinde Hellenistik Dönem duvar dokusunun bu yıl çalışılan alanlarda da izlendiği görülmüştür. Erken Bizans Dönemi'nde ışık olarak kullanılan bu alanların bu yıl yapılan çalışmalar ve ele geçen buluntular ışığında cam ve metal işliği olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.

Sonuç olarak kireçtaşı ve farklı boyutlardaki taşlardan oluşturulmuş terasın ve ona açılan alt kattaki mekânların mimari dokusu tam olarak belirlenememiştir. Bu terasın kuzeyinde yapılan çalışmalarda ise ışık olarak kullanılan alanlar ve Hellenistik Dönem'e ait olduğu düşünülen duvar kalıntılarının bir bölümü açığa çıkarılmıştır. Gelecek kazı sezonlarında terasın mimari dokusunun anlaşılması yanında bu alanın doğusunda ve kuzeyinde gerçekleştirilecek araştırmalar hem Bizans Dönemi'ne ait ışıkların mimari dokularını ve işlevlerini hem de Hellenistik Dönem'e ait olduğu düşünülen duvarların nasıl bir mekâna/yapıya ait olduğuna dair açıklık getirebileceği düşünülmektedir.

2) Tiyatro (A. Dönmez – H.M. Erdoğan)

2018 yılı çalışmaları postskene, proskene ve orkestra bölümlerinde kazı ve sondaj çalışmaları olarak devam etmiştir. Bu bağlamda ilk olarak tiyatronun postskene bölümündeki odalarda 2017 kazı sezonunda kaldırılmaya başlanan atık dolgu toprak tüm odalarda Roma İmparatorluk Dönemi sahne binasının yürüme seviyesine kadar kaldırılmıştır (Res. 2). Sondaj çalışmaları kapsamında ise yine yukarıda belirtilen bölümlerde toplamda 17 sondaj çalışması yapılmıştır. Postskene bölümünde yer alan 1 no'lu odada yapılan sondajda yak. -1,40 m derinliğe inilmiş, bu bağlamda yapının steril bir dolgu toprağın üzerine oturtulmuş olan temel taşlarının üzerinde yükselmiş olduğu anlaşılmıştır. Duvarın küçük boyutlu ve üç sıradan oluşan, aralarında yoğun harç malzemenin bulunduğu bir temelin üzerine oturtulmuş olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde yapılan çalışmalarda neredeyse hiçbir arkeolojik buluntu ele geçmemiştir.

Özellikle Hellenistik sahne binasının mimari yapısını anlamak ve ortaya çıkarmak maksadı ile gerçekleştirilen sondajlarda da önemli verilere ulaşılmıştır. Bu kapsamda proskene bölümünde gerçekleştirilen 17 no'lu sondaj Roma İmparatorluk Dönemi sahne binasının doğrudan Hellenistik sahne binasının arka duvarının üzerinde yükselmiş olduğunu göstermiştir. Diğer önemli

Fig. 2 Areas investigated in the Theatre

Res. 2 Tiyatro'da çalışılan alanlar

found to be resting directly on the back wall of the Hellenistic Period skene building. Another important finding was reached in Sounding 22. During the investigations in front of the vaulted room in the west, a part of the Hellenistic Period proskene wall was previously identified. In Sounding 24, which was dug for identifying the continuation of this wall and its north-turning corner, the western continuation of the foundation blocks were revealed until the northwestern corner, which was found symmetrically situated with the northeastern corner of the Hellenistic Period proskene wall, documented in the previous season's soundings. As a result of these investigations, the complete architectural plan of the Hellenistic Period skene building could be understood. The plan of this Hellenistic Period skene closely resembles the Hellenistic skene building at Pinara.

Investigations and observations in the cavea also revealed several important details. It was understood that the prohedriai (none of which are preserved *in situ*), especially along the northern border of the diazoma, were removed and used as spolia in the wall built south of

bulgu ise 22 no'lu sondajda yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Batı bölümde yer alan tonozlu mekânın önünde yapılan çalışmada daha önce Hellenistik sahne binasının proskene duvarının bir bölümü belirlenmiştir. Duvarın devamını ve kuzeye doğru dönüşünü saptamak amacı ile açılmış olan 24 no'lu sondaj, temel bloklarının batıya doğru devam ettiğini ve hemen hemen geçen sezon doğu köşede ortaya çıkarılan Hellenistik Dönem proskenenin kuzeye dönüşüne simetri oluşturacak şekilde bir dönüşe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalar sonucunda Hellenistik Dönem sahne binasının planı anlaşılmıştır. Hellenistik Dönem sahne binası plan olarak özellikle Pinara'daki Hellenistik Dönem sahne binasıyla oldukça benzerlik göstermektedir.

Cavea'da yapılan gözlem ve araştırmalar da bazı önemli detayları ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Özellikle diazomanın kuzey sınırında yer alan, ancak günümüzde hiçbirinde korunmayan prohedriaların çoğunun sökülerek Bizans Dönemi'nde cavea'nın güneyine yapılan duvarda devşirme malzeme olarak kullanılmış oldukları tespit edilmiştir. Yine bu duvarın güney kısmında,

the cavea in the Byzantine Period. Further south of this wall, another wall was identified running parallel to the northern acropolis wall and, a second wall was found, projecting out around the mid-section of this wall. The position of this wall (centrally located on the axis of the cavea's curve), which may be dated to the Hellenistic Period based on its large, polygonal blocks, has led to two interpretations. The first is that this wall may have served as a retainment wall to support the cavea wall in the south. The second is the possibility of the presence of a temple located in the projected rectangular area that would form in the center, if we think that the Hellenistic Period cavea ends further north. Further investigations in this area will clarify these interpretations.

Vegetation Cleaning and Byzantine Period Investigations (S.E. Üstündağ)

1) Trikonkhos Basilica

An extensive vegetation cleaning was carried out in the Early Byzantine trikonkhos basilica in the Lower Agora, where no work has been conducted to date (fig. 3). First, thick vegetation covering the remains was removed in order to fully expose and understand the layout of the building. As a result of this work, the building plan was measured as 22.5 x 45 m, which makes this structure the largest one among all known examples of trikonkhos basilicas constructed within city limits in the entire Lycia Region. The *in situ* column bases inside the building show that the main area was divided into two arcades and three naves. In the east, the bema of the basilica that features the trikonkhos (three walled apsis) is enclosed on the exterior by a polygonal wall, and a narthex is located in the west. Subsidiary walls that extend west of the narthex may have belonged to an atrium or possibly an exonarthex. However, because of the depth of the fill in this sector, the nature of these remains could not be well-understood.

Many decorated architectural blocks belonging to the Roman Period structures were used as spolia in the construction of the building and various decorated architectural blocks of the Byzantine Period were encountered on the surface, as well.

2) Community Kitchen (?)

To understand the architectural characteristics of the remains north of the East Basilica, which are of monumental nature and may be related with the basilica, the plants covering the remains were cleaned in the area (fig. 4). After the surface cleaning, a Medieval Period structure with a portico and a clearly visible chimney was identified here, with three rooms that open to the

akropol'ün kuzey suru boyunca uzanan ve duvarın yaklaşık olarak merkez noktasında bir çıkıntı yaparak uzanan başka bir duvar tespit edilmiştir. Duvarın yer alan büyük boyutlu poligonal bloklardan anlaşıldığı üzere Hellenistik Dönem'e tarihlenebilecek olan bu duvar, cavea'nın dairesel aksının merkezinde yer alması ile iki farklı görüş üzerinde yoğunlaşılmasının önünü açmıştır. Bunlardan ilki duvarın cavea'nın güney yönde desteklenmesini sağlayan bir destek duvarı olduğu yönündedir. İkinci görüş ise Hellenistik Dönem cavea'sının biraz daha kuzey yönde sonlanmış olabileceğini düşündüğümüzde bu alanda ortaya çıkan dikdörtgen alanda bir tapınağın yer almış olması yönündedir. Bu alanda yapılacak kapsamlı araştırmalar konu hakkındaki görüşlerin aydınlanmasını sağlayacaktır.

Bitki Temizliği Ve Bizans Dönemi Araştırmaları (S.E. Üstündağ)

1) Trikonkhos Bazilika

Daha önce kapsamlı bir çalışma yapılmayan Aşağı Agora'daki Erken Bizans Dönemi trikonkhos bazilikada kapsamlı bitki temizliği çalışması yapılmıştır (Res. 3). Öncelikle kalıntıları kaplayan yoğun bitki örtüsü uzaklaştırılarak planın tam olarak anlaşılabilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda karşılaşılan 22,5 x 45 m boyutlarındaki yapının Likya Bölgesi'nde kent içinde inşa edilmiş en büyük trikonkhos bazilika olma özelliği taşıdığı anlaşılmıştır. Yapı içinde *in situ* olarak görülebilen sütun altlıkları ana mekânın iki arkad ile 3 nefe ayrıldığını, doğu yönde kilisenin bemasını oluşturan trikonkhos uygulamasının dıştan çokgen duvar içine alındığı ve batıda bir narteksin bulunduğu görülmüştür. Narteksten batı yönde ilerleyen bazı duvarlar atrium veya olasılıkla bir eksonartekse ait olabilseler de toprak dolgunun yüksekliğinden dolayı bu kısmın niteliği henüz anlaşılamamıştır.

Fig. 3 Trikonkhos Basilica
Res. 3 Trikonkhos Bazilika

Fig. 4 Community Kitchen (?)
Res. 4 Aşevi?

portico and five preserved hearths. The relationship of this structure with the East Basilica cannot yet be clearly determined. However, the presence of architectural remains of a row of rooms, one rectangular room, and a long context on the terrace between the basilica and the northern context may be indicating the presence of a Medieval Period monastery in this area. The architectural layout of this structure is not a well-known civilian building type in Byzantine architecture, and as such, this building is an important finding for the Medieval settlement of Xanthos.

3) Residential Areas

Remains of civilian architecture, mostly of residential buildings, at Xanthos are located on the southern slope of the "Upper Acropolis," north of the city. Byzantine Period remains are also found in the previously uninvestigated areas northeast of the building, which is tentatively identified as a Community Kitchen. As a result of the vegetation cleaning carried out for understanding the characteristics of these buildings, residential and workshop contexts were identified, as well as streets and side-streets between them (fig. 5). The road network that connects the North Gate of the city to the city center was not known clearly. During this campaign's work, it could be clearly documented that the road turns north at the end of the Community Kitchen and continues northeast until it reaches the North Gate. The street identified in this area was in use at least from the Early Byzantine Period onwards with modifications and repairs taking place in the following periods. However, so far, we have no information about what precedes this street during the long habitation process from the Classical Period to the Roman Period.

Roma Dönemi'ne ait çok sayıda mimari plastik malzemenin devşirme olarak kullanıldığı yapıda Bizans Dönemi'ne tarihlenebilecek bezemeli bazı mimari bloklar da yüzeyde bulunmuştur.

2) Aşevi (?)

Doğu Bazilika'nın kuzeyinde ve bu yapı ile ilişkili olabilecek anıtsal bir yapının yoğun bitki örtüsü altında bulunan mekânlarının niteliğinin anlaşılması için burada bitki temizliği çalışması yapılmıştır (Res. 4). Belirgin şekilde bacalı bir mekânın izlenebildiği Ortaçağ'a tarihlenebilecek sundurmalı yapının bu sundurmaya açılan 3 mekândan oluştuğu ve günümüze ulaşmış olasılıkla 5 ocağa sahip olduğu anlaşılmıştır. Yapının Doğu Bazilika ile olan bağlantısı henüz kesinlik kazanmasa da, anılan kiliseyle arasındaki terasta bulunan sıralı mekânlar ve biri dörtgen, diğeri uzunlamasına planlı iki mekânın varlığı Ortaçağ'da bu bölgede bir manastır yapısının olabileceğini aklı getirmiştir. Yapı Bizans mimarisinde az bilinen tipte bir sivil mimariye işaret etmesi yanında Ksanthos'un Ortaçağ yerleşmesi açısından önemli bir bulgu oluşturmaktadır.

3) Konut alanı

Kentin kuzeyindeki "Yukarı Akropolis"in güney eteğinde Ksanthos'un konut ağırlıklı sivil mimarisi yayılmaktadır. Aşevi olarak adlandırılan yapının kuzeydoğusunda, daha önce herhangi bir çalışma yapılmamış Bizans Dönemi'ne tarihlenen çeşitli duvarlar bulunmaktadır. Ait oldukları yapıların niteliğinin anlaşılabilmesi için bitki temizliği yapılmış ve konut ve işlik olarak kullanıldığı düşünülen mekânlar ile bunların aralarında cadde ve sokak niteliğinde alanlar ortaya çıkarılmıştır (Res. 5). Kuzey Kapı'nın merkezle olan yol bağlantısı bugüne kadar net şekilde

Fig. 5 Residential areas
Res. 5 Konut alanı

Findings in this area are significant in terms of urban planning, because previously we had no information about Byzantine Period civilian architecture in this part of the city. It can be observed that the streets and the houses were placed abiding by the topography. It is also striking that the side-streets do not intersect with the main street at right angles, since this road slightly curves to directly reach the North Gate, and therefore the walls of the houses do not join at right angles, either.

Because of the piles of earth that have eroded from the acropolis and the collapse rubble that have accumulated in these contexts, the floor plans cannot be observed. The buildings resemble residential architecture in general, but evidence for determining other specific functions is not currently available. The attestation of Roman Period architectural blocks used as spolia in the Byzantine Period structures, found scattered in the area, suggests the presence of residential buildings of various sizes in this area during the Roman Period, as well. Two column bases for corner pillars with heart-shaped cross-sections encountered on the surface demonstrate the presence of villas with peristyle courtyards in this area, besides dwellings of modest sizes.

Frequent traces of terracing activity were observed on the slopes, north and west of these contexts, after vegetation cleaning on the slopes. West of the structure known as the Lycian Building, stairs were identified above the large terrace wall, which would have connected the terrace to an important public structure further up the slope. An impressive arrangement here consists of a wide opening on the lower terrace wall that splits into two symmetrical staircases that reach the upper terrace. A rather well-preserved structure is located on the upper terrace, which has a tall front façade that features two large vaulted window openings and is preserved to the height of at least the second floor. The front façade of this building is not orientated parallel to the terrace wall, but rather in such a way that the windows face the East Basilica. There are other contexts around the tall structure, which may be related with it. The split-staircase arrangement in the lower terrace is probably related with this structure.

4) Chapel

During the work carried out for updating the city map, a previously unnoticed, Medieval Period chapel was discovered on the eastern slope of the modern road that goes through the archaeological site, in the area between Roman Baths and South Gate (fig. 6). This is one of the 10 small chapels known in Xanthos and it is a relatively well-preserved example, with its walls reaching a height

bilinmemekteydi. Aşevi'nin bitiminden sonra yolun kuzey yöne döndüğü ve kuzeydoğu yönünde düz bir hatta ilerleyerek Kuzey Kapı'ya ulaştığı net bir şekilde anlaşılmıştır. Burada saptanan caddenin Klasik Dönem'den Roma Dönemi'ne uzanan süreçteki durumu henüz bilinmemekle birlikte en geç Erken Bizans Dönemi'nden itibaren kullanıldığı, ilerleyen dönemlerde onarımlar yapıldığı ve yeni yapıların eklendiği anlaşılmaktadır.

Buluntular, kentin bu bölgesindeki Bizans Dönemi sivil mimarisi hakkında daha önce herhangi bir bilgi bulunmaması nedeniyle şehircilik açısından önemli bir veri oluşturmaktadır. Sokakların ve konutların eğimli araziye göre yerleştirildiği, cadde Kuzey Kapı'ya yönlendirilmiş olduğundan sokakların caddeyi dik kesmediği ve bu yüzden mekânların köşelerinin dik açılı olmadığı görülmektedir.

Mekânlarda akropolden gelen akıntının oluşturduğu dolgu toprak ve yapıların kendi yıkıntı molozları biriktirdiğinden hiçbirinin zemini izlenemektedir. Yapıların çoğunluğu olasılıkla konut olmakla beraber daha farklı işlevlerinin saptanabilmesine yönelik açık bir veri henüz mevcut değildir. Alanda karşılaşılan ve Bizans Dönemi'nde devşirme olarak kullanılmış Roma Dönemi mimari bloklar, burada Roma Dönemi'nde de yine konut işlevli farklı büyüklükteki yapıların varlığına işaret etmektedir. Yüzeyde saptanan iki adet kalp kesitli köşe sütunlarına ait tamburların da işaret ettiği gibi, alanda küçük konutlar yanında peristylli avluya sahip büyük villaların da varlığını saptamak mümkün olmuştur.

Bu mekânların kuzey ve batısındaki eğimli arazide sürdürülen bitki temizliği çalışmalarında bir çok teraslanmış alan saptanmıştır. Likya Yapısı olarak adlandırılan yapının batısındaki büyük teras duvarı üzerinde, muhtemelen yukarıda bulunan önemli bir yapıya bağlantıyı sağlayan merdivenler inşa edilmiştir. Teras duvarında geniş bir açıklık bırakılarak bu açıklıktan her iki yöne çıkan basamaklar ile daha yukarıdaki terasa ulaşılmış olması dikkat çeken bir düzenlemedir. Üst terasta bulunan bir yapı, cephesinde iki adet büyük kemerli penceresi ve en az iki kat yüksekliğinde ön cephe duvarı ile oldukça yüksek şekilde günümüze ulaşmıştır. Çevresinde de çeşitli mekânlarda bulunan yapının cephesi önündeki teras duvarına hizalanmak yerine pencereleri ile Doğu Bazilika yönüne bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Terasta bulunan ikili merdiven düzenlemesi olasılıkla bu yapı ile bağlantılıdır.

4) Şapel

Kent planının güncellenmesi esnasında Roma Hamamı ile Güney Kapı arasında kalan bölgede, kent içinden geçen karayolunun doğusunda bulunan yamaç üzerinde

of approximately 2 meters. We are planning to initiate excavations in this well-preserved chapel in the following seasons, in order to document the characteristics of this particular building and to shed light in general on the small chapels of Xanthos.

Epigraphic Studies

(N. Tüner Önen – E. Bilgiç – Ş. Kileci)

Epigraphic studies in 2018 involved the recording and archiving of the new epigraphic material found during the campaign and the revision of records on all epigraphic finds since 2011 for the purpose of preparation for publications. In this context, revision work started with the epigraphic materials placed on display by the French investigators on both sides of the main street at the site; and revisions continued the re-investigation of inscriptions previously identified at the Lycian Acropolis, West Agora, Upper and Lower Agoras, and the Southeastern Sector. Revisions were made on the transcriptions of some inscriptions, while all registered records were updated with necessary revised information. Within this framework, about 80 inscriptions were revised and revisions of records will continue in the following seasons with inscriptions known from around the fortifications and the necropolis areas.

During this season, six new inscriptions were found and registered. Additionally, inscriptions on three seals from Theatre excavations were registered and graffiti on the plaques of the main street were deciphered and recorded.

The first registered inscription is an honorary inscription dedicated to Antiokhos III by the people of Xanthos, which was previously published by A. Bresson in 2001, but its location in the city was unknown. Previously, we knew of three inscriptions that indicate the presence of Seleucid authority in Xanthos. The first is an honorary decree of the Xanthos youth (*neoi*) for Lyson dated to 196 BC (SEG 46 nr. 1721); the second, an honorary inscription dedicated to the Ionian rhetor Themistokles by the people of Xanthos and arkhons (SEG 33 1184); the third, the dedication of the city of Xanthos to Apollon, Leto, and Artemis by Antiokhos III (TAM II 266). The inscription in question that was found about 100 m north of East Basilica, now constitutes the fourth epigraphic evidence for the Seleucid presence. This inscription dates to 197 BC.

The second inscription registered this season is in Latin and was found among the architectural elements located on the public square, east of the dipylon. The brief inscription is found on a rectangular building block

Fig. 6 Chapel
Res. 6 Şapel

daha önce incelenmemiş, Ortaçağ'a tarihlenen bir şapel keşfedilmiştir (Res. 6). Ksanthos'ta bulunan 10 adet küçük boyutlu şapelden biri olan yapı diğerlerine oranla iyi korunmuş olup, yak. 2 m yükseklikte duvarlara sahiptir. Önümüzdeki kazı sezonlarında bu yapının niteliklerinin ve Ksanthos'taki küçük ebatlı şapel yapılarının mimari özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu iyi korunmuş örnekte kazı çalışması planlanmaktadır.

Epigrafi Çalışmaları

(N. Tüner Önen – E. Bilgiç – Ş. Kileci)

2018 yılı epigrafi çalışmaları programı yeni bulunan yazıtların kaydedilip arşivlenmesinin yanı sıra 2011 yılından itibaren kentte sürdürülen epigrafi çalışmalarında kaydedilen yazıtların yayın için yeniden gözden geçirilerek kontrol edilmesi şeklinde planlanmıştır. Buna bağlı olarak Fransız araştırmacılar tarafından ana caddenin her iki kenarında sergilenen yazıtlardan başlanmış, sonrasında Lykia Akropolis, Batı Agora, Yukarı ve Aşağı agoralar ile Güneydoğu Sektör'de tespit edilen yazıtlar üzerinde çalışılmıştır. Transkripsiyonunda problem olan bazı yazıtlar yeniden değerlendirilmiş ve ofis çalışmaları sırasında kayıtlarda görülen eksikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kent içinde yak. 80 yazıt gözden geçirilmiş olup, gelecek yıllarda surlarda ve nekropolis alanında tespit edilen yazıtların kontrol edilmesine devam edilecektir.

Bu yılki araştırma sezonu içinde altı yazıt kayda geçirilmiştir. Tiyatroda sürdürülen kazılar sırasında ele geçmiş üç adet mühür üzerindeki yazıtlar okunmuş ve ana caddenin plakaları üzerindeki grafitiler çözümlenmiştir.

Kayda geçirilen ilk yazıt 2001 yılında A. Bresson tarafından yayımlanan, fakat kent içerisinde tam olarak nerede olduğu bilinmeyen, III. Antiokhos'a ilişkin Ksanthos

that has a drill hole, which suggests that it must have belonged to a monumental structure. Legible on the surface, though not inscribed with much care, is the word LARGO, which means "large, wide, many."

The fourth registered inscription is on the façade of a Lycian sarcophagus, which was found at the southern tip of the site during road construction work in Kınık in 2003 and brought to the stone field east of the West Agora in the city. The pediment of this sarcophagus fragment bears a three-lined Hellenic inscription and a Lycian inscription of about 10 letters. The third line of the Hellenic inscription is written on top of the leveled-out Lycian inscription. There are also toolmarks in the section between this line and the preserved part of the Lycian inscription below. There is frequent breakage across the first line of the Hellenic inscription and breakage only in an area of seven letters in the second line of the inscription. This inscription was also registered by Canadian epigraphs and reported on in *Anatolia Antiqua* XII.

Another honorary inscription for an emperor was found on a block in the stone field east of the West Agora and the Theater; and it was recorded in the archives. The entire first line of the inscription and about two thirds of the second line were razed and leveled in Antiquity. As such it is not possible to identify clearly the emperor who is being honored in the inscription. However, the traces of letters in the first line suggest that the honored emperor bears the praenomen and nomen of *Marcus Aurelius*. Moreover, the fact that the name of the emperor was razed off the block may suggest that the emperor in question is one who was decreed *damnatio memoriae*. According to the inscription, the capital city of Xanthos is honoring the emperor on the occasion of his *decennalia*.

halkının yaptığı onurlandırmayı içeren yazıttır. Ksanthos'taki Seleukoslar hakimiyetinin işareti daha önce üç yazıtla bilinmekte idi. İlki Ksanthoslu gençlerin (neoi) Lyson için aldıkları ve MÖ 196 yılına tarihlenen bir onurlandırma kararnamesiyken (SEG 46 nr. 1721); diğeri ise Ksanthos halkı ve arkhonlarının Ilionlu rhetor Themistokles için aldıkları onurlandırmadır (SEG 33 1184). Üçüncü belge ise Ksanthos Kenti'nin III. Antiokhos tarafından Apollon, Leto ve Artemis'e kutsanmasını içeren yazıttır (TAM II 266). Doğu Bazilika'nın 100 m kadar kuzeyinden ele geçen bu son yazıt dördüncü belgeyi oluşturmaktadır. Söz konusu bu yazıt MÖ 197 yılına tarihlendirilir.

Diğer yazıt ise Latince'dir ve günümüzde dipylonun doğusundaki meydana yer alan yapı elemanları arasında bulunmaktadır. Dikdörtgen yapı bloğu olduğu anlaşılan ve üzerinde montaj deliği olan blok, anıtsal bir yapıya ait görünmektedir. Blok üzerinde çok da özenli olmayan bir şekilde yazılmış ve "büyük, geniş, bol" anlamlarına gelen LARGO kelimesi okunmaktadır.

Kayda alınan 4. yazıt, 2003 yılında Kınık'ta yürütülen yol çalışmaları sırasında yerleşimin güney ucunda ortaya çıkarılıp kente taşınan ve Batı Agora'nın doğusundaki taş tarlası içine konan Lykia tipi mezara ait ön cephe kazınan yazıttır. Söz konusu mezar üst alınlıkta üç satır Hellence, altta ise tek satır ve yak. on harflik Likçe yazıt taşımaktadır. Hellence yazıtın üçüncü satırı, daha önceki likçe yazıt kazınarak silindikten sonra yazılmıştır. Bu satır ile alttaki Likçe arasındaki alanda da kazıma izleri görülmektedir. Hellence yazıtın ilk satırında yoğun, ikinci satırında ise sadece yedi harflik kısma gelecek kırıklar bulunmaktadır. Bu yazıt 2003 yılında Kanadalı epigraflar tarafınca da kayda alınmış ve Anatolia Antiqua serisinin XII. sayısında rapor edilmiştir.

Yine Batı Agora ve Tiyatro'nun doğusunda konumlanan taş tarlası içinde bir imparator onurlandırması kayda geçirilip arşivlenmiştir. Yazıtın ilk satırı tamamen, ikinci satırı ise üçte ikisi oranında tıraşlanmış olduğundan onurlandırılan imparatorun kim olduğuna ilişkin net bir şey söylemek zor olsa da, ilk satırda görülebilen harf kalıntılarından burada onurlandırılan imparatorun Marcus Aurelius praenomen ve nomenini taşıdığı söylenebilir. Ayrıca imparatorun isminin kazınmış olması da burada damnatio memoriae uğratılmış bir imparatorun onurlandırılmasının söz konusu olduğu hususunda ipucu vermektedir. Yazıtta göre Ksanthosluların başkenti imparatoru decennaliası vesilesiyle onurlandırmaktadırlar.

Archaeological Surveying in the Western Part of the Ağlasun Valley and within Ağlasun, 2018

Ağlasun Vadisi Batı Kesimi ve Ağlasun İçinde Yürütülen Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, 2018

Rinse WILLET – Jeroen POBLOME

Introduction

During July and August of 2018, an intensive archaeological survey was conducted in the area of the western Ağlasun river valley (figs. 1–2).¹ This part of the valley is set to the west of the ilçe of Ağlasun, passing the village of Yeşilbaşköy, where it extends further west and northward. The valley is home to several small springs and streams, of which the most notable is the Ağlasun Çayı originating south of Yeşilbaşköy. The valley is enclosed in the west, north and south by hilly to mountainous terrain. Several already investigated archaeological sites are located on the slopes of these ranges, such as Körüstan and Düzen Tepe. Yeşilbaşköy itself is also considered to have been a village in Antiquity.

In addition to surveying the valley, we continued surveying in the southwestern quarter of Ağlasun (Kum mahallesi – fig. 3). This neighbourhood is traversed by the presumed route of the ancient road leading to Sagalassos.

The field methodology consisted of fieldwalking in transects of 50 x 1 m, spaced 20 m apart. The approach was often adjusted to better cover the irregular shape of the fields. Many parts in the study area were heavily overgrown and/or divided in small gardens. Therefore, fields with little vegetation were favoured over fields with dense vegetation. Dense concentrations of small finds were investigated in grids. Of the total area of the western Ağlasun Valley, up to 212 fields (c. 62 ha) have been walked with transects and grids (c. 6 %).

Giriş

2018 Temmuz ve Ağustos aylarında, Ağlasun Nehri vadisinin batısındaki alanda yoğun bir arkeolojik yüzey taraması yapılmıştır (Res. 1–2).¹ Vadinin bu kesimi Ağlasun ilçesinin batısında, Yeşilbaşköy'den geçerek batıya ve kuzeye doğru uzanmaktadır. Vadi, aralarında en önemlisi kaynağı Yeşilbaşköy'ün güneyinde bulunan Ağlasun Çayı olmakla birlikte, birkaç küçük kaynak ve dereye ev sahipliği yapmaktadır. Vadi batıdan, kuzeyden ve güneyden engebeli ve dağlık araziyle çevrelenmiştir. Bu dağ sıralarının yamaçlarında, Körüstan ve Düzen Tepe gibi daha önce araştırılmış olan birçok arkeolojik sit alanı bulunmaktadır. Yeşilbaşköy'ün de Antik Çağ'da bir köy yerleşmesi olduğu düşünülmektedir.

Vadinin yanı sıra, Ağlasun'un güneybatı çeyreğinde de yüzey araştırmaları sürdürülmüştür (Kum Mahallesi – Res. 3). Sagalassos'a ulaşan antik yolun varsayılan güzergâhı bu mahallenin içinden geçmektedir.

Arazi metodolojisi, 20 m aralıklarla yerleştirilmiş 50 x 1 m'lik transektlerde yürüyerek tarama olarak belirlenmiştir. Bu temel yaklaşım, gerektiği ölçüde arazinin düzensiz şeklini daha iyi kapsayacak biçimde uyarlanmıştır. Çalışma alanındaki birçok kesimin yoğun bitki örtüsü ile kaplı ve/veya küçük bahçelere bölünmüş olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bitki örtüsü seyrek olan alanlar, yoğun bitki örtüsü olan alanlara tercih edilmiştir. Çarpıcı derecede küçük buluntu yoğunlaşmaları olan alanlar karelej sistemi uygulanarak incelenmiştir. Batı Ağlasun Vadisi'nin toplam alanında, 212 arazi birimi

¹ This research was supported by the Research Fund of the University of Leuven and the Research Foundation Flanders.

¹ Bu araştırma Leuven Üniversitesi Araştırma Fonu ve Flandre Araştırma Fonu tarafından desteklenmiştir.

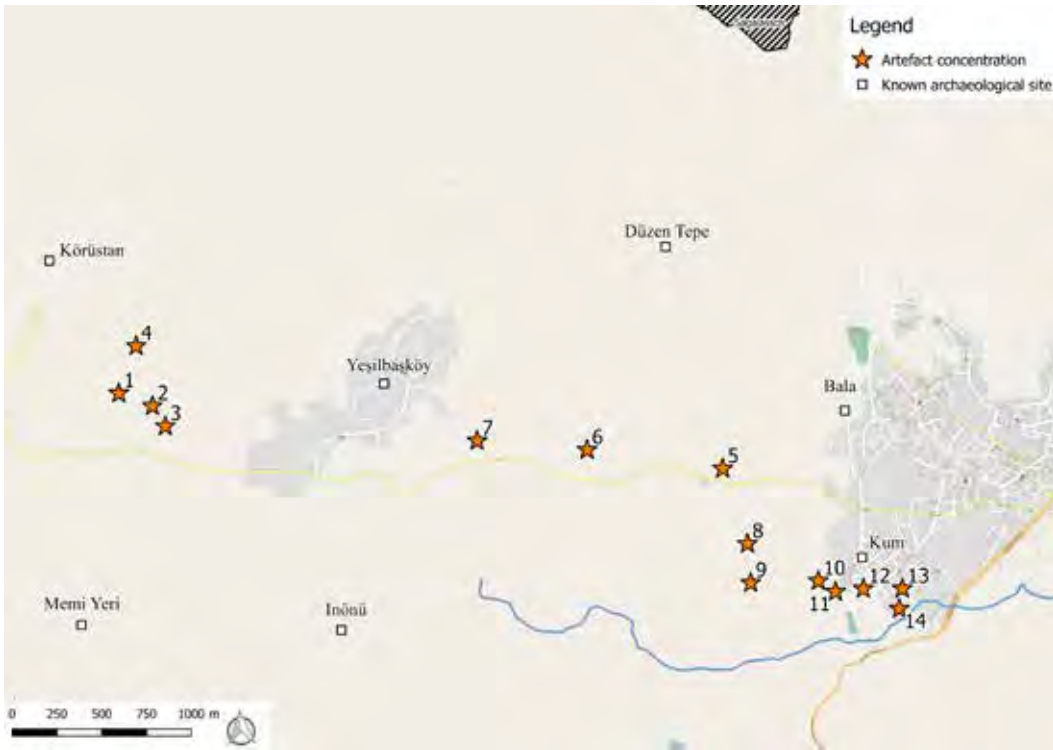

Fig. 1
Known or suspected sites and the newly discovered artefact concentrations of 2018.

Res. 1

Bilinen veya tahmin edilen arkeolojik sit alanları ve 2018'de tespit edilen yeni buluntu yoğunlaşma alanları.

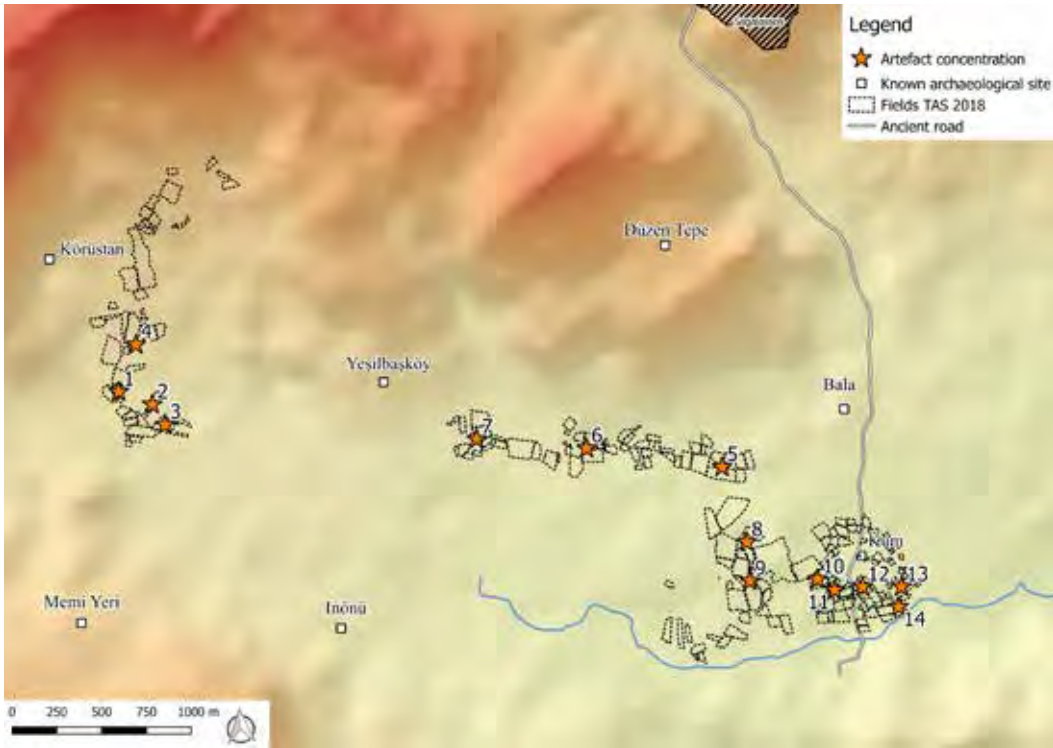

Fig. 2
The fields walked in 2018.

Res. 2

2018'ye yürüyerek taranan araziler.

The survey collected ceramics, production waste, stone objects (including fragments of a pediment, a fragmented ostothek with lion and a Roman Imperial altar), glass, tesserae, lithics, metal finds (including a nearly complete Ottoman cup), plaster and 3 coins. A total of

(yak. 62 hektar) transekt ve karelajlara bölünerek (yak. % 6) yürüyerek taranmıştır. Yüzey taramalarında seramik parçaları, üretim atığı, taş elemanlar (alınlık parçaları, aslan betimli parçalanmış bir ostothek ve bir Roma İmparatorluk Dönemi sunağı dahil), cam eserler,

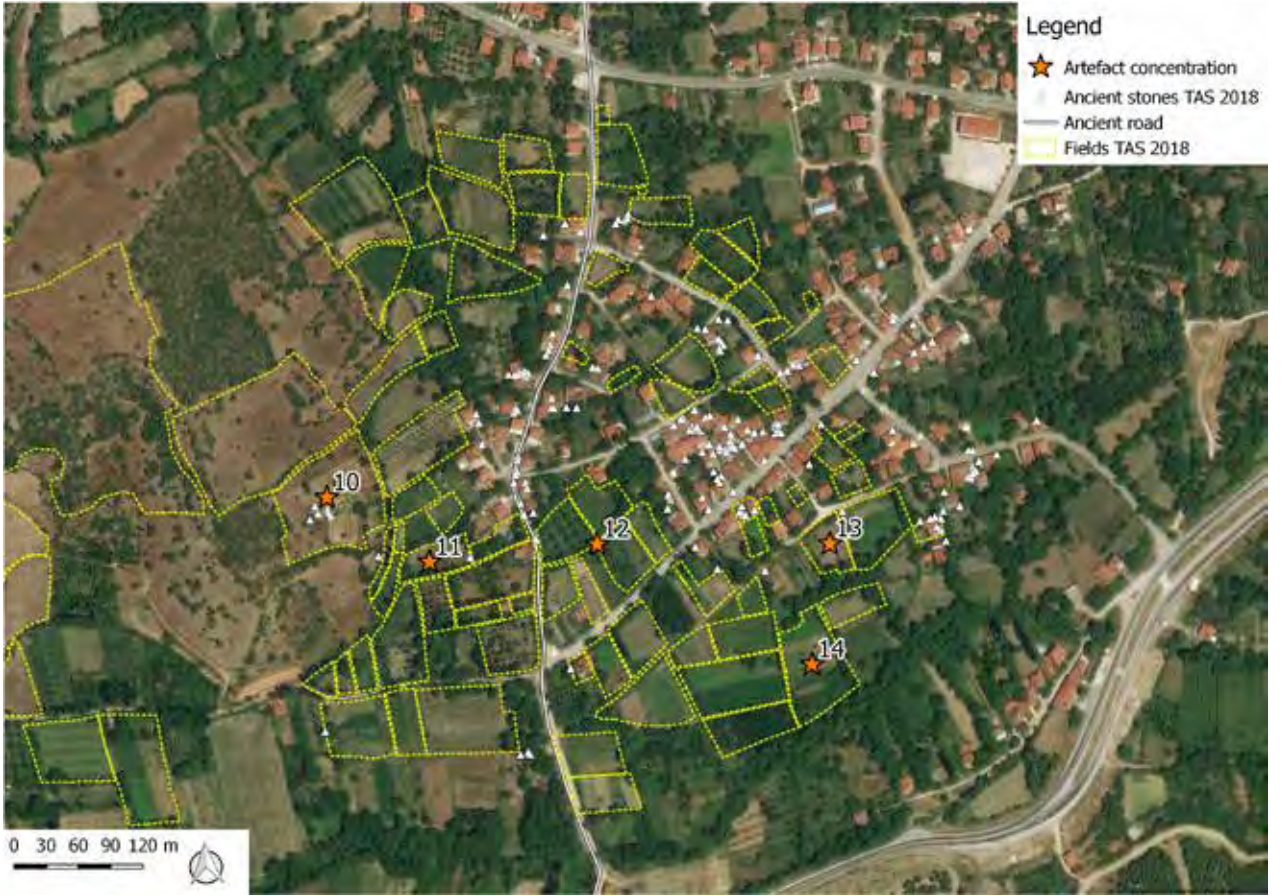

Fig. 3 Kum mahallesi, with the find concentrations and architectural fragments discovered in 2018.

Res. 3 Kum Mahallesi, 2018'de tespit edilen buluntu yoğunlaşmaları ve mimari elemanlar.

14 (comparatively high) concentrations of ceramic finds were identified, as well as numerous smaller concentrations. The largest concentration of material was found in the fields of Kum mahallesi, which probably represents a large singular concentration, spread over many fields. Overall, the Ottoman period is best represented in the dated material (ceramics), followed by the Roman Imperial period (fig. 4). Periods before Achaemenid times are poorly represented.

Apart from ceramics, notable concentrations of production waste were discovered by the survey team. Both metal production (n=11) and pottery production waste materials (n=52) were identified. These are often large chunks derived both from grid- and line-walking, although a good number were found by grab sampling as well. These fragments are considered to be indicative of sites of pottery production, most notably north of the actual football field, west of Kum and in Kum mahallesi itself as well.

tesserae, yontma taş, metal buluntular (neredeyse tüm bir Osmanlı Dönemi fincanı dahil), sıva parçaları ve 3 sikke toplanmıştır. Nispeten yüksek bir sayı olan toplam 14 adet seramik buluntu yoğunlaşmasının yanı sıra çok sayıda daha küçük yoğunlaşma alanı tespit edilmiştir. En büyük malzeme yoğunlaşması Kum Mahallesi'ne bağlı alanlarda yer almakta ve muhtemelen birçok arazi birimine yayılmış tek bir büyük yoğunlaşmayı temsil etmektedir. Genel olarak, tarihlenebilen malzemelerin (seramik buluntular) çoğunluğu Osmanlı Dönemi'ne aittir ve buluntu yoğunluğu açısından Roma İmparatorluk Dönemi ikinci sıradadır (Res. 4). Akhamenid Dönemi öncesine tarihlenen buluntular sayıca çok azdır.

Seramiklerin dışında, araştırma ekibi tarafından önemli miktarda üretim atığı tespit edilmiştir. Hem metal üretimi (n=11) hem de seramik üretimi (n=52) atık malzemeleri bulunmuştur. Bu buluntuların çoğu karelaç ve transekt taramalarından elde edilen büyük parçalar olmakla birlikte, tesadüfen rastlanan (grab sample) buluntuların sayısı da oldukça fazladır. Bu parçaların, özellikle köyün futbol sahasının kuzeyinde, Kum'un batısında ve Kum

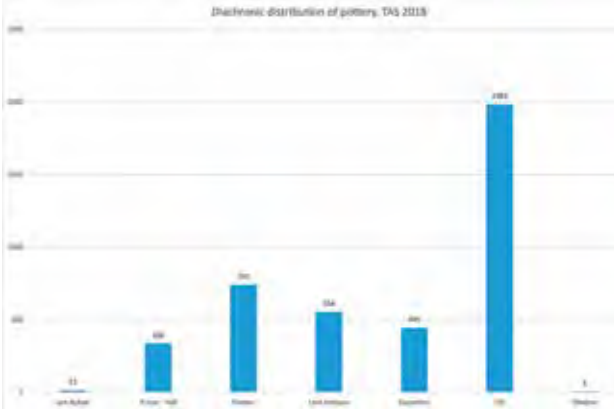

Fig. 4 Dated ceramic material.

Res. 4 Tarihlendirilmiş seramik buluntular.

Results – diachronic description

The 12 lithic finds could not be associated with a prehistoric site. No certain date could be assigned yet, although one lithic was identified as part of a *tribulum* (threshing sledge). For the periods up to the Iron Age, no ceramic finds were found in any of the fields.

For the Iron age, one concentration of five ceramic sherds was detected in Field 183, while four more stray finds were encountered mostly in Kum (one possibly early Iron age) and a few other stray finds further west. In any case, no clear site could be identified. For the Archaic period (800–600 BCE), only three singular stray finds were found (none in Kum). Although the identification of this material is of some importance, it remains unclear how to interpret these sherds and the periods they represent.

Distinguishing between the Achaemenid and Hellenistic periods is somewhat more difficult, as a lot of the ceramic finds (n=336) could be dated on the basis of fabric specifications into the broad Achaemenid – Hellenistic period. 14 specifically dated Achaemenid finds have been identified, and all concentrate in two fields at the foot of a hill some 500 m west of Kum (Fields 109–110). One of the finds can definitively be associated with the contemporary ceramic production attested at Düzen Tepe, and possibly the other 13 as well. As later material is concentrated on top of the hill, some sort of association between this material and this landscape feature can be surmised. 24 ceramic finds could be specifically dated to the Hellenistic period. These were collected in Kum (n=10), west of Yeşilbaşköy (n=9, with 5 concentrated in Field 16) and 5 between Yeşilbaşköy and Ağlasun.

If we compare these Achaemenid and Hellenistic concentrations against the material dated broadly to the

Mahallesi'nin içinde yer alan seramik üretim alanlarının göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Sonuçlar – Artzamanlı Kronolojik Tanımlama

Bulunan 12 yontma taş teknolojisine ait parça herhangi bir prehistorik yerleşme ile ilişkilendirilememiştir. Bu buluntular kesin olarak herhangi bir döneme tarihlene-mese de, eserlerden birinin bir *tribulum* (düven) parçası olduğu saptanmıştır. Arazi birimlerinin hiçbirinde Demir Çağı öncesine tarihlenebilecek bir seramik buluntuya rastlanmamıştır.

Demir Çağı'na ait beş parçadan oluşan bir seramik yoğunlaşması, Arazi Birimi 183'te tespit edilirken, Kum'da (biri muhtemelen erken Demir Çağı'na ait) dört adet rastgele buluntuyla karşılaşılmış, diğer birkaç rastgele parça da daha batıda bulunmuştur. Yine de, belirgin bir yerleşim alanı tespit edilememiştir. Arkaik Dönem'e (MÖ 800–600) tarihlenen buluntular, yalnızca üç adet tekil buluntu ile sınırlıdır; Kum'da buluntu yoktur. Her ne kadar bu döneme ait arkeolojik malzeme bulunmuş olması önemli olsa da, bu parçalar ve temsil ettikleri döneme dair yorum yapmak henüz mümkün değildir.

Pek çok seramik buluntusu (n=336) hamur özelliklerine göre genel olarak Akhamenid – Hellenistik Dönem'e tarihlenebilmekle beraber, Akhamenid ve Hellenistik dönemler arasında ayırım yapmak zordur. Kesin olarak Akhamenid Dönem'e tarihlenebilen 14 seramik parçanın hepsi Kum'un 500 m batısındaki bir tepenin eteğindeki iki alanda yoğunlaşmıştır (Arazi Birimi 109–110). Buluntulardan biri kesin olarak Düzen Tepe'de bulunan çağdaş seramik üretim alanıyla ilişkilendirilebilmiştir ve muhtemelen diğer 13 buluntu da bu alanla ilişkilidir. Daha geç tarihli malzeme tepenin üzerinde yoğunlaştığından, bu malzeme ile bu coğrafi oluşum arasında bir ilişki olduğu varsayılabilir. 24 seramik buluntu kesin olarak Hellenistik Dönem'e tarihlenebilmiştir. Bunlar Kum'da (n=10), Yeşilbaşköy'ün batısında (n=9, 5'i Arazi Birimi 16'da yoğunlaşmış olarak) ve Yeşilbaşköy ile Ağlasun arasında (n=5) ele geçmiştir.

Bu Akhamenid ve Hellenistik buluntu yoğunlaşmalarını, Akhamenid–Hellenistik Dönem'e ait malzemenin geneliyle karşılaştırsak, Arazi Birimi 109–110'daki Akhamenid yoğunlaşma açıkça göze çarpar. Ayrıca, Kum'daki Hellenistik yoğunlaşma (Arazi Birimi 218 ve bitişik Birimler 170, 172, 173, 176, 177, 178, 212, 213, 217) dikkat çekicidir. Burada, Kum Mahallesi'nin doğu kesiminde, bir Hellenistik Dönem yerleşmesinin var olduğu anlaşılmaktadır. Yeşilbaşköy ve Ağlasun arasında da başkaca Akhamenid–Hellenistik malzeme yoğunlaşmaları

Fig. 5 Recording *spolia* in Kum mahallesi.
Res. 5 Kum Mahallesi'nde bulunan spolianın kaydedilme süreci.

Achaemenid-Hellenistic era, the Achaemenid concentration of Field 109–110 stands out clearly. Also, the Hellenistic concentration in Kum (Field 218 and the adjacent Fields 170, 172, 173, 176, 177, 178, 212, 213, 217) is remarkable. It seems likely that a Hellenistic site was situated here, in the eastern part of Kum mahallesi. Other concentrations of Achaemenid-Hellenistic material were found between Yeşilbaşköy and Ağlasun. These find concentrations, however small, could be reflecting small residential zones, quite possibly farmsteads.

The material of Roman Imperial times is the second most numerous category after that of the Ottoman period. In total, 405 sherds could be identified as belonging to the former epoch. Part of the ceramics, classified as generic Sagalassos Red Slip Ware (SRSW) dating broadly to Roman Imperial - Late Antique times, must be added to this total. The largest concentrations of Roman Imperial ceramics were found in the centre of Kum mahallesi, directly on the route where the main ancient access road leading to Sagalassos is presumed. Amongst others ceramics, tesserae, glass, one coin from the 3rd century CE and large chunks of kiln fragments were found here. Finds also included Roman Imperial - Byzantine

bulunmuştur. Bu bulgular sınırlı da olsa, muhtemelen çiftlik olan küçük yerleşim alanlarını yansıtır olmalıdır.

Roma İmparatorluk Dönemi malzemesi, Osmanlı Dönemi'nden sonra en çok sayıda buluntuya sahip kategoridir. Toplam 405 çanak çömlek parçası bu döneme ait olarak tanımlanabilir. Ayrıca, genel olarak Sagalassos Kırmızı Astarlı Mal Grubu (SRSW) sınıflandırmasına dahil olan ve Roma İmparatorluğu - Geç Antik Çağ'a tarihlenen seramiklerin bir kısmının da bu toplama eklenmesi gerekir. En kapsamlı Roma İmparatorluk Dönemi seramik yoğunlaşmaları Kum Mahallesi'nin merkezinde ve doğrudan Sagalassos'a giden ana antik yolun varsayılan güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Burada, diğer buluntuların yanı sıra seramik, tesserae, cam buluntular, MS 3. yy'dan kalma bir sikke ve çok sayıda büyük fırın parçası bulunmuştur. Buluntular arasında Roma İmparatorluğu – Bizans Dönemi'ne ait su künkleri (bir yüksek basınçlı künk parçası dahil) ve bir çok tuğla ve kiremit bulunmaktadır. Ayrıca, Kum'da bulunan spolia ve taşınmış mimari taş elemanların sistematik bir incelemesi sonucunda, mahalledeki yoğun kümelenmelerde toplam 225 mimari taş eleman kaydedilmiştir (Res. 5). Bu parçaların arasında mezar anıtlarına ait parçalanmış sunaklar ve osteothekai parçaları da yer alır (Res. 6). Ancak, diğer birçok spolia'nın (büyük kesme taş bloklar, sütunlar, bir onursal yazıt,

Fig. 6 *Spolia* in Kum mahallesi: a Roman Imperial altar depicting Hermes.
Res. 6 Kum Mahallesi'nde spolia: Hermes'in betimlendiği Roma İmparatorluk Dönemi sunağı.

waterpipes (including one high-pressure pipe) and a lot of brick and tile. Furthermore, a systematic survey of *spolia* and loose stone architectural fragments in Kum resulted in a total number of 225 architectural stones being recorded in dense clusters in the neighbourhood (fig. 5). These included fragmented altars and osteothekai fragments, related to funerary monuments (fig. 6). However, many other *spolia* (large ashlar, columns, an honorific inscription, capitals and column bases) do not necessarily need all to be associated with tombs. Considering the high concentration of the stone and pottery architectural elements and small finds, it seems likely that a hamlet or village existed at this location during Roman Imperial times, whereby the presence of monumental buildings cannot be excluded.

More towards the west, dense concentrations of Roman Imperial ceramics were encountered in Fields 109 and 110 at the foot of a hill, with small numbers of finds found on top of the hill as well. This could be indicative of a Roman hamlet or small settlement.

To the north of the modern football field on the road between Yeşilbaşköy and Ağlasun, concentrations of Roman Imperial - Late Antique material were found, along with concentrations of (misfired) tile and kiln fragments. This probably was a production site for building ceramics.

Further west, a small farm or hamlet could have existed (Fields 74–76), with a concentration of 12 architectural fragments indicating the existence of an (accompanying?) Roman funerary monument as well. West of Yeşilbaşköy, concentrations of Roman Imperial material in the adjacent Fields 23–25 included tile, SRSW and a lamp fragment. This concentration probably constituted another Roman Imperial farm. Apart from these concentrations, stray finds of Roman Imperial material were found in other fields as well (including large *bipediales* fragments), although these could not be clearly interpreted as sites.

Late Antiquity is less well represented in the survey data (n=219), with the focus lying again on the fields in Kum mahallesi (e.g. Field 152). Another concentration is located in Field 137, to the west of Kum. It was covered with tile of Roman Imperial - Late Antique - Byzantine date, and high concentrations of Late Antique ceramics. As five small architectural fragments and tesserae were found in this field, along with 28 fragments of SRSW, we assume this site to have been a place of residence with some standing. Other Late Antique finds from the survey mostly consisted of single stray finds and no other concentration was found.

sütün başları ve sütun kaideleri) tümü mezarlarla ilişkili değildir. Taş ve pişmiş toprak mimari elemanların büyük ölçüdeki yoğunlaşmaları ve küçük buluntular dikkate alındığında, burada Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait bir mezra veya köyün var olduğu düşünülebilir ve hatta bu yerleşmede anıtsal binaların varlığı da göz ardı edilemeyecek bir olasılıktır.

Daha batıya doğru, bir tepenin eteğinde yer alan Arazi Birimi 109 ve 110'da Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait seramiklerle karşılaşmış ve tepenin üzerinde de bu döneme ait az sayıda parçaya rastlanmıştır. Bu bulgular burada bir Roma Dönemi mezra ya da köy yerleşimi bulunduğu ihtimaline işaret eder.

Yeşilbaşköy ve Ağlasun arasındaki futbol sahasının kuzeyine doğru, Roma İmparatorluk Dönemi - Geç Antik Çağ'a tarihlenen buluntu yoğunlaşmaları ve kötü fırınlanmış kiremit ve fırın parçaları ele geçmiştir. Muhtemelen burada bir seramik ve kiremit üretim merkezi yer almaktadır.

Daha batıda (Arazi Birimleri 74–76) küçük bir çiftlik ya da mezra mevcut olabilir. Yakında yer alan ve 12 mimari elemana sahip bir buluntu yoğunlaşması ise bu yerleşmeye bağlı (?) bir Roma Dönemi mezar anıtının varlığını göstermektedir. Yeşilbaşköy'ün batısında, bitişikteki Arazi Birimleri 23–25'teki Roma İmparatorluk Dönemi malzemesi yoğunlaşması kiremitler, SRSW türü seramikler ve bir kandil parçası içerir. Bu yoğunlaşma alanı muhtemelen bir başka Roma İmparatorluk Dönemi çiftliğine işaret etmektedir. Bu yoğunlaşmaların yanı sıra, başka arazi birimlerinde de tekil olarak Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait buluntulara (büyük bipediales parçaları dahil) rastlanmıştır, ancak bu buluntu noktalarını bir yerleşim olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Buluntular arasında Geç Antik Çağ'a ait veriler oldukça azdır (n=219) ve bu buluntular yine Kum Mahallesi'ndeki alanlarda (örneğin, Arazi Birimi 152) yoğunlaşmaktadır. Diğer bir buluntu yoğunlaşması, Kum'un batısındaki Arazi Birimi 137'de yer alır. Bu alan çok sayıda Roma İmparatorluğu - Geç Antik - Bizans Dönemlerine ait kiremitler ve çok miktarda Geç Antik Dönem seramiği ile kaplıdır. Bu alanda 28 adet SRSW türü seramik parçası ile birlikte, beş küçük mimari eleman ve tesserae bulunduğundan, bu yerleşmede üst düzey bir ikametgâh bulunduğu düşünülmektedir. Yüzey araştırmalarından elde edilen diğer Geç Antik Çağ buluntuları çoğunlukla tekil buluntulardan oluşur ve başka bir yoğunlaşma alanı ile karşılaşmamıştır.

Toplam 445 Bizans Dönemi seramik parçasının 57'si Bizans İşgali Dönemi'ne aittir. Yeşilbaşköy'e yakın bir alanda (Arazi Birimi 94) İşgal Dönemi'ne ait buluntular

Of the 445 Byzantine sherds, 57 belonged to the Byzantine Invasion period. A concentration of Invasion period material (tile, large pithos fragments and other sherds) was found close to Yeşilbaşköy (Field 94). This probably was a large farm or small hamlet. Other contemporary concentrations were found to the east of Kum (Fields 212, 183), where many pattern burnished sherds were recovered. Large concentrations of Byzantine material were found on the western side of Kum (Fields 152, 154) as well, along with two architectural fragments in the centre of quarter (a 10th–11th century capital and a 6th century *templo* – both possibly belonging to a church). They indicate Byzantine settlement in Kum. Byzantine material was also found in large quantities further west, on the presumed residential farmstead directly west of Kum (Field 137), near the tile production site (Fields 50, 52) and to the west of Yeşilbaşköy (Fields 15, 16). Possibly these are continuations of earlier settlements, although the last two fields could have constituted new farms.

Ceramics of the (late) Ottoman period are the most numerous encountered (n=1983) and most fields yielded some material. Dense concentrations are found in Kum and west of Yeşilbaşköy (Fields 3, 15, 16, 23). On Field 50, concentrations of Ottoman material were encountered as well. Also in Fields 102, 109–110 small concentrations of contemporary material were found as well. Although no building material dating to the Ottoman period was identified, the largest concentrations most likely were residential sites and/or farms. The presumed pastoralist nature of Ottoman agriculture can in part explain the wide distribution of Ottoman ceramics. However, some of the smaller concentrations do represent small farms and/or manuring of the (garden) fields with household waste.

(kiremitler, büyük pithos parçaları ve diğer çanak çömlek parçaları) içeren bir yoğunlaşma ile karşılaşılmıştır. Bu mevkide muhtemelen büyük bir çiftlik ya da küçük bir mezra yer almaktadır. Aynı döneme ait Kum'un doğusunda (Arazi Birimleri 212, 183) yer alan diğer yoğunlaşma alanlarında çok sayıda desen-açıklı seramik parçasıyla karşılaşılmıştır. Kum'un batı yakasında (Arazi Birimleri 152, 154) çok miktarda Bizans Dönemi malzemesi, bu kesimin merkezinde yer alan iki mimari eleman (her ikisi de muhtemelen bir kiliseye ait olan bir 10.–11. yy. sütun başı ve bir 6. yy. templo) ile birlikte bulunmuştur. Bu bulgular Kum'da bir Bizans Dönemi yerleşmesinin varlığına işaret eder. Ayrıca, daha batıda da karşılaşılan Bizans Dönemi malzemesi oldukça yoğun buluntu kümeleri biçiminde Kum'un tam batısında yer aldığı düşünülen çiftlik alanında (Arazi Birimi 137), kiremit üretim sahasının yakınında (Arazi Birimleri 50, 52) ve Yeşilbaşköy'ün batısında (Arazi Birimleri 15, 16) yer almaktadır. Bu alanlar muhtemelen daha erken dönemlerde var olan yerleşmelerin devamı niteliğindedir, ancak bahsi geçen son iki alanın Bizans Dönemi'nde yeni kurulmuş çiftlikler olma ihtimali de mevcuttur.

(Geç) Osmanlı Dönemi'ne ait seramikler en çok karşılaşılanlardır (n=1983) ve arazi birimlerinin çoğunda bu döneme ait malzemeye rastlanmıştır. En kapsamlı buluntu yoğunlaşmaları Kum'un içinde ve Yeşilbaşköy'ün batısında yer alır (Arazi Birimleri 3, 15, 16, 23). Osmanlı Dönemi malzemesi yoğunlaşmaları Arazi Birimi 50'de de bulunmuş ve ayrıca Arazi Birimleri 102 ve 109–110'da da daha küçük çağdaş yoğunlaşma alanlarıyla karşılaşılmıştır. Osmanlı Dönemi'ne tarihlenebilecek herhangi bir yapı malzemesi tespit edilmemiş olsa da, en kapsamlı yoğunlaşma alanlarının yerleşim birimleri veya çiftlik olması muhtemeldir. Osmanlı seramiklerinin geniş dağılımı, kısmen Osmanlı Dönemi kırsal kesim ekonomisinde yaylacılığın önemi ile açıklanabilir. Bununla birlikte, daha küçük yoğunlaşma alanlarının bazıları küçük çiftlikleri ve/veya yerleşimlerden getirilen ve atık malzeme içeren gübreli tarım toprağının serildiği bahçeleri temsil ediyor olmalıdır.

Excavations at Soli Pompeiopolis in 2018

Soloi Pompeiopolis Antik Kenti Kazıları 2018

Remzi YAĞCI – Davut YİĞİTPAŞA

Colonnaded Street

The objectives of the 2018 campaign were

1. To identify the architectural elements that do not belong to the portico unearthed in the part of the Street that lies in grid-squares B-C-D-E-33/37 and to understand the architectural layout and the façades of the structures, which we presume to be a *pylon* and a *nymphaion* or a *pylon and nymphaion complex*;
2. To identify the intersection of *cardo maximus* and *decumanus maximus* and to reach the Street floor in excavations;
3. To document the damage caused by the intense earthquake that transpired in 525 and to initiate a restoration project based on the condition of the unearthed remains and the architectural plan

In area B-C-D-33, excavations continued between elevations 5.47 m and 4.76 m. During the excavations, two separate floors were identified in grid-squares C-33 and B-33. The floor in C-33 encountered at 4.82 m was treated with lime and the floor in grid-square B-33 was also encountered at 4.82 m. Based on their elevations, it can be deduced that these floors must belong to an earlier phase than the second half of 2nd century, during which the Street assumes its final form; however, this observation cannot be clearly made on the basis of the Roman Period ceramic sherds associated with the floors.

At elevation 3.88 m in grid-square B-33, another floor of an even earlier phase was also uncovered. This floor is constructed with a monolithic block, which also joins the wall built on top of the floor. This area seems to be related with a structure that extends west; however, this building could not be exposed fully during the 2018 excavation campaign.

Excavations in area B-C-D-34 continued between elevations 5.84 m and 4.90 m. Work involved the cleaning

Sütunlu Cadde

2018 sezonu çalışmalarının amacı;

1. Caddenin B-C-D-E-33/37 plan karelerini kapsayan alanda belirlenen portikoya ait olmayan mimari öğeleri açığa çıkarmak ve bu alanda pylon, nymphaion ya da pylon ve nymphaion kompleksi olması varsayımıyla, bu yapılara ait plan ve cephe mimarisini anlamak;
2. Cardo maximus ile decumanus maximusun kesiştiği düşünülen kavşak noktasını belirlemek ve caddenin taban seviyesine ulaşmak;
3. 525 yılında gerçekleşen şiddetli depremin vermiş olduğu hasarı belgelemek ve açığa çıkarılan mimari öğeler ile planlar doğrultusunda restorasyon projesi başlatabilmektir.

B-C-D-33 alanında 5,47 – 4,76 m aralığında seviye inme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında: biri C-33 plan karesinde, diğeri B-33 plan karesinde olmak üzere iki ayrı taban tespit edilmiştir. C-33 plan karesinde bulunan taban bir kireç tabandır ve 4,82 m kotundadır. B-33 plan karesinde ise, 4,82 m kotundadır. Tabanlara göre, cadde son şeklini aldığı 2. yy'ın 2. yarısından erken bir döneme ait olmalıdır ancak Roma Dönemi seramik gruplarına göre bu ayrımı yapmak zordur.

B 33 plan karesinde 3,88 m kotunda daha erken döneme ait olabileceği düşünülen bir taban bulunmuştur. Bu tabanın yekpare bir blok ile oluşturulduğu görülmüş ve taban üzerindeki duvar sırasının da bu blokla birleştiği görülmüştür. Bu alanın batı yönünde devam eden bir yapıya ait olabileceği görülmüş ancak 2018 kazı sezonunda bu yapının tamamı açığa çıkarılamamıştır.

B-C-D-34 alanında 5,84 – 4,90 m aralığında seviye inme çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalar sırasında mimari öğelerin çevresi temizlenerek alanda bulunan mimari parçaların işlevleri ve yapı planları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Fig. 1 Colonnaded Street grid-square B-35 and bust
Res. 1 Sütunlu Cadde B-35 plan karesi ve büst

and exposing of architectural elements for understanding the function of the architectural blocks and the layout of the buildings in this area. Then, excavations continued to remove the deposit between elevations 5.69 m and 4.00 m. Excavations continued down to 4.00 m at the northwestern corner of grid C, in order to investigate how the north-south oriented row of blocks belonging to the U-shaped structure previously exposed in grid-squares B-C-D-34-37 reaches the floor level. The lower edge of one of the blocks was exposed in this corner. As a result, it was understood that the row of blocks is composed of monolithic blocks. The upper fill above the tile drain found in grid-squares B-C-D-4 was excavated out. It was observed that limestone fragments and blocks belonging to the street floor were used as rubble in this fill. The platform constructed with blocks in this area seems to belong to a U-shaped building in the west. Blocks that do not belong to the portico (elements such as architrave and cornice fragments, and column drums) were identified.

Excavations in area B-C-D-35 continued between elevations 5.69 m and 4.10 m. A lime plastered floor was identified at elevation 4.85 m in this area. Located within grid B, a "private portrait bust" belonging to Early Severan Dynasty was found among the stone blocks that lie 3.03 m southwest of the northeast corner of grid-square B-35 and 3.34 m northwest of the southeast corner of the same grid-square (fig. 1-2).¹ Around the portrait-bust,

5,69 – 4,00 m kot aralığında kazılar sürdürülmüştür. C plan karesinin kuzeybatı köşesinde, B-C-D-34-37 alanlarında belirlenen 'U' planlı yapının kuzey-güney doğrultulu blok sırasının tabana ulaştığı noktayı tespit etmek amacıyla 4,00 m kotuna ulaşılmış, burada bir bloğun alt kenarı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda blok sırasının yekpare bloklar ile oluşturulduğu görülmüştür. B-C-D 34 plan karesinde bulunan kanalın üst dolgusu açığa çıkarılmıştır. Bu dolguda kireç taşları ve cadde mimarisine ait blokların kırılan parçalarının kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu alanda görülen blok taşlar ile oluşturulmuş platformun batı yönünde 'U' planlı bir yapıya ait olduğu görülmektedir. Çalışmalar sırasında portikoya ait olmayan mimari parçalar (arkhitrav, korniş, tambur parçaları) açığa çıkarılmıştır.

B-C-D-35 alanında 5,69 – 4,10 m aralığında seviye inme çalışmaları yapılmıştır. Bu alandaki çalışmalarda 4,85 m kotunda bir kireç taban tespit edilmiştir. B plan karesi içerisinde B 35 plan karesinin kuzeydoğu köşesinden güneybatı doğrultulu 3,03 m güneydoğu köşesinden kuzeybatı doğrultulu 3,34 m uzaklıkta blok taşlar arasında Erken Severuslar Dönemi'ne tarihlenen "privat portre büst" açığa çıkarılmıştır¹ (Res. 1-2). Portre-büstün çevresinde döküntü halde yoğun biçimde blok taşlar, bir arkhitrav bloğu ve düşmüş olduğu zeminin altı ile çevresinde birçok çatı kiremidi gözlemlenmiştir. 2017 kazı sezonunda B.C.D. 33 alanında 5,11 m kotunda açığa çıkarılan Hygieia ve 5,03 m kotunda açığa çıkarılan kadın heykeli ile buluntu seviye aralıkları benzerlik göstermektedir. Portrenin sırt üstü yatırılmış ve zarar görmemiş biçimde bulunmuş olması daha sonraki dönemlerde bu alana taşınmış olabileceği sanılmaktadır.

B-35 plan karesinde daha alt seviyede dikdörtgen bloklardan oluşan bir kanalizasyon ortaya çıkarılmıştır. Çalışmalar 5,69 – 3,98 m kot aralığında devam etmiştir.

Fig. 2 Private portrait bust
Res. 2 Privat portre büst

1 Özgan 2013, 74; İnan and Rosenbaum 1966; McCaan 1968; Kleiner 1992, 5, 3.17, vd.; Vermeule 1968, 298 v.d

1 Özgan 2013, 74; İnan ve Rosenbaum 1966; McCaan 1968; Kleiner 1992, 5, 3.17, vd.; Vermeule 1968, 298 v.d

there is an intense accumulation of stone blocks, including one architrave block, and there are many roof tiles around the bust and below the ground where it had fallen. The elevation of the find-spot of this bust is in the same range as the Hygieia (at elevation 5.11 m) and the female statue (at elevation 5.03 m) found in grid-squares B-C-D-33 during the 2017 excavations. Because the portrait is found undamaged and lying on its back, it is plausible to think that it was intentionally carried and placed here at a later period.

A sewage system constructed with rectangular blocks was found at a lower level in B-35. Excavations continued between elevations 5.69 m and 3.98 m. During work conducted in grid-square D-35 of the B-C-D-35 area, cleaning was carried out around the street surface constructed with stone blocks in front of the eastern portico. It was found that the floor constructed with blocks does not articulate with the eastern portico, because of a north-south orientated drain installed in the Byzantine Period.

Excavations in grid-square D-35 were carried out by the border of this square with E-35. Here, a series of stratified floor levels were identified: *opus sectile* mosaic floor at 5.32 m, *opus tesellatum* mosaic floor at 5.28 m, and marble slab floor at 5.26 m. These were interpreted as "renovation phases" of the same building.

A sounding was dug between 4.76 – 3.52 m to expose the column drum found at the northwest corner of grid-square C-35. Two distinct floor levels were identified at elevations 4.17 m and 3.94 m. In area B-C-D-34-37, the articulation of the aforementioned north-south orientated row of large blocks with the floor was exposed at elevation 3.94 m. A manhole cover (manhole measurable depth: 70 cm) was found at the northwestern edge of the sounding.

In area D-36-37, excavations continued from north to south, between elevations 5.46 m and 4.88 m (in D-34, D-35, and D-36), with the objective of following the continuation of the north-south-orientated row of monolithic blocks and reaching the floor level. A crepidoma was identified at 5.08 m.

In grid-square E-33, excavations continued between 5.54 m and 5.19 m. Deposits were cleared from between the intensely accumulated architectural elements and blocks inside this grid-square. Two rows of blocks were identified, extending in a northwest-southeast orientation starting from the eastern section of the grid-square. The first one measures 0.13 x 0.68 m and is 0.20 m high, while the second one measures 0.33 x 0.70 m and is 0.42 m high. The sizes of these blocks vary, and the rows

B-C-D-35 alanının D 35 plan karesinde yürütülen çalışmalarda doğu portiko önünde bulunan blok taşlarla oluşturulmuş yürüme zeminin çevresi temizlenmiştir. Blok taşlarla döşeli zeminin Bizans Dönemi'nde yapılan kuzey-güney doğrultulu künk hattı nedeniyle doğu portiko ile birleşmediği anlaşılmaktadır.

D 35 plan karesinde E 35 ile sınırında yapılan çalışmalarda 5,32 m seviyesinde *opus sectile* taban, bu tabanın altında 5,28 m seviyesinde *opus tesellatum* taban, 5,26 m seviyesinde *opus tesellatum* taban altında ise mermer kaplama taban ortaya çıkarılmıştır. Bu tabanların "yenileme çalışması" olduğu saptanmıştır.

C 35 plan karesinin kuzeybatı köşesinde bulunan sütun tamburunu açığa çıkarmak için 4,76 – 3.52 m aralığında sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar sırasında 4,17 m ve 3.94 m kotlarında iki ayrı taban belirlenmiştir. B-C-D-34/37'de yukarıda söz edilen kuzey-güney doğrultulu büyük boyutlu blok sırasının tabana (3.94 m) oturduğu gözlemlenmiştir. Sondajın kuzeybatı kenarında bir rögar kapağı açığa çıkarılmıştır. Rögarın ölçülebilen derinliği 70 cm'dir.

D-36/37 alanında, D-34, D-35, D-36 plan karelerinde, kuzey-güney uzantılı, yekpare bloklardan oluşturulmuş, "U" planlı bir mekân olduğu düşünülen duvar sırasının devamını açığa çıkarmak ve taban seviyesine ulaşmak amacıyla kuzey-güney yönünde 5,46 – 4,88 m aralığında seviye inme çalışmaları yapılmıştır. 5,08 m kotunda bir krepis açığa çıkarılmıştır.

E-33 plan karesindeki çalışmalar, 5,54 – 5,19 m aralığında sürdürülmüştür. Plan karede yoğun bir şekilde bulunan bloklar ve mimari öğelerin aralarında kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Plan karenin doğu kesitinden kuzeybatı-güneydoğu yönünde, yak. ölçüleri 0,13-0,68, 0,33-0,70 m; yükseklikleri ise 0,20 ile 0,42 m olan iki blok sırası açığa çıkarılmıştır. "L" şeklinde köşe yaptığı görülen blok sıralarının boyutlarının farklılık gösterdiği ve cadde içerisinde ikincil kullanım olarak sonraki dönemlerde yapılmış mekânların sınırlarını oluşturduğu sanılmaktadır. Ayrıca yaklaşık ölçüleri kuzey-güney yönlü 1,26 m, doğu-batı yönlü 0,64 m ile 0,30 m arasında değişen bir kireç taban açığa çıkarılmıştır.

2018 yılı çalışmalarının değerlendirmesinde B-C-D-33-34-35, D 36-37 ve E 33 alanlarını bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda B-C-D-33-34-35 alanlarının B plan karesinde dikdörtgen blok taşlardan devşirme olarak oluşturulmuş batı yönlü 'U' biçimli bir platform belirlenmiştir. B 35 plan karesinde ortaya çıkarılan kanalizasyonun güney yönünde devam ettiği ve üzerinin devşirme kırık bloklar ve kireç taşları ile örtüldüğü görülmüştür. Bu plan karede bulunan künk sırasının bu

Fig. 3 2018 trenches at Colonnaded Street

Res. 3 Sütunlu Cadde 2018 açmaları

turn an L-shaped corner. These are probably remains of walls that belonged to contexts built at a later period during a secondary use phase of the Street. Additionally, a lime floor measuring approximately 1.26 m in length (north-south) and varying 0.64 to 0.30 m in width (east-west), was exposed here.

The results of 2018 excavations in areas B-C-D-33-34-35, D-36-37 and E-33 can best be understood when evaluated together. Within this framework, in grid B of the B-C-D-33-34-35 area, a U-shaped platform, oriented west and constructed with re-used rectangular blocks was identified. The southern continuation of the sewage system exposed in B-35 was documented with a drain that was covered with re-used broken blocks and limestone blocks. The drain found in this grid-square belongs to this sewage system. Additionally, the manhole found in C-35 is most probably also related with this sewage system. The lime flooring that is observable across the entire area, begins at the southern edge of the street and continues across the even surface with dips and bumps, although it is damaged in some sections.

In areas B-C-D-34-35, and D-36-37, work continued with cleaning around the monolithic blocks that belong to a U-shaped architectural structure. It is striking that these blocks are found right in front of a structure that may have been a *pylon* and a *nymphaion* or a *pylon and nymphaion complex*. In this respect, two possibilities emerge:

alandaki kanalizasyon ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Ek olarak, C 35 plan karesinde ortaya çıkarılan rögarın da bu kanalizasyon sisteminin parçası olduğu sanılmaktadır. Bu alanlarda caddenin güney kısmından itibaren görülen kireç tabanın bazı yerlerde korunmamış olmasına karşın yer yer çöküntü ve yükseltilerle sürdüğü görülmektedir.

B-C-D-34-35, D 36-37 alanlarında kazı sezonu içerisinde mimari olarak 'U' planlı bir yapıyı oluşturan yekpare bloklar çevresinde temizlik çalışmaları sürdürülmüştür. Bu blokların yukarıda da değinildiği gibi bir pylon ve nymphaion ya da pylon ve nymphaion kompleksi olabilecek bir yapının önünde bulunması dikkat çekicidir. Buna ilişkin iki olasılıktan söz edilebilir:

- 1. E 35 plan karesinde Bizans Dönemi'nde bu blokların bir işlik yapımında;*
- 2. Roma Dönemi mimarisinde anıtsal yapılarda görüldüğü gibi podyumların yükseltilmesinde kullanılmış olabileceği öne sürülebilir.*

Bölgede, Roma mimarlığında anıtsal cepheli yapıların podyumlarla yükseltilmesine en erken örnek Elaiussa Sebaste'dedir.² Dolayısıyla ortaya çıkarılan yekpare 150 x 150 cm'lik blokların anıtsal kapı mimarisi ya da kapı + nymphaion mimariyle ilişkilendirmesi olağandır. Blokların 'U' planlı bir kapı yapısının kanat uzantılarındaki "orthostatlar" olduğu öne sürülebilir. Çünkü kapıya ait

² Spanu 2003, 1–39.

Fig. 4 2018 B/C/D/E grid-squares and finds

Res. 4 2018 B/C/D/E plan kareleri ve buluntular

1. These blocks in E-35 may have been used in the construction of a Byzantine Period workshop, or
2. They may have been used for constructing a raised platform, a podium, similar to those known from Roman Period monumental buildings.

The earliest example of the use of a raised podium for elevating the front façades of monumental buildings in Roman architecture in the region is known from Elaiussa Sebaste.² Therefore, it is plausible to associate these monolithic blocks, measuring 150 x 150 cm each, with a gate structure or a gate structure combined with a nymphaion. The blocks may be regarded as “orthostats” placed in the wings of a U-shaped gate structure, because these blocks are similar in size to those used in the raised podium. These orthostats may have been used at the base of the walls that extend between the podium and the workshops / shops, in order to monumentalize these façades. There are other possible indicators of the presence of a U-shaped building in this area.³ However, the function and the structural details of the building will only be clarified with excavations in following seasons (fig. 3).

podyumlar ile boyutsal yönden örtüşmektedirler. Bu ortostatlar, podyumlardan dükkan duvarlarına uzanan hatın alt kotunda cepheyi yükseltmek amacı ile kullanılmış olmalıdır. Bu alanda 'U' planlı bir yapı olduğuna ilişkin başka kanıtlar da bulunabilir.³ Ancak yapının işlevi ve durumu gelecek yıllardaki kazı çalışmaları ile daha da netleşecektir (Res. 3).

Yapılan çalışmalar sırasında; 52 sikke, “privat” portre büst, Hellenistik Dönem seramiklerine ait parçalar, sigillata parçaları, kandil ve unguentarium parçaları, “red slip” seramik parçaları, amphora parçaları, cam parçaları, taban döşeme parçaları, heykel uzuvları, metal çivi ve madeni nesne parçaları, kemik zar, kurşun nesne parçaları, Roma Dönemi günlük kullanım kaplarına ait seramik parçaları ortaya çıkarılmıştır (Res. 4).

***'1 No'lu Yayı' – Hamam
Mekân 7'nin Güneyi***

Bir önceki kazı sezonu içerisinde Mekân 7 olarak adlandırılan bölüm, yapının bilinen güney sınırını oluşturmakta ve bu mekânın güneyinde doğu-batı uzantılı bir duvar bulunmaktadır. 2018 yılı kazı çalışmaları, bu geçen duvar ile Mekân 7 arasında kalan bölümde, yapının güney sınırlarını ve doğu-batı uzantılı duvarla

2 Spanu 2003, 1–39.

3 Beaufort 1818, 240; Alishan 1899.

3 Beaufort 1818, 240; Alishan 1899.

Small finds recovered during the investigations include 52 coins, one “private” portrait bust, Hellenistic Period ceramic sherds; sherds of sigillata, lamps, unguentaria, “red slip” wares, and amphorae; glass fragments, floor pavement fragments, statuary, metal nails and objects, bone dice, fragments of lead objects, and sherds of Roman Period utilitarian wares (fig. 4).

Structure No. 1 – Bath South of Room 7

The context identified as room 7 in the previous season constitutes the known southern limit of Structure No. 1, but there is also an east-west orientated wall located south of room 7 (Mekân VII in fig. 5). The 2018 excavations focused on investigating the area that lies between this wall and room 7 in order to understand the southern limit of the building and to clarify how this wall is related with the building. Excavations began at an elevation of 7.52 m. No cultural deposits were encountered during the excavations. The large amount of cobble-mortar fragments, architectural rubble, and modern objects encountered here suggests the presence of a destructive event or disturbance. Traces of a cobble-mortar sub-basement fill and a beaten earth floor were exposed at 6.28 m in the western sector of the excavation area. This sub-basement fill is also observable in the section of the baulk, outside the western wall of room 7, which demonstrates that this

organik bağını anlamak adına 7,52 m kotundan seviye inme çalışmaları ile başlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda herhangi bir kültür katmanına ulaşamamıştır. Yoğun miktarda saptanan blokaj parçaları, moloz taşlar ve modern nesneler, bu alanda bir tahribatın olduğunu göstermektedir. 6,28 m kotunda, çalışma alanının batı kenarında dere taşı katkılı kireç taban izleri ve sıkıştırılmış toprak tabakası açığa çıkarılmıştır. Mekân 7’nin batı kenarının dış kesitinde izlenebilen bu tabanın, yapının su basman bloklarının altında bulunan zemin blokajına ait olduğu saptanmıştır.

7,52–6,28 m aralığında yapılan seviye inme çalışmaları sonucunda yapının, bahsi geçen doğu-batı uzantılı duvar ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir. Bu duvarın, limandan başlayarak kenti çevreleyen surun bir kalıntısı olduğu sanılmaktadır. Bu durumda ‘1 No’lu Yapı’nın ise surun kuzeyine bitişik olarak konumlandırıldığı anlaşılmıştır. Çalışmalar 6,28 m seviyesinden devam edilmiştir. Oldukça seyrek miktarda saptanan blokaj parçaları, moloz taşlar ve modern objeler, tahribatın bu seviyede de olduğunu göstermektedir. 5.48 m kotunda seviye inme çalışmalarına bu bölümde son verilmiştir. Yukarıda sözü edilen 6,28–5,48 m kot aralığında yapılan seviye inme çalışmaları sonucunda blokaj öbeklerinin bu alanda seyredtiği fakat kapanış kotunun altına doğru derinlemesine devam ettiği saptanmıştır. Öncelikli olarak çalışma yapılan tüm sektörlerde bu kota ulaşıp bir bütünlük oluşturmak istendiği için 5.48 m kotunun altına inilmemiştir.

Fig. 5 Soli Mound South, Structure No. 1 (Bath) general view and 2018 trenches
Res. 5 Soli Höyük Güney 1 no’lu yapı (Hamam) genel ve 2018 açmaları

Fig. 6 Soli Mound South, Structure No. 1 (Bath) in 2018 and finds
Res. 6 2018 Soli Höyük Güney 1 no'lu yapı (Hamam) ve buluntular

cobble-mortar fill belongs to the sub-basement foundation fill of the building.

Excavations between elevations 7.52 m and 6.28 m proved that the aforementioned east-west orientated wall is not related with the building. This wall may be part of the remains that belong to the city wall that begins at the harbor and encircles the settlement. If this identification is correct, then Structure No. 1 appears to have been located adjacent to the north of the city wall. Excavations continued below 6.28 m. Although less frequently, the attestation of cobble-mortar fragments, rubble stones, and modern objects, show that the destruction level fill continues at this depth. Excavations stopped at 5.48 m in this sector. During excavations of the deposits between 6.28–5.48 m, it was observed that concentrations of cobble-mortar fragments are much less frequently observed at this depth; however, they also appear to continue deeper below the lowest level yet reached in excavations. In order to prioritize reaching a uniform level across the rest of the excavation areas around 5.48 m, excavations did not continue deeper in this sector during this season.

Area 1

Excavations were initiated in a new area (Area 1) to the east of the excavation area south of room 7 (fig. 5) with

Alan 1

Mekân 7'nin (Res. 6) güneyine paralel olarak yapının doğu yöndeki sınırlarını saptayabilmek, doğu yönde çökmüş olduğu görülen bazı yapı bölümlerinin açığa çıkartılıp işlevini anlayabilmek için "Alan 1" (Res. 6) olarak adlandırılan bölgede, 6,28 m de kuzey-güney yönünde kazı çalışmalarına başlanmıştır. Yapıya ait duvar blokları parçalarının derinlemesine toprağa gömülü oldukları saptanmıştır. 5,48 m kotunda, sur duvarına bitişik konumda kuzey-güney uzantılı olarak ağır tahrip görmüş dere taşlı taban izlerine rastlandığında kazı çalışmalarına son verilmiştir. Yapıya ait olduğu düşünülen duvar blokları parçalarının bu seviyenin altına doğru devam ettiği görülmüştür.

Sonuç olarak, 1 No'lu yapının güney sınırı belirlenmiştir. Buna göre: yapı kenti çevreleyen surun kuzeyine bitişik olarak konumlandırılmıştır ve yapım sürecinde Geç Hellenistik tabakanın tahrip edildiği anlaşılmıştır. '1 No'lu Yapı' / Hamam'ın hali hazırda; doğu yönünde kayarak çöktüğü görülmektedir.

2018 yılı kazı sezonunun '1 No'lu Yapı' / Hamam çalışmasında; her iki sektörde de (Mekân 7 ve Alan 1) elde edilen arkeolojik veriler bütünlük oluşturmaktadır (Res. 5–6). Buna göre; Yapı kuzey-güney aksında tasarlanmıştır, ancak doğu ve batı uzun kenarları arasında özgününde kot farkı vardır. Bu bağlamda Alan 1'deki

the objective of identifying the limits of the building in the east and for exposing the architectural contexts that seem to be collapsed towards the east. Excavations started in this sector at 6,28 m and proceeded from north to south. The sub-basement foundation fill of the walls continues rather deep in this sector. Fragments of a cobble floor, albeit much disturbed, can be traced adjacent to the city wall at 5.48 m. Excavations stopped at this elevation, in order to preserve the floor fragment. However, the sub-basement foundation fill of the walls, which we think belonged to the building continue deeper than this level.

In conclusion, the southern limit of Structure No. 1 was successfully identified during this season. Accordingly, the building was situated abutting the north side of the city wall and the Late Hellenistic level was destroyed during the construction of this building. Previous observations regarding the collapse of the Structure No. 1 / Bath due to an eastward landslide continue to hold true in this sector.

The archaeological findings in both sectors (room 7 and Area 1) of the 2018 campaign of excavations at 'Structure No. 1' / Bath can be evaluated in conjunction (figs. 5–6). Accordingly, the layout of the building was designed with a north-south orientation; however, there is an elevation difference between the ground levels on which the eastern and western long walls of the structure are built upon. This difference also clarifies the collapse rubble in Area 1. Among types of bathhouses, this one resembles the type with a row of rooms, in which the *apodyterium*, *frigidarium*, *tepidarium*, *caldarium* sections are built side-by-side in a row. The earliest known example of this type of bathhouse is known from Pompeii in the 2nd century BC.⁴ This type is the most commonly attested bathhouse plan in Anatolia.⁵

yığının nedeni de anlaşılmaktadır. Bu yapı olasılıkla hamam tipleri arasında "sıralı tip" olarak adlandırılan türdedir. Bu durumda apodyterium, frigidarium, tepidarium, caldarium yan yanadır. Bu hamam tipinin en erken örneği, MÖ 2 yy'da Pompeii'de görülür.⁴ Bu tip Anadolu'da en çok kullanılan hamam tiptir.⁵

Bibliography – Kaynakça

- Alishan, P.L.M. 1899. *Sissouan ou l'Arméno-Cilicie: description géographique et historique*. Venise: S. Lazene.
- Beaufort, F. 1818. *Karamania or Brief Description of the South Coast of Asia Minor*. London: R. Hunter.
- Çevik N., and S. Bulut. 2014. "Andriake Doğu Hamamı: Bölgenin Hamam Mimarlığına Işık Tutan Yeni Bir Örnek." *Adalya* 27: 221–262.
- İnan, J., and E. Rosenbaum. 1966. *Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor*. London: Oxford University Press for the British Academy.
- Kleiner, D.E.E. 1992. *Roman Sculpture*. New Haven and London: Yale University Press.
- McCann, A.M. 1968. "The Portraits of Septimus Severus." *Memories of The American Academy in Rome* 30, 112–160.
- Özgan, R. 2013. *Roma Portre Sanatı III*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Spanu, M. 2003. "Roman Influence in Cilicia Through Architecture." *Olba* 8: 1–39.
- Vermeule, C.C. 1968. *Roman Imperial Art in Greece and Asia Minor*. Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press.
- Yegül F. 1992. *Baths and Bathing in Classical Antiquity*. New York: The MIT Press.

4 Yegül 1992.

5 Çevik ve Bulut 2014, 237.

4 Yegül 1992.

5 Çevik ve Bulut 2014, 237.

2018 Excavations at Kelenderis

Kelenderis 2018 Yılı Kazı Çalışmaları

Levent ZOROĞLU

Excavations at Kelenderis, a joint project of the Ministry of Culture and Tourism and Batman University, lasted from July 9 to August 31. During the 2018 campaign, excavations continued with the same objectives as the 2017 campaign. In this context, the team was divided into two groups to conduct excavations and documentation in two separate areas of the city, namely West Necropolis and the Agora Area.

1- Work at West Necropolis: As may be recalled from our reports of the previous campaigns, a street leading outside the city, flanked by Roman Period (especially 2nd–3rd centuries AD) tombs on both sides was discovered in an area of the West Necropolis close to the city. The courtyard in front of one of the tomb complexes, namely K.16 BN TM I, that lies behind the southern wall of the street was the focus of this season's excavations.

Tomb K.16 BN TM I, as may be recalled, is a vaulted chamber-tomb with a rectangular plan and an entrance room, where a severely damaged floor mosaic was identified (fig. 1). This tomb, which we think dates to the 2nd–3rd centuries AD, was destroyed, probably like other tombs, during the Sassanian king Shapur I's invasion of the region in 260 AD. At a later time that we cannot specify, some of the damaged tomb structures were transformed into workshops by structural additions, and even the frontal courtyard of the tomb was transformed into other structures by the addition of division walls. Ceramics discovered in 2017 and earlier seasons, especially in the contexts later annexed to this tomb structure, indicate that the final use period of the workshops date to mid-7th century, after which the area seems to be abandoned. In conclusion, our excavations in this area so far, have documented two phases: the first is the Roman Empire Period cemetery phase that includes the graves dating to 2nd–3rd centuries AD, and the second is the Late Antique Period workshops that remain in use until the mid-7th century.

Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Batman Üniversitesi'nin ortak projesi olarak yürütülen Kelenderis kazıları 9 Temmuz - 31 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirildi. 2018 yılı kazıları da 2017 ve önceki yıllarda yürüttüğümüz çalışmaların devamı niteliğinde olmuştur. Bu bağlamda ekibimizin bir grubu antik kentin Batı Nekropolü olarak adlandırdığımız bölümünde, diğer grubu ise Agora Alanı olarak adlandırdığımız alanda kazı ve belgeleme çalışmaları yaptı.

1- Batı Nekropolü'ndeki Çalışmalar: Önceki yıllara ait verdiğimiz bilgilerden hatırlanacağı gibi, Batı Nekropolü'nün antik kente yakın olan bölümünde kentin dışına doğru uzanan ve her iki yanında Roma Dönemi'nde, özellikle MS 2. ve 3. yy.'larda ait inşa edilmiş mezarların bulunduğu cadde bulunmuştu. Farklı plan şemalarına sahip bu mezarlardan caddenin güney duvarının gerisinde kalan ve bir avluya sahip olan K.16 BN TM I kodlu kompleks mezar yapısının önündeki avlu bu yılki çalışmalarımızın odağını oluşturmuştur.

Hatırlanacağı gibi K.16 BN TM I kodlu bu mezar dik-dörtgen planlı ve önünde oda bulunan tonozlu mezar tipine ait olup, yapının ön odasında önemli bir kısmı tahrip olmuş bir zemin mozaïği kalıntısı da gün ışığına çıkmıştı (Res. 1). MS 2. veya 3. yy. ilk yarısından olduğunu düşündüğümüz bu mezarın da, bu alandaki diğer mezarlar gibi, MS 3. yy. ortalarından biraz sonra, 260 yılında bölgenin Sasani kralı I. Şapur'un istilasının ardından tahrip edildiği ve henüz tam olarak tespit edemediğimiz bir süre sonra tahrip edilmiş mezar yapılarının kullanılabilecek olanlarının ilaveler yapılarak işliklere dönüştürülmüş, hatta önündeki avlu bile bölünerek içinde bazı mekânlar oluşturulmuştu. Özellikle bu mezarın sonradan eklenen bölümlerinde 2017 yılı ve öncesinde bulduğumuz seramik malzeme, işliklerin son kullanım döneminin MS 7 yy. ortalarına kadar uzandığını göstermekte olup, bu tarihten sonra bu alanda başka iskân söz konusu olmamıştır. Bu şekilde bu güne kadarki kazılarımızda bu alanının

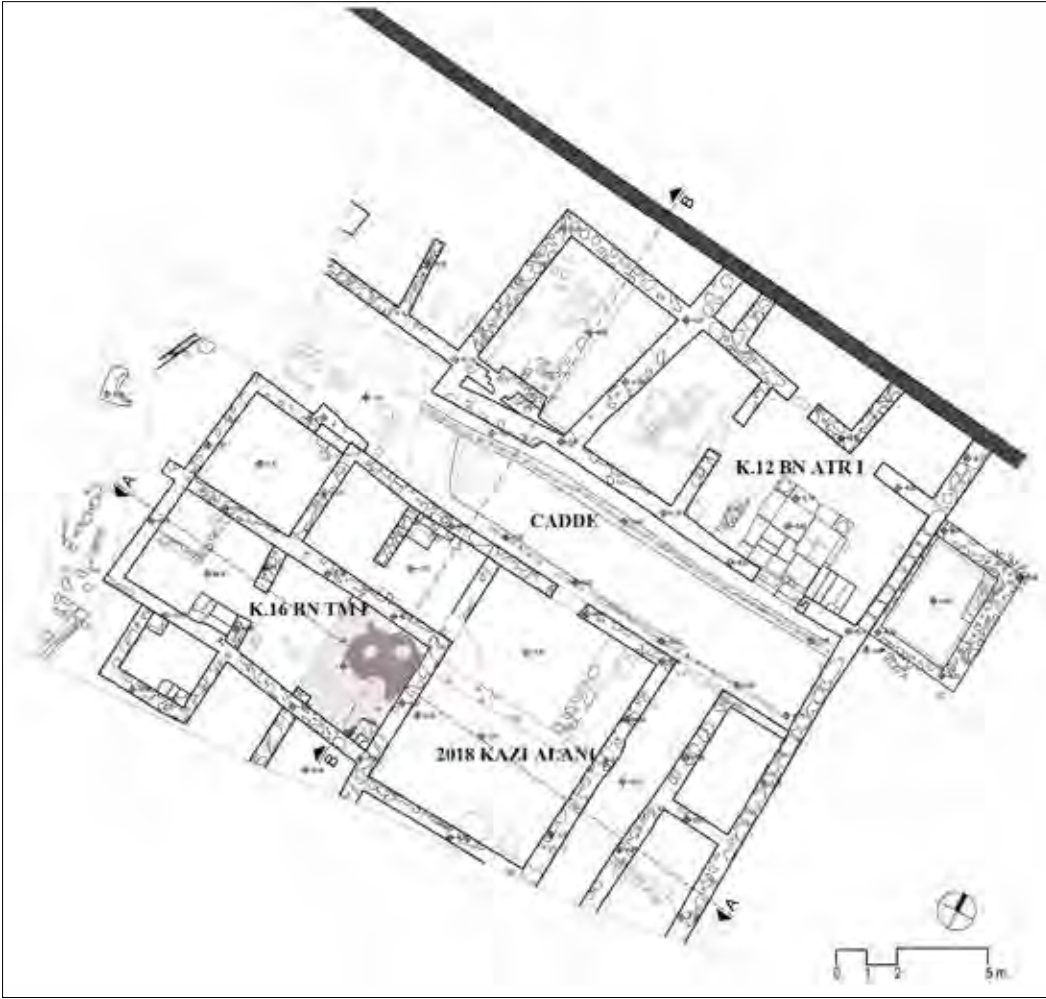

Fig. 1
Excavation area in
the West Necropolis.
Res. 1
Batı Nekropolü
kazı alanı.

Another important research question, which we had not yet investigated is whether or not the West Necropolis was used before the Roman Period. To investigate the possibility of earlier graves in this area was the focus of the 2018 campaign's work. In fact, in 2014 and 2015, a sounding was dug inside one of the rooms of an atrium-plan tomb for this purpose, and possible early period walls and a gently inclined surface made of lime mortar, resembling a kline, were encountered here. However, further excavations could not be carried in this area due to spatial restrictions.

During the 2018 excavations, the courtyard area that was mostly uncovered in 2015, south of tomb complex K.16 BN TM I, was selected for investigating earlier periods in this sector. Apart from Unit.796, which we had spared as an elevation mark, the courtyard area was excavated down to 0.50 m below the level of the threshold related with the courtyard. Wall fragments were identified at a lower elevation, and it was also documented that the entrance was blocked by a wall at a later phase and

kullanımının en az iki evrelî olduğunu, ilk evrenin MS 2. ve 3. yy'ları kapsayan Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki mezarlık evresini, ikinci evresinin de MS 7. yy'a kadar olan Geç Antik Dönem işlik evresini ortaya koymuş bulunuyoruz.

Bu alanda henüz ele almadığımız ve üzerinde çalışılmasını gerekli gördüğümüz, Batı Nekropolü'nün bu bölümünün Roma Dönemi öncesinde kullanılıp, kullanılmadığı, bir başka ifadeyle, burasının da önceleri bir mezarlık alanı olup olmadığını saptamak 2018 yılının çalışma konusunu oluşturmuştur. Aslında bunun için 2014 ve 2015 yılı kazılarında atrium planlı mezarın bir odasının zemininde bir sondaj yapmış ve belki de daha erken döneme işaret edebilecek bazı duvarlar, hatta kireç harcıyla ölü yatağına benzeyen hafif içbükey şekilli bir zemin bulmuştuk. Fakat kazılan bu alanın darlığı yüzünden daha fazla bir çalışma yapamamıştık.

2018 kazılarında bu alandaki daha erken dönemlere ait verilere ulaşmak üzere K.16 BN TM I kodlu mezar kompleksinin güneyinde 2015 kazı sezonunda büyük oranda

Fig. 2 View after completion of work in the courtyard.
Res. 2 Avluda yapılan çalışmalar sonrası durum.

subsidiary contexts were built around the courtyard. During this season's work, these later period walls were preserved, and the deposits between the walls were excavated down to the level of virgin soil (fig. 2).

We had left a parcel measuring 6.30 m in length and 1.40 m to 1.80 m in width unexcavated in 2015. We began to excavate this parcel and at about 0.40 m below the top, three Late Roman Type 1 commercial amphorae and storage vases were encountered broken in situ. The elevation of these finds is the same as the contemporary material we have encountered elsewhere, and therefore we can now clearly state that the courtyard of the Roman Period tomb was later used as part of the workshops in this sector. During the excavations, a black, crumbly residue resembling charcoal was found inside one of the amphorae and spilled around it. We tentatively think that this unique find, which we have not encountered before, may be resin (fig. 3); however, this identification can only be confirmed by chemical analysis. It is known that the interior surfaces of certain commercial transportation vases, especially those used for wine or other liquids, were cured with resin. If the chemical analysis confirms this hypothesis, we may be able to put forward new suggestions about the functions of these workshop areas. As an ethnographic parallel to commodification of resin, we have observed in 2015 that, facilitated by Department of Forestry at Gülnar, resin collected from the forest was packaged into boxes and bags at a facility close to our excavation areas. This recent observation constitutes a close parallel for commercial use of resin in the ancient periods around Kelenderis, if analysis confirms our hypothesis.

After excavations reached the same level as the other areas in the courtyard, excavations continued further for another 0.50 meters cleaning the fill, after which

Fig. 3 Findspot of the amphora possibly filled with resin (?).
Res. 3 Reçine (?) saklama amforasının bulunuş şekli.

ortaya çıkmış olan avluyu seçtik. Burada seviye tespiti amacıyla bıraktığımız 796 ünit numaralı bölüm dışında avlunun girişine ait eşik taşının da 0,50 m kadar altına inerek daha alt seviyede duvarlar bulmuş böylece girişin duvarlar örülüp, avluya da yeni mekânlar eklendiği ortaya çıkmıştı. Bu sezondaki çalışmalarla bu geç dönem duvarları bırakarak aralarındaki dolgu ana toprağa kadar indirildi (Res. 2).

2015 kazılarında tesviye etmediğimiz 6,30 m uzunlukta ve 1,40–1,80 m arasında değişen genişlikteki bu parselde yak. 0,40 m kadar indiğimizde güneybatı köşeye yakın yerde yerinde kırılmış olarak, 3 adet Geç Roma 1 tipi ticari amfora ve depo kaplarına rastladık. Bunların bulunuş seviyesi yine geçen yıllarda bulduğumuz aynı dönemin malzemesiyle aynı olup, dolayısıyla Roma Dönemi mezar yapısının avlusunun da bu dönemde buradaki işliklerin bir bölümü olarak kullanıldığı kesinleşmiş oldu. Bu çalışma sırasında söz konusu amforalardan birinin içinde ve dışına da akmış şekilde görünüşü kömüre benzeyen, siyahlaşmış, dokunulduğunda hemen ufalanan bir kalıntı ortaya çıktı. Şimdiye kadar rastlamadığımız bu kalıntının reçine olduğunu düşünüyoruz (Res. 3). Ancak, bunun analizleri yapılmadan Antik Çağ'da kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Bilindiği gibi antik çağda çeşitli alanlarda kullanılan reçinenin özellikle şarap ve başka sıvıların nakledilmesinden önce taşıma kaplarının içinin sıvandığı da bilinmektedir. Yaptıracağımız kimyasal analizler de bize bu sonucu verirse, bu işliklerin işlevi konusunda yeni bazı önerilerin sunulması gerekecektir. Bu arada reçinenin toplanması ve ilgili pazara sevk edilmesiyle ilgili bir kanıt olmak üzere 2015 yılında Gülnar Orman İşletme Müdürlüğü tarafından toplatılıp, bizim kazı alanına yakın yerde kutular ve poşetlere doldurulmuş reçineyi görmekteyiz. Bu bakımdan geçmişte Kelenderis çevresindeki ormanlardan bu malzemenin de

Fig. 4
Classical Period
crater sherd
found at floor
level in the
courtyard.
Res. 4
Avlu zemin
seviyesinde
bulunan Klasik
Dönem krater
parçası.

the red, firm virgin soil with limestone inclusions was reached. First, other than the foundation remains of the late period walls in this area around the courtyard, no other architectural remains or graves were attested. Only in Unit.340, a floor level with burnt earth and ash was revealed and when this area was cleaned, sherds dating mostly to the Roman Period and various earlier periods were found mixed together. Classical and Early Hellenistic Period sherds are attested here for the first time and they constitute the largest group among the ceramic finds (fig. 4). An arm belonging to a bronze figurine and other bronze fragments among the Roman Empire Period finds are notable, as well as a bull figurine fragment resembling prehistoric figurines.

The Classical Period material culture uncovered in this area most likely belongs to a grave context, rather than a habitation context. However, the underground chamber tombs attested widely at Kelenderis elsewhere are so far not present in this sector. Potentially, in the future, we may have the chance to conduct surveys with a ground-penetrating radar here, even if in a restricted area. It is also still unclear whether the fact that this material assemblage is found close to the burnt area speaks of the practice of cremation burial or not. Therefore, we do not yet have clear evidence of any Classical Period graves in this area.

As stated above, the latest phase in this area is represented by workshops. At first sight, the workshop area does not seem to be specialized on the production of a particular commodity. In this respect, a workshop we had previously identified that features hearths and crucibles may have been involved in metal or glass production. However, at the same time, the commercial amphorae, jugs, and juglets of various sizes, found in great numbers especially in the chamber tomb with an atrium-plan (K.12 BN ATR I) and tomb complex K.16 BN TM I with the courtyard investigated this year, show that

toplandığı konusunda önemli bir veri elde etmiş olmaktadır.

Bu bölümdeki seviye avludaki diğer alanların seviyesine indirildikten sonra sürdürülen tesviye çalışmalarında en fazla 0,50 m kalınlıktaki dolgu kaldırıldı ve içerisinde kireç taşı çakılların olduğu kırmızı renkteki sertleşmiş ana toprağa ulaşıldı. Öncelikle burada var olan ve avlunun geç dönemde kullanılması sırasında yapılan duvarların temel kalıntıları dışında herhangi bir mimariye özellikle bir mezara rastlamadık. Sadece Ü.340 kodlu bölümde zeminde yanık toprak ve külden oluşan bir bölüm ortaya çıktı ve burası temizlendiğinde daha çok Roma ve önce-sine ait farklı dönemlerden toplu olarak çeşitli çanak çömlek parçaları ele geçti. Bunların en yoğun grubunu Klasik ve Erken Hellenistik Dönem'den kap parçaları oluşturmaktadır ki, bunlar bu alanda ilk kez görülen bir malzeme grubudur (Res. 4). Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait malzeme arasında bronzdan yapılmış bir figürüne ait kol parçası, bronz eşyalara ait parçalar dikkat çekicidir. Bu malzeme içinde benzerlerini prehistorik yerleşmelerde gördüğümüz bir boğa figürünü de dikkat çekicidir.

Burada ele geçen Klasik Çağ malzemesinin yerleşmeden çok bir mezara ait olma olasılığı çok yüksektir; fakat alanın bu bölümünde Kelenderis'te yaygın olan yeraltı oda mezar türünde herhangi bir mezar yapısına rastlamadık. Küçük de olsa bu alanda bir yer radarı çalışması yapılabilir miyiz, bilmiyorum. Alanda bulduğumuz malzemenin özellikle siyahlaşmış küçük bir bölgede ele geçmiş olması ölü yakma geleneğine (kremasyon) işaret edip etmediği belli değildir. Dolayısıyla bu alanda Klasik Dönem'e kadar inen malzeme bulmuş olsak da şimdilik bir mezara rastlamış durumdayız.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu alanın en son kullanımı işlikler evresidir. İlk bakışta alanın tek iş kolunun faaliyetine ayrılmış olduğunu gösteren bir durum olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda önceki yıllarda bulduğumuz ve içerisinde ocak ve potalar bulunan işliğin belki de cam veya metal üzerine çalışan bir işlik olduğu düşünülebilir. Fakat özellikle atrium planlı mezar ev (K.12 BN ATR I) ile bu yıl avlusunda çalıştığımız K.16 BN TM I kodlu mezarın içerisinde çok sayıda depo küpü ve farklı tip ve ölçülerdeki ticari amfora, testi, testicikler bulunması nedeniyle, bunların farklı bir iş kolunu işaret ettiğini söylemek mümkündür. Bu iş kolu balık tuzlama ve ayrıca balık sosu (garum) üretimiyle ilgili olmalıdır. Bu savımızı kanıtlayıcı en önemli kalıntı aslında 2014 yılında K.12 BN ATR I kodlu mezara bitişik olarak ortaya çıkmıştı. Söz konusu yapı zemini ve duvar iç yüzeyleri sıvalı 3.40 x 2.50 x 1.20 m ölçülerinde, zemine gömülerek inşa edilmiş üstü açık bir havuz olup, bunun balık tuzlama

Fig. 5 Fish-salting basin.
Res. 5 Balık tuzlama havuzu.

there were workshops producing another commodity, as well. It is possible that this workshop was involved in fish-salting and producing a fish sauce known as “garum”. In fact, the find that most clearly supports this hypothesis was found in 2014 in the room adjacent to tomb K.12 BN ATR I. Here, an open, plastered basin, measuring 3.40 x 2.50 x 1.20 m, was found sunken into the floor, which we think was possibly used for salting fish (fig. 5). Therefore, ceramics and other material culture remains related with fishing (such as fishing hooks, bone awls used in repairing nets, weights for fishing nets, and stone weights, etc.) found in K.16 BN TM I during 2017 and 2018 excavations, constitute important evidence for identifying the function of this workshop area. That the most common type of commercial amphora found here are Late Roman Type 1 A and 1 C, which are produced in Cilicia, also provides evidence for the products that were transported in these vessels. Storage vessels that were found in relationship with this assemblage, which were restored, may have also been used in the production of fish sauce (fig. 6). Ancient written sources mention that these vases were cured with resin, which corroborates the finding of resin spilled around one of the amphorae excavated during this season. Therefore, we can suggest that our investigations in this area has generated tangible evidence of the production of fish sauce and salted fish as commodities in the Late Antique Period in Kelenderis.

2- Work at the Agora Area: The 2018 campaign of excavations at the Agora area was a continuation of the work started in previous seasons. Work in this area continued with the excavation of the fill in the area between the previously excavated Agora Basilica and Harbor Bathhouse to the north. In this context, the deposits east and north of the two marble steps identified in the previous season were excavated down to the presumed floor

Fig. 6
Storage vase
used for
fish-sauce.
Res. 6
Balık sosu
vazosu.

havuzu olabileceğine o zaman değinmiştik (Res. 5). Dolayısıyla 2017 ve 2018 kazılarında özellikle K.16 BN TM I kodlu mezarın eklentilerinde bulduğumuz seramik ve diğer malzemenin (balık oltaları, ağ onarımında kullanılan kemik iğneler ve ağların batmasını sağlayan ağırlıklar, taş ağırlıklar), bu işliğin söz konusu sektörde üretim yaptığının önemli delilleridir. En yaygın ticari amfora tipleri olan Geç Roma 1 A ve C tipleri, üretim yeri Kilikya olan bu amforaların bu ürünlerin ihracında kullanıldığını gösteren önemli bir ipucudur. Bu malzemeyle bulduğumuz ve onardığımız depo kapları da özellikle tuzlanmış balıktan sos elde etmede kullanılmış olmalıdır (Res. 6). Bu vazoların içlerinin reçine ile sıvanmasından öteden beri antik literatürde söz edilmiştir. Bu alandaki kazılar sırasında bir amforanın içinden dökülmüş halde bulunan reçine de yine bu iş sırasında bu malzemenin kullanıldığını kanıtlayıcı bir bulgudur. Dolayısıyla bu alandaki çalışmalarımızla Kelenderis'te özellikle Geç Antik Dönem'de böyle bir üretimin varlığı ortaya konmuş bulunmaktadır.

2- Agora Alanındaki Çalışmalar: 2018 yılı kazılarında antik kentin agorasının bulunduğu alanda yürüttüğümüz kazılar da önceki yılların devamı olup, burada önceki yıllarda ortaya çıkardığımız Agora Bazilikası ile bunun kuzeyindeki Liman Hamamı arasında kalan alandaki dolgunun kaldırılması sürdürüldü. Bu bağlamda önceki yıl ortaya çıkan mermer iki basamağın üst seviyesini asıl zemin kotu olarak kabul edip, bunun doğusu ve kuzeyindeki dolgunun kaldırılmasına başlandı. Bu alanda yürüttüğümüz çalışmalarda Bazilika'ya göre daha yüksek seviyede, hamama göre ise daha alçak olan oldukça

level at the top level of the two steps. We encountered the remains of rather wide and robust walls in this area at an elevation higher than the Basilica floor, and lower than the Bathhouse floor. The walls are 0.84 m wide and are built with rubble stones and lime mortar. As of yet, since the foundation level of these walls is not exposed, the plan is not yet certain. The two wall fragments found so far have a length of 12 m and 4 m, and both are constructed with the same technique. The two walls are also related with a pilaster feature that measures 2.40 x 2.80 m. Hopefully, in future years, when the deposit is excavated down to the level of the lower two steps, the nature of this feature will be better understood (fig. 7).

3- Restoration Work: Restoration and conservation of ceramics found in 2018 and in earlier seasons continued during the 2018 campaign. We also worked on the conservation of the mosaic floor in the entrance chamber of tomb complex K.16 BN TM I. The roof above this mosaic floor was taken out and the mosaic floor was cleaned and conserved once again.

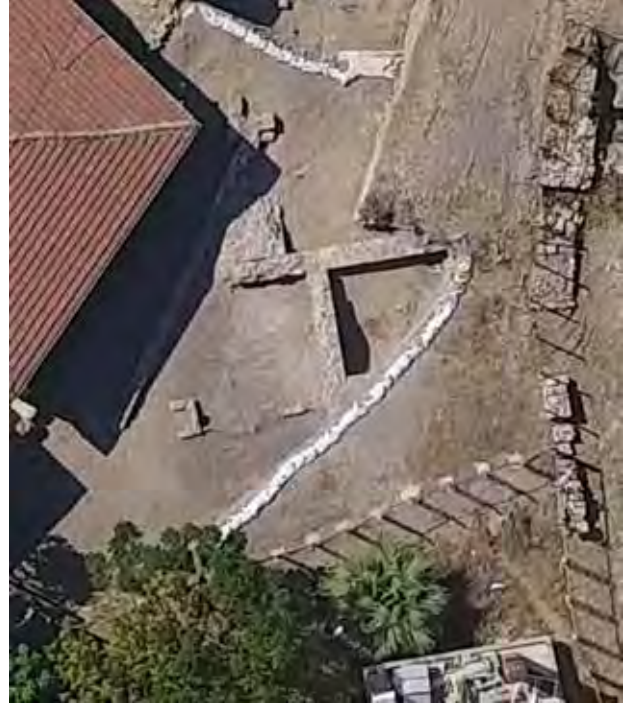

Fig. 7 End of the season at Agora excavation area.

Res. 7 Agora alanındaki kazıda son durum.

kalın duvarlar bulduk. Bunlar 0,84 m genişlikte yassı moloz taş ve kireç harcıyla örülmüş olup, henüz temel seviyesine inilemediği için bunlar hakkında şimdilik bir şey söyleyemiyoruz. Birinin halihazır uzunluğu 12 m diğeri 4 m uzunlukta olup, her ikisi de yine benzer malzemeyle örülmüş kenar uzunluğu 2,40 x 2,80 m olan paye benzeri bir kalıntıya bağlıdır. Umarım gelecek kazı sezonunda buradaki dolgunun seviyesi basamaklar seviyesine indirildiğinde bu kalıntının da niteliğinin anlaşılması mümkün olur (Res. 7).

3- Onarım Çalışmaları: Hem 2018 yılı kazılarında, hem de önceki yıllarda bulduğumuz tamamlanabilir ve yukarıda sözünü ettiğimiz işliklerle ilgili p.t. malzemenin onarılması bu yıl da sürdürüldü. Arazide gerçekleştirdiğimiz koruma çalışmalarından biri de K.16 BN TM I kodlu mezarın ön odasındaki zemin mozaığının üzerindeki çatı kaldırılarak, yeniden temizlik ve bakımı yapıldı.

THE ADDRESSES OF THE AUTHORS / YAZAR ADRESLERİ

ACUCE, İbrahim, Arş. Gör.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Doğu Kampüsü 32260 Isparta
ibrahimacuce@gmail.com

AKASLAN, Mustafa
Müze Müdürü
İstiklal Mh. Millet Cd. No: 4
32300 Isparta
museci@hotmail.com

AKYÜREK, Engin, Prof. Dr.
Koç Üniversitesi
İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Rumelifeneri Yolu 34450 İstanbul
eakyurek@ku.edu.tr

ALANYALI, Hüseyin S., Prof. Dr.
Anadolu Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Yunus Emre Kampüsü 26470 Eskişehir
hsalanyali@anadolu.edu.tr

ALMAÇ, Umut, Dr. Öğr. Gör.
İstanbul Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi Restorasyon Programı
Taşkışla Kampüsü, Taksim 34437 Beyoğlu / İstanbul
almacum@itu.edu.tr

AYDIN, Yavuz, Dr. Arş. Gör.
Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı
No: 45/45-A
06100 Sıhhiye / Ankara
aydiny@ankara.edu.tr

AYDINOĞLU, Ümit, Doç. Dr.
Mersin Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü 33342 Mersin
uaydinoglu@mersin.edu.tr

AYDOĞAN İŞLER, Nesrin, Dr.
Gazi Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
06500 Beşevler / Ankara

AYGÜN, Afşin, Arş. Gör.
Akdeniz Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kampüs 07058 Antalya
caaygun@akdeniz.edu.tr

BECKS, Ralf, Doç. Dr.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
İstiklal Yerleşkesi 15030 Burdur
ralfbecks@mehmetakif.edu.tr

BLACK, Maxwell, M.A.
Data Analyst
8880 Union Mills Drive
Camby IN, 46113
Maxwellsblack@gmail.com

BULGURLU, Vera, Prof. Dr.
Körfez Cad. no: 77
Anadolu Hisarı 34810 Beykoz / İstanbul
vera@bulgurlu.com

BULUT, Süleyman
Akdeniz Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kampüs 07058 Antalya
sbulut@akdeniz.edu.tr

CEYLAN BALA, Songül
Mersin Müze Müdürü
Mersin
songul2004@hotmail.com

CLAEYS, Johan, PhD
University of Leuven
Department of Archaeology
Blijde Inkomststraat 21/3314
BE-3000 Leuven
johan.claeys@kuleuven.be

ÇEVİK, Nevzat, Prof. Dr.
Akdeniz Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kampüs 07058 Antalya
myracevik@gmail.com

ÇEVİK, Nihal
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Doğu Kampüsü 32260 Isparta
ceviknihal@hotmail.com

ÇİDEM, Mustafa
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Burdur
cidem89@gmail.com

ÇÖMEZOĞLU, Özge, Doç. Dr.
İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
Bizans Sanatı Ana Bilim Dalı
Vezneciler 34459 Fatih / İstanbul
ozgu@istanbul.edu.tr

De JONG, Lidewijde, Dr.
University of Groningen
Faculty of Arts
Poststraat 6 9712 ER Groningen
The Netherlands
lidewijdedejong@gmail.com

DILLON, Matthew, Prof. Dr.
Loyola Marymount University
California LA, USA
matthew.dillon@lmu.edu

DOĞAN, Sema, Prof. Dr.
Hacettepe Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
Beytepe Yerleşkesi 06800 Ankara
semamail@gmail.com

DÖKÜ, F. Eray, Yrd. Doç. Dr.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
İstiklal Yerleşkesi 15030 Burdur
eraydoku@mehmetakif.edu.tr

DURU, Refik, Prof. Dr.
Yazanlar Sok., 2/6 Suadiye
34740 Kadıköy / İstanbul
rfkduru@yahoo.com

ERBİL, Eşref, Arş. Gör.
Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı
No: 45/45-A, 06100 Sıhhiye / Ankara
eebil@ankara.edu.tr

ERKOÇ, Serap, Yrd. Doç. Dr.
Anadolu Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Yunus Emre Kampüsü
26470 Eskişehir
seraperkoc@anadolu.edu.tr

EVGEN, Gamze
Mersin Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, Yenişehir / Mersin

FINDIK, Ebru Fatma, Yrd. Doç. Dr.
Mustafa Kemal Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
Hatay
ebrufindik@gmail.com

GÖÇMEN, İlkey
Mersin Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, Yenişehir / Mersin
ilkay_gocmen@hotmail.com

GREAVES, Alan M., Dr.
University of Liverpool
Senior Lecturer in Archaeology
greaves@liverpool.ac.uk

HAMMERL, Emily, PhD
University of Nebraska – Lincoln
Department of Anthropology
816 Oldfather Hall
Lincoln, NE 68588-0368
ehammerl2@unl.edu

HOFF, Michael, Prof. Dr.
University of Nebraska
Dept. of Art & Art History
120 Richards Hall, Lincoln
NE 68588-0114 – USA
mhoff1@unl.edu

HOWE, Timothy, Assoc. Prof. Dr.
St. Olaf College 1520 St. Olaf Avenue
Northfield MN 55057 – USA
howe@stolaf.edu

HÜRMÜZLÜ, Bilge, Prof. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
32600 Çünür / Isparta
bilgehurmuzlu@gmail.com

IŞIN, Gül, Prof. Dr.
Akdeniz Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kampüs 07058 Antalya
gulisin@akdeniz.edu.tr

İŞLER, Bülent, Doç. Dr.
Gazi Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
06500 Beşevler / Ankara
bulentisler@gazi.edu.tr

KALKMAN, Paula
University of Groningen
Faculty of Arts
Groningen, The Netherlands
paulina.g.kalkman@gmail.com

KAMIŞ, Yalçın, Yrd. Doç. Dr.
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Nevşehir
yalcinkamis@nevsehir.edu.tr

KAPLAN, Deniz, Yrd. Doç. Dr.
Mersin Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, Yenişehir / Mersin
denizkaplan@mersin.edu.tr

KARTAL, Metin, Prof. Dr.
Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı
No: 45/45-A, 06100 Sıhhiye / Ankara
Metin.Kartal@ankara.edu.tr

KIZILARSLANOĞLU, H. Asena, Dr.
Ahi Evran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kırşehir
asenakizilarслан@hotmail.com

KORKUT, Taner, Prof. Dr.
Akdeniz Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kampüs 07058 Antalya
tkorkut@akdeniz.edu.tr

KÖKER, Hüseyin, Yrd. Doç. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
32600 Çünür / Isparta
huseyinkoker@yahoo.com.tr

METİN, Hüseyin, Doç. Dr.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
İstiklal Yerleşkesi 15030 Burdur
hmetin@mehmetakif.edu.tr

MOORE, Megan K., PhD
Eastern Michigan University
Department of Anthropology, Sociology, and Criminology
712 Pray Harrold
Ypsilanti, MI 48197
mmore86@emich.edu

OLCAY UÇKAN, B. Yelda, Prof. Dr.
Anadolu Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
26470 Eskişehir
byolcay@anadolu.edu.tr

ÖNİZ, Hakan, Yrd. Doç. Dr.
Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Sualtı Arkeolojisi ABD
Alaeddin Keykubat Yerleşkesi, Selçuklu / Konya
hakan.oniz@gmail.com

ÖZCAN, Fikret, Doç. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
32600 Çünür / Isparta
fikretozcan@sdu.edu.tr

ÖZDEMİR, Bilsen, Yrd. Doç. Dr.
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Nevşehir
bilsenozdemir@nevsehir.edu.tr

ÖZDEMİR, Okan
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ABD
Mersin
okanozdemir@gmail.com

ÖZHANLI, Mehmet, Prof. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
32600 Çünür / Isparta
mehmetozhanli@sdu.edu.tr

ÖZTAŞKIN, Gökçen K., Yrd. Doç. Dr.
Pamukkale Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
Denizli
gokcenko@gmail.com

ÖZÜDOĞRU, Şükrü, Yrd. Doç. Dr.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
İstiklal Yerleşkesi 15030 Burdur
sozudogru@mehmetakif.edu.tr

ÖZÜGÜL, Aysin, Yrd. Doç. Dr.
Uludağ Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
Görükle Kampüsü 16059 Nilüfer / Bursa
ozugul@uludag.edu.tr

PEJŠA, Standa
Data Curator for the Libraries of Purdue University
STEW 174 E, 504 W State Street
West Lafayette, IN 47907 USA
spejsa@purdue.edu

POBLOME, Jeroen, Prof. Dr.
University of Leuven
Department of Archaeology
Sagalassos Archaeological Research Project
Blijde Inkomststraat 21 – Postbox 3314
3000 Leuven – BELGIUM
jeroen.poblome@arts.kuleuven.be

POLAT BECKS, Ayça, Doç. Dr.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
İstiklal Yerleşkesi 15030 Burdur
aycapolat@mehmetakif.edu.tr

POLOSA, Annalisa, Prof. Dr.
Sapienza University of Rome
Department of Archaeology
Piazzale Aldo Moro 5
00185 Roma, ITALY
annalisa.polosa@uniroma1.it

RAUH, Nicholas K., Prof. Dr.
Purdue University
Classics School of Languages and Cultures
Stanley Coulter Hall 640 Oval Dr.
W. Lafayette IN, 47907 USA
rauhn@purdue.edu

SEMİZ, Nisa, Dr. Öğr. Üyesi
İstanbul Kültür Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Ataköy Kampüsü 34158 Bakırköy / İstanbul
nisasemiz@gmail.com

SEYER, Martin, Mag. Dr.
Österreichisches Archäologisches Institut
Zentrale Wien
Franz Klein-Gasse 1
A-1190 Wien
martin.seyer@oeai.at

SOSLU, Salih, Öğr. Gör.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Turizm Rehberliği Bölümü
Burdur
ssoslu@mehmetakif.edu.tr

SÖNMEZ, Burak, Arş. Gör.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
32600 Çünür / Isparta
buraksonmez@sdu.edu.tr

ŞAHİN, Hamdi, Prof. Dr.
İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Eski Çağ Tarihi ABD
Vezneciler 34459 Fatih / İstanbul
hcsahin@istanbul.edu.tr

TAŞKIRAN, Murat, Yrd. Doç. Dr.
Pamukkale Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kınıklı / Denizli
mtaskiran@pau.edu.tr

TEKOCAN, Mehmet, Doç. Dr.
Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kampüs 42031 Konya
mtekocan@yahoo.com

TOWNSEND, Rhys F., Assoc. Prof.
Clark University
Dept. of Visual and Performing Arts
Worcester, MA 01610-1477
USA
rtownsend@clarku.edu

TUNCAY, Seda
Gümüşsuyu Mh., Batika Sk., No. 7
Beykoz / İstanbul
sedatuncay8@gmail.com

UMURTAK, Gülsün, Prof. Dr.
İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi ABD
Beyazıt 34134 Fatih / İstanbul
gulsunumurtak@gmail.com

USANMAZ, U. Ozan, Arş. Gör.
Akdeniz Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Kampüs 07058 Antalya
ozanusanmaz@akdeniz.edu.tr

UYGUN, Çilem, Yrd. Doç. Dr.
Mustafa Kemal Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Hatay
cilemuygun@hotmail.com

VARİNLİOĞLU, Günder, Dr.
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
Fındıklı 34427 Beyoğlu / İstanbul
gvarinlioglu@gmail.com

VARKIVANÇ, Burhan, Prof. Dr.
Akdeniz Üniversitesi
Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü
Kampüs 07058 Antalya
varkivanc@akdeniz.edu.tr

WILLET, Rinse, PhD
University of Leuven
Department of Archaeology
Blijde Inkomststraat 21/3314
BE-3000 Leuven
r.willet@gmail.com

YAĞCI, Remzi, Prof. Dr.
Dokuz Eylül Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Müzecilik Bölümü
Tınaztepe Yerleşkesi, Buca / İzmir
remzi.yagci@deu.edu.tr

YANIK, Fatma
Mersin Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı
Mersin
fatmabulgan@yahoo.com

YAYAN, Eser
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Doğu Kampüsü 32260 Isparta
eseryayan@hotmail.com

YILDIRIM, Şener, Dr. Öğr. Gör.
Mersin Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, Yenişehir / Mersin
seneryildirim73@gmail.com

YİĞİTPAŞA, Davut, Yrd. Doç. Dr.
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi ABD
Kurupelit Kampüsü 55139 Samsun
davut.yigitpasa@omu.edu.tr

ZOROĞLU, Levent, Prof. Dr.
Batman Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Merkez Yerleşkesi 72060 Batman
lzoroglu@yahoo.com

